

TARTALOMJEGYZÉK

Gárdos-Orosz Fruzsina: A rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság kapcsolata az alapjog-érvényesítésben Bevezetés az MTA TK JTI kutatócsoportjának kutatásához	7
Bragyova András: A bírósági ítélet alkotmányellenessége Alkotmánybíráskodás és rendes bíráskodás az alkotmányjogi panasz vizsgálatában	15
Csink Lóránt* – Fröhlich Johanna: Mire lehet alkotmányjogi panaszt alapítani? <i>A jogvédelem alapjául szolgáló alaptörvény-ellenesség és az Alaptörvényben biztosított jog fogalma</i>	29
Vadász Vanda – Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmányértelmezés a rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság gyakorlatában a bírói kezdeményezések tükrében	56
Zódi Zsolt – Lőrincz Viktor: Az Alaptörvény és az alkotmánybírósági gyakorlat megjelenése a rendes bíróságok gyakorlatában, 2012–2016	131
Gárdos-Orosz Fruzsina – Lőrincz Viktor – Zódi Zsolt: Egy új alkotmányjogi panasz eljárás (Abtv. 27. §) jelentőségének mérhetősége a bírósági és az alkotmánybírósági alapjogvédelem rendszerében	167
Karsai Dániel – Mihály Eszter: Elefántsirató – a sikeres alkotmányjogi panaszok utóélete	xxx
Szilágyi Emese: A kommunikációs alapjogok általános értelmezése és alkalmazása a rendes bírósági és az alkotmánybírósági gyakorlatban – a bírói kezdeményezések és az alkotmányjogi panaszos ügyek tapasztalatai	188

Hollán Miklós: Büntetőbírói döntések az Alkotmánybíróság ítélőszéke előtt a <i>nullum crimen et nulla poena sine lege</i> elv tükrében	215
Tordai Csaba: Az alkotmánybírói esetjog hatása a rendes bírói ítéletekre az információszabadság és a képmáshoz való jog területén	246
Sepsi Tibor: Az Alaptörvény személyes adatok védelméhez való joggal összefüggő rendelkezéseinek érvényesülése – az alkotmánybírói gyakorlat a rendes bíróságok eljárásában az Alaptörvény hatálybalépése óta	260
Drinóczi Tímea: A tulajdonhoz való alapjog értelmezésének eltérései a rendes bírósági és az alkotmánybírói gyakorlatban: a bírói kezdeményezések és az alkotmányjogi panaszok tapasztalatai	276

ELŐSZÓ

2017-ben a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetének kutatócsoportja a Kúria és az Alkotmánybíróság közös pályázati felhívására elvégezte az Alaptörvény és az új, 2011. évi CLI. alkotmánybírósági törvény első öt évéhez kapcsolódóan annak vizsgálatát, hogy az új szabályozás milyen lehetőségeket nyitott meg az alapjog-érvényesítésben, és ezek az eljárási lehetőségek hogyan váltak a mindennapi gyakorlat részévé a rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság gyakran összefonódó gyakorlatában. A pályázat keretében a kutatási koncepció kialakítására, a kutatócsoport munkájának megtervezésére, koordinálására és a kötet szerkesztésére vállalkoztam.

Egykori alkotmánybírósági munkatársként, aki az új Alkotmánybíróság első két évében még a Donáti utcai épületben is dolgozott, az volt a feltevésem, hogy a Jogtudományi Intézet új, empirikus módszertanok alkalmazására nyitott és az egyes alapjogok vizsgálatában jártas munkatársai összefogásával komplex elemzésnek vehetjük alá az első tapasztalatokat, és ki tudjuk egészíteni azokat az elsősorban jogdogmatikai irányú vizsgálatokat, amelyek a tárgyban születtek.

Mint mindig, ebben a vállalkozásban is Bragyova Andrást, az intézet tudományos tanácsadóját, volt alkotmánybíróként kértük fel arra, hogy fogalmazza meg elméleti kiindulópontunkat arról, mit vizsgál az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz eljárás keretében. És ha alkotmányelméletről van szó és alkotmánybíráskodásról, nem maradhatott el Fröhlich Johanna, Csink Lóránt és Drinóczi Tímea egyetemi kollégák felkérése sem a közös gondolkodásra. Fontosnak tartottuk továbbá, hogy az új hatásköri szabályozás tapasztalatait a tudományos munkát is folytató gyakorló jogász kollégák általi értékeléssel egészítsük ki: az ügyvédi hivatásrend témánkat mélyrehatóan ismerő képviselőinek, Sepsi Tibornak, Tordai Csabának és Karsai Dánielnek a közreműködése hasznosnak bizonyult nemcsak a konkrét alapjogi esetek elemzésekor, hanem az előkészítő munka során is.

A vizsgálat empirikus kvantitatív elemzésen alapuló, a normatív és az empirikus vizsgálatokat ötvöző koncepcióját részletesen a Bevezetőben ismertetem. A kutatás keretében született tanulmányok jelentős részét az Alkotmánybíróság és a Kúria a pályázat lezárásakor elhelyezte az *Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban* címmel a HVG-ORAC Kiadónál 2018-ban megjelent négy projektzáró kötet valamelyikében:

II. kötet: Alkotmányjogi panasz – a hatáskörrel kapcsolatos kérdések

III. kötet: Alkotmányjogi panasz – az alapjog-érvényesítés gyakorlata

IV. kötet: A bírói kezdeményezések gyakorlati tapasztalata

A tanulmányok első megjelenésének helyett a tanulmányok első lábjegyzetében tüntetjük fel.

A most közreadott anyag a teljes, áttekintő igénnyel készült szerkesztett kötet, amelynek létrejöttét elsősorban Darák Péternek, a Kúria elnökének és Sulyok Tamásnak, az Alkotmánybíróság elnökének kell megköszönnöm, hiszen a vizsgálat elvégzését az ő közösen megfogalmazott felhívásuk indította. Köszönöm az ő személyes, támogató hozzájárulásukat és a HVG-ORAC Kiadó hozzájárulását is ahhoz, hogy a tanulmányok egységes szerkezetben, jórészt másodközlésként megjelenhessenek, és az olvasó így végig tudja követni az egymással sokszor összefüggő szakmai-elméleti felvetéseket, az egymásra reflektáló vizsgálatokat.

Köszönöm végül minden szerzőnek a közreműködést a projektben és a hozzájárulást ahhoz, hogy egyben is lássuk és láttassuk kutatásunk teljes eredményét, elektronikus formában és önálló kötetként is.

Remélem, hogy olvasóink számára értékes hozzájárulást nyújtunk az Alaptörvény által kialakított új szabályozás első öt évének megértéséhez.

2020. november

A szerkesztő

GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA *

A RENDES BÍRÓSÁGOK ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG KAPCSOLATA AZ ALAPJOG-ÉRVÉNYESÍTÉSBEN BEVEZETÉS AZ MTA TK JTI KUTATÓCSOPORTJÁNAK KUTATÁSÁHOZ

1. ALKOTMÁNYJOGI ELŐFELTEVÉSEK

Az Alaptörvény I. cikke az állam elsőrendű kötelességeként fogalmazza meg az alapvető jogok védelmét. Ez nem csupán deklaráció, hanem az alkotmányos demokrácia rendező elvét adja. Az elsőrendű kötelességből fakad például az, hogy amikor az Alkotmánybíróság – megteremtve az alapjogvédelem koherens rendszerét – kibontja az alapvető jogokra vonatkozó részletes szabályokat az alkotmánybírói határozatokban, azt tartja szem előtt, hogy a legfontosabb állami kötelesség az alapvető jogok tiszteletben tartása és védelme. Az elsőrendűség tehát ez esetben azt jelenti, hogy minden más szempont csak akkor érvényesülhet, ha nem akadályozza meg, hogy az állam eleget tegyen elsőrendű kötelességének. Ez a kötelesség azt jelenti tehát, hogy az alapvető jogok a jogrendszer fundamentális értékeiként fogalmazódnak meg, és azok védelméhez képest az államszervezet hatékonyságát érintő alkotmányi megfontolások másodrendűek.

Az alkotmánybírói határozatok állandó fordulata, hogy az államnak úgy kell kialakítania az egyes alapjogok védelméhez szükséges jogszabályi feltételeket, hogy eleget tegyen az Alaptörvényben foglaltaknak. Ez szolgálja az Alaptörvény B) cikkében foglalt jogállamiság megteremtését és megőrzését is. Az Alkotmánybíróság a jogállamiságról szóló rendelkezésből vezette le, hogy az államnak az alapjogok legkedvezőbb érvényesülését kell lehetővé tennie [34/1992. (VI. 1.) AB határozat, ABH 1992, 192., 201.]. Ha az alapvető jogok legkedvezőbb érvényesülését kell lehetővé tenni, és ez az állam elsőrendű kötelessége, akkor az összes állami intézmény elsődleges feladata, hogy az alapjogi szemlélet jegyében végezze munkáját. Hogy mit is jelent ez a bíróságokra nézve? Az alkotmányba foglalt alapvető jogok és azok alkotmánybírói értelmező gyakorlatának rendes bírósági alkalmazására vonatkozó elvek és a gyakorlat régóta formálódik a magyar jogban.¹ Ebben a vitában jelentett fordulópontot az új alkotmányjogi panasz eljárások megjelenése a magyar jogban az Alaptörvény 24. cikke alapján az *Alkotmánybírósról szóló 2011. évi CVI. törvény* (Abtv.) 26. és 27. §-ában.

* Tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI; egyetemi docens, NKE.

¹ Erről lásd részletesen GÁRDOS-OROSZ Fruzzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban* (Budapest: Dialóg Campus 2011).

Az alapvető jogok érvényesülésének az alkotmányszöveg értelmezésén alapuló további előmozdítása azért vált szükségessé, mert meg kellett teremteni annak biztosítékát, hogy az alapvető jogok elsőbbsége megmaradjon a rendes bírósági jogértelmezés során is. Az alkotmányos cél az volt, hogy az állam minél erősebb alapjogvédelmet biztosítson a természetes személyek és a jogi személyek számára. Az alapjogi rendszer dinamikus: az alapjogvédelem önérték, de hogy egyes alapvető jogoknak mi lesz a tartalmuk ebben a rendszerben az egyes konkrét jogvitákra nézve, azt nem lehet absztrakt módon előre előírni, pontosan meghatározni. A bírói jogfejlesztés során megfogalmazott döntéseknek azonban ugyanazok a határai, mint az alaki törvényalkotásnak, így például a szükségességi-arányossági teszt vagy a lényeges tartalom garanciája is vonatkozik a jogalkalmazásra a sok más előírás mellett. Az alapjogi bíraskodás során a jogalkalmazó feladata, hogy úgy értelmezze és alkalmazza a jogszabályt, hogy az alkotmánynak megfelelő értelmezéssel elkerülje az alapjog alkotmányellenes sérelmét. A rendes bíróság azért hivatkozik az Alaptörvényre és a vonatkozó alkotmánybírói határozatokra, mert ennek az elvárásnak szeretne eleget tenni, illetve indokolásában azt kívánja igazolni, hogy döntésével eleget tett ennek az Alaptörvény szintjén megfogalmazott elvárásnak.

Bár a bíróság az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerint nem korlátozható alapjogot, még az Alaptörvénynek megfelelő formában sem, mert arra csak törvényben kerülhet sor, a bírói alkotmányalkalmazásra ezért csak a törvényhozó és az Alkotmánybíróság által megjelölt keretek között nyílik lehetőség. A bíróságok feladata az alapjog érvényesítésének rendszerében elvitathatatlan. Az Alkotmánybíróság úgy fogalmazott, hogy az alapjogok tiszteletben tartása nem korlátozódhat az absztrakt értelemben vett államra, hanem annak minden egyes szerve, mindenki, aki közhatalmat gyakorol, köteles az alapvető jogokra vonatkozó alkotmánybeli köteleességeknek megfelelni. A 36/1992. (VI. 10.) AB határozat szerint az állam ezeken a szerveken keresztül valósítja meg alkotmányos feladatát.

Az Alaptörvény 28. cikke és R) cikke is ráerősít arra, hogy az alapjogi bíraskodás Magyarországon a rendes bíróságok kezében van. A polgári és a büntetőeljárásról szóló törvénykönyvünk rendelkezései szerint továbbá az Alkotmánybíróság határozata alkotmányjogi panasz esetében perújítás jellegű jogorvoslat alapjául szolgál. A bírói kezdeményezés esetében pedig végső soron szintén a „rendes” bíró hozza meg a döntést, amelyben betartja az *erga omnes* kötelező alkotmánybírói határozatot. Értelemszerűen az új eljárásban már nem alkalmazza a megsemmisített jogszabályt, ám mindezek mellett ő dönt a konkrét jogvita elbírálásáról.

Magyarországon a Kúria jogegységi határozatot hozhat, amelyben az alsóbb bíróságokra nézve kötelező jelleggel rendelkezhet egy jogszabály értelmezéséről és ennek megfelelő alkalmazásáról akkor, ha az alsóbb bíróságok gyakorlata nem egységes vagy a Kúria a saját gyakorlatán kíván változtatni. Az Alaptörvény már kifejezetten megteremti az Alkotmánybíróság jogosultságát a jogegységi döntések alkotmányossági szempontú vizsgálatára. Ez nem konkrét jogorvoslat, hiszen lezárt egyedi ügyeket nem érint, mégis előrelépésként értékelhető a tekintetben, hogy az állam elismeri: a bíróság olyan jogfejlesztést folytat, amely a jogalkotásához hasonló súlyú lehet egyes konkrét egyedi esetekre nézve. E jogfejlesztés keretei mások, mint a törvényhozó jogalkotó-

si felhatalmazása, azonban hasonló szerepet kapnak a bírósági gyakorlatban, mint az alkotmánybírósági határozatok. Ez azt jelenti, hogy míg a jogegységi határozat minden bíróságra kötelező, és azt kvázi jogszabályként alkalmazzák a rendes bíróságok, a vizsgálatunk azt mutatja, hogy az *erga omnes* hatályú alkotmánybírósági határozatok is hasonló szerepet kezdhetnek betölteni a jogban. Az Abtv. 27. §-a keretében hozott döntések vagy éppen az Abtv. 26. § (1) bekezdése szerinti eljárásban hozott alkotmányos követelmények alkalmasak lehetnek arra, hogy jogforrásként a jogegységi határozatokhoz és a jogszabályokhoz hasonló módon kezelje azokat a rendes bíróság az eljárás során. Kérdés azonban, hogy a jogforrások ilyen egységes kezelése előremutató-e az alapjogvédelem szempontjából.

Kutatásunk azt mutatja, hogy jelenleg még az figyelhető meg, hogy a 2012 előtt absztrakt normakontroll-eljárásban hozott AB-határozatokra történő hivatkozások ugyanolyan súllyal vannak jelen a bírósági gyakorlatban, mint az újabb alkotmányjogi panaszos határozatok. Ez a trend idővel változhat majd. A jogalkalmazás-jogértelmezés szintjén pedig érdemes külön foglalkozni a két esetcsoporttal, azzal, hogy az absztrakt normakontroll-eljárásban hozott határozatok milyen szerepet tölthetnek be a rendes bíróság által megvalósított alapjogvédelemben, ezeknek milyen szerepük van és lehet a bíróság határozatainak indokolásában, illetve ezzel szemben milyen szerepet kaphatnak az objektív alapjogvédelem szempontjából az Abtv. 27. §-a és 26. § (2) bekezdése szerinti eljárásban meghozott határozatok, azok rendelkező részei és indokolásai, illetve az ott megállapított, jogalkalmazásra vonatkozó alkotmányos követelmények.

Magyarországon az Alaptörvény tehát kimondja, hogy az alapjogok csak törvényben korlátozhatók. A bírói jogfejlesztést mindenképpen ennek az alkotmányos rendelkezésnek a betartásával kell értékelni. Elsősorban ez a szabály határozza meg a bíróságok számára az Alaptörvény és az AB-határozatok alkalmazhatóságának kereteit is, hiszen a bíróságnak mindenképpen szem előtt kell tartania azt, hogy az alapjog korlátozásáról csak törvényben lehet rendelkezni. Ebből következik, hogy a bírói jog nem állapíthatja meg az alapjog tartalmát a törvényhozó és a jogszabály alkotmányosságát megítélő Alkotmánybíróság gyakorlatától függetlenül. A bírósági határozatok indokolásában megjelenő hivatkozások, amelyeket jelen tanulmányban részletesen vizsgálunk, e szabály betartásának az indokolására irányulnak.

A bíróságnak azonban a hatásköre kiterjed arra, hogy az alapjog tartalmát megállapítsa és annak értelmében hozza meg ítéletét; ha nincsen vonatkozó alkotmánybírósági határozat, akkor ez saját alkotmányértelmezésével teszi meg. Az Alaptörvény 2012. januári hatálybalépésével arra adta meg a lehetőséget, hogy ez a rendes bírósági alkotmányértelmezés is felülvizsgálat tárgya legyen az Alkotmánybíróság előtt.

A hatalommegosztás azt jelenti, hogy a fentiek szerint minden hatalmi ágnak megvan a sajátos funkciója az alapjog-érvényesítésben. A jurisdikciós felfogás szerint a bíróság a normát kizárólag alkalmazza. Az ezzel ellentétes felfogás szerint a jogfejlődés *de facto* a bíró alkotta jog útján jön létre, hiszen a bíró feladata, hogy a törvény szavaiból szabályt és az alapján döntést vezessen le. A törvényhozó alkotta szöveget a bíró teszi normává. A bírósági döntések vizsgálatakor abból kell kiindulni, hogy az Alaptörvénynek és az AB-határozatoknak irányadó jellegük van a jogalkal-

mazásban. Végző soron a bíróság mondja meg, hogy mi az érvényes jog tartalma. Az Alkotmánybíróság többször hangsúlyozta, hogy a másik két, politikai jellegű hatalmi ággal szemben a bírói hatalmi ág állandó és semleges. A bíróságok a törvényeket és az igazgatási normákat önállóan értelmezik. A bírói jogalkalmazás elviekben független a politikai változásoktól, koherenciáját folyamatossága, hagyományai és az elmélettel való szoros összefonódása segíti elő.² A bíróságoknak és az Alkotmánybíróságnak éppen ebből az alkotmányos funkcióból és jellegből adódóan kell együttes erőfeszítésekkel biztosítani az állandó magas szintű alapjogvédelmet a politikai hatalom csatározásai ellenére is.

2. A KUTATÁS ÁLTALÁNOS CÉLKITŰZÉSEI

Kiindulópontunk, hogy a pályázati felhívás fényében, amely az alapjogvédelem fejlesztésének érdekében a Kúria és az Alkotmánybíróság hatáskörmegosztásának és együttműködésének elemzésére irányul, az *Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 26. § (1) bekezdése szerinti panasz eljárás és az Abtv. 27. §-a szerinti panasz eljárás hatékonyságát, a jogintézmény érvényesülését kvantitatív és kvalitatív módszerekkel egyaránt vizsgáljuk. A Zódi Zsolt, Gárdos-Orosz Fruzzsina és Lőrincz Viktor által jegyzett két bevezető tanulmány – amely a kötetben szereplő többi tanulmányban közzétett kutatások számára is biztosította az alapvetéseket – arra kérdez rá, hogy (1) 2012 óta történt-e változás az alapvető jogok rendes bírósági alkalmazása tekintetében, illetve (2) milyen jelentősége lett az alkotmányjogi panasz eljárásoknak a bírósági gyakorlat formálásában 2012 óta.

A kötet első részének tanulmányai a bírósági és az alkotmánybírósági gyakorlattal kapcsolatban elvégzett kvantitatív vizsgálatot ismertetik és elemzik, míg Bragyova András elméleti, dogmatikai és Csink Lóránt és Fröhlich Johanna összehasonlító tanulmányát követően a kötet második részében az egyes alapjogok bírósági érvényesülésével és alkalmazásával foglalkozó tanulmányok e kvantitatív gyűjtés mentén végezték el a kvalitatív vizsgálatot.

A pályázati felhívással összhangban kérdéseink gyakorlati jellegűek, a vizsgálat joggyakorlat-elemzésen alapul, ám a pályázati kiírásban megfogalmazott kérdések elméleti és dogmatikai vonatkozásainak (jelen kutatásban nem tárgyalandó) mögöttes ismerete segít minket abban, hogy pontosan feltárjuk a jogintézmény működésének problémáit és értékeljük annak eredményeit az ötéves tapasztalat alapján. Külön figyelemmel vagyunk annak értékelésére, hogy hatékony eszköz-e az alkotmányjogi panasz az egyéni jogsérelmek orvoslására a bírósági jogvédelemmel összefüggésben, vagy inkább az alapjogvédelem objektív, intézményi oldalának erősödését hozhatja az új jogszabályi környezet. Feltételezésünk az volt, hogy az egyéni jogvédelem szintjén vélhetően igen keveset tehet az alkotmánybírósági eljárás, hiszen az alapjogvédelem nagy volumenben a bíróságokon kell megjelenjen. Ezt mutatják a felülvizsgálat és az érdemi alkotmányjogi panasz eljárások összehasonlító számadatai. A régi és az új

² 38/1993. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1993, 256.

alkotmánybírósági hatáskörök tehát az objektív, intézményvédelmi funkció ellátására alkalmasak inkább, és e felelőséget az is jól mutatja, hogy 2012 óta folyamatosan növekszik a rendes bírósági gyakorlatban az Alaptörvényre és az alkotmánybírósági határozatokra történő hivatkozás.

Hipotézisünket a kutatás eredményei részben megerősítették, részben cáfolták. Az alábbiakban kifejtettek szerint nyilvánvalóvá vált, hogy változik a rendes bírósági gyakorlat 2012 óta, nagyobb figyelmet kap az alapjogi szemlélet, a szakjogi dogmatikai szempontok mellett felmerül egyes határozatokban az alkotmányjogi szempontok mérlegelése is a jogértelmezéskor és az eset elbírálásakor. Ennél az esetkörnél sokkal gyakoribb az, amikor az Alaptörvényre vagy egyes alkotmánybírósági határozatokra vonatkozó hivatkozás csak díszítőelemként van jelen az ítéletben vagy végzésben, annak a döntés indokolásában a *ratio decidendi* szempontjából nincs túlzott jelentősége. Táblázataink jól mutatják, hogy a bírósági gyakorlat formálásában nagy szerepet játszanak az Alaptörvényben megfogalmazott értelmezési alapelvek, az Alaptörvény R) cikke és 28. cikke. Az Alaptörvényre történő hivatkozások jó részét ez a két rendelkezés, és különösen az Alaptörvény 28. cikkére történő hivatkozás teszi ki. Bár a jelen kutatás elsősorban azt tűzte ki célul, hogy megvizsgálja az Alkotmánybíróság és a Kúria együttműködésének változásait az alapjogvédelemben, nem mellőzhető talán, hogy felismerjük és artikuláljuk azt, hogy a kutatás egyes részeredményei azt mutatják, a változás nem is elsősorban az alapjogvédelemben következett be, hanem inkább a jogszabályok értelmezésének Alaptörvény szerinti általános megközelítésében. A kérdést az alkotmánybíráskodás oldaláról vizsgáló második tanulmányunkban is azt látjuk, hogy az Alkotmánybíróság az alapjogsérelemmel összefüggésben megjelenő alkotmányellenességet sokkal könnyebben tudja értékelni, mint az Alaptörvény értelmezési alapelveivel összefüggésben előterjesztett panaszokat, ezekkel állandó gyakorlata értelmében inkább nem foglalkozik.

Célunk az is, hogy javaslatokat fogalmazzunk meg az alkotmányos alapjogvédelem előmozdítása érdekében. Sok esetben ezt a legalapvetőbb szinten kell elkezdennünk, hiszen – ahogy látni fogjuk – a kvantitatív mérés Magyarországon számos technikai akadályba ütközik, pedig ez a vizsgálat lenne az alapja a megalapozott, átfogó kvalitatív következtetéseknek is. Kutatásunk érdekes és reményeink szerint hasznosítható eredménnyel járt olyan szempontból is, hogy meg tudjuk fogalmazni azokat az elvárásokat, amelyek mind a rendes bírósági, mind az alkotmánybírósági nyilvántartási rendszerek kapcsán felvetődtek. Mindezek mellett – figyelemmel kísérve a kutatást megelőzően, illetve azzal párhuzamosan végzett kúriai kutatást, amely a joggyakorlat-elemző csoport munkája volt, és tudományos publikációként is megjelent – ahhoz is iránymutatást szeretnénk nyújtani, hogy a jövőben hogyan érdemes elvégezni a hasonló kutatásokat a fejlesztett adatbázisok alapján, új programok segítségével.

Feltételezésünk, hogy a bíróságok és az Alkotmánybíróság, és különösen a két felsőbíróság tagjainak az alkotmányossági vizsgálatra vonatkozó attitűdje különböző, másként definiálják a feladatukat, eltérő a bírói identitásuk. Az Alkotmánybíróság nem bíróság olyan szempontból, hogy egyes jogviták eldöntésére volna hivatott. Bíróság azonban olyan szempontból, hogy jogot értelmez és alkalmaz egy norma-

tív alkotmányos rendben. A rendes bíróságnak feladata az alapjogi bíraskodás, az ítékezés során figyelembe kell vennie az alapjogvédelem szempontjait. Az ilyesfajta dilemmák megválaszolásában sokat segít, ha tisztázzuk az alkotmányjogi panasz vagy a bírói kezdeményezés alkotmányos funkcióját és számba vesszük gyakorlati megvalósulásának egyes kérdéseit. A kutatás során alapul vesszük a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja vizsgálati eredményeit és a szakirodalomban megjelent publikációkat is.

Kérdésünk: közeledett-e a természetes és a jogi személyekhez az alapjogvédelem az Alkotmánybíróság hatáskörváltozása, az új alkotmányjogi panasz bevezetése következtében? A kvantitatív vizsgálat azt mutatja meg, hogy az alkotmánybírósági gyakorlat hivatkozása hogyan változott a rendes bírósági gyakorlatban 2010 után éves bontásban. Gyakorisági kérdés nemcsak a hivatkozások abszolút száma, hanem az is, hogy hányszor hivatkoztak 2012 előtti és hányszor 2012 utáni alkotmánybírósági gyakorlatra. Vizsgáljuk továbbá, hogy melyek a leggyakrabban citált „alaphatározatok”. További kérdés lehet, hogy ezeknek milyen a jogtudományi megítélésük.

A hivatkozások minőségének vizsgálata mutatta meg, igazolható-e az a feltevés, hogy az Abtv. 27. §-a szerinti panasz bevezetése növelte a rendes bírósági gyakorlatban az alapjogvédelmi szempontok és az alkotmánybírósági gyakorlat jelentőségét. További kérdés volt, hogy ha szerepel hivatkozás Alaptörvényben foglalt jogra, nemzetközi vagy uniós emberi jogi szempontokra vagy konkrét alkotmánybírósági gyakorlatra, ez a jogértelmezést befolyásolta-e, azaz érdemi hivatkozásként szerepelt-e. Ahol azt állapítjuk meg, hogy a jogértelmezést alakította az AB határozatra történő hivatkozás, további kérdés, hogy ott változott-e az adott jogkérdés értelmezése a korábbi értelmezéshez képest. Az alapjogi szempontokra való hivatkozás megerősítésként vagy joggyakorlat-módosítást igazoló érvként szerepel? Az egyes alapjogokat elemző kutatások során vizsgáltuk az olyan eseteket, ahol a korábbi joggyakorlat azonos normaszöveg mellett változott alapjogi szempontokra való hivatkozással.

A kutatócsoport e kérdések alapján megkezdett munkája során elvégzett kvantitatív és a kvalitatív vizsgálatok azt mutatták meg, hogy az alkotmányjogi panasz bevezetése milyen hatással volt a bírósági gyakorlatra, hogyan változtatta meg a bírók szemléletét, mely jogok esetében figyelhető meg ilyen változás és mely jogok esetében nem figyelhető meg. A szakirodalomban sokszor megjelent az a hipotézis, mely szerint az alkotmányjogi panasz bevezetése elméletileg akkor is növeli az alapjogi szempontok érvényesülését a bírósági gyakorlatban, ha egyetlen konkrét ügyet sem semmisít meg az Alkotmánybíróság, hiszen a bírók az alkotmányjogi panaszszal történő támadás miatti fenyegetettség okán éberebben figyelnek ezekre a szempontokra. A kutatás azt mutatja, hogy az elmúlt öt év bizonyítja ezt az elméleti feltételezést, de a változás inkább részlegesnek mondható: egyes alapjogok esetében markáns változás figyelhető meg, míg más alapjogok kapcsán egyelőre inkább csak a zavarodottság érzékelhető.

A második alapozó tanulmányban, amelyben az alkotmánybíraskodás oldaláról vizsgáljuk a szubjektív és az objektív alapjogvédelem megvalósulásának egyes kérdéseit, fel kell vetnünk a kérdést: elérhető-e az alkotmányjogi panasz a panaszosok

számára? Mik az eljárási és a tartalmi akadályok, az eljárási és a tartalmi kérdések elkülönítésének problémái? Ehhez vizsgálnunk kell a visszautasításokat és az elutasításokat mind kvantitatív, mind kvalitatív elemzésben. Számba vesszük az indítványoknak a felülvizsgálati indítványokkal összehasonlítva alacsony számának lehetséges indokait. Azokban az esetekben, amelyekben nem fogadja be a panaszt az Alkotmánybíróság, megvizsgáljuk, hogy mi a visszautasítás indoka. Ebből a vizsgálatból arra is fény derül, hogy idővel felkészültebbek lesznek-e az indítványozók, prognosztizálható-e, hogy a jövőben kevesebb lesz a visszautasítások aránya. A kutatás megvizsgálja a 26. § (1) bekezdés és a 27. § szerinti összes érdemi döntést – az eredményeket a gyakorló jogászok értékelik a saját tapasztalataik, megfigyeléseik, következtetéseik beépítésével. Kérdés volt, hogy változott-e az egyes alapjogok tartalma és érvényesülése az alkotmányjogi panaszos eljárások következtében.

A kvantitatív alapozó tanulmányokra épülő kutatásokban a szerzők azt vizsgálták, hogy egy alapjog esetében milyen megállapításokat tett az Alkotmánybíróság az alapjog értelmezésére vonatkozóan, ez az értelmezés mennyiben jelent elmozdulást az adott jog tartalma tekintetében a korábbi alkotmánybírói gyakorlathoz képest. Formálja-e a konkrét ügy az alapjog rendes bírósági értelmezését, általánosíthatók-e a konkrét ügyben megfogalmazottak? Amennyiben általánosíthatók, a jogtudomány képviselőinek értékelése szerint az új értelmezés előmozdítja-e a teljesebb alapjogvédelmet az érintett alapjog tekintetében?

A kutatásban néhány esetben, ahol erre módunk nyílt, vizsgáljuk továbbá, hogy miként érvényesül az alkotmánybírói döntés és a mögöttes alkotmányjogi dogmatika az új eljárásban. Az érintett alapjog tekintetében változott-e érdemben az alapjogvédelem a konkrét ügyben? A konkrét bírósági ügynek, a döntésnek milyen hatása van a vonatkozó bírósági gyakorlatra? Az új bírósági döntésre vagy az ennek alapjául szolgáló AB-határozatra azonos tárgyú ügyekben hivatkoznak-e a bíróságok, hogyan hatályosul az általános bírósági gyakorlatban a konkrét ügyben született AB-döntés – az eljárási kérdések áttekintése mellett jogtartalmi vizsgálatot is célul tűztük ki.

Összegezve tehát elmondható, hogy Bragyova Andrásnak a bírósági alapjog-alkalmazás és annak felülvizsgálata természetéről szóló elméleti-dogmatikai és a Csink Lóránt – Fröhlich Johanna szerzőpáros összehasonlító jogi tanulmányát követően az egész kutatáson végigvonuló kvantitatív elemzési alapot nyújt Zódi Zsolt és Lőrincz Viktor tanulmánya. Itt kell jeleznünk, hogy a kvantitatív vizsgálatot Gárdos-Orosz Fruzsina alkotmányjogi kérdésfeltevési alapján Zódi Zsolt készítette, a további kvantitatív elemzésekre vonatkozó javaslatok pedig elsősorban Lőrincz Viktor szakirodalmi összegzései alapján készültek. Ezt követően a tanulmánycsoport az alkotmányjogi panaszokat és a bírói kezdeményezéseket mint az Alkotmánybíróság és a Kúria együttműködésének sarokpontjait tekinti át kvantitatív és kvalitatív elemzés formájában. Gárdos-Orosz Fruzsina, Zódi Zsolt és Lőrincz Viktor tanulmánya azzal foglalkozik, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában hogyan jelenik meg a bírói döntés, majd Vadász Vanda és Gárdos-Orosz Fruzsina a bírói kezdeményezések átfogó vizsgálatát végzik el a 2012 és 2016 közötti időszakra, végül Karsai Dániel és Mihály Eszter áttekinti az Abtv. 27. §-a szerinti összes sikeres panaszt, és ahol lehetséges, kiter ezek tényleges érvényesülésére is. A Kúria

és az Alkotmánybíróság kapcsolatrendszerének kvantitatív alapú áttekintését követően pedig az egyes alapjogok közös erővel megvalósított érvényesülését vizsgálja Drinóczi Tímea a tulajdonhoz való jog szempontjából, Hollán Miklós a *nullum crimen sine lege* elvének és a tisztességes eljáráshoz való jog büntetőjogi garanciáinak érvényesülése tekintetében, Szilágyi Emese általában a kommunikációs jogokra vonatkozóan, Sepsi Tibor a magánélethez való jogra vonatkozóan, Tordai Csaba pedig a közérdekű adatok nyilvánossága és az információs önrendelkezési jog tekintetében.

BRAGYOVA ANDRÁS*

A BÍRÓSÁGI ÍTÉLET ALKOTMÁNYELLENESSÉGE ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS ÉS RENDES BÍRÁSKODÁS AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZ VIZSGÁLATÁBAN

BEVEZETÉS

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *d)* pontja szerint „az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját”. A következőkben arról lesz szó, miben és hogyan lehet alkotmányellenes egy bírói döntés, amelyet összefoglalóan bírósági ítéletnek nevezek. Erre keresek megalapozott választ a következőkben: mit vizsgál az Alkotmánybíróság, ha egy bírósági ítélet alkotmány- (alaptörvény-) ellenességét állító alkotmányjogi panaszról dönt.

Először az alkotmány és a bírósági ítélet viszonyát vizsgálom általában, majd a bírósági ítélet mibenlétével foglalkozom, amennyire ez szükséges tárgyam számára. Ezután elemzem az alkotmánybírói vizsgálat terjedelmét és jogi hatásait, különösen az alkotmányos követelményt és az alkotmánnyal összhangban álló – ahogy nevezem: alkotmányszerű – jogértelmezést. A végén azt fogom állítani, hogy a bírósági ítélet elleni alkotmányjogi panasz két esete – az Abtv. 26. § (1) bekezdése és a 27. § szerinti – között valójában nincs különbség.

Mindehhez két kérdésre keresem a választ: Mi az ítélet jogi tartalma? Mit vizsgálhat egyáltalán az Alkotmánybíróság? Másodszor: Mi a jogi tartalomban alkotmányjogi kérdés? Mi az alkotmányjogi vizsgálat tárgya? E kérdések az alkotmányjogi panasz sajátjai. Bírói kezdeményezésnél – mely tartalmilag gyakran igen hasonló az alkotmányjogi panaszhoz (ha alapjogi alkotmányellenességet állít) – ezek a kérdések nem merülnek fel, mert ott a bíróság maga megfogalmazza az alkotmányjogi vizsgálat tárgyát és az alkotmányjogi kérdést. Ez a kérdés magában foglalja a választ arra a kérdésre, hogy hogyan különíthető el az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok szerepe az Alkotmány (Alaptörvény) szerint. Másképpen: mit tehet és mit nem az Alkotmánybíróság, amikor bírói döntések, határozatok, ítéletek, végzések – ezentúl ítéletnek¹ nevezem őket – alkotmányosságáról dönt?

Egy bírósági ítélet akkor alkotmányellenes, ha az ítélet jogi alapja – a jogi norma – alkotmányellenes. A bírói ítéletet individuális – vagy konkrét(abb) tartalmú – normának tekintve eljuthatunk az ítélet jogi helyességét megalapozó jogtételhez. Ennek alkotmányellenessége teszi alkotmányellenessé a bírói ítéletet, és ezt vizsgálja az Alkotmánybíróság.

* Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, tudományos tanácsadó, MTA TK.

¹ A bírói döntés inkább (intézményi) tény jelent, az ítélet ennek jogi tartalmát (jelentését).

2. ALKOTMÁNY ÉS BÍRÓSÁGI ÍTÉLET

Ahhoz, hogy a bírói ítélet egyáltalán alkotmányellenes lehessen, több feltételnek kell teljesülnie. Az alkotmánybíráskodás és a jogrendszer kapcsolatáról legalább két alapvető állítás elfogadása szükséges a bírói ítéletek alkotmányossága vizsgálatának igazolására (amely egyben ennek tulajdonságait is befolyásolja). Az egyik az alkotmány elsőbbsége, a másik az alkotmány jogisága. Ezek nélkül bírói ítélet nem kerülhet kapcsolatba az alkotmánnyal.

Az alkotmány elsőbbsége azt jelenti, hogy az alkotmány a jogrendszer érvényességének alapja, a jogrendszer más normáival szemben a legfőbb jog; a vele ellentétes minden jogszabály alkotmány sértő. Az állam minden cselekvése jogilag szabályozott lévén, az alkotmány elsőbbsége az állam egészére és szerveire (melyek a jogrendszer részei) érvényes.

Az alkotmány a jogrendszer része. Ez azt jelenti, hogy az alkotmány a jogrendszer különleges része, amely jogilag megalapozza a teljes jogrendszert, és tartalmát is (részben) szabályozza. Ez utóbbi főleg az alapjogokról szóló rendelkezéseket jelenti. Az alkotmány úgy része a jogrendszernek, hogy a jogrendszerről szóló normákat is tartalmaz; ezek a normák más természetűek, mint a jogrendszer többi normája, mert éppen más normákról szóló norma-normák. Az alkotmány jogiságának tétele azt állítja, hogy az alkotmány a jogrendszer része, ezért az alkotmánynak jogi hatásai vannak a jogrendszerben. (Pontosabban: a kettő feltételezi egymást, ha nem azonos.) Az alkotmány jogiságának és elsőbbségének elfogadása azzal jár, hogy az alkotmánynak mint normák összességének való megfelelés a jogrendszer normáinak érvényességi feltétele, ezért az alkotmányellenes jog érvénytelen. Ezt az elvet a jogrendszer elkerülhetetlen gyakorlati és jogi okokból – főleg a jog biztonsága védelmében alkalmazott *Fehlerkalkül*² révén – nem viszi végig teljes következetességgel, kivételesen eltér tőle, de az alapvető elv az alkotmány jogi elsőbbsége.

Az alkotmány a jogrendszer különleges része, amennyiben nem tartalmaz magartartási normákat, és általában a jogrendszer érvényes normáin át, nem közvetlenül érvényesül. (Kivételek az állam fő szerveit és kapcsolatukat szabályozó normák.) A modern alkotmányos – alkotmányt tartalmazó – jogrendszerek egyik legjellemzőbb tulajdonsága a jog tartalmának, az alkotmányosan helyes jognak a jogrendszeren belüli meghatározása; így nagyon sok, korábban természetjogi, erkölcsi vagy politikai bölcséleti kérdés alkotmányjogi kérdés lesz. A jogrendszer minden normájának alkotmányosan igazolhatónak kell lennie.³

A két előbbi tételből következik (bár ezt például Michel Troper vitatja⁴) egy harmadik: az alkotmánybíráskodás mint normakontroll szükségessége; ha a jogrendszer nem ismeri a normakontrollt, az érvénytelen normák a jogrendszer érvényes normái

² Számításba veszi az elkerülhetetlen vagy csak túlzott áldozatok árán elkerülhető hibákat mint kisebb rosszat, és jogiként fogadja el. A fogalom forrása Adolf MERKL: *Die Lehre von der Rechtskraft entwickelt aus dem Rechtsbegriff* (Leipzig–Wien: Deuticke 1923) 213.

³ BRAGYOVA András: *Az alkotmánybíráskodás elmélete* (Budapest: KJK–MTA ÁJTI 1994).

⁴ Michel TROPER: *Le droit et la nécessité* (Paris: Presses universitaires de France 2011) II. fejezet: *Marshall, Kelsen, Barak et le sophisme constitutionnaliste*.

maradnak, másként nincs jogi különbség az alkotmányellenes és az alkotmányyszerű jogi normák között. Az alkotmánybíráskodás kitüntető jegye a normakontroll: az alkotmányellenes jogi normák megsemmisítése, azaz érvénytelenítése. Az alkotmányjogi panasz normakontroll: mint majd indokolom, az alkotmányjogi panasz a jogrendszernek az egyén alapjogait korlátozó, alkotmányellenes jogi normái ellen irányul. A rendes bíróságok szerepe ezzel szemben az érvényes jog értelmezése és alkalmazása. A jogtudomány mai állása szerint semmi kétség: a bíróságok szerepe a jog fejlesztésében, és ha bírói feladataik ellátásához szükséges, alkotásában, nélkülözhetetlen. Az érvényes jog jelentéséről szóló vitákat (jogvitákat) egyedül a bíróságok döntenek el véglegesen. A bíráskodás mibenlétéről, a joghoz kötöttségről – valójában a jog fogalmáról – szóló 19. és 20. századi viták alapján mindenképpen elfogadott, hogy a bíróságok nem „szubszumáló automaták”,⁵ hanem a jog – a jogtételek – alkotói.

Az alkotmánybíráskodás és a rendes bíráskodás a fentiek szerint jól elkülöníthető. Egy bírói ítélet azért lehet alkotmányellenes, mert az ítélet a jogrendszeren alapul, a jogrendszer normáit alkalmazza; kötelező ereje – jogereje – a jogrendszeren alapul, eljárási és tartalmi értelemben egyaránt. A jogrendszer érvényes normáinak alkalmazásával lehetséges alkotmányellenes jogi normán alapuló bírósági ítélet. A bírósági ítélet pontosan úgy, mint a jog normái, lehet alkotmányellenes. A halálbüntetést kimondó bírósági ítélet éppúgy alkotmányellenes lenne, mint a halálbüntetést lehetővé tévő jogi norma.

3. A BÍRÓSÁGI ÍTÉLET FOGALMA ÉS MIBENLÉTE

Ebben a pontban a bírósági ítéletnek az alkotmányjogi vizsgálat számára fontos tulajdonságait igyekszem bemutatni. A bírósági ítélet fogalmi elemeit Eugenio Bulygin a következőkben foglalja össze:⁶ a bírósági ítélet jogvita eldöntése jogi normára és tényállításokra alapozva; formája szillogizmus, premisszája általános norma (illetve definíció) és empirikus kijelentés, az ítélet maga pedig következtetés, amely normatív kijelentés, (Bulygin szerint) individuális norma.

A bírósági ítélet alakja jogi szillogizmus. Ez általánosan elfogadott állítás,⁷ amint az is, hogy a jogi szillogizmus nem az ítélet meghozatalának tényleges folyamata, hanem a bármilyen módon elért eredmény bemutatása és igazolása. Ez a szillogizmus (bár logikailag érvényes) nem jelenti azt, hogy a bírói ítélet valóban logikai művelet. A jogi szillogizmus csak az ítélet fogalmi szerkezetének bemutatására szolgál. A szillogizmus ugyanis a két tételből következik, de ők maguk nem logikailag szükségszerű állítások (és nem is kell annak lenniük). Az ítéletnek ezek szükségképpen részei, mert nélkülük

⁵ Regina OGOREK: *Richterkönig oder Subsumtionsautomat?* (Frankfurt am Main : Klostermann 1986).

⁶ Eugenio BULYGIN: „Sentencia judicial y creación del derecho” in Carlos E. ALCHOURRÓN – Eugenio BULYGIN: *Análisis lógico y derecho* (Madrid: Centro de Estudios Constitucionales Madrid 1991) 355. ssk.

⁷ Neil MACCORMICK: *Legal reasoning and legal theory* (Gloucestershire: Clarendon Press 1978) vagy Karl LARENZ: *Methodenlehre der Rechtswissenschaft* (Berlin-Heidelberg: Springer 1960/1991) és Jerzy WRÓBLEWSKI: *Legal Syllogism and the Rationality of Judicial Decision. 5 Rechtstheorie* (Berlin: Duncker & Humblot 1974) 1; Jerzy WRÓBLEWSKI: *Judicial application of law* (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 2011).

nincs bírói ítélet. Ehhez képest mindegy, hol fedezhetők fel, de mindhárom fő elemnek – ezek indokainak – szerepelnie kell bennük.

Az alkotmányjogi vizsgálat tárgya – a lehetséges alkotmányellenesség alapja – az előbbieken alapján is csak a bírósági ítélet premisszája, az általános norma lehet. Ha az általános norma alkotmányellenes, az ítélet is az lesz. Alkotmányellenes lehet – a premisszától nem függetlenül – az ítélet normatív tartalma, a rendelkező része (nem technikai értelemben, hanem rekonstruálva), tehát az, amit az ítélet kötelezőnek, tilosnak vagy éppen megengedettnek nyilvánít.⁸ Bulygin azonban nem foglalkozik azzal a számunkra lényeges kérdéssel, hogy a jogi szillogizmus premisszája gyakran bonyolult, és általában nem valamely általános-absztrakt norma, hanem értelmezés eredménye. Az ítélet ritkán alapul egy normán, és minden esetben értelmezésen: az *interpretatio cessat in claris* is csak értelmezés eredményeként állítható. Amit Bulygin az ítélet normatív alapjának nevez, nem azonosítható olyan könnyen, mint felteszi (vagy inkább nem is foglalkozik pont ezzel). A legtöbbször ugyanis a bíró nem egyszerűen egy normát alkalmaz, hanem maga alkot jogértelmezéssel és a norma szubszumpcióhoz szükséges parafrázisával egy konkrétabb normát, amely a jogvitát – két ellentétes jogi állítás között – eldönti. A jogi szakirodalomban ennek több nevet adtak: *Fallnorm*⁹ (Fikentscher), *Entscheidungsnorm*;¹⁰ Kelsen individuális normának nevezi, Larenz *Rechtssatz*nak¹¹ (mint Kelsen, de mást ért rajta); Jerzy Wróblewski operatív interpretációnak nevezi – különben Luigi Ferrajoli nyomán – azt a normaváltozatot, amely elég precíz/pontos (szerintem: konkrét) ahhoz, hogy eldöntse az ügyet.¹²

A következőkben a jogtétel terminust fogom ebben az értelemben használni. A jogtétel egy esetre (tényállásra, tágan értve) a legjobb – legközelebb álló, tehát konkrétabb – normaváltozat. A jogtétel jogi normaváltozat, egy érvényes norma értelmezése (átalakítása, jelentéspontosítása, amely szűkítést, konkretizálást¹³ jelent. A jogtétel az alkalmazott normának az esetre illő változata/jelentése. A bíróság-jogalkalmazó a normát nem egészében alkalmazza, hanem csak egyes jelentéseiben, amely egy a norma lehetséges jelentései közül, de nem a teljes jelentése. Egy jogi norma értelmezett alkalmazása elvileg korlátlan számú esetnormát produkál. Például a veszélyes üzem felelősségének feltételeiről szóló norma (Ptk. 346. § skk., új Ptk. 6:535. §) rengeteg esetnorma alapja, mint könnyű belátni. A jogtétel a jogi norma értelmezésével-konkretizálásával alkotott norma. A jogtétel: jogi norma, még akkor is, ha a precedenst – a korábbi döntés jogi tartalmának jogi kötelező ere-

⁸ Alkotmányellenes lehet az ítélet szerint nem tilos vagy nem kötelező (tehát megengedett) magatartás is. Pl. ha a közérdekű adatot az ítélet nem nyilvános adatnak tartja. Így a 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2013, 643.

⁹ Wolfgang FIKENTSCHER: *Methoden des Rechts in vergleichender Darstellung VI*. (Tübingen: Mohr 1975–77).

¹⁰ Josef ESSER: *Grundsatz und Norm in der richterlichen Fortbildung des Privatrechts* (Tübingen: Mohr 1964).

¹¹ Lásd LARENZ (7. l.).

¹² Jerzy WRÓBLEWSKI: „Legal Language and Legal Interpretation” *Law and Philosophy* 1985/4, 239–255.

¹³ Karl ENGISCH: *Die Idee der Konkretisierung in Recht und Rechtswissenschaft unserer Zeit* (Heidelberg: Winter 1968).

jét – a kontinentális jogrendszerek nem ismerik. A jogtétel enélkül is norma, mert a bíróság ítélete saját állítása szerint jogi normán alapul – az ítélet rendelkezése egy norma alkalmazása. A lényeg, hogy a bírói ítélet mindig tartalmazza azt az igényt, hogy minden hasonló esetben ugyanúgy kell döntenie az adott jogrendszerben minden bíróságnak. Ha a bíróság nem gondolná így, másként döntött volna. Ez akkor is igaz, ha az ítélet nem kötelező más bíróságra. Úgy van, ahogyan Carl Schmitt írta: egy bírósági ítélet akkor helyes, ha bármely másik bíró hasonló ügyben ugyanúgy döntött volna.¹⁴ Ezért minden bírósági ítéletbe foglalt jogtétel norma, pusztán azért, mert az ítélet önmagát helyes jogértelmezésnek és alkalmazásnak tartja. Ez az általánosíthatóság különbözteti meg a modern bíraskodást a Max Weber által kádibíraskodásnak (Weber, Winckelmann 1976) nevezett¹⁵ esetleges és ezért önkényes bíraskodástól.

Az alkotmánybíráskodás és a rendes bíraskodás fogalmi különbsége, így a bírósági ítéletek és alkotmánybírói felülvizsgálatuk tárgyának – mit vizsgál az alkotmánybíró? – viszonya jól elemezhető Jerzy Wróblewski széles körben elfogadott megkülönböztetésével a bírósági ítélet külső és belső igazolása között.¹⁶ Egy ítélet akkor igazolt belsőleg, ha az ítélet következtetése (rendekező része) következik a jogi és nem jogi premisszákból. A belső igazolás az előbb tárgyalt jogi szillogizmus.

A külső igazolás ezzel szemben a normatív (jogi) premisszákat igazolása – itt figyelmen kívül hagyva a gyakorlatban nagyon fontos tényállításokat. A bíraskodásban a normák külső igazolása nem játszik kifejezett szerepet, mert ez ellentmondana a bíróságok joghoz kötöttségének. A jogi szillogizmus eredményeként bemutatott bírósági ítélet nem alapulhat – csak jogi fogalomként, mint jó erkölcs, jóhiszeműség, elvárhatóság – nem jogi normatív premisszán. Ez nem jelenti azt, mint ebben a jogtudomány jó része (köztük gyakorló bírók is) egyetért, hogy a bírói döntés kizárólag ezeken alapul és nincsenek rejtett vagy ki nem mondott megfontolások is benne. A félreértést kerülendő: a rejtettnek mondott (nem explicit, nem „jogi”) megfontolások szükségszerű részei a bírósági döntésnek, különösen, ha elfogadjuk a nézetet, amely a jogi érvelést – és ennek legfontosabb esetét, a bírói döntést – a gyakorlati érvelés egyik esetének tartja (*Sonderfallthese*¹⁷). Eszerint a bíró, ha választania kell a jogilag helyes és képviselhető értelmezések (normahipotézisek) közül, akkor az észszerűt vagy észszerűbbet választja, mert a jogi érvelésnek – főleg a bíróság ítéletének – a gyakorlati érvelés általános helyességi kritériumainak (ezt jelenti az észszerűség) is meg kell felelnie.

Az alkalmazandó norma alkotmányos igazolhatósága a bírósági ítélet igazolásában külső igazolás, mert az ítélet csak érvényes jogi normákkal (valamint tényállításokkal) igazolható. A bíróság a norma alkotmányosságáról nem dönthet, de az alkotmánybíróshoz fordulhat, ha alkotmányellenesnek tartja az alkalmazandó normát, ezért az ő szempontjából külső igazolás a norma alkotmányossága. A bírósági ítélet belső igazolása, a jogi szillogizmus helyessége, az ítéletben foglalt jogi érvelés helyessége, nem

¹⁴ Carl SCHMITT: *Gesetz und Urteil* (Berlin, Otto Liebmann 1912) 71.

¹⁵ Max WEBER: *Wirtschaft und Gesellschaft* (Tübingen: Mohr 1976) 157. skk., 470. skk., 510. skk.

¹⁶ Jerzy WRÓBLEWSKI: „Legal Decision and Its Justification” *Logique et Analyse* 1971, 409–419.

¹⁷ Robert ALEXI: *Theorie der juristischen Argumentation* (Berlin: Suhrkamp 1978).

alkotmányjogi kérdés. Az alkotmánybíróság csak az ítélet külső igazolását, azon belül a normatív premissza és a következtetés alkotmányosságát vizsgálja.

A bíróság egyszerre értelmezi és alkalmazza a jogot. A kettő szorosan összefügg, sőt a hermeneutika egyes képviselői szerint – mint Gadamer – minden értelmezés alkalmazás.¹⁸ A gyakorlatban a jogalkalmazás fogalmán mindkettőt értjük, ami nem kifogásolható, most viszont fontos a kettő elkülönítése. A jog értelmezése a norma jelentésének megállapítását jelenti. Az értelmező kijelentés azt állítja, hogy egy N norma pontos jelentése Ni, amely a norma jelentésének parafrázisa: jelentése az értelmezett norma jelentésével részben azonos, de valamit hozzátesz az értelmezett norma jelentéséhez. Ez a hozzáadás jelentésgazdagítás, ezért a norma jelentése általában absztraktabb, mint az értelmező kijelentése. Az értelmezésben soha nem vész el a norma általánossága: az értelmezésben megállapított normajelentésnek érvényesnek kell lennie minden lényegében azonos esetben is.

A norma bírósági alkalmazása két alapvető elemből áll: először az alkalmazandó norma megtalálásából/kiválasztásából, másodszer a tényállás szubszumpciójából a megtalált normára. A szubszumpció (alárendelés) a bíróság által megállapított tényállás és a normatartalom egyezését állító kijelentés. Természetesen a kettő nem független egymástól: a norma illeszkedése a tényálláshoz az értelmezéstől függ, az értelmezés helyességét pedig a (megfelelő, észszerű) illeszkedés adja. Ettől függetlenül a norma értelmezése az alapvető, hiszen a bíróság a normát alkalmazza (de ő választja ki, melyiket). A kettő különbsége nagyon fontos, mert az alkotmánybíróság csak a bíróság által értelmezett norma alkotmányosságát vizsgálhatja, a fenti értelemben vett jogalkalmazást nem. Nem vizsgálhatja, hogy a bíróság helyesen választotta-e ki az alkalmazandó normát, és azt sem, helyes volt-e a szubszumpció.

Az előzőkből látható, hogy a bírói ítéletnek csak az egyik eleme, a bíróság szerint érvényes jogi norma (jogtétel) alkotmányossága, melyen az ítélete alapul, lehet az alkotmánybíróság vizsgálatának tárgya. Ez az ítélet jogi (normatív) alapja, a jogtétel, amelynek alapján az ítélet önmaga szerint jogszerű. Az ítéletben foglalt jogtétel – az ítélet jogi alapja – az a norma, amely az eset eldöntéséből visszakövetkeztethető. Erre alkalmas a Schumann-formula.¹⁹ Schumann különbséget tesz – nagyjából úgy, mint az Abtv. 26. § (1) bekezdése és 27. §-a – jogszabálypanasz és értelmezési panasz között. Az első világos eset – tiszta normakontroll –, de az értelmezési panasz annál érdekesebb. Ebben leszögezi, hogy a törvény helytelen alkalmazása soha nem alkalmas alkotmányjogi panasz megalapozására. Ha az így helytelenül alkalmazott norma nem alkotmányosértő mindaddig, amíg az így alkalmazott jog tartalma (Schumann *Rechtsfolgét* – jogkövetkezmény – ír²⁰) nem alkotmányellenes, alapjogokat sértő. Bevallom, ezt nem értem. A jogkövetkezmény, például kártérítés, csak akkor lehet alkotmányellenes, ha a feltétele alkotmányellenes. Például alkotmányellenes a kártérítés, ha közéleti szereplő alkotmányosan megengedett bírálatáért ítélte meg a bíróság, és nem, ha a bírálat nem „vélemény” volt. A kártérítés mint

¹⁸ Hans-Georg GADAMER: *Wahrheit und Methode. Gesammelte Werke I.* (Tübingen: Mohr 1999) 312. skk.

¹⁹ Ekkehard SCHUMANN: *Verfassungs- und Menschenrechtsbeschwerde gegen richterliche Entscheidungen* (Berlin: Duncker & Humblot 1963).

²⁰ SCHUMANN (19. lj.) 206–207.

jogkövetkezmény akár fillérre azonos lehet. A következő oldalon azt mondja, hogy az értelmezési panasz sikeres, ha a bírói ítéletben foglalt jogkövetkezményt a törvényhozó „*nicht als Norm erlassen dürfte*” – nem alkothatott volna olyan normát. Itt már maga Schumann is normáról szól.

Szerintem pedig itt is normáról van szó, csak nem a törvényhozás-jogalkotásban explicit normáról. Ha például a bírói ítélet szerint az internetes tartalomszolgáltató köteles az általa közzétett (de nem általa írt) jogellenes tartalmú komment miatt az ismeretlen szerző helyett helytállni, akkor az ebből visszakövetkeztethető jogtétel nagyjából ez: „az internetes tartalomszolgáltató felelős minden ismeretlen szerzőtől származó megjelentett komment jogellenes tartalmáért”. Ennek a jogtételnek az alkotmányosságáról döntött az Alkotmánybíróság a 19/2014. (V. 30.) AB határozatban.

Az alkotmányellenes norma alkalmazása lehetséges, de norma alkotmányellenes értelmezése/alkalmazása nem. Azért nem, mert csak a norma lehet – adott esetben részben – alkotmányellenes, az értelmezés pedig mindig a norma jelentését állapítja meg. Ha nem értelmezésről van szó, hanem esetleg bírói jogalkotásról – ez nem alkotmányellenes, hanem a bírói függetlenséggel elkerülhetetlenül együtt jár –, akkor a bíró mint jogalkotó van kötve az alkotmányhoz.

Téves ezért az Alkotmánybíróság következő – egyébként Schumann fent idézett nézetéhez közel álló – elvi megállapítása: „Az Alkotmánybíróság a bíróságok ítéleteit [...] akkor bírálhatja felül, ha azok az Alaptörvény megszabta értelmezési tartományt megsértik, és ezáltal a bírói döntés alaptörvény-ellenes lesz” {3119/2015. (VII. 2.) AB végzés, Indokolás [22]; 3031/2016. (II. 23.) AB végzés, Indokolás [19]}.

Mit érthetünk az „Alaptörvény megszabta értelmezési tartomány” fogalmán? Szerintem ilyen nincs. A jogszabályok (jogi normák) értelmezése és alkalmazása – az értelmezési tartomány, azaz a norma jogi jelentésének megállapítása – egyedül a bíróságokra, az ítélet belső igazolására tartozik. Az Alkotmánybíróság a bíróságok ítéleteit a jogértelmezést (és az alkalmazást, a szubszumpciót) nem vizsgálhatja. Az ítéletet megalapozó jogtételt, amely jogi norma, viszont vizsgálhatja.

A szolgálatban lévő rendőrök képmáshoz való jogát vizsgáló alkotmányjogi panasz alapján például az Alkotmánybíróság 28/2014. (IX. 29.) AB határozatával (ABH 2014, 813 – rendőrképmás) megsemmisített bírósági ítélet világosan megfogalmazza a jogtételt; az AB határozat [46] bekezdése így idézi: „a kizárólag rendőri feladatot ellátó rendőrök nem minősülnek közszereplőnek, ezért esetükben a képmásuk rögzítéséhez és annak nyilvánosságra hozatalához külön engedélyükre van szükség.”²¹ Itt sem a bírói jogértelmezés volt alkotmányellenes, hanem a jogtétel, amelyen az ítélet(ek) alapultak.

Hasonlóan a siklői polgármestert bíráló szerző ügyében [13/2004. (IV. 20.) AB határozat, 2004, 286.], ahol a jogtétel nagyjából a következő: „közhatalmat gyakorló személy tevékenységének bírálatában tényállitásnak, tehát büntetendő cselekménynek minősül a tényállitásnak is érthető publicisztikai túlzás”²².

²¹ A szövegben jelentéktelen stílári korrekció van.

²² „Sajátjaként rendelkezik a közpénzzel.”

Ez a jogtétel, amely jogi normának tekinthető, és az ítélet szerint minden hasonló ügyben a közhatalmat gyakorlók bírálatának megítélésére alkalmazandó lenne. Az Alkotmánybíróság szerint sem a Btk. (akkor a 179. § és a 180. §) „tényt állít” fordulata alkotmányellenes, hanem a bírói ítéletet megalapozó jogtétel.

4. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÉS A BÍRÓSÁGI ÍTÉLET

Ebben a részben arról lesz szó, hogy az Alkotmánybíróság hogyan dönthet a bírósági ítéletről, és arról, mik ennek a jogi következményei.

Eddig azt láttuk, hogy a bíróság ítélete jogi szillogizmus, amelynek egyik (absztrakt) premisszája egy jogtétel, következtetése pedig egy konkrét-individuális jogi norma vagy kijelentés, jogkövetkezmény, például kártérítési kötelezettség, pénzbüntetés, tiltás és így tovább. A bírósági ítélet belső igazolása az Alkotmánybíróság számára adott. Ha az ítéletet konkrét-individuális normának tekintjük – ahogyan azt Kelsen vagy például G. H. von Wright és a fent idézett Bulygin teszi sokakkal együtt és nem kevesebbekkel ellentétben –, akkor az alkotmányjogi vizsgálat tárgya az ítélet mint norma lenne. Szerintem azonban az ítélet maga lehet norma (vagy tekinthető annak), az alkotmányjogi panasz tárgya akkor sem lehet az ítélet mint individuális norma, hanem a jogtétel, amelyen az ítélet alapul. Ráadásul az ítélet rendelkezése (kevés kivétellel, mint a felfüggesztett büntetés) feltétlen, míg a jogtétel maga feltételes. A bírósági ítélet mint normatív kijelentés viszont azzal a tartalommal érvényes, ahogyan a bíróság megállapította. Az ítélet jogereje egyben a bíróság döntésétől mint tényről is elszakítja az ítéletet (hiszen a bíróság nem változtathatja meg, őt is köti); csak az ítélet jogi tartalma marad meg. Az Alkotmánybíróság – sem nálunk, sem más hasonló jogrendszerben – nem a bíróság döntését vizsgálja, hanem az ítélet jogi tartalmát. Ezért fontos az ítélet jogereje – a magyar jogban úgy mondjuk: teljes jogereje²³ – mint az alkotmányjogi panasz előfeltétele (akkor is, ha kivételek elképzelhetők²⁴).

Az alkotmányellenes bírósági ítéletet az Alkotmánybíróság megsemmisíti (Abtv. 43. §). A megsemmisítés az ítélet normatív alapjáról – a már többször említett jogtételről – szól. Az alkotmányjogi panasz normakontroll mivoltából következik, hogy az Alkotmánybíróság soha nem dönti el azt a perbeli jogvitát,²⁵ amelyet az az ítélet döntött el, amelyik ellen az alkotmányjogi panaszt benyújtották. A bírói ítélet alkotmányellenessége, mint láttuk, egyedül az alkalmazott jogi norma (lehetne többes szám is) alkotmányellenessége, nem az egész ítéleté. Az Alkotmánybíróság határozata az alkalmazott (és nem az alkalmazandó) jog alkotmányosságáról szól, nem

²³ A felülvizsgálat alanyi jogon járó jogorvoslat, ezért a felülvizsgálat eldőléig nem tekinthető teljesnek az ítélet jogereje. Vagyis bár a törvény annak nevezi, addig nem jogerős. Némileg más a helyzet a büntető-eljárásban.

²⁴ Mint az alkotmányjogi panasz sürgősségi elbírálása, ahol ez lehetséges, mint pl. a BVerfGG 90. § (2) bekezdés második mondata szerint. Ilyenkor az alkotmányjogi panasz jogorvoslat mivolta erősebb, mert az alkotmányjogi elv később is kimondható.

²⁵ A büntetőítélet még a vádlott beismerése esetében is jogvita, az ártatlanság védelme miatt.

a jogvitáról. A jogvitákat soha nem az Alkotmánybíróság dönti el. A vádlottat csak bíróság mentheti fel, a keresetet bíróság utasítja el. A megsemmisítés csak az új bírósági eljárás és ítélet lehetőségét teremti meg.

A megsemmisítés helyett (vagy mellett) az Alkotmánybíróság gyakran állapít meg alkotmányos követelményt.²⁶ Ez bírói jogalkotás eredménye: az Alkotmánybíróság gyakorlatában alakult ki,²⁷ ma már az Abtv. 46. § (3) bekezdése kifejezetten felhatalmazza erre. Az alkotmányos követelmény a norma megsemmisítése és alkotmányyszerűségének elfogadása között van. Az ítéletet megalapozó jogtétel alkotmányellenes, de az általános/absztrakt norma, amelyen a jogtétel alapult, nem.

Az alkotmányos követelmény szorosan összefügg az alkotmányszerű jogértelmezés követelményével, mondhatni, ugyanaz: az egyik a bíróság, a másik az Alkotmánybíróság szempontjából tekintve. A bíróságnak a jogi norma alkotmányszerű értelmezését kell választania; ha ez valamiért nem sikerült, akkor az Alkotmánybíróság állapítja meg. Mindkettő ugyanazt a problémát oldja meg: a jogértelmezés, pontosabban a jogtétel összhangját az alkotmánnyal. Ha az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt állapít meg, akkor azt állítja, hogy van a bírósági ítélet alapjául szolgáló absztrakt(abb) jogi normának olyan értelmezése, amely megfelel az alkotmány szerű értelmezés követelményének. Az alkotmányos követelmény nem a bírósági jogértelmezés helyettesítése egy (az Alkotmánybíróság szerint) jobbal, hanem ugyanarra az általános normára alapozott másik jogtétel.

A 8/2013. (III. 1.) AB határozatban (ABH, 2013, 312.) például az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt állapított meg a Be. 46. §-a, valamint 179. § (3) bekezdése és más rendelkezései tekintetében a következőképpen: a fogvatartott gyanúsított első kihallgatásánál a védő jelenléte kötelező, akit erről kellő időben értesíteni kell; ennek hiányában a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető. Ez az alkotmányos követelmény a Be. több normáján alapuló jogtétel, amely ezekből megállapítható lett volna. Különösen fontos, hogy az Alkotmánybíróság szerint ilyen esetben a terhelt vallomása a Be. 78. §-a szerint „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” megszerzett bizonyítéknak minősül, ezért bizonyítékként nem értékelhető.

A sokszor emlegetett Jánosi-ügyben [57/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1992, 272.], mint ismert, az Alkotmánybíróság megsemmisített egy bírósági ítéletet. „Az alkotmányjogi panasz érvelése szerint a Csjt. [...] rendelkezéseinek helytelen értelmezése alapján kialakult bírói gyakorlat teremti meg [...] az alkotmányellenes helyzetet. A jogalkalmazási gyakorlat ugyanis a Csjt. 43. § (5) bekezdésének azt a rendelkezését, amely szerint az apaság véelmét a gyermek nagykorúsága elérésétől számított egy év alatt támadhatja meg, úgy értelmezi és alkalmazza, hogy ez a

²⁶ Az Alkotmánybíróság gyakran állapított meg a törvényhozás számára tartalmi követelményeket. Ezekkel itt nem kell foglalkozni. A bírói gyakorlatnak szóló első (és azóta is gyakran hivatkozott) alkotmányos követelményt megállapító döntés a 38/1993. (VI. 11.) AB határozat volt (ABH, 1993, 219. skk. – a hivatalos személyek bírálatának büntetőjogi megítélése).

²⁷ Rendelkező részbe foglalt (valódi vagy erős) alkotmányos követelményt először az imént hivatkozott 38/1993. (VI. 11.) AB határozat tartalmazott.

határidő a megtámadás végső határideje, vagyis a megtámadásra – a gyámhatóság útján – a gyermek kiskorúsága idején is törvényes lehetőség van” (274–275.) Az Alkotmánybíróság helyesen mondja, hogy „amennyiben a bírói gyakorlat és az általánosan elfogadott jogértelmezés a normaszöveget – a lehetséges több értelme közül – egységesen csak egy bizonyos, meghatározott értelemben alkalmazza, az Alkotmánybíróságnak a normaszöveget ezzel az értelemmel és tartalommal kell az alkotmányosság szempontjából vizsgálnia” (266).²⁸ „Alkotmánybíróságnak a normaszöveget abban az értelemben kell vizsgálnia, amilyen értelmet annak az egységes jogalkalmazási gyakorlat tulajdonít” (277). „Az alkotmányellenes jogszabálytartalom hordozója az egységes jogalkalmazási gyakorlatban a Csjt. 44. § (1) bekezdésének második fordulata, annak folytán, hogy a jogalkalmazási gyakorlat teljesen cselekvőképtelen jogosult alatt nemcsak a nagykorú cselekvőképtelen személyt érti.” Ezt semmisítette meg az Alkotmánybíróság, többször hangsúlyozva, hogy lett volna a törvénynek alkotmányszerű értelmezése is, de a bíróságok nem ezt választották.

A mából nézve azt mondhatjuk, hogy a határozat alkotmányjogi álláspontja tartalmilag helyes, de az ügy elbírálása nem mindenben az. A Csjt. 44. § (1) bekezdésének megsemmisítése helyett választhatta volna az Alkotmánybíróság azt is, hogy alkotmányos követelményt állapít meg a törvényhely értelmezésére. Annál is inkább, mert az Alkotmánybíróság maga állítja, hogy van (illetve lenne) alkotmányszerű értelmezés, csak a bírói gyakorlat nem ezt fogadja el, ezért kell a normát megsemmisíteni. Akkor még nem volt példa alkotmányos követelményre, de itt lett volna – mondom ezt ma – a remek alkalom a feltalálására. Akkor nem történt meg, de pár év múlva, először talán a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban (ABH 1994, 219., hivatalos személy becsületének védelme) állapított meg az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt jogi normák bírósági alkalmazására (inkább értelmezésére); még inkább hasonló az 58/1995. (IX. 15.) AB határozat (ABH, 1995, 289.), amely a büntetőbírósági tárgyalásról a nyilvánosság kizárását lehetővé tévő szabályok alkalmazásának alkotmányos követelményét állítja fel. A legtöbb alkotmányos követelmény azonban a jogalkotáshoz szólt. Ha ma kerülne a Jánosi-ügy az Alkotmánybíróság elé, ugyanarról az alkotmányjogi álláspontról megsemmisítené (most már jogszerűen) az ítéletet, de nem a Csjt. 44. § (1) bekezdését. Helyette alkotmányos követelményt mondana ki a törvény értelmezésére az Abtv. 46. § (3) bekezdése alapján.

Az alkotmányos követelmény alapja az alkotmányszerű jogértelmezés (és -alkalmazás) követelménye. Ha a bíróság ítélete (az Alkotmánybíróság szerint) ennek eleget tesz, akkor nem lehet szükség alkotmányos követelmény megállapítására, így az alkotmányjogi panasz sikertelen lesz. Az alkotmányszerű jogértelmezés tehát általános értelmezési mérce, minden jogértelmezés helyességének egyik mércéje. Nem abszolút mérce azonban, mert a bíróság lehet abban a helyzetben, hogy nem

²⁸ Ez a határozatban kifejezetten említett „élő jog” fogalma, amelyet (ebben a formájában) az olasz alkotmánybíróság dolgozott ki. Lásd Caterina SEVERINO: „*La doctrine du droit vivant*” *Economica-PUAM*, 2003, *Droit Public Positif* és Gustavo ZAGREBELSKY: „*La giustizia costituzionale* (Bologna: Il Mulino 1988) 285. skk.

tud ennek a kívánalomnak szakszerű jogértelmezéssel eleget tenni. Alkotmányszerű értelmezés az, amelyben a normahipotézisek közül az alkotmányos normákkal összhangban állót (vagy annak gondoltat) választja a jogértelmező. Ezt a terminust az alkotmánykonform jogértelmezés helyett használom. Ezen azt értem, hogy a hivatásos és autoritatív jogértelmezőnek, a bírónak (vagy adott esetben másnak is) „a szakszerűen lehetséges jogértelmezési változatok közül az alkotmánnyal összhangban (vagy inkább összhangban) állót kell választania”.

Nézzük ennek elemeit egyenként.

A jogértelmezés (mint írtam) a jogi norma jelentésének megállapítása; ezt, és csak ezt vizsgálja az Alkotmánybíróság. A jogértelmezés mindig döntés, mert a normának (mint nyelvi jelenségnek, a jogszabálynak mint szövegnek) soha nincs egyetlen jelentése, mindig adható más jelentés. A legegyszerűbb és egyértelműnek tűnő jogszabályszöveg, mint például az, hogy „a fellebbezési határidő tizenöt nap”, számos jelentésváltozatot enged: egyes napok (munkaszüneti nap) nem számíthatnak bele, melyik a kezdőnap és a végső nap, az érkezés vagy a küldés napjával jár-e le a határidő, különbség van-e a vasárnap és a hétköznapok között és így tovább. A lehetséges értelmezéseket normahipotézisnek nevezem (Martin Kriele után²⁹). A jogi jelentésről szóló döntés korlátja, hogy az értelmezőnek a jogrendszerben elfogadott érvekkel igazolnia kell tudni a normahipotézisek közül a választását. Az értelmezési érveket minden jogásznak ismernie kell – ilyenek például a nyelvtani, logikai stb. értelmezési érvek –, amelyek jelen alakjukban Savigny-től származnak,³⁰ és amelyek egy jogrendszerben általánosan elfogadható érveknek számítanak.

A korlátok közül külön említendő a *Wortlautgrenze*, azaz az értelmezés nyersanyagául szolgáló jogi szöveg (többnyire jogszabály) – ahogy mondani szokás – szövegszerű jelentése, amelyet az értelmező nem léphet át.³¹ Ez vitatott, mert ott, ahol az analógia megengedett, eleve semmi korlátot nem jelent. Másrészt mindig átléphető: más értelmezési érvek erősebbek lehetnek.

Mindazonáltal a jogi módszer nem lenne valódi módszer, ha minden eredményt megengedne. Ezért a jogi módszerrel nem igazolható minden értelmezési eredmény, nem állítható fel tetszőleges normahipotézis. A jogi módszer taglalása nem tartozik ide, de annyit elég megállapítani, hogy a bírói gyakorlatban – alapvetően a jogi kultúra, képzés és tanulás eredményeként – ezek a módszerek megbízhatóan és alapjaiban egységesen elfogadottak. A helyes értelmezés az, amelyet más bíró elfogadna helyesnek.

Mint említettem, az alkotmányszerűség a normaértelmezés helyességének egyik kritériuma. A bírói jogértelmezéshez (ebben minden modern szerző egyetért) hozzátartozik az értelmezés eredményének észszerűsége és ennek ellenőrzése is. A bíróságok nem fognak helyesnek tartani olyan jogértelmezést, amely szakmailag elfogadható érvekkel jut észszerűtlen eredményre. Tudatosan használom az észszerű fogalmát, összefoglalandó a gyakorlati helyességet vagy elfogadhatóságot. A jog

²⁹ Martin KRIELE: *Theorie der Rechtsgewinnung* (Berlin: Duncker & Humblot 1967) 163. skk.

³⁰ Friedrich Karl von SAVIGNY: *System des heutigen römischen Rechts I.* (Berlin: Scientia Verlag 1840) 212. skk.

³¹ Otto DEPENHEUER: *Der Wortlaut als Grenze* (Heidelberg: Decker u. Müller 1988).

gyakorlati – emberi magatartásokat meghatározó – mivoltával ellentétes feltenni, hogy észszerűtlen jogértelmezés helyes lehet.

A törvényhozó racionalitása a jogértelmezés (ekként) ritkán kimondott előfeltevése; eszerint a jogértelmező bíróság megdönthetetlennek fogadja el, hogy a törvényhozó nem alkothat észszerűtlen normát. Ha az értelmezés előzetes eredménye észszerűtlen, akkor tovább kell folytatni a norma jelentésének kutatását – a jogértelmezés módszereit másként alkalmazva –, ameddig nem találja meg a norma észszerű jelentését. A törvényhozó racionalitásának feltevése a jogrendszer racionalitásának feltevést jelenti, mivel az észszerű törvényhozó minden nem észszerű jogot, ha lenne ilyen, hatályon kívül helyez. A törvényhozó racionalitása megdönthetetlen feltevésével azonos a törvényhozó alkotmányosságának feltevése. A bíróságnak és minden jogértelmezőnek fel kell tennie, hogy a törvényhozó nem akarhat alkotmányellenes törvényt alkotni, ahogyan más jogalkotó sem. Ezért ha a normaértelmezése eredményét alkotmányellenesnek találja, felül kell vizsgálnia, és meg kell kísérelnie az elfogadott értelmezési módszerekkel az alkotmánynak megfelelő eredményre jutni. Igaz, a törvényhozó racionalitása helyett a jogi nyelvben inkább a törvényhozó akarata vagy a törvény akarata fogalma és rokonai használatosabbak. Ez magában foglalja (ha nem azonos vele) a törvényhozó racionalitásának feltételezését.

Az alkotmányos jogértelmezés korlátja a szakmailag elfogadható lehetséges jogértelmezések – normahipotézisek – halmaza. Ha ebben a halmazban nincs alkotmányos normahipotézis, akkor a bírónak az Alkotmánybírósághoz kell fordulnia az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontja és az Abtv. 25. §-a szerint. Az alkotmány elsődlegessége miatt ez kötelező:³² hiszen ha a bíró arra jut, hogy egy normának nincs alkotmányos értelmezése, akkor arra jutott, hogy a norma alkotmányellenes. Alkotmányellenes normát pedig nem szabad alkalmazni.

Az alkotmányos értelmezés az alkotmánybíráskodás részleges pótléka, ha minden jogszabály, de legalább minden törvény alkotmányossága megdönthetetlen vélelem, másként mondva: bíróság nem vitathatja az alkotmányosságát.³³ Ez csak olyan jogrendszerekben lehetséges – a magyar 1990 óta már nem ilyen –, amelyekben az alkotmány nem része a jogrendszernek. A bíróságok (ha elég függetlenek) vélelemnek fogadják el azt, hogy a törvény nem lehet alkotmányellenes; ha annak látszik, jogértelmezéssel kell az alkotmányellenességet megszüntetni. Nagyjából ez a brit bíróságok álláspontja: a parlament csak kifejezetten alkothat törvényt, amely az egyén szabadságjogait, szerzett jogait sérti vagy visszamenőlegesen alkalmazandó.³⁴

³² Ez a kötelezettség nem kikényszeríthető. Gyakorlati jelentősége akkor van, ha gyakran fordulnak elő igen hasonló ügyek, melyek egy részében a bírák az Alkotmánybírósághoz fordulnak, másokban nem. Ha az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találja a jogszabályt, akkor abból kell kiindulni, hogy minden bírónak az Alkotmánybírósághoz kellett volna fordulnia. Ilyen volt a parkolási ügyek sorozata. Lásd pl. 109/2009. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2009, 941.; 137/2010. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2010, 1094.

³³ Pl. Raymond Carré de MALBERG: *La loi expression de la volonté générale* (Paris: Economica 1984 [1930]) 131. Ugyanez az a szabály Ausztriában, ahol van alkotmánybíráskodás, a rendes bíróságokra. B-VG 89. § (1) bekezdés.

³⁴ R. v. Secretary of State for the Home Department, Ex Parte Simms; Secretary of State for the Home Department, Ex Parte O'Brien, R. v. [1999] UKHL 33. Ebben az ügyben mondta Lord HOFFMANN: „*In the absence of express language or necessary implication to the contrary, the courts therefore presume that even the most general words were intended to be subject to the basic rights of the individual.*”

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Befejezésül megismétlem az állításokat, amelyeket igazolni akartam. Ezek a felhozott érvektől függetlenül, akár ellenükre is, helyesek lehetnek.

A bírósági ítélet ugyanolyan feltétellel lehet alkotmányellenes, mint a jogrendszerben az alkalmazandó és értelmezendő (vagyis érvényes/hatályos) jog általában; a bírói ítélet, éppúgy, mint egy jogi norma, azért alkotmányellenes, mert tartalma ellentétes az alkotmánnyal. Bírósági ítélet jogilag csak akkor alkotmányellenes, ha van jogi lehetőség alkotmányellenessége miatt ítélet megsemmisítésére.

Egy bíróság jogerős ítélete az Alkotmánybíróság számára nem lehet jogellenes és nem alapulhat téves jogértelmezésen vagy jogalkalmazáson. A jogszerű bírói ítélet viszont lehet alkotmányellenes, ha az ítélet normatív alapja, amelyet jogtételek nevezek, alkotmányellenes. Az Alkotmánybíróság a bíróság ítéletének ezt a normatív alapját, az alkalmazott jogtételt vizsgálhatja, és csak annak alkotmányellenességét állapíthatja meg. Helytelen ezért az Alkotmánybíróság többször ismételt, fent idézett megállapítása (és ennek megfelelő gyakorlata), amely szerint az Alkotmánybíróság „az Alaptörvény megsabta értelmezési tartomány megsértését” tekinti alkotmányellenesnek. A szakjogok (büntető-, polgári, munka-, közigazgatási, pénzügyi jog és így tovább) értelmezése a bíróságok feladata lévén az Alkotmánybíróság a már kifejtettek szerint az ítéletekben foglalt jogtétel alkotmányosságát vizsgálja, és nem a bírói jogértelmezés helyességét.

Nem az ítélet egészét, nem belső igazolását, hanem csakis a jogtételt, amelyhez a bíróság belső igazolással eljutott. Az ítélet belső igazolása – az ítéletben foglalt jogi érvelés, a jog értelmezése és alkalmazása – nem tartozik az Alkotmánybíróságra. A külső igazolásból az ítélet normatív premisszájának (normatív alapjának), az ítélet alapjául elfogadott jogtétel tartalmának alkotmányossága az alkotmánybírósági vizsgálat tárgya.

Ezzel, remélem, igazoltam írásom elején megfogalmazott állításomat: a bírósági ítélet csak akkor alkotmányellenes, ha normatív alapja, a jogtétel alkotmányellenes. Ebből következik, hogy az alkotmányjogi panasz két esete, amelyet az Abtv. 26. § (1) bekezdése és 27. §-a megkülönböztet – ahogyan különben Ekkehard Schumann is teszi, amikor jogi norma és ítélet elleni alkotmányjogi panaszt különböztet meg –, az én álláspontomból téves. A jogszabály elleni közvetlen alkotmányjogi panasz [Abtv. 26. § (2) bekezdés] más eset, nem tartozik ide. Tévesnek azért tartom, mert minden bírósági ítélet fogalmilag csak jogon alapulhat, és a jog (az alkotmányjoghoz képest „szakjog”) értelmezése és alkalmazása a bíróságok dolga. Az Alkotmánybíróságnak mindig el kell fogadnia, hogy a jog az, ahogyan a bíróság

Szabad fordításban: „Kifejezett vagy egyébként kétségtelen törvényi rendelkezés hiányában a bíróságok vélelmezik, hogy még a legáltalánosabban fogalmazott törvény sem akarja az egyén alapvető jogainak gyakorlását lehetetlenné tenni.” Lásd Anthony BRADLEY: The Sovereignty of Parliament – Form or Substance? in Jeffrey JOWELL (szerk.): The Changing Constitution (Oxford: Oxford University Press 2011) 49–51. Ezt a gondolkodást követi az 1998-as Human Rights Act, amely megengedi az emberi jogok korlátozását, de kifejezett törvényi rendelkezéssel (sec. 19.) Lásd Aileen KAVANAGH: Constitutional review under the UK Human Rights Act (Cambridge: Cambridge University Press 2009).

értelmezi; az Alkotmánybíróság ennek a jognak az alkotmányosságáról dönthet. A megkülönböztetés úgy érthető csak, mint az ítélet elleni alkotmányjogi panasz két lehetséges indokolása: az egyik a bíróság által alkalmazott norma alapján alkotmányos; minden jogtételt alkotmányellenesnek tart (vagy ezek száma határesetben csak egy), vagy csak bizonyos jogtételt tart alkotmányellenesnek. (Ez utóbbit nevezzi Schumann értelmezési panaszának.³⁵) Ezt igazolja, hogy az Abtv. 28. §-a lehetővé teszi a kétfajta alkotmányjogi panasz felcserélését, és ezzel maga is elfogadja a két panasz erős rokonságát, de nem a fogalmi azonosságát, ahogyan állítottam.

³⁵ Ekkehard SCHUMANN: „*Verfassungs- und Menschenrechtsbeschwerde gegen richterliche Entscheidungen*” in SHUMANN (19. lj.) 179. skk., 194. skk.

MIRE LEHET ALKOTMÁNYJOGI PANASZT ALAPÍTANI?

A jogvédelem alapjául szolgáló alaptörvény-ellenesség és az Alaptörvényben biztosított jog fogalma

BEVEZETÉS

Az Alaptörvény paradigmaváltást eredményezett az alkotmánybíráskodás terén: az absztrakt normakontroll főszabályát az egyedi panaszok vizsgálata váltotta fel; az Alkotmánybíróság jellegadó hatásköre az alkotmányjogi panasz lett. Az Alaptörvény értelmében az Alkotmánybíróság az egyedi ügyben alkalmazott jogszabály, illetve a bírói döntés Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja felül [24. cikk (2) bekezdés *c)* és *d)* pont], az *Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 26. és 27. §-a szerint alkotmányjogi panasz az Alaptörvényben biztosított jog sérelmére hivatkozással nyújtható be. A két megfogalmazás sem szövegezésében, sem tartalmát tekintve nem azonos. Logikailag elképzelhető lehet, hogy alkotmányjogi panasz

- csak az Alaptörvényben szövegszerűen rögzített, alapjogként védett jog sérelmére alapítható;
- az Alaptörvényben szövegszerűen nem szereplő, de arra visszavezethető jog (például az önrendelkezés szabadsága, a névviseléshez való jog) sérelmére hivatkozással is benyújtható;
- az Alaptörvény olyan rendelkezésének sérelmére hivatkozással is benyújtható, amely alanyi jogként védett, de nem alapjog (például mentelmi jog);
- benyújtható az Alaptörvény bármely rendelkezésének sérelmére hivatkozással, akkor is, ha az adott rendelkezés nem alapjog (például visszaható hatályú jogalkotás, bizalomvédelem, közteherviselés) vagy
- Alaptörvényen kívüli jog sérelmére is alapítható.

Kutatásunk hipotézise, hogy az a kérdés, hogy mire hivatkozással lehet alkotmányjogi panaszt benyújtani, összefügg az alkotmánybíráskodás jellegével. Nevezetesen minél inkább az egyéni jogvédelemre helyezi a hangsúlyt az alkotmánybíráskodás, annál szélesebb körben nyújtható be panasz, míg a másik oldalról, minél szélesebb lehetőség van absztrakt normakontrollra, annál szigorúbban lehet ragaszkodni ahhoz, hogy csak az alkotmányban szövegszerűen biztosított jogok sérelmére hivatkozással lehet alkotmányjogi panaszt benyújtani.

* Egyetemi docens, PPKE JÁK.

** Oktató, Universidad San Francisco de Quito, PPKE JÁK.

Ennek az előfeltevésünknek az alátámasztására (vagy épp a cáfolatára) elsőként elemezzük az absztrakt normakontroll és az egyéni panasz viszonyát, ezt követően összehasonlító elemzést folytatunk közép-európai országok alkotmánybíróságainak gyakorlatáról, majd pedig a magyar Alkotmánybíróság befogadási gyakorlatát vesszük górcső alá, mind a 2012-t megelőző, mind az azt követő évekből. Ezeknek az ismereteknek a segítségével vonunk le következtetéseket a kiinduló hipotézisről.

1. AZ ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS MODELLJÉNEK ÉS TARTALMÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI

Az alkotmánybíráskodás modelljeinek ismertetésekor a decentralizált amerikai modellt és a centralizált kelseni (osztrák) modellt szokta a szakirodalom párhuzamba állítani. A kettő közötti tipikus különbség, hogy az amerikai modell az egyéni panaszok vizsgálatát folytatja le, a kelseni modell pedig – legalábbis annak eredeti formája – absztrakt normakontrollt gyakorol. Ettől független kérdés, hogy napjainkra több európai alkotmánybíróságon is a konkrét ügyek vizsgálata vált tipikussá.

Kutatásunk tárgyára kihat az a kérdés, hogy az alkotmánybíráskodás milyen funkciót tölt be az adott jogrendszerben, az melyik hatalmi ág tevékenységi körébe tartozik. Erre tekintettel elengedhetetlen a két modell vizsgálata abból a szempontból, hogy inkább a bíráskodás vagy inkább a (negatív) törvényhozás az alkotmánybíróság fő tevékenysége.

Az absztrakt normakontroll legáltalánosabb meghatározása (ami megkülönbözteti a konkrét normakontrolltól), hogy a jogi norma vizsgálatára egyedi ügy hiányában kerül sor. Ezzel szemben az egyéni panasz vizsgálatánál az alkotmányossági kérdés egy bírósági eljárás kapcsán merül fel.¹ Fontos különbség továbbá, hogy a konkrét normakontroll keretében született döntés valamilyen módon kihat az egyedi ügy megítélésére,² az absztrakt normakontroll esetében pedig ez nem szükségszerű, sőt kivételes.³

1.1. AMERIKAI ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS: EGYÉNI JOGVÉDELEM

Az alkotmánybíráskodás decentralizált modelljének szükségszerű következménye, hogy az alkotmánybíráskodás mint tevékenység nem válik el a bíráskodástól. Így

¹ Norman DORSEN et al. (szerk): *Comparative Constitutionalism* (Eagan: Thomson/West 2003) 114.

² BALOGH Zsolt: „Alkotmánybíróság” in TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba* (Budapest: HVG-ORAC 2012) 351.

³ Kivételnek tekinthető a norma keletkezésére (kihirdetésére, hatálybalépésére) visszaható hatályú megsemmisítés, amikor a joghatás szempontjából mintha a norma létre sem jött volna. A jogbiztonság miatt azonban generális (mindenkire kiterjedő) alkalmazási tilalomra csak kivételesen került sor [4/1992. (I. 28.) AB határozat, 38/1992. (VI. 22.) AB határozat, 7/1994. (II. 18.) AB határozat], később azonban az Alkotmánybíróság ennek lehetőségét elvetette [68/1995. (XII. 5.) AB határozat]. Egy későbbi határozatban – igaz, speciális esetkörben – szintén generális alkalmazási tilalmat rendelt el az Alkotmánybíróság [35/2011. (V. 6.) AB határozat]. Mindezek mellett tényszerűen megállapítható, hogy absztrakt normakontroll során hozott döntésnek általában nincs kihatása a folyamatban lévő ügyekre.

Amerikában nincs külön alkotmányossági eljárás,⁴ a decentralizált rendszerben az alkotmányossági kérdések rendes bírósági eljárás keretében, esetileg (*incidenter*) merülnek fel.⁵

A bíraskodás mint tevékenység logikailag három lépésből áll. Az első lépés a tényállás feltárása (amit a bizonyítási eljárás szolgál), az ezt követő második lépés a tényállásra vonatkozó jogszabály „kikeresése” (azaz annak a jogszabálynak a feltárása, amelyik az adott tényállásra vonatkozik), majd a harmadik a „megtalált” jogszabály alkalmazhatóságáról való döntés (azaz annak vizsgálata, hogy a tényállásra vonatkozó jogszabály megfelel-e az alkotmánynak). A decentralizált modellben mindhárom tevékenységet a bíróság látja el, és e tevékenységnek nincs külső (bírósági szervezetrendszeren kívüli) kontrollja. Azaz egy bíróságnak azt a döntését, hogy egy jogszabály alkalmazása a konkrét esetben alkotmányellenes eredményre vezetne, nem valamely törvényhozói szerv vagy egy alkotmánybíróság bírálhatja felül, hanem egy másik bíróság a jogorvoslat rendszerén keresztül.

Ahogy a tényállás feltárása esetről esetre változik, úgy az sem feltétlenül állandó, hogy valamely törvény alkalmazása alkotmányellenes eredményre vezet-e. Ha egy törvényi rendelkezés alkalmazása egyes tényállások esetében alkotmányos, más tényállások esetében alkotmányellenes, akkor az alkotmányellenesség jogkövetkezményét csak ez utóbbi esetekben kell alkalmazni.⁶ Azaz előfordulhat, hogy ugyanaz a törvény egyes esetekben alkalmazható, más esetekben nem: tehát az alkotmánybíráskodás differenciált.

Lényeges továbbá, hogy a törvény formálisan annak ellenére a jogrendszer része marad, hogy (egyes esetekben) alkalmazása alkotmányellenes eredményre vezetne. A bíróság alkotmányossági döntése nem a törvény érvényességét vagy hatályát, hanem az alkalmazhatóságát érinti. Végül megfigyelhető, hogy a vizsgálat középpontjában nem maga a törvény, hanem az alkalmazásának következménye áll.

Kijelenthető tehát, hogy az amerikai alkotmánybíráskodás középpontjában az egyéni jogvédelem áll, az alkotmánybíráskodás célja az egyéni jogok, alapjogok megóvása, az, hogy senkivel szemben se legyen alkalmazható alkotmányellenes törvény.

1.2. KELSENI ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS: AZ ALKOTMÁNY INTEGRITÁSÁNAK VÉDELME

Európában az alkotmánybíráskodás modelljének sokáig akadályát képezte, hogy amíg „az Egyesült Államokban az Alkotmány szent, Európában a törvény”.⁷ Ennek indoka, hogy Európában a népképviselői elven működő parlamentek az abszolutizmus taga-

⁴ Lásd DORSEN et al. (szerk.) (1. lj.) 114.

⁵ PACZOLAY Péter: „Az élő alkotmány: az alkotmánybíráskodás kiszámíthatósága és változásai” in CHRONOWSKI Nóra – PETRÉTEI József (szerk.): *Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2010) 222.

⁶ Erre vonatkozó gyakorlati példához lásd CSINK Lóránt: *Mozaikok a hatalommegosztáshoz* (Budapest: Pázmány Press 2014) 104., 108–109.

⁷ Louis FAVOREU: „Az alkotmánybíráskodás” in PACZOLAY Péter (szerk.): *Alkotmánybíráskodás, alkotmányértelmezés* (Budapest: Eto-print 1995) 57.

dásaként, a demokrácia biztosítékaként jöttek létre. A polgári felvilágosodás idején a demokratikus berendezkedésnek az volt a záloga, hogy a nép által választott parlament előtt nincsenek jogi korlátok; az ilyen korlátokat a kor az abszolutizmus maradványának és így antidemokratikusnak tartotta. Európában tehát a 20. századig a parlament kiteljesedése, és nem a korlátozása jelentette a demokráciát. Az alkotmánybíráskodás európai modellje épp „a pozitív jog és a törvényhozói szupremácia megrendülésével jött létre, abból a felismerésből, hogy az alkotmányos szabályok és különösen az alapjogok korlátozzák az államhatalmi ágak cselekvési és döntési lehetőségét”.⁸

A parlamenti szupremácia monista modelljének áttöréséhez Hans Kelsen joglépcső elmélete vezetett. Tételének központi eleme, hogy „a jogrendszer nem azonos szintű normák koordinált rendszere, hanem különböző szintű jogi normák hierarchiája”.⁹ Másol leszögezi, hogy „a jogrendszer olyan *általános és egyedi normák* összessége, amelyek annak az elvnek a figyelembevételével kapcsolódnak egymáshoz, hogy maga a jog szabályozza saját maga megteremtését”.¹⁰

Látható tehát, hogy a kelseni rendszerbe nem csupán az általános, hanem az egyedi normák is illeszkednek, szemben azokkal az elképzelésekkel, amelyek a jogforrási hierarchiát csak a normatív aktusokra (vagy esetleg csak a jogszabályokra) szűkítik le. A jogrendszer működéséhez egy alpnormára (*Grundnorm*) van szükség, amely meghatározza a többi jogi norma, különösen a törvények megalkotásának rendjét. Ezt az alpnormát Kelsen a tartalmi értelemben vett alkotmánnyal azonosítja.¹¹ Ezzel szemben a kelseni megközelítésben a formai értelemben vett alkotmány az az ünnepélyes dokumentum, amely csak meghatározott eljárás keretében változtatható meg. Az alpnorma a megkérdőjelezhetetlen eredője, kiindulási pontja a jogrendszernek. Ebből az eredőből következik minden más jogszabály érvényessége, és fordítva: más jogszabályok érvényességét is az adja, hogy az alpnormára visszavezethetők.¹²

Közvetlenül azonban nem csupán az alpnormára vezethetők vissza jogszabályok. Az alpnorma által legitimált jogszabályok további (általános és egyedi) jogi normák érvényességét is biztosítják. Gyakorlati példával megvilágítva: ha – az alkotmány felhatalmazására – a parlament törvényt alkot, akkor ez a törvény biztosíthatja egyrészt egy (végrehajtási) rendelet érvényességét, de biztosíthatja egy (a törvényt alkalmazó) bírósági döntés érvényességét is. A felhozott példában a végrehajtási rendeletben és a bírósági döntésben az a közös, hogy mindkettő azáltal illeszkedik a jog rendszerébe, hogy megfelel a törvényi rendelkezésnek. Mindkettőnek tehát a törvény a „bázisa”. Ha akár a rendelet, akár a bírói döntés nem felelne meg a törvénynek, akkor azt a rendszer „kivetné”, az alkotmánybíráskodás vagy a jogorvoslat rendszerén keresztül.

Mi következik mindebből? Egyrészt az, hogy hierarchikus kapcsolat van az egyes jogi normák között. Az a norma, amelyik egy másik jogszabály érvényességét biztosít-

⁸ PACZOLAY Péter: „Alkotmánybíráskodás a politika és jog határán” in PACZOLAY Péter (szerk): *Alkotmánybíráskodás, alkotmányértelmezés* (Budapest: Eto-print 1995) 13.

⁹ HANS KELSEN: *Pure Theory of Law* (Los Angeles/Berkeley: University of California Press 1967) 221.

¹⁰ HANS KELSEN: *General Theory of Law and State* (Cambridge: Harvard University Press 1946) 132.

¹¹ KELSEN (10. l.) 124.

¹² Lásd még CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: „...az alkotmányjogon innen” *Alkotmánybíráskodás Szemle* 2011/1. 66. és köv.

ja, „magasabb” norma. Valamely norma akkor és olyan mértékben érvényes, amennyiben a másik (magasabb szintű) normának megfelelően alkották meg. Így ez az utóbbi norma az alacsonyabb szintű norma érvényességének közvetlen oka.¹³

A másik következmény, hogy – hierarchikus rendezettsége miatt – a jog egységes rendszerré áll össze. A jogrendszer egységét az adja, hogy az alacsonyabb szintű normák megalkotását a magasabb szintű normák határozzák meg, e magasabb szintűekét pedig a „még magasabb” szintűek, és ez a láncolat végül az alpnormában csúcsosodik ki, amely az érvényesség legfőbb eredője.¹⁴ Ha tehát minden norma csak egy normából nyeri az érvényességét, és mindegyik végső soron az alpnormához mint origóhoz vezethető vissza, akkor elmondhatjuk: a jogrendszer lineáris felépítésű. Ez pedig – feltételezve, hogy az alpnorma teljes és ellentmondásmentes (ahogy azt Kelsen feltételezte) – az egész jogrendszert ellentmondásmentessé, egységessé teszi, mind logikailag, mind tartalmilag. Ha valamely norma érvényességének a kérdése merül fel, akkor erre a válasz annak segítségével adható meg, hogy a norma illeszkedik-e a jogrendszerbe, azaz megfelel-e (tartalmilag, illetve megalkotását tekintve) a magasabb normáknak és végső soron az alpnormának.¹⁵

A harmadik következmény, hogy nincs olyan norma, amely az alpnorma érvényességét biztosítaná, az alpnorma érvényessége nem eredhet egy „még magasabb” szintű normából.¹⁶ Az alpnorma (alkotmány) legitimációja nem egy meghatározott eljárás, és nem is egy meghatározott tartalom szükségszerű következménye. Az alkotmány normatív ereje sokkal inkább köthető ahhoz a képességhez, hogy befolyással bír az élet valóságos körülményeinek meghatározására és szabályozására.¹⁷ Ez azt is jelenti, hogy – a jogrendszeren belül – az alpnorma érvényessége (elméletileg) megkérdőjelezhetetlen.

Végül a negyedik, leginkább magyarázatra szoruló kijelentés, hogy a jogi norma érvényessége nem a tartalma, hanem a megalkotása módjának a függvénye.¹⁸ Ez nem azt jelenti, hogy a normatartalom érdektelen lenne a rendszerben, csupán azt, hogy Kelsen a jogforrási hierarchiát nem természetjogi alapon képzei el. A kelseni rendszerben a magasabb szintű norma meghatározza az alacsonyabb szintű jogszabálynak a megalkotóját, megalkotási rendjét és tartalmát. Az alacsonyabb szintű normának tehát pusztán a hierarchiában elfoglalt magasabb pozíció miatt kell illeszkednie a magasabb szintűhöz, és nem azért, mert a magasabb szintű a „helyes”. A rendszer tehát axiológiai értékeléstől mentes, a jogforrási hierarchia, és nem a helyes normatartalom adja a rendezőelvét. A kelseni rendszerben az alkotmánybíráskodás feladata az, hogy a jogrendszer egyes elemei ne szakadjanak el attól a normától, amelyből érvényességük származik. Az alkotmánybíráskodás feladata nem más tehát, mint az alpnorma integritásának a védelme.

¹³ KELSEN (9. lj.) 221.

¹⁴ KELSEN (10. lj.) 132.

¹⁵ KELSEN (9. lj.) 209.

¹⁶ KELSEN (10. lj.) 195.

¹⁷ Peter BADURA: *Staatsrecht. Systematische Erläuterung des Grundgesetzes* (München: C. H. Beck 2010) 12.

¹⁸ KELSEN (9. lj.) 198.

A legtöbb európai jogrendszer a kelsen-i elméletre alapozva hívta életre alkotmánybíróságát.¹⁹ A kelsen-i modellben „az alkotmány a jog érvényességének abszolút mércéje és forrása, amely elsődlegesen pozitív módon, a természetjogi és politikai értelmezések semlegesítésével határozható meg”, hiszen a jog fokozatos-hierarchikus felépülése és ellentmondás-mentessége normatív tényszerűség és követelmény.²⁰

A kelsen-i modell (alapállapota) azt célozza, hogy a jogrend az alkotmány integritását érvényesítse, absztrakt normakontroll keretében. Egyes szerzők szerint ez a modell a cél és az eredmény tekintetében azonos a konkrét normakontroll amerikai modelljével.²¹ Ezzel a megállapítással az alábbiak miatt nem értünk egyet:

Az amerikai modellel ellentétben a (tiszt) kelsen-i modell nem tesz az alkotmánybírósági döntések (rendekező része) között különbséget aszerint, hogy egyes esetekben alkotmányos, más esetekben alkotmányellenes a szabály. Az alkotmánybírósági döntésnek továbbá az a joghatása, hogy az alkotmányellenes törvényt kikerül a jogrendszerből, azaz a törvény érvényességéről születik döntés, és nem az alkalmazhatóságáról. Nem mellékes körülmény továbbá az sem, hogy a vizsgálat középpontjában a törvény áll, és nem az az alapján létrejött életviszonyok. A kelsen-i pozitívizmusból kiindulva a modell az alkotmány érvényesülésére összpontosít, célja, hogy az alkotmányellenes jogszabály kikerüljön a jogrendszerből. Elsődleges célja tehát nem az egyéni (alap)jogvédelem, hanem az alkotmányvédelem, az, hogy ne maradjon alkotmányellenes szabály a jogrendszerben. A modell csak áttételesen szolgál alapjogvédelmet, annyiban, hogy az alkotmány alapjogokat rögzítő rendelkezéseit is érvényre juttatja az absztrakt normakontroll eszközrendszerén keresztül.

Működési logikáját tekintve tehát gyökeres eltérés van az egyéni panaszok vizsgálatán alapuló amerikai és az absztrakt normakontrollra építő kelsen-i modell között. A kelsen-i modellben az alkotmánybíróság „negatív jogalkotó”, amely kiszűri a jogrendszerből az oda nem való (alkotmányellenes) elemeket. Ez a tevékenység pedig azt határozza meg, hogy mi az általánosan kötelező magatartási szabály: a törvény. Tehát a Montesquieu-féle hatalommegosztási logikában a negatív jogalkotás is a törvényhozó hatalmi ághoz tartozik. Ezzel szemben az amerikai modellben az alkotmánybíráskodás az egyedi jogvitában való döntést szolgálja, ami pedig a bíráskodó hatalom tevékenysége.

Az alkotmánybíráskodás fontos feladata, hogy az alkotmány rendelkezéseit érvényesítse a gyakorlatban. Alkotmánybíráskodás nélkül csak a jogalkotó és a végrehajtó „jóindulatára” van bízva, hogy érvényesíti-e az alkotmányt. Így viszont az alkotmánynak csak politikai kötőereje van. Az alkotmánybíráskodás az, ami az alkotmányt jogi normává, kikényszeríthető szabállyá teszi.

¹⁹ Paczolay megjegyzi, hogy „az alkotmánybíráskodásnak az önálló testület általi modelljének követői mindig kötelező és mellőzhetetlen tisztelettel utalnak Kelsenre, az alkotmánybíráskodás európai »atyjára«. A történetileg egyre növekvő jelentőségű ötlet azonban epizódjellegű maradt a kelsen-i életműben, Carl Schmittel folytatott vitáját követően hosszú élete későbbi évtizedeiben nem tért vissza a probléma elemzésére”. PACZOLAY (5. l.) 222.

²⁰ SÓLYOM László: „A magyar Alkotmánybíróság önértelmezése és Hans Kelsen” in Cs. Kiss Lajos (szerk): *Hans Kelsen jogtudománya* (Budapest: Gondolat – MTI JTI – ELTE ÁJK 2007) 443.

²¹ DORSEN et al. (szerk.) (1. l.) 115.

Az absztrakt normakontroll hatáskör kifejezetten az alkotmány integritását védi. Ha ez a jellegadó hatásköre az alkotmánybíróságnak, akkor jellemzően az egyéni panasz vizsgálatára (valódi bíraskodás folytatására) csak szűkebb körben (például csak alapjogok védelmében) kerül sor. Más a helyzet akkor, ha az alkotmányjogi panasz, az egyéni jogvédelem az elsődleges hatáskör. Ilyen esetben, ha az alkotmánybíróság csak alapjogsérelem esetén jár el, és absztrakt normakontroll hatáskör nincs vagy csak nagyon korlátozottan vehető igénybe, akkor az alkotmány alapjogi fejezetén kívüli fejezetek „védtelenek”; sem absztrakt, sem egyéni panasz útján nem jutnak az alkotmánybíróság látókörébe. Így viszont az alkotmány normatív ereje kérdőjeleződik meg.

2. ALKOTMÁNYJOGI PANASZ ÉS ABSZTRAKT NORMAKONTROLL KÖZÉP-EURÓPAI ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGOK TAPASZTALATAI ALAPJÁN

Az eddigiekből látható, hogy bár az egyéni alapjogvédelem és az absztrakt alkotmányvédelem nem feltétlenül ellentétei egymásnak, a két modell eltérő szemléletű. Európában sem a tiszta amerikai modell, sem a kelsen-i modell eredeti formája nem létezik. Az államok többsége „kevert stratégiát” követ, amely helyenként az egyéni panasz, helyenként a kelsen-i modell elemeit alkalmazza.

A kutatásnak e pontján azt vizsgáljuk, hogy milyen összefüggés van az egyes államokban az alkotmánybíraskodás jellege és az alkotmányjogi panasz befogadhatósága között. Ehhez azt a módszert választottuk, hogy hét közép-európai ország (Ausztria, Lengyelország, Németország, Olaszország, Szerbia, Szlovákia és Szlovénia) alkotmánybíróságairól, azok gyakorlatáról gyűjtöttünk adatokat.²² Azt vizsgáltuk, hogy (1) az adott alkotmánybíróságnak melyik a legjellemzőbb hatásköre, (2) az alkotmány, az alkotmánybírósági törvény, illetve a kialakult gyakorlat miként fogja fel az alkotmánybíróság szerepkörét, (3) kik jogosultak absztrakt normakontrollt, illetve egyéni panasz vizsgálatot kezdeményezni, valamint (4) mire alapozva lehet alkotmányjogi panaszt benyújtani.

2.1. A NÉMET SZÖVETSÉGI ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

A német alkotmánybíróság nem csupán a tevékenysége és kialakított doktrínái, hanem szervezetrendszere, hatásköre szempontjából is példaadó más alkotmánybíróságok számára. Németországban 2016-ban az ügyek több mint 97 százaléka alkotmányjogi panasz volt (5754 ügyből 5610). Maga a *Grundgesetz* nem határozza meg az alkotmánybíróság szerepét, de az általános megítélés szerint az alkotmánybíróság az alkotmány őre, ami egyrészt a centralizált alkotmánybíraskodásból és az alkotmány autentikus értelmezésének jogából vezethető le. Németországban az

²² Köszönettel tartozunk az érintett alkotmánybíróságoknak, hogy kérdéseinkre válaszoltak. Külön köszönjük továbbá a magyar Alkotmánybíróság segítségét a közvetítésben.

absztrakt normakontroll indítványozásának lehetősége kivételes: a szövetségi kormány, a tartományi kormány és a *Bundestag* képviselőinek egynegyede rendelkezik ezzel a jogosultsággal.

Panasz eljárásban az alkotmánybíróság megállapíthatja, hogy a vonatkozó jogszabály vagy mulasztás az alaptörvénybe ütközik, ha a panasz egyedi döntés ellen irányul, akkor megsemmisíti a bírói döntést, meghatározott esetekben pedig visszaküldheti az ügyet rendes bíróság elé. Jogszabály megsemmisítése esetén az alkotmányellenessé nyilvánított rendelkezés *ex nunc* veszti hatályát, de átmeneti időszakra az alkotmánybíróság fenntarthatja a jogszabály hatályát.

A német alaptörvény értelmében alkotmányjogi panaszt csak alapjog (a *Grundgesetz* alapjogi fejezetében szereplő jog), illetve alapjog jellegű jog (*grundrechtsgleiche Rechte*) sérelmére lehet alapítani. Ez utóbbiak körébe tartozik az ellenállási jog, a közhivatal viselésének joga, a választójog, a rendkívüli bíróság létrehozatalának a tilalma, a tisztességes eljáráshoz való jog és a személyi szabadság.

2.2. AZ OSZTRÁK ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

Ausztriában az alkotmánybíróság szerepét az alkotmány nem nevesíti, a legjellemzőbb alkotmánybírósági hatáskör közigazgatási hatósági és bírósági döntésekkel szembeni panasz elbírálása. Absztrakt normakontrollt tartományi törvényekkel szemben a szövetségi kormány vagy a tartományi gyűlés képviselőinek harmada, szövetségi törvények esetében bármelyik tartományi kormány, a Nemzeti Tanács (szövetségi alsóház) képviselőinek egyharmada és a Szövetségi Tanács (szövetségi felsőház) tagjainak egyharmada kezdeményezhet. Magánszemélyek csak egyedi ügyekkel összefüggésben kezdeményezhetnek normakontrollt, ha ügyükben alkotmányellenes törvényt alkalmaztak. Alkotmányjogi panaszt vagy alkotmányban rögzített jog sérelmére, vagy arra lehet alapozni, hogy bármely más jog alkotmányellenes törvény alkalmazása folytán sérült. Ilyen esetekben az alkotmánybíróság a közigazgatási bíróság döntését megsemmisíti.

2.3. A LENGYEL ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

A lengyel alkotmánybíróság elsődleges feladata – az alkotmány szövege szerint – a jogrendszer integritásának védelme; a jogforrási hierarchia érvényesülését vizsgálja. Az alkotmány elsődlegesen közhatalmi szereplők számára biztosítja az absztrakt normakontroll kezdeményezésének lehetőségét,²³ rajtuk kívül még szakszervezetek (érdekképviseleti szervezetek) és egyházak, vallási szervezetek kérhetik az alkotmánybíróságtól e hatáskörének gyakorlását.

²³ Köztársasági elnök, képviselőház elnöke, szenátus elnöke, miniszterelnök, 50 képviselő, 30 szenátor, a Legfelső Bíróság első elnöke, a Legfelső Közigazgatási Bíróság elnöke, a legfőbb ügyész, az Állami Számvevőszék elnöke, az ombudsman, a bíróságok igazgatásáért felelős nemzeti tanács (a bíróságok és a bírák függetlensége érdekében) és az önkormányzatok (saját hatáskörük kapcsán).

Egyéb magánjogi jogalanyok absztrakt normakontrollt nem kezdeményezhetnek, azonban egyedi ügyekben alkalmazott jogszabály alkotmányellenességének megállapítását kérhetik. Bírósági vagy hatósági döntés alkotmányossági kontrolljára nincs lehetőség. A panasz csak abban az esetben fogadható be, ha a panaszos alkotmányos szabadság, jog vagy kötelezettség sérelmére hivatkozik; alapjoggal összefüggésben ugyanakkor a jogforrási hierarchia sérelme is felvethető.

2.4. A SZLOVÁK ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

Szlovákiában az alkotmányjogi panasz az alkotmánybíróság leggyakoribb hatásköre. Nem mellékes a tendenciaszerű erősödés: 2002 és 2010 között az ügyek 86 százalékát, 2011 és 2016 között 99 százalékát döntötte el e hatáskörében az alkotmánybíróság. Az alkotmány az alkotmánybíróságot az alkotmány védelmére rendelt önálló bíróságként nevesíti (124. cikk).

Absztrakt normakontrollt a képviselők egyötöde, a köztársasági elnök vagy a kormány kezdeményezhet. Ezenkívül „tematikus indítványozókat” is nevesít az alkotmány: bíróság kezdeményezhet normakontrollt az előtte folyamatban lévő ügyben alkalmazandó jogszabály kapcsán, a legfőbb ügyész és a Bírói Tanács a bíraskodással összefüggésben, az ombudsman pedig alapvető jog érvényesülésével kapcsolatban. Természetes személyek és egyéb magánjogi jogalanyok csak az alkotmányból vagy a Szlovák Köztársaság által ratifikált nemzetközi szerződésből eredő jog sérelmére hivatkozással kezdeményezhetik az alkotmánybíróság eljárását. Alkotmányjogi panasz végleges döntéssel szemben vehető igénybe; ha a panasz megalapozott, az alkotmánybíróság ezt a döntést megsemmisíti. Amennyiben mulasztás eredményezi az alapjogsérelmet, megfelelő intézkedésre hívja fel az érintett szervet. Az alkotmánybíróság csak abban az esetben jár el, ha más szervnek nincs hatásköre intézkedésre.

Alkotmányjogi panasz eljárás során a panaszos nem csupán az alkotmány, hanem nemzetközi szerződés megsértésére is hivatkozhat. A vizsgálat során alapjoggal összefüggésben az alkotmánybíróság vizsgálhatja más alkotmányi rendelkezések (például jogállam) érvényesülését is.

2.5. A SZLOVÉN ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

Szintén az alkotmányjogi panasz a leggyakoribb hatáskör Szlovéniában (kb. 80 százalék). Az alkotmány tételesen nem rögzíti az alkotmánybíróság jogállását, az alkotmánybírósági törvény ugyanakkor ezt úgy fogalmazza meg, hogy az alkotmánybíróság az alkotmányosság, a törvényesség és az emberi jogok védelmének legfőbb bírói szerve. Absztrakt normakontrollt kezdeményezhet a parlament, a képviselők egyharmada, a Nemzeti Tanács,²⁴ a kormány, az ombudsman (alapvető joggal össze-

²⁴ A Nemzeti Tanács szakmai, gazdasági, helyi érdekképviseleti szervezet, kvázi felsőház érdemi jogalkotási jogkörök nélkül.

függésben), az információs biztos, a nemzeti bank, a legfőbb ügyész (hatásköreikkel összefüggésben), helyi önkormányzatok és szövetségeik a helyi közösségek alkotmányossági kérdései kapcsán és a szakszervezetek, érdekképviseleti tevékenységükkel összefüggésben. Ezeken túlmenően az antidiszkriminációs törvény létrehozta az „egyenlőség elvének védőjét”, aki szintén jogosult az alkotmánybírósághoz fordulni. Egyének is jogosultak alkotmánybírói felülvizsgálatot kérni, közvetlen érdekeltségük esetén; a gyakorlatban ez az esetek többségében alkotmányjogi panasszal együtt kerül előterjesztésre, amely állami, önkormányzati hatósági döntéssel, illetve közhatalmi jogosítvánnyal felruházott személy döntésével szemben kezdeményezhető egyéni alapjogsérelemre hivatkozással. Alkotmányellenesség esetén az alkotmánybíróság megsemmisíti a jogszabályi rendelkezést, kivételes esetben maga is eldöntheti az ügyet, ha az alapjog természete ezt indokolja. Alkotmányjogi panasz csak az alkotmányban vagy Szlovéniára kötelező nemzetközi szerződésben rögzített jog sérelmére alapítható.

2.6. A SZERB ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

Szerbiában is az alkotmányjogi panasz a leggyakoribb hatáskör (kb. 85 százalék). Az alkotmány értelmében az alkotmánybíróság az alkotmányosság, a törvényesség, valamint az emberi és kisebbségi jogok védelmének önálló és független szerve. Absztrakt normakontrollt állami és helyi önkormányzati szervek, valamint 25 képviselő kezdeményezhet. Természetes és jogi személyek is fordulhatnak az alkotmánybírósághoz, hogy indítson absztrakt normakontroll eljárást. Ez utóbbiak alkotmányjogi panaszt is kezdeményezhetnek bármely állami szerv döntésével szemben, ha az emberi vagy kisebbségi jogukat sérti. Alkotmányjogi panasz az alkotmány vagy az Emberi Jogok Európai Egyezményének sérelmére hivatkozással nyújtható be.

2.7. AZ OLASZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

Olaszországban az alkotmánybíróság az ügyek 90 százalékában törvények alkotmányosságát bírálja el. Az alkotmánybíróságnak kettős szerepe van: egyrészt legmagasabb szintű bíróságként hatásköri vitákat dönt el, másrészt garantálja az alapvető jogokat és szabadságokat.

Az olasz rendszerben absztrakt alkotmányossági kontrollt magánszemélyek nem kezdeményezhetnek, jogaik megsértése esetén rendes bírósághoz fordulhatnak.

Csak a bíróságok jogosultak egy kérdést az alkotmánybíróság elé terjesztetni olyan esetben, amikor a konkrét ügyben alkalmazandó törvényi előírás nem áll összhangban az alkotmány előírásaival. Az alkotmányossági vizsgálati eljárásba továbbá beavatkozhatnak azok az alanyok, akiknek jelentős és közvetlen az érdekeltségük az ügy bíróság elé vitt lényegi szempontjából.

1. számú táblázat
A vizsgált alkotmánybíróóságok gyakorlati tapasztalatait az alábbi táblázat foglalja össze:

	Németország	Ausztria	Lengyelország	Szlovákia	Szlovénia	Szerbia	Olaszország
A leggyakoribb hatáskör	panasz	közigazgatási döntéssel szembeni panasz	a jogrendszer integritása	panasz	panasz	panasz	normacontroll
Az AB szerepe	alkotmányvédelem	–	alkotmányvédelem	bírói szerv alkotmányvédelem	alkotmány- és alapjogvédelem	alkotmányosság, törvényesség jogélelem	hatásköri és alapjogi kérdések elbírálása
Absztrakt indítványozás (állami)	politikai szervezetek	politikai szerv hatásköri vitában, ombudsman alapjog kapcsolatán	állami szerv, szakszervezet, egyház	politikai szerv, ombudsman alapjog kapcsolatán	állami szervek	állami, területi, önkormányzati szerv	állami szerv
Absztrakt indítványozás (egyéni)	–	jogsérelem esetén	–	–	igen, jellemzően panasszal együtt	eljárás kezdetét kérhetik	–
Panasz	mind egyedi ügyel, mind normával szemben	mind egyedi ügyel, mind normával szemben	normával szemben	egyedi ügyben akkor, ha más bíróságnak nincs hatásköre	mind egyedi ügyel, mind normával szemben	egyedi hatósági döntésekkel szemben	bíróságon keresztül
Hivatkozási alap	alapjog + alapjog jellegű jog	alapjogsérelem vagy alkotmányellenes törvény állami jogszerelem	alapjog	alapjog, nemzetközi szerződés, alapjog kapcsolatán jogállam	alapjog, nemzetközi szerződés	alapjog, nemzetközi szerződés	alapjog

A vizsgált országok alkotmánybíróságai változatos képet mutatnak. Az absztrakt normakontroll és az egyéni panasz összefüggéseit vizsgálva azt látjuk, hogy Lengyelország és Olaszország az, ahol inkább az absztrakt normakontrollon van a hangsúly; ezekben az államokban az egyéni panasz kivételes, és ennek keretében csak jogszabály kérdőjelezhető meg. Általánosságban megfigyelhető, hogy az absztrakt normakontrollt csak állami szervek kezdeményezhetik, és leginkább politikai viták alkotmányjogi becsatornázására alkalmas. Egyes országokban csak politikai szervek indítványozhatják, jellemzően ellenzéki jog, hogy a többség által elfogadott törvény alkotmányosságát vitassák, vagy hatásköri vitában a tartomány megkérdőjelezhesse a szövetségi törvény alkotmányosságát, vagy épp fordítva. Más szereplők jellemzően „tematikusan” vannak felhatalmazva absztrakt normakontroll kezdeményezésére (például ombudsman alapjogok védelmére vagy legfelső bírósági elnök a bírák és a bíróságok védelmére).

Szintén nem egységes az alkotmánybíróságok gyakorlata abban, hogy mire hivatkozással fogadható be alkotmányjogi panasz. Szigorúan csak alapjogra hivatkozással abban a két országban lehet panaszt benyújtani, ahol az absztrakt normakontroll főszabálya érvényesül (ez a hipotézisünket erősíti). Ennél valamivel tágabb az a kör, ahol nemzetközi szerződésben rögzített jog sérelme is hivatkozási alap, az ilyen megoldás viszont a párhuzamos alapjogvédelem dilemmáit veti fel: van-e önálló értelmezési joga a nemzeti alkotmánybíróságnak, milyen viszonyban van a nemzeti alkotmánybíróság és az EJEB joggyakorlata stb.

Szélesebb körben fogadja be a panaszt a német alkotmánybíróság, ahol egyes alapjogi fejezeteken kívüli jogok is alapjogi védettséget élveznek (de nem az egész alkotmány). Még kiterjedtebb az osztrák gyakorlat, ahol a panaszeljárásban érintettség esetén minden alkotmányellenes norma megtámadható.

3. A JOGVÉDELEM ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ „ALAPTÖRVÉNYBEN BIZTOSÍTOTT JOG” FOGALMA A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN

Az Alkotmánybíróság 2012 óta tartó gyakorlatában fenntartotta az Alaptörvényt megelőző időszakból származó döntéseiben foglaltakat, és ennek megfelelően megszorítóan értelmezte az „Alaptörvényben foglalt jog” fordulatot. Az alábbiakban e megszorító gyakorlat részleteit és jellegzetességeit mutatjuk be.

A témával foglalkozó egyik kézikönyv²⁵ mindhárom alkotmányjogi panasztípusban külön foglalkozik a sikeres benyújtás egyes feltételeivel, így azzal is, hogy az eddigi alkotmánybírósági gyakorlat mit ért pontosan „Alaptörvényben biztosított jogon”. A jelen alfejezetben nem vizsgáljuk külön a három különböző alkotmányjogi panasztípust, hanem egységesen kezeljük mindhárom eljárást. Ennek oka, hogy a jelenlegi kérdés megítélése nincs kapcsolatban az egyes panasztípusok különleges jellegzetes-

²⁵ BITSKEY Botond et.al.: „Az alkotmányjogi panasz eljárások különös szabályai” in BITSKEY Botond – Török Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 123–216. Lásd még NASZLADI Georgina: *Alkotmányjogi panasz a magyar alapjogvédelem rendszerében* [doktori értekezés] (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2016).

ségeivel, amit az is alátámaszt, hogy az Abtv. szóhasználata mindegyik jogsérelemre vonatkozóan megegyezik. Ezenkívül azért is érdemes jelen esetben egységesen kezelni az Abtv. 26. és 27. §-át, mert nem a különböző panaszok közötti különbségre, hanem az absztrakt és a konkrét normakontroll közötti viszonyra koncentrálnak.

A jogsérelem szűkítő értelmezéséről először a jogállamiság-jogbiztonság sérelmére hivatkozó ügyek juthatnak eszünkbe, azaz amikor az Alkotmánybíróság arra hivatkozva utasítja vissza az indítvány érdemi elbírálását, hogy az nem alapvető jogra, hanem a jogállamiság elvére hivatkozik. A jogsérelem problémája azonban nem szűkíthető le csupán egy ügycsoportra, még ha ez tűnik is a leglényegesebb esetkörnek. Számos ügyben találkozhatunk ugyanis az indítványok visszautasításával arra hivatkozva, hogy azok nem alapvető jogra, hanem például az Alaptörvény R) cikkében (alkotmányértelmezési szabály), M) cikkében (vállalkozási szabadság és tisztességes gazdasági verseny), N) cikkében (fenntartható költségvetési gazdálkodás) vagy a T) cikkében (jogszabályok) foglalt szabályokra hivatkoznak. Ez utóbbi azért említendő külön, mert amíg egyes más, jogállamiságra hivatkozó panaszok esetében az Alkotmánybíróság befogadhatónak ítélt panaszokat, az ilyen panaszokat következetesen visszautasította.

Végül a jogsérelem értelmezéséről szóló harmadik esetcsoport az, amelyik az alapjogi jogalanyiség hiánya miatt utasítaná vissza az indítványt. Természetüknél fogva ezek a fajta ügyek is az alapjogi jogsérelmet megkövetelő, szűkítő értelmezés példái, amelyek azonban nem közvetlenül a hivatkozott alaptörvényi rendelkezés miatt, hanem az indítványozó intézmény vagy szervezet jogalanyiségének hiánya miatt kerülnek visszautasításra.

Az alábbiakban ezt a három esetkört vizsgáljuk az Alkotmánybíróságnak a 2012 óta eltelt időszakban meghozott határozatai fényében.

3.1. A JOGÁLLAMISÁGRA ÉS A JOGBIZTONSÁGRA HIVATKOZÁS

Az Alkotmánybíróság fenntartotta azt a 2012 előtti gyakorlatát, amely szerint alkotmányjogi panaszban főszabály szerint csak alapvető jog sérelmére lehet hivatkozni.²⁶ A védelemre jogosító jogsértések között a jogállamiságra-jogbiztonságra hivatkozások kezelését négy külön csoportba sorolhatjuk.

²⁶ A 65/1992. (XII. 17.) AB határozatban az Alkotmánybíróság a mentelmi jog sérelmével összefüggésben megállapította, hogy „[a]z alkotmányjogi panasz az Alkotmányban szabályozott alapvető jogok védelmének eszköze, amely alapvető jogok rendeltetése az, hogy az államhatalommal szemben alkotmányos garanciákat teremtsenek az állampolgár, az egyén vagy egy közösség jogainak védelmére, cselekvési autonómiájának biztosítására”. ABH 1992, 289, 291., előadó alkotmánybíró: Schmidt Péter. Lásd még 676/D/2004. AB határozat, ABH 2007, 1652, 1655–1656. Az Alkotmánybíróság azonban nem követte szigorúan ezt az irányvonalat, és néhány ügyben akkor is érdemben elbírálta, sőt megállapította az alkotmányellenességet, amikor a támadott jogszabály a jogállamiság-jogbiztonság sérelme miatt sértette az alkotmányt. Lásd pl. a törvényi felhatalmazás hiánya miatt megsemmisített miniszteri rendeletek ügyében hozott 45/2007. (VI. 27.) AB határozat, ABH 2007, 946, 951., előadó alkotmánybíró: Lévay Miklós. Egy másik ügyben az ártatlanság védelmének elvét úgy tekintette az Alkotmánybíróság, mint „a büntetőjogi felelősség megállapításának folyamatára vonatkozó alkotmányos alapjog”, s ilyenként érdemben vizsgálta. 330/D/2007. AB határozat, ABH 2007, 2609.

1. Kétségkívül mára az Alkotmánybíróság főszabálynak²⁷ tekinthető megoldása e körben, hogy a jogállamiságra történő hivatkozást csak a kellő felkészülési idő hiányára vagy a hátrányos visszamenőleges hatályú jogalkotás elvének megsértésre alapozott indítványok esetén fogadja el.²⁸ Külön figyelemre méltó, hogy ezt a megoldást az Alkotmánybíróság a korábbi gyakorlatára²⁹ hivatkozva folytatta.³⁰ Az új alkotmánybírósági törvényt követő egy-két évben még több értelmezési irány létezett arról, hogy milyen jellegű jogsérelem esetén kínál jogvédelmet az Alkotmánybíróság,³¹ mára azonban többnyire a fenti főszabályt hívja fel az Alkotmánybíróság.

Az e kérdést 2012 után először érintő ügyben – a villamos energia jogszabályban meghatározott kötelező átvételi áron történő átvétele megszüntetésének alkotmányellenességét elutasító 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat – az Alkotmánybíróság csupán utalt a jogsérelem problémájára. Valójában azonban nem találunk érvelést arról, hogy a [91] bekezdésben végül miért vonta le a következtetést, mely szerint a jogbiztonságra és a visszaható hatályú jogalkotás tilalmára hivatkozó panaszokat lehet csupán befogadni. Három hónappal később, amikor az ügy újra az Alkotmánybíróság elé került, a panaszt az Abtv. szövegére és az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatára utalással utasították vissza {3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14]} Ezt követően a 3003/2014. (I. 31.) AB végzés elismerte, hogy az „Alaptörvény ugyan nem korlátozza az alkotmányjogi panasz eljárást a szűk értelemben vett Alaptörvényben biztosított jogot sértő jogszabályok felülvizsgálatára”, de a kialakult gyakorlatra és az alkotmányjog panasz jogorvoslati jellegére tekintettel ez a döntés is csatlakozott a kialakult gyakorlathoz.

2. A főszabályhoz képest kiegészítő módszerként értékelhető az egyetemi tanárok felmentésének ügyében kidolgozott megoldás. Eszerint „a jogbiztonság sérelmére valóban lehet alkotmányjogi panaszt alapítani, de csak ha az indítványozót sérelem érte”.³² Ennek az értelmezésnek az a lényege, hogy elvileg a visszaható hatályú jogalkotás tilalma és a kellő felkészülési idő elvének megsértésén kívül más, a jogállamisághoz-jogbiztonsághoz fűződő elv is felhívható lenne; amennyiben az más jog

²⁷ A jogállamiságra hivatkozást csak a kellő felkészülési idő és a hátrányos visszamenőleges hatály tilalmának sérelme esetén befogadó gyakorlatra inentől a „főszabályként” utalunk majd.

²⁸ 3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14]–[17]; 3346/2012. (XI. 19.) AB végzés; 3157/2013. (VII. 24.) AB végzés, Indokolás [25]; 3321/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [5]; 3323/2012. (XI. 12.) AB végzés; 3324/2012. (XI. 12.) AB végzés; 3215/2013. (XII. 2.) AB határozat, Indokolás [18]; 3225/2013. (XII. 12.) AB végzés, Indokolás [8]; 3235/2013. (XII. 21.) AB végzés, Indokolás [19]. Amikor a kivétel-szabályt az Alkotmánybíróság meg sem említi: 3030/2013. (II. 12.) AB végzés, Indokolás [9]; 3204/2014. (VII. 14.) AB végzés, Indokolás [12]; 3019/2015. (I. 27.) AB végzés, Indokolás [24]; 3047/2016. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [39]; 3242/2016. (XI. 18.) AB végzés, Indokolás [12].

²⁹ Legtöbbször a már említett 65/1992. (XII. 17.) AB határozatra, valamint a jogforrási hierarchia megsértését állító 1140/D/2006. AB végzésre hivatkoztak (ABH 2008, 3578, 3580). A végzésen belül az Alkotmánybíróság számos további ügyre hivatkozik ennek az értelmezésnek az alátámasztásául.

³⁰ Pl. 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [86]–[91], előadó alkotmánybíró: Lenkovics Barnabás; 3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14], előadó alkotmánybíró: Lenkovics Barnabás; 3033/2013. (II. 12.) AB végzés, Indokolás [7]–[8], előadó alkotmánybíró: Pokol Béla.

³¹ BRISKEY et.al. (25. lj.) 199–200.

³² 3018/2013. (I. 28.) AB végzés, Indokolás [12], előadó alkotmánybíró: Bragyova András.

sérelmét is okozza. Ez azonban lényegében nem jelent kedvezőbb elbírálást, hiszen valamilyen alapjog sérelmét mindenképpen igazolni kell.³³

3. Kizárólag a valódi panaszra vonatkozó megszorítás az az értelmezési irány, amely az Abtv. 27. §-a szerinti, egyedi bírói határozattal szemben benyújtott alkotmányjogi panasz esetén kizárná a jogállamiságra-jogbiztonságra hivatkozást. Ennek indoka a szóban forgó döntések szerint az, hogy „a két kivételes esetkör, vagyis a visszaható hatályú jogalkotás és a felkészülési idő hiánya [...] a jogalkotás számára fogalmaz meg alkotmányos követelményeket, ezért az Abtv. 27. §-ára alapított alkotmányjogi panasz esetében ezek sérelme elvi szinten sem merülhet fel”.

³⁴ Nem tekinthető azonban megszilárdultnak ez az értelmezés sem, a következők miatt: egyrészt az Alkotmánybíróság számos esetben változatlanul a főszabályra hivatkozik az Abtv. 27. §-a szerinti panaszok elbírálásakor, azaz nem idézi és nem is alkalmazza a valódi panaszra vonatkozó fenti megszorítást,³⁵ másrészt több döntésében az Alkotmánybíróság kifejezetten eltért ettől az iránytól.

2016-ban, úgy tűnik, fordulat következett be az Alkotmánybíróságnak az Abtv. 27. §-át érintő gyakorlatában. Ebben az évben ugyanis három olyan döntés is született, amely befogadta és érdemben elbírálta a főszabályban foglalt két kivételes esetkörben benyújtott panaszokat.

Egy 2016 márciusában hozott alkotmánybírói határozat kifejezetten felvetette az Abtv. 27. §-a szerinti panaszokat érintő megszorítást, és megtárgyalta, hogy a hátrányos visszaható hatályú jogalkotás tilalma valóban nem merülhet-e fel a bírói döntésekkel szemben benyújtott panaszokban. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy e tilalom alapján az a jogszabály is alkotmányellenes, amelyet ugyan nem visszamenőlegesen alkottak, de a jogszabály egyes részeit – annak kifejezett rendelkezései szerint – a hatálybalépése előtt létrejött jogviszonyokra is alkalmazni kell.³⁶ Eszerint tehát „a jogalkalmazást érintően alaptörvény-ellenesség csak a visszaható hatályú szabályalkalmazással összefüggésben vethető fel, tehát akkor, ha a jogvitára okot adó eseménykor még nem létező – vagy nem hatályos – előírás alapján bírálnak el egy ügyet” (Indokolás [16]).

Ezt követően két másik ügyben már nemcsak a visszaható hatályú jogalkotást, hanem a „visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás” tilalmának sérelmét is vizsgálta az Alkotmánybíróság. Az egyik ügyben a „visszaható hatályú büntetőjogi jogalkotás és jogalkalmazás tilalma” kapcsán fejtette ki az Alkotmánybíróság, hogy a jogbiztonság és az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdéséből kiolvasható visszaható hatályú büntetőjogi jogalkotás tilalma „a jogállamok egyik legnagyobb múlt-

³³ Éppen ezért a későbbiekben gyakorlatilag a főszabály egy alternatív megfogalmazása vált belőle. Lásd 3024/2015. (II. 9.) AB határozat, Indokolás [21]; 3123/2015. (VII. 9.) AB végzés, Indokolás [36]; 3146/2015. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [10].

³⁴ 3033/2013. (II. 12.) AB végzés, Indokolás [8]. Egyedül erre a döntésre hivatkoznak a később ezt az irányt követő végzések is: 3041/2014. (III. 13.) AB végzés, Indokolás [22]; 3054/2016. (III. 22.) AB végzés, Indokolás [21].

³⁵ Pl. 3066/2013. (II. 28.) AB végzés, Indokolás [9]; 3160/2013. (VII. 24.) AB végzés, Indokolás [27]; 3176/2013. (X. 9.) AB végzés, Indokolás [27].

³⁶ 3051/2013. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [14]–[16], előadó alkotmánybíró: Lenkovic Barnabás.

ra visszatekintő garanciáját” jeleníti meg.³⁷ A másik ügyben, habár a panaszt végül visszautasították, a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmának vizsgálata kérdés-ként sem merült fel.³⁸

E körben az indítványozóra legkedvezőbb irányt egyébként a közbeszerzési eljárások során feltárt versenyjogi jogsértésekről szóló kúriai döntést vizsgáló, 2014-es alkotmánybírósági határozat képviseli. Ebben a versenyjogi jogsértések szankcionálása kapcsán az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a tilalmazott magatartások előreláthatósága „nem csupán az Alaptörvény B) cikkének (1) bekezdéséből, vagyis a jogállamiság és jogbiztonság elvont elvéből levezethető visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalma és a normavilágosság követelménye által kijelölt módon, hanem alapjogként illeti meg az eljárás alá vont vállalkozásokat”.³⁹ Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság gyakorlatilag az eljárás alá vont felek alapjogként határozta meg azt a követelményt, hogy a büntetőjog által (és az ahhoz hasonlóan) tilalmazott magatartások és jogkövetkezésményeik érthető, világos és előrelátható módon legyenek megalkotva. A döntés e részére azonban nem találtunk a későbbiekben utalást.

4. Külön ügycsoportnak tekinthetők azok a panaszok, amelyek az egységes bírósági jogalkalmazás hiányára hivatkoznak a jogbiztonság sérelmén keresztül. Az Alkotmánybíróság viszonylag következetesen foglalt állást abban, hogy az egységes joggyakorlat biztosítása a rendes bíróságok, különösen a Kúria feladata, és a jogszabályok alkotmányos értelmezési tartományának meghatározásán túl az Alkotmánybíróság sem az alapjogokon, sem a jogbiztonságon keresztül nem vonhatja magához annak felülvizsgálatát.⁴⁰ Amikor az Alkotmánybíróság *a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvénynek* többek között a jogegység biztosításáról szóló rendelkezéseit vizsgálta, megállapította, hogy „[a] z egységes és kiszámítható bírósági joggyakorlat a jogbiztonság mellett a törvény előtti egyenlőség [XV. cikk (1) bekezdés] követelményét is szolgálja, ezért nem jelenti a bírói függetlenség sérelmét”.⁴¹ Az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése e feladatot egyértelműen a rendes bírósági rendszerre hárítja, amikor a „bíróságok jogalkalmazásának egységét” és a „bíróságokra kötelező jogegységi határozat” meghozatalát a Kúriára bizza.

Az alkotmánybírósági joggyakorlat tehát e tekintetben is követte a már 2012 előtt kialakított gyakorlatát. A korábbi Alkotmány 47. § (2) bekezdése ugyanis megegyezik az Alaptörvény előbb idézett 25. cikk (3) bekezdésével, így az ehhez kötődő joggyakorlat rendelkezésére állt az Alaptörvény hatálybalépését követően is.⁴²

³⁷ 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [65], előadó alkotmánybíró: Czine Ágnes.

³⁸ A visszautasítás ellenére az Alkotmánybíróság lefolytatta a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalma megsértésének vizsgálatát: 3167/2016. (VII. 22.) AB végzés, Indokolás [17]–[19], előadó alkotmánybíró: Sulyok Tamás.

³⁹ 30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [108], előadó alkotmánybíró: Dienes-Oehm Egon.

⁴⁰ 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [14]; 3146/2013. (VII. 16.) AB végzés, Indokolás [32]–[33]. Az indítványok befogadási szakaszában használt terminusok kidolgozatlanságát mutatja, hogy a rendes bíróságok által biztosítandó egységes joggyakorlatra hivatkozást az Alkotmánybíróság néha a jogállamiság-jogbiztonság, néha az Abtv. 29. §-ában foglalt „alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés” keretében vizsgálja. Lásd pl. 3297/2012. (X. 19.) AB végzés, Indokolás [8].

⁴¹ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [41].

⁴² Pl. 538/G/2006 AB végzés, ABH 2009, 2876.

Összegezve tehát az alapvető irány az, hogy a Kúria ítéletét az Alkotmánybíróság nem vizsgálja felül azon az alapon, hogy az nem illeszkedik az egységes joggyakorlatba, és/vagy nem kiszámítható jogértelmezést használ, amely sérti a jogalkalmazás egységét. Ilyen esetekben azonban nem a jogállamiságra vonatkozó főszabály alapján utasítja vissza az indítványokat, hanem amiatt, mert az ehhez kapcsolódó panaszok kezelése az Alaptörvény alapján a Kúriához tartozik.

Ezzel ellentétes álláspontokat egyelőre csak különvéleményekben találunk.⁴³ A 3195/2016. (X. 11.) AB határozathoz fűzött egyik különvéleményben található érvelés szerint – mivel a Kúria két eljáró tanácsa az indítványozó azonos ténybeli és jogi alapon álló ügyeiben egymásnak ellentmondó ítéletet hozott – a jogbiztonság elvének sérelme következett be.⁴⁴ Eszerint az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) joggyakorlata⁴⁵ alapján azokban az esetekben, amikor „kirívó jogalkalmazásai hiba” esete merül fel, a rendes bíróságok ítélkezési gyakorlata a törvény előtti egyenlőség és a törvénynek való alávetettség elvei alapján vizsgálható. Az ugyanehhez a döntéshez fűzött másik különvélemény a kérdés elvi megvitatása mellett állt ki.⁴⁶

Az Alkotmánybíróságnak a joggyakorlat egységére vonatkozó megszorító gyakorlatát az az indítványozói érvelés sem látszik megingatni, amelyik a tisztességes eljáráshoz való jogra hivatkozással támadta a Kúria egyik határozatát. Egy párhuzamos indokolás⁴⁷ – amelyik arra az indítványozói felvetésre válaszolt, mely szerint az EJEB gyakorlatára építve az egységes értelmezés követelményét a tisztességes eljáráshoz való jog részének kell tekinteni – kiállt amellett, hogy a joggyakorlat egységének sérelmére nem alapítható alkotmányjogi panasz. Rámutatott, hogy a Kúria a vonatkozó ügyben egyrészt egy addig nem vizsgált kérdést döntött el, másrészt, hogy határozatát kihirdette, amelyet az ítélkezés egysége biztosítása egyik eszközének tekinthetünk. Az egységes jogalkalmazás tehát ez alapján sem vizsgálható az Alkotmánybíróság által.

⁴³ Habár egy korábbi ügyben az alábbiakban tárgyalt különvélemények tartalmilag többségi támogatottságot kaptak, akkor az Alkotmánybíróság nem a jogállamiság-jogbiztonság, hanem közvetlenül a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán vizsgálta a bíróságok jogértelmezését. Lásd 3173/2015. (IX. 23) AB határozat, Indokolás [46]–[52], előadó alkotmánybíró: Czine Ágnes.

⁴⁴ 3195/2016. (X. 11.) AB határozat, Indokolás [34], előadó alkotmánybíró: Varga Zs. András; különvélemény: Czine Ágnes alkotmánybíró. A különvélemény egyébként nem amellett érvelt, hogy a joggyakorlat egységének sérelmét meg kellett volna állapítani, hanem csupán amellett, hogy az ennek vizsgálatára irányuló érdemi vizsgálatot le kellett volna folytatni.

⁴⁵ *Beian v. Romania*, Judgement of 6 December 2007, no. 30658/05; *Taxquet v. Belgium*, Judgement of 16 November 2010, no. 926/05.

⁴⁶ Stumpf István különvéleményében arra hívja fel a figyelmet, hogy az EJEB gyakorlata szerint akkor lehetséges a bíróságok jogértelmezését, illetve joggyakorlatát vizsgálni, ha a jogértelmezés hibája vagy az egységes joggyakorlat hiánya a tisztességes eljáráshoz való jogot vagy annak valamely részjogosítványát sérti. Lásd 3195/2016. (X. 11.) AB határozat, Indokolás [45]–[46].

⁴⁷ Lásd 3204/2016. (X. 17.) AB végzés, Indokolás [36]–[38], Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indokolása.

3.2. AZ ALAPTÖRVÉNY EGYÉB RENDELKEZÉSEIRE VALÓ HIVATKOZÁS

E körbe azok az elvek, értékek tartoznak, amelyek sem az Alaptörvény Szabadság és felelősség című, azaz az alapjogokkal foglalkozó fejezetéhez, sem a B) cikk jogállamiság-jogbiztonság elvéhez nem sorolhatók.⁴⁸ Az Alkotmánybíróság ezekben az esetekben is nagyrészt megszorító gyakorlatot folytat.

Bizonyos esetekben a megszorító gyakorlat alóli kivételként említhető a bírói függetlenség elve, amelyet az Alaptörvényben biztosított jogként fogadott el az Alkotmánybíróság.⁴⁹ „Az Abtv. szövege szándékosan használja ezt a tágabb értelmű megfogalmazást, lehetővé téve ezáltal, hogy az alkotmányjogi panaszt benyújtók az Alaptörvény Szabadság és Felelősség című részében található alapjogokon túl hatályos alkotmányunk olyan rendelkezéseire is alapíthassák beadványaikat, amelyek számukra valamilyen egyéb jogot biztosítanak. [...] A bírói függetlenség nem alapjog, nem is a bíró kiváltsága, hanem a jogkeresők érdekét szolgálja. Ugyanakkor nemcsak igazságszolgáltatási vagy szervezési-igazgatási alapelv, hanem egyes elemeiben a bírói tisztséget viselő személy Alaptörvényben biztosított joga és kötelezettsége is.”⁵⁰ Azért csupán bizonyos esetekben képez kivételt ez az elv, mert az Alkotmánybíróság más ügyekben a bírói függetlenségre vonatkozó indítványokat – hol kifejezetten reflektálva a problémára, hol nem – visszautasította.⁵¹

Habár néhol ugyancsak a megszorító értelmezés alóli kivételként jelenik meg az M) cikk (1) bekezdésében foglalt szerződési szabadság, ebben a tárgykörben is ellentmondásos a gyakorlat. Például a 33/2015. (XII. 3.) AB határozat⁵² a tulajdonhoz való joghoz kapcsolódva önálló alkotmányos jogként értékelte, míg korábban a 8/2014. (III. 20.) AB határozat azt mondta ki, hogy az M) cikk (1)–(2) bekezdései „Alaptörvényben biztosított jogok”, amelyeket az Alkotmánybíróság kivételesen a nem alapjogi fejezetből is levezethet.⁵³ Más esetekben pedig az Alkotmánybíróság nem fogadta be az erre alapozó indítványokat.⁵⁴

Végül a következő alaptörvényi rendelkezések esetében viszonylag egyértelműen előre jelezhető, hogy az Alkotmánybíróság nem fogja befogadni a jogsérelmet erre alapozó indítványokat: C) cikk⁵⁵ (hatalommegosztás), M) cikk (2) bekezdés⁵⁶

⁴⁸ BRITSKEY et.al. (25. lj.) 202–203.

⁴⁹ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [82]–[85], előadó alkotmánybíró: Paczolay Péter. Lásd még ORBÁN Endre: „A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok tapasztalatai” *Pázmány Law Working Papers* 2016/20. 18.

⁵⁰ 4/2014. (I. 30.) AB határozat, Indokolás [42]–[43], előadó alkotmánybíró: Szívós Mária.

⁵¹ 3121/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [89], előadó alkotmánybíró: Lenkovic Barnabás; 3173/2015. (IX. 23.) AB határozat, Indokolás [28]–[33], előadó alkotmánybíró: Czine Ágnes.

⁵² Indokolás [26], előadó alkotmánybíró: Lenkovic Barnabás.

⁵³ Indokolás [65]–[68], előadó alkotmánybíró: Paczolay Péter. Ezt az értelmezést indokolatlan „jogkiohvasztásnak” tartja különvéleményében Pokol Béla. Lásd Indokolás [147].

⁵⁴ Lásd pl. 3121/2015. (VII. 9.) AB határozat; 23/2016. (XII. 12.) AB határozat, Indokolás [73]. Optimistáknak értékelni az ehhez kapcsolódó gyakorlatot ORBÁN (49. lj.) 18.

⁵⁵ Pl. 3121/2015. (VII. 9.) AB határozat.

⁵⁶ Pl. 3034/2015. (II. 20.) AB végzés; 3084/2015. (V. 8.) AB végzés; 3215/2013. (XII. 2.) AB határozat, Indokolás [19]–[21].

(tisztességes gazdasági verseny, fogyasztók jogai), R) cikk (1)–(3) bekezdés⁵⁷ (az Alaptörvény és a jogszabályok), I. cikk (1)–(3) bekezdés⁵⁸ (alapvető jogok tiszteletben tartása, alapjogi teszt), valamint a 32. cikk (3) bekezdés⁵⁹ (önkormányzati rendeletalkotás), 15. cikk (Kormány) és 25. cikk (bíróóságok),⁶⁰ vagy 28. cikk⁶¹ (alkotmányértelmezés).

Az alkotmánybírási gyakorlatból következően az elválasztás alapja nem az, hogy mi szerepel a Szabadság és felelősség fejezetben (lásd az I. cikkre vonatkozó kizárást), ugyanakkor azt sem mondhatjuk, hogy az Alapvetésben vagy az Állam fejezetben foglalt rendelkezések teljesen ki lennének zárva a felülvizsgálathoz szükséges jogsérelem köréből [lásd az M) cikkben foglalt szerződési szabadság vagy a 26. cikkben foglalt bírói függetlenség példáját].

3.3. AZ ALAPJOGI JOGALANYISÁG PROBLÉMÁJA

Az alapjogi jogalanyiség problémaköre arra a kérdésre vonatkozik, hogy az indítványozó alkotmányjogi panaszja visszautasítható-e arra hivatkozva, hogy nincs anyagi jogosultsága, azaz hogy a panaszos az általa felhívott alapvető jog jogosultjának tekinthető-e egyáltalán.⁶²

Az Alkotmánybíróság 2012 előtti gyakorlatában alapvetően visszautasította azokat az alkotmányjogi panaszokat, amelyek állami szervektől vagy állami intézményektől érkeztek. Ennek hátterében az állt, hogy egyrészt az alkotmányjogi panaszt az alapjogi jogsérelem orvoslása eszközeként tartotta, másrészt az alapjogokat úgy tekintette, hogy azok az egyént az állammal szemben megillető garanciák, ezért az állami szervek nem rendelkeznek alapjogvédelemmel.⁶³

2012 után az Alkotmánybíróság kezdetben folytatni látszott e gyakorlatát, és az állami szervektől vagy azok intézményétől érkező panaszokat a korábbi gyakorlathoz hasonlóan az „indítványozó jogosultságának hiánya” miatt [Abtv. 64. § b) pont] utasította vissza.⁶⁴ Egyes álláspontok szerint azonban már itt egyértelművé kellett

⁵⁷ Pl. 3180/2014. (VI. 18.) AB végzés; 3034/2015. (II. 20.) AB végzés.

⁵⁸ Pl. 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés; 3024/2015. (II. 9.) AB határozat.

⁵⁹ Pl. 3222/2013. (XII. 12.) AB végzés.

⁶⁰ Pl. 3237/2014. (IX. 22.) AB végzés; 3231/2016. (XI. 18.) AB határozat.

⁶¹ Pl. 3197/2016. (X. 11.) AB végzés; 3039/2016. (III. 3.) AB végzés.

⁶² TÉREY Vilmos: „Indítványozó-fogalom az alkotmányjogi panaszoknál” *Alkotmánybírási Szemle* 2016/1. 108. Az alapjogi jogalanyiség kérdése összekapcsolódik az érintettség problémájával, azonban az utóbbi jóval tágabb, hiszen általában az alkotmányjogi panaszt kezdeményező fél anyagi jogi és eljárásjogi jogosultságáról szól. Térey a német szövetségi alkotmánybíróság gyakorlatára is kitérő elemzésében átgondoltabb befogadási gyakorlatot javasol, és megfontoltságra int az indítványozói jogosultságot kiterjesztő értelmezési irányokkal szemben.

⁶³ Az alapjogok rendeltetéséről: 65/1992. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1992, 289, 291. Erre a döntésre épít az Alkotmánybíróságnak az a későbbi határozata, amely a Honvédelmi Minisztérium által benyújtott 113 alkotmányjogi panaszt utasított vissza az alapjogi jogosultság hiánya miatt. Lásd 23/2009. (III. 6.) AB határozat, ABH 2009, 174, 188–189. Lásd a 2012-t megelőző gyakorlatról bővebben TÉREY (62. l.) 110–111.

⁶⁴ 3307/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [7]. Ebben az ügyben az Alkotmánybíróság a Nemzeti Adó- és Vámhivatal alkotmányjogi panaszát utasította vissza, majd a 3317/2012. (XI. 12.) AB végzésben a

volna tenni, hogy az állami szervek és intézmények semmilyen körülmények között nem lehetnek alapjogvédelem alanyai, nem csak akkor, ha közhatalmi jogosítványt gyakorolnak.⁶⁵

Később azonban az Alkotmánybíróság eltávolodott az alapjogi anyagi jogalanyiság megkövetelésétől. Elsőként a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ orvosi műhiba miatt kártérítési perben hozott döntés miatt benyújtott alkotmányjogi panaszában az Alkotmánybíróság egyrészt alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek tekintette az indítványozói jogosultság meglétének vagy hiányának a problematikáját.⁶⁶ Másrészt megállapította, hogy „az indítványozó egy egészségügyi szolgáltató, amelynek valóban a Honvédelmi Minisztérium az alapítója és irányítója, de – sem az alapító okirata, sem a rá vonatkozó jogszabályi előírások szerint – közhatalmi jogosítványokkal nem rendelkezik, így az Alaptörvény I. cikk (4) bekezdése alapján egyértelműen fennáll az indítványtételi jogosultsága”.⁶⁷

A 3091/2016. (V. 12.) AB határozathoz egy párhuzamos indokolás és egy különvélemény is kapcsolódik, s mindkettő tárgyalja az alapjogi jogalanyiság kérdését. A különvéleményben a következők olvashatók: „Az államhatalom a magánjogi eszközök használata során sem mentesül az alapvető jogok védelmére irányuló kötelezettsége alól, sem magánjogi eljárások, sem magánjogi szervezeti, illetve társasági formák igénybevétele. [...] [A]z állam alapjogvédelmi kötelezettsége nem korlátozható bizonyos területekre, funkciókra vagy tevékenységi formákra; az az államhatalmat teljesen és egészében kötelezi. Az állam(hatalom) nem merül ki tehát a kötelező intézkedések meghozatalában. A különböző állami döntéshozatali szintek döntései, megnyilvánulásai, cselekményei, amelyeket a polgárok nevében hoztak meg, alapjogvédelmi kötelezettség alá esnek. Tehát az alapjogvédelmi kötelezettség kiterjed az állami szervek vagy szervezetek minden cselekményére, hiszen ezek révén valósul meg a közjó szolgálatára irányuló kötelező (köz)feladat teljesítése. [...] Ezzel szemben az állam rábízott feladatokat teljesít az egyének javára és velük szemben felelős. Cselekedetei nem foghatók fel tehát a személyiség szabad és szubjektív megnyilvánulásaként, tevékenysége az alkotmány révén átfogóan alapjogokhoz kötött. Az alapjogok tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettsége nem függ sem hasznossági, sem funkcionális feltételektől. Miután az állam az adott feladatot magára vállalta, annak teljesítésénél kötelezik az alapjogok, függetlenül attól, hogy milyen jogi formában cselekszik. Ez érvényes azokra az esetekre is, amikor

helyi választási iroda (azaz voltaképpen a jegyző) alkotmányjogi panaszra került visszautasításra az indítványozói jogosultság hiánya miatt.

⁶⁵ A 23/2009. (III. 6.) AB határozatban ugyanis ez az érvelés is megjelenik. TÉREY (62. lj.) 111–112.

⁶⁶ „A jelen ügyben az Alkotmánybíróság az alapjogvédelem hatóköre – és így saját eljárása tekintetében – alapvető alkotmányjogi jelentőségűnek tekintette azt a kérdést, hogy az állam, az állami szervek jogosultak-e, és ha igen, milyen feltételek mellett alkotmányjogi panasz előterjesztésére. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése után is követte az Alkotmányon alapuló korábbi gyakorlatát, és a jogosultság vizsgálatánál nem vette figyelembe az Alaptörvény és az Abtv. által létrehozott új jogszabályi kereteket, így az Alaptörvény I. cikk (4) bekezdését, illetve az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz lehetőségének megteremtését. Az alkotmányjogi kérdés fontossága okán arról az Alkotmánybíróság csak érdemi határozatban dönthetett, így erre tekintettel fogadta be az alkotmányjogi panaszt.” Indokolás [27], előadó alkotmánybíró: Juhász Imre.

⁶⁷ 3091/2016. (V. 12.) AB határozat, Indokolás [24].

feladatát a magánjog eszközeivel teljesíti. Az alapjogokból származó kötelezettsége elől a magánjog világába menekülni nincs lehetősége, legalábbis olyan módon nem, hogy az elsődleges alkotmányi kötelezettsége alól mentesített magánjogi jogalany nyá váljon.”⁶⁸

A német alkotmánybírószági gyakorlatra építő érvelés lényege tehát, hogy az állam bármilyen minőségében is álljon a bíróság előtt, feladatának természetéből kifolyólag nem lehet az alapjogok alanya, cselekedetei nem foghatók fel egy szabad és önmagáért felelős személy megnyilvánulásaként. Ebből egyébként az is következik, hogy olyan szervezetek, amelyek habár nem természetes személyek, de nem is az állam szervei, adott esetben felléphetnek alapjogok alanyaiként, mint például az országos népszavazás kezdeményezéséhez való jog alanya a választókon kívül lehet a választók szervezete is.⁶⁹

Az Alkotmánybíróság joggyakorlata 2016 óta nem egységes az állami szervek alapjogi jogalanyiségének megítélését illetően, és az állami szervek, például önkormányzatok vagy akár bíróságok által benyújtott alkotmányjogi panaszok esetén egyes esetekben megállapította az indítványozói jogosultság fennállását.⁷⁰

A helyi önkormányzatok által benyújtott alkotmányjogi panaszok körében az Alkotmánybíróság kifejezetté tette a korábbi Alkotmány alapján kialakult gyakorlat megváltoztatását. A 3149/2016. (VII. 22.) AB végzésben az Alkotmánybíróság irreleváns tényezőnek tekintette, hogy a helyi önkormányzatok közhatalmat gyakorló szervek, és helyette a mellérendelt viszonyra helyezte a hangsúlyt. „Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény és a Möt. idézett szabályai alapján tehát azt állapította meg, hogy – eltérően az Alkotmány már nem hatályos szabályozására épült és az erre irányuló kötelezettség ellenére, a 13/2013. (VI. 17.) AB határozat szerint, ez idáig felül nem vizsgált korábbi gyakorlattól – az önkormányzat is élhet az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasszal, feltéve, hogy az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló jogvitás ügyben mellérendelt jogalanyként, és nem a közhatalom gyakorlójaként járt el. Az indítványozói jogosultság szempontjából tehát nem az önkormányzat (egyébként különleges) jogi státuszának, hanem annak van relevanciája, hogy az önkormányzat az alapul fekvő ügyben, hierarchikus viszonyban, a közhatalmi jogosítványával élve, avagy a vagyoni forgalom mellérendelt alanyaként járt-e el.”⁷¹

⁶⁸ 3091/2016. (V. 12.) AB határozat, Indokolás [72]. Az idézett részlet Stumpf István és Dienes-Oehm Egon alkotmánybíró különvéleményéből származik, amelyet később, immár kizárólag Stumpf István alkotmánybíró, három másik alkotmánybírósi döntés kapcsán is megismételt. Lásd 3179/2016. (IX. 26) AB végzés, Indokolás [18]–[25]; 3195/2016. (X. 11.) AB határozat, Indokolás [39]–[44]; 20/2016. (X. 28.) AB határozat, Indokolás [71]–[72].

⁶⁹ 1/2014. (I. 21.) AB határozat, Indokolás [27], előadó alkotmánybíró Stumpf István.

⁷⁰ Előfordult azonban olyan is, hogy az Alkotmánybíróság az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés hiánya miatt utasította vissza az állami tulajdonában álló gazdasági társaság panaszait. Lásd a „Magyar–szlovák összekötő földgázszállító vezeték” építéséhez szükséges elhelyezési bányászalmi jog alapítása miatt járó kártalanítás miatt. 3179/2016. (IX. 26) AB végzés, előadó alkotmánybíró: Varga Zs. András.

⁷¹ Indokolás [18]. Ugyanerre a végzésre hivatkozott azóta hasonló témában: 3032/2017. (III. 7.) AB végzés, Indokolás [9]; 3048/2017. (III. 20.) AB végzés, Indokolás [7], mindhárom ügy előadó alkotmánybírója: Juhász Imre.

Az Alkotmánybíróság abban az esetben is elismerte az indítványozó alapjogi jogosultságát, amikor az alkotmányjogi panaszt egy közszolgálati műsorszolgáltató nyújtotta be, sajtószabadságának sérelmére hivatkozva. Ebben az ügyben ráadásul az Alkotmánybíróság meg is semmisítette a Kúria döntését, amely az állam társadalmi célú közleményként sugárzott médiaszolgáltatását a népszavazáshoz szorosan kapcsolódó politikai reklámnak minősítette és az arra vonatkozó szabályok megsértése miatt szankcionálta.⁷²

Végül meg kell említeni azt az ügyet is, amelyben a Fővárosi Törvényszék, azaz egy bíróság nyújtott be munkaügyi jogvitában alkotmányjogi panaszt a Kúria döntése ellen. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben is megállapította az indítványozói jogosultságot. Az Alkotmánybíróság érvelése szerint a „[t]árgyi ügyben az indítványozó bíróság munkáltatóként, egy munkaügyi jogvitában, mellérendelt jogalanyként mint a polgári per alperese szerepelt. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jelen ügyben az indítványozó indítványtételi jogosultsága megállapítható, különös tekintettel arra, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogának sérelmére hivatkozott, amely minden bírósági eljárásban érintett személyt és törvény által létrehozott jogalanyt megillető alapjog”.⁷³

4. AZ ALAPTÖRVÉNY ÉRTELMEZÉSÉNEK KÖVETELMÉNYE ÉS A JOGSÉRELEM PROBLÉMÁJA – KRITIKA ÉS KONKLÚZIÓK

Jelen írás célja, hogy az alkotmányjogi panasz szerepét és funkcióját a jogsérelem problémáján keresztül, az Alaptörvény által teremtett alkotmányossági felülvizsgálati rendszerben bemutassa. Egyik premisszánk az, hogy az alkotmányjogi panasz és az absztrakt normakontroll között meghatározott egyensúlyt kell kialakítani. Ebből következik, hogy amennyiben lényegesen leszűkül az absztrakt normakontrollra irányuló eljárás lehetősége, akkor az alkotmányvédelmi rendszer teljessége és hatékonysága érdekében a konkrét jogsérelem orvoslására szolgáló alkotmányjogi panasz eljárás lehetőségeit kiterjesztően kell érteni, azaz a jogsérelmet tágan kell értelmezni.⁷⁴

A korábbi Alkotmányban az *actio popularis* miatti hangsúlyeltolódás⁷⁵ eredményezte az Alkotmánybíróság megszorító gyakorlatát az alkotmányjogi panasz által garantált jogvédelem alapjául szolgáló jogsérelmek körében.⁷⁶

⁷² 20/2016. (X. 28.) AB határozat, előadó alkotmánybíró: Szívós Mária. Ahogy Stumpf István alkotmánybíró különvéleményében rámutat, a többségi határozat nem is vizsgálta, hogy a közvetett állami tulajdonban álló közszolgálati médiaszolgáltató alapjogi jogalanyisága fennáll-e. Indokolás [70]–[71].

⁷³ 3005/2017. (II. 1.) AB végzés, Indokolás [20] (Előadó alkotmánybíró: Juhász Imre).

⁷⁴ Ezt támasztja alá az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdésében található azon rendelkezés, amely szerint az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve.

⁷⁵ Paczoly Péter, az Alkotmánybíróság korábbi elnöke szerint annak idején volt némi esély német típusú alkotmányjogi panasz bevezetésére, de ez később meghiúsult. Lásd SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon* (Budapest: Osiris 2001) 163–166., 232., idézi PACZOLAY Péter: „Megváltozott hangsúlyok az Alkotmánybíróság hatásköreiben” *Alkotmánybírási Szemle* 2012/1. 67.

⁷⁶ Megjegyzendő, hogy a korábbi alkotmánybírási gyakorlat ingadozó volt abban a tekintetben, hogy bármilyen alkotmányellenesség (az Alkotmány bármely rendelkezésének a sérelme) esetén elbíráható-e

A korábbi Alkotmány 32/A. §-a – az Alaptörvényben foglalt szóhasználatot követve – jogszabályok „alkotmányellenességének” felülvizsgálatát rendelte az Alkotmánybíróság feladatkörébe. Ebből még nem következik, hogy ez csak alapjogsérelem lehet. Az előző alkotmánybírói törvény, az *Alkotmánybírósról szóló 1989. évi XXXII. törvény* (korábbi Abtv.) azonban már „az Alkotmányban biztosított jogról” rendelkezett az alkotmányjogi panaszról szóló 48. §-ában. A korábbi Alkotmánybíróság úgy határozta meg ezt a jogintézményt, mint amelyet jogorvoslati funkciója különböztet meg az utólagos normakontrolltól, és amit a kezdetektől csak alapjogsérelem esetén lehet igénybe venni.⁷⁷ Ezzel szemben a korabeli jogirodalom egységesnek volt mondható abban, hogy a régi alkotmányjogi panasz valójában csak az utólagos normakontroll egyik fajtája⁷⁸ volt, „egy konkrét ügyben benyújtott absztrakt normakontroll indítvány”⁷⁹, ezért valójában nem is volt igazi hatással a konkrét ügy kimenetelére.⁸⁰

Ezzel szemben az Alaptörvény nagymértékben leszűkítette az utólagos absztrakt normakontroll indítványozásának lehetőségét,⁸¹ de az ezáltal keletkezett ürt kitölteni hivatott alkotmányjogi panasz egyelőre nem látszik megteremteni a hatékony egyensúlyt az absztrakt és a konkrét normakontroll hatáskör között.⁸²

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *d)* pontja szerint az Alkotmánybíróság „az alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját”, aminek a nyelvtani értelmezéséből arra következtethetünk, hogy bármilyen alkotmányellenesség felülvizsgálendő. Ezt az értelmezést azonban az Abtv. vonatkozó rendelkezései már nem támasztják alá.

érdemben a panasz, vagy csak alapjogsérelem esetén. Egyes ügyekben a jogállamiság sérelmére hivatkozott panaszokat az Alkotmánybíróság érdemben vizsgálta [pl. 37/2007. (VI. 12.) AB határozat], más esetekben azonban visszautasította az ilyen panaszokat [pl. 712/D/2004. AB végzés]. További érdekesség, hogy a példában hozott két döntést ugyanazon a napon hozta meg az Alkotmánybíróság.

⁷⁷ Lásd a Jánosi-ügyben hozott határozatot: 57/1991. (XI. 8.) AB határozat, 1991, 272, 281–282., előadó alkotmánybíró: Lábady Tamás. E sokat vitatott ügy kapcsán is folytatódott a jogirodalomban az a vita, amely a „valódi alkotmányjogi panasz” bevezetésének szükségességéről szólt. A korábbi Alkotmányban foglalt alkotmányjogi panasz szerepéről lásd LÁBADY Tamás: „A helyét kereső alkotmánybíráskodás” *Világosság* 1993/1; TILK Péter: *Az Alkotmánybíróság hatásköre és működése* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2005) 190–192.; HALMAI Gábor: „Az alkotmányjogi panasz – jelen és jövő?” *Bírák Lapja* 1994/3–4; SZIGETI Péter: „Hatalommegosztás-alkotmánybíróság” *Világosság* 1993/1.

⁷⁸ VINCZE Attila: 32/A. § „Az Alkotmánybíróság” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja* (Budapest: Századvég 2009) 1142 [143].

⁷⁹ HALMAI Gábor: „Az aktivizmus vége – a Solyom bíróság kilenc éve” *Fundamentum* 1999/2. 14–15. Hasonló álláspontot képviselt még TILK (77. lj.) 189–190; LÁBADY Tamás: „A magyar Alkotmánybírósról szóló törvény” *Jogtudományi Közlemény* 1992/6. 288.

⁸⁰ Ahogy azt a számok is mutatják, az Alkotmány által teremtett alkotmányossági felülvizsgálati rendszerben az alkotmányjogi panasz nem volt meghatározó jogvédelmi eszköz. Az alkotmányvédelmi mechanizmusok majdnem kizárólagosan az utólagos absztrakt normakontroll keretében zajlottak.

⁸¹ Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *e)* pontja szerint „[a]z Alkotmánybíróság a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját”.

⁸² Afelől viszonylag szilárd egyetértés van a szakirodalomban, hogy a valódi alkotmányjogi panasz bevezetésével az alkotmányossági felülvizsgálat rendszere alapvető karakterében változott meg. PACZOLAY (75. lj.) 69; DARÁK Péter: „Az alkotmányjogi panasz bírói szemmel” *Alkotmánybírói Szemle* 2012/1. 70.; ORBÁN (49. lj.) 2–3.

Az Abtv. 26. és 27. §-a szerint a panaszos akkor fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha „az Alaptörvényben foglalt jogának sérelme” következett be, akár az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása [26. § (1) és (2) bekezdés], akár az egyedi bírói döntésben foglalt értelmezés által (27. §). Eszerint tehát már nem „az Alaptörvénnyel való összhang”, hanem az „Alaptörvényben foglalt jog sérelme” esetén állnak fenn az alkotmányjogi panasz érdemi elbírálásának feltételei.

Ahogy a fenti elemzésben törekedtünk bemutatni, az Alkotmánybíróság folytatja azt a korábbi gyakorlatán alapuló megszorító értelmezést, mely szerint csak a hátrányos visszamenőleges hatály tilalma és a kellő felkészülési idő sérelme alapján fogadja be az indítványokat. Az alábbiakban azokat az érveket gyűjtöttük össze, amelyek e megszorító értelmezés hatékony cáfolatát adhatják.

1. A megszorító értelmezést pártolók számára az Alaptörvény és az Abtv. közötti ellentmondás nem bír valódi relevanciával. Az Abtv. mindig kiemelt szerepet töltött be az alkotmányossági felülvizsgálat jogszabályi rendszerében, olyannyira, hogy a korábbi Abtv. nélkül nem is lehetett megfelelő képet kapni az Alkotmányban foglalt alkotmánybírósági hatáskörök valódi természetéről. Ezért álláspontjuk szerint nem probléma, ha a jelenleg hatályos Abtv. az Alaptörvényhez képest jóval szűkebb körben határozza meg a jogvédelemre alkalmas jogsérelmek körét.

Álláspontunk szerint azonban hiba lenne a korábbihoz hasonló helyzetet teremteni és figyelmen kívül hagyni az Alaptörvény szövegét; főleg olyan esetben, amikor az új alkotmány valóban lényeges változást hozott (szemben például az alapjogi jogalanyiség kérdésével). Az alkotmány szupremáciája ellen van, ha Abtv.-ben foglalt jelentéssel töltjük fel az Alaptörvény rendelkezéseit, hiszen ezzel végső soron egy alacsonyabb szintű jogszabályt emelünk alkotmányi szintre.⁸³ Ehelyett az alkotmány rendelkezéseinek értelmezéséből kellene kiindulni, és azok fényében értelmezni az Abtv.-t.

2. A megszorító értelmezés mellett szólhat, hogy ez a gyakorlat már 2012 előtt, a korábbi Alkotmány hatálya alatt kialakult, ezért továbbra sem gond, ha csak alapjogi jogsérelem esetén lehet igénybe venni az alkotmányjogi panaszt.

A korábbi értelmezés azonban nem feltétlenül alkalmazható automatikusan az Alaptörvény által alkotott alkotmányossági felülvizsgálati rendszerre. Az Alkotmánybíróság „[t]isztában van azzal, hogy döntése történelmileg kötött: még abban az esetben is, ha az Alkotmánybíróság abszolút értékeket nyilvánít ki, ezek saját korának szóló értelmét fedi fel”.⁸⁴ A rendszerváltást követően az *actio popularis* azért is értékelődött fel, mert az Alkotmánybíróság így felül tudta vizsgálni a korábbi jogrendszer „hagyatékát”, és jobban el tudta látni az objektív jogrend és a jogállam védelmét. Az Országgyűlést is jobban foglalkoztatta az Alkotmánybíróságnak az a hatásköre, amellyel az általa alkotott jogszabályokat megsemmisítheti.⁸⁵ Így nem fejlődött (nem fejlődhetett) ki egy erős alkotmányjogi

⁸³ Az Alaptörvény R) cikk (1) bekezdése szerint az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. Ha azonban az alkotmánynál alacsonyabb szintű jogszabályt használunk az alkotmány értelmének feltárásához, akkor azzal félreteresszük az alkotmány szupremáciáját.

⁸⁴ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 82–83.

⁸⁵ SÓLYOM (75. lj.) 164–166., 232.

panasz hatáskör, 2012 előtt az alkotmányjogi panasz a jogszabály alkotmányossági vizsgálatának egy leágazása volt. Az akkori értelmezés eredménye azonban történelmileg kötött. A helyes megközelítés az lenne, ha megnéznénk, mit mond az alkotmány, majd felmérnénk a mai alkotmányos, politikai és jogi valóságot. Azt a valóságot, amelyben a pénzügyi tárgyú törvények 2010 óta csak igen szűk körben lehetnek alkotmányos felülvizsgálat tárgyai,⁸⁶ amelyben a 2016-ban indult új ügyek között hatszor annyi az Abtv. 27. §-a szerinti ügy, mint a második helyen végzett 26. § (1) bekezdés szerinti panasz,⁸⁷ és amelyben a jogállam értékeit több irányból is folyamatos kihívások érik.⁸⁸

Jelenleg tehát az Abtv. 27. §-a szerinti panasz az Alkotmánybíróság jellegadó hatásköre, amelynek bevezetése azt célozta, hogy az állampolgárok konkrét ügyekben is érvényesüljenek az alkotmányossági szempontok és az alapjogok egyedi ügyekben is kikényszeríthetők legyenek. Ez pedig már nem kizárólag az állammal szembeni védelmet jelenti, hanem az államnak azt a képességét, amellyel érvényt szerez az alkotmányban foglalt értékeknek és jogoknak.⁸⁹

A végső soron az államot védő, azaz az állami szerveket alapjogi jogosultsággal felruházó értelmezés helyett inkább olyan joggyakorlat kialakítására lenne szükség, amelyik a jogállami értékeket hatékonyabban számonkéri az államon és annak szervein.

3. A megszorító értelmezést pártolók felvethetik, hogy az Alkotmánybíróság legfőbb feladata az alapjogok védelme, amelyet az általuk javasolt megoldás teljességgel garantál.

Ez az érv azonban figyelmen kívül hagyja, hogy az alapjogok védelme nem képzelhető el a jogrendszer jogállami minőségének védelme nélkül. Az alapjogok nem érvényesülhetnek egy olyan államban, ahol nem tartják be a jogszabályalkotásra vonatkozó szabályokat, ahol a jogszabályok lehetetlen feltételeket támasztanak vagy ahol az egyedi ügyeket általános jogszabályi rendelkezésekkel döntenek el.⁹⁰ A jog uralma és a jogszabályok rendje tehát az a forma, amely nélkül az alapjogi tar-

⁸⁶ Lásd az Alaptörvény 37. cikk (4) bekezdésében található szabályokat a hatáskör-korlátozásról.

⁸⁷ Az Alkotmánybíróság hivatalos statisztikája szerint 2016-ban összesen 300 új, az Abtv. 27. §-a szerinti panaszügy indult, míg ugyanez a szám az Abtv. 26. § (1) bekezdése esetén 51, az Abtv. 26. § (2) bekezdése alapján pedig 37. Lásd http://alkotmanybirosag.hu/letoltesek/ab_ugyforgalom_2016_12_31_vegleges.pdf.

⁸⁸ A jogállamiság eszményét érő kihívásokról lásd PACZOLAY Péter: „Az Alkotmánybíróság alkotmányvédő szerepéről” *Alkotmánybírósági Szemle* 2014/1. 106.

⁸⁹ „A nehézséget az adja, hogy a »háromszög« vagy »Drittwirkung konstellációkban« nemcsak arról van szó, hogy az alapjogok megfelelő védelmet nyújtanak-e az állami beavatkozással szemben, hanem felmerül az a kérdés is, hogy az állam köteles-e biztosítani az alapjogok érvényesülését a magánszemélyek egymás közötti viszonyaiban.” PACZOLAY (75. l.) 69.

⁹⁰ John Finnis a jogállamot a jogrendszer minőségének tekinti, és annak érvényesüléséhez nyolc követelményt fűz: 1) a jogrendszer szabályai jövőre vonatkozóak, és nem visszaható hatályúak; 2) az azoknak való megfelelés nem lehetetlen; 3) a jogszabályokat kihirdetik; 4) azok világosak; 5) egymással összhangban állnak; 6) megfelelően stabilak ahhoz, hogy az emberek legjobb tudásuk szerint betarthassák őket; 7) a határozatokat a törvény alapján hozzák, és ugyancsak, világosak, megfelelően általánosak és kihirdetik őket; 8) végül azok a személyek, akik a közhatalom birtokában hivatalos döntéseket hoznak, felelősségre vonhatók és a jogszabályokat céljuk szerint, koherens módon alkalmazzák. John FINNIS: *Natural Law & Natural Rights* (Oxford: Oxford University Press 2011) 270–271.

talom nem valósítható meg. A jogállam értékeinek érvényesítése tehát azért kiemelkedően fontos, mert ez biztosítja az alapjogok érvényesülését is.

4. Felvethető, hogy az Alkotmánybíróság már kialakította a gyakorlatát ebben a tárgyban, és nem lenne tisztességes, illetve kiszámítható, ha öt év elteltével módosítana rajta.

Ahogy az alkotmánybírói gyakorlatot bemutató fenti elemzés mutatja, valóban vannak kitisztultabb elemei a gyakorlatnak, de még így sem nevezhetjük azokat megszilárdultnak. A jogsérelem értelmezésére pedig kifejezetten jellemző, hogy addig tart ki az Alkotmánybíróság egy túlságosan szűk értelmezés mellett, amíg egy olyan ügy nem kerül elé, amelyben az már nem tartható tovább (lásd például a bírói függetlenséget érintő panaszokat).

Ezenkívül attól sem kell tartani, hogy az Alkotmánybíróságot elárasztják a panaszindítványok,⁹¹ hiszen továbbra is általában alacsony a beérkező ügyek száma, és azoké is, amelyekben az Alkotmánybíróság a panaszos javára ítél.⁹² A lényeg sokkal inkább az, hogy legyen megfelelő ügytömeg, amely nélkül nem lehetséges hatékony alkotmányvédelem.⁹³ Ha azonban az Alkotmánybíróság az alkotmány szövegéből nehezen levezethető, megszorító értelmezést folytat, és még az e megszorítások során alkalmazott kivételeket is szűken értelmezi, erre kevés esély adódik.

A fentiekben tehát amellett érveltünk, hogy az alkotmányjogi panasznak a gyakorlatban is hangsúlyosabb helyet kellene elfoglalnia az alkotmányos felülvizsgálat jelenlegi rendszerében. Ehhez az azt érintő rendelkezések kiterjesztő értelmezésére és megengedőbb gyakorlatra lenne szükség. Az egyik olyan pont, ahol az alkotmányosságot és az alapjogokat hatékonyabban védő gyakorlatot el lehetne kezdeni, a panasz alapjául szolgáló alkotmányellenesség helyes definiálása. Álláspontunk szerint a jogállamiságra-jogbiztonságra hivatkozó indítványokkal kapcsolatban megengedőbb gyakorlatot kellene kialakítani, mert ezáltal számos fontos, az intézmény

⁹¹ Számos ilyen félelem játszott már szerepet a befogadási gyakorlat alakításában, amelyek aztán nem következtek be. Pl. a bírák kényszernyugdíjazásának ügyében [33/2012. (VII. 17.) AB határozat] attól tartott az Alkotmánybíróság néhány tagja, hogy azzal, hogy a jogorvoslat kimerítésén a hatékony jogorvoslat kimerítését kell érteni, végtelenen kitérítik a panasz indítványozásának határait. Erről lásd Pokol Béla: „Generális bírászkodás versus specializált bírósági rendszer. Az alkotmánybíráskodás egy dilemmájáról” *Jogelméleti Szemle* 2014/2. Ehhez képest jelenleg az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti panasz az egyik legkritikább hatásköre az Alkotmánybíróságnak.

⁹² Gyakran hivatkozott példa, hogy a német szövetségi alkotmánybíróság is csupán a beérkező ügyek töredékét bírálja el érdemben. Németországban azonban lényegesen több ügygel foglalkoznak érdemben éves szinten. Habár arányaiban hasonló a megsemmisítések száma, de az is fontos szempont, hogy mekkora ügytömegeből lehet kiválasztani azokat, amelyekben az alkotmánybíróknak szüneteltetésük van az alkotmányos dogmatika építésére és az igények szerinti csiszolására. Az alkotmánybíróság hivatalos, 2016-os statisztikai adatai szerint 78 esetben született érdemi döntés, amelyből 15 esetben került sor jogszabály vagy bírói döntés megsemmisítésére vagy alkotmányellenesség kimondására. A mintának tekintett német szövetségi alkotmánybíróságon valóban ugyancsak kevés esetben születik megsemmisítő döntés, de ott 2016-ban 5900 új ügy érkezett, míg itthon 400. Ebből Németországban 117 esetben született a panaszos számára kedvező döntés, Magyarországon 15 esetben (alkalmazási tilalommal együtt 27). A német szövetségi alkotmánybíróság statisztikájához lásd http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Statistik/statistics_2016.pdf?__blob=publicationFile&v=2.

⁹³ PACZOLAY (75. l.) 68.

integritása szempontjából meghatározó ügy kerülhetne az Alkotmánybíróság elé. Azokban az esetekben pedig, amikor megalapozatlan indítványok érkeznek, még mindig számos ponton vissza lehet utasítani az indítványt (például az Abtv. 29. §-a alapján).

Az Alkotmánybíróság csupán első éveiben van új hatáskörei időszámításának, s minden új jogintézmény beéréséhez idő kell. Idén azonban már az ötödik évet zárják az új hatáskörök, ami nemcsak vissza-, hanem előretekintésre is lehetőséget ad.

VADÁSZ VANDA* – GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA**

ALKOTMÁNYÉRTELMEZÉS A RENDES BÍRÓSÁGOK ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN A BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉSEK TÜKRÉBEN

1. A VIZSGÁLÓDÁSI KÖR

Amikor az Alkotmánybíróság tevékenységét vizsgáljuk, alaptételként szögez-
zük le, hogy az valamennyi funkciója gyakorlása során alkalmazza és értelmezi az
Alaptörvényt. Ezt a bírói kezdeményezések esetében eredeti jellegadó tevékenysé-
ge, a normakontroll gyakorlása útján teszi. Ennek során „rendezi a felmerült norma-
konfliktust, biztosítja a jogalkotás alkotmányhoz kötöttségét, illetőleg a jogalkotás
során keletkező alkotmányos-legalitási problémák megoldását, a jogalkotás korrek-
cióját”.¹ Más szavakkal: értékeli a bíróság előtti eljárásban alkalmazandó jogszabály
jogrendszerbe illeszkedését. Mindezek mellett a bírói kezdeményezés esetében fela-
dat, hogy az Alkotmánybíróság a konkrét ügy körülményeinek a figyelembevételével
végezze el a normakontrollt, hiszen az alkotmányossági kérdés egy meghatározott
tényállás keretei között merül fel.²

Az Alkotmánybíróság konkrét hatásköreinek vizsgálatánál figyelemmel kell lenni
azokra a változásokra, amelyek 2012. január 1-jétől léptek hatályba és változtatták
meg az 1989 óta jellemző struktúráját. Az Alaptörvény, illetve az *Alkotmánybíróságról
szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) hatálybalépésével ugyanis az Alkotmánybíróság
tevékenységének súlypontja az absztrakt normakontrollról az egyedi normakontroll-
ra tevődött át. A bírói kezdeményezés szerepe tehát megnövekedett.³ Ez a változás
önmagában is hatással lehet a bírói kezdeményezések elbírálásával kapcsolatos mód-
szertan meghatározására, még akkor is, ha a bírói kezdeményezésre vonatkozó sza-
bályok a normaszöveg szintjén nem változtak meg.

A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a fent említett változás, melynek dogma-
tikai és jogszabályi alapjait a jogirodalom kimerítően elemezte, milyen hatást gyako-
rol az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok közötti kapcsolatra. Kiindulópontunk

* Tudományos segédmunkatárs, MTA TK JTI.

** Tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI; egyetemi docens, NKE.

¹ PETRÉTEI József: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei* (Budapest–Pécs: Dialóg Campus 2011) 370.

² A Kúria „Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítélkezésben” Joggyakorlat-elemző Csoportja: *Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítélkezésben. Összefoglaló véle-
mény. lb.hu/sites/default/files/joggyak/alaptorveny_osszefoglalo_velemeney.pdf* 22.

³ KALAS Tibor: *Az Alkotmánybíróság döntéseinek következményei a rendes bírósági eljárásra. Alkotmánybírósági Szemle* 2013/1. 118.

az a tézis, hogy a rendes bíróságok az Alkotmánybíróságtól mind szervezeten, mind funkciójukat tekintve elkülönülnek, s főszabály szerint a rendes bíróságok az egyedi ügyekben döntenek, míg az Alkotmánybíróságnak eltérő a központi funkciója.⁴ Nem kérdéses, hogy az Abtv. 26. §-a szerinti alkotmányjogi panasz, illetve a bírói kezdeményezés esetén is klasszikus alkotmánybírói normakontroll funkcióról beszélhetünk, annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság a konkrét jogszabály egyedi ügyben történő alkalmazásáról (vagy inkább: „nem alkalmazásáról”) is dönt.⁵ A 2012 előtti időszakban a két szervezet hatáskörét tekintve világosan elkülönült. A legutóbbi reformok következményeképp a két intézmény közti kapcsolat, hatáskörmegosztás azonban összetettebb kérdéssé vált, az Alaptörvény horizontális hatályának⁶ előtérbe kerülésével.

Elemzésünkben ennek megfelelően a 2012. január 1-jét követően benyújtott, Abtv. 25. §-a szerinti bírói kezdeményezéseket vizsgáljuk abból a szempontból, hogy milyen módon alakul az egyedi ügyekben felmerülő alkotmányossági kérdések megítélése a rendes bíróságok, illetve az Alkotmánybíróság asztalán. Megvizsgáljuk, mely típusú ügyeket illetően mutatkozik az értelmezést illető egyetértés, esetleg eltartás a két alkotmányos intézmény között, mely bíróságok élnek gyakran a bírói kezdeményezés eszközeivel, illetve mely alaptörvényi rendelkezések érintettek a normakontroll-eljárásban, és hogyan alakul ezek sérülékenysége a gyakorlatban.

Vizsgálatunk során választ keresünk arra a kérdésre, hogy miként viszonyul az Alkotmánybíróság a konkrét ügy körülményeihez, amellyel kapcsolatban a bíróság a normakontrollt kérelmezi, valamint kiemelt figyelmet fordítunk az alkalmazási tilalom mint önállóan kérelmezhető jogkövetkezmény, illetve az alkotmányos követelmény megállapításának alakulására.

Tanulmányunk három egységre bontható, a vizsgálódás jellege és mélysége szerint. Rövid elméleti alapozást követően az első egység az utóbbi öt évben benyújtott bírói kezdeményezéseket kvantitatív módszerrel elemzi. Ez a rész az Alkotmánybíróság által az említett időszakban közzétett ügyeket vizsgálja, előre meghatározott kritériumok szerint. Ennek eredményeként a bíróságok kezdeményező hajlamáról, valamint azon ügyek típusáról kívánunk számszerű következtetéseket levonni, melyek gyakran felmerülnek az eljárás apropójaként. Nem utolsósorban a támadott alaptörvényi szakaszok jellegével kapcsolatban vonjuk le következtetéseinket. A vizsgálat következő szintjén górcső alá vesszük azon ügytípusokat, melyekben jellemzően szükségét látták a bíróságok az Alkotmánybíróság „közbenjárásának”, felismerve az alkotmányossági problémát, az esetleges alaptörvény-ellenességet, és bemutatjuk e „párbeszéd” kimenetelét.⁷ Ennek körében összegyűjtjük a bíróságok érvelésének jellemző vonásait és felderítjük, hogyan viszonyul az érvek-

⁴ BRAGYOVA András: Az alkotmányjogi panasz fogalma. DEZSŐ Márta – KUKORELLI István (szerk.): Ünnepi kötet Sári János egyetemi tanár 70. születésnapja tiszteletére (Budapest: Rejtjel 2008).

⁵ BALOGH Zsolt: Az Alkotmánybíróság közjogi helyzete. *Alkotmánybírói Szemle* 2011/1. 72–82.

⁶ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog?* (Budapest: Dialóg Campus 2011).

⁷ Az eljárást azért nevezhetjük párbeszédnek, mert alapvető jelentőségű az indítványozás, tehát az, hogy a bíróság úgy ítélje meg, hogy alaptörvény-ellenes jogszabállyal van dolga. Az AB eljárását követően pedig a labda ismét az ügyet felfüggesztő bíróságnál van.

hez az Alkotmánybíróság. Végül az elemzés legmélyebb rétegében arra keressük a választ, hogy dogmatikailag hogyan ragadható meg az Alkotmánybíróság tevékenysége a normakontroll és a konkrét ügy szövedékében. Ennek hatékony szemléltetése érdekében egy nagy jelentőségű, tipikus eset mint „mintapéllda” elemzésével derítjük fel azokat a különbségeket, melyek az egyszerű normakontrollhoz képest felfedezhetők az Alkotmánybíróság módszerében, hozzáállásában – ha megfigyelhető ilyen. E fogalmi-logikai legmélyebb rétegnél szükséges kitérni a normakontroll általános módszereinek alakulására (szükségesség-arányosság teszt alkalmazása), valamint ennek a konkrét ügyben történő megjelenésére.

1.1. FOGALMI ALAPOZÁS: BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉS – UTÓLAGOS KONKRÉT NORMAKONTROLL

Bírói kezdeményezést az Abtv. 25. §-a szerint az ügyben eljáró bíró nyújt be az Alkotmánybíróságnál, ha észleli, hogy az előtte folyamatban lévő ügyben alkotmányellenes jogszabályt kellene alkalmazni. Ebben az esetben az eljárást felfüggeszti és az Alkotmánybírósághoz fordul.

Az utólagos normakontroll körében Magyarországon 2017-re a legnagyobb volumenben a bírói kezdeményezések jelennek meg később érdemi határozatként. A bírónak az absztrakt utólagos normakontroll-eljárások elapadása mellett kiemelt felelőssége lett az alkalmazandó jogszabályok alapos alkotmányossági monitorozása, hiszen az állam oldaláról az egyes ügyekben eljáró bírók tartották meg egyedül aktivitásukat az alkotmánybírósági eljárás kezdeményezésében a 2012–2017 közötti időszakban. Ez azt jelenti, hogy töretlen görbe szerint évente kb. 60-70 tárgykörben érkezik konkrét ügyszöveghez kapcsolódó normakontrollra irányuló bírói kezdeményezés az Alkotmánybíróságra. Itt is elmondható, hogy a szám nem tükrözi az indítványok növekedésével a 2010 utáni jogalkotási dömpinget, és a jogalkotás gyenge minőségére sem reagál.

Sok jelentős ügy került azonban az Alkotmánybírósághoz bírói kezdeményezés útján. Az ügyek jellegének szemléltetése céljából itt négy határozatot említenék meg. Az úgynevezett semmisségi törvény megsemmisítését bírók kezdeményezték⁸, ám az indítványokat az Alkotmánybíróság elutasította. A fogyasztóikölcsön-szerződések átszabályozásának alkotmányosságáról („devizahiteles ügyek”) első körben szintén bírói indítványra döntött az Alkotmánybíróság, az indítványokat elutasító tartalommal.⁹ Az Alkotmánybíróság a halmazati büntetés súlyosításáról (három csapás) 2014-ben hozott határozatában megállapította, hogy a legalább három, személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazandó szigorúbb halmazati büntetékiszabási rendelkezés alaptörvény-ellenes, ezért a *Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény* 81. § (4) bekezdését hatálybalépésére (2013. július 1-jére) visszaható hatállyal megsemmisítette.¹⁰ A 20/2013. (VII. 19.) AB határozatot is meg kell említenünk továbbá, amelyben az Alaptörvény XII. cikkének sérelmét állapította meg az Alkotmánybíróság

⁸ 24/2013 (X. 4.) AB határozat.

⁹ 34/2014. (XI. 14.) AB határozat.

¹⁰ 23/2014. (VII. 15.) AB határozat.

és megsemmisítette a jogszabályt, definiálva a foglalkozás szabad megválasztásához való jog alapjogi státuszának tartalmát.

A decentralizált alkotmánybíráskodás gondolatát a rendes bíróságok korábban mindig elutasították az Alkotmány alapján; a Legfelsőbb Bíróság LB K6D 2010. 184. számú döntése például egyértelműen kifejtette, hogy még a peres feleknek a bírói kezdeményezésre vonatkozó indítványa elutasítását sem indokolhatja, mert az elkerülhetetlenül alkotmányértelmezést jelentene, és ezzel a bíróság túllépné a hatáskörét. Emellett az az aggály is megfogalmazódott, hogy a bírói kezdeményezés indokolásakor, annak állításával, hogy az alkalmazandó jogszabály alkotmányellenes, a bíró óhatatlanul is az egyik peres fél érdekében jár el. A korábbi szabályozás továbbá nem tartalmazott határidőt a bírói kezdeményezések elbírálására, így az ügy elhúzódsásától is tarthattak a bírók az elutasítással járó presztízsveszteség és a pluszmunka mellett. Mindezek az aggályok csökkentették és a mai napig csökkentik a bírói kezdeményezésre vonatkozó kedvet, és az új szabályozási környezet a számok tanúsága szerint nem sokat változtatott ezeken a tendenciákon annak ellenére, hogy kötetünk egy másik tanulmányából¹¹ kitűnik, hogy az alkotmányértelmezési hajlandóság növekszik a horizontális hatály alaptörvényi szintű megjelenésével.

1.2. NEMZETKÖZI VISZONYLATBAN MEGFIGYELHETŐ TENDENCIÁK

A rendes bíróságok és az alkotmánybíróóság kapcsolatát és az ezzel kapcsolatban külföldön és nemzetközi viszonylatban felmerülő tendenciákat, aggályos pontokat mutatja be Maartje de Visser *Constitutional Review in Europe* című átfogó igényű művében.¹² Érdemes összefoglalni a De Visser által feltárt összefüggéseket, hiszen ezek tanulságul szolgálhatnak a két szerv kapcsolatát illetően hazai viszonylatban is.

Azokban az európai országokban, amelyekben az alkotmánybíróisági funkciókat nem a rendes bíróságok végzik, különböznek az alkotmánybíróisági és a rendes bíróságok által gyakorolt hatáskörök az alkotmányértelmezésben. Ezek azonban mégsem különülnek el teljesen, szükségszerűen létezik egyfajta kapcsolódás a két alkotmányos intézmény feladatainak eloszlása között. Ilyen kapcsolódásnak tekinthető a bírói kezdeményezés lehetősége is, mely mindenhol azt a jelentést hordozza magában, hogy a rendes bíró a konkrét ügygel, az alapul fekvő szabályozással kapcsolatos alkotmányossági aggályai-val az alkotmánybíróisághoz fordulhat. Ebben a körben problémás pontnak tekinthető a gyakorlatban az a tény, hogy adott esetben komoly nehézséget okozhat a bírónak eldönteni azt, hogy az alkotmánybíróóság hatáskörébe tartozó, alkotmányossági vizsgálatot igénylő, vagy pedig a saját feladatkörébe tartozó, „egyszerű” alkotmánynak megfelelő törvényi értelmezést igénylő kérdéssel van dolga.¹³

¹¹ ZÓDI Zsolt – LŐRINCZ Viktor – GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: Az Alaptörvényre, az AB határozatokra történő hivatkozás változása 2012 óta a rendes bíróság határozataiban – kvantitatív és kvalitatív analízis ügycsoportos eredményekkel.

¹² Maartje DE VISSER: *Constitutional Review in Europe – A Comparative Analysis* (Oxford: Hart Publishing, 2014) 377–392.

¹³ Lásd DE VISSER (12. l.) 377.

A bíróságok és alkotmánybíróságok között szükségszerűen fennálló feszültségnek – amely a hatáskörök érintkezéséből ered, és amelynek tudatos kezelése a két szerv sikeres együttműködését eredményezi – számos kiváltó tényezője van. Az egyik megkerülhetetlen tényező az alkotmánybíróságok összetételének alakulása. Belgiumban, Németországban, Olaszországban és Spanyolországban az alkotmánybírák nagy részét a magasabb szintű rendes bíróságokról delegálják, vagy legalábbis a szoros együttműködés biztosított. Ezekben az országokban a két szerv harmonikus együttműködése figyelhető meg. A másik fontos tényező az alkotmánybíróságok szerepének általános megítélése. Azok az alkotmánybíróságok, amelyek a demokratikus rendszerváltások szülöttei, az új, illetve megújult alkotmányok védelmezőinek szerepében tetszelegnek, mely szerep maga igazolja a szerv – általában bátrabban gyakorolt – reformáló jellegű, aktivistának is nevezhető szerepkörét. Ez maga után vonja a legfelső bíróságok és az alkotmánybíróság közti feszültebb viszony kialakulását, az alkotmánybíróságok aktív jogértelmező, jogalakító tevékenységéből kifolyólag.¹⁴

De Visser ezen alapvető összefüggések feltárását követően a bíróságok és az alkotmánybíróságok viszonyát jellemző két érzékeny kérdéskört elemez: az alkotmányos követelményeknek megfelelő jogértelmezés-technikáját, valamint az alkotmányjogi panasz intézményének hatását. Mivel az általunk vizsgált bírói kezdeményezéssel kapcsolatban az előbbi a releváns, elegendő annak ismertetése.

Mint az ismeretes, az alkotmánybíróságok és rendes bíróságok közti munkamegosztás arra épül, hogy az előbbi kizárólagosan jogosult az alkotmány autentikus értelmezésére, míg utóbbi az egyéb jogszabályok – követelményszerűen az alkotmánnyal összhangban lévő – törvényes értelmezését, egyedi ügyben való alkalmazását végzi. A gyakorlatban azonban az elméleti megkülönböztetés határvonalai elmosódnak, és az adott ügy sajátosságait figyelembe véve összetett feladatot jelent a bírói hatáskör kiterjedésének meghatározása. Ebből a szempontból érdekes kérdés az alkotmányos értelmezés követelménye. Kiindulópontként azt kell figyelembe vennünk, hogy a rendes bíróságok, mint azt már említettük, kötelesek az alkotmánnyal összhangban értelmezni a jogszabályokat. Ebben a tekintetben maguk is alkotmányértelmező tevékenységet végeznek, hiszen ahhoz, hogy egy jogszabály alkotmánnyal összhangban lévő értelmét és gyakorlatát ki tudják alakítani, nemcsak a kérdéses jogszabállyal, hanem az alkotmány releváns részével kapcsolatos interpretációt is el kell végezniük.¹⁵ Ez az értelmező tevékenység azonban különböző célú, jellegű, mint az Alkotmánybíróságé: „az erga omnes hatályú alkotmányértelmezés monopóliuma az Alkotmánybíróságé, melyet a [legfelsőbb bírói szerv] sem vitat.”¹⁶ A bíróságok ilyen jogszabály-értelmező tevékenységének hátterében De Visser a választással legitimált törvényhozó hatalommal való konfrontáció elkerülésének szándékát tételezi: a bírák ugyanis kialakítják a meghozott jogszabályok olyan értelmezését, mely harmóniában áll a jogszabályi hie-

¹⁴ Lásd DE VISSER (12. lj.) 377–378.

¹⁵ PACZOLAY Péter: „Bevezető gondolatok” In: BALOGH Elemér (szerk.): *Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok – 20 év tapasztalatai* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány 2011) 13. Ezt hangsúlyozza a német és a magyar gyakorlat alapján GÁRDOS-OROSZ (6. lj.) is.

¹⁶ TRÓCSÁNYI László: Az alkotmánybíráskodás és az igazságszolgáltatás kapcsolatának egyes kérdései. *Alkotmánybírási Szemle* 2012/1. 68.

rarchia által megszabott követelményekkel. Ezáltal az adott szabály alkotmánybíró-ság általi megsemmisítése elkerülhető, a jogrendszer kíméletével¹⁷ a parlamenti többség által elfogadott szabályok életben maradnak és érvényesülnek.¹⁸ E logika mentén haladva érzékeljük az alkotmányos követelmény megállapítása mint alkotmánybíró-sági hatáskör fontosságát is, melynek koncepciója az előbbtől eltér, de elméleti oldal-ról közelítve hasonló okfejtésre jutunk. Az alkotmányos követelmény megállapítása mint jogkövetkezmény gyakorlati érvényesülése témakört a tanulmány 2.2.4. b) pont-jában mutatjuk be.

A bíró alkotmányértelmező tevékenysége bírói kezdeményezés esetén De Visser szerint is előfeltétel. Hiszen ahhoz, hogy egy jogszabály alkotmánnyal való össz-hangját kétségbe lehessen vonni, mintegy előfeltételként meg kell állapítani a sérül-ni vélt alkotmányos rendelkezés értelmét. Ha a magyar Abtv. 25. §-át vizsgáljuk, az egyedi ügyben eljáró bíró abban az esetben függeszti fel eljárását¹⁹ és fordul az Alkotmánybírósághoz, ha az alkalmazni rendelt jogszabály alaptörvény-ellenessé-gét észleli, tehát az alsóbb szintű norma és az Alaptörvény összhangjának hiányát állapítja meg. A bíró feladata az Alkotmánybíróság eljárásának feltételeként annak indokolása, hogy miért tartja az eljárásban alkalmazandó jogszabályt összeegyez-tethetetlennek az Alaptörvénnyel, illetve megítélése szerint mely alaptörvényi hely sérülne a jogszabály alkalmazásakor.²⁰ Azon túl, hogy milyen szintű alkotmányossági aggály esetén forduljon az alkotmánybírósághoz a bíró, illetve a probléma behatárolá-sa milyen precizitással várható el tőle, De Visser további divergenciákat hangsúlyoz. Kérdésként merül fel, hogy mennyiben vizsgálja az alkotmánybíró-ság a folyamatban lévő konkrét ügyet, közelebről az alkotmányossági döntés relevanciáját a konkrét ügyben. Minden kezdeményezést be kell fogadnia, vagy csak azokat, amelyekben a döntése meghatározó lesz az ügy kimenetelére nézve? Szintén eltérő megoldások kép-zelhetők el az indítványhoz kötöttséget illetően. Kötve van az alkotmánybíró-ság az indítványhoz, vagy nagyobb mozgástér biztosítása kívánatos, és az alkotmánybíró-ságnak lehetősége van a vizsgálat célpontjának módosítására?

A külföldi megoldások eltérőek. A spanyol és cseh gyakorlat szigorú a bírói kezde-ményezést illetően. Mindkét esetben csak akkor fordulhat a bíró az alkotmánybíró-sághoz, ha úgy tartja, hogy az adott jogszabály semmilyen úton nem értelmezhető alkotmánykonform módon. A német rendszer kevesebb erőfeszítéssel is megelégszik a bíró részéről, azonban még mindig szigorúnak mondható – a „befogadási gyakorlat” szerint a bírónak előzetesen „komoly törekvést” kell tennie a jogszabály alkotmány-

¹⁷ Lásd TRÓCSÁNYI (16. lj.) 66.

¹⁸ Lásd DE VISSER (16. lj.) 379.

¹⁹ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.) 126. § (1) bekezdés b) pont: a bíróság a peres eljárást felfüggeszti, ha „[...] az Alkotmánybíróságnak a jogszabály, jogszabályi rendelkezés, közjogi szervezetszabályozó eszköz vagy jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megállapítására, továbbá nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására irányuló eljárásának [...]” kezdeményezéséről határoz. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 266. § (1) bekezdés b) pont: A bíróság az eljá-rást „hivatalból vagy indítványra felfüggeszti, és az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az ügy elbírálása során olyan jogszabályt, közjogi szervezetszabályozó eszközt, illetve jogegységi határozatot kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét vagy nemzetközi szerződésbe ütközését észleli”.

²⁰ Abtv. 52. § (1b) bekezdés.

nyal összeegyeztethető értelmezésének megtalálására. Tendenciaként figyelhető meg Európában az a jelenség, amely a jogszabály magas szintű alkotmányos értelmezését várja el a rendes bírói szervektől és csökkenteni kívánja a bírói kezdeményezések számát.²¹ Mivel Magyarországon a hangsúly az absztrakt normakontrollról az egyedi normakontrollra csak 2012-t követően helyeződött át, a rendes bíróságok számára is sok a járatlan terület, így hasonló, a befogadást illetően szigorú hozzáállás kialakítása Magyarországon nem lenne szerencsés. Kívánatos De Visser szerint a bírói kezdeményezés lehetőségének minél szélesebb körben történő alkalmazásának ösztönzése.

A rendes bíróságok alkotmányértelmező tevékenységével összefüggő további problémás kérdéskört képez az a Magyarországon is megfigyelhető körülmény – folytatja az elemzést De Visser –, hogy az alkotmánybíróság az adott jogszabályi szöveg alkotmányos megfelelőségét illető döntés meghozatala során elsődlegesen a rendes bíróságok „esetjoga” által kialakított interpretációt veszi alapul. Habár az alkotmánybíróság ebben a feladatkörében is absztrakt normakontrollt végez, figyelemmel kell lennie a jogszabály gyakorlati érvényesülésének módjára. Az előbbi kijelentés kétségbevonhatatlan, azonban az alkotmánybíróságokra általában jellemző az a megközelítési mód, hogy ha szükséges, eltérő értelmezéssel ruházzák fel az adott jogszabályt, annak érvényben tartása érdekében. Ezáltal érik el azt, hogy a szabály elhelyezhető legyen a jogrendszerben a politikai szervekkel való közvetlen konfrontáció nélkül is.²² Tehát az alkotmánybíróság inkább megváltoztatja az adott szabály bevett értelmezését, minthogy hatályon kívül kelljen helyezni azt. Ez a viszonyulás szükségképpen hatással lesz a két alkotmányos intézmény kapcsolatára, függetlenül attól, hogy ennek legitím indokai ismeretesek.

Nemzetközi viszonylatban két módszer alakult ki az alkotmányos követelmény megállapításával kapcsolatban – amelynek célja pontosan az volna, hogy az alkotmánybíróság megváltoztassa a vizsgált jogszabálynak korábban a rendes bírói gyakorlatban érvényesülő értelmezését –, mely esetekben csak a technika tér el, az eredmény azonos: az alkotmánybíróság vagy direkt meghatározza a jogszabály értelmezésének lehetséges irányát, amely biztosítja az alkotmánnyal való összhangot, vagy megtilt bizonyos értelmezési formákat. Azokban az országokban, ahol az „élő jog” doktrína jelen van a gyakorlatban (például Olaszország, Lengyelország), az alkotmánybíróság ilyen gyakorlatának, vagyis a fő értelmezési vonaltól eltérő interpretáció kialakításának létjogosultsága visszásnak tűnik. Az „élő jog” doktrína szerint ugyanis a jogszabály alkotmányosságát a bíróságok által kialakított gyakorlattal együtt kell megítélni. A magyar Alkotmánybíróság az 57/1991. (XI. 8.) AB határozatban tette magáévá az elméletet, s ezzel elismerte, hogy az Alkotmány alatti jogszabályok értelmezése főszabályként a rendes bírói rendszer feladata.²³ Ennek ellenére még ezen országokban – így Magyarországon – is lehetősége van az alkotmánybíróságoknak arra, hogy autonóm elemzés útján megállapítsanak egy lehetséges alkotmánykonform értelmezési irányt. Ennek okát könnyen megérthetjük, ha elképzeljük azt a hipotetikus forgatókönyvet, hogy a vizsgált jogszabály önmagában nem, viszont a bíróságok gyakorlata

²¹ Lásd DE VISSER (12. lj.) 383–384.

²² Lásd DE VISSER (12. lj.) 379.

²³ Lásd TRÓCSÁNYI (16. lj.) 66.

által – talán nem elsődlegesen alkotmányossági megfontolásokból – neki tulajdonított jelentéssel együtt vizsgálva összeegyeztethetetlen az alaptörvénnyel, viszont bizonyos újonnan megszabott értelmezési követelményekkel ez a helyzet kiküszöbölhető. Az alkotmánybíróság utólagos normakontroll-eljárásában így képes orvosolni ezt a jelenséget anélkül, hogy a megsemmisítés jogkövetkezményét kellene alkalmaznia.

De Visser konklúziója, hogy van tehát létjogosultsága az alkotmánybíróság által alkalmazott ilyen, első ránézésre a rendes bíróságok gyakorlatát „lerontó” következménynek. Az eszköz nagy „népszerűsége” tett szert például a belga, a német, a spanyol és a francia gyakorlatban. De Visser azonban nem hagyja figyelmen kívül azt a tényt sem, hogy az alkotmánybíróságok ilyen tevékenysége beavatkozást jelent a rendes bíróságok „terrénumbába”. Az alkotmánybírósági döntés által megállapított követelmény érvényesítése azonban a rendes bírói szervek feladata; az ő hozzáállásukon múlik a határozat tényleges hatása a joggyakorlatra.²⁴ Az alkotmányossági követelmény megállapítása akkor hatásos és akkor megfelelő eszköz az alkotmányellenesség kiküszöbölésére, ha a rendes bíróságok a judikatúra során alkalmazkodnak hozzá, vagyis a bíróságok a döntés utóéletét illetően együttműködési hajlandóságot mutatnak. Ha a döntések visszhang nélkül maradnak, az alkotmánybíróság gyakorlata minden bizonnyal abba az irányba mozdul el, hogy amely jogszabály az alkotmánnyal összeegyeztethetetlen gyakorlattal bír, megsemmisítésre kerül.

2. STATISZTIKÁK (KVANTITATÍV ELEMZÉS)

E fejezet célja a kutatás kvantitatív oldalának bemutatása. Itt legelőször is meghatározzuk, hogy mely forrásból nyertük az adatokat, amelyekből következtetéseket vontunk le a rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság kapcsolatára vonatkozóan, a bírói kezdeményezések lencséjén keresztül. Ezenkívül útmutatót kell szolgáltatnunk a táblák vizsgálatához: mely szempontok alapján csoportosítottuk a bírói kezdeményezések jellemzőit, ennek során milyen nehézségekbe ütköztünk, illetve milyen alapvető összefüggések látszanak az így készített adattáblákból.

2.1. AZ ELEMZÉS MÓDSZERE, AZ ADATBÁZIS (FŐTÁBLA) KIALAKÍTÁSA

Az általunk elkészített adatbázis forrásaként az Alkotmánybíróság internetes felületén elhelyezett ügykereső szolgált.²⁵ A honlapon található adatbázis tartalmazza azon ügyek listáját, melyekkel az Alkotmánybíróság 1990 óta foglalkozott. Az oldalon a keresést elősegítendő többféle szempont szerint szűrhetők az ügyek, illetve az alkotmánybíróság által meghozott döntések. Számunkra ez igen hasznosnak bizonyult, hiszen „Az eljárás típusa” mezőben a „Bírói kezdeményezés (egyedi normakontroll-eljárás)” opciót kiválasztva csak a számunkra releváns ügyek listája jelent meg.

²⁴ Lásd DE VISSER (12. lj.) 379–381.

²⁵ www.alkotmanybirosag.hu/hatarozat-kereso.

Az általunk készített táblázatban az elérhető összes bírói kezdeményezés szerepel, az adatfelvitel kézi bevitellel történt. Azért döntöttünk e módszer mellett, mert a statisztikákból kiindulva ez kezelhető mennyiségű adattömeget jelentett,²⁶ emellett a megbízhatósága és a pontossága is kétségbevonhatatlan a különböző adatelemző algoritmusok használatához képest.²⁷

Az eljárás típusán kívül a keresőfunkció használatánál további szempont volt az időtényező: az általunk vizsgált időszak – a bevezetőben kifejtett hatáskör-eltolódás okán – a 2012–2016 közötti szakasz volt. Az összefoglaló táblázatunk (főtábla) tehát évek szerinti bontásban tartalmazza a bírói kezdeményezéseket. Egy adott évhez az adott évben megindult ügyek tartoznak. A kutatás kezdeti szakaszában készült egy évszámokat a döntés keltével összekötő táblázat is, azonban végül az ügy megindulásának időpontja feltüntetése mellett döntöttünk. Ez a megoldás híven mutatja az egyes években kiemelkedő problémákat jelentő ügykörök alakulását, valamint a 2016-os év ügyei is teljes körben vizsgálhatók e módszerrel – ellenkező esetben azok az ügyek, amelyek ugyan 2016-ban indultak, de döntés még nem született ezekkel kapcsolatban, kimaradtak volna a vizsgálat köréből.

Kérdésként merült fel, hogy csak azokat a bírói kezdeményezéseket vizsgáljuk-e meg, amelyekben döntés született, vagy számításba vegyük a végül egyesített kérelmek jellemzőit is. A kutatás kezdeti szakaszában készült tábla csak a döntéssel végződő ügyeket tünteti fel. A kutatás előrehaladtával azonban szükségesnek mutatkozott a körből kimaradt kérelmek vizsgálata is. Tanulmányunk célja ugyanis az, hogy a bíróságok és az Alkotmánybíróság viszonyáról adjon átfogó képet a bírói kezdeményezések konkrét tárgykörében, és ezen a síkon az összes kezdeményezés számbavétele több információt szolgáltat számunkra, mint az első, „eredményorientált” megközelítés. Ennek megfelelően a táblában azon ügyeknél, amelyeknél szerepel a határozatszám, született döntés, azon ügyeknél viszont, ahol csak az ügyszámot tüntettük fel, az ügyek összevonásra kerültek. Az ilyen kérelmek feldolgozásánál – amelyeknél a határozatkereső jelezte a más ügyekkel való összevonást – bizonyos nehézségekbe ütköztünk. Ezen kezdeményezések „adatlapja” ugyanis több esetben hiányos volt. Bizonyos esetekben a kezdeményező bíróság megjelölése hiányzott, mint például a III/00944/2013. vagy a III/00859/2013. ügyszámú esetben. E hiányosság kiküszöbölése egyszerűen kivitelezhető volt, mivel az egyesítés eredményeképp meghozott határozat, illetve végzés feltüntette a kezdeményező bíróságok teljes körét. Ennek megfelelően végeredményül megkaptuk a tárgyévben kezdeményező bíróságok listáját. Nagyobb problémát jelentett, hogy a 2012-es év más ügyekkel összevonásra kerülő kezdeményezéseinek adatlapján számos esetben hiányzik a támadott alaptörvényi rendelkezés megjelölése, lásd a III/00507/2012 vagy a III/00633/2012. ügyszámú esetet. Ezt a hiányosságot nem tudtuk az előbbi módszerrel kiküszöbölni, így némi torzulás óhatatlanul fennáll a sűrűn felhívott alaptörvényi rendelkezések elemzésénél. Ennek ellenére úgy gondoltuk, célravezető az ilyen típusú kérelmeket is vizsgálat alá vonni, mivel összességében hitelesebb eredményeket kapunk vizsgálatunk tárgyát

²⁶ www.alkotmanybirosag.hu/dokumentumok/statisztika/2016.

²⁷ Lásd ZÖDI–LŐRINCZ–GÁRDOS-OROSZ (11. l.).

illetően, mint ezek elhagyásával. Valamint az adatlap előbb említett hiányosságai jól kezelhetők abból a szempontból, hogy csak egyes részkérdések tekintetében van relevanciájuk (a kezdeményezés tárgyköre vagy a kérelem évszáma például ezekben az esetekben is azonos hitelességgel megállapítható), illetve a kutatás kezdeti szakaszában elkészített „előtábla” csak döntéseket elemző adatai segítségével hívhatók.

Miután kialakult, hogy az összes bírói kezdeményezést ügyszámmal (a beérkezési oldal vizsgálata), illetve határozatszámmal (a kimeneti oldal vizsgálata) jelölve, évekre lebontva fogjuk vizsgálni, sor került a megfigyelés egyéb szempontjainak kialakítására. Szükségesnek ítéltük a kérelmek tárgykörének megjelölését. Ezek összegyűjtésével kívántunk ugyanis konzekvenciákat levonni arra nézve, hogy a rendes bíróságok mely jogterületeken és milyen jellegű konkrét ügyekben kéri ki az Alkotmánybíróság álláspontját.

Külön oszlopban jelöltük az indítványozó bíróságot. Célunk ezzel az volt, hogy később meg tudjuk vizsgálni, mely bíróságok milyen gyakorisággal fordulnak az Alkotmánybírósághoz. Ezenkívül abból a szempontból is releváns a konkrét bíróság feltüntetése, hogy statisztikai adatokat nyerjünk az egy helyről érkező indítványok sikerességéről. Minden ügynél jelöltük a hivatkozott alaptörvényi rendelkezéseket. Ennek abból a szempontból volt jelentősége, hogy kitűnjenek a leggyakrabban támadott, valamint a legérzékenyebb szakaszok. Végző soron a kérelem „sorsát” tüntettük föl. Ebben a körben az Alkotmánybíróság elutasította, visszautasította vagy megalapozottnak tekintette a kezdeményezéseket. Az alkalmazott következmény szempontjából is vizsgálat alá vontuk az ügyeket, így annak pontos megnevezése is szerepel.

2.2. AZ EGYES TÁBLÁK MAGYARÁZATA

A kutatás kvantitatív részének következő fázisában a főtábla adataiból kiindulva újabb összesítéseket készítettünk, amelyek a kutatás egyes szempontjaihoz illeszkedve mutatják be az adatokat.

2.2.1. A BÍRÓSÁGOK KEZDEMÉNYEZÉSI HAJLANDÓSÁGA

Ahhoz, hogy az egyes bíróságok kezdeményezési hajlandóságát, valamint a kezdeményezések sikerességét mérni tudjuk, hat táblát hoztunk létre. Az első öt tábla („2012 – bíróságok”, „2013 – bíróságok”, „2014 – bíróságok”, „2015 – bíróságok”, „2016 – bíróságok”) évekre lebontva tartalmazza a kezdeményező bíróság megnevezését („Indítványozó”), az adott évben benyújtott bírói kezdeményezések számát („Gyakoriság”), valamint a sikerességet („Sikeres megtámadás”). Sikeresség alatt azokat a következményeket értjük, amikor az Alkotmánybíróság „igazat ad” a kezdeményező bíróságnak, és ennek megfelelően, részben vagy egészben, a kérelmezett jogkövetkezményt alkalmazza.

A hatodik tábla („Összesített – bíróságok”) az áttekinthetőséget szolgálja. Ez az adatsor az összes kezdeményező (szám szerint 64) bíróságot tartalmazza („Indítványozó”), külön jelölve az kezdeményezések gyakoriságát („Gyakoriság”). A

bíróságok betürend szerint szerepelnek a táblázatban. Ha az indítványozási hajlandóság szerint soroltuk volna őket, az első helyen a Fővárosi Törvényszék szerepelt volna 41 indítvánnyal, azt a Győri Bíróság (31 indítvány), a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (27 indítvány), valamint az azonos számú, de tíz fölötti (12 darab) indítványt benyújtó Budapest Környéki Törvényszék, Pesti Központi Kerületi Bíróság, valamint a Veszprémi Törvényszék követte volna. Kissé „lemarad” tőlük a Kúria, mely 9 kérelemmel a hatodik helyet foglalja el a legsűrűbben kezdeményező bírói szervek között. A további bíróságok közel fej fej mellett szerepelnek a kérelmek számát illetően. Megfigyelhető tehát az így kinyert adatokból, hogy a fővárosi bíróságok elől járnak a bírói kezdeményezés eszközeinek alkalmazásában, bátrabban fordulnak az Alkotmánybírósághoz az adott ügy kapcsán. Néhány vidéki bíróság (Győr, Veszprém) javít ezen a tendencián, de az összes, 64 kezdeményező bíróságot figyelembe véve magasan „fővárosi túlsúlyú” kezdeményezési kedvről beszélhetünk. Az egyes évekre lebontott táblázatok segítenek ellenőrizni a kimutatott statisztika valódiságát. Gondolni kell ugyanis az olyan jelenségekre, melyek esetleg torzíthatnak az így kinyert adatokon. Például ha egy esetkört illetően az egyik tárgyévben rengeteg kezdeményezés érkezik egy bíróságról, abból nem következtethetünk permanens, öt évre nézve jellemző tendenciára. Az egyes évekre lebontott táblázatokat vizsgálva azonban láthatjuk, hogy az egyes éveken belül, egyetlen év (2013) kivételével a budapesti bíróságok járnak elől a kezdeményezés gyakoriságát illetően. Ennek indokai minden bizonnyal nem tudományos jellegűek, inkább állnak összefüggésben a bírák képzésével, illetve szocializációjával. Ebből következik, hogy érdemes további képzésekkel erősíteni a bírák tudatos viszonyulását az alkotmány értelmezéséhez és alkalmazásához, illetve megerősíteni őket abban, hogy számoljanak a bírói kezdeményezés kötelezettségével, illetve lehetőségével.

2.2.2. TÁMADOTT ALAPTÖRVÉNYI RENDELKEZÉSEK

Az alaptörvényi rendelkezések sérülékenységének vizsgálata céljából két adattáblát készítettünk. Az első tábla a „Támadott alaptörvényi rendelkezések” címet viseli, és tartalmazza az alaptörvényi szakasz megjelölését („Támadott alaptörvényi rendelkezések”), valamint a szakasz kérelmekben előforduló gyakoriságát („Gyakoriság”). A második tábla egy tisztázó összefoglalás, mely gyakorisági sorrendben mutatja a legsűrűbben felhívott rendelkezéseket. A bírák által a kérelemben alkalmazott módszernek megfelelően az egyes cikkek eltérő bekezdései külön szerepelnek az adatsorban. Látható, hogy a támadott rendelkezések köre igen széles: összesen 175 szakaszra hivatkoztak a bírák az öt éves időtartamon belül.

A bírák által leggyakrabban felhívott szakasz az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése, és ezzel összefüggésben a jogállamisággal összefüggő aggályok. A jogállamiságot deklaráló bekezdés összesen 125 alkalommal került megjelölésre a vizsgált időszakban. Ha csak azon ügyeket vizsgáljuk, amelyekben döntés született, ez a szám 60-ra csökken, de így is tekintélyes előnyt jelent a felhívott szakaszok listáján belül. A 60 döntésből összesen 17 esetben állapította meg az Alkotmánybíróság a cikk sérülését és alkalmazta részben vagy egészben a kezdeményező bíró által kért jogkövetkezményt.

A lista második helyét a XV. cikk (1) bekezdése foglalja el. Az egyenlőséget és az általános jogképességet deklaráló bekezdést 50 alkalommal hívták fel. Ezt szorosán követi (49 kérelem) az alapjogok korlátozásának módját szabályozó I. cikk (3) bekezdése. Az előbbi illetően 24 döntés született, melyekből három lett sikeres. Utóbbi esetben nyolc döntésből kettő zárult a bíró által kérelmezett jogkövetkezmény megállapításával. A magasan a legsűrűbben felhívott rendelkezések között van továbbá a tisztességes eljárás követelményét meghatározó XXVIII. cikk (1) bekezdése (21-ből három sikeres döntés), a jogorvoslatról szóló XXVIII. cikk (7) bekezdése (22-ből három sikeres döntés), valamint a bírói kezdeményezésre vonatkozó 24. cikk (2) bekezdés *b)* pontja (26-ből hét sikeres döntés). Végül kicsivel 40 fölötti hivatkozást ért el az emberi méltóságot deklaráló II. cikk, melynek esetében a tíz meghozott döntésből összesen három jelentett sikeres megtámadást.

Az előbbiekből levonható az a következtetés, hogy az Alaptörvény rendelkezései a legsűrűbben felhívott szakaszok tekintetében nem tekinthetők sérülékenyeknek – a bírói kezdeményezések által támadott rendelkezések tényleges sérülését az Alkotmánybíróság igen kevés esetben állapította meg. Arányában nézve a kezdeményezések számának töredékét jelenti ez az érték.

Érdeemes azonban „visszafelé” is megvizsgálni a kérdést, és megnézni, hogy mely szakaszok esetében közelít egymáshoz az adott szakasz által érintett ügy és a sikeres döntések száma. Ilyen a 32. cikk (1) bekezdése, mely a helyi közügyek intézéséről szól, illetve annak (2) bekezdése, mely az önkormányzatok rendeletalkotási jogát mondja ki. Előbbi esetében négyből három, utóbbi esetben két döntésből egy lett sikeres. Hasonló statisztika figyelhető meg az Alkotmánybíróság hatáskörét megállapító szakaszoknál. A 24. cikk (2) bekezdés *f)* pontja esetén négy döntésből három volt sikeres, a *c)* és *e)* pontja esetén kettőből kettő. A gyülekezési jogról rendelkező VIII. cikk is sérülékenynek tekinthető: az (1) bekezdésével kapcsolatban kettőből két döntés, a (2) bekezdésére vonatkozóan háromból két döntés igazolta a kezdeményező bíró aggályait. Ebben a körben a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló VII. cikk is kiemelendő, amelynél a „sérülékenységi teszt” hasonló eredményt hozott.

Összességében megállapítható, hogy az absztrakt jogelveket kimondó szakaszok kevésbé sérülékenyek, mint az egyes konkrét hatásköri kérdéseket, illetve alapjogokat tisztázó rendelkezések.

2.2.3. AZ ALAPUL FEKVŐ ÜGYEK JELLEGE

Vizsgálódásunk során külön szempontot képzett az alapul fekvő ügyek jellege. Arra voltunk kíváncsiak, hogy vajon megfigyelhető-e valamilyen összefüggés a bírói kezdeményezések számának alakulása és azon témakörök között, amelyekben a bírák eljárást kérelmeztek. Van-e valamilyen kiemelkedő jogág, jogterület, témakör, amelyben a bírák sűrűn, illetve amelyben egyáltalán nem fordulnak az Alkotmánybírósághoz?

A Kúria 2016.E1.II.JGY.K.1. számú összefoglaló véleménye a 2012 előtti bírói kezdeményezések sajátjaként írja le, hogy az alapul fekvő ügyek körében felülreprezen-

tált volt a büntetőjogot érintő kezdeményezés.²⁸ Vajon hogyan alakul ez a tendencia 2012 után?

A kérdés megválaszolásához az „Ügyek jellege” elnevezésű táblát készítettük. A tábla éves bontásban sorolja be az ügyeket egyes típusokba („Ügy típusa”), s megjelöli, hogy az adott évben ilyen jellegű ügyből hány darab kezdeményezés érkezett az Alkotmánybírósághoz („Darab”). Ha ebből a szempontból vizsgálódunk, jól kitérnek azok az ügyek, amelyekkel kapcsolatban a bíróságok nagy számban nyújtottak be kezdeményezéseket, s amely ügyekben – tekintettel a tényállás, valamint a kérdés azonoságára – az Alkotmánybíróság sokszor egyesítette a kérelmeket. A vizsgálatnak e részénél kiviláglik a végül alkalmazni választott módszer előnye, mely szerint nemcsak a döntéseket vizsgáltuk, hanem az adott időszakban kezdeményezett összes eljárás adatait számba vettük.

Ha összesítjük a tábla eredményeit, azt látjuk, hogy a bírák kezdeményezési hajlandósága közigazgatási ügyekben a legmagasabb. 41 ilyen tárgyú döntés és 79 összevonásra kerülő kezdeményezés került a táblázatba. Ez az eredmény nem csak az összesített adatokat figyelembe véve állja meg a helyét. Ha az egyes éveket külön tekintjük át, akkor is kivétel nélkül erre az eredményre jutunk. A közigazgatási ügyeket nagyobb lemaradással követik a büntetőjogi relevanciájú ügyek. Összesen 18 döntés és további 19 kezdeményezés került az adatsorba. Szorosan a következő a pénzügyi jogi tárgyú ügyek csoportja, 16 döntéssel és további 18 kérelemmel. Kiemelkedik a listából a szociális vonatkozású, illetve az agrárjoggal kapcsolatos ügyek csoportja. Előbbi esetében 13 döntésről és két további kérelemről, utóbbi esetében tíz döntésről és kilenc kérelemről beszélhetünk. A büntető- és pénzügyi jogi tárgyú ügyek esetén elmondhatjuk, hogy a csoportok mind az öt tárgyévben képviseltették magukat, kiegyensúlyozott ügyszámmal. A szociális vonatkozású esetek a 2012-es tárgyév kivételével szintén végig jelen voltak az Alkotmánybíróság elé került ügyek között, agrárjogi esetekkel viszont ebből a szempontból csak 2014 óta foglalkozik a testület. Magasabb kiugrást a szerencsejáték tárgyköre okozott a 2015-ös évben, mely jogforrás egészen addig hiányzott a kezdeményezések alapjaként megjelölt jogszabályok közül. Ugyan ebben a tárgykörben egyetlen döntés született mind a 2015-ös, mind a 2016-os évet vizsgálva, de 28 ezzel kapcsolatos kérelem érkezett az Alkotmánybírósághoz, ami az ügykör súlyának megítélése kapcsán nem hagyható figyelmen kívül.

Feltűnően hiányoznak a bírói kezdeményezések alapjaként megjelölt jogforrások közül a polgári jogi szabályok. 2014-ben és 2015-ben polgári jogi tárgyú kérelemmel kapcsolatban születettek az ún. devizahiteles döntések, de más években nem található a kérelmek között ilyen jellegű ügycsoport. Így elmondható, hogy a jogág a bírói kezdeményezések körében erősen alulreprezentált. Emellett vannak olyan nagy jelentőségű, széles körű társadalmi érdeklődést kiváltó ügyek, melyek szintén nem képviselik magukat súlyuknak megfelelően.

²⁸ Lásd A Kúria összefoglaló véleménye (2. lj.) 23.

2.2.4. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÁLTAL ALKALMAZOTT KÖVETKEZMÉNYEK

A bírói kezdeményezésekkel és általában az alkotmánybírói hatáskörökkel összefüggésben érdemes külön foglalkoznunk a jogkövetkezményekkel. Az *Alkotmánybírósról szóló 1989. évi XXXII. törvény* (régí Abtv.) kissé eltérően szabályozta a jogkövetkezményeket, mint a hatályos jog. Ennek oka volt az, hogy a szabályozás normakontroll központú volt, még az alkotmányjogi panasz tekintetében is. Ebből fakadt, hogy az Alkotmánybíróóság az egyedi ügyek tapasztalatai alapján rugalmasabb jogkövetkezmény-rendszert alakított ki. Ennek keretében jelent meg az alkotmányellenes jogszabály alkalmazásának kizárása, illetve az a szemlélet is, amely a mulasztást nem külön hatáskörként, hanem jogkövetkezményként kezeli. Az alkotmányjogi panasz eljárások a jogkövetkezmények tekintetében is speciális problémákat vehetnek fel, mert a jogorvoslat csak akkor hatékony, ha az adott konkrét ügyben megfelelő megoldással szolgál. Abban az esetben különösen érdekes az objektív és a szubjektív alapjogvédelem szempontjait összeegyeztetni, amikor a bírói kezdeményezés egy már alkotmányellenesnek minősített jogszabály konkrét ügyben történő kizárását kéri. Ebben az esetleg ugyanis tulajdonképpen a normakontroll szempontjából már *res iudicátáról* van szó, mégis szükséges az Alkotmánybíróóság döntése ahhoz, hogy a rendes bíróság az alkotmánynak megfelelő jogszabály alapján tudja meghozni határozatát. Az Alkotmánybíróóság határozatainak jogkövetkezményeit a hatályos jogban az Alaptörvény és az Abtv. tehát a korábbi szabályozástól eltérően állapítja meg. Az Alkotmánybíróóság legerőteljesebb jogköre az alaptörvény-ellenes jogszabály, illetve bírói döntés megsemmisítése. Bírói kezdeményezésre indult eljárás eredményeként megsemmisített jogszabály az Alkotmánybíróóság eljárására okot adó ügyben főszabály szerint nem alkalmazható. Ha azonban az Alkotmánybíróóság ezt indokoltan látja, külön is határozhat a megsemmisített jogszabály alkalmazásának kizárásáról.²⁹ Indokolt megemlíteni a jogkövetkezmények terén 2012 után beállt főbb változásokat, valamint külön elemezni néhány speciális jellemzőkkel rendelkező jogkövetkezményt. Fontos kiemelni azt a körülményt, hogy a jogkövetkezmények alkalmazását nemcsak az Alaptörvénnyel, hanem a nemzetközi szerződésekkel való összeegyeztethetlenség okán is kérelmezheti a bíró.³⁰

Érdekes megemlíteni továbbá a bírói kezdeményezésekkel kapcsolatban azt a sajátosságot, hogy eltérően alakul a jogkövetkezmények alkalmazása akkor, ha a bíró eljárásában a tényállásra irányadó, már nem hatályos jogszabályt alkalmaz, és ennek alkotmányosságát illetően merül fel aggálya. Az Abtv. 41. § (3) bekezdése szerint az Alkotmánybíróóság hatályon kívül helyezett jogszabály alaptörvény-el-

²⁹ Pl.: alaptörvény-ellenesség megállapítva, adott és más folyamatban lévő ügyekben az alkalmazás kizárva [4/2017. (II. 28.) AB határozat]; adott és más folyamatban lévő ügyekben az alkalmazás kizárva [18/2016. (X. 20.) AB határozat]; alaptörvény-ellenesség megállapítva és egyedi ügyben történő alkalmazási tilalom kimondására irányuló indítvány elutasítva [15/2016. (IX. 21.) AB határozat].

³⁰ „A bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alkotmánybíróóság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban lévő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli” Abtv. 32. § (2) bekezdés.

lenességét akkor állapíthatja meg, ha a jogszabályt konkrét esetben még alkalmazni kellene. Ilyenkor az Alkotmánybíróság döntésének középpontjában a jogszabály adott ügyben történő alkalmazhatóságának és az ügy érdemére vonatkozó jelentőségének kérdése áll. A bírói kezdeményezések elbírálása során tehát azért komplex az Alkotmánybíróság feladata, mert bár utólagos normakontrollról van szó, az Alkotmánybíróság nem tekinthet el a konkrét ügy körülményeitől. Ez a sajátosság erősen tükröződik a jogkövetkezmények alkalmazásával kapcsolatos dilemmákban.

a) Kizárólag alkalmazási tilalom kimondására irányuló bírói kezdeményezések

A régi Abtv. kifejezetten nem tette lehetővé a kizárólag alkalmazási tilalom kimondására irányuló bírói kezdeményezést, de az Alkotmánybíróság gyakorlata fokozatosan kialakította ezt a lehetőséget. A bíróságoknak kétségtelenül bővült a „mozgásterük” azáltal, hogy ez bekerült a normaszövegbe, és ugyan korlátozott számban, de élnek is a lehetőséggel. Az Alkotmánybíróságnak pedig továbbra is van módja arra, hogy bírói kezdeményezés eljárásban általános alkalmazási tilalmat mondjon ki, ha ez szükséges.

A vizsgált bírói kezdeményezések közül összesen 14 darab irányult kizárólag az adott ügyben történő alkalmazás tilalmának kimondására. Évekre lebontva 2016-ban indult a legtöbb ilyen eljárás (nyolc darab). A táblázatban a következő határozatszámokkal található meg az ügyek: 3067/2017. (IV. 4.) AB határozat, 3133/2016. (VI. 29.) AB határozat, 3132/2016. (VI. 29.) AB határozat, 3131/2016. (VI. 29.) AB határozat, 3135/2016. (VI. 29.) AB határozat, 3134/2016. (VI. 29.) AB határozat, 3136/2016. (VI. 29.) AB határozat, 3063/2016. (III. 22.) AB végzés. 2015-ben nem volt ilyen ügy, de 2014-ben három is: 3216/2014. (IX. 22.) AB határozat, 3215/2014. (IX. 22.) AB határozat, 3169/2014. (VI. 3.) AB végzés). A 2013-as évben a 3120/2014. (IV. 24.) AB határozat releváns ebből a szempontból, a 2012-ben pedig a 3302/2012. (XI. 12.) és a 3147/2012. (VII. 26.) AB határozat. Ezekben az ügyekben egy már alkotmányellenesnek nyilvánított jogszabályi rendelkezés konkrét ügyben történő alkalmazhatóságának kizárását kérték, mert az Alkotmánybíróság a jogszabályi rendelkezés megsemmisítésekor nem rendelte el az általános alkalmazási tilalmat. Az Alkotmánybíróságnak szükséges mérlegelnie azt, hogy a jogállamiságból következő jogbiztonság szempontjai milyen elbírálást követelnek meg. A nehézséget az okozza, hogy a konkrét eljárásokban az Alkotmánybíróság sokszor nem rendelkezik konkrét statisztikai adatokkal arra vonatkozóan, hogy hány folyamatban lévő ügyben merülhet fel az alkotmányellenesnek ítélt jogszabály alkalmazása, pedig lehetséges, hogy ez az adat meghatározná a jogkövetkezmény alkalmazásának elrendelt körét. Az pedig természetesen nem is lehet figyelembe vehető adat, hogy hány jövőbeni ügyben merülhet majd fel az alkotmányellenes jogszabály alkalmazandósága. Erre azonban érdemes volna szakzerű becslést végezni.

b) Alkotmányos követelmény megállapítása

Érdemes külön foglalkozni azon ügyek jellemzőivel, melyekben alkotmányos követelmény került megállapításra. Összesen hat ilyen ügy volt a vizsgált, 2012-től 2016-

ig tartó időszakban. Ezek a döntések a következők: a 2016-os évben a 3019/2017. (II. 17.) AB határozat, 2015-ben a 20/2015. (VI. 16.) és a 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, 2014-ben a 8/2015. (IV. 17.) és a 36/2014. (XII. 18.) AB határozat, végül 2013-ban a 27/2014. (VII. 23.) AB határozat. Az alkotmányos követelmény megállapítása érdekes kérdéseket vet fel. Ezt a jogkövetkezményt is az Alkotmánybíróság gyakorlata alakította ki, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy egyes esetekben az alkotmányosság helyreállítását nem az szolgálja elsősorban, ha a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés megsemmisítésre kerül, hanem inkább az, ha azt a jogbiztonság szempontjait szem előtt tartva megőrzi a jogrendszer, és csak annak alkalmazását alakítja az Alkotmánybíróság. A bírói kezdeményezések esetében, mivel konkrét ügyről van szó, az alkotmányos követelmény megállapításának már a konkrét ügy elbírálását orientáló jelentősége van. A „párbeszéd” az Alkotmánybíróság és a bírói kezdeményezést benyújtó bíróság között ott jelenik meg, hogy a megállapított alkotmányos követelményt a rendes bíróság aztán a konkrét ügyben hogyan alkalmazza. Olyan eset még nem fordult elő, amelyben például alkotmányjogi panasz eljárásban azt vizsgálta volna az Alkotmánybíróság, hogy a bírói kezdeményezés során megállapított alkotmányos követelmény megfelelően alkalmazásra került-e.

c) Mulasztás megállapítása

Az Alkotmánybíróság által alkalmazható jogkövetkezmények közé tartozik a jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség megállapítása. Mulasztást követ el a jogalkotó, ha nemzetközi szerződésből eredő jogalkotási kötelezettségét nem teljesíti, ha kifejezett jogszabályi felhatalmazás ellenére nem kerül sor a jogszabály megalkotására, illetve ha a jogi szabályozás Alaptörvényből levezethető lényeges tartalma hiányos.³¹

A mulasztást az Abtv. a korábbi törvényi szabályozástól eltérően már nem hatáskörként, hanem jogkövetkezményként szabályozza. Ez azt jelenti, hogy az eljárás nem indítványozható. Ennek ellenére természetesen az indítványozók általában jelzik azt, ha a problémát az alkotmányellenes jogalkotói mulasztásban látják. A mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességet a vizsgált időszakban összesen két indítványban említik meg bírói kezdeményezés eljárásban. A 2015-ös 22/2015. (VI. 18.) AB határozatban, valamint a 2012-es 3009/2012. (VI. 21.) AB határozatban szerepel ez a fajta következmény. Az előbbi ügyben az Alkotmánybíróság az indítványnak kedvező tartalmú döntést hozott, bár magát a mulasztásra irányuló kérelmet mindkét esetben visszautasította.

A 3009/2012. (VI. 21.) AB határozat a következőképpen indokolja a kérelem visszautasítását: „Az Alkotmánybíróság rámutat arra is, hogy az Abtv. 2012. január 1-jei hatálybalépése óta annak 46. § (1) és (2) bekezdése a jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállásának megállapítását, mint az Alkotmánybíróság által hatáskörei gyakorlása során alkalmazható jogkövetkezményt szabályozza, nem önálló eljárásként. Ebből következően külön mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállásának megállapítására irányuló indít-

³¹ Abtv. 46. §.

vány előterjesztésére az Abtv. hatálybalépése óta nincs jogszabályi lehetőség.” Más a helyzet a 22/2015. (VI. 18.) AB határozat esetében. Az eljárást a Kúria kezdeményezte, tárgya közigazgatási ügy, pontosabban a kistélepülések szervezetalakítási szabadságának vizsgálata volt *a helyi önkormányzatokról szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény* tükrében. A Kúria a jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálatát és megsemmisítését, általános és a konkrét ügyben való alkalmazási tilalmának elrendelését, illetve a követelményrendszer meghatározását kezdeményezte. Az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezésben kérelmezett jogkövetkezményeket nem alkalmazta, azonban a jogalkotó mulasztását állapította meg: „...[a]z Alkotmánybíróság ezért hivatalból eljárva megállapította, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azzal, hogy a kormányhivatal vezetője által pótoltt közös önkormányzati hivatali megállapodásról szóló szabályaiban nem szabályozta a kormányhivatali döntéshozatali eljárás során az érintett helyi önkormányzatok véleménye kikérésének, a véleménynyilvánítás módjának és rendjének szabályait.”³²

d) Egyéb

Érdekességként emelendő ki a 3228/2016. (XI. 14.) AB végzés, mellyel az Alkotmánybíróság az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt folyamatban lévő ügy befejezéséig felfüggesztette eljárását, valamint a 3116/2015. (VII. 2.) AB végzés, mely a Sport Állandó Választottbíróság által kezdeményezett eljárást zárta le.

A vizsgált időszakon belül egyetlen döntésben találkozhatunk az EJEB előtt folyamatban lévő ügyre történő hivatkozással, mégpedig a 3228/2016. (XI. 14.) AB végzésben. Az ügyben a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság kezdeményezte társadalombiztosítással kapcsolatos egyes szabályok felülvizsgálatát, többek között azok nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítását. A végzés a következő megoldással él: mivel az indítvány hivatkozik egy EJEB előtt folyamatban lévő ügyre, az EJEB eljárásának befejezéséig saját eljárását is felfüggeszti. Ezt azzal indokolja, hogy a nemzetközi fórum döntése a nemzetközi szerződésbe ütközés alkotmánybírósági vizsgálatának előkérdése. A bírói kezdeményezés megvizsgálására nyitva álló határidő tehát ebben az esetben a fennálló speciális körülményekből kifolyólag nem érvényesül.

A 3116/2015. (VII. 2.) AB végzés ugyan a bírói kezdeményezés visszautasítását mondja ki, a kezdeményező bíróság szempontjából mégis rendhagyó határozattal van dolgunk. Az Alkotmánybíróság a végzés indokolásában ugyanis részletesen elemzi a választottbíróságok, konkrétan a Sport Állandó Választottbíróság bíráinak indítványozási jogát. Ennek során arra a következtetésre jut, hogy választottbíróságról érkező indítványok nem bírálhatók el az Alkotmánybíróság által, mivel a kezdeményezők nem jogosultak az eljárást kérelmezni. Ezt a következtetést az Alaptörvény, illetve *a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény* (Bsz.) szabályaiból vezeti le. Ennek körében első szinten megállapítja, hogy az Alaptörvény, amikor a kezdeményezők körével foglalkozik, nem sorol-

³² 22/2015. (VI. 18.) AB határozat, Indokolás [28].

ja fel konkrétan a bírói szervezetrendszer részét képező bíróságokat, azonban rögzíti, hogy a bírósági szervezet többszintű, amelynek élén a Kúria áll. Ezt követően utal a Bszi. bírósági szinteket felsoroló szabályára, mely nem tartalmazza a választott-bíróságokat. Végso soron megállapítja, hogy „[a]z Alaptörvény 25. cikk (7) bekezdése ugyan lehetővé teszi, hogy egyes jogvitákban a bíróságon kívüli más szervek járjanak el, azonban a fentiekből az következik, hogy ezek nem minősülnek bíróságnak”³³. Az ügydöntő fórumok bíróságként történő elismerésével a 21/2014. (VII. 15.) AB határozat foglalkozik. Utal a 32/2002. (VII. 4.) AB határozatra, felsorolja a kezdeményező fórum bíróságként történő elismerésének kritériumait: „az a szerv minősül bíróságnak, amelyet (1) törvény hoz létre, (2) igazságszolgáltatási tevékenységet végez, amelynek keretében jogszabályokat alkalmaz, (3) eljárását törvény szabályozza, (4) a végrehajtó hatalomtól független, (5) eljárása nem titkos, (6) határozata kötelező érvényű.”³⁴ A választottbírósági eljárás nem felel meg a felsorolt kritériumoknak, tehát annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság az EJEB-hez hasonlóan fenntartja magának a jogot, hogy a Bszi. rendelkezései által meghatározottól eltérő fórumokat is bíróságként ismerjen el³⁵, a választottbíróságok az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem tartoznak ide.

3. KIEMELT JELENTŐSÉGŰ ÜGYCSOPORTOK

3.1. A JOGFORRÁSOK TÍPUSA SZERINTI KÜLÖNBSEGTÉTEL

Az Abtv. 25. §-a szerint a bírói kezdeményezés jogszabály alkalmazása kapcsán indítványozható. Felmerül a kérdés, hogy mely jogforrások vonhatók a törvényhely által említett fogalom körébe. Az előbbi rendelkezést kiegészíti a 37. §, melynek (2) bekezdése következőképpen szól: „Az Alkotmánybíróság [...] bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásban [...] felülvizsgálja a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek, valamint az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját.”

2012 óta az Alkotmánybíróság vizsgálati körébe tartozó jogforrásokkal kapcsolatban változás tehát, hogy az Abtv. immár kifejezetten lehetővé teszi a jogegységi határozatok felülvizsgálatát is. Az Alkotmánybíróság e jogköre nem magától értetődő, ugyanis a jogegységi határozat nem a törvényhozás folyamatának eredménye, hanem a rendes bírói szervezet keretében kimunkált, az egységes joggyakorlat megvalósulását szolgáló eszköz.³⁶ Ebből következően – ahogy ezt láthattuk a

³³ 3116/2015. (VII. 2.) AB végzés, Indokolás [7]–[12].

³⁴ 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [36].

³⁵ Lásd A Kúria összefoglaló véleménye (2. lj.) 27.

³⁶ Trócsányi megfogalmazásában: „A jogegységi határozat nem jogszabály, sem dogmatikailag, sem a jogalkotási törvény alapján: nem általánosan kötelező magatartási szabályok, hanem intern normák, amelyek hatálya csak a bíróságokra terjed ki. Ugyanakkor a jogegységi határozat – figyelemmel annak a bíróságokra kötelező jellegére – jogszabályként viselkedhet.” Lásd TRÓCSÁNYI (16. lj.) 71.

2012 előtti hatásköri jellegű alkotmányossági vitákban – a két szerv közti konfliktusok kialakulásának veszélye e kvázi jogforrások felülvizsgálata esetén magasabbnak mondható.

4. AZ ÉRVELÉSEK JELLEMZŐI BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉS ESETÉN

4.1. EGY JELLEGZETES ÜGY – RÉSZLETEK A BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉSBEN FOGLALT ALKOTMÁNYJOGI ÉRVEKBŐL [2/2015. (II. 2.) AB HATÁROZAT]

Az Országgyűlés 2014. július 4-én fogadta el a *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt*. A törvény célja – ahogy arra preambuluma rámutat – a Kúria 2/2014. PJE határozatából származó egyes követelmények érvényre juttatása volt.³⁷

Az Alkotmánybíróság 34/2014. (XI. 14.) AB határozatában (első devizahiteles határozat) a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumáról érkezett három indítvány kapcsán már vizsgálta a *2014. évi XXXVIII. törvényt*, és a bírói kezdeményezéseket elutasította, illetve visszautasította. A törvénnyel szemben másodfokon a Fővárosi Ítéltábla tanácsa fordult az Alkotmánybírósághoz, indítványozva, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés, C) cikk (1) bekezdés, E) cikk, M) cikk, Q) cikk (2) bekezdés, I. cikk (3)–(4) bekezdés, XV. cikk (1) bekezdés, XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdés, 25. cikk (1) bekezdés, 26. cikk (1) bekezdés sérelmét.

Az indítványok több alkotmányossági problémára világítottak rá, amelyek közül most néhányra rámutatunk a két bíróság közötti interakció bemutatása érdekében. Az indítványozó egyik aggálya az volt, hogy a *2014. évi XXXVIII. törvényben* szabályozott per magánjogi jogvita, amelyben – főszabályként – az igény azzal szemben érvényesíthető, aki a jog alapjául szolgáló polgári jogviszony alanya. Kivételes esetben a jogalkotó a felek önrendelkezési jogát korlátozva lehetővé teheti, hogy a per ne a magánjogi jogviszony két fele között folyjon, ebben az esetben azonban szabályozni szükséges, hogy az ítélet hatálya mely jogviszonyokra terjed ki. „Az állam jogállásához kapcsolódó, közfeladatot ellátó és az annak gyakorlására alkotmányos eszközökkel felhatalmazott szervezet szabályozásának mellőzése és az állam perbeli jogállásával védendő jogok alanyainak, valamint a jogszerzés hatályának szabályozatlansága a bíróság érdemi döntésének személyi és tárgyi hatályát

³⁷ A szabályozásról és az alkotmányos jogvitáról bővebben lásd GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA – GÁRDOS PÉTER: „Az Alkotmánybíróság első határozata a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseiben alkalmazott egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó törvényi szabályozásról” *Jogesetek Magyarázata* 2015/2, illetve GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA – GÁRDOS PÉTER: „Az Alkotmánybíróság második határozata a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseiben alkalmazott egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó törvényi szabályozásról: a fogyasztók védelme, a hatalommegosztás és a bírói függetlenség” *Jogesetek Magyarázata* 2016/3. Az alábbiak ezen írások egyes részleteit emelik ki, az érvelés illusztrálásának céljából.

együttesen és egyenként is kétségessé teszik, ami súlyosan sérti a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés].³⁸

Az indítvány rámutatott, hogy a törvény összemosza az állam magánjogi és közjogi jogalanyiségát, és ez a konkrét jogkövetkezményeket teszi bizonytalanná, ami a jogalkalmazás során megjelenő probléma. A *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* (Ptk.) 3:405. §-a az államot csupán a magánjogi jogviszonyok tekintetében ruhazza fel jogalanyiséggel. A *2014. évi XXXVIII. törvény* alapján folyó eljárásokban azonban az állam nem magánjogi jogalanyként, hanem közrendvédelmi funkciójában vesz részt. E jogviszonyok tekintetében azonban az indítványozó bírósága szerint hiányzik az állam eljárásának törvényes felhatalmazása.

Az indítvány – az Alkotmánybíróság korábbi joggyakorlatát felhívva – kifejti továbbá például, hogy az ítélt dolog jogintézménye, amely biztosítja, hogy az azonos tényalapból származó ugyanazon jogot a felek többé ne tehessék vitássá, a jogbiztonság elvén keresztül alkotmányos védelemben részesül. E védelem a döntés tartalmi helyességétől függetlenül áll be. E követelményre tekintettel nem állapítható meg, hogy az ítélet hatálya kiterjed-e a már korábban jogerősen elbírált ügyekre, így a *2014. évi XXXVIII. törvénynek* „a bírósági eljárásra vonatkozó valamennyi szabálya [...] sérti a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés].”³⁹

Az indítvány szerint mindemellett a *2014. évi XXXVIII. törvény* a tisztességtelenség vizsgálata során kizárólag a törvény 4. § (1) bekezdésében rögzített hét elv vizsgálatát teszi lehetővé. Ez eltér a korábbi szabályozástól, mivel a *Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény* 209. § (2) bekezdése széles körű mérlegelési lehetőséget biztosított a tisztességtelenség vizsgálata során a bíróság számára. „A bírák [...] a jogi norma etikai előírását magában foglaló tartalmát értelmezték, és ennek az értelmezési tevékenységnek az eredményeként vetítették azt a jogvita alapjául szolgáló tényállásra. Érdemi döntésüket a jogszabály értelmezésével és a tények értékelésével kialakult meggyőződésük határozta meg, és ez az ítélezési tevékenység valósítja meg a bírák jogalkalmazói függetlenségének monopóliumát.”⁴⁰

Az indítvány szerint tehát a *2014. évi XXXVIII. törvény* szabályozása „a jogállamban működő igazságszolgáltatás mint önálló hatalmi ág hatáskörébe tartozó polgári peres eljárás útján védett alanyi jogok fennállásába vetett bizalmat a jogerő áttörése olyan mértékben megrendíti, amelynek következtében a Tv. 4. § (2) és (3) bekezdései súlyosan sértik a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés], a jogszabály értelmezésére egyedül felhatalmazással rendelkező bíróságok függetlenségét [Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés], és a törvényalkotásnak a bírósági döntések végleges hatályába történő beavatkozása pedig a hatalommegosztás elvét [Alaptörvény C) cikk (1) bekezdés].”⁴¹

Az indítvány elemzése és már a fenti elemek kiemelése alapján is jól látható, hogy a bírói kezdeményezés során a bíróság(ok) rendkívül felkészült alkotmányjogi érve-

³⁸ Indítvány 6.

³⁹ Indítvány (Fővárosi Ítéletábla 9.Pf.21.279/2014/6.) a III/01692/2014 sz. ügyhöz. 10.

⁴⁰ Lásd Indítvány (39. lj.) 11.

⁴¹ Lásd: Indítvány (39. lj.) 12.

léssel igyekeztek alátámasztani az állításukat. A fentiekben jeleztük, hogy az utólagos normakontroll-eljárás kezdeményezésének a leghatékonyabb eszköze a bírói kezdeményezés lehet a jelen jogszabályi környezetben, és látjuk, hogy ennek oka az, hogy egyrészt a bírósági jogalkalmazás során az alkotmányjogi probléma kikristályosodik, másrészt pedig a rendes bíróság felkészültsége lehetőséget ad rá, hogy az alkotmányjogi panasz eljárás tapasztalataival szemben érdemi elbírálásra alkalmas, az Alkotmánybíróság számára igazi szakmai kihívást jelentő indítványok kerüljenek megfogalmazásra.

4.2. A NORMAKONTROLL ÉS AZ EGYEDI ÜGY TÉNYÁLLÁSÁNAK FIGYELEMBEVÉTELE AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÁLTAL

A fenti indítvány alapján jól látható, hogy a bíróság a konkrét jogalkalmazás során hogyan szembesült az állam perbeli szerepének kérdésével. Az Alkotmánybíróság azonban – azt követően, hogy felhívta a hatalommegosztással kapcsolatban rendszerint hivatkozott korábbi határozatait⁴² – rámutatott arra, hogy a Ptk. 3:405. § (1) bekezdése biztosítja az állam jogalanyiságát, így az állam *a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény* (Pp.) 48. §-a alapján perbeli jogképességgel rendelkezik. A perbeli jogképesség azonban önmagában még nem alapozza meg a perbeli legitimitációt, amely általában anyagi jogi kérdés. Kivételesen azonban törvény határozhatja meg, hogy ki lehet fél a perben. A *2014. évi XXXVIII. törvény* ezzel a megoldással élt.⁴³

A határozat ugyanakkor elismeri, hogy az állam magánjogi és közjogi minősége a jelen esetben keveredik, hiszen az állam „tisztán magánjogi igények érvényesítésében működik közre a felek egyenlőségén és mellérendeltségén alapuló polgári peres eljárásban, ugyanakkor mindezt közfeladatként, a közjó érdekében, a közérdek védelmében is teszi”.⁴⁴ E beavatkozás indoka az Alkotmánybíróság szerint az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésének megfelelően a gyengébb fél pozíciójának kiegyensúlyozása. Ennek alátámasztásaként hivatkozik a határozat *a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény* 39. §-ára, amely fogyasztók széles körét érintő vagy jelentős hátrányt okozó tevékenység esetén biztosítja a fellépés lehetőségét meghatározott szervezetek számára. „A jogalkotó önmagában azzal, hogy az államot az eljárás alpereseként nevesíti, nem preferálja mint peres felet – csupán a fogyasztók érdekeit védő speciális eljárási szabályokat vezet be.”⁴⁵

Az Alkotmánybíróság azzal kapcsolatban sem osztotta az indítványozó gyakorlatias, de komoly alkotmányjogi problémát okozó okfejtését, hogy a *2014. évi XXXVIII. törvény* alapján értelmezéssel sem határozható meg, hogy az ítélet hatálya kire terjed ki. A határozat szerint „a keresetet jogerősen elutasító ítélet hatálya a perben felperesként részt vevő pénzügyi intézmény valamennyi olyan fogyasztónak minősülő szerző-

⁴² 2/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [19]–[21].

⁴³ Lásd Indokolás (42. lj.) [30].

⁴⁴ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [31].

⁴⁵ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [38].

déses partnerére kiterjed, akinek a pénzügyi intézménnyel a Tv. szerinti időtartamban kötött szerződése tartalmazza, illetve tartalmazta a semmis kikötést”⁴⁶. Ezzel szemben a pénzügyi intézmény pernyerése esetén „a törvényi vélelem megdől, a kikötés érvényes, ebből az érintett felekre továbbra is jogok és kötelezettségek származnak. Az ítélet jogerejének az alanyi hatálya, az anyagi jogerő tehát mind a keresetnek helyt adó döntés, mind pedig a kereset elutasítása esetén is ugyanazokra a személyekre terjed ki.”⁴⁷ Ezen okfejtés alátámasztásaként hivatkozik a határozat a Ptk. 209/B. §-a szerinti közérdekű perekre, rámutatva, hogy a vizsgált perek is lényegüket tekintve „inverz” közérdekű perek.

Ebben a kérdésben az Alkotmánybíróság nem vette figyelembe, hogy az analógia-ként szolgáló példák nem segítik a konkrét jogalkalmazást, mert azok a vizsgált szabályozás előképeinek nem tekinthetők, és a konkrét bírósági eljárásokban analóg módon sem segítik az alkalmazást.

A jogerő feltörésével kapcsolatban az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a lezárt jogviszonyok megváltoztathatatlanságának követelménye nem abszolút (lásd például a perújítás intézményét), azonban lezárt jogviszonyokat jogszabállyal vagy jogszabály hatályon kívül helyezésével csak akkor lehet alkotmányosan megváltoztatni, „ha azt a jogbiztonsággal konkuráló más alkotmányos elv elkerülhetlenné teszi és ezzel nem okoz céljához képes aránytalan sérelmet”.⁴⁸ Példaként hivatkozik a határozat a jogerősen lezárt büntetőeljárásoknak az elítélt javára történő felülvizsgálatára. Az Alkotmánybíróság – felidézve azt az első devizahiteles határozatban kifejtett álláspontot, amely szerint az adósok gazdaságilag és szociálisan ellehetetlenültek, a probléma a nemzetgazdaságot is érintő össz társadalmi problémává vált – arra mutatott rá, hogy a kialakult helyzet következtében a fogyasztók a cselekvési autonómiájukat, önrendelkezési szabadságukat kiüresítő gazdasági szükség-helyzetbe kerültek, ami az emberi méltóságukat sérti. „Márpedig az emberi méltóság sérthetetlen (Alaptörvény II. cikk), védelme az állam elsőrendű kötelessége [Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés]. Ennek a sérelmes helyzetnek a megoldása érdekében döntött úgy a törvényhozó, hogy kivételesen, szűk körben, az Alaptörvény I. és II. cikkét az M) cikkel együttesen értelmezve, a jogegységi határozatban foglaltakat szem előtt tartva a már egyszer elbírált jogviszonyokat mintegy újraértékeli. A törvényhozó ezen Alaptörvény-konform megoldásával lényegesen kisebb érdeksérelmet okozott (az egyébként vélelmezetten tisztességtelen kikötést alkalmazó) pénzügyi intézményeknek, mint a pervesztes adósoknak okozott volna azzal, ha a Tv.-i megoldásból történő kirekesztéssel az elszámolásból kimaradtak volna.”⁴⁹ A határozat e körben rámutat továbbá arra, hogy „a tisztességtelennek minősített kikötések már a szerződések létrejöttkor semmisesek voltak, azokhoz joghatás nem fűződhett volna, a jogerő feltörése kivételesen az in integrum restitutio során is szükségesnek minősült. Az adósok jogbiztonságba vetett bizalmát ugyanis éppen az

⁴⁶ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [46].

⁴⁷ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [47].

⁴⁸ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [57].

⁴⁹ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [64].

rendítette volna meg, ha a tisztességtelenség – akár a jogerőre hivatkozással – következmények nélkül maradt volna.”⁵⁰

4.3. DOGMATIKAI MEGFIGYELÉSEK

A jogerő áttörésének alkotmányosságát azzal indokolja a testület, hogy ellenkező esetben – ha a már jogerősen lezárt ügyekre nem vonatkozik a vizsgált jogszabály – önkényes lett volna a különbségtétel azonos helyzetben lévő személyek között. Alapjognak nem minősülő jogok tekintetében az állam akkor tehet különbséget azonos helyzetben lévő jogalanyok között, ha a különbségtétel nem önkényes, azaz észszerű. Jelen esetben azonban az indítványból következően a különbségtétel észszerű indoka lett volna, ha a jogbiztonság és a hatalommegosztás elvét előtérbe helyezve a jogalkotó úgy dönt, hogy az általános társadalmi problémához mérten kisszámú, már lezárt, jogerős ügyet az új szabályozás nem érinti. Ez nem akadályozta volna meg a jogalkotói cél megvalósítását. Ebben a határozatban azonban úgy kerül sor a jogerő áttörése alkotmányosságának indokolására, hogy az Alkotmánybíróság nem tekintette át, hogy egyébként a döntése mennyi lezárt peres ügyet érint, ezekben egyébként a védendő fogyasztók szempontjából milyen arányban születtek kedvező vagy elfogadható döntések stb. Ahogy Sulyok Tamás párhuzamos véleménye is felhívja erre a figyelmet, a jogszabály kiterjesztő rendelkezésének alkotmányosságát úgy fogalmazza meg az Alkotmánybíróság, hogy azt állítja – *a contrario* – alaptörvény-ellenes lett volna, ha a jogalkotó különbséget tett volna a már lezárt, és az adott esetben még meg sem indított peres ügyek által érintett jogalanyok között. Az AB határozat érvelése tehát újszerű abból a szempontból is, hogy nem alapjog tekintetében fennálló diszkriminációs érveléssel igazolja más alkotmányos elvek megsérthetőségét. Egyes jogalmai alapelvek és alapvető jogok gyengülése mellett tehát a diszkrimináció tilalmának érvényesítése más alkotmányos elvekkel szemben elsőbbséget kap, ha a kormányzati szándék a válsághelyzetben és a konkrét ügyben ezt indokolja.

A határozat szemléletét és az egyes részkérdések eldöntését alapvetően meghatározta az, hogy az Alkotmánybíróság úgy találta: a tulajdonosi autonómiának és ezzel összefüggésben az emberi méltósághoz való jognak kiterjesztett értelmezést kell kapnia, hiszen a határozat végső érvként az emberi méltóság sérthetlenségére hivatkozott, amely érvet – ahogy azt a különvéleményekben is olvashattuk – ilyen értelemben még nem használta az Alkotmánybíróság. Ez a meghatározó értelmezési sarokpont teljesen ellentétes volt a bíróság gyakorlatával és szempontrendszerével. Az emberi méltósághoz való jog az Alaptörvény szerinti dogmatika szerint is azt jelenti, hogy az emberi személyiség lényege, az emberi minőség nem vonható el a jogi szabályozással. Az Alkotmánybíróság határozata azonban más, az alkotmánybíráskodás szempontjából is újszerű, a rendes bíróság alkotmányos jogértelmezése szempontjából pedig radikálisan idegen útmutatást fogalmazott meg.

⁵⁰ Lásd Indokolás (42. lj.) Indokolás [65].

Az arányossági mérce vonatkozásában is új utakat nyitott meg a határozat, amikor azt mondta ki, hogy az Alkotmánybíróság a jogerő áttörése alkotmányosságának megítélésekor úgy látta, hogy a törvényhozó az Alaptörvénynek megfelelő megoldásával lényegesen kisebb érdeksérelmet okozott a tisztességtelen kikötést alkalmazó pénzügyi intézményeknek, mint amekkorát a pervesztes adósoknak okozott volna azzal, ha a törvényi megoldás nem vonatkozott volna minden azonos helyzetben lévő adósra. Ez a szempontrendszer is teljesen ellentétes a bíróság jogértelmezési gyakorlatával, amely kizárja az ilyen jellegű mérlegeléseket a konkrét ügyek eldöntésekor.

Szokatlan magyarázatként jelenik meg továbbá a határozatban a jogbiztonság értelmezésekor a jogbiztonságba vetett bizalom szerepe. Bár az Alkotmánybíróság hivatkozik itt arra, hogy a megoldás kivételes és egyszeri, érdemes kiemelni, hogy az Alkotmánybíróság által alkalmazott mérce is kivételes és újszerű. A határozat azért fogadja el, hogy az eredeti helyzet a jogszabály erejénél fogva visszaálljon akkor is, ha egyébként már jogerős bírósági döntések születtek a helyzet rendezése tárgyában, mert „az anyagi igazságosság” érvényesítése érdekében a jogbiztonság fogalmába beleértetik, hogy a tisztességtelen jogviszonyok orvoslást nyerjenek utólag is. Ez a felfogás biztosan ellentétes azzal az elvvel, mely szerint a bíraskodás célja az adott ügyben a jogszolgáltatás, és nem az elvont, szubjektív igazságérzet érvényesítése.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az Alkotmánybíróság a jelen ügyben a konkrét normakontroll során ugyan figyelembe vette az adott ügy körülményeit, az érvelésében azonban azok a szempontok jelentek meg, amelyek a folyamatban lévő peres ügyek kimenetelét tartják szem előtt az alkotmányossági probléma megítélésekor. Mindezek miatt a normakontroll-eljárásnak a megállapításai tulajdonképpen a hasonló ügyekben a rendes bíróságok által végzett jogszolgáltatás kritikájául is szolgáltak, hiszen azt állapították meg, hogy a rendes bíróságok által alkalmazott jogértelmezés tulajdonképpen sok esetben alkotmányellenes lehetett, amennyiben a fenti újszerű alkotmányossági szempontoknak nem felelt meg. A határozat tehát nagy jelentőségű volt a rendes bíróság és az Alkotmánybíróság kapcsolata tekintetében, mert – bár normakontroll-eljárásról volt szó – *obiter dictum* azt is megállapította a határozat, hogy álláspontja szerint mit jelent az alkotmányos polgári jog, és ez milyen elvárásokkal jár a rendes bírósági jogértelmezésre és jogalkalmazásra nézve. Az itt megfogalmazott alkotmányjogi megközelítés azonban sok tekintetben ellentmond a korábban kialakított és a korábbi alkotmányos kereteknek megfelelő polgári jogi megközelítésnek.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

„A két intézmény együttműködésének elvi alapja az a közös felelősség, melyet a két bírói szervezet visel a törvényhozó és a végrehajtó hatalom ellenőrzésében. Bár a két testület feladatköre e ponton összeér, fontos hangsúlyozni, hogy viszonya összességében párhuzamos, tehát alá-fölé rendeltség nélküli.”⁵¹

⁵¹ Lásd PACZOLAY (15. lj.) 11.

A bíróságok megítélésén, jogértelmezésén múlik, úgy látják-e, hogy alkotmányosági kérdéssel állnak szemben, és ezért szükséges, hogy az Alkotmánybírósághoz forduljanak bírói kezdeményezés keretében. Abban az esetben azonban, ha ezt szükségesnek látják, arra is kötelezettséget vállalnak, hogy az Alkotmánybíróság döntését az értelmezés adaptálása tekintetében végrehajtsák. Magát a jogvitát ugyanis mindig a rendes bíróság dönti el, ehhez azonban sok esetben szükség van arra, hogy bizonyossá váljon az alkalmazandó jogtétel alkotmányossága vagy alkotmányellenessége. Jelen kutatás azt mutatta, hogy a bíróságok 2012 előtt és azt követően is hasonló intenzitással látták szükségesnek azt, hogy az Alkotmánybírósághoz forduljanak. A rendes bíróság részéről megfigyelhető tartózkodás nem indokolatlan, hiszen az alkalmazandó jogszabály alkotmányosságának megítéléséhez csak akkor jut el a bíróság, ha egyetlenegy olyan értelmezést sem talál, amely megfelelné az alkotmánynak. Ez az esetkör viszonylag kicsi, hiszen egyedi esetben az alkalmazandó jogtétel megtalálása során a bíróság több lehetőség közül ki tudja választani azt, amelyik összhangban áll az alkotmánnyal. A bírói kezdeményezés a másik oldalon azonban nemcsak kötelezettséget, hanem lehetőséget is jelent a bíróság számára, hiszen bizonytalanság esetén is kérheti az Alkotmánybíróság vizsgálatát. Ez utóbbi felfogás nem általános a bírói gyakorlatban, aminek az oka lehet az is, hogy felfüggesztés esetében az ügy elhúzódik, illetve sikertelen kezdeményezés esetében ez az eljáró bíró hibájaként róható fel. Ez a szemlélet azonban kevésbé járul hozzá ahhoz, hogy a bírói kezdeményezések száma növekedjen, és így az Alkotmánybíróság több utólagos normakontrollt tudjon elvégezni.

Megfigyelhető tehát, hogy a bírói kezdeményezés egyre fontosabb eszköz az alkotmányos jogvédelem rendszerében, az alkotmánybíráskodás szempontjából az egyik legfontosabb input, ám mivel a rendes bíráskodás, a bírósági szervezetrendszer részéről nem különösebben honorált, ha a bíróság él ezzel az eszközzel, ezért a bírói kezdeményezések számának az emelkedése az új rendszerben sem figyelhető meg. Az Alaptörvény hatálybalépése és az új eljárások bevezetése mellett a két bíróság együttműködését a bírói kezdeményezés útján valamiféle belső ösztönző kialakítása tehetné eredményesebbé.

Főtábla (összes bírói kezdeményezés, 2012–2016)

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2016	3067/2017. (IV. 4.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek.	isz. az adott ügyben nem alkalmazható
2016	3047/2017. (III. 20.) AB hat.	7/2012. (II. 14.) NEFMI rend.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., L) cikk (1) bek., XII. cikk (2) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (4) bek., XV. cikk (5) bek., XIX. cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2016	4/2017. (II. 28.) AB hat.	61/2009. (V. 14.) FVM rend.	Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek.	alaptv.-ellenesség megállapítása, adott és más folyamatban lévő ügyekben az alkalmazás kizárása / indítvány elutasítása
2016	3019/2017. (II. 17.) AB hat.	54/2014. (XII. 10.) MNB rend. 6. § (2) bek.	Szegedi Járásbíróság	B) cikk (1) bek., T) cikk (3) bek., 41. cikk (5) bek.	alkotmányos követelmény megállapítása / indítvány elutasítása
2016	3029/2017. (II. 17.) AB végz.	1998. évi XIX. tv. 514. § (1) bek.	Gödöllői Járásbíróság	XXVIII. cikk (3) bek.	megszüntető végz.
2016	3267/2016. (XII. 20.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Főv. Törvényszék	24. cikk (2) bek. b) pont	isz. az adott ügyben nem alkalmazható
2016	24/2016. (XII. 12.) AB hat.	2010. évi LXXXVII. tv. 15. §, 26. §; 262/2010. (XI. 17.) Korm. rend. 6–28. §	Főv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., C) cikk (3) bek., M) cikk (1) bek., N) cikk (2) bek., P) cikk (1) bek., P) cikk (2) bek., O) cikk (2) bek., R) cikk (2) bek., XXVI. cikk, XXVIII. cikk (1) bek., 39. cikk (2) bek.	indítvány elutasítása, visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2016	3228/2016. (XI. 14.) AB végz.	1997. évi LXXXI. tv. 83/C. § (1) és (4) bek., 102/I. § (1) és (2) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	Q) cikk (2) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek.	az AB eljárást az EJEB előtt 78117/13. számon indult Fábán kontra Magyarország ügy Nagyka- mara előtt folyamatban lévő felül- vizsgálat befejezéséig felfüggeszti
2016	18/2016. (X. 20.) AB hat.	2013. évi CCXII. tv. 103/A. § (2) bek.	Veszprémi Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	isz. szövegrészének alaptv.-ellenes- sége megállapítva / adott és más folyamatban lévő ügyekben az alkál- mazás kizárása
2016	3180/2016. (X. 4.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 338. § (1) bek.	Pápai Járásbíróság	XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2016	15/2016. (IX. 21.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 344. § (1) bek.	Nyíregyházi Tör- vényszék	B) cikk, B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXVI- II. cikk (3) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 29. cikk	isz. alaptv.-ellenessége megállapítva / egyedi ügyben történő alkalmazási tilalom kimondására irányuló indít- vány elutasítása / indítvány egye- bekben visszautasítva
2016	3176/2016. (IX. 26.) AB végz.	31/2015. (VI. 16.) BM rend. 89. § (1) és (2) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	T) cikk (2) bek., 18. cikk (3) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	bírói kezdeményezés visszautasítása
2016	3152/2016. (VII. 22.) AB hat.	31/2015. (VI. 16.) BM rend. 89. § (1) és (2) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	R) cikk, T) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek., 15. cikk (3) bek., 15. cikk (4) bek., 18. cikk (3) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (3) bek., 28. cikk	bírói kezdeményezések elutasítása
2016	3133/2016. (VI. 29.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapesti Körmeyéki Törvényszék	B) cikk (1) bek.	isz. az adott ügyben nem alkalmaz- ható
2016	3132/2016. (VI. 29.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapesti Körmeyéki Törvényszék	B) cikk (1) bek.	isz. az adott ügyben nem alkalmaz- ható
2016	3131/2016. (VI. 29.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapesti Körmeyéki Törvényszék	B) cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	isz. az adott ügyben nem alkalmaz- ható
2016	3135/2016. (VI. 29.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapesti Körmeyéki Törvényszék	B) cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	isz. az adott ügyben nem alkalmaz- ható
2016	3134/2016. (VI. 29.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapesti Körmeyéki Törvényszék	B) cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	isz. az adott ügyben nem alkalmaz- ható

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2016	3136/2016. (VI. 29.) AB hat.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek.	jsz. az adott ügyben nem alkalmazható
2016	3116/2016. (VI. 21.) AB hat.	2012. évi C. tv. 94. § II. fordulat	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (1) bek., 25. cikk (2) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2016	3098/2016. (V. 24.) AB hat.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 25. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2016	3097/2016. (V. 24.) AB hat.	189/1998. (XI. 23.) Korm. rend.	Budapesti II. és III. kerületi Bíróság	B) cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 26. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2016	3073/2016. (IV. 18.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 46. § b) pont, 184. § (2) bek., valamint 373. § II. d) pont	Pesti Központi Kerü- leti Bíróság	XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2016	3063/2016. (III. 22.) AB végz.	2013. évi CXXII. tv. 27. § (1) bek. a) pont ab) alpont és 68. § (5) bek.; 2013. évi CCXII. tv. 103/A. § (1) bek.	Debreceni Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	24. cikk (2) bek. b) pont	indítvány visszautasítása
2016	III/02056/2016.	2013. évi CCXL. tv. 292–293. §	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/01949/2016.	2013. évi CCXL. tv. 292–293. §	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/01948/2016.	2013. évi CCXL. tv. 292–293. §	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/01901/2016.	2011. évi CLXXV. tv. 75. § (3) bek.	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek.	nincs
2016	III/01861/2016.	1952. évi III. tv. 5. § (3) bek.	Budapesti II. és III. kerületi Bíróság	Q) cikk (1) bek., I. cikk (1) bek., I. cikk (2) bek., I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2016	III/01843/2016.	2001. évi LXIV. tv. 7. § (17) pont; 13/2015. (III. 11.) MvM rend. 2. sz. melléklet 6-7. pont	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont	nincs
2016	III/01842/2016.	2001. évi LXIV. tv. 7. § (17) pont; 13/2015. (III. 11.) MvM rend. 2. sz. melléklet 6-7. pont	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont	nincs
2016	III/01772/2016.	1994. évi LIII. tv. 305. § (3) bek.	Ráckevei Járásbírórság	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek.	nincs
2016	III/01605/2016.	54/2014. (X. 10.) MNB rend. 6. § (2) bek.	Szegedi Járásbírórság	B) cikk (1) bek., T) cikk (3) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 41. cikk (5) bek.	nincs
2016	III/01525/2016.	168/1999. (XI. 24.) Korm. rend. 10. § d) pont	Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	I. cikk (3) bek., II. cikk, VI. cikk, XXIV. cikk, XXVII. cikk	nincs
2016	III/01374/2016.	2012. évi XCIII. tv. 7/A. § (3) bek.	Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek., XIII. cikk (2) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	nincs
2016	III/01366/2016.	2006. évi V. tv. 9/C. §	Pécsi Ítéltábla	O) cikk, P) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XII. cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	nincs
2016	III/01359/2016.	1997. évi LXXXI. tv. 83/C. § (1) és (4) bek., 102/I. § (1) és (2) bek.	Kúria	Q) cikk (2) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek.	nincs
2016	III/01047/2016.	2011. évi CLXI. tv. 86. § (3) bek. b) pont	Föv. Törvényszék	XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 26. cikk (1) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2016	III/01024/2016.	31/2015. (VI. 16.) BM rend. 89. § (1) és (2) bek.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	R) cikk (2) bek., T) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek., 15. cikk (3) bek., 15. cikk (4) bek., 18. cikk (3) bek. B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00843/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00842/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00794/2016.	31/2015. (VI. 16.) BM rend. 89. § (1) és (2) bek.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	T) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek., 18. cikk (3) bek., 28. cikk	nincs
2016	III/00696/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (3) bek. B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00694/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00693/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (3) bek. B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00691/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00595/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00556/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00499/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	nincs
2016	III/00428/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (3) bek. B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (3) bek.	nincs
2016	III/00427/2016.	2014. évi XL. tv. 37/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (3) bek.	nincs
2016	III/00411/2016.	1998. évi XIX. tv. 338. § (1) bek.	Pápai Járásbíróság	XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2016	III/00135/2016.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2016	III/00134/2016.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2016	III/00133/2016.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2016	III/00121/2016.	1998. évi XXVIII. tv. 43. § (1)-(4) bek. és 44. § (4) bek.	Debreceni Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2016	III/00041/2016.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2016	III/00040/2016.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	3089/2016. (V. 12.) AB hat.	35/2012. (VIII. 15.) KIM rend.	Debreceni Írelőtábla	T) cikk (3) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 18. cikk (3) bek., 25. cikk (1) bek., 25. cikk (2) bek., 26. cikk (1) bek.	isz. alaptv.-ellenességének megál- lapítását elutasítja / egyedi ügyben való alkalmazás tilalmának megállá- pítását visszautasítja / kezdeménye- zést egyebekben visszautasítja
2015	3076/2016. (IV. 18.) AB végz.	1993. évi LV. tv. 4. § (3) bek.	Mohácsi Járásbíróság	R) cikk (1) bek., R) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (3) bek. a) pont	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3049/2016. (III. 22.) AB hat.	2012. évi XXXVI. tv. 13/A. § és 145. § (12) bek.	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., I) cikk (3) bek., VI. cikk (2) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2015	3046/2016. (III. 22.) AB hat.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása / az eljárást egye- bekben megszünteti
2015	3045/2016. (III. 22.) AB végz.	3/2013. KMJE hat.	Zalaegerszegi Tör- vényszék	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek.	az eljárást megszünteti

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	4/2016. (III. 1.) AB hat.	1997. évi LXXXIII. tv. 42/C. § c) pont	Nyiregyházi Közigaz- gatási és Munkatügyi Bíróság	N) cikk (1) bek., N) cikk (2) bek., XIII. cikk, XIII. cikk (1) bek., XIX. cikk, XIX. cikk (1) bek., XIX. cikk (4) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	jsz. alaptv.-ellenességének megál- laptatása / az egyedi ügyben történő alkalmazás kizárása
2015	3038/2016. (III. 3.) AB hat.	2011. évi CLXXXIX. tv. 14. § (2) és (3) bek.	Nyiregyházi Közigaz- gatási és Munkatügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., R) cikk, VII. cikk, IX. cikk, X. cikk, 31. cikk, 32. cikk (1) bek., 32. cikk (1) bek. e) pont, 32. cikk (1) bek. e) pont	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2015	2/2016. (II. 8.) AB hat.	3/2013. KMJE hat.	Zalaegerszegi Tör- vényszék	B) cikk, B) cikk (1) bek., C) cikk, C) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (4) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk, 25. cikk (3) bek., 28. cikk, 37. cikk (4) bek.	jogegységi hat. alaptv.-elle- nes, ezért közzétételére visszaha- tító hatályal megsemmisítő / elrende- li a jogegységi hat. alkalmazásával meghozott, jogerős hat.-tal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát
2015	3016/2016. (II. 2.) AB hat.	2011. évi CLXIII. tv. 34. §; 2011. évi CXII. tv. 27. § (2) bek. g) pont	Föv. Törvényszék	I) cikk (3) bek., VI. cikk, VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek., Záró és vegyes rendelkezések 5. pont	bírói kezdeményezés elutasítása / egyebekben az indítványt vissza- utasítja
2015	3019/2016. (II. 2.) AB végz.	2012. évi C. tv. 94. § II. fordulat	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek., I. cikk (2) bek., 28. cikk	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	35/2015. (XII. 16.) AB hat.	2006. évi V. tv.	Pécsi Ítéletábla	I) cikk (3) bek., XXIV. cikk, XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	jsz. alaptv.-ellenessége megállapít- va / a jogszabály az adott ügyben, valamint a jogerősen még le nem zárt, azonos tárgyú ügyekben nem alkalmazható
2015	3257/2015. (XII. 22.) AB hat.	2011. évi CCVI. tv. 14. § c) pont ca) és cb) alpont, 14/A. § (1)-(3) bek.; 295/2013. (VII. 29.) Korm. rend. 1. § c) és d) pont, 3. § (1) bek. ac) alpont és b) pont ba)–bc) alpont	Föv. Közigazgatási és Munkatügyi Bíróság	Q) cikk (2) bek.	adott ügyben a jsz. nem alkalmaz- ható / jogszabály adott ügyben való alkalmazásának kizárására irányuló indítványt visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	3258/2015. (XII. 22.) AB hat.	2012. évi C. tv. 283. § (2) bek.	Pesti Központi Kerületi Bíróság	B) cikk, XXVII. cikk, XXVIII. cikk, 24. cikk (2) bek. b) pont	bírói kezdeményezés elutasítása
2015	3240/2015. (XII. 8.) AB végz.	2013. évi CLXXVII. tv. 30. § (1) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	Q) cikk (2) bek., I. cikk (1) bek., I. cikk (2) bek., I. cikk (3) bek., II. cikk, III. cikk (1) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3217/2015. (XI. 10.) AB végz.	2013. évi CCXII. tv. 105. § (2) bek.	Kecskeméti Járásbíróság	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3208/2015. (X. 27.) AB végz.	2003. évi CXXXIII. tv. 27/A. §	Pesti Központi Kerületi Bíróság	B) cikk (1) bek., II. cikk, XXIV. cikk	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3197/2015. (X. 14.) AB végz.	Körmend Város Önkormányzata Képviselő-testület 11/1999. (X. 21.) sz. rend.	Körmendi Járásbíróság	XIII. cikk	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3196/2015. (X. 14.) AB hat.	2011. évi CXCV. tv. 65. § (2) bek. b) pont	Egri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2015	3176/2015. (IX. 23.) AB hat.	2013. évi LXXXVII. tv. 8. § (4) bek. a) pont	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XV. cikk (4) bek., XXIII. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / egyebekben visszautasítása
2015	3177/2015. (IX. 23.) AB hat.	213/2009. (IX. 29.) Korm. rend. 12. § (5) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk, B) cikk (1) bek., I. cikk (4) bek., II. cikk, XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont	bírói kezdeményezés elutasítása / bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	27/2015. (VII. 21.) AB hat.	1982. évi 17. tvr. 27/A. § (2) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	II. cikk, VI. cikk, VI. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (4) bek., Záró és egyes rendelkezések 5. pont	alaptv.-ellenesség megállapítása / adott ügyben való alkalmazás kizárása / egyebekben a kezdeményezés visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	3122/2015. (VII. 9.) AB végz.	2010. évi LXXXVII. tv. 18. § (1a) bek.	Pesti Központi Kerü- leti Bíróság	B) cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3128/2015. (VII. 9.) AB hat.	2013. évi CXXII. tv. egyes rendelkezései; 2013. évi CCXII. tv. 103/A. §	Debreceni Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XXIV. cikk, XXVIII. cikk (7) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	bírói kezdeményezés elutasítása / az eljárás megszüntetése
2015	3117/2015. (VII. 2.) AB végz.	2011. évi CLXXXIX. tv.; Hódmezővásár- hely Megyei Jogú Város Közgyűlés 4/2013. (II. 5.) önk. rend.	Szegedi Közigazga- tási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., 32. cikk (1) bek. a) pont, 32. cikk (2) bek., 32. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3116/2015. (VII. 2.) AB végz.	2011. évi CLXXII. tv. 12. §; 2004. évi I. tv. 14. § (2) bek.	Sport Állandó Válasz- totti bíróság	T) cikk (3) bek., XII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	21/2015. (VI. 18.) AB hat.	58/2013. (II. 27.) Korm. rend. 62. § (5) bek.	Miskolci Közigazga- tási és Munkaügyi Bíróság	15. cikk (4) bek.	jsz. alaptv.-ellenessége megállapítva / a jogszabály az adott ügyben nem alkalmazható
2015	22/2015. (VI. 18.) AB hat.	2011. évi CLXXXIX. tv. 85. §	Kúria	Q) cikk (3) bek., R) cikk (2) bek., R) cikk (3) bek., T) cikk (1) bek., T) cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., 1. cikk (2) bek. a) pont, 1. cikk (2) bek. b) pont, 15. cikk, 24. cikk (2) bek. f) pont, 28. cikk, 32. cikk (1) bek. b) pont, 32. cikk (1) bek. a) pont, 32. cikk (1) bek. f) pont, 33. cikk (3) bek., 34. cikk (1) bek., 34. cikk (4) bek.	mulasztás megállapítása / jog- szabály nemzetközi szerződés- be ütközésének megállapítása és megsemmisítése iránti bírói kezde- ményezések elutasítása
2015	3111/2015. (VI. 23.) AB hat.	2003. évi XCII. tv. 24/C. és 24/D. §	Tatabányai Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., E) cikk (2) bek., E) cikk (3) bek., M) cikk, M) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., Q) cikk (3) bek., I. cikk (3) bek., I. cikk (4) bek., XII. cikk, XII. cikk (1) bek., Záró és egyes rendelkezések 5. pont	bírói kezdeményezés elutasítása / jogszabály nemzetközi szerződés- be ütközésének megállapítására írá- nyuló bírói kezdeményezés vissza- utasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	20/2015. (VI. 16.) AB hat.	2003. évi XCII. tv. 6. § (2) bek. és 136. § (1) bek.	Egri Közigazgatási és Munkatügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XXVI-II. cikk (7) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	alkotmányos követelmény megállapítása / Indítvány elutasítása
2015	3109/2015. (VI. 9.) AB végz.	1991. évi XLIX. tv. 83/A. § (4) bek.	Pécsi Törvényszék	B) cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	17/2015. (VI. 5.) AB hat.	2013. évi CXXII. tv. egyes rendelkezései; 2013. évi CCXII. tv. 103/A. §	Debreceni Közigazgatási és Munkatügyi Bíróság	B) cikk, B) cikk (1) bek., B) cikk (3) bek., P) cikk, P) cikk (1) bek., P) cikk (2) bek., I. cikk, I. cikk (3) bek., XIII. cikk, XIII. cikk (1) bek., XXIV. cikk, XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk, XXVIII. cikk (1) bek., XXVI-II. cikk (7) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (3) bek. a) pont, 24. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	bírói kezdeményezés elutasítása / alkotmányos követelmény megállapítása / jogszabály alaptv.-ellenes ségének megállapítása / jogszabály alkalmazásának kizárása az adott, továbbá valamennyi folyamatban lévő ugyanilyen tárgyú ügyben
2015	3102/2015. (V. 26.) AB végz.	2006. évi IV. tv. 54. § (1) bek.	Budapest Környéki Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	11/2015. (V. 14.) AB hat.	Kúria 2/2014. sz. PJÉ hat. rendelkező rész 1. pont, indokoltas III/1. pont	Főv. Törvényszék	C) cikk (1) bek., M) cikk (2) bek., 25. cikk, 25. cikk (1) bek., 25. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezések elutasítása
2015	3082/2015. (V. 8.) AB végz.	2003. évi C. tv. (Eht.) 159/A. §	Főv. Törvényszék	VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2015	3061/2015. (IV. 10.) AB hat.	2011. évi CLXVII. tv. 11. § (1) és (2) bek.	Kúria	B) cikk (1) bek., N) cikk, O) cikk, XIX. cikk (4) bek., Záró és vegyes rendelkezések 19. pont (5) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2015	III/03421/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03420/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03419/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03415/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	III/03414/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03412/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (2) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03406/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03365/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03364/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03298/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03297/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03287/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03254/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03249/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03248/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03210/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03209/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03163/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03145/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	III/03144/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03134/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03098/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/03083/2015.	1991. évi XXXIV. tv. 1. § (6a) bek.	Győri Járásbíróság	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek., VI. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/01866/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) bek.; 1997. évi CXLI. tv. 94. § (5) bek.	Zalaegerszegi Köz- igazgatási és Munka- ügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek.	nincs
2015	III/01764/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) és (3) bek.	Komáromi Járásbi- róság	B) cikk (1) bek., T) cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek.	nincs
2015	III/01692/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) bek.	Zalaegerszegi Köz- igazgatási és Munka- ügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek.	nincs
2015	III/01389/2015.	2011. évi CLXXXIX. tv. 85. §	Nyiregyházi Közigaz- gatási és Munkatügyi Bíróság	32. cikk (1) bek. b) pont, 32. cikk (1) bek. k) pont, 34. cikk (1) bek.	nincs
2015	III/01321/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) bek.; 1997. évi CXLI. tv. 94. § (5) bek.	Szombathelyi Köz- igazgatási és Munka- ügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk	nincs
2015	III/01117/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) bek.; 1997. évi CXLI. tv. 94. § (5) bek.	Szombathelyi Köz- igazgatási és Munka- ügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek., XIII. cikk (2) bek.	nincs
2015	III/01113/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) bek.; 1997. évi CXLI. tv. 94. § (5) bek.	Szombathelyi Köz- igazgatási és Munka- ügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek., XIII. cikk (2) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2015	III/01049/2015.	Kúria 2/2014. sz. PJE hat. rendelkező rész 1. pont, indokolás III/1. pont	Főv. Törvényszék	C) cikk (1) bek., 25. cikk	nincs
2015	III/01039/2015.	2011. évi CLXXXIX. tv. 85. §	Zalaegerszegi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	33. cikk (3) bek.	nincs
2015	III/01010/2015.	2013. évi CXXII. tv. 27. § (1) bek. a) pont <i>aa)</i> és <i>ab)</i> alpontja	Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., I) cikk, P) cikk, I. cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek., XXIV. cikk, XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 24. cikk (4) bek. B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk (1) bek., XIII. cikk (2) bek.	nincs
2015	III/00941/2015.	2013. évi CCXII. tv. 108. § (1) bek.; 1997. évi CXLI. tv. 94. § (5) bek.	Szombathelyi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., XII. cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek.	nincs
2015	III/00867/2015.	2013. évi CXXII. tv.	Veszprémi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	C) cikk (1) bek., 25. cikk	nincs
2015	III/00787/2015.	Kúria 2/2014. sz. PJE hat. rendelkező rész 1. pont, indokolás III/1. pont	Főv. Törvényszék	C) cikk (1) bek., 25. cikk	nincs
2015	III/00774/2015.	Kúria 2/2014. sz. PJE hat. rendelkező rész 1. pont, indokolás III/1. pont	Főv. Törvényszék	C) cikk (1) bek., 25. cikk	nincs
2015	III/00357/2015.	2011. évi CLXVII. tv. 11. § (1) és (2) bek.	Kúria	B) cikk (1) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	23/2015. (VII. 7.) AB hat.	2011. évi CCVI. tv.; 2957/2013. (VII. 29.) Korm. rend.	Főv. Közigazgatási és Munkügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., Q) cikk, Q) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek., T) cikk (4) bek., VII. cikk, VII. cikk (1) bek., VII. cikk (2) bek., VII. cikk (3) bek., VII. cikk (4) bek., VII. cikk (5) bek., 24. cikk, 24. cikk (2) bek. f) pont, 24. cikk (3) bek., 24. cikk (3) bek. c) pont	jsz. nemzetközi szerződésbe ütközik / a jogszabály az adott ügyben nem alkalmazható / bírói kezdeményezés visszautasítása
2014	18/2015. (VI. 15.) AB hat.	2003. évi C. tv. 96. § (4) bek., 163/F. §	Főv. Törvényszék	T) cikk (3) bek., I. cikk (3) bek., XIII. cikk, XIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	jogszabály alaptv.-ellenessége megállapítva / az adott ügyben és más hasonló folyó ügyekben való alkalmazási tilalom kimondása
2014	3089/2015. (V. 19.) AB hat.	2003. évi CXXVII. tv. 110. § (7) bek.	Miskolci Közigazgatási és Munkügyi Bíróság	XII. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	3073/2015. (IV. 23.) AB hat.	267/2000. (XII. 26.) Korm. rend. 1. § (1) bek. a) pont	Főv. Közigazgatási és Munkügyi Bíróság	R) cikk (3) bek., U) cikk (9) bek., IV. cikk (4) bek., XV. cikk, XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XV. cikk (4) bek., 1. cikk (2) bek. c) pont, 8. cikk (3) bek. b) pont, 24. cikk (2) bek. b) pont, 37. cikk (4) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	8/2015. (IV. 17.) AB hat.	1978. évi IV. tv. 104. § (1) bek.; 2012. évi C. tv. 102. § (1) bek.	Pesti Központi Kerületi Bíróság	B) cikk, B) cikk (1) bek., Q) cikk (3) bek., T) cikk (3) bek., XII. cikk (1) bek., XV. cikk, XV. cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk, XXVIII. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	alkotmányos követelmény megállapítása / indítvány elutasítása / visszautasítása
2014	3072/2015. (IV. 23.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 474. § (1) bek.	Főv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., R) cikk (1) bek., R) cikk (2) bek., R) cikk (3) bek., T) cikk (3) bek., I. cikk (1) bek., I. cikk (2) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk, XXVIII. cikk (1) bek., 26. cikk, 26. cikk (1) bek., 29. cikk, 29. cikk (1) bek., 29. cikk (2) bek. a) pont, 29. cikk (2) bek. b) pont, 29. cikk (2) bek. c) pont, 29. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezést elutasítása / visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	3058/2015. (III. 31.) AB végz.	4/2013. (II. 4.) NFM rend. 5. § (1) bek.	Debreceni Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróóság	B) cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2014	3052/2015. (III. 13.) AB végz.	1998. évi XIX. tv. 386. § (1) bek.	Pesti Központi Kerü- leti Bíróóság	B) cikk (1) bek., Q) cikk (3) bek., T) cikk (3) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2014	6/2015. (II. 25.) AB hat.	2007. évi II. tv. 76. § (1) bek.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróóság	B) cikk (1) bek., Q) cikk, Q) cikk (2) bek., Q) cikk (3) bek., R) cikk, T) cikk (3) bek., XIV. cikk (3) bek., XV. cikk (2) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (2) bek. c) pont, 24. cikk (2) bek. e) pont, 24. cikk (2) bek. f) pont, 24. cikk (3) bek., 24. cikk (3) bek. a) pont, 24. cikk (3) bek. e) pont	a jogszabály alaptv.-ellenessége megállapítva / adott ügyben törté- nő alkalmazási tilalom kimondására irányuló indítványt elutasítása
2014	3046/2015. (III. 2.) AB hat.	1993. évi XCIII. tv. 87. § 8) pont	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróóság	M) cikk (2) bek., R) cikk (2) bek., XV. cikk (1) bek., XVII. cikk (3) bek., XX. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	2/2015. (II. 2.) AB hat.	2014. évi XXXVIII. tv.	Föv. Írelőtábla	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., 25. cikk (1) bek., 26. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	3025/2015. (II. 9.) AB hat.	2011. évi CLXVII. tv.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróóság	XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXVI- II. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	3013/2015. (I. 27.) AB végz.	1978. évi IV. tv. 47/A. § (1) bek. és (3) bek.; 2012. évi C. tv. 42. § és 44. § (1) bek.	Szegedi Írelőtábla	Q) cikk (2) bek., Q) cikk (3) bek.	nemzetközi szerződésbe ütközés megállapítására irányuló indítvány tárgyában az eljárás megszüntetése

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	36/2014. (XII. 18.) AB hat.	90/1996. (VI. 21.) Korm. rend.; 1973. évi 7. tvr.	Kúria	I. cikk (3) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	jsz. alaptv.-ellenessége megállapít- va / alkotmányos követelmény meg- állapítása / jogszabály alaptv.-elle- nességének, valamint nemzetközi szerződésbe ütközésének megál- lapítására, illetőleg a konkrét ügy- ben történő alkalmazási tilalmának elrendelésére irányuló bírói kezde- ményezés elutasítása / jogszabály alaptv.-ellenessége megállapításá- nak elutasítása
2014	3001/2015. (I. 12.) AB hat.	2013. évi LXXXVII. tv. 8. § (4) bek. a) pont	Kecskeméti Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróóság	B) cikk (1) bek., II. cikk, XIII. cikk, XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XV. cikk (4) bek., XXIII. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	34/2014. (XI. 14.) AB hat.	2014. évi XXXVIII. tv.	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek., M) cikk (1) bek., M) cikk (2) bek., Q) cikk (2) bek., XV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 26. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	3298/2014. (XI. 11.) AB hat.	1994. évi LV. tv. 18/A. § (2) bek.	Kunszentmiklósi Járásbíróóság	B) cikk (1) bek., M) cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2014	33/2014. (XI. 7.) AB hat.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróóság	B) cikk (1) bek., M) cikk (1) bek., M) cikk (2) bek., R) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 25. cikk (2) bek. b) pont, 26. cikk (1) bek., 28. cikk, Záró és vegyes rendelkezések 5. pont	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	32/2014. (XI. 3.) AB hat.	6/1996. (VII. 12.) IM rend. 137. § (1) bek.; 12/2010. (XI. 9.) KIM rend. 3. § (1) bek.	Föv. Törvényszék	E) cikk, Q) cikk, Q) cikk (2) bek., II. cikk, III. cikk, III. cikk (1) bek., 24. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (2) bek. e) pont, 24. cikk (2) bek. e) pont, 24. cikk (2) bek. f) pont, 24. cikk (3) bek., 24. cikk (3) bek. a) pont, 24. cikk (3) bek. c) pont	jogszabály nemzetközi szerződés- be és az Alaptv.-be ütközése megál- lapítva / bírói kezdeményezés visz- zautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	3242/2014. (IX. 22.) AB végz.	2011. évi CXL. tv.; 1952. évi III. tv.	Pécsi ítélőtábla	XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	birói kezdeményezés visszautasítása
2014	3216/2014. (IX. 22.) AB hat.	2011. évi CLXVII. tv.	Kúria	B) cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek.	adott ügyben történő alkalmazás kizárásának kérelme elutasítva
2014	3215/2014. (IX. 22.) AB hat.	1997. évi CLVII. tv. 32. § (1) bek.	Pesti Központi Kerü- leti Bíróság	XVIII. cikk (1) bek.	adott ügyben történő alkalmazás kizárásának kérelme elutasítva
2014	3197/2014. (VII. 15.) AB hat.	2009. évi XXXVII. tv. 8. § a) pont	Kúria	B) cikk (1) bek., XIII. cikk	birói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2014	3193/2014. (VII. 15.) AB végz.	2013. évi CXXXV. tv.	Föv. Törvényszék	B) cikk, M) cikk, Q) cikk, XII. cikk, XIII. cikk, XV. cikk, XXIV. cikk, XXVIII. cikk	birói kezdeményezés visszautasítása
2014	3192/2014. (VII. 15.) AB hat.	2013. évi CXXXV. tv.	Veszprémi Törvény- szék	B) cikk (1) bek., M) cikk (1) bek., VIII. cikk (2) bek., VIII. cikk (5) bek., XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	birói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása / eljárás megszü- ntetése
2014	3191/2014. (VII. 15.) AB hat.	2011. évi CXc. tv. 61. § (8) bek.	Miskolci Közigazga- tási és Munkatgyi Bíróság	B) cikk (1) bek., R) cikk, 24. cikk (2) bek. b) pont, 26. cikk (1) bek., 28. cikk	birói kezdeményezés elutasítása
2014	3183/2014. (VI. 27.) AB hat.	a 188/1999. (XII. 16.) Korm. rend.	Kúria	B) cikk (1) bek., XIX. cikk (1) bek., 15. cikk, 15. cikk (3) bek., 15. cikk (4) bek.	birói kezdeményezés elutasítása
2014	3175/2014. (VI. 18.) AB végz.	2011. évi CCIV. tv. 47. § (1) bek.	Pécsi Közigazgatási és Munkatgyi Bíró- ság	XV. cikk (1) bek., XV. cikk (4) bek.	birói kezdeményezés visszautasítása
2014	3167/2014. (VI. 3.) AB hat.	5/2013. PJE 3. pont; 6/2013. PJE 4. pont	Föv. Törvényszék	25. cikk (3) bek.	birói kezdeményezés elutasítása
2014	3169/2014. (VI. 3.) AB végz.	1997. évi LXXXI. tv. 37. § (1) bek.	Budapest Környé- ki Közigazgatási és Munkatgyi Bíróság	XIII. cikk, XV. cikk (2) bek., XV. cikk (4) bek., XV. cikk (5) bek., XIX. cikk (4) bek.	jogszabály adott ügyben való alkalmazásának a kizárására irányuló indítvány visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	3166/2014. (VI. 3.) AB végz.	2013. évi CXXXV. tv.	Veszprémi Törvényszék	B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek., VIII. cikk (2) bek., VIII. cikk (5) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek.	bírói kezdeményezés tárgyában indult eljárás megszüntetése
2014	3112/2014. (IV. 17.) AB végz.	1997. évi LXVI. tv. 33/A. §	Zalaegerszegi Törvényszék	XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2014	3111/2014. (IV. 17.) AB végz.	1997. évi LXVI. tv. 33/A. §	Zalaegerszegi Törvényszék	XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2014	10/2014. (IV. 4.) AB hat.	2003. évi C. tv. 96. § (4) bek., 163/F. §	Győri Járásbíróság	B) cikk (1) bek.	jogszabály adott ügyben való alkalmazásának kizárása / jogszabály alaptv.-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére vonatkozó indítvány visszautasítása
2014	III/01770/2014.	2014. évi XXXVIII. tv.	Főv. Ítéltábla	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 25. cikk (1) bek., 26. cikk (1) bek.	nincs
2014	III/01748/2014.	2004. évi CXL. tv. 171. § (4) bek.; Tptv. 95/B. § (3) bek.	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek.	nincs
2014	III/01729/2014.	2014. évi XXXVIII. tv.	Főv. Ítéltábla	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 25. cikk (1) bek., 26. cikk (1) bek.	nincs
2014	III/01725/2014.	2014. évi XXXVIII. tv.	Főv. Ítéltábla	B) cikk (1) bek., C) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., 25. cikk (1) bek., 26. cikk (1) bek.	nincs
2014	III/01592/2014.	2014. évi XXXVIII. tv.	Főv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2014	III/01591/2014.	2014. évi XXXVIII. tv.	Főv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	III/01306/2014.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., M) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	nincs
2014	III/01296/2014.	6/1996. (VII. 12.) IM rend. 137. § (1) bek.; 12/2010. (XI. 9.) KIM rend. 3. § (1) bek.	Föv. Törvényszék	III. cikk (1) bek.	nincs
2014	III/01295/2014.	6/1996. (VII. 12.) IM rend. 137. § (1) bek.; 12/2010. (XI. 9.) KIM rend. 3. § (1) bek.	Föv. Törvényszék	III. cikk (1) bek.	nincs
2014	III/01290/2014.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., M) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	nincs
2014	III/01283/2014.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., M) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	nincs
2014	III/01282/2014.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., M) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2014	III/01275/2014.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., M) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	nincs
2014	III/01274/2014.	114/2006. (V. 12.) Korm. rend.	Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., M) cikk, XII. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVI- II. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., 15. cikk (4) bek., 25. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	nincs
2014	III/00737/2014.	2/2013. Büntető jog- egységi hat.	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., I. cikk (1) bek., I. cikk (2) bek., I. cikk (3) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., 28. cikk	nincs
2014	III/00716/2014.	2011. évi CLXXXIX. tv. 8. § (2) bek., 143. § (4) bek. d) pont	Kúria	B) cikk (1) bek., 25. cikk (2) bek. c) pont	nincs
2014	III/00401/2014.	2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Nyíregyházi Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., R) cikk (1) bek., R) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek.	nincs
2014	III/00400/2014.	a 2012. évi V. tv. 3. § (5) bek.	Nyíregyházi Közigaz- gatási és Munkaügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., R) cikk (1) bek., R) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek.	nincs
2014	III/00076/2014.	2013. évi CXXXV. tv.	Veszprémi Törvény- szék	VIII. cikk (2) és (5) bek., XIII. cikk (1) bek., M) cikk (1) bek., XII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) és (2) bek., B) cikk (1) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2013	27/2014. (VII. 23.) AB hat.	2011. évi CCVI. tv. 34. § (1) bek.	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., VII. cikk (1)-(4) bek., XV. cikk (1)-(2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	jogszabály adott ügyben való alkal- mazásának kizárása / alkotmányos követelmény megállapítása / az eljá- rás megszüntetése

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2013	3168/2014. (VI. 3.) AB hat.	1991. évi XLIX. tv. 3. § (1) bek. a) pont	Győri Ítéletábla	I. cikk, II. cikk, VI. cikk, XXVIII. cikk	birói kezdeményezés elutasítása
2013	16/2014. (V. 22.) AB hat.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvényszék	A. cikk (1) bek., Q. cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek. 32. cikk (2) bek.	birói kezdeményezések elutasítása
2013	3120/2014. (IV. 24.) AB hat.	Tiszkeszi Község Önkormányzata Képviselő-testület 13/2012. (X. 19.) önk. rend.	Miskolci Közigazgatási és Munkatügyi Bíróság		jogszabály az adott ügyben nem alkalmazható (alkalmazási tilalom megállapítása)
2013	12/2014. (IV. 10.) AB hat.	1992. XXXIII. tv. 37/B. § (3) bek. b) pont	Veszprémi Törvényszék	R) cikk, XIII. cikk (1) bek., XV. cikk, XV. cikk (1) bek.	jogszabály alaptv.-ellenessége megállapítva / az adott ügyben és más hasonló folyó ügyekben való alkalmazási tilalom kimondása / birói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2013	6/2014. (II. 26.) AB hat.	2011. évi XLVI. tv.	Tatabányai Közigazgatási és Munkatügyi Bíróság	B) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., T) cikk (3) bek., XIII. cikk, 24. cikk (2) bek. b) pont, 24. cikk (2) bek. c) pont, 24. cikk (2) bek. d) pont, 24. cikk (2) bek. e) pont, 24. cikk (2) bek. f) pont, 24. cikk (3) bek. c) pont, 24. cikk (4) bek., 37. cikk (4) bek.	jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközése megállapítva / az adott ügyben és más hasonló folyó ügyekben való alkalmazási tilalom kimondása / birói kezdeményezés visszautasítása
2013	3011/2014. (II. 11.) AB hat.	58/2013. (II. 27.) Korm. rend. 62. § (5) bek.	Békéscsabai Járásbíróság	15. cikk (4) bek.	birói kezdeményezés elutasítása
2013	3012/2014. (II. 11.) AB végz.	1/1967. (IV. 28.) NIM rend. 1. § (3) bek.	Győri Járásbíróság	XIII. cikk	birói kezdeményezés visszautasítása
2013	3009/2014. (I. 31.) AB végz.	1993. évi III. tv. 36. § (2) bek. e) pont	Salgótarjáni Közigazgatási és Munkatügyi Bíróság	XIX. cikk (1) bek.	indítvány visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2013	3229/2013. (XII. 21.) AB hat.	13/2012. (V. 23.) sz. önk. rend. 2. § (1) bek. b) pont, 2. § (3) bek. b) és c) pont, 2. § (8) bek. b) és c) pont	Miskolci Közigazga- tási és Munkaügyi Bírószág	B. cikk (1) bek., 32. cikk (1) bek., 32. cikk (2) bek.	jogszabály alaptv.-ellenességének megállapítása / adott ügyben történő alkalmazás kizárása
2013	3230/2013. (XII. 21.) AB végz.	1993. évi III. tv. 36. § (2) bek. e) pont	Salgótarjáni Közigaz- gatási és Munkaügyi Bírószág	XIX. cikk (1) bek.	birói kezdeményezés visszautasítása
2013	3231/2013. (XII. 21.) AB hat.	Kúria 1/2013. Bün- tető jogegységi hat.	Budaörsi Járásbí- rószág	B. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	birói kezdeményezés elutasítása
2013	3238/2013. (XII. 21.) AB végz.	2011. évi CXCV. tv. 190. § (2) bek.	Győri Közigazga- tási és Munkaügyi Bírószág	XXVIII. cikk (7) bek.	birói kezdeményezés visszautasítása
2013	3226/2013. (XII. 12.) AB végz.	1997. évi LXXVIII. tv. 53/E. §	Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bírószág	M. cikk (1) bek., M. cikk (2) bek.	birói kezdeményezés visszautasítása
2013	3200/2013. (X. 31.) AB hat.	2005. évi CLXXXI- II. tv.; 57/2009. (X. 20.) KHEM rend.	Főv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (2) bek., 24. cikk (2) bek., 28. cikk	birói kezdeményezés elutasítása
2013	28/2013. (X. 9.) AB hat.	2011. évi CLXXV. tv. 9. § (1) bek.	Balassagyarmati Tör- vényszék	B) cikk, B) cikk (1) bek., R) cikk, R) cikk (1) bek., R) cikk (3) bek., T) cikk (1) bek., 24. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 26. cikk (1) bek., 28. cikk	indítvány elutasítása
2013	3175/2013. (X. 9.) AB hat.	1988. évi I. tv. 15/C. § (1) és (2) bek. és 15/D. § (2) bek.	Szentendrei Járásbí- rószág	M. cikk (2) bek., T. cikk (3) bek., XXXVI- II. cikk (7) bek.	birói kezdeményezés elutasítása
2013	3153/2013. (VII. 24.) AB hat.	1998. évi XIX. tv.	Mosonmagyaróvári Járásbírószág	24. cikk (2) bek. b) pont, 29. cikk, 29. cikk (1) bek.	indítványt elutasítása / vissza- sítása
2013	3136/2013. (VII. 2.) AB végz.	1994. évi LIII. tv. 137. §, 143. § (1) bek. c) pont	Szombathelyi Járás- bírószág	B) cikk (1) bek.	birói kezdeményezés visszautasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2013	3113/2013. (VI. 4.) AB hat.	1998. évi XIX. tv.	Mosonmagyaróvári Járásbíróság	24. cikk (2) bek. b) pont, 29. cikk, 29. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2013	3112/2013. (VI. 4.) AB hat.	1998. évi XIX. tv.	Mosonmagyaróvári Járásbíróság	24. cikk (2) bek. b) pont, 29. cikk, 29. cikk (1) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2013	III/01719/2013.	2/2013. BJE hat.	Tatabányai Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01666/2013.	2013. évi CXXXV. tv.	Veszprémi Törvény- szék	VIII. cikk (2) és (5) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk (1) és (2) bek., B) cikk (1) bek., I. cikk (3) bek.	nincs
2013	III/01639/2013.	2/2013. BJE hat.	Tatabányai Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01638/2013.	2/2013. BJE hat.	Tatabányai Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01634/2013.	2/2013. BJE hat.	Tatabányai Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01633/2013.	2/2013. BJE hat.	Tatabányai Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01563/2013.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01562/2013.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01561/2013.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvény- szék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)–(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2013	III/01560/2013.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvényszék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)-(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01559/2013.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvényszék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)-(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01551/2013.	2006. évi V. tv. 131/A. §	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01546/2013.	2/2013. BJE hat.	Veszprémi Törvényszék	A) cikk (1) bek., Q) cikk (2) bek., I. cikk (1)-(2) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/01542/2013.	2010. évi XC. tv. 10. §	Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	XIII. cikk	nincs
2013	III/00944/2013.	2006. évi V. tv. 131/A. §	nincs	B) cikk (1) bek.	nincs
2013	III/00914/2013.	2006. évi V. tv. 131/A. §	nincs	B) cikk (1) bek.	nincs
2013	III/00859/2013.	2011. évi CCVI. tv. 34. § (1) bek.	nincs	B) cikk (1) bek., VII. cikk (1)-(4) bek., XV. cikk (1)-(2) bek., XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	nincs
2013	III/00854/2013.	1978. évi IV. tv. 85. § (4) bek.; 2012. évi C. tv. 81. § (4) bek.	Föv. Törvényszék	B) cikk (1) bek.	nincs
2012	3376/2012. (XII. 15.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 310. § (1) bek.	Pesti Központi Kerületi Bíróság	XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (3) bek.	indítvány elutasítása
2012	3378/2012. (XII. 15.) AB hat.	2003. évi CXXXVI. tv. 75. §	Föv. Törvényszék	B. cikk (1) bek., T. cikk (1)-(3) bek., XIII. cikk (1)-(4) bek.	indítvány elutasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	3371/2012. (XII. 15.) AB végz.	Budapest XV. kerü- let Rákospalota – Pestújhely – Újpalota Városrendezési és Építési Szabályza- táról szóló 31/2000. (VII. 1.) önk. rend. 31. § (2) bek. 4. sz. táblázat	Főv. Bíróság	B) cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XXI. cikk (1) bek., 32. cikk (3) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása és az indítványt a Kúriához átteszti
2012	3342/2012. (XI. 19.) AB hat.	253/1997. (XII. 20.) Korm. rend. 35. § (8) bek.	Zalaegerszegi Tör- vényszék	XIII. cikk (1) bek., XX. cikk (1) bek., XX. cikk (2) bek.	indítvány elutasítása
2012	3302/2012. (XI. 12.) AB hat.	a 42/2008. (IV. 17.) AB hat.-tal megsem- misített 50/2006. (III. 14.) Korm. rend.	Nógrád Megyei Bíró- ság	24. cikk (2) bek. b) pont	indítvány elutasítása
2012	3301/2012. (XI. 12.) AB hat.	Szolnok Megyei Jogú Város Közgyűlés Szolnok város helyi parkolási rendjéről szóló 17/2001. (V. 24.) sz. önk. rend.	Szolnoki Városi Bíró- ság	B) cikk (1) bek., T) cikk (1) bek., T) cikk (2) bek., 32. cikk (1) bek. a) pont	alaptv.-ellenesség megállapítva, adott ügyben az alkalmazás kizárva
2012	3285/2012. (X. 12.) AB végz.	1952. évi III. tv. 102. § (1) bek.	Pesti Központi Kerü- leti Bíróság	B) cikk (1) bek., VI. cikk (2) bek.	az eljárás megszüntetése
2012	3269/2012. (X. 4.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 206. §, 206/A. §	Főv. Törvényszék	XV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk	indítvány elutasítása / visszauta- sítása
2012	3242/2012. (IX. 28.) AB hat.	1998. évi XIX. tv. 268. § (1) bek., 305. § (1) bek.	Pesti Központi Kerü- leti Bíróság	XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (3) bek.	indítvány elutasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	3116/2012. (VII. 26.) AB hat.	már nem hatályos 24/2009. (V. 11.) Főv. Kgy. rend.; 30/2010. (VI. 4.) Főv. Kgy. rend.	Gödöllői Városi Bíróság	XII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	indítvány elutasítása / visszautasítása
2012	35/2012. (VII. 17.) AB hat.	a 29/2011. (IV. 7.) AB hat.-tal meg- semmisített 1992. évi XXIII. tv. 17. § (1) bek.	Budapest Környéki Munkaügyi Bíróság, Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság, Tatabányai Munkaügyi Bíróság, Szolnoki Munkaügyi Bíróság, Főv. Munkaügyi Bíróság	T) cikk, I. cikk (2) bek., I. cikk (3) bek., XII. cikk (1) bek., XII. cikk (2) bek., XVII. cikk (1) bek., XVII. cikk (3) bek., XXIII. cikk (8) bek., XXV. cikk, XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	indítványok elutasítása
2012	34/2012. (VII. 17.) AB hat.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal meg- semmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	Budapest Környéki Munkaügyi Bíróság Debreceni Munkaügyi Bíróság, Főv. Munkaügyi Bíróság, Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság, Szegedi Munkaügyi Bíróság, Szekszárdi Munkaügyi Bíróság, Szolnoki Munkaügyi Bíróság, Szolnoki Törvényszék	T) cikk, V. cikk, XII. cikk (1) bek., XII. cikk (2) bek., XV. cikk, XVII. cikk, XXVIII. cikk (7) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont, 28. cikk	indítványok elutasítása
2012	3148/2012. (VII. 26.) AB végz.	1997. évi CXLI. tv. 63. § (2) bek.	Szegedi Ítéltábla	I. cikk (1) és (2) bek., VI. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek.	az eljárás megszüntetése
2012	3147/2012. (VII. 26.) AB hat.	1997. évi CXLI. tv. 63. § (2) bek.	Főv. Ítéltábla	24. cikk, 38. § (1)-(2) bek., 43. § (1)-(2)-(4) bek., 25. §	adott ügyben történő alkalmazás kizárása
2012	3192/2012. (VII. 26.) AB hat.	1988. évi I. tv. 9/D. § (3) bek., 9/D. § (3) bek.	Pesti Központi Kerületi Bíróság	M) cikk, M) cikk (1) bek., M) cikk (2) bek.	indítvány elutasítása

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	3141/2012. (VII. 26.) AB végz.	1/2007. Büntető jog- egységi hat. I., II., IV. pont	Pest Megyei Bíróság	nincs	bírói kezdeményezés visszautasítása
2012	3140/2012. (VII. 26.) AB végz.	2011. évi XVI. tv.	Pesti Központi kerü- leti Bíróság	nincs	bírói kezdeményezés visszautasítása
2012	3139/2012. (VII. 26.) AB végz.	2003. évi CXXX. tv. 15. § (3) bek.	Főv. Bíróság	nincs	bírói kezdeményezés visszautasítása
2012	3039/2012. (VI. 21.) AB végz.	2003. évi CXXVI. tv. (1) bek. (már nem hatályos) b) pont	Főv. Bíróság	37. cikk (4) bek.	bírói kezdeményezés visszautasítása
2012	3013/2012. (VI. 21.) AB hat.	177/2009. (XII. 28.) FVM rend. 1. § d) pont	Zala Megyei Bíróság	24. cikk (2) bek. b) pont	indítvány elutasítása
2012	3032/2012. (VI. 21.) AB hat.	46/1997. (XII. 29.) KTM rend. (már nem hatályos) 4. § (2) bek. g) pont, 3. sz. melléklet c) pont	Zala Megyei Bíróság	37. cikk (4) bek.	bírói kezdeményezés elutasítása
2012	25/2012. (V. 18.) AB hat.	2006. évi LXV. tv. 1. § (6) bek.	Főv. Törvényszék	B) cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek., I. cikk (4) bek., II. cikk	jogszabály alaptv.-ellenességének megállapítása / adott ügyben és a főbbi folyamatban lévő ügyben tör- ténő alkalmazás kizárása
2012	3009/2012. (VI. 21.) AB hat.	2003. évi C. tv.	Pest Megyei Bíróság	M) cikk (2) bek., XIII. cikk (1) bek., XV. cikk, XV. cikk (1) bek., 24. cikk (2) bek. b) pont	bírói kezdeményezés elutasítása / visszautasítása
2012	III/00507/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmi- sített 1992. évi XXI- II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/00633/2012.	1992. évi XXIII. tv., az Alkotmánybíró- ság 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsem- misített 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01462/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmi- sített 1992. évi XXI- II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01563/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmi- sített 1992. évi XXI- II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02444/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmi- sített 1992. évi XXI- II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02457/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmi- sített 1992. évi XXI- II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02471/2012.	1992. évi XXIII. tv., az Alkotmánybíró- ság 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsem- misített 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02814/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmi- sített 1992. évi XXI- II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	B) cikk (1) bek., II. cikk, XII. cikk, XXIII. cikk (8) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/02920/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmisített 1992. évi XXI-II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02921/2012.	1992. évi XXIII. tv., az Alkotmánybíróság 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmisített 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02955/2012.	a 29/211. (IV. 7.) AB hat.-tal megsemmisített 1992. évi XXI-II. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/03048/2012.	a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/03057/2012.	a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/03078/2012.	a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. tv. 17. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02024/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II. cikk, V. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek. XXVIII. cikk (7) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/02059/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk bek.	nincs
2012	III/00626/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I.cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk	nincs
2012	III/00627/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk	nincs
2012	III/00628/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk	nincs
2012	III/00629/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk	nincs
2012	III/00630/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/00631/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00632/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00634/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk (1)–(3) bek.	nincs
2012	III/00635/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1)–(3) bek., II., XV., 28. cikk bek.	nincs
2012	III/00636/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00637/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/00638/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal meg- semmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00639/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal meg- semmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00640/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal meg- semmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00641/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal meg- semmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/00642/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíró- ság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsem- misített 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01448/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal meg- semmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/01449/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01450/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 8. § (1) bek.	nincs	B) cikk (1) bek., I. cikk (1)-(3) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek. és XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2012	III/01451/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01452/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01453/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01454/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/01455/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01456/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01457/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	B) cikk (1) bek., I. cikk (1)–(3) bek., II. cikk, XV cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2012	III/01460/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01461/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	B) cikk. cikk (1) bek., I. cikk (1)–(3) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek. és XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2012	III/01464/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	B) cikk (1) bek., I. cikk (1)–(3) bek., II. cikk, XV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (7) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/01562/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I.cikk (1)–(3) bek., II. cikk, V. cikk (1) bek., XV. cikk (1) bek., 28. cikk (7) bek.	nincs
2012	III/01564/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I.cikk (1)(3) bek., II. cikk, V. cikk (1) bek. XV. cikk (1) bek. és XXVIII. cikk (7) bek.	nincs
2012	III/01565/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	I. cikk (1) - (3) bek., II., XV., 28. cikk (7) bek.	nincs
2012	III/02209/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02210/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02533/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	B) cikk (1) bek., T) cikk (3) bek., II. cikk, XII. cikk (1)–(2) bek., XVII. cikk (1) és (3) bek., XXIII. cikk (8) bek. XXV. cikk, XXVIII. cikk (7) bek.	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/02567/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02907/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02908/2012.	2010. évi LVIII. tv., az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02922/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/02923/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01447/2012.	a 8/2011. (II. 18.) AB hat.-tal megsemmisített 2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs

Év	Határozatszám/ ügyszám	Tárgykör	Indítványozó	Alaptv. hivatkozott rendelkezései	Eredmény
2012	III/03049/2012.	2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/03077/2012.	2010. évi LVIII. tv. 8. § (1) bek.	nincs	nincs	nincs
2012	III/01459/2012.	2006. évi LXV. tv. 1. § (6) bek.	nincs	B. cikk (1) bek., II. cikk, XXVIII. cikk (7) bek.	nincs

2012 – bíróságok

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Budapest Környéki Munkaügyi Bíróság	2	0
Debreceni Munkaügyi Bíróság	1	0
Főv. Bíróság	3	3
Főv. Ítéletábla	1	1
Főv. Munkaügyi Bíróság	2	0
Főv. Törvényszék	3	1
Gödöllői Városi Bíróság	1	0
Nógrád Megyei Bíróság	1	0
Nyiregyházi Munkaügyi Bíróság	2	0
Pest Megyei Bíróság	2	0
Pesti Központi Kerületi Bíróság	5	0
Szegedi Ítéletábla	1	0
Szegedi Munkaügyi Bíróság	1	0
Szekszárdi Munkaügyi Bíróság	1	0
Szolnoki Munkaügyi Bíróság	2	0
Szolnoki Törvényszék	1	0
Szolnoki Városi Bíróság	1	1
Tatabányai Munkaügyi Bíróság	1	0
Zala Megyei Bíróság	2	0
Zalaegerszegi Törvényszék	1	0

2013 – bíróságok

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Balassagyarmati Törvényszék	1	0
Békéscsabai Járásbíróság	1	0
Budaörsi Járásbíróság	1	0
Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Főv. Törvényszék	2	1
Győri Ítéletábla	1	0
Győri Járásbíróság	1	0
Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2	2

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Mosonmagyaróvári Járásbíróság	3	0
Salgótarjáni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2	0
Szentendrei Járásbíróság	1	0
Szombathelyi Járásbíróság	1	0
Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	1
Veszprémi Törvényszék	2	1

2014 – bíróságok

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Főv. Ítéltábla	1	0
Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	6	2
Főv. Törvényszék	6	2
Győri Járásbíróság	1	1
Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Kunszentmiklósi Járásbíróság	1	0
Kúria	4	1
Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2	0
Pécsi Ítéltábla	1	0
Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Pesti Központi Kerületi Bíróság	3	0
Szegedi Ítéltábla	1	0
Veszprémi Törvényszék	2	0
Zalaegerszegi Törvényszék	2	0

2015 – bíróságok

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Budapest Környéki Törvényszék	2	0
Debreceni Ítéltábla	1	0
Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2	1
Egri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2	0
Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	5	2

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Főv. Törvényszék	4	0
Győri Járásbíróság	1	0
Kecskeméti Járásbíróság	1	0
Körmendi Járásbíróság	1	0
Kúria	2	1
Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	1
Mohácsi Járásbíróság	1	0
Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2	1
Pécsi Ítéltábla	1	1
Pécsi Törvényszék	1	0
Pesti Központi Kerületi Bíróság	3	0
Sport Állandó Választottbíróság	1	0
Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Zalaegerszegi Törvényszék	2	1

2016 – bíróságok

Indítványozó	Gyakoriság	Sikeres megtámadás
Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	1
Budapest Környéki Törvényszék	7	6
Budapesti II. és III. kerületi Bíróság	1	0
Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	0
Főv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	4	0
Főv. Törvényszék	3	1
Gödöllői Járásbíróság	1	0
Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	1
Nyíregyházi Törvényszék	1	1
Pápai Járásbíróság	1	0
Pesti Központi Kerületi Bíróság	1	0
Szegedi Járásbíróság	1	0
Veszprémi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1	1

Összesített – bíróságok

Indítványozó	Gyakoriság
Balassagyarmati Törvényszék	1
Békéscsabai Járásbíróság	1
Budaörsi Járásbíróság	1
Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	3
Budapest Környéki Munkaügyi Bíróság	1
Budapest Környéki Munkaügyi Bíróság	1
Budapest Környéki Törvényszék	12
Budapesti II. és III. kerületi Bíróság	2
Debreceni Ítéltábla	1
Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	5
Debreceni Munkaügyi Bíróság	1
Egri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2
Föv. Bíróság	3
Föv. Ítéltábla	5
Föv. Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	27
Föv. Munkaügyi Bíróság	2
Föv. Törvényszék	41
Gödöllői Járásbíróság	1
Gödöllői Városi Bíróság	1
Győri Ítéltábla	1
Győri Járásbíróság	31
Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1
Kecskeméti Járásbíróság	1
Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1
Komáromi Járásbíróság	2
Kunszentmiklósi Járásbíróság	1
Kúria	9
Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	6
Mohácsi Járásbíróság	1
Mosonmagyaróvári Járásbíróság	3
nincs	63
Nógrád Megyei Bíróság	1
Nyiregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	5

Indítványozó	Gyakoriság
Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság	2
Nyíregyházi Törvényszék	1
Pápai Járásbíróság	2
Pécsi Ítéltábla	3
Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1
Pécsi Törvényszék	1
Pest Megyei Bíróság	2
Pesti Központi Kerületi Bíróság	12
Ráckevei Járásbíróság	1
Salgótarjáni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2
Sport Állandó Választottbíróság	1
Szegedi Ítéltábla	2
Szegedi Járásbíróság	2
Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2
Szegedi Munkaügyi Bíróság	1
Szekszárdi Munkaügyi Bíróság	1
Szentendrei Járásbíróság	1
Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	1
Szolnoki Munkaügyi Bíróság	2
Szolnoki Törvényszék	1
Szolnoki Városi Bíróság	1
Szombathelyi Járásbíróság	1
Szombathelyi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	4
Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	3
Tatabányai Munkaügyi Bíróság	1
Tatabányai Törvényszék	5
Veszprémi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	2
Veszprémi Törvényszék	12
Zala Megyei Bíróság	2
Zalaegerszegi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság	3
Zalaegerszegi Törvényszék	5

Támadott alaptörvényi rendelkezések

Támadott alaptörvényi rendelkezések	Gyakoriság
1. cikk (2) bek. a) pont	1
1. cikk (2) bek. b) pont	1
1. cikk (2) bek. c) pont	1
15. cikk	2
15. cikk (3) bek.	3
15. cikk (4) bek.	12
18. cikk (3) bek.	5
24. cikk	2
24. cikk (1) bek.	2
24. cikk (2) bek.	2
24. cikk (2) bek. b) pont	45
24. cikk (2) bek. c) pont	3
24. cikk (2) bek. d) pont	1
24. cikk (2) bek. e) pont	3
24. cikk (2) bek. f) pont	5
24. cikk (3) bek.	4
24. cikk (3) bek. a) pont	4
24. cikk (3) bek. c) pont	4
24. cikk (4) bek.	4
25. cikk	6
25. cikk (1) bek.	7
25. cikk (2) bek.	2
25. cikk (2) bek. b) pont	11
25. cikk (2) bek. c) pont	1
25. cikk (3) bek.	8
26. cikk	1
26. cikk (1) bek.	12
28. cikk	27
28. cikk (1) bek.	1
28. cikk (2) bek.	1
28. cikk (3) bek.	1
28. cikk (7) bek.	2
28. cikk bek.	2

Támadott alaptörvényi rendelkezések	Gyakoriság
29. cikk	5
29. cikk (1) bek.	4
29. cikk (2) bek. <i>a</i>) pont	1
29. cikk (2) bek. <i>b</i>) pont	1
29. cikk (2) bek. <i>c</i>) pont	1
29. cikk (3) bek.	1
31. cikk	1
32. cikk (1) bek.	2
32. cikk (1) bek. <i>a</i>) pont	2
32. cikk (1) bek. <i>b</i>) pont	2
32. cikk (1) bek. <i>c</i>) pont	1
32. cikk (1) bek. <i>d</i>) pont	1
32. cikk (1) bek. <i>e</i>) pont	1
32. cikk (1) bek. <i>k</i>) pont	2
32. cikk (2) bek.	3
32. cikk (3) bek.	4
34. cikk (1) bek.	2
34. cikk (4) bek.	6
38. cikk (1) bek.	1
38. cikk (2) bek.	1
39. cikk (2) bek.	1
41. cikk (5) bek.	2
43. cikk (1) bek.	1
43. cikk (2) bek.	1
43. cikk (4) bek.	1
B) cikk	8
8. cikk (3) bek. <i>b</i>) pont	1
A) cikk (1) bek.	12
B) cikk (1) bek.	125
C) cikk	1
C) cikk (1) bek.	12
C) cikk (3) bek.	1
E) cikk	1
E) cikk (2) bek.	1
E) cikk (3) bek.	1

Támadott alaptörvényi rendelkezések	Gyakoriság
I) cikk	1
I) cikk (3) bek.	3
I. cikk (1)–(3) bek.	13
I. cikk	1
I. cikk (1) bek.	4
I. cikk (1) és (2) bek.	13
I. cikk (2) bek.	6
I. cikk (3) bek.	49
I. cikk (4) bek.	3
I. cikk (1)–(3) bek.	3
II. cikk	41
III. cikk	1
III. cikk (1) bek.	4
IV. cikk (4) bek.	1
IX. cikk	1
L) cikk (1) bek.	1
M) cikk	9
M) cikk (1) bek.	8
M) cikk (2) bek.	7
M. cikk (1) bek.	1
M. cikk (2) bek.	2
N) cikk	1
N) cikk (1) bek.	1
N) cikk (2) bek.	1
nincs	44
O) cikk	2
P) cikk	2
P) cikk (1) bek.	3
P) cikk (2) bek.	2
Q) cikk	4
Q) cikk (1) bek.	1
Q) cikk (2) bek.	22
Q) cikk (3) bek.	6
Q) cikk (2) bek.	2
R) cikk	7

Támadott alaptörvényi rendelkezések	Gyakoriság
R) cikk (1) bek.	5
R) cikk (2) bek.	8
R) cikk (3) bek.	4
T) cikk	2
T) cikk (1) bek.	3
T) cikk (2) bek.	6
T) cikk (3) bek.	19
T) cikk (4) bek.	1
T) cikk (1)–(3) bek.	1
T) cikk (3) bek.	1
U) cikk (9) bek.	1
V. cikk	1
V. cikk (1) bek.	3
VI. cikk	4
VI. cikk (1) bek.	34
VI. cikk (2) bek.	35
VI. cikk (3) bek.	31
VI.cikk (1) bek.	1
VII. cikk	2
VII. cikk (1) bek.	1
VII. cikk (1)–(4) bek.	2
VII. cikk (2) bek.	1
VII. cikk (3) bek.	1
VII. cikk (4) bek.	1
VII. cikk (5) bek.	1
VIII. cikk (2) bek.	2
VIII. cikk (2) és (5) bek.	2
VIII. cikk (5) bek.	2
X. cikk	1
XII. cikk	2
XII. cikk (1)–(2) bek.	1
XII. cikk (1) bek.	18
XII. cikk (2) bek.	3
XII. cikk	1
XIII. cikk	12

Támadott alaptörvényi rendelkezések	Gyakoriság
XIII. cikk (1) bek.	36
XIII. cikk (1)–(4) bek.	1
XIII. cikk (2) bek.	4
XIV. cikk (3) bek.	1
XIX. cikk	1
XIX. cikk (1) bek.	5
XIX. cikk (4) bek.	3
XV cikk (1) bek.	1
XV. cikk	15
XV. cikk (1) bek.	50
XV. cikk (1) és (2) bek.	4
XV. cikk (2) bek.	27
XV. cikk (4) bek.	6
XV. cikk (5) bek.	2
XVII. cikk	1
XVII. cikk (1) bek.	1
XVII. cikk (1) és (3) bek.	1
XVII. cikk (3) bek.	2
XVIII. cikk (1) bek.	1
XX. cikk (1) bek.	2
XX. cikk (2) bek.	1
XXI. cikk (1) bek.	1
XXIII. cikk (1) bek.	3
XXIII. cikk (8) bek.	3
XXIV. cikk	7
XXIV. cikk (1) bek.	31
XXV. cikk	2
XXVI. cikk	1
XXVII. cikk	2
XXVIII. cikk	7
XXVIII. cikk (1) bek.	47
XXVIII. cikk (3) bek.	5
XXVIII. cikk (4) bek.	1
XXVIII. cikk (7) bek.	43
XXXVIII. cikk (7) bek.	1

Támadott alaptörvényi rendelkezések	Gyakoriság
Záró és vegyes rendelkezések 19. pont (5) bek.	1
Záró és vegyes rendelkezések 5. pont	4

Leggyakrabban támadott alaptörvényi rendelkezések

Leggyakrabban támadott rendelkezések	Gyakoriság
B) cikk (1) bek.	125
XV. cikk (1) bek.	50
I. cikk (3) bek.	49
XXVIII. cikk (1) bek.	47
XXVIII. cikk (7) bek.	43
24. cikk (2) bek. b) pont	45
II. cikk	41
XIII. cikk (1) bek.	36
VI. cikk (2) bek.	35
VI. cikk (1) bek.	34
VI. cikk (3) bek.	31
XXIV. cikk (1) bek.	31
XV. cikk (2) bek.	27
28. cikk	27
Q) cikk (2) bek.	22
T) cikk (3) bek.	19
XII. cikk (1) bek.	18
XV. cikk	15
I. cikk (1) és (2) bek.	13
I. cikk (1)–(3) bek.	13
XIII. cikk	12
C) cikk (1) bek.	12
A) cikk (1) bek.	12
26. cikk (1) bek.	12
15. cikk (4) bek.	12
25. cikk (2) bek. b) pont	11

Ügyek jellege

Évszám	Ügy típusa	Darab	Nincs határozat/végzés
2016			
	Közigazgatási jog	11	8
	Pénzügy (bankjog)	2	11
	Földügy, agrárjog	4	
	Szociális vonatkozású ügy	2	1
	Büntetőjog	3	4
	Polgári jog		1
	Polgári eljárásjog	1	1
	Szerencsejáték		5
	Állatvédelem		1
	Társasági jog		1
2015			
	Állampolgárság	1	
	Adatkezelés	4	
	Pénzügyi jog (adó jog)	4	
	Szociális vonatkozású ügy	4	1
	Közigazgatási jog	5	2
	Büntetőjog	2	
	Társasági jog	3	
	Egyház	1	
	Polgári jog	1	
	Földügy, agrárjog	4	9
	Sport	1	
	Devizahitel	1	2
	Szerencsejáték	1	23
2014			
	Egyház	1	
	Közigazgatási jog	7	8
	Pénzügyi jog (adó jog)	7	6
	Büntetőjog	5	3
	Állampolgárság	1	
	Munkajog	1	2
	Szociális vonatkozású ügy	3	

Évszám	Ügy típusa	Darab	Nincs határozat/végzés
	Diplomáciai mentesség	1	
	Adatkezelés	1	
	Földügy, agrárjog	2	
	Oktatás	2	
	Devizahitel	1	
2013			
	Egyház	1	1
	Társasági jog	1	4
	Büntetőjog	4	12
	Közigazgatási jog	7	
	Pénzügyi jog	1	1
	Szociális vonatkozású ügy	4	
	Egyesülési jog	1	
2012			
	Büntetőjog	4	
	Pénzügyi jog	2	
	Közigazgatási jog	11	61
	Polgári eljárásjog	1	
	Információgyűjtés	1	
	Tömegosztatás	1	
	Államháztartás	1	1
	Elektronikus hírközlés	1	

ZÓDI ZSOLT* – LŐRINCZ VIKTOR**

AZ ALAPTÖRVÉNY ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLAT MEGJELENÉSE A RENDES BÍRÓSÁGOK GYAKORLATÁBAN, 2012–2016

1. A KVANTITATÍV KUTATÁS KERETEI

Jelen fejezet az első részben azt írja le, hogy milyen adathalmazokból, milyen módszertannal és milyen adatokat kaptunk és elemeztünk a kutatás során, és ennek az adatgyűjtésnek milyen korlátai, hibalehetőségei voltak. A második és a harmadik rész pedig arra tér rá mindezek után – mélyebb elemzések, értékelés és következtetések nélkül, vagy csak nagyon óvatos következtetésekkel –, hogy ezekből az adatokból milyen összefüggések mutathatók ki. A mélyebb elemzés, az adatok összefüggéseinek alkotmányjogi vizsgálata, ezek dogmatikai és alkotmányelméleti implikációi és minden mélyebb tudományos következtetés a projekthez tartozó más tanulmányokban található, amelyeket a tanulmányok szerzői részben jelen vizsgálat figyelembevételével készítettek el.

A magyar bíróságok peres működésének mindennapjairól, az érdemi határozatok egy köréről egyre nagyobb adatbázis áll rendelkezésünkre. Ezt az adatbázist eredetileg az *elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény* hozta létre Bírósági Határozatok Gyűjteménye (BHGY) néven, majd a *bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény* (Bsz.) változatlan formában továbbvitte. Az adatbázisban az elemzés megkezdésének pillanatában (2017. április 19.) 145 665 határozat szerepelt.

A kutatás kvantitatív részének célja az volt, hogy megvizsgáljuk az ebben az adatbázisban található határozatokban az Alaptörvényre és az AB határozatokra való hivatkozásokat, és ezekből a hivatkozásokból következtetéseket igyekezzünk levonni arra vonatkozóan, hogy a magyar rendes bíróságok milyen gyakran, milyen ügytípusokban, milyen bírósági szinteken hivatkozzák ezt a két jogforrástípust, illetve ezen belül mely konkrét rendelkezésekre és AB határozatokra hivatkoznak.

A kutatásban a BHGY teljes adathalmazában kerestük az Alaptörvényre és/vagy AB határozatokra hivatkozó ítéleteket. Ahhoz, hogy ezt a munkát ne manuálisan, kézzel kelljen elvégeznünk (ami amúgy is lehetetlen lett volna a rendelkezésre álló keretek között), szükség volt arra, hogy az Alaptörvényre (és a korábbi Alkotmányra), valamint az AB határozatokra való hivatkozásokat a gép felismerje és még tudja számol-

* Tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI.

** Tudományos segédmunkatárs, MTA TK JTI.

ni. Ez elvileg kétféleképpen lehetséges: vagy mi magunk letöltjük a dokumentumokat és írunk egy hivatkozásfelismerő algoritmust, vagy igénybe veszünk egy kereskedelmi forgalomban kapható jogi adatbázist, amelyben ezt a hivatkozásfelismerést már korábban elvégezték. Természetesen az utóbbi mellett döntöttünk. A lekérdezés időpontjában már köztudottan a megszüntetés előtt álló OptiJUS adatbázis gyártóját, az Opten Informatikai Kft.-t kértük fel a lekérdezések elkészítésére. A gazdasági társaság *pro bono* közreműködéséért ezúttal is köszönettel tartozunk.

Mielőtt ismertetjük a számokat és a belőlük levonható következtetéseket, néhány fontos módszertani megjegyzést szeretnénk tenni. Előbb magáról a BHGY-ról szólnunk, amelyből a kisebb ítélethalmazt kinyertük, ezután a hivatkozások kinyerésének módszertanáról, és arról, hogy mire használható és mire nem egy ilyen gépi statisztikai adathalmaz és a benne felismert hivatkozások. Végül arról a két kisebb ítélethalmazról is szükséges pár szót eljteni, amelyben az Alaptörvényre, illetve AB határozatokra hivatkozásokat találtunk, és amelyeket külön kisebb adatbázisokba (praktikusan Excel-táblázatokba) rendeztünk.

1.1. A BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK GYŰJTEMÉNYE ÉS ENNEK KORLÁTAI

A BHGY-adatbázisról mindenekelőtt azt kell tudni, hogy messze nem tartalmazza az összes magyar rendes bírósági ítéletet. A jogszabály szerint jelenleg a Kúria irányítási aktusain és az elvi határozatokon kívül csak a Kúria, az ítélőtáblák és a közigazgatási és munkaügyi bíróságok határozatait kell benne közzétenni. Ez tehát azt jelenti, hogy a járásbíróságokon és a törvényszékeken befejeződött – azaz ott indult és elsőfokon jogerőre emelkedett, vagy járásbíróságon indult, megfellebbezett és törvényszéken jogerőre emelkedett, egyébként a peres ügyek döntő hányadát kitevő – ügyeket a rendszer nem tartalmazza. A járásbíróságok és a törvényszékek ítéleteiből csak azok vannak az adatbázisban, amelyek valamilyen (jellemzően a Kúrián felülvizsgálat folytán megforduló) határozat előzményeként szerepelnek.¹ Nem tartalmaz továbbá az adatbázis bizonyos ügytípusokat, így például a családjogi ügyeket. Végül meg kell jegyezni, hogy az adatbázisba csak az ügy érdemében hozott határozatokat veszik fel, azaz például az egyezséggel, permegszüntetéssel stb. véget érő ügyek nem kapnak helyet benne. Nem tartalmazza – vagy csak számunkra nehezen átlátható logika alapján igen ritkán – a másodfokon hatályon kívül helyezéssel végződő, így érdemben folytatódó ügyeket sem. Ezekben az esetekben a megismételt elsőfokú eljárásban még akkor sem teszik közzé az első döntésben hozott határozatokat, ha egyébként a megismételt eljárás határozatai felkerülnek az adatbázisba.

Mindezt számokkal kifejezve úgy írhatjuk le, hogy például a 2016-os évet alapul véve az adatbázis a bírósági statisztikák szerinti 355 245 összes befejezett peres ügyből 6703 darabot tartalmaz, a teljes peres halmaz kevesebb mint két százalékát. (Bár az ezt megelőző évek átlaga inkább 10 000 határozat felett volt, így elérte vagy valamivel meghaladta a két százalékot).

¹ Bsz. 163. §: „amelyet a közzétett bírósági határozattal felülbíráltak vagy felülvizsgáltak.”

Összefoglalva tehát elmondható, hogy a bírósági ítéletek adtbázisa csak a Kúria és az ítéletablak kapcsán reprezentatív, a törvényszékek vonatkozásában erősen torzít, a járásbírósági szintre vonatkozóan pedig lényegében nem lehet belőle következtetéseket levonni.²

1.2. A HIVATKOZÁSSTATISZTIKAI KUTATÁSOK KARAKTERE ÉS KORLÁTAI

A számítógépes szövegelemzés a jogtudományi kutatások egyik új ága, bár a bírói ítéletekben szereplő hivatkozások használata az ítéletek fontosságának mérésére³ és tudományos vizsgálatuk⁴ nagy múltra tekint vissza, legalábbis Amerikában. Mint minden módszertannak, ennek is megvannak az előnyei, de a korlátait is fel kell ismerni. Előnye az ilyen kutatásoknak, hogy nagy adathalmazokon vizsgál olyan összefüggéseket (esetünkben például azt, hogy milyen ügytípusokban hivatkoznak a leggyakrabban Alaptörvényre a bírúk, és melyik részét hivatkozzák a leggyakrabban), amelyek enélkül valószínűleg nem tárulnának fel. Az ilyen jellegű kvantitatív vizsgálatnak előnye az is, hogy a számszerűsíthető összefüggések sokkal objektívebb képet tudnak mutatni, mint a – jogtudományban elég gyakorta alkalmazott – eseti megfigyelések alapján kialakított hipotézisek mentén levont normatív következtetések.

Ugyanakkor az ilyen kutatásoknak komoly korlátai is vannak. A legfontosabb ezek közül az, hogy a gép csak a hivatkozások statisztikai adatait tudja kigyűjteni, azok kontextusát, a szövegekörnyezetet nem érti meg. Így egy ilyen statisztikába akkor is belekerülhet az Alaptörvényre való hivatkozás, ha egyébként a bíró például csak a fél beadványának, érvelésének részeként idézte azt, de ő nem tette a magáévá az érve-

² A Kúria esetén pl. a 2012-es évet nézve a közzétett ítéletek száma 44%, az ítéletablak esetén 54%, a törvényszékeknél 2%, a járásbíróságoknál pedig 0,1% (!). Nem valószínű, hogy a többi év ettől radikálisan eltérő arányokat mutatna (http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_01_Zodi_Zsolt.pdf 8).

³ Itt elsősorban az ún. hivatkozástarakra gondolunk, mint pl. a Shepard Citorator, ahol a korábbi ítéletekre történő hivatkozások és az, hogy ezek milyen kontextusban említik az adott döntést, pontosan össze vannak táblázatos formában gyűjtve annak érdekében, hogy egy-egy ítélet fontossága mérhető legyen ezáltal. Pl. Carol M. BAST: „What’s in a Name? Shepard’s Citators” *Journal of Paralegal Education and Practice* 1988, 41–58.

⁴ Ízelítő a bírósági ítéletek hivatkozásstatisztikai irodalmából. Frank B. CROSS – James F. SPRIGGS – R. Johnson TIMOTHY – Paul J. WAHLBECK: „Citations in the U.S Supreme Court: An Empirical Study of their Use, and Significance 2010” *University of Illinois Law Review* 2010, 489–576; Lawrence M. FRIEDMAN – Robert A. KAGAN – Bliss CARTWRIGHT – Stanton WHEELER: „State Supreme Courts: A Century of Style and Citation” *Stanford Law Review* 1981, 773–818; Charles A. JOHNSON: *Citations to Authority in Supreme Court Opinions Law & Policy* 1985, 509–523; William M. LANDES – Richard A. POSNER: „Legal Precedent: A Theoretical and Empirical Analysis” *Journal of Law & Economy* 1976, 249–308; Peter McCORMICK: „Judicial Citation, the Supreme Court of Canada and the Lower Courts: The Case of Alberta” *Alberta Law Review* 1996, 870–891; John Henry MERRYMAN: „The Authority of Authority: What the California Supreme Court Cited in 1950” *Stanford Law Review* 1953–1954, 613–673; John Henry MERRYMAN: „Toward a Theory of Citations: An Empirical Study of the Citation Practice of the California Supreme Court in 1950, 1960, and 1970” *Southern California Law Review* 1977–1978, 381–396; Russell SMYTH: „An Empirical Study of Citation Practice in the New Zealand Court of Appeal” *Victoria University Wellington Law Review* 2000, 847–895; Roland WAGNER-DÖBLER – Philipps LOTHAR: „Präjudizien in der Rechtsprechung: Statistische Untersuchungen anhand der Zitierpraxis deutscher Gerichte” *Rechtstheorie* 1992, 228–242.

lést, vagy akár kifejezetten negatív kontextusban emlegeti. Másodszer, a gép (illetve a határozatokat elemző algoritmusok készítője) időnként hibázik, nem tartja magát szigorúan a szabályokhoz. Például olykor előfordul, hogy az Alaptörvény hivatkozásaként ismer fel egy nemzetközi egyezményre történő hivatkozást, vagy nem ismer fel rosszul hivatkozott dokumentumokat, alaptörvényi helyeket. A jelen kutatás esetében például sajnálatos módon elég későn derült ki, hogy a „nagybetűs” alaptörvényi hivatkozásokat nem ismerte fel az algoritmus, ezért ilyekor manuálisan kellett korrigálni. Ilyen hibázási lehetőség továbbá az, hogy az általunk használt kereskedelmi adatbázis (amelyet a BHGY honlapjáról frissítenek időről időre) nem volt teljesen naprakész, a lekérdezés időpontjában 113 966 határozatot tartalmazott, és nyilván épp a legfrissebb dokumentumok nem kerültek bele. Ezeket az egyes alapjogok elemzésénél Osztovits András kúriai bíró segítségével igyekeztünk pótolni.

Összefoglalva: a jogi szövegek számítógépes elemzése sok érdekes jelenséget feltárhat, de a dogmatikai elemzéseket nem tudja helyettesíteni. Ugyanakkor a fentebb felsorolt hibák és korlátok ellenére mégis meg kell állapítanunk, hogy az adathalmaz jó és átfogó képet nyújt a jelenlegi magyar gyakorlatról, és megfelelő kiindulópontja a csak elolvasással elvégezhető adatelemzéseknek, illetve a dogmatikai-elméleti-fogalomlemző kutatásoknak.

1.3. A KINYERT ADATHALMAZ ÉS ENNEK KORLÁTAI

A lekérdezést az AB határozatok esetén 2010-től, míg az Alaptörvényre történő hivatkozás esetén 2012-től kértük elvégezni.⁵ Az output két Excel-táblázat lett, amelyeknek az alapfelépítése lényegében megegyezett egymással. Az első oszlop az ítélet technikai, (belső) adatbázis-azonosító számát tartalmazta, majd rendre a határozatot meghozó bíróságot, a bírósági szintet, az ügy bírósági ügyszámát és az ítélet tárgyát. Ezt követően a táblázat tartalmazta az ítéletek rövid tárgyát, azt a bekezdést, amelyben a hivatkozás található, az ítéletek által hivatkozott pontos alaptörvényi helyet (a bekezdés és a pont szintjéig), majd csak a cikkszintű hivatkozást (vagy a hivatkozott AB határozatot). Végül a táblázat azt jelölte, hogy a bírósági határozaton belül ezt az alaptörvényi helyet vagy AB határozatot hányszor hivatkozták meg.

A táblázatokat kisebb-nagyobb mértékben minden esetben tisztítani kellett, illetve egyes helyeken kézzel kiegészíteni. A gép például nem ismerte fel az Alaptörvény első részének nagybetűs cikkeit, így az ezeket a hivatkozásokat tartalmazó bekezdésekből később nyertük ki azokat. (A bekezdés az Alaptörvény szót mindig tartalmazta, és a gép kiemelte azokat a határozatokat is, amelyekben csak

⁵ Az első lekérdezések (2017. március) után a mintát korrigálni kellett, mert kiderült, hogy az OptiJUS adatbázisban az ítéletek „év” metaadata hibás, így kimaradt elég sok ítélet a legújításból. Ugyanakkor ezt a korrekciót sajnos csak az Alaptörvény hivatkozási táblázatában tudtuk elvégezni (itt az Alaptörvényre hivatkozó ítéletek száma 937-ről nőtt 2000 fölé), mert az adatbázis 2017. május 2-ával megszűnt létezni. Azaz az AB-táblázatában nem sikerül új lekérdezést végezni a metaadat hibája miatt. Így sajnos elképzelhető, hogy az AB határozatra hivatkozó ítéletek száma szintén nagyobb a táblázatban jelzettnél. Ez az egyes bíróságokon látható képen, a pertípusok és a hivatkozott határozatok számán – így az összképen – ugyanakkor nem változtat sokat.

az Alaptörvény kifejezést ismerte fel.) A „per tárgya” mezőt a feldolgozó szoftverek az ítélet technikai bevezető részéből nyerték ki, így olykor semmitmondó (például „15 000 000 forint megfizetése”) vagy hibás adatot tartalmaztak. Így ezeket egyrészt kézzel kellett kitisztítani, másrészt a több ezerféle variációt egyszerűsíteni 37 félére, ami már az érdemi elemzés számára kezelhető adat. Az eredeti mezőtartalom a kutatási anyagokhoz mellékelte külön táblázatban megtekinthető.

Az írás első részében az alaptörvényi hivatkozásokat tartalmazó táblázatot ismer-tetjük, míg a második részben az AB határozatok előfordulását vizsgáló tábláról szó-lunk.

Még itt kell megemlíteni azt, hogy a két táblázatnak létezik egy közös halmaza: azok az ítéletek, amelyek egyszerre hivatkoznak alaptörvényi helyet és AB határozatot is. Mivel a két halmaz 2057 és 2302 dokumentumot tartalmaz, meglepőnek tűnhet, hogy a közös metszetük mindössze 673 dokumentum. Elsőre ugyanis talán azt gondolhatnánk, hogy amennyiben egy ítélet AB határozatot hivatkozik, akkor biztosan felhívja az adott AB határozat alapjául szolgáló alaptörvényi helyet is. Annak, hogy mégsem ezt tapasztaljuk, több oka is van. Először is a '90-es évek elején keletkezett AB határozatoknak már nem hatályos a jogszabályi alapja, hiszen ezek a régi Alkotmányra hivatkoztak. Mivel ezeket a döntéseket máig nagy kedvvel idézik a bíróságok, ez növeli azon ítéletek számát, amelyekben csak AB határozati hivatkozás található. Másodsor, az AB határozatokból a bíróságok értelemszerűen általában az érvelés egyes részeit, megkülönböztetéseket, fogalmakat vesznek át. Az ilyen használathoz azonban nem szükséges az alapul fekvő alkotmányhelyet is felhívni – ilyenkor az AB határozat kvázi jogszabályként szerepel a határozatban; megfigyelhető, hogy gyakorta úgy hivatkoznak rá a bírók, mint egy alkalmazandó jogszabályra. Különösen érdekes megfigyelni a további kutatások során, hogy egy AB határozatban szereplő érvelésnek pontosan milyen pozíciója van a bíróság érvelésének alakításában. Ennek a tisztázása szükséges lehet ahhoz, hogy ne csak díszítőelemként vagy addicionális hivatkozási pontként legyen jelen az AB határozat a bírósági határozatban, hanem be tudjon épülni az érvelés szerves részeként annak *ratio decidendi*jébe. Ez volna sok esetben a tényleges alapjogi bíráskodás feltétele.

2. AZ ALAPTÖRVÉNYRE VALÓ HIVATKOZÁSOK ADATBÁZISÁNAK ADATAI

2.1. ÁLTALÁNOS ADATOK

Mivel egy határozat természetesen több alaptörvényi helyre történő hivatkozást is tartalmazhatott, érdemes először az alapadatokat felidézni egy rövid táblázatban. Ezek a számok tehát azt mutatják, hogy hány ítélet tartalmazott összesen valamilyen hivatkozást az Alaptörvényre.

Az Alaptörvényre hivatkozások (2012–2016) alapszámait tehát az alábbiak:

1. táblázat: Az Alaptörvényre hivatkozó ítéletek (2012–2016)

A 2012 és 2016 közötti időszak összes határozata az adatbázisban (dokumentum, darabszám)	Alaptörvényi hivatkozást tartalmazó ítélet (dokumentum, darabszám) és ezek aránya az összeshez viszonyítva (%)	Az ítéletekben hivatkozott alaptörvényi helyek száma (jogszabályhely,* darabszám)	Összes hivatkozás ezekre a helyekre (egy dokumentumban csak egyszer számolva az egy helyre történő hivatkozást)
60 856	2057 (3,4)	256	4187

*Az egyes cikkekre általában és a cikkben belüli bekezdésekre történő hivatkozásokat külön számoltuk; az Alaptörvényre általában, hely nélküli hivatkozások ebben az adatban egynek felelnek meg

Nehéz eldönteni, hogy vajon sok vagy kevés ez az ítéletszám. Egy jogrendszerben szinte minden jogszabályhely kapcsolatba hozható az Alaptörvénnyel, de nyilván csak azokban az esetekben van értelme használni egy érvelésben, indokolásban, ha valamilyen alapjogi vagy államszervezeti kérdés válik vitássá. Ugyanakkor már a határozatok felületes áttekintése nyomán is azt láthatjuk, hogy az Alaptörvényre a rendes bíróságok gyakran sztereotíp módon hivatkoznak, illetve a felek indítványának, érvelésének szövegét felidézve szűrják be az adott hivatkozást. Tehát gyakran a reflektálatlan mintakövetés vagy a „copy-paste” módszerű határozatszerkesztés is szerepet játszhat a hivatkozás beszúrásában. Ennek ellenére az a véleményünk, hogy összességben a táblázat reális képet fest a magyar rendes bíróságoknak az Alaptörvényhez fűződő attitűdjéről.

A táblázatok tehát három darabszámot tartalmaznak:

1. az Alaptörvényre hivatkozó *dokumentumok* számát (ez tehát 2057),
2. a hivatkozott alaptörvényi helyek számát (ez 256, de ebben az Alaptörvényre történő általános, hely nélküli hivatkozások és az egyes cikkekre és azok bekezdéseire történő hivatkozások is benne vannak [tehát a 25. cikkre és annak (1), (2), sőt a (2) a), (2) b) helyére történő hivatkozások is külön soron szerepelnek],
3. valamint az összes hivatkozás számát.

Ami ebből lényeges, hogy a dokumentumszámot elvileg el kell választanunk a hivatkozott alaptörvényi helyek számától, hiszen egy ítélet több alaptörvényi helyet is hivatkozhat. Az elkészült Excel-táblázatban két külön munkalapon található a dokumentumszemponitú tábla és a hivatkozásszemponitú tábla. A továbbiakban a statisztikáknál mindenütt jelezni fogjuk, hogy dokumentumszámról (1. táblázat 2. oszlop) vagy hivatkozási darabszámról (3. és 4. oszlop) beszélünk. Bizonyos statisztikák esetén csak az egyik, vagy csak a másik számnak van értelme, de az is előfordulhat, hogy mindkettőt érdemes megvizsgálni.

2.2. A BÍRÓSÁGOK ÉS A BÍRÓSÁGI SZINTEK

Mindenekelőtt érdemes áttekintést adni arról, hogy az egyes bíróságokon hány ítélet hivatkozott az Alaptörvényre az elmúlt években.

2. táblázat: Hivatkozások az Alaptörvényre az egyes bíróságokon (ítélet, darabszám)

Bírósági szint	Bíróság	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Összesen
Kúria	Kúria	2	17	112	167	140	139	577
Kúria összesen		2	17	112	167	140	139	577
Ítéltábla	Debreceni Ítéltábla		6	10	19	12	15	62
	Fővárosi Ítéltábla	2	12	54	127	97	138	430
	Győri Ítéltábla			4	11	14	14	43
	Pécsi Ítéltábla	1	1	9	9	7	12	39
	Szegedi Ítéltábla	1	3	4	6	15	9	38
Ítéltábla összesen		4	22	81	172	145	188	612
Törvényszék	Balassagyarmati Törvényszék	–	–	2	1	–	–	3
	Budapest Környéki Törvényszék	–	3	2	5	12	2	24
	Debreceni Törvényszék	1	2	3	4	3	–	13
	Egri Törvényszék	–	1	3	2	4	–	10
	Fővárosi Törvényszék	1	68	73	109	122	16	389
	Győri Törvényszék	–	3	5	3	–	–	11
	Gyulai Törvényszék	–	–	3	2	2	–	7
	Kaposvári Törvényszék	1	–	5	2	2	4	14
	Kecskeméti Törvényszék	–	2	–	2	5	1	10
	Miskolci Törvényszék	–	–	5	5	8	3	21
	Nyíregyházi Törvényszék	–	14	4	8	3	1	30
	Pécsi Törvényszék	–	5	1	2	1	–	9
	Szegedi Törvényszék	–	2	8	5	7	1	23
	Székesfehérvári Törvényszék	–	2	7	4	2	1	16
	Szekszárdi Törvényszék	–	–	1	–	–	–	1
	Szolnoki Törvényszék	–	1	–	2	1	–	4
	Szombathelyi Törvényszék	–	2	4	2	4	–	12
	Tatabányai Törvényszék	–	–	2	2	1	–	5
	Veszprémi Törvényszék	–	–	2	5	6	1	14
	Zalaegerszegi Törvényszék	–	1	–	–	–	–	1

Bírósági szint	Bíróság	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Összesen
Törvényszék összesen		3	106	130	165	183	30	617
Munkaügyi és közigazgatási bíróság	Budapest Környéki Munkaügyi Bíróság	-	-	-	5	5	-	10
	Debreceni Munkaügyi Bíróság	-	-	3	4	3	-	10
	Egri Munkaügyi Bíróság	-	-	-	1	-	-	1
	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	-	2	48	31	31	1	113
	Győri Munkaügyi Bíróság	-	2	-	1	1	-	4
	Gyulai Munkaügyi Bíróság	-	2	-	2	1	-	5
	Kaposvári Munkaügyi Bíróság	-	-	1	2	1	-	4
	Kecskeméti Munkaügyi Bíróság	-	-	2	8	23	-	33
	Miskolci Munkaügyi Bíróság	-	-	-	2	1	-	3
	Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság	-	1	2		1	-	4
	Pécsi Munkaügyi Bíróság	-	-	-	1	1	-	2
	Salgótarjáni Munkaügyi Bíróság	-	-	1	1	-	-	2
	Szegedi Munkaügyi Bíróság	-	1	3	1	2	-	7
	Székesfehérvári Munkaügyi Bíróság	-	2	-	-	5	-	7
	Szekszárdi Munkaügyi Bíróság	-	-	-	1	-	-	1
	Szolnoki Munkaügyi Bíróság	-	-	2	1	1	-	4
	Szombathelyi Munkaügyi Bíróság	-	-	2	-	-	-	2
	Tatabányai Munkaügyi Bíróság	-	1	3	1	6	-	11
	Veszprémi Munkaügyi Bíróság	-	-	-	4	2	-	6
	Zalaegerszegi Munkaügyi Bíróság	-	-	1	-	2	-	3
Munkaügyi és közigazgatási bíróság összesen		-	11	68	66	86	1	232
Járásbíróság	Balassagyarmati Járásbíróság	-	-	1	-	-	-	1
	Budakörnyéki Bíróság	-	-	-	4	-	-	4
	Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság	-	-	-	-	1	-	1

Bírósági szint	Bíróság	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Összesen
	Debreceni Járásbíróság	–	1	–	–	–	–	1
	Dunaújvárosi Járásbíróság	–	–	1	–	–	–	1
	Karcagi Járásbíróság	–	–	–	1	–	–	1
	Keszthelyi Járásbíróság	–	–	–	–	1	–	1
	Pesti Központi Kerületi Bíróság	–	–	5	1	–	–	6
	Siklói Járásbíróság	–	–	–	1	–	–	1
	Szegedi Járásbíróság	–	–	–	1	–	–	1
	Szekszárdi Járásbíróság	–	–	1	–	–	–	1
Járásbíróság összesen		–	1	8	8	2	–	19
Végösszesen		9	157	399	578	556	358	2057

A táblázatból azt a (nem túlságosan meglepő) képet látjuk, hogy a felsőbb bíróságok jóval többször hivatkoznak az Alaptörvényre, mint az alsóbíróságok. Ez még akkor is így van, ha az írás legelején említett jelenséggel – ti. azzal, hogy az egyes bírósági szintek nem egyformán reprezentáltak a Bírósági Határozatok Gyűjteményében – is számolunk. Az sem különösebben meglepő, hogy a nagyobb ügyteherrel rendelkező bíróságok (Fővárosi Törvényszék, Fővárosi Ítéltábla) kiugró értékeket produkálnak. Az azonban már kevésbé érthető, hogy nagyjából azonos ügyteherrel rendelkező bíróságok között miért vannak olykor hatalmas különbségek. (Például a munkaügyi bíróságok az elmúlt években átlagosan 11 ítéletben hivatkoztak Alaptörvényre – ha kivesszük a torzító hatású fővárost, akkor ez hat –, ehhez képest a Kecskeméti Munkaügyi Bíróság értéke például 33, amelyből 23 2015-ben keletkezett. Mivel az adatbázisban minden ítélet ki van gyűjtve, ezek az érdekes kiugrások egyenként is értelmezhetők.

2.3. JOGTERÜLETEK

Ugyanezeket az adatokat (ítéletek darabszáma) érdemes nagyobb jogterületenként és a per tárgya szerint is megvizsgálni, hiszen a korábbi hivatkozástatistikai kutatások azt igazolták, hogy a bírói attitűdök mellett a per/vád tárgya az, ami a leginkább befolyásolja, hogy milyen hivatkozások kerülnek bele az ítéletbe. Ez a jogszabály-hivatkozásoknál egészen triviális, ám kevésbé az az Alaptörvényre való hivatkozások esetén, és egészen nehezen magyarázható a döntvényi hivatkozásoknál. A döntvényi hivatkozásoknál egyébként volt néhány egészen erősen „döntvényintenzív” terület, például a sajtó-helyreigazítási vagy a személyiségi jogi perek területe. Az alábbi táblázat jogterületenként és percsoportonként tartalmazza az Alaptörvényre történő hivatkozásokat. (A táblázatból az ötnél kisebb elemszámú percsoportokat az „Egyéb” kategóriákba vontuk össze.)

3. táblázat: Az Alaptörvényre hivatkozó ítéletek száma (percsoportonként (per/vád tárgyanként))

Jogterület	Per/vád tárgya	Ítélet (darabszám)
Büntetőjog	Csalás	6
	Emberölés	17
	Okirat-hamisítás	8
	Rágalmazás	14
	Testi sértés	7
	Vesztegetés	14
	Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények	7
	Egyéb büntetőügy	46
	Büntetőjog összesen	
Közigazgatási jog	Adóügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata	145
	Energiaügyben hozott határozat felülvizsgálata	29
	Építési ügyben hozott határozat felülvizsgálata	12
	Fogyasztóvédelmi eljárásban hozott határozat felülvizsgálata	7
	Idegenrendészeti határozat felülvizsgálata	15
	Ingatlan-nyilvántartási határozat felülvizsgálata	29
	Kísajátítási határozat felülvizsgálata	15
	Közbeszerzési határozat felülvizsgálata	13
	Médiaszolgáltatási határozat felülvizsgálata	20
	Támogatási ügyben hozott határozat felülvizsgálata	46
	Egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata	246
Közigazgatási jog összesen		577
Munkajog	Munkaviszony vagy hasonló jogviszony jogellenes megszüntetése	69
	Társadalombiztosítási határozat felülvizsgálata	21
	Egyéb munkaügy	28
Munkajog összesen		118
Polgári jog	Általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása	92
	Családjogi ügy	7
	Kártérítés	146
	Közérdekű adat kiadása	144
	Közigazgatási jogkörben okozott kár	42
	Sajtó-helyreigazítás iránti per	173
	Személyes adatok védelmével kapcsolatos per	10
	Személyhez fűződő jogok megsértése	327
	Szerződéses jogvita	73
	Társasági ügy (pl. taggyűlési határozat)	29
	Választottbírósági ítélet érvénytelenítése iránti ügy	15
	Vezető tisztségviselő felelőségének megállapítása	5

Jogterület	Per/vád tárgya	Ítélet (darabszám)
	Egyéb polgári ügy	180
Polgári jog összesen		1243
Végösszesen		2057

Néhány összefüggés ugyanakkor így is látszik. Az Alaptörvényre leggyakrabban hivatkozó ügyszak egyértelműen a polgári, és ezen belül is öt percsoport teszi ki az összes ítélet jóval több mint felét. Egyértelműen vezetnek a személyhez fűződő jogok megsértésével kapcsolatos perek (327), a sajtó-helyreigazítási (173), a kártérítési (146), illetve a közérdekű adatok kiadásával kapcsolatos perek (144). A közigazgatási jog a második legtöbbet hivatkozó terület, de itt az eloszlás jóval szórta, amit az „Egyéb” kategória magas száma is bizonyít. A mezőnyből csak az adóhatározatokkal kapcsolatos felülvizsgálatok tűnnek egyértelműen ki, a többi csoport pár tucatnyi ítéletet tartalmaz. A munkaügyi perekben az eloszlás valószínűleg inkább a munkaügyi perek egészének eloszlását tükrözi azzal, hogy vezetnek a jogellenes felmondással kapcsolatos perek. Végül a büntetőjog csekély számú hivatkozó ítéletéből a rágalmazások viszonylag magas száma érdemel említést. Összességében azonban a büntetőjogi szakág igen keveset hivatkozik az Alaptörvényre.

Természetesen ez a táblázat akkor lenne igazán informatív, ha százalékos értéket is láthatnánk, azaz azt, hogy az egyes pertípusokban összesen hány ügy van, és mit jelentenek ebben a kontextusban ezek az abszolút számok. Hiszen önmagában az nem sokat mond, hogy egy ügyszakban vagy egy pertípusban mennyi ítéletben idéznek; az is számít, hogy összesen hány ítéletet hoznak, illetve hány ítélet található az adatbázisban. Az ügyszakok (jogágak) vonatkozásában ezt be is mutatjuk, de a pertípus vonatkozásában ennek az adatnak a kinyerésére – az adatbázis lezárása miatt – sajnos már nem volt lehetőség.

Ez a szám százalékban kifejezve így néz ki:

4. táblázat: Fajlagos alaptörvény-idézési mutató

	Kúria	Ítéletábla	Törvényszék	Járásbíróság*	Összesen
Büntetőjog	1,0%	1,3%	0,5%	–	0,9%
Közigazgatási jog	2,6%	3,4%	1,9%	–	3,9%
Munkajog	0,9%	–	0,7%	–	1,0%
Polgári jog	2,4%	4,3%	4,0%	2,0%	3,8%
Összesen	2,0%	3,5%	2,7%	13,9%	3,0%

* A munkaügyi és közigazgatási bíróságokkal együtt.

Ez a táblázat azt mutatja tehát például, hogy az adatbázisban a 2012 és 2016 közötti időszakban a Kúriáról közzétett büntetőjogi (és katonai büntetőjogi) tárgyú összes ítélet 581 darab volt, amelyből 6 tartalmazott az Alaptörvényre való hivatkozást. Ez

tehát 1 százalék. A 3218 közigazgatási jogi perből 83, ez 2,6 százalék és így tovább. Ebből a táblázatból amúgy az rajzolódik ki, hogy az abszolút számok és a fajlagos számok között nincsen nagy különbség. Az ítéltáblák polgári (és gazdasági) ügyszakai itt is vezetik az idézettségi listákat. Érdekes, hogy míg a munkajoggal kapcsolatos ítélezésben a döntvényi jognak fontos szerepe van, addig az Alaptörvényre történő hivatkozások száma ebben az ügyszakban elég alacsony.

2.4. HIVATKOZOTT ALAPTÖRVÉNYI HELYEK

Végül fontos tudni azt is, hogy melyek a „legnépszerűbb” alaptörvényi helyek, mely helyeket idézi a leggyakrabban a bírói gyakorlat. A teljes képet az alábbi táblázat mutatja. (Figyelem, mivel egy dokumentumban több hivatkozás is lehet, ez a szám eltér az ítéletszámtól!)

5. táblázat: Az egyes alaptörvényi helyekre való hivatkozások száma (hivatkozásszám)

Hely	Hivatkozás (darab)	Hely	Hivatkozás (darab)	Hely	Hivatkozás (darab)
Alaptörvény	591	XVI. cikk	9	19. cikk	4
A) cikk	1	XVII. cikk	5	20. cikk	7
B) cikk	178	XVIII. cikk	7	21. cikk	2
C) cikk	14	XIX. cikk	23	22. cikk	1
E) cikk	37	XX. cikk	57	24. cikk	88
F) cikk	1	XXI. cikk	11	25. cikk	123
G) cikk	1	XXIII. cikk	13	26. cikk	76
H) cikk	3	XXIV. cikk	114	27. cikk	1
I) cikk	7	XXV. cikk	18	28. cikk	483
L) cikk	5	XXVI. cikk	9	29. cikk	3
M) cikk	36	XXVII. cikk	11	30. cikk	9
N) cikk	6	XXVIII. cikk	259	31. cikk	6
O) cikk	4	XXIX. cikk	1	32. cikk	16
P) cikk	2	XXX. cikk	7	33. cikk	6
Q) cikk	50	1. cikk	41	34. cikk	6
R) cikk	20	2. cikk	22	35. cikk	2
T) cikk	10	3. cikk	14	36. cikk	3
I. cikk	197	4. cikk	16	37. cikk	7
II. cikk	121	5. cikk	8	38. cikk	37
III. cikk	24	6. cikk	61	39. cikk	114
IV. cikk	37	7. cikk	5	40. cikk	1
V. cikk	3	8. cikk	6	41. cikk	11
VI. cikk	255	9. cikk	24	43. cikk	6
VII. cikk	19	10. cikk	19	45. cikk	2
VIII. cikk	25	11. cikk	2	46. cikk	2
IX. cikk	385	12. cikk	10	47. cikk	10
X. cikk	10	13. cikk	11	49. cikk	3

XI. cikk	5
XII. cikk	32
XIII. cikk	104
XIV. cikk	15
XV. cikk	102

14. cikk	9
15. cikk	21
16. cikk	5
17. cikk	17
18. cikk	5

51. cikk	12
52. cikk	2
53. cikk	1
54. cikk	3
Összesen	4187

Érdekes kép tárul elénk ezzel a táblázattal. Ha nem számítjuk az Alaptörvény konkrét hely nélküli, általános emlegetését az ítéletekben (első sor), akkor a legnépszerűbb alaptörvényi helyek a bírói gyakorlatban a 28. cikk (az objektív teleologikus értelmezés szabálya, 483 idézés), a IX. cikk (szólásszabadság, 385 idézés) és a XXVIII. cikk (a tisztességes eljáráshoz való jog, 259 idézés).

Mivel ez a három cikk adja a hivatkozások több mint negyedét, érdemes ezeket közelebről is szemügyre venni és a pertípusokkal együtt mutatni. E három hely tehát közelebről nézve így fest:

6. táblázat: A legnépszerűbb három alaptörvényi hely és a hozzájuk tartozó pertárgyak (hivatkozásszám)

	Összes
28. cikk	
Adóügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata	76
Általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása	45
Csalás	1
Egyéb büntetőügy	1
Egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata	57
Egyéb munkaügy	8
Egyéb polgári ügy	50
Emberölés	1
Energiaügyben hozott határozat felülvizsgálata	25
Építési ügyben hozott határozat felülvizsgálata	3
Fogyasztóvédelmi eljárásban hozott határozat felülvizsgálata	4
Idegenrendészeti határozat felülvizsgálata	4
Ingatlan-nyilvántartási határozat felülvizsgálata	14
Kártérítés	16
Kisajátítási határozat felülvizsgálata	1
Közbeszerzési határozat felülvizsgálata	6
Közérdekű adat kiadása	38
Közigazgatási jogkörben okozott kár	9
Médiaszolgáltatási határozat felülvizsgálata	2
Munkaviszony vagy hasonló jogviszony jogellenes megszüntetése	17
Okirat-hamisítás	1

	Összes
Sajtó-helyreigazítás iránti per	6
Személyhez fűződő jogok megsértése	12
Szerződéses jogvita	41
Támogatási ügyben hozott határozat felülvizsgálata	16
Társadalombiztosítási határozat felülvizsgálata	5
Társasági ügy (pl. taggyűlési határozat)	15
Testi sértés	1
Választottbírói ítélet érvénytelenítési iránti ügy	3
Vesztegetés	1
Vezető tisztségviselő felelősségének megállapítása	4
28. cikk összesen	483
IX. cikk	
Egyéb büntetőügy	3
Egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata	7
Egyéb polgári ügy	33
Kártérítés	5
Közérdekű adat kiadása	4
Médiaszolgáltatási határozat felülvizsgálata	15
Rágalmazás	7
Sajtó-helyreigazítás iránti per	166
Személyes adatok védelmével kapcsolatos per	3
Személyhez fűződő jogok megsértése	142
IX. cikk összesen	385
XXVIII. cikk	
Adóügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata	11
Általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása	71
Családjogi ügy	1
Csalás	5
Egyéb büntetőügy	18
Egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata	22
Egyéb munkaügy	1
Egyéb polgári ügy	18
Emberölés	9
Ingatlan-nyilvántartási határozat felülvizsgálata	2
Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények	3
Kártérítés	20
Kisajátítási határozat felülvizsgálata	1

	Összes
Közbeszerzési határozat felülvizsgálata	2
Közérdekű adat kiadása	1
Közigazgatási jogkörben okozott kár	1
Munkaviszony vagy hasonló jogviszony jogellenes megszüntetése	17
Okirat-hamisítás	4
Rágalmazás	1
Sajtó-helyreigazítás iránti per	5
Személyes adatok védelmével kapcsolatos per	1
Személyhez fűződő jogok megsértése	18
Szerződéses jogvita	3
Támogatási ügyben hozott határozat felülvizsgálata	2
Társadalombiztosítási határozat felülvizsgálata	1
Társasági ügy (pl. taggyűlési határozat)	2
Testi sértés	4
Választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti ügy	8
Vesztegetés	7
XXVIII. cikk összesen	259
Végösszesen	1127

Itt sem meglepő, hogy míg a 28. és a XXVIII. cikk igazi jolly jokerként csaknem mindenféle típusú perben felbukkannak, addig a IX. cikk csak egy jól behatárolt perszoportban használatos.

3. AZ AB HATÁROZATOKRA TÖRTÉNŐ HIVATKOZÁSOK ADATBÁZISÁNAK ADATAI

3.1. ÁLTALÁNOS ADATOK

Az AB határozatok adatbázisa az Alaptörvény-táblázathoz hasonló struktúrában tartalmazza az összes AB határozatra történő hivatkozást a 2010 és 2016 közötti időszaktól. Ennek az alapadatai:

7. táblázat: Az AB határozatokat tartalmazó adatbázis adatai

A 2010 és 2016 közötti időszak összes határozata az adatbázisban (dokumentum, darabszám)	AB hivatkozást tartalmazó ítélet (dokumentum, darabszám) és ezek aránya az összeshez viszonyítva (%)	Az ítéletekben hivatkozott AB határozatok száma	Összes hivatkozás ezekre a határozatokra (egy dokumentumban csak egyszer számolva az egy helyre történő hivatkozást)
95 891	2302 (2,4%)	480	3557

A számok nagy hasonlóságot mutatnak az alaptörvényi hivatkozások adataival, a rendes bíróságok hasonló gyakorisággal hivatkoznak AB határozatokra, mint alaptörvényi helyeket. Ugyanakkor fentebb már jeleztük, hogy a valódi átfedés csak 673 dokumentum. Így mindkét halmazban van több mint félezer olyan dokumentum, amely nem hivatkozik mindkét forrástípusra.

3.2. A BÍRÓSÁGOK ÉS A BÍRÓSÁGI SZINTEK

Elősként azt a táblázatot közöljük, amely az AB határozatra történő hivatkozást tartalmazó 2302 ítélet időbeli eloszlását és a bírósági szinteket tartalmazza. Ezúttal csak a négy ítélőtábla adatait látjuk részletesen:

8. táblázat: AB határozatokra hivatkozó ítéletek bírósági szintenként és évente (különböztve a négy ítélőtábla)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Összesen
Kúria	28	22	49	86	164	113	58	520
Ítélőtábla								
Debreceni Ítélőtábla	13	2	2	25	21	11	8	82
Fővárosi Ítélőtábla	54	4	66	145	143	113	73	598
Győri Ítélőtábla	1	–	1	8	10	12	8	40
Pécsi Ítélőtábla	3	–	2	15	9	5	13	47
Szegedi Ítélőtábla	2		1	4	11	19	20	57
Ítélőtábla összesen	73	6	72	197	194	160	122	824
Törvényszék	34	90	224	168	133	130	8	787
Járásbíróság	7	11	10	8	6	3	1	46
Munkaügyi és közigazgatási bíróság	3	6	16	44	32	24	–	125
Összesen	145	135	371	503	529	430	189	2302

Ez a táblázat szintén nagy hasonlóságot mutat az Alaptörvényre hivatkozó ítéletekkel. A felsőbb bíróságok jóval gyakrabban hivatkoznak AB határozatra, mint az alsóbíróságok. Azt, hogy a főváros területén illetékes bíróságok nagyobb számban hoznak AB határozatokra hivatkozó ítéleteket, nagyoobbrészt ezeknek a bíróságoknak az eleve magasabb ügyérkezése indokolja. Nehéz viszont magyarázatot találni az évenkénti ingadozásra. Mivel az egyes évekből nagyjából hasonló számú ítélet kerül bele a birosag.hu adatbázisába, a jelenséget semmi más nem indokolhatja, csak az, hogy 2014–2015-ben olyan perek, pertípusok folytak, amelyekben az AB határozatokra hivatkozások száma megnőtt. A jogterületek, pertípusok vizsgálata hamarosan választ ad arra a kérdésre, hogy mi emelte meg 2014–2015-ben ezt a számot.

3.3. JOGTERÜLETEK

Ahogy az Alaptörvényre vagy a döntvényekre történő hivatkozások esetén, itt is igazán a jogterületi (pertípus alapján történő) bontások ígérnek több információt. Az egyes pertípusok kapcsán némileg eltértünk az alaptörvényi táblázatban használt pertípusbontástól, mert itt bizonyos pertípusok magasabb – kimutatásra érdemes – számban fordultak elő, de az öt alatti elemszámok miatt más perek kerültek bele az „Egyéb” kategóriákba is. Már maga az is beszédes, hogy melyeket kellett idetenni, és melyek kerültek napvilágra: például a közigazgatási jog rengeteg olyan pertípusa, ahol a bíróságok szívesen és gyakran hivatkoznak az Alaptörvényre (például energiaügyek, idegenrendészet, kisajátítás), nem szerepelnek szignifikáns elemszámmal az AB határozatokra történő hivatkozásokat tartalmazó adatbázisban. Ugyanakkor a polgári jog jóval nagyobb súlyt kap, és új pertípusok is megjelennek, mint a kártérítés vagy külön a kártalanítás. Mivel arra is szerettünk volna választ kapni, hogy mitől nőtt meg a hivatkozó ítéletek száma 2014-től kezdődően, az oszlopokban évenkénti bontást is láthatunk.

9. táblázat: AB határozatra hivatkozó ítéletek pertípusonként, 2010–2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Össz.
Büntetőjog								
Becsületsértés	2	–	–	2	1		1	6
Csalás	1	1	–	–	2	5	3	12
Egyéb büntetőügy	8	2	6	6	15	21	8	66
Emberölés	–	–	–	2	2	5	6	15
Hivatali visszaélés	1	2	–	–	1	1	2	7
Lopás	–	1	–	1	–	3	1	6
Okirat-hamisítás	–	–	2	4	–	7	2	15
Rablás	–	1	–	1	6	4	2	14
Rágalmazás	4	1	2	8	4	6	2	27
Sikkasztás	–	–	2	1	–	–	1	4
Testi sértés	–	–	–	3	7	11	4	25
Üzérkedés	–	–	–	–	1	2	1	4
Vesztegetés	1	2	–	2	1	6	4	16
Zsarolás	–		–	1	2	–	1	4
Büntetőjog összesen	17	10	12	31	42	71	38	221
Közigazgatási jog								
Adóügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata	1	13	27	29	17	12	5	104

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Össz.
Egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata	4	16	34	28	48	35	23	188
Ingatlan-nyilván- tartási határozat felülvizsgálata	–	1	4	3	2	–	–	10
Médiaszolgáltatási határozat felülvizsgálata	3	–	2	9	2	–	–	16
Támogatási ügy- ben hozott határo- zat felülvizsgálata	–	–	1	1	5	5	1	13
Társadalom- biztosítási határozat felülvizsgálata	4	4	–	2	6	4	–	20
Közigazgatási jog összesen	12	34	68	72	80	56	29	351
Munkajog								
Egyéb munkaügy	5	2	14	14	9	4		48
Munkaviszony vagy hasonló jog- viszony jogellenes megszüntetése	7	13	25	21	29	13	5	113
Munkajog összesen	12	15	39	35	38	17	5	161
Polgári jog								
Általános szerződési feltételek érvény- telenségének meg- állapítása	–	–	–	–	57	17	1	75
Családjogi ügy	–	3	1	1	–	1	–	6
Egyéb polgári ügy	14	11	43	44	18	27	13	170
Kártalanítás	10	8	3	7	15	9	3	55
Kártérítés	20	22	43	65	84	55	28	317
Közérdekű adat kiadása	2	1	6	14	16	16	6	61
Közigazgatási jog- körben okozott kár	2	1	3	8	9	7	5	35
Sajtó-helyreigazi- tás iránti per	12	–	37	46	53	18	5	171
Személyhez fűződő jogok megsértése	32	22	98	157	103	121	44	577
Szerződéses jogvita	9	7	11	17	9	10	12	75

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Össz.
Társasági ügy (pl. taggyűlési határozat)	2	–	4	3	1	4	–	14
Tulajdonjogi ügy	1	1	3	3	4	1	–	13
Polgári jog összesen	104	76	252	365	369	286	117	1569
Végösszesen	145	135	371	503	529	430	189	2302

A táblázat ismét csak hasonló képet nyújt, mint az Alaptörvényre hivatkozó táblázat: néhány pertípus dominálja minden területen a képet. Eltérés az alaptörvényi hivatkozások táblázatától, hogy a közigazgatási jogban korántsem olyan gyakori az AB határozatra hivatkozás, és nem is szór annyira a kép, mint az alaptörvényi hivatkozásokat számba vevő táblázat esetében. Kevesebb ügytípus és kevesebb hivatkozás található – emiatt a polgári ügyszak sokkal jobban dominálja ezt az összesítést.

A táblázat egyértelműen választ ad arra a kérdésre is, hogy mitől nőtt meg az AB határozatokra történő hivatkozások száma 2014–2015-ben. Komoly növekedést tapasztalhatunk a személyiségi jog megsértésével kapcsolatos perekben és az ÁSZF felülvizsgálatával kapcsolatos, a devizakölcsönökkel kapcsolatos ügyek egyik leágazásaként 2014-ben megjelent pertípusban.

3.4. HIVATKOZOTT AB HATÁROZATOK

Végül itt, akárcsak az alaptörvényi helyeknél, érdemes rápillantanunk arra a táblázatra, amely az egyes AB határozatok hivatkozottságát mutatja. Két táblázatot és egy diagramot közlünk. A 2302 ítéletben, amely AB határozatra hivatkozik, összesen 480 AB határozatra történik hivatkozás, 3557 alkalommal. A táblázatból azokat a határozatokat, amelyekre csak egy vagy két hivatkozás történt, kivettük. Ezek a kiegészítő mellékletben tekinthetők meg.

10. táblázat: Hivatkozott AB határozatok

Határozat	Hivatkozás (darabszám)
34/1992. (VI. 1.)	585
36/1994. (VI. 24.)	521
30/1992. (V. 26.)	281
8/2011. (II. 18.)	92
39/1997. (VII. 1.)	61
34/2014. (XI. 14.)	43
8/1990. (IV. 23.)	43
7/2014. (III. 7.)	39
51/2009. (IV. 28.)	36

Határozat	Hivatkozás (darabszám)
8/2014. (III. 20.)	35
34/1994. (VI. 24.)	33
8/2013. (III. 1.)	33
6/2013. (III. 1.)	30
165/2011. (XII. 20.)	27
23/2014. (VII. 15.)	26
60/1992. (XI. 17.)	26
64/1991. (XII. 17.)	24
21/2013. (VII. 19.)	23
13/2014. (IV. 18.)	22
29/2011. (IV. 7.)	22
6/1998. (III. 11.)	22
8/2015. (IV. 17.)	21
9/1992. (I. 30.)	21
11/1992. (III. 5.)	20
20/2014. (VII. 3.)	19
25/2013. (X. 4.)	19
33/2012. (VII. 17.)	18
33/2014. (XI. 7.)	18
66/1991. (XII. 21.)	18
724/B/1994.	18
23/1990. (X. 31.)	17
1/2007. (I. 18.)	16
32/1992. (V. 29.)	16
32/2014. (XI. 3.)	16
34/2012. (VII. 17.)	16
5/1997. (II. 7.)	15
12/2004. (IV. 7.)	14
155/2008. (XII. 17.)	14
2/2007. (I. 24.)	14
2/2015. (II. 2.)	14
42/2005. (XI. 14.)	14
64/1993. (XII. 22.)	14
28/2014. (IX. 29.)	13
41/2003. (VII. 2.)	13
935/B/1997.	13
23/2009. (III. 6.)	12

Határozat	Hivatkozás (darabszám)
3/2006. (II. 8.)	12
4/2013. (II. 21.)	12
23/1998. (VI. 9.)	11
35/2011. (V. 6.)	11
37/1992. (VI. 10.)	11
47/2008. (IV. 17.)	11
57/1994. (XI. 17.)	11
13/2013. (VI. 17.)	10
2/2013. (I. 23.)	10
30/2000. (X. 11.)	10
29/2006. (VI. 21.)	9
3175/2013. (X. 9.)	9
35/2012. (VII. 17.)	9
51/1998. (XI. 27.)	9
56/1994. (XI. 10.)	9
57/1995. (IX. 15.)	9
60/2009. (V. 28.)	9
9/2013. (III. 6.)	9
14/2004. (V. 7.)	8
22/1994. (IV. 16.)	8
37/2011. (V. 10.)	8
38/1993. (VI. 11.)	8
39/2007. (VI. 20.)	8
7/1992. (I. 30.)	8
75/2008. (V. 29.)	8
144/2008. (XI. 26.)	7
19/2014. (V. 30.)	7
20/1997. (III. 19.)	7
31/1998. (VI. 25.)	7
3208/2013. (XI. 18.)	7
34/2013. (XI. 22.)	7
4/1993. (II. 12.)	7
7/2004. (III. 24.)	7
994/B/2007.	7
1078/B/1993.	6
1/1994. (I. 7.)	6
1/2015. (I. 16.)	6

Határozat	Hivatkozás (darabszám)
1214/B/1990.	6
13/2001. (V. 14.)	6
144/2010. (VII. 14.)	6
16/2014. (V. 22.)	6
21/1996. (V. 17.)	6
25/2014. (VII. 22.)	6
32/1991. (VI. 6.)	6
34/2004. (IX. 28.)	6
41/2000. (XI. 8.)	6
55/2001. (XI. 29.)	6
56/1991. (XI. 8.)	6
57/1991. (XI. 8.)	6
75/1995. (XII. 21.)	6
10/2011. (III. 9.)	5
10/2014. (IV. 4.)	5
110/2009. (XI. 18.)	5
14/2002. (III. 20.)	5
15/1991. (IV. 13.)	5
15/2002. (III. 29.)	5
15/2014. (V. 13.)	5
19/2010. (II. 18.)	5
20/2013. (VII. 19.)	5
23/2013. (IX. 25.)	5
27/1991. (V. 20.)	5
29/1992. (V. 19.)	5
3192/2012. (VII. 26.)	5
33/2013. (XI. 22.)	5
35/1994. (VI. 24.)	5
36/2013. (XII. 5.)	5
5/2014. (II. 14.)	5
58/1995. (IX. 15.)	5
6/2014. (II. 26.)	5
7/2013. (III. 1.)	5
778/D/2000.	5
8/1992. (I. 30.)	5
8/2010. (I. 28.)	5
80/2006. (XII. 20.)	5
801/B/2002.	5

Határozat	Hivatkozás (darabszám)
112/B/2001.	4
13/1990. (VI. 18.)	4
13/2002. (III. 20.)	4
154/2008. (XII. 17.)	4
207/B/2001.	4
24/1996. (VI. 25.)	4
26/1992. (IV. 30.)	4
27/2014. (VII. 23.)	4
3/2013. (II. 14.)	4
30/2014. (IX. 30.)	4
3047/2013. (II. 28.)	4
3106/2013. (V. 17.)	4
3189/2013. (X. 22.)	4
32/2005. (IX. 15.)	4
34/1991. (VI. 15.)	4
34/2007. (VI. 6.)	4
37/2007. (VI. 12.)	4
38/2012. (XI. 14.)	4
4/2006. (II. 15.)	4
43/1995. (VI. 30.)	4
46/2007. (VI. 27.)	4
51/2010. (IV. 28.)	4
53/1992. (X. 29.)	4
59/1993. (XI. 29.)	4
61/1992. (XI. 20.)	4
8/1998. (III. 20.)	4
9/1990. (IV. 25.)	4
96/2008. (VII. 3.)	4
1/1999. (II. 24.)	3
1/2004. (II. 12.)	3
1/2009. (I. 9.)	3
1001/2013. (II. 27.) AB TŰ határozat	3
104/2009. (X. 30.)	3
104/2010. (VI. 10.)	3
109/2009. (XI. 18.)	3
1130/B/1995.	3
12/1991. (IV. 11.)	3
12/2001. (V. 14.)	3

Határozat	Hivatkozás (darabszám)
124/2008. (X. 14.)	3
13/2004. (IV. 20.)	3
15/1995. (III. 13.)	3
17/2001. (VI. 1.)	3
22/2015. (VI. 18.)	3
27/2010. (III. 5.)	3
3135/2013. (VII. 2.)	3
32/2011. (IV. 7.)	3
32/2012. (VII. 4.)	3
33/1998. (VI. 25.)	3
33/2002. (VII. 4.)	3
33/2006. (VII. 13.)	3
35/2014. (XII. 18.)	3
354/B/1995.	3
36/2005. (X. 5.)	3
42/1996. (X. 9.)	3
42/2004. (XI. 9.)	3
441/D/2006.	3
45/2012. (XII. 29.)	3
46/1991. (IX. 10.)	3
49/1995. (VI. 30.)	3
5/1992. (I. 30.)	3
5/2015. (II. 25.)	3
57/2001. (XII. 5.)	3
63/2003. (XII. 15.)	3
646/B/1993.	3
652/D/2005.	3
67/2009. (VI. 19.)	3
72/1995. (XII. 15.)	3
8/1993. (II. 27.)	3
9/2015. (IV. 23.)	3
955/B/1998.	3
Két hivatkozást tartalmaz	82
Egy hivatkozást tartalmaz	207
Összes hivatkozás	3557
Összes dokumentum (darabszám)	480

Az egyes AB határozatokra természetesen nagyon eltérő számban vannak hivatkozások. Van három olyan határozat, amely több száz hivatkozást kapott [34/1992. (VI. 1.) – nem vagyoni kártérítés; 36/1994. (VI. 24.) – közszereplők személyiségi jogainak védelme; 30/1992. (V. 26.) – közösség elleni izgatás, véleménynyilvánítási szabadság]. És ahogy ez lenni szokott, 24 olyan határozat van, amelyet 20-nál többször hivatkoznak. A maradék 456 határozatot kevesebb mint 20-szor említik, ezek közül is 207 határozatot összesen egyszer.

A top öt határozatot az alábbi ügýtípusokban hivatkozzák:

11. táblázat: Leggyakrabban hivatkozott öt AB határozat pertárgyak szerint

	30/1992. (V. 26.) AB határozat	34/1992. (VI. 1.) AB határozat	36/1994. (VI. 24.) AB határozat	39/1997. (VII. 1.) AB határozat	8/2011. (II. 18.) AB határozat	Vég- összesen
Büntetőjog	13	5	38			56
Becsületsértés	3		5			8
Egyéb büntetőügy	4		6			10
Rablás		1				1
Rágalmazás	6	4	27			37
Közigazgatási jog	1		4	55	2	62
Adóügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata				35	1	36
Egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata			3	17	1	21
Energiaügyben hozott határozat felülvizsgálata				1		1
Médiaszolgáltatási határozat felülvizsgálata	1		1			2
Támogatási ügyben hozott határozat felülvizsgálata				2		2
Munkajog	1	18		4	68	91
Egyéb munkaügy		10			5	15
Munkaviszony vagy hasonló jogviszony jogellenes megszüntetése	1	8		4	63	76
Polgári jog	266	562	479	2	22	1331
Általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása				2	20	22
Családügyi ügy	1					1
Egyéb polgári ügy	22	65	36			123

	30/1992. (V. 26.) AB hatá- rozat	34/1992. (VI. 1.) AB hatá- rozat	36/1994. (VI. 24.) AB hatá- rozat	39/1997. (VII. 1.) AB hatá- rozat	8/2011. (II. 18.) AB hatá- rozat	Vég- összesen
Kártalanítás		39				39
Kártérítés	4	228	6		2	240
Közérdekű adat kiadása		1				1
Közigazgatási jogkör- ben okozott kár		10	1			11
Sajtó-helyreigazítás iránti per	97		127			224
Személyhez fűződő jogok megsértése	141	210	308			659
Szerződéses jogvita	1	9	1			11
Végösszesen	281	585	521	61	92	1540

Ahogy ezt várni lehetett, a gyakran hivatkozott AB határozatoknak megvan a tipikus „hivatkozási helyük”, az a pertípus, amelyben azt gyakran – és vélhetően szinte szokásszerűen – hivatkozzák. A személyhez fűződő jogok megsértésével kapcsolatos perekben a nem vagyoni kártérítéssel és a közszereplőkkel kapcsolatos véleménynyilvánítási határozatot, a kártérítési ügyekben a nem vagyoni kártérítésre vonatkozó határozatot és így tovább. Itt is nyugodtan kijelenthetjük, hogy az ezekre az AB határozatokra történő hivatkozások gyakran szokásszerű, reflektálatlan, copy-paste jellegűek.

Az utolsó táblázattal és diagrammal azt szeretnénk megmutatni, hogy melyek a legnépszerűbbek az AB korszakai közül. Értelemszerűen ez a táblázat összefügg az előzővel. Az első oszlopban a hivatkozások összes száma található, míg a második oszlopban az abból az évből hivatkozott AB határozatok száma.

12. táblázat: AB határozatok hivatkozásszáma és darabszáma a keletkezésük éve szerint

	Összes hivatkozás	Hivatkozott AB határozatok száma
1990	84	13
1991	95	21
1992	1006	26
1993	66	24
1994	624	18
1995	49	17
1996	22	9
1997	109	15
1998	82	24
1999	12	9
2000	37	14
2001	43	20

2002	35	15
2003	27	11
2004	57	17
2005	44	20
2006	67	27
2007	76	19
2008	62	17
2009	90	21
2010	32	11
2011	178	15
2012	68	16
2013	229	31
2014	295	29
2015	65	18
2016	3	3
Összesen	3557	480

1. diagram a 12. táblázathoz

Összes hivatkozás az AB határozatokra és az AB határozatok száma az AB határozatok keletkezési éve szerint



A grafikonból és a táblázatból sokféle következtetést le lehet vonni, mi azonban itt csak egyet teszünk meg. Sokszor szokták az AB korszakait emlegetni, és egyes korszakokat „aranykorként”, másokat kevésbé sikeres időszakként emlegetni. A grafikon nem támasztja maradéktalanul alá ezt a vélekedést. Az igaz, hogy az 1992-es évben hozott két AB határozat [30/1992. (V. 26.) és 34/1992. (VI. 1.)] nagyon megdobja ennek az évnek a hivatkozási mennyiségét, hiszen az 1006 hivatkozásból csaknem 900-ért felelősek, és ugyanez igaz az 1994-es évre is. De korszakokról nem beszél-

hetünk, hiszen az 1991-ben vagy 1993-ban hozott AB határozatok még az átlagnál is népszerűlenebbek, ugyanakkor 2011-től nemhogy hanyatlás, hanem emelkedés tapasztalható. A 2011 utáni időszakra egyértelműen jellemző a precedensek idézésével kapcsolatos tapasztalat, mely szerint a frissebb döntéseket a bírák szívesebben idézik, a régebbieket pedig egyre kevésbé, pár kivételtől eltekintve, így van egyfajta „értékvesztés” a hivatkozható „ítéletvagyokban”.⁶ Az egyes évekből és korszakokból hivatkozott AB határozatok száma között nincsen nagyságrendi eltérés, általában 10 és 30 között idéznek határozatokat a bíróságok az egyes évekből. A hivatkozások számában már jócskán vannak kiugrások, és elsősorban az 1992-es és az 1994-es évből. Ahogy azonban azt a 11. táblázatban láthattuk, ezeket az eltéréseket egy-egy, egyes pertípusokban igen gyakran hivatkozott AB határozat okozza. És vegyük észre azt is, hogy 1992-t és 1994-et követően rögvest három 2010 utáni év következik népszerűségben.

4. HATVÁNYELOSZLÁS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZATOK HIVATKOZÁSÁBAN

4.1. EGY SPECIÁLIS ELOSZLÁSI GÖRBE

A fentebbi, szinte triviális meglátások mellett a rendelkezésre álló statisztikai adatokból néhány meglepő következtetést is le lehet vonni. Az egyik a bíróságok által idézett alkotmánybírósági határozatokra vonatkozik. Ha azt vizsgáljuk, hogy az egyes AB határozatokra hányszor hivatkoznak a különböző bírói fórumok, akkor nemcsak az Alkotmánybíróságnak a joggyakorlatra gyakorolt hatásáról tudunk meg érdekes információkat, hanem a jogrendszer egészéről és a jogról mint rendszerről is.



⁶ Lásd LANDES–POSNER (4. l.).

Ha ugyanis grafikusán ábrázoljuk az egyes alkotmánybírói határozatokra való hivatkozások számát, az itt látható görbét kapjuk. Ebből az szűrhető le, hogy van néhány AB határozat, amelyre rengeteg bírósági ítélet hivatkozik, míg a döntések nagy részére a rendes bíróságok mindösszesen egyszer vagy kétszer hivatkoznak, illetve az egyáltalán nem hivatkozott alkotmánybírói határozatok száma még ennél is jelentősebb.

Ha az (akár csak egyszer is) hivatkozott alkotmánybírói határozatokat nézzük, akkor is az lehet a benyomásunk, hogy e határozatok 20 százaléka gyakorol tényleges hatást a joggyakorlatra, hiszen erre a 20 százalékra hivatkozik a rendes bírósági ítéletek 80 százaléka, tehát a maradék 80 százaléknyi alkotmánybírói határozat a bírósági gyakorlatnak csupán 20 százaléka gyakorolt kimutatható hatást. (Természetesen a meg nem hivatkozott alkotmánybírói határozatok tömegei mellett az alkotmánybírói határozatra egyáltalán nem hivatkozó bírói döntések száma is rendkívül jelentős, ezeket szintén figyelmen kívül hagytuk a jelen vizsgálatban.) Az összes hivatkozott alkotmánybírói határozat (480) közül az első 20 százalék listáját a hivatkozások darabszámával a következő táblázatban közöljük:

Hivatkozott határozat	Hivatkozás (darab- szám)	Hivatkozott határozat	Hivatkozás (darab- szám)
34/1992. (VI. 1.) AB határozat	585	935/B/1997. AB határozat	13
36/1994. (VI. 24.) AB határozat	521	23/2009. (III. 6.) AB határozat	13
30/1992. (V. 26.) AB határozat	281	3/2006. (II. 8.) AB határozat	12
8/2011. (II. 18.) AB határozat	92	4/2013. (II. 21.) AB határozat	12
39/1997. (VII. 1.) AB határozat	61	23/1998. (VI. 9.) AB határozat	11
34/2014. (XI. 14.) AB határozat	43	35/2011. (V. 6.) AB határozat	11
8/1990. (IV. 23.) AB határozat	43	37/1992. (VI. 10.) AB határozat	11
7/2014. (III. 7.) AB határozat	39	47/2008. (IV. 17.) AB határozat	11
51/2009. (IV. 28.) AB határozat	36	57/1994. (XI. 17.) AB határozat	11
8/2014. (III. 20.) AB határozat	35	13/2013. (VI. 17.) AB határozat	10
34/1994. (VI. 24.) AB határozat	33	2/2013. (I. 23.) AB határozat	10
8/2013. (III. 1.) AB határozat	33	30/2000. (X. 11.) AB határozat	10
6/2013. (III. 1.) AB határozat	30	29/2006. (VI. 21.) AB határozat	9
165/2011. (XII. 20.) AB határozat	27	3175/2013. (X. 9.) AB határozat	9
23/2014. (VII. 15.) AB határozat	26	35/2012. (VII. 17.) AB határozat	9
60/1992. (XI. 17.) AB határozat	26	51/1998. (XI. 27.) AB határozat	9
64/1991. (XII. 17.) AB határozat	24	56/1994. (XI. 10.) AB határozat	9
21/2013. (VII. 19.) AB határozat	23	57/1995. (IX. 15.) AB határozat	9
13/2014. (IV. 18.) AB határozat	22	60/2009. (V. 28.) AB határozat	9
29/2011. (IV. 7.) AB határozat	22	9/2013. (III. 6.) AB határozat	9
6/1998. (III. 11.) AB határozat	22	14/2004. (V. 7.) AB határozat	8
8/2015. (IV. 17.) AB határozat	21	22/1994. (IV. 16.) AB határozat	8
9/1992. (I. 30.) AB határozat	21	37/2011. (V. 10.) AB határozat	8
11/1992. (III. 5.) AB határozat	20	38/1993. (VI. 11.) AB határozat	8
20/2014. (VII. 3.) AB határozat	19	39/2007. (VI. 20.) AB határozat	8
25/2013. (X. 4.) AB határozat	19	7/1992. (I. 30.) AB határozat	8

Hivatkozott határozat	Hivatkozás (darab- szám)	Hivatkozott határozat	Hivatkozás (darab- szám)
33/2012. (VII. 17.) AB határozat	18	75/2008. (V. 29.) AB határozat	8
33/2014. (XI. 7.) AB határozat	18	144/2008. (XI. 26.) AB határozat	7
66/1991. (XII. 21.) AB határozat	18	19/2014. (V. 30.) AB határozat	7
724/B/1994. AB határozat	18	20/1997. (III. 19.) AB határozat	7
23/1990. (X. 31.) AB határozat	17	31/1998. (VI. 25.) AB határozat	7
1/2007. (I. 18.) AB határozat	16	3208/2013. (XI. 18.) AB határozat	7
32/1992. (V. 29.) AB határozat	16	34/2013. (XI. 22.) AB határozat	7
32/2014. (XI. 3.) AB határozat	16	4/1993. (II. 12.) AB határozat	7
34/2012. (VII. 17.) AB határozat	16	7/2004. (III. 24.) AB határozat	7
5/1997. (II. 7.) AB határozat	15	994/B/2007. AB határozat	7
12/2004. (IV. 7.) AB határozat	14	1078/B/1993. AB végzés	6
155/2008. (XII. 17.) AB határozat	14	1/1994. (I. 7.) AB határozat	6
2/2007. (I. 24.) AB határozat	14	1/2015. (I. 16.) AB határozat	6
2/2015. (II. 2.) AB határozat	14	1214/B/1990. AB határozat	6
42/2005. (XI. 14.) AB határozat	14	13/2001. (V. 14.) AB határozat	6
64/1993. (XII. 22.) AB határozat	14	144/2010. (VII. 14.) AB határozat	6
28/2014. (IX. 29.) AB határozat	13	16/2014. (V. 22.) AB határozat	6
41/2003. (VII. 2.) AB határozat	13	21/1996. (V. 17.) AB határozat	6
25/2014. (VII. 22.) AB határozat	6	55/2001. (XI. 29.) AB határozat	6
32/1991. (VI. 6.) AB határozat	6	56/1991. (XI. 8.) AB határozat	6
34/2004. (IX. 28.) AB határozat	6	57/1991. (XI. 8.) AB határozat	6
41/2000. (XI. 8.) AB határozat	6	75/1995. (XII. 21.) AB határozat	6

Ezek a határozatok képezik tehát az összes alkotmánybíróági határozat „elitjét”, ezek a joggyakorlatban betöltött szerepük folytán méltán kapnának helyet egy válogatott határozatgyűjteményben. A leggyakrabban hivatkozott határozat a kártérítés egyes kérdéseiről szól, a másik két határozat pedig, amelyre szintén száznál több hivatkozást kapunk, a véleménynyilvánítás szabadságáról.

Figyelemre méltó az a tény is, hogy bár e három határozat mind az Alkotmánybíróóság működésének első négy évéből származik, a negyedik határozat, mely némileg lemaradva, de még mindig majdnem száz hivatkozással követi az előző hármat, már 2011-es. Ez azért érdekes, mert az Alkotmánybíróóság első éveiben kelt határozatok tulajdonképpen majdnem húszéves előnyben vannak a későbbiekhez képest, így ha a hivatkozások száma egyenletesen nőne, akkor a korábbi határozatok hivatkozási számát sosem haladná meg a későbbi határozatoké. Itt azonban nem ezt látjuk, a 2011-es határozat számos, a kilencvenes és kétezres években kelt határozatot maga mögé utasít. (A jogászai intuíció természetesen eleve azt mondaná, hogy a hivatkozások száma elsősorban az adott határozat jelentőségétől függ, de az, hogy mit tartunk jelentős ítéletnek, részben éppen a hivatkozások számától is függ.)

A kérdés az, hogy milyen következtetéseket szűrhetünk le a hivatkozások ilyen megoszlásából. Némiképp túlzással azt mondhatnánk, hogy a joggyakorlat szempontjából az alkotmánybíróági határozatok többsége teljesen felesleges. Természetesen ellenérvként hozható fel, hogy egyrészt az Alkotmánybíróóságnak nem kizárólag a

joggyakorlat befolyásolása a feladata, másrészt itt figyelmen kívül maradnak azok a határozatok, amelyek jogszabályokat semmisítettek meg, és ahol a bíróság az így előállt tételes jogot alkalmazta anélkül, hogy a megsemmisítő határozatra külön hivatkozott volna.

Az itt megfigyelt eloszlás azonban nem egyedülálló, hanem a természet- és társadalomtudományokban igen gyakran megfigyelt jelenség, melynek az utóbbi évtizedekben egyre bővülő szakirodalma van.

4.2. HATVÁNYELOSZLÁS ÉS KOMPLEX HÁLÓZATOK

A kérdés egyik legkimerítőbb és viszonylag közérthető feldolgozását Barabási Albert-László *Linked* (Behálózva) című könyve adja.⁷

Barabási a hálózatok fejlődési modelljét elemzi. A klasszikus, Erdős–Rényi-féle modell a hálózatok véletlenszerű kiépülését feltételezi. Ebben a modellben igaz az, hogy a korábbi csomópontoknak több kapcsolatuk lesz, mint a későbbieknek.⁸ Ez a mi témánk szempontjából tehát azt jelentené, hogy a korábbi alkotmánybíróági határozatokra többet hivatkoznának, mint a későbbiekre, ahogy azt fentebb már kifejtettük. Ez a modell azt feltételezi, hogy az egyes csomópontok – jelen esetben az alkotmánybíróági határozatok – egyenrangúak, tehát nincs olyan tulajdonságuk, ami miatt az egyik jobban „vonzaná” a hivatkozásokat, mint a többi. Ez a mi esetünkben ugyan nincs így, de a véletlenszerű modell a természeti-társadalmi jelenségek számos esetére szintén nem alkalmazható. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az Erdős–Rényi-féle modell haszontalan volna. A véletlenszerű eloszlások előfordulása a természetben nem meglepő, sőt a szignifikanciateszt is lényegében azon alapul, hogy a véletlenszerű eloszlások egymástól függetlenül is előfordulnak. Annál érdekesebb viszont, hogy az ettől eltérő, fent vázolt eloszlás szintén előfordul számos, egymástól függetlennek tűnő esetben, itt azonban az eloszlás mögött egy jellemző struktúra áll.

Elmondhatjuk ugyanis, hogy a határozathivatkozások összessége és például az Egyesült Államok légi hálózata egyező tulajdonságokat mutat, de hasonló rendszer figyelhető meg a world wide web vagy az internet felépítésében is (a kettő ugyanis nem azonos fogalom, az utóbbi a hálózati infrastruktúrát, az előbbi a weblapok közötti kapcsolatot jelenti), de a társadalmi hálózatok vagy a tudományos hivatkozások megoszlása is hasonló, vagy hozható példa a fizika területéről is. Mindennek hátterében komplex hálózatok állnak.⁹

E hálózatok jellemzője az, hogy az újabb elemek, például hivatkozások nem véletlenszerűen kapcsolódnak a már meglévő hálózathoz, hanem azok a csomópontok,

⁷ Albert-László BARABÁSI: *Linked* (London: Plume/Penguin 2009); magyarul: *Behálózva* [for. VICSEK Mária] (Budapest: Libri 2013.) Az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának precedensjoga és a Barabási által leírt hálózatok közötti hasonlóság felmerült korábban is, de részletes kifejtés nélkül. Lásd James H. FOWLER – Timothy R. JOHNSON – James F. SPRIGGS II – Sangick JEON – Paul J. WAHLBECK: „Network Analysis and the Law: Measuring the Legal Importance of Precedents at the U.S. Supreme Court Political Analysis” 2007, 15:324–346, doi:10.1093/pan/mpm011.

⁸ BARABÁSI (7. lj.) 9–24.

⁹ BARABÁSI (7. lj.) 65–78.

melyeknek már korábban is jelentős számú kapcsolatuk volt, továbbra is több kapcsolatot fognak vonzani. Így lehetséges az, hogy egy viszonylag későn megjelenő elem, esetünkben például a 2011-es határozat, viszonylag gyorsan tud gyűjteni új hivatkozásokat, és ezért képes leahagyni a korábbi határozatokat a hivatkozások száma tekintetében. Barabási számos példát hoz arra, hogy látszólag egyforma csomópontokból a későbbi mégis valahogy előreugrik, és leahagyja idősebb, de egyebekben első látásra nem különböző társát. Ez az „attraktivitás”, azaz az új elemek bevonzási képessége az adott csomópont fontos tulajdonsága, de hogy ez a tulajdonság minek tudható be, az már igencsak kérdéses.¹⁰

Mindez tehát azt jelenti, hogy bár a megfigyelt rendszer rendkívül bonyolult lehet, és az egyes döntések számos kérdéstől függhetnek, a rendszer egészét tekintve számolhatunk bizonyos törvényszerűségekkel.

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy amit az alkotmánybírói határozatok meghivatkozásánál látunk, az nem maga a rendszer. Barabási *Burst* című könyvében bemutat egy társaságot, amelyik jelölt dollárbankjegyek útját követi az Egyesült Államokon belül. Természetesen itt sem a bankjegyek építik fel a komplex hálózatokat, azok csak utaznak a fennálló kereskedelmi és bankrendszeren keresztül, viszont a folyamatos követésük lehetővé teszi, hogy feltérképezzük az alapul fekvő rendszert.¹¹

Ami a témánkat illeti, hivatkozási rendszerekről itt kevésbé beszélhetünk, hiszen az egyes hivatkozások között maximum annyi formális kapcsolat lehet, hogy ugyanabban az eljárásban keletkezett több ítélet is hivatkozik ugyanarra az alkotmánybírói határozatra.

Az, hogy hogyan épül fel az a mögöttes rendszer, amelyben ezek a hivatkozott alkotmánybírói határozatok „utaznak”, szintén mélyebb kutatás tárgyát kellene hogy képezze. Azonban az már így is elmondható, hogy egyrészt adott a hivatalos bírósági hierarchia, ahol az elsőfokú bíróságtól az Alkotmánybíróság maximum négy lépés távolságra van,¹² még ha azt saját gyakorlatában számos esetben hangsúlyozta is, hogy nem tekinthető negyedfokú szuperbíróságnak. A bíróságok hivatkozási gyakorlatát azonban nem feltétlenül kell hogy meghatározza a hierarchiában betöltött szerepük, így például a felek az elsőfokú eljárásban is hivatkozhatnak alkotmánybírói határozatokra, ez a hivatkozás pedig vagy benne marad az ügy során a továbbiakban hozott ítéletekben, vagy nem. Mivel a bírák, a felek és jogi képviselőik közvetlenül is hozzáférnek az alkotmánybírói határozataikhoz, így természetesen nem szükséges, hogy a hivatkozott döntést felsőbb bíróság már korábban hivatkozza. A hivatkozások száma tehát egyáltalán nemcsak jól körülírható paramétereiktől, például a hierarchiában elfoglalt helytől függ, hanem a felek és képviselőik jogi ismereteitől, a jogászok közötti informális kapcsolatuktól, a tanácsban hozott döntés kialakulásától és még számos további faktortól. Ha egy bíróság az ítéletében hivatkozik egy alkotmánybírói határozatra, az tehát történhet azért, mert az már megjelent a Kúria egyik elvi döntésében, vagy azt a felek valamilyen okból meghivatkozták, sze-

¹⁰ BARABÁSI (7. l.) 79–107

¹¹ Albert-László BARABÁSI: *Bursts* (London: Dutton 2010) 3. fejezet; magyarul: *Villanások* [ford.: KEPES János] (Budapest: Libri 2016).

¹² Vö. BARABÁSI (7. l.) 25–40.

repelt a bíró által ismert szakirodalomban, vagy az ügy szempontjából releváns döntéseket keresve azt az Alkotmánybíróság adatbázisában megtalálta, esetleg ebéd közben egy kollégája említette, továbbá a döntés során bírótársait képes volt meggyőzni arról, hogy az általa fontosnak ítélt határozatot az ügyről hozott érdemi döntésben valóban meghivatkozzák. Egy ítélet hivatkozási száma tehát éppúgy függhet annak jogi tartalmától, mint az arra hivatkozó bíróság, bíró vagy szakirodalom tekintélyétől és ismertségétől. Éppen ezért meglepő, hogy a rendszer egésze mégis követ bizonyos jól leírható szabályokat.

A fő kérdés természetesen az, hogy ezek a szabályok mit mondanak el az Alkotmánybíróság határozatainak hivatkozásairól. Elsődlegesen az érdekelhet minket, hogy mi tesz attraktívvá egy határozatot. A probléma ezzel elsősorban az, hogy ez az attraktivitás nem feltétlenül a határozat meghozatalakor jön létre. Azok az elemek, amelyeket az előbbiekben bemutattunk, felmerülhetnek az alkotmánybírósági határozat meghozataláig vezető úton is, hiszen az Alkotmánybíróság határozatait különböző kezdeményezések során hozza. Így kutatási kérdés lehet például, hogy az *actio popularis* kivezetése és az alkotmányjogi panasz bevezetése hogyan befolyásolta ezt az eloszlást, csökkent-e például azoknak a határozatoknak az aránya, melyekre később aztán nem vagy alig hivatkoztak, azaz a reform ténylegesen azzal az eredménnyel járt-e, hogy a társadalmi és jogi szempontból fontos kérdések jutnak el az Alkotmánybírósághoz, és az ott keletkezett döntéseket jelentőségük miatt többet hivatkozzák. A későbbiekben azt is vizsgálhatjuk, hogy a döntéseket leíró egyes változók mutatnak-e szignifikáns korrelációt a döntések népszerűségével. (Akár úgy, hogy a hivatkozások számával vett korrelációt nézzük, akár úgy, hogy a megoszlás alapján a releváns és irreleváns döntés bináris kódját alkalmazzuk.) Itt persze már most megfogalmazhatunk néhány hipotézist, így például feltehető, hogy a szélesebb mérlegelést biztosító és annak szempontjait kijelölő határozatok hivatkozottabbak lesznek.

A skálafüggetlen hatványeloszlás egyik következménye a hálózatok törékenysége. Egy fontosabb csomópont kiesése folytán úgynevezett *cascading failure* léphet fel, azaz például egy internetes vagy elektromos elosztóközpont, egy fontos közlekedési csomópont kiesése következtében a forgalom más csomópontokra terelődik, ezek szintén túlterheltté válnak és kiesnek, és ez a folyamat folytatódik, amíg a teljes hálózat le nem áll.¹³ Esetünkben az megtörténhet, hogy például egy jogszabályváltozás, Alaptörvény-módosítás érinteni fog olyan kérdést, amely kapcsolatban áll az Alkotmánybíróság egy gyakran hivatkozott határozatával, és ez valóban azt jelzi előre, hogy a bírósági rendszer nagyobb terhelésnek lesz kitéve, mint egy olyan esetben, amikor a változás egy alig hivatkozott határozatot érint. A forgalom elterelődése azonban ebben a rendszerben nehezen értelmezhető, esetleg a felek a későbbiekben más jogalapot fognak megjelölni keresetükben, és ennek megítélése szintén igényelni fog némi többleterőforrást. Azzal azonban, hogy ez az egész rendszer lebénulásához vezetne, valószínűleg nem kell számolni, különösen mert a rendszer túlélte egy Alkotmány/Alaptörvény átállást is.

¹³ BARABÁSI (7. l.) 109–122.

Mivel a hivatkozások száma nem feltétlenül a jogi tartalomtól függ, az már inkább elképzelhető, hogy „divatba jönnek” olyan határozatok, amelyeknek az ügy érdeméhez nincs feltétlenül közük, de szokássá válik meghivatkozni őket. Még nagyobb probléma lehet, ha a bírói gyakorlat bevett szokásai miatt új és releváns határozatok nem kapják meg a nekik járó figyelmet, és a bírói döntést ezek felhasználása nélkül hozzák meg. Mindkét esetre orvosság lehet a gyakorlat folyamatos monitorozása, így viszonylag hamar nyilvánvalóvá válik, ha megjelenik egy új, attraktív alkotmánybíróági határozat, amelyről az adott idő alatt szerzett hivatkozások nagy számából egyben az is valószínűsíthető, hogy a későbbiekben még nagyobb népszerűsége tesz szert.

Az egyik feladat tehát a felső 20 százalékba tartozó ítélet azonosítása és folyamatos vizsgálata. Természetesen itt is igaz az, ami általában a társadalomtudományokban, hogy a kutatási eredmények maguk is visszahatnak a folyamatokra, így a leg-hivatkozottabb határozatok listájának publikálása maga is megerősítheti e döntések reputációját.

Éppen ezért fontos, hogy a maradék 80 százalék határozat is megfelelő figyelmet kapjon. Az eloszláson túl a hivatkozási rendszerek másik specialitása, hogy azok irányítottak. Míg egy társadalmi hálózatban például az emberek közötti ismeretség kölcsönös, azaz ha A ismeri B-t, akkor arról B is tud, addig ez a hivatkozásokra nem igaz. Ha A mű hivatkozik B műre, arról B szerzője nem fog feltétlenül tudomást szerezni, így A szerzője vissza tudja vezetni B-n keresztül a teljes hivatkozási láncot, hiszen amit ő B-től hivatkozik, annál látja, hogy azt B mely C-től hivatkozta és így tovább, de megfelelő nyilvántartás hiányában a hivatkozás forrása nem fog tudni róla, hogy őt hányan és hány áttétellel hivatkozták. Ez pedig oda vezethet, hogy a hálózatok egy része elszigetelődik, és ismeretlen marad a kutatók előtt.¹⁴ A probléma ismert a tudományos kutatások terén, és nehézséget jelent például a saját művekre való hivatkozások nyilvántartása szempontjából is. Természetesen igen hamar kialakultak olyan hálózaton kívüli segédeszközök, melyek megoldást nyújthatnak, például repertóriumok vagy olyan adatbázisok, melyek külön is nyilvántartják a hivatkozásokat, s már visszafelé is lehet keresni bennük. A probléma jelen van a jogi hivatkozások terén, kezdve azzal, hogy a magyar rendszerben a nyilvántartáshoz szükséges alapvető elem, az egyes jogi szövegekhez (ideértve a jogszabályokat éppúgy, mint az egyedi döntéseket) nem tartozik külön azonosító, így már a hivatkozás azonosítása is jelentős nehézséget jelent.

Attól pedig, hogy egy jogi adatbázis mennyire kereshető, igen sok függ. Ha a kereső nem képes kiadni a releváns találatokat például cím- vagy kulcsszavak, jogterületek stb. szerint, vagy éppen ellenkezőleg, túl sok irreleváns találatot ad ki, akkor a jogalkalmazó nagyobb valószínűséggel fog előre kiválogatott gyűjteményekhez, kommentárokhoz fordulni. A releváns, de kevésbé hivatkozott határozat így sosem fog bekerülni a kánonba, és a különbség a leghivatkozottabb határozatok és az elfeledett döntések között tovább nő.

Összefoglalva tehát, a hivatkozások hatványeloszlása a jog mint komplex rendszer egy érdekes tulajdonságára hívja fel a figyelmet. Magának a rendszernek a fel-

¹⁴ BARABÁSI (7. l.) 161–178.

építése – ideértve az informális kapcsolatokat is – elvileg további kutatások során modellezhető. Számos friss tudományos eredmény ismert más komplex hálózatok kapcsán, a kérdés ugyanakkor az, hogy ezek jogi alkalmazása megoldható-e. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az élő szervezetek felépítése igen bonyolult és komplex, de még ebben az esetben is könnyebb leírni azt, hogy egy adott csomópont, például egy sejt, hogyan reagál bizonyos gátló tényezőkre, tekintettel egy adott vegyületre, mint azt, hogy a szintén csomópontnak tekinthető bírói tanács mely esetekben hoz pozitív döntést egy alkotmánybírói határozat meghivatkozásáról. Természetesen itt sem zárhatjuk ki, hogy felmerülnek nem várt kvantitatív összefüggések, melyek leegyszerűsítik az első látszatra bonyolultnak tűnő képet, elég, ha arra gondolunk, hogy teljesen egyenlő esélyeket feltételezve egy per nyertességi esélye 50 százalék körül kellene hogy alakuljon, bizonyos esetekben azonban ez a mutató majdnem 100 százalék az egyik fél javára.

Mindenesetre összefoglalásul az látható a fenti vizsgálatokból, hogy a kvantitatív kutatás folytatása lehetséges, és megfelelő adatok alapján érdekes és jól hasznosítható lehet annak eredménye a bíróságok és az Alkotmánybíróság számára is.

GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA* – LŐRINCZ VIKTOR**
– ZŐDI ZSOLT***

EGY ÚJ ALKOTMÁNYJOGI PANASZELJÁRÁS (ABTV. 27. §) JELENTŐSÉGÉNEK MÉRHEŐSÉGE A BÍRÓSÁGI ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI ALAPJOGVÉDELEM RENDSZERÉBEN

1. A VIZSGÁLAT TÁRGYA

Az alkotmányjogi panasz jogintézményével sokat foglalkozott a szakirodalom az elmúlt években a gyakorlati tudnivalók és az elméleti háttér szintjén egyaránt, sőt összehasonlító vizsgálatok is megjelentek a témában. Mindezek alapján mégis nehéz megítélni, hogy a rendes bírósági jogvédelmen túl milyen jellegű és hatékonyságú jogorvoslatot biztosít az alkotmányjogi panasz. A jogszabály megkülönbözteti persze a bírói döntéssel szemben benyújtott alkotmányjogi panaszokat aszerint, hogy az indítványozónak az ügyében alkalmazott jogszabály alkotmányosságával szemben merült-e fel kifogása, vagy magával a bírósági döntési folyamattal, az eljárással vagy a jogértelmezéssel szemben. Mégis közös pont az, hogy az indítványozó az alkotmányjogi panaszeljáráásban a rendes bírósági döntés megsemmisítését kéri. Sikeres panasz esetén tehát a bírósági határozat megsemmisítése lesz az eljárás eredménye. Az alkotmányjogi panasz jogintézménye tehát egyedülálló abból a szempontból, hogy a bírósági döntés megsemmisítéséhez vezet, mégsem minősül teljesen egyedi döntésnek, mert az alkotmánybírósági határozat és végzés rendelkező része mellett annak indokolása is *erga omnes* hatályú az újabb (vitatható), ám az Alkotmánybíróság által is megerősített felfogások szerint.

Bár az alkotmányjogi panasz elméleti horderejével sokat foglalkozott a szakirodalom, arra nem kérdezett rá, hogy a hazai jogban hogyan lehetne mérni a jelentőségét. Elemzések mutatták ki, hogy konkrét ügyekben hogyan értékelhetők az Alkotmánybíróság megállapításai, azoknak milyen jogfejlesztő vagy jogromboló szerepet tulajdoníthatunk. Azzal is sokat foglalkoztunk, hogy a szubjektív alapjogvédelmi tevékenység és az objektív alkotmányvédelmi funkció hogyan értékelhető az alkotmányjogi panaszeljáráások során. A befogadás mérlegét is megvontuk. Nem tudjuk azonban azt, hogy a jelenleg működő intézményes rendben, a jelenleg hatályos jogszabályi környezetben ez a jogintézmény milyen eredményességgel működik. Jelen dolgozat ahhoz szeretne hozzájárulni, hogy az alkotmányos intézmények, a Kúria és az Alkotmánybíróság, kialakíthassák a pontos mérés szempont- és felté-

* Tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI; egyetemi docens, NKE.

** Tudományos segédmunkatárs, MTA TK JTI.

*** Tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI.

telrendszerét, a vizsgálat szempontjait és a módszertant. Egy működő jogintézmény-nyel kapcsolatban ugyanis elvárás, hogy értékelni tudjuk annak érdemi jelentőségét és hatékonyságát. Ehhez a kvantitatív és kvalitatív módszerek ötvözése szükséges, és a mérésnek (kutathatóságnak) meg kell teremteni a szükséges feltételeit. Mind az Alkotmánybíróság, mind a Kúria célul tűzte ki a különböző elemzési módszerek alkalmazását; ezt látjuk akkor, ha követjük az Alkotmánybíróság honlapján 2012 óta megjelenő statisztikákat, és ez tapasztalható a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjainak működése során is. Jelen tanulmányban tehát a hagyományos megközelítések eredményeinek összegzésén és azok értékelésén túl arra mutatunk rá, hogy szükséges volna átfogó hatásvizsgálatot végezni különösen az új jogintézmény (az Abtv. 27. §) jelentőségének kapcsán, és ennek ki kell alakítani a megfelelő tudományos módszertanát és megteremteni a tárgyi feltételeit a jövőre nézve.

2. AZ ABTV. 27. §-A SZERINTI ALKOTMÁNYJOGI PANASZ¹

„Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján alaptörvény-ellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés

- a) az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és
- b) az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.”

Az Alkotmánybíróság előtti ügyek számszerű többségét az Alaptörvény hatálybalépése, azaz 2012. január elseje óta az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz-eljárások teszik ki, amelyek keretében az Alkotmánybíróság a rendes bíróság eljárását és végső soron döntését vizsgálja. Jogkövetkezményként a kisszámú megsemmisítés és alkalmazási tilalom mellett egyre több esetben olvashatunk alkotmányos követelményt az alkotmánybírósági döntés rendelkező részében, amely *erga omnes* hatállyal adja meg a jogszabály alkotmányos értelmezését, célzottan a bírósági gyakorlatot orientálva.

A jogalkalmazás alkotmányossága szempontjából az Alkotmánybíróság – minden ezzel ellentétes, bár nem kifejezetten erre a jelenségre vonatkozó általános deklaráció² ellenére – fellebbviteli fórummá vált. Az Alaptörvénynek megfelelő bírósági

¹ A tanulmány egyes megállapításai (2–4. pont) nagymértékben, sok helyen szövegazonos módon korábbi kutatásokon alapulnak, lásd BÍTSKEY Botond – FRÖHLICH Johanna – GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – RAJOS Krisztina: „Az alkotmányjogi panasz eljárások tapasztalatai az indítvány beérkezésétől az érdemi elbírálásig” in BÍTSKEY Botond – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 102–225; kibővített, átdolgozott formában lásd GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: „A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok befogadhatósága I.: Az Abtv. 26. § (1) bekezdése” *Alkotmánybírósági Szemle* 2013/4. 74–81; GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: „A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok befogadhatósága II.: Az Abtv. 27. §-a” *Alkotmánybírósági Szemle* 2014/1. 82–89; GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: „Az Alkotmánybíróság 2010–2015” in GAJDUSCHEK György – JAKAB András (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota 2010–2015* (Budapest: MTA TK 2015).

² Pl. 3037/2014. (III. 13.) AB határozat.

eljárás és így az Alaptörvénynek megfelelő döntéshozatal az összes rendes bíróság alkotmányos feladata.³ Az Alkotmánybíróság tehát az Abtv. 27. §-a szerinti eljárás keretében valami olyat vizsgál, amit a rendes bíróságtól el kell várnunk egy alkotmányos demokráciában. Fellebbviteli fórumként megvizsgálja, hogy az ügyben eljáró bíró az Alaptörvénynek megfelelően döntött-e. Természetesen az Alkotmánybíróság határozatának a konkrét ügyön túlmutató, a bírósági gyakorlatot és végső soron a jogalkotást és a jogalkalmazást általában is formáló (objektív jogrendvédelmi) jelentősége fokozott. Az Alkotmánybíróság határozatai egyrészt jogforrástani pozíciójukból fakadóan még egyedi ügyön keresztül is, *erga omnes* hatályukkal formálják a jogrendet. Az Alkotmánybíróság sajátos eljárásjoga is igazolja, hogy a testület jogalakító funkciója a törvényhozásé és a bíraskodásé között helyezkedik el. Az már korábban is széles körben elismertté vált, hogy az Alkotmánybíróság úgymond „negatív jogalkotó”, új hatásköreit figyelembe véve pedig azt is el kell ismerni, hogy a konkrét ügyben végső soron a felek „törvényes bírója”.⁴ Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszos eljárások során a konkrét peres ügy alkotmányos vonatkozásában fellebbviteli bíróságként jár el. Az alkotmányossági felülvizsgálat köre az egyes ügyekben azonban szűkre szabott.⁵

Az Alaptörvény indokolása szerint a Magyarországon teljesen új alkotmánybírósági hatáskörnek tekinthető, Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz „az alapjogvédelem új korszakát nyitja meg”, mivel a „hatékony rendes jogorvoslati lehetőségeit már kimerítő panaszos számára egy olyan további különleges jogorvoslatot biztosít, amely a legsúlyosabb – alkotmányos – jogsérelmek esetén lehetőséget ad az Alkotmánnyal összhangban lévő döntés meghozatalára”.

A következőkben azt mutatjuk be, hogy a legitim jogalkotói cél megvalósítása milyen nehézségekkel találkozott a 2012 és 2017 közötti időszakban, illetve az új hatáskör hogyan viszonyul az alkotmányjogi panasz másik két, régi-új típusához. Arra keressük a választ, hogy a hagyományos fogalmi-logikai elemző módszerekkel mit mondhatunk el az új alkotmányjogi panasz jelentőségéről és hatékonyságáról, és ezt fogjuk kiegészíteni a kvantitatív elemzés lehetőségeinek felvázolásával.

Az új hatáskörök bevezetése vélhetően „vigaszdíjként” jelent meg az *actio popularis* eltörléséért; az Abtv. 27. §-a szerinti panasz kodifikálásakor még nem volt belátható a jogértelmezésre és a jogalkalmazásra gyakorolt következménye. Bár a német típusú alkotmányjogi panaszról csekély szakirodalmi ismeretek kétségtelenül voltak

³ Vissy Beatrix: „A bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálata mint a politikai hatalom korlátozásának eszköze?” In GÁRDOS-OROSZ Fruzzsina – SZENTE Zoltán: *Alkotmánybíráskodás 2010–2015* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 349–374.

⁴ Ezt a felvetést nem érvényteleníti az, hogy az Alkotmánybíróság nem dönti el a peres ügyet.

⁵ Pl. alkotmányjogi panaszban kizárólag az Alaptörvényben biztosított jog sérelmére lehet hivatkozni [3252/2012. (IX. 28.) AB végzés]; nem lehet alapvető alkotmányjogi jelentőségű a „kizárólag magánjogi jellegű” jogalkalmazási kérdés [3072/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [9]]; az eseti mérlegelésen alapuló rendes bírósági döntést az Alkotmánybíróság nem bírálhatja felül: a „bizonyítás eredményének megállapítása során végzett bírói mérlegelés” felülvizsgálatát nem végezheti el [3237/2012. (IX. 28.) AB végzés, Indokolás [12]]; az Alkotmánybíróság nem rendelkezik hatáskörrel „[a] bírói döntés irányának, a bizonyítékok bírói mérlegelésének” felülvizsgálatára, valamint annak megítélésére sem, hogy „a rendes bíróságok egy-egy tényét miként értékelték”, más szóval, nem bírálhatja felül ismételtan a bírósági eljárás teljes egészét [3359/2012. (XII. 5.) AB végzés, Indokolás [8]].

Magyarországon, az ezzel a panasszal kapcsolatos viták mélyreható elemzése nem történt meg. Az öt éves gyakorlat elemzése során válik láthatóvá az, hogy a panasz nem egyszerűen intézményi konfliktusok forrása lehet, hanem alkalmas arra is, hogy alapvető kérdésekben formálja a bírósági jogértelmezést. Erre az alkotmánybírósági hatáskörök korláiban is alkalmasak voltak, mi több, ezt a célt szolgálták, ám alapvető különbség az, hogy 2012-t követően normatív erővel jelennek meg a jogértelmezésre és jogalkalmazásra vonatkozó alkotmányos előírások, amelyek be nem tartása érvénytelenséghez vezet, mert az így hozott bírósági határozatot az Alkotmánybíróság megsemmisíti.

Az egyéni jogvédelem fókuszú eljárásokban éppen ezért törvényszerűen magas befogadási, elfogadási (*standing*) követelményeket állapítanak meg az eljárásjogok. Ezekben az eljárásokban kikerül az alkotmányellenes norma vagy döntés a jogrendszerből, vagy – mint a magyar jogban – a mindenkire kötelező alkotmányos követelmény kimondása jogalakító hatással bír. A bírói döntés megsemmisítése hatással lesz általában is a későbbi bírósági gyakorlatra, ám az egyéni jogorvoslati jelleg miatt e sajátosságra szabottan lehet megállapítani a befogadási kritériumokat az alkotmánybírósági eljárásjogban.⁶

Az alkotmányjogi panaszok befogadhatóságának vizsgálata új intézmény az Alkotmánybíróság eljárásában, az indítvány érdemi tárgyalhatóságának elbírálására irányuló formai és tartalmi vizsgálat. Magyarországon az Abtv. új szabályozása – hasonlóan a régió német modellt követő alkotmánybírósági eljárási szabályaihoz⁷ – az egyenlőségi elvet mindenek fölé helyezve elsősorban és kimondottan a szűrés elvét érvényesíti, azaz a befogadási eljárás során az Alkotmánybíróság kizárólag az Abtv.-ben megfogalmazott, az egyedi ügyre vonatkoztatott formai és tartalmi kritériumok érvényesülését vizsgálja, egyéb szempontokat elvileg nem mérlegelhet. Mindemellett azonban a válogatás szempontjai felbukkannak az Abtv. 29. §-ában, amely szerint az indítvány befogadásának feltétele az ügy érdemét befolyásoló alaptörvény-ellenesség bizonyítása vagy egy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés konkrét ügyhöz kötődő felmutatása.⁸ Az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdéshez hasonló szűrő szereppel ellátott kritériumok más országokban is léteznek, így Németországban⁹ vagy az *amparo* intézményét meghonosító Spanyolországban.¹⁰

⁶ Ezekkel a kérdésekkel is intenzíven foglalkozott a szakirodalom, lásd pl. Tóth J. Zoltán: „Az egyéni alapjogvédelem az Alkotmányban és az Alaptörvényben I–II.” *Közjogi Szemle* 2012/3–4; Vissy Beatrix: „Az individuális alapjogvédelem kilátásai az alkotmánybíráskodásban. Merre mutat az alkotmányjogi panasz irányítúje?” *Magyar Közigazgatás* 2012/2.

⁷ „A »valódi alkotmányjogi panasz« és elbírálásának főbb jellemzői. Nemzetközi kitekintés” *Alkotmánybírósági Szemle* 2011/2. 64–74.

⁸ 28/2015. (IX. 24.) AB határozat a Kúria a férfiak és nők egyenlő nyugdíjkorhatárára vonatkozó népszavazási kezdeményezés tárgyában hozott végzése alaptörvény-ellenességéről.

⁹ „*„Specifisches Verfassungsrecht.“* Lásd erről bővebben magyarul ZAKARIÁS Kinga: „A rendes bíróságok határozatainak felülvizsgálata a Német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában” *Jogtudományi Közlemény* 2010/2. 98–104.

¹⁰ Spanyolországban az Alkotmánybíróságról szóló 2/1979. évi organikus törvény (Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional; LOTC) vezette be az *amparo* intézményét. A LOTC módosításáról szóló 6/2007. organikus törvény rendelkezett, amely többek között a befogadás szabályait is nagyban érintette. Ekkor vezették be az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdéshez hasonló többlet-

Az Alkotmánybíróság több esetben kimondta, hogy az alkotmányjogi panasz célját általában a jogsérelem orvoslásában látja,¹¹ amely az érintettség okán végső soron megkülönbözteti e hatáskört a korábbi utólagos absztrakt normakontrolltól. Mindezek mellett azonban azt is elismerte, hogy a norma megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panasznak van egy objektív, általános alkotmányvédelmi funkciója is, amelynek eredményeképpen a jogkövetkezmények az egyedi ügyön túlmutató jelleggel kerülnek meghatározásra.

Az Abtv.-nek a törvény 26–31. §-ához fűzött indokolása szerint ugyanakkor „[a]z érintettség fogalmának használata szélesebb alapjogvédelmi keret, mint ha pusztán az adott ügyben részes fél számára lenne a lehetőség nyitva”.¹² Ez a panasz-típus már a rendszerváltás óta a magyar jog része, és látszik, hogy még a befogadási eljárás nélkül sem volt alkalmas arra, hogy nagy volumenben valósítsa meg az alkotmányellenes normák felülvizsgálatát. A befogadási eljárás részeként meghatározott szempontokkal tovább szűkült a sikeresen indítványozók köre. Az egyéni jogsérelem orvosolható, ha az adott ügyben alkotmányellenes jogszabály került alkalmazásra, sőt az Alkotmánybíróság általános alkalmazási tilalmat is elrendelhet, ám a statisztikai adatok itt kiválóan mutatják, hogy ez a mechanizmus alacsony hatásfokkal működik.

3. A KIZÁRÓLAG A BÍRÓI DÖNTÉS ALKOTMÁNYOSSÁGÁRA IRÁNYULÓ VIZSGÁLAT

Az Alkotmánybíróság több határozatában kimondta, hogy a jogszabályokat a bíróságoknak kell értelmezniük, az Alkotmánybíróság csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki: „Az Alkotmánybíróság azonban nem avatkozhat bele minden olyan esetben a bíróságok tevékenységébe, amikor az indítványozó álláspontja szerint jogszabálysértő jogalkalmazásra került sor, amely egyéb jogorvoslati eszközzel már nem orvosolható. Sem a jogállamiság elvont elve, sem a tisztességes eljárás alapjoga, sem a diszkrimináció tilalma nem teremthet alapot arra, hogy az Alkotmánybíróság a bírósági szervezet feletti »szuperbíróság« szerepébe lépjen, és hagyományos jogorvoslati fórumként járjon el, annak ellenére sem, hogy az alkotmányjogi panasz eljárás jogorvoslatként definiálható.”¹³ Az Alkotmánybíróság akkor ad helyt az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasznak, ha a bírósági jogértelmezés és jogalkalmazás hibája olyan mértékű, hogy az az Alaptörvényben biztosított valamely jog sérelmét idézi elő.¹⁴ Ám a fenti, zsinórmértékként sokat hivatkozott mondatok nem jelentik azt, hogy a alkotmányos jogalkalmazás és az alkotmány-

feltételt, amely lehetővé tette, hogy csak az alkotmányos jelentőséggel bíró indítványokat fogadja be az alkotmánybíróság. E kritériumot a 155/2009. STC-ben (alkotmánybírósági határozatban) részletesen kibontotta az alkotmánybíróság.

¹¹ 3367/2012. (XII. 15.) AB végzés, Indokolás [11], [13]; 6/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [214].

¹² Az Alkotmánybíróság – igaz, az *Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 27. §-a szerinti panasz alapján – már foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy pl. büntetőügyben a terheltén túl a sértett nyújthat-e be alkotmányjogi panaszt. 1/2015 (I. 16.) AB határozat.

¹³ 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [14]–[15].

¹⁴ 3265/2014. (XI. 4.) AB határozat, Indokolás [45].

nak megfelelő jogértelmezés kérdésében a megsemmisítés jogával is felruházott Alkotmánybíróság ne végezne speciális fellebviteli tevékenységet. A nehézséget éppen az okozza, hogy a rendes bírósági jogorvoslat és az alkotmánybírósági jogorvoslat köre az alkotmányossági kérdések, az alapjogi bíráskodás egyes tartalmi kérdései szempontjából aligha választhatók külön.

Az Alkotmánybíróság a bírói döntést támadó alkotmányjogi panaszok esetében egyre gyakrabban fogalmaz meg alkotmányos követelményt. Álláspontja szerint az alapjogot érintő ügyekben a bíróságok akkor járnak el az Alaptörvénynek megfelelően, ha az értelmezés során figyelembe veszik a vonatkozó alapjog tartalmának meghatározására irányuló alkotmányossági elvárásokat.¹⁵ Az Alkotmánybíróságnak hitvallása szerint „az alkotmányjogi panasz alapján folytatott eljárásokban elsősorban jogvédelmi szerepe van. Az Abtv. 27. §-ának értelmében az a feladata, hogy az Alaptörvényben biztosított jogoknak ténylegesen érvényt szerezzen. Ebből következően az Alkotmánybíróság feladatához tartozik annak megválaszolása is, hogy egy adott jogszabály mely jogalkalmazói értelmezése találkozik az Alaptörvényben elismert jogokban rejlő egyes követelményekkel. Az Alkotmánybíróság az alapjogi követelményrendszer érvényesülését a bírói döntések alkotmányos ellenőrzésén keresztül utolsó belföldi jogi fórumként végső soron maga garantálja. Az Alkotmánybíróság ennek során ugyanakkor biztosítja, hogy az állami működést megtestesítő jogalkalmazói döntések összhangban állnak a vállalt nemzetközi emberi jogi kötelezettségekkel is”.¹⁶

A kívánatos elvi tételek megfogalmazását követően a gyakorlatban azonban sok esetben kérdéses, hogy a támadott bírósági döntéssel összefüggésben megfogalmazott jogértelmezési, jogalkalmazási aggályok alkotmányossági aggályként érvényesen terjeszthetők-e elő. Mivel nem alakult ki átlátható és egységes szempontrendszer, a döntések sokszor önkényesnek hatnak. Sok vitás ügyben egyes bírók nem ismernek fel alkotmányjogilag értékelhető összefüggést az Alaptörvény megjelölt alapjogi rendelkezése és az alapjogsértőnek vélt jogszabály-értelmezés között, míg mások számára nyilvánvaló az összefüggés.¹⁷ Más esetekben abban nincs egyetértés, hogyan kell értelmezni az alkalmazott jogszabályt ahhoz, hogy az alkotmányos értelmezés követelményét kimerítse a jogalkalmazó.¹⁸ Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy az „Abtv. 27. §-ában foglalt panaszok természetéhez igazodva a konkrét ügy érdemét érintő alkotmányossági vetületű kérdésekről az Alkotmánybíróság dönt, de ennek a konkrét ügyre vonatkozó konzekvenciáit már az eljáró bíróságnak kell levonnia. A

¹⁵ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [28]. Lásd ehhez a 8/2014 (III. 20.) AB határozatot is az alkotmány közvetett horizontális hatályáról.

¹⁶ 30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [22].

¹⁷ Pl. 3243/2014. (X. 3.) AB határozat, Bragyova Andás különvéleménye: „Ezért szerintem igenis van alkotmányos mércéje a munkaviszony megszüntetését szabályozó jogi normáknak; ami azt is jelenti, hogy a munkaviszony megszüntetése sértheti a munkavállaló foglalkozáshoz való alkotmányos jogát, ahogyan természetesen más alkotmányos jogát is” [66].

¹⁸ „Az Alkotmánybíróság tehát azt vizsgálta, hogy a sajtó és a véleménynyilvánítás (a kommentekben megjelenő vélemények) szabadságának alaptörvény-ellenes korlátozását jelenti-e a bírósági határozatokban foglalt jogértelmezés.” 19/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [45]. (internetes moderálás). 13/2014. (IV. 18.) AB határozat (közszereplők bírálhatósága).

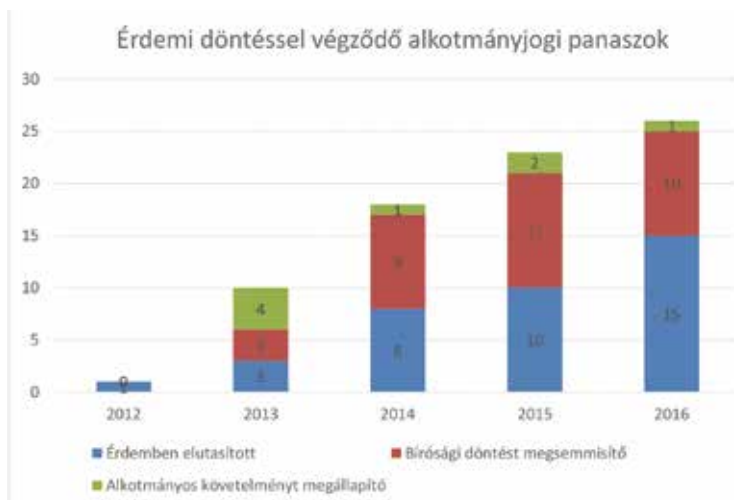
panaszos számára ilyenformán biztosítható hatékony jogorvoslat a bírósági döntésekben megjelenő jogsérelmekkel szemben”.¹⁹

Probléma azonban az, hogy a beadványok, indítványok számához képest elenyészően csekély az érdemi határozatok száma, ami azt jelenti, hogy közvetlenül igen kevés jogkereső személy kap jogvédelmet az alkotmányjogi panaszos eljárás segítségével.

Szám adatok a befogadhatóságra és a sikerességre vonatkozóan Az összes érkezett, elutasított és befogadott panasz



Befogadott és érdemben elbírált panaszok



¹⁹ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [53].

4. A HAGYOMÁNYOS MEGKÖZELÍTÉS – A BEFOGADÁSI ELJÁRÁS JELENTŐSÉGE A RENDES BÍRÓSÁG ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG KAPCSOLATRENDSZERÉBEN

Az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz befogadását érintő tapasztalatok azt mutatják, hogy az Alkotmánybíróság igen szigorú gyakorlatot folytat az Abtv.-ben szereplő befogadási kritériumok vizsgálatakor. A 2012-es év különösen magán hordozta az átmenetiség jegyeit, amit nemcsak a többi alkotmányjogi panaszhoz mérten viszonylag kevés, az Abtv. 27. §-ára alapított indítvány, de az e körből befogadhatónak minősített alkotmányjogi panaszok alacsony száma²⁰ is jelzett.

Egy konkrét esetben az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben a következőképpen értelmezte az érdemi döntés fogalmát. „Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt megállapítja, hogy a Kúria felülvizsgálati eljárásban hozott döntése ellen benyújtott alkotmányjogi panasz befogadásának nincs akadálya akkor (feltéve, hogy az indítványozó a jogerős döntést az Alkotmánybíróság előtt nem támadta meg), ha az ügy érdemében hozott vagy az eljárást befejező egyéb döntésről van szó. Ilyennek minősül a döntés, ha a Kúria a) a megtámadott határozatot hatályában fenntartja, vagy b) a jogerős határozatot egészben vagy részben hatályon kívül helyezi és helyette, illetve az elsőfokú határozat helyett új és a jogszabályoknak megfelelő határozatot hoz, vagy c) a jogerős határozatot megváltoztatja és a törvénynek megfelelő új határozatot hoz, vagy d) a megtámadott határozatot hatályon kívül helyezi és az eljárást megszünteti. {3021/2013. (I. 28.) AB végzés, Indokolás [6]}”²¹

4.1. A BEFOGADÁSON BELÜL: MI AZ „ALAPTÖRVÉNYBEN BIZTOSÍTOTT JOG SÉRELME”?

Alkotmányjogi panasz kezdeményezésére az Abtv. szóhasználata szerint olyan bírói döntéssel szemben van lehetőség, amely az Alaptörvényben biztosított jogot sért. Az Abtv. 27. §-a szerinti beadványokra is jellemző, hogy az indítványozók több esetben a jogállamiságra vagy az abból levezetett jogállami követelmények valamelyikére alapozzák az alaptörvény-ellenességet. A többi panasztipushoz hasonlóan, a jogsérelem kérdése az ebben az eljárásban kialakult gyakorlat vonatkozásában is azokat a kérdéseket vetette fel, hogy egyáltalán milyen alaptörvényi szakaszokra alapozható az alaptörvény-ellenesség, s ezen belül is elkülöníthető esetkörte képeztek a jogállamiságra-jogbiztonságra alapozott panaszok. A jogállamiság-jogbiztonság alapján benyújtott indítványokhoz kapcsolódó gyakorlat alapvetően négy irányra bontható az Abtv. 27. §-a szerinti panaszeljáráásban.

Az első, bár közel sem megszilárdult irány, amikor a jogállamiságra hivatkozás megengedhető, de csak akkor, ha abból egyidejűleg más jogsérelem is származott.

²⁰ Az Alkotmánybíróság honlapján megtalálható statisztika szerint 2012. december 31-ig összesen 72 darab, az Abtv. 27. §-a szerint megindult alkotmányjogi panasz eljárás volt folyamatban, és ebből év végéig csupán 6 esetben történt meg a befogadás. A helyzet később sem változott szignifikánsan.

²¹ Ehhez hasonló ügy még pl. a 3039/2013. (II. 12.) AB végzés.

Ezt mondta ki az Alkotmánybíróság az egyetemi tanárok felmentésével összefüggő ügyben.²²

Az Alkotmánybíróság által leginkább következetesen vallott értelmezés szerint a tétel „a jogbiztonság követelményének sérelmére való hivatkozást alapvetően két esetben, a visszaható hatályú jogalkotásra és a felkészülési idő hiányára alapított indítványok esetén vizsgálta. {3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14]–[17]}”²³

Néhány döntésben előfordult, hogy az Alkotmánybíróság a két kivétel esetében sem engedte a jogállamiságra történő hivatkozást, vagy kifejezetten, vagy egyszerűen hallgatva a fenti gyakorlatról, ilyen döntés azonban csak elvétve szerepelt.²⁴

Végül kizárólag az Abtv. 27. §-a kapcsán jelent meg az az irány, amely szerint a két kivételes esetkör az Abtv. 27. §-a szerinti panaszban fel sem merülhet, hiszen mind a kellő felkészülési idő, mind a visszaható hatály tilalma kizárólag a jogalkotó felé fogalmaz meg követelményeket, amelyek sérelme azonban a bírói döntésekkel szemben kizárt.²⁵

A bírói döntések ellen igénybe vehető panasz természetéből fakadóan több esetben olyan indítványok érkeztek, amelyek az egységes bírósági jogalkalmazás hiányát kifogásolták, illetve ennek kapcsán a jogbiztonság sérelmére hivatkoztak. Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben több esetben is hangsúlyozta, hogy az eseti mérlegelésen alapuló rendes bírósági döntést – a bizonyítékok mérlegelését és a jogszabálynak a tényállással összefüggő értelmezését illetően – nem bírálhatja felül. Ezekben a döntésekben az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az egységes joggyakorlat biztosítása a rendes bíróságok, különösen a Kúria feladata.²⁶ Hasonló gyökerű problémának tekinthető, amikor az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az észszerű határidőn belüli eljáráshoz való jog sérelme a bírói döntés érdemét nem befolyásolja,²⁷ tehát az olyan alkotmányjogi panasz, amelyik ezen kívül nem vezet elő más, az Alaptörvényben foglalt jog sérelmével összefüggő indokolást, nem befogadható.

²² Mivel azonban az adott ügyben az indítványozó egyetemi tanárok saját bevallásuk szerint sem tartották anyagilag jogellenesnek a felmentésüket, a jogbiztonság absztrakt sérelmére nem hivatkozhattak. Lásd 3018/2013. (I. 28.) AB végzés, Indokolás [12]–[13]. Hasonló esetnek tekinthető a 6/2013. (III. 1.) AB határozat, amely a *lelküimereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény* alkotmányossági felülvizsgálatát végezte el az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti eljárásban.

²³ Ezt az irányt a következő döntésekben is megerősítette: 3327/2012. (XI. 12.) AB végzés; 3346/2012. (XI. 19.) AB végzés; 3387/2012. (XII. 30.) AB végzés; 3377/2012. (XII. 15.) AB végzés; 3033/2013. (II. 12.) AB végzés; 3065/2013. (II. 28.) AB végzés; 3125/2013. (VI. 24.) AB végzés, Indokolás [6]; 3157/2013. (VII. 24.) AB végzés, Indokolás [25].

²⁴ 3236/2013. (XII. 21.) AB végzés, Indokolás [36]; 3237/2013. (XII. 21.) AB végzés, Indokolás [19].

²⁵ Pl. 3033/2013. (II. 12.) AB végzés, Indokolás [8]. Egyelőre nem tekinthető megszilárdultnak ez az irány, hiszen több esetben a 27. § szerinti panaszokban is vizsgálta az Alkotmánybíróság a két kivétel fennálltát, pl. 3160/2013. (VII. 24.) AB végzés, Indokolás [27]; 3176/2013. (X. 9.) AB végzés, Indokolás [27]; 3223/2013. (XII. 12.) AB végzés, Indokolás [8].

²⁶ 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [14]; 3146/2013. (VII. 16.) AB végzés, Indokolás [32]–[33]; 3176/2013. (X. 9.) AB végzés, Indokolás [27]. Fel kell hívni a figyelmet, hogy ez a befogadási kritérium gyakran összefonódik az Abtv. 29. §-a szerinti vizsgálandó szempontokkal, pl. 3297/2012. (X. 19.) AB végzés, Indokolás [8].

²⁷ „Az eljárás elhúzódása miatt bekövetkezett jogsérelem ezért az alkotmánybírósági eljárásban nem orvosolható.” 3237/2012. (IX. 28.) AB végzés, Indokolás [8].

4.2. A BEFOGADÁSON BELÜL: MI AZ ALAPVETŐ ALKOTMÁNYJOGI JELENTŐSÉGŰ KÉRDÉS?

Ahogy a bevezetőben utaltunk rá, az Alkotmánybíróság kiemelkedően sok esetben utasította vissza a 27. § alapján megindított alkotmányjogi panasz befogadását az Abtv. 29. §-ában foglalt indokokra alapozva. A testület e körben igen megszorítón értelmezte és szigorúan érvényesítette az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés felvetésére vonatkozó törvényi követelményt. Ez azt eredményezte, hogy sok visszautasító végzés született az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés hiányára alapozva, mégsem sikerült kialakítani az e kritériumhoz kapcsolódó következetes joggyakorlatot. Nem egyértelmű, hogy az Alkotmánybíróság milyen szempontok mentén választja szét – ha szétválasztja – az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés és a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség vizsgálatát, valamint ezek a feltételek hogyan viszonyulnak egymáshoz.

Az Alkotmánybíróság az idekapcsolódó gyakorlata első időszakában gyakran somnásan csupán annyit mondott ki végzéseiben, hogy az indítvány sem a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességet, sem alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést nem vet fel. Azóta az indokolások egyrészt hosszabbak lettek, másrészt – néhol korábbi végzéseket hivatkozva – megragadhatóvá váltak bizonyos visszatérő értelmezési irányok.

A leggyakrabban hivatkozott visszautasítási okok között szerepel a rendes bírói jogértelmezés, illetve a mérlegelés körébe tartozó döntések felülvizsgálatától való tartózkodás, az ítélet pusztá kritikájára alapozott érvelés elbíráhatóságának (ezzel együtt a negyedfokú bíróság koncepciójának) tagadása az alábbiak szerint:

Az Alkotmánybíróság több döntésében kimondta, hogy a bírói döntés elleni alkotmányjogi panasz „[...]»nem tekinthető a bírósági szervezeten belül jogorvoslattal (már) nem támadható bírói határozatok által okozott valamennyi jogsérelem orvoslása eszközének. [...] Önmagukban a rendes bíróságok által elkövetett vélt vagy valós jogszabálysértések nem adhatnak alapot alkotmányjogi panaszra. [...] Ez a jogkör azonban nem teremthet alapot arra, hogy [az Alkotmánybíróság] minden olyan esetben beavatkozzon a bíróságok tevékenységébe, amikor olyan (állítólagos) jogszabálysértő jogalkalmazásra került sor, mely egyéb jogorvoslati eszközzel már nem támadható [...]« {3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [28]}”²⁸

Egy esetben az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a jogszabály-alkalmazási és jogszabály-értelmezési tévedések és hibák a felróhatóság körén kívül esnek. Ezért önmagában az, hogy a bírósági döntések utóbb tévesnek bizonyulnak, anélkül, hogy az kirívóan súlyos tévedésnek bizonyulna, nem vezethet sem a kártérítési felelősség megállapításához, sem az eljárás tisztességtelenné válásához.²⁹

Az alkotmányjogi panasz befogadhatóságának megítélésénél – a német gyakorlat mintájára³⁰ – megjelenik az elbírálás során, hogy az alkotmányjogi panasz kere-

²⁸ Lásd még 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [15]; 3018/2013. (I. 28.) AB végzés, Indokolás [9].

²⁹ 3003/2013. (I. 15.) AB végzés, Indokolás [13].

³⁰ Magyarul összefoglalóan lásd pl. KADLÓT Erzsébet: „Az indítványok szűréséről” *Alkotmánybírósági Szemle* 2012/1. 96–105.

tében vizsgált döntés jelentősége túlmutat-e az adott ügyön, az adott indítvány alapján lehet-e vizsgálni egy alapvető jog tartalmának újabb szegmensét, vagy az ügy lehetőséget ad-e az Alkotmánybíróságnak arra, hogy iránymutatást fogalmazzon meg az alkotmányos intézmények számára az adott alapjog tartalmára és érvényesítésére vonatkozóan. A német alkotmánybíróság valódi alkotmányjogi panasz kapcsán kialakított gyakorlatában befogadható lehet akkor is az alkotmányjogi panasz, ha olyan kérdést érint, amely társadalmilag jelentős. Ez a tétel nem jelenti azonban azt, hogy jelentős alkotmányjogi kérdés felmerülése esetében a befogadhatóság megítélésénél számítana az, hogy hány embert érint az adott probléma, vagy az Alkotmánybíróság társadalmilag fontos, de az alkotmányjogi jelleget nélkülöző kérdésekben kompetenciát mutathatna. Ehhez hasonlóan a magyar alkotmánybírósági gyakorlatban is megtalálható az egyedi ügyön túlmutató társadalmi jelentőséghez fűződő befogadási érv.³¹

Az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés mint befogadási kritérium tartalma tehát az alkotmánybírósági gyakorlatban körvonalazódni látszik, ám ez inkább e fogalom negatív oldalának – vagyis annak, hogy mi nem minősül alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek – meghatározása révén jelenik meg.

5. MIT NEM TUDUNK A JELENLEG KÖZZÉTETT ÉS STATISZTIKAILAG ÖSSZESÍTETT ADATOK ALAPJÁN?

Úgy gondoljuk, az alkotmányjogi panasz eljárást igénybe vevők számára lényeges információ, hogy magánszemélyek vagy szervezetek peres ügyeiben kerül-e sor gyakrabban alkotmányjogi panasz benyújtására, illetve a magánszemélyek vagy szervezetek számára ígér-e több sikert az eljárás. Elméleti szempontból természetesen nincs semmilyen különbség a magánszemély és az indítványt benyújtó szervezet között, de az eljárás feltárásához mégis hozzájárul az adat, amely megmutatja ezeket a tényezőket. Ha kimutatható, hogy magánszemélyek más jellegű ügyekben fordulnak az Alkotmánybírósághoz, mint jogi személyek, vagy kimutatható, hogy jogi személyek indítványai nagyobb számban kerülnek elbírálásra, vagy éppen ennek fordítottja az igaz, további információkat szerezhetünk az alkotmányjogi panaszos eljárások természetéről. Ugyanígy a képviselő ténye is érdekes lehet, hiszen az alkotmányjogi panaszos eljárások 2012-ben ügyvédkényszeres eljárásként indultak, és csak 2014-ben került sor ennek feloldására egy alkotmánybírósági döntés alapján. Kérdés, hogy az ügyvéddel, jogi képviselővel eljáró indítványozók nagyobb eséllyel jutnak-e át a befogadás szűrőjén, mint a jogi képviselő nélküli panaszosok. Egyszerű kereséssel erre a kérdésre sem ad választ az alkotmánybírósági statisztika vagy a keresőrendszer. A jelenleg kutatható adatok körében csak az látható, hogy „magánszemély vagy szervezet” indítványozza-e az alkotmányjogi panaszt, és a jogszabálynak megfelelő anonimizálás azt is kétségesse teszi, hogy az indítványok egyesével történő áttekintése segítségével tudunk-e erre a két kérdésre vonatkozóan (magánszemély vagy szerve-

³¹ 3/2013. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [33]; 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [20].

zet, illetve jogi képviselő) helyénvaló információkat gyűjteni. Így a jelen kutatás számára azt kellett megállapítanunk, hogy erre vonatkozóan nem áll rendelkezésünkre megbízható információ.

6. A TOVÁBBLÉPÉS LEHETŐSÉGEI AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZ JELENTŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATÁBAN – A KVANTIFIKÁLÁS PROBLÉMÁI A SZAKIRODALOM ALAPJÁN

Az Alkotmánybíróság honlapján is közzétett empirikus adatok még számos modellben felhasználhatók. Másik tanulmányunk megemlíti a komplex hálózatok modellezését.³² Ennél némileg egyszerűbb eljárások is ismertek, a jogra vonatkozó adatok mérésének problémáját azonban jól mutatja a következő példa:

Ahhoz, hogy megértsük, milyen bonyolult is egy, a joghoz vagy a jogrendszerhez kapcsolódó kvantitatív elemzés, abból kell kiindulnunk, hogy az alkalmazott modellek jelentős része eredetileg klasszikus kísérleti kontextusban jött létre. Ezekben a kísérletekben a változók többnyire szabadon manipulálhatók, a kísérletek tetszés szerint ismételhetők, a minta kiválasztásában nincs megkötés. Ha például azt vizsgáljuk, mi történik egy anyag melegítése közben vagy két anyag összekeverésekor, vagy akkor, ha egy csoportnak gyógyszert adunk, a kontrollcsoportnak pedig placebót, akkor lehetőség nyílik arra, hogy a kívánt hőfokot vagy az összekeverendő anyagok mennyiségét magunk határozzuk meg, a többi változót állandóan tartjuk, és a kívánt eredményt közvetlenül figyeljük meg. Persze már itt is lényeges különbség lesz az egyes kísérletek mögöttes hipotézisében, és amíg egy fizikai vagy kémiai kísérlet modellje viszonylag egyszerű is lehet, egy gyógyszernek az emberi szervezetre gyakorolt hatása sok tényezőtől függhet, és egyenként is eltérést mutathat.

A jog esetében azonban már lezajlott folyamatokat figyelhetünk meg, amelyek lefolyására nincs túl sok ráhatásunk. Ilyen hatásnak, manipulációnak tekinthetnénk ugyan a jogszabályváltozásokat, ezeknek azonban a legkevésbé sem az a céljuk, hogy a jogra vonatkozó kísérleti hipotéziseket igazoljanak, még ha sok esetben meg is bűvik mögöttük a jogrendszerrel alkotott valamilyen – adott esetben téves – elképzelés, feltételezés.

Gyakran a teljes populáció is nehezen állapítható meg; kérdés például, hogy az Alkotmánybíróság által egyéni panasz nyomán megsemmisített, alapjogot sértő bírósági ítéletet vagy megsemmisített hatósági határozatot milyen nagyobb ügycsoporttal hasonlítsuk össze: a befogadott ügyekkel, ahol nem született a panaszosra nézve kedvező ítélet, vagy a be nem fogadottakkal, esetleg az összes bírói eljárással, vagy a mindennapi élet mindazon eseteivel, ahol alapjogsérelem megvalósul. Hatékonynak tűnhet a védelem akkor, ha a pozitívan elbírált panaszok kis száma annak tudható be, hogy a jogsérelem más úton, az eljárás korábbi szakaszában már orvoslásra került, nem hatékonynak pedig akkor, ha az alapjogok megsértése mindennapos lenne, de

³² ZÓDI Zsolt – LŐRINCZ Viktor: *Az Alaptörvény és az alkotmánybírósági gyakorlat megjelenése a rendes bíróságok gyakorlatában, 2012–2016.* (Lásd e kötet következő tanulmányát.)

az ilyen esetek nagy része még bírósági és hatósági eljárási szakaszba se jutna. Az Alkotmánybírósághoz beérkezett panaszok valószínűleg semmilyen szempontból nem tekinthetők az összes alapjogsérelem reprezentatív mintájának. Ez a tény, valamint az, hogy a jogvédelem nem csak az Alkotmánybíróság feladata, meglehetősen nehéz- zé teszi, hogy bármit is mondjunk az alapjogok védelmének hatékonyságáról vagy eredményességéről. Természetesen vannak olyan patológikus jelek, amelyek a nem eléggé hatékony működésre utalhatnak, ezek azonosítása azonban szintén nem egyszerű.³³

A jogrendszer működésére vonatkozó adatok elemzésére használhatunk például ökonometriai modelleket. Egy ilyen modellben a közgazdaság területén vizsgálhatjuk például a bérek alakulását, ami így a modell függő változója lesz. A munkabér mint változó függhet több más változótól, például képzettség, életkor, nem, lakóhely stb., ezek lesznek az úgynevezett független változók. Egy adott független változó és a függő változó közötti korrelációs koefficiens megmutatja, hogy a független változó egységnyi növelésével, a többi változó értékét fixen tartva, mennyivel nő a függő változó értéke.³⁴

Fontos itt kiemelni – mivel gyakori hiba –, hogy a szignifikancia nem azonos a korrelációs koefficienssel, azaz ha egy összefüggés két változó között szignifikáns, az nem azt jelenti, hogy a korreláció nagy, itt ugyanis két külön értékről van szó. A szignifikancia tulajdonképpen azt hivatott megmutatni, hogy egy adott összefüggés a véletlen műve-e, vagy tényleges kapcsolat áll fenn a két változó között.³⁵ A szignifikancia szabatos definíciójáról, jelentéséről (ti. pontosan mit állíthatunk arról, ha valami szignifikáns, és mit arról, ha valami nem) ugyan vita folyik, mint ahogy az alkalmazott tesztekéről is,³⁶ de a kutatásokban jellemzően közölni kell(ene) a korrelációs koefficiens mellett a szignifikanciára vonatkozó adatot is. Szintén jellemző probléma a kvantitatív jogi kutatásban, hogy az alkalmazott teszt nem felel meg az adatoknak, a teszt eredményét ugyanis mind a mintavétel, mind a minta nagysága befolyásolja, így más kutatásoknál alkalmazott eljárások nem feltétlenül vehetők át.

Folytonos és diszkrét változók mellett mind a függő (magyarázott), mind a független (magyarázó) változó lehet kvalitatív vagy bináris.³⁷ Így a fizetés tekinthető akár folytonos változónak is, mint ahogy az eljárási idő is, a nem például bináris változó lesz, mint ahogy egy eljárás kedvező vagy kedvezőtlen kimenetelét is bináris változóként kódoljuk. Hasonlóan kódolhatunk egynél több kimenetet is.

³³ E rövid bevezetőben nem nyílik lehetőség arra, hogy a kérdést részletesen tárgyaljuk; a kvantifikálásról általában lásd Earl BABBIE: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* [ford. KENDE Gábor – SZAITZ Mariann] (Budapest: Balassi 2017). A jogra való alkalmazás egyes módszertani kérdéseiről (pl. proxy-változók, konceptualizáció, skálák) pedig JAKAB András – LŐRINCZ Viktor: „A jogrendszerek mérése indexek segítségével” in JAKAB-GAJDUSCHEK (szerk.) (1. lj.) 869–894.

³⁴ Lásd erről részletesen Jeffrey M. WOOLDRIDGE: *Introductory Econometrics – A Modern Approach* (Mason: South-Western ³2009) 21-től.

³⁵ Lásd WOOLDRIDGE (34. lj.) 118-tól.

³⁶ Ronald L. WASSERSTEIN – Nicole A. LAZAR: „The ASA’s Statement on P-Values: Context, Process, and Purpose” *The American Statistician* 2016/2. 129–33.

³⁷ Lásd WOOLDRIDGE (34. lj.) 227-től.

Az alábbiakban néhány gyakorlati alkalmazást tekintünk át, amelyben a szerzők kvantitatív módszerekkel elemezték a bíróságok működését, elsősorban a fellebbezéseket. Fontos kiemelni, hogy bár az alkotmányjogi panasz nem számít fellebbezésnek, mutat bizonyos hasonlóságot ezzel a jogintézménnyel, hiszen mindkét esetben már van egy megelőző eljárás, így a panasz vagy a fellebbezés ennek az előzetes eljárásnak a kimenetelétől fog elsősorban függni.

Ugyancsak ellenvetéssel lehetne élni az itt felsorakoztatott szakirodalom kapcsán azon az alapon, hogy az itt elemzett esetek többsége az Egyesült Államok jogrendszeréből ered, amely lényegesen eltér a magyar berendezkedéstől. Fontos azonban kiemelni, hogy módszertani szempontból ezek az esetek is relevánsak. Az ott alkalmazott mérőeszközöket adaptálni lehet a magyar viszonyokra, a kutatásokban felmerült hibákat pedig nekünk is érdemes elkerülnünk. Az alábbiakban hivatkozott szakirodalom számos szellemes megoldást tartalmaz egyes változók mérésére, és egyben azt is megmutatja, milyen adatokat volna még érdemes rögzíteni a magyar rendszerben a statisztikák használhatóbbá tételéhez. Az előző tanulmányból³⁸ is kiderül, hogy gyakran látszólag irreleváns adatok is nagy szerephez juthatnak, illetve mutathatnak nem várt eloszlási tulajdonságokat is.

6.1. AZ ELJÁRÁS HOSSZÁT MEGHATÁROZÓ VÁLTOZÓK

Christensen és Szermer tanulmányában a döntés meghozatalához szükséges időt kezelik függő változóként, ezzel mérve az Egyesült Államok fellebbezési rendszerének hatékonyságát. A napokban mért eljárási idő a felek által benyújtott utolsó dokumentum beérkezésétől kezdődik, és az érdemi határozat meghozataláig tart. Ezt a függő változót több független változó befolyásolhatja, amelyeket a szerzők *pathologies*-nek neveznek, ezeket négy fő kategóriába sorolják. Az első a diverzitás (*diversity*), ahol a hipotézis az, hogy a bírák közötti ideológiai eltérés lassítja az ítélet meghozatalát. A tanulmány a döntésben részt vevő legliberálisabb és legkonzervatívabb bíró ideológiai pontszáma közötti különbség abszolút értékét veszi. Magát az ideológiai pontszámot bevett módszer szerint a bíró elnöki kinevezése és a kinevező elnök pártjához tartozó szenátorok száma alapján számítják a bíró tagállama szerint. Ugyancsak a diverzitásba tartozik a tapasztalt és az újonc bírák közötti különbség; a kvantifikálás alapjául itt a kinevezések időpontja szolgál. A diverzitást növelheti a bírák képzési háttere: itt a szerzők egy bináris változót alkalmaztak aszerint, hogy a bíró elit egyetemét végzett-e vagy sem. A második csoportot a „kiégés” (*burnout*) képezi, amely szintén növeli az eljárás időtartamát a hipotézis szerint. Ezt a bírák életkora és kinevezésük időpontja alapján mérték. A harmadik csoport a tapasztalat (*expertise*), mivel a fellebbviteli bíróságok bírói több helyről is kerülhetnek posztjukra, így a szerzők külön bináris kóddal látták el azokat a bírakat, akik az *U.S. District Courtról* kerültek a fellebbviteli bíróságra (ún. *elevated judges*), és külön például a már nyugdíjas bírakat, akik önkéntesen vesznek részt a fellebbviteli bíróság munkájában. Külön csoportot

³⁸ Lásd 32. ljt.

képeznek az intézményi mechanizmusok, így a szerzők azt a hipotézist állították fel, hogy a szóbeli eljárás növeli az eljárás időtartamát, a betöltetlen bírói helyek szintén. Az Egyesült Államok bírósági rendszerének sajátosságai miatt a létszám vagy illetékességi terület szerint túl nagy méretű bíróságok szintén csökkentik a hatékonyságot. A tanulmány külön kezelte azokat a jellemzőket, amelyeket új szabályozással sem lehet megváltoztatni, de szintén befolyásolják az adott bíróság hatékonyságát. Így figyelembe kell venni az ítélet terjedelmét, a lényegi kérdések számát, valamint a befogadást befolyásoló kérdések számát is. A politikai vagy jogi szempontból jelentős ügyek szintén lassabban intézhetőek el, hiszen itt gyakoribbak a nézeteltérések. Ezt a szerzők proxykkal mérték; az egyik ilyen változó attól függött, hogy érkezett-e be *amicus brief* az adott kérdésben, és azt is vizsgálták, hogy az ítélet érintett-e alapvető jogot vagy szabadságot. A támadott ítélet publikálása szintén független változó. Az ügyteher természetesen szintén befolyásoló tényező, de a szerzők itt különbséget tettek a büntető- és az egyéb ügyek között, mivel a büntetőügyek elbírálása jóval gyorsabb volt. Ebben a modellben az ügy kimenetele, azaz hogy a bíróság megsemmisítette-e az alsóbb fokú bíróság ítéletét, szintén független változó volt, amely befolyásolhatja az eljárás hosszát. Ugyancsak kódolták azt, hogy volt-e párhuzamos és különvélemény, továbbá figyelembe vették az összes ügy átlagos elbírálási idejét, hogy az egyéb látens szervezeti változókat is beépítsék a modellbe.³⁹

Itt tehát egy olyan tanulmányt hoztunk példaként, amely az eljárás hosszára koncentrált. Az általános vélekedés az, hogy a bírósági eljárási idő tovább csökkenthető és csökkentendő. Ilyen szempontból tehát joggal tekinthetjük az eljárás hosszával pozitívan (azt növelve) és szignifikánsan korreláló változókat patológiakusnak, különösen, ha azok nem az ügy érdemével, hanem egyéb külső, például szervezeti tényezőkkel hozhatók kapcsolatba. Ugyanakkor a túl gyorsan befejezett eljárás is vethet fel kérdéseket. Természetesen egy alkotmányjogi panasz kimenetele esetében nem mondhatjuk azt, hogy minél nagyobb a megsemmisített bírósági ítéletek és hatósági határozatok aránya, annál hatékonyabban működik a testület, hiszen a helyes döntés nem minden esetben a megsemmisítés. Az ilyen kimenetek számának növekedése mutathatja azt is, hogy a rendes bírósági rendszer nem megfelelően vagy legalábbis nem az Alaptörvénynek megfelelően működik. A be nem fogadott esetek nagy száma arra is utalhat, hogy a beadványok nincsenek rendesen előkészítve, ami felvetheti egyrészt a kötelező jogi képviselő bevezetését (különösen azokban az esetekben, ahol már az eljárás során, például a fellebbezési eljárásban ez elő volt írva). Másrészt a kérdésre szakosodott szervezetek szintén további terheket vehetnek le az Alkotmánybíróság válláról, ha a hozzájuk forduló panaszosok beadványát az Alkotmánybíróság kritériumai szerint megszerkesztik, illetve tájékoztatják a panaszost, ha az ügy nem alkalmas arra, hogy azt a testület befogadja.

Külön vizsgálatot érdemelne az a kérdés, hogy a belépési küszöb, illetve annak alacsony volta hogyan befolyásolja a panaszosokat, amikor a fórumok közül kell választani. A kötelező jogi képviselő hiánya és az illetékmentesség rendkívül vonzóvá teszi

³⁹ Robert K. CHRISTENSEN – John SZMER: „Examining the efficiency of the U.S. courts of appeals: Pathologies and prescriptions” *International Review of Law and Economics* 2012/1. 30–37.

ezt a jogorvoslati formát, bár a rendes fellebbezés kimerítésének kötelezettsége itt is komoly szűrőfeltétel lehet.

A fent hivatkozott tanulmány szerinti egyes kritériumok az alkotmányjogi panasz eljárásában adóttak, így például az alapjogsérelem, ezért itt esetleg a más típusú eljárásokkal nyílik lehetőség összehasonlításra. Mivel az Alkotmánybíróság a hatáskörébe utalt kérdésekben az egyetlen illetékes szerv, így a szervezeti különbségek az amerikai fellebbviteli rendszerrel szemben nehezen vizsgálhatók, esetleg időbeli összehasonlításra nyílna lehetőség.

Az alanyok szerinti vizsgálat szempontjából azonban korántsem érdektelenek a fenti változók. Az alany típusa ugyanis több változóra is hatással lehet. Ha csak azt vizsgálnánk, hogy az alanycsoportok és az ügyet záró döntés között van-e korreláció, akkor esetleg arra juthatnánk, hogy magánszemélyek például kisebb eséllyel érik el a bírói döntés vagy határozat megsemmisítését. Ez azonban nem feltétlenül jelentené azt, hogy a rendszer az alanyok alapján torzít. Elképzelhető ugyanis, hogy a magánszemélyek teljesen más típusú ügyeket visznek a bíróság elé, vagy hogy kevésbé merítik ki a rendkívüli jogorvoslati lehetőségeket, amelyek további szűrőként működhetnek, netalán kevésbé élnek a jogi képviselőlet lehetőségével. Így a modellbe nem elegendő beépíteni a panaszostípusokra vonatkozó bináris változókat, hanem figyelembe kell venni az egyéb értékeket is, például a képviselőlet tényére vonatkozó adatokat, az ügy jogi és politikai jelentőségét, és erre tekintettel a bíróság összetételét is.

6.2. EGYÉB VÁLTOZÓK

Az eljárás hossza bizonyos keretek között vizsgálható hatékonysági szempontból. Kérdés azonban, hogy a közgazdaságtanból ismert hatékonyság és eredményesség fogalma hogyan értelmezhető a bírósági eljárás esetében.⁴⁰ A felek szempontjából minden bizonnyal a támadott határozat megsemmisítése az optimális eredmény, és ennek fényében vizsgálandók az egyes tényezők, például a jogi képviselő helyes megválasztása vagy maga a döntés, hogy az Alkotmánybírósághoz kívánnak fordulni. A jogrendszer egésze szempontjából azonban már nem állítható, hogy minél több a megsemmisített ítélet és határozat, annál hatékonyabb, eredményesebb vagy optimálisabb a rendszer.

Itt is vannak azonban olyan változók, amelyeknek elvileg nem kellene hatniuk a végeredményre, ha tehát mégis kimutatható egyfajta hatás, akkor az éppen a rendszer alacsonyabb hatékonyságát jelentené, hiszen az eljárást nem azok a kérdések döntenék el, amelyek miatt az adott jogintézmény létrejött, hanem más, külső változók. Így például az alkotmányjogi panasz eredményét az kellene hogy meghatározza, volt-e tényleges alapjogsérelem, nem pedig az, hogy az eljárást kezdeményezőnek egyébként milyenek az anyagi viszonyai.

⁴⁰ A fogalmak közigazgatási és kormányzati kontextusban való alkalmazásáról lásd GAJDUSCHEK György: „Miben áll, és mérhető-e a kormányzati teljesítmény?” *Politikatudományi Szemle* 2014/3. 97–116.

Marc Galanter⁴¹ és az ő nyomában a későbbi szakirodalom⁴² éppen azt vizsgálta, hogy a felek anyagi háttere befolyásolja-e egy ügy kimenetelét. Természetesen itt nem elsősorban a jogellenes befolyásolást vizsgálják a szerzők, azaz nem a hatóság vagy a bíróság megvesztegetéséről van szó a gazdagabb fél által. Bizonyos esetekben a jog normatív szinten is az erősebb, jobb módú fél felé hajolhat, és ez a jelenség még inkább tapasztalható a felsőbb bírósági szinteken, ahol a bírák a konkrét jogszabályokon túl gyakrabban alkalmaznak absztrakt jogelveket is. A hipotézis szerint ezek a jogelvek egy piacgazdaságban egyrészt az erősebb üzleti félnek fognak kedvezni, másrészt védik az állam és a közigazgatás hatékonyságát az egyénnel szemben, a szerzők ugyanis azt is feltételezik, hogy a gyengébb féllel való együttérzés inkább az alsóbb bíróságra lesz jellemző.⁴³ Ellenetesként lehet felhozni, hogy az amerikai kapitalizmus és a magyar szociális piacgazdaság jogszabályi környezete között jelentős különbség van, másrészt viszont ha ezek a hipotézisek akár csak részben is igazak a rendes bírósági rendszer egészére Magyarországon is, az éppen az Alkotmánybíróság előtti panaszos eljárás jelentőségét növeli, hiszen az alapjogvédelem jellemzően természetes személyekre vonatkozik, akik így egy külön fórumon tudnak fellépni például az állami alapjogsértés ellen.

További érv az erősebb fél előnye mellett, hogy neki elegendő anyagi forrása és tapasztalata van egy fellebbezés megírásához. Egyrészt könnyen előfordulhat, hogy már számos hasonló peres ügye volt a tevékenységéből adódóan, másrészt több pénze van megfizetni a jogi képviselő munkáját.⁴⁴

A szerzőknek nem volt közvetlen információjuk arról, hogy a peres feleknek ténylegesen mekkora a vagyoniuk vagy milyen az anyagi hátterük, így csak relatív különbséget tudtak tenni a felek között, azaz meghatározták, hogy egy adott csoportban vagy ügytípusban melyik fél szokott lenni a gyengébb, és melyik az erősebb; például egy bérlő-tulajdonos jogvitában azt feltételezték, hogy a tulajdonos van előnyösebb helyzetben vagyoni szempontból. A szervezeteket erősebbnek tekintették, mint az egyéneket, valamint azt is feltételezték, hogy az állami szervek és a piaci szervezetek közül a bankok, a gyárak, a vasutak és a biztosító társaságok erősebbek lesznek, mint ellenfeleik (ez utóbbiak részben szintén a perre fordítható források bősége, részben az ismétlődő jogvitákból nyert ismeretek miatt).⁴⁵ Számunkra ebből az az érdekes, hogy a rendes bírósági eljáráshoz és a Kúria előtti perorvoslathoz képest az Alkotmánybíróság előtti eljárás azáltal, hogy jellemzően magánszemélyek számára áll nyitva, alkalmas-e a fenti torzítások ellensúlyozására.

A kutatásban problémát okozott a pernyertesség kérdése, hiszen előfordulhat, hogy a bíróság több mellékes kérdésben az egyik félnek adott igazat, a lényegi kérdést azon-

⁴¹ Marc GALANTE: „Why the ‘Haves’ Come out Ahead: Speculations on the Limits of Legal Change” *Law & Society Review* 1974/1. 95–160 és Marc GALANTER: „Afterword: Explaining Litigation” *Law & Society Review* 1975/2. 347–368.

⁴² Itt a fellebbezésre vonatkozó irodalomra koncentráltunk: Stanton WHEELER – Bliss CARTWRIGHT – Robert A. KAGAN – Lawrence M. FRIEDMAN: „Do the Haves Come out Ahead – Winning and Losing in State Supreme Courts, 1870–1970” *Law & Society Review* 1987/3. 403–445.

⁴³ WHEELER et al. (41. lj.) 408.

⁴⁴ WHEELER et al. (41. lj.) 409.

⁴⁵ WHEELER et al. (41. lj.) 413–14.

ban a másik fél javára döntötte el. Ugyancsak külön kellett választani azt a kérdést, hogy az adott ügyben a fél érvelése jelentős változáshoz vezetett ugyan a joggyakorlatban, ez azonban nem feltétlenül befolyásolta a per végső kimenetelét. Felmerült továbbá az is, hogy „nyereségnek” tekinték-e azt az esetet, ha a fél pusztán az eljárás elhúzásában volt érdekelt, és ez sikerült is neki a fellebbezés beadásával.⁴⁶ Ez utóbbi kérdés esetünkben nem bír nagy jelentőséggel, bár egy le nem zárult panaszos eljárás elvileg még bizonytalanságban tarthatja a másik felet, akinek a jogerős ítélet ellenére számolnia kell azzal a kockázattal, hogy az ítéletet végül mégis megsemmisítik. Ez a kockázat azonban a korábbi adatok alapján viszonylag alacsony. Sokkal érdekesebb az a kérdés, hogy a panaszos eljárás eredményességét az alapjogi sérelem orvoslása szempontjából vagy a jogfejlődés szempontjából vizsgáljuk-e. Paradox módon egy nyilvánvaló alapjogsérelem valószínűleg sikeresen támadható az Alkotmánybíróság előtt, a lefolytatott eljárás és a meghozott határozat azonban a másik tanulmányban említett 80%-ba fog tartozni, amit soha nem fognak idézni vagy csak nagyon ritkán. Itt pedig felmerül, hogy valóban erre tartjuk-e fenn az Alkotmánybíróság apparátusát, vagy érdemes lenne az ilyen ügyeket más fórumokon rendezni. A jelenlegi szabályozás mellett ugyanis az is előfordulhat, hogy az alapjog sérelme először csak a panaszban kerül elő, így arra sem az első-, sem a másodfokú bíróság nem tudott érdemben reagálni.

A szerzők külön vizsgálták a jogi képviselet típusát is, azaz azt, hogy a felet egyéni ügyvéd vagy ügyvédi iroda (*partnership or firm*) képviselte-e. Ebből a szempontból eltérést találtak aszerint, hogy az adott típusú jogi képviselő a gyengébb vagy az erősebb fél nevében járt-e el.⁴⁷ Ez első látásra érdekes eredménynek tűnhet, azonban módszertani kérdéseket is felvet, nevezetesen azt, hogy itt valóban önálló, féltípusként eltérő hatásról van-e szó, vagy ez a jellemző egyszerűen csak korrigálja a szelekciós kritériumokat. Azaz nem elképzelhetetlen, hogy az erősebb és gyengébb fél között fent felvázolt hozzávetőleges megkülönböztetés nem igazán pontos, és a képviseleti típus vizsgálva valójában nem ennek a hatását mérték, hanem az eredeti felosztást pontosították. Például ha egy gyengébbként osztályozott fél nagy ügyvédi irodával képes magát képviseltetni, az esetleg arra utalhat, hogy valójában nem ő számít gyengébbnek (például magánszemély tulajdonostól egy nagy cég bérel egy ingatlant, amelynek jogvita esetén megvannak a forrásai arra, hogy magát egy jó nevű ügyvédi irodával képviseltesse, ez pedig arra is utalhat, hogy a cég egyébként üzletszerűen vesz bérbe ingatlanokat magánszemélyektől).

Az e fejezet bevezetésében vázolt ökonometriai modellben ugyanis előfeltétel az, hogy a független változók se egymástól, se valamilyen közös októl ne függjenek, így a képviselet típusa nemcsak a pernyertességgel mint függő változóval mutathat korrelációt, hanem a többi független változóval, például az erősebb-gyengébb jellemzővel, és ezen belül mind az anyagi háttérrel, mind az ismételt jogvitákból eredő tapasztalattal, ráadásul ez utóbbi nemcsak a képviselőnél, hanem a képviselt félnél is jelentkezhet, aki már az eljárás megindulása előtt is hozhat olyan döntéseket, amelyek tapasztala-

⁴⁶ WHEELER et al. (41. lj.) 415.

⁴⁷ WHEELER et al. (41. lj.) 432–34.

tai szerint egy esetleges per és fellebbezés esetén biztosíthatják a sikerét. Ehhez járul aztán további adalékként a képviselő saját tapasztalata már a peres eljárásra nézve (vagy akár előtte is, állandó képviselet esetén). A független változók közötti korreláció (*multicollinearity*),⁴⁸ illetve egyes független változók kihagyása (*omitted variable bias*)⁴⁹ komoly problémát jelent, amelyet orvosolni kell.

Galanter elméletével számos későbbi tanulmány is foglalkozott,⁵⁰ más országokat is vizsgálva.⁵¹ A szakirodalomból még számos kutatás lehet releváns az alkotmányjogi panasz szempontjából, így Wanner elemzése a peres felek *self selection*jéről, azaz hogy már a perek megindításánál is eltérés mutatkozik a társasági forma, a nem stb. szerint.⁵² Rendkívül jelentős az „előválogatás”, azaz a *certiorari decisions* szakirodalma, az amerikai rendszer mellett⁵³ például Kanadáról is találunk elemzéseket.⁵⁴ Természetesen ez a kérdés sem azonos az Alkotmánybíróság általi befogadás kérdésével, de az irodalom által felvetett hipotézisek vizsgálhatók lennének a magyar adatokon is.

Mindennek azonban van néhány komoly, bár nem teljesíthetetlen előfeltétele, elsősorban az, hogy az adatok megfelelő formában álljanak rendelkezésre.

6.3. A KVANTITATÍV ELEMZÉS ALAPJA: EGY HASZNÁLHATÓ ADATBÁZIS

Bár kétségtelen előrelépés, hogy az Alkotmánybíróság összes határozata és a bírósági ítéletek jelentős része is elérhető online, ahhoz, hogy ezeket az adatokat fel tudjuk használni kvantitatív modellekben, a legcélszerűbb volna, ha a határozatokat külön is kódolnák már azok rögzítésekor. Nem lehetetlen ugyan az egyszerű szöveges adatbázisokból ilyen adatokat gépileg kinyerni, de a hibalehetőség itt igen nagy, és a külön-

⁴⁸ WOOLDRIDGE (34. lj.) 94-től.

⁴⁹ WOOLDRIDGE (34. lj.) 88-től.

⁵⁰ Pl. Lee EPSTEIN – C. K. ROWLAND: „Debunking the Myth of Interest Group Invincibility in the Courts” *American Political Science Review* 1991/1. 205–217; Donald R. SONGER – Reginald S. SHEEHAN: „Who Wins on Appeal? Uppercogs and Underdogs in the United States Courts of Appeals” *American Journal of Political Science* 1992/1. 235–258; Reginald S. SHEEHAN – William MISHLER – Donald R. SONGER: „Ideology, status, and the differential success of direct parties before the Supreme Court” *American Political Science Review* 1992/2. 464–471; S. Sidney ULMER: „Selecting Cases for Supreme Court Review: An Underdog Model” *The American Political Science Review* 1978/3. 902–910.

⁵¹ Az Egyesült Királyságra nézve Burton M. ATKINS: „Party Capability Theory as an Explanation for Intervention Behavior in the English Court of Appeal” *American Journal of Political Science* 1991/4. 881–903.

⁵² Craig WANNER: „The Public Ordering of Private Relations Part One: Initiating Civil Cases in Urban Trial Courts” *Law & Society Review* 1974/3. 421–440.

⁵³ S. Sidney ULMER: „The Decision to Grant Certiorari as an Indicator to Decision, „On the Merits”” *Polity* 1972/4. 429–447; S. Sidney ULMER – William HINTZE – Louise KIRKLOSKY: „The Decision to Grant or Deny Certiorari: Further Consideration of Cue Theory” *Law & Society Review* 1972/4. 637–644; S. Sidney ULMER: „The Supreme Court’s Certiorari Decisions: Conflict as a Predictive Variable” *The American Political Science Review* 1984/4. 901–911; Saul BRENNER: „The New Certiorari Game” *The Journal of Politics* 1979/2. 649–655; Donald R. SONGER: „Concern for Policy Outputs as a Cue for Supreme Court Decisions on Certiorari” *The Journal of Politics* 1979/4. 1185–1194.

⁵⁴ Roy B. FLEMMING – Glen S. KRUTZ: „Selecting Appeals for Judicial Review in Canada: A Replication and Multivariate Test of American Hypotheses” *Journal of Politics* 2002/1. 232–248.

böző formátumokban (például a PDF-ben) tárolt beadványokból, adatokból nem túl egyszerű összerakni egy adatbázist, míg az iratok érkeztetésekor és a határozatok rögzítésekor nem jelentene aránytalan többletmunkát egy statisztikai kérdőív kitöltése. Ezen szerepelhetnének a beadványozóra vonatkozó anonimizált adatok, például hogy természetes vagy jogi személy-e, ha utóbbi, akkor milyen társasági formában működik, van-e jogi képviselője stb. A panasz előzményeit is kódolni lehetne, így az eredeti ügy kezdetét, az elsőfokú és másodfokú bíróságra vonatkozó adatokat (illetékeség, pertárgyérték, eljáró tanács), hogy volt-e rendkívüli perorvoslat a Kúria előtt, hivatkoztak-e közvetlenül az Alaptörvényre vagy az Alkotmánybíróság határozatára a korábbiakban stb.

Végül az Alkotmánybíróság előtti eljárás főbb adatait is kódolni lehetne, így az eljárás időtartamát, az előadó bírót, az indokolás hosszát, a különvélemények számát, a felhívott alaptörvényi helyeket. Ezek egy része jelenleg is kereshető, bizonyos adatok azonban csak a teljes szövegből nyerhetők ki. A kutatás során pedig nyilvánvalóvá vált, hogy még az olyan legalapvetőbb kérdéseknél is lehet probléma, mint az Alaptörvény adott szabályhelye, hiszen bizonyos adatbázisokban néha összekeveredtek a római és arab cikkszámok.

A legkézenfekvőbb megoldás egy egységes numerikus jogi szövegazonosító lenne, amely egyrészt egyéni számot adna minden jogszabálynak, azok módosításának és az egyes jogszabályhelyeknek is, de ugyanígy azonosíthatóvá tenne más jogi aktusokat, így például bírósági ítéleteket, alkotmánybírósági határozatokat is. A jelenlegi rendszerben ugyanis elég egy apróbb formai tévedés a bírósági ügyszámban vagy a jogszabályban (például egy rosszul kitett pont), és az adott forrás azonosíthatatlanná válik. Tisztán numerikus azonosítóknál ez nehezen fordulhatna elő, főleg, ha a hivatkozás (linkelés) automatikusan történik. Így például az első három szám megadhatná a jogforrás típusát, további nyolc a kibocsátás dátumát, a következők a sorszámát, további számok a módosítás számát, valamint a szövegen belüli hivatkozott helyet.

7. ÖSSZEZÉS

A dolgozatban arra vállalkoztunk, hogy megvizsgáljuk, hogyan volna mérhető az alkotmányjogi panasz jelentősége a jogrendszerünkben. Az alkotmányjogi panaszok közül különösen az Abtv. 27. §-a szerinti panaszt vizsgáltuk, mert álláspontunk szerint a rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság kapcsolatrendszerében ez a panasz hozta a legnagyobb változást. Mindemellett a számok tekintetében megnéztük az Abtv. 26. § (1) bekezdése szerinti panaszeljárási újabb tapasztalatait is, hiszen – ahogy Bragyova András a bevezető tanulmányban magyarázza – alapvető módon kapcsolódik egymáshoz a két panasz, és az átjárhatóságot is ezért biztosította közöttük a jogalkotó. A fenti 3. alfejezetben bemutatott két ábra számai mutatják, hogy viszonylag csekély azoknak az eseteknek a száma, amelyekben a jogvédelem az alkotmányjogi panaszeljáráson keresztül valósul meg. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a jogvédelem nem valósul meg, hanem a számok azt mutatják, hogy az egyéni jogvédelem szempontjából nem az alkotmányjogi panasz az, ami volumenét tekint-

ve fontos szerepet játszik. A számok azt a felfogást erősítik, amely inkább azt hangsúlyozza, hogy az objektív jogrend védelme szempontjából lehet nagyobb jelentősége az alkotmányjogi panaszoknak.

A dolgozat célja az volt, hogy áttekintse, milyen szűrőmechanizmusok érvényesülnek az alkotmányjogi panasz eljárásban, azaz hogyan dönti el az Alkotmánybíróság, mely ügyekkel foglalkozik érdemben. Ezt a folyamatot most kifejezetten olyan szemmel vizsgáltuk, hogy a rendes bíróságok ebből a befogadási eljárásból mit tanulhatnak a rendes bírósági jogalkalmazás és az alkotmányossági felülvizsgálat összefüggéseiről, azaz arról, hogy mikor végzi alkotmányossági szempontból jól a feladatát a rendes bíróság, illetve melyek azok a jogértelmezési, jogalkalmazási kérdések, amelyeket az Alkotmánybíróság felülvizsgálhat.

Miután megállapítottuk, hogy az alkotmányjogi panasz az egyéni jogorvoslat szempontjából inkább kiegészítő jellegű, és igen kicsi az az esetkör, amelyben a rendes bíróságok jogértelmezését és jogalkalmazását az Alkotmánybíróság felülvizsgálja, arra kérdeztünk rá, hogyan volna feltárható az, hogy ezt az esetek száma alapján csekély mértékű egyéni jogvédelmet kik tudják igénybe venni, ezzel kapcsolatban megfigyelhető-e valamilyen tendencia. Azt találtuk, hogy igen sokféle vizsgálatot tudunk elvégezni annak érdekében, hogy kiderítsük, kik, milyen ügyekben és milyen hatékonysággal tudnak hozzáférni az alkotmányjogi panasz jogintézményéhez. Ezekhez a további vizsgálatokhoz viszont olyan adatokhoz szükséges hozzáférni, amilyenek az egyébként igen módszeresen fejlesztett, nyílt hozzáférésű alkotmánybírósági keresőrendszerben a kívánt módon nem található meg. Összegzőképpen megállapítható tehát, hogy az alkotmányjogi panasz jelentősége tekintetében az eddigi vizsgálatokból is jól látszik, hogy az az egyéni jogvédelem helyett az alkotmánybíráskodás természetéből fakadóan inkább az objektív alkotmányvédelmi szempontokat tudja érvényesíteni. Mindemellett a további, mélyrehatóbb kutatások előmozdítása érdekében javaslatot szeretnénk tenni arra, hogy az idővel egyre bővülő adatbázis az egyszerű szöveges keresés helyett más módon is kutatható legyen.

KARSAI DÁNIEL – MIHÁLY ESZTER

ELEFÁNTSIRATÓ – A SIKERES ALKOTMÁNYJOGI PANASZOK UTÓÉLETE

Jelen dolgozat témája a sikeres alkotmányjogi panaszok feldolgozása. Arra a kérdésre keressük elsősorban a választ, hogy mely ügyek vezettek sikerre – azaz eredményeztek megsemmisítést – az Alkotmánybíróság előtt az olyan eljárásokban, amelyeket az *alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 26. § (1) bekezdése és 27. §-a alapján indítottak, azaz amelyekben közvetlenül egy bírói döntés alkotmányossága volt terítéken (ezeket a panaszokat jelen dolgozatban összefoglalóan valódi alkotmányjogi panaszoknak fogjuk nevezni!).

A sikeres valódi alkotmányjogi panaszokat a rendes bíróságok szemszögéből el lehetne könyvelni kudarcként. Az alkotmánybírósági megsemmisítés ugyanis azt mutatja, hogy a bírói döntése jogsértő volt, sérti a legfőbb jogszabályt, az Alaptörvényt.² A kép ennél azonban bonyolultabb; a kérdés, hogy milyen hatékonysággal képes működni a közvetlenül az Alaptörvényben garantált jogok érvényesítésének általunk vizsgált módja. Egyfelől – főleg ha rendszerszinten kívánunk választ találni arra, hogy hányasra vizsgáltak a rendes bíróságok alkotmányjogból – meg kell vizsgálni a sikeres alkotmányjogi panaszok arányát. A kép elkésztő, a benyújtott alkotmányjogi panaszok töredéke jut el érdemi vizsgálatig: az Alkotmánybíróság honlapján elérhető statisztikák³ szerint az új típusú alkotmányjogi panasz bevezetése, azaz 2012. január 1-je óta 3383 ilyen indítvány érkezett a testülethez, és a dolgozat lezárásáig (2017. június 30.) mindösszesen 37 alkotmányjogi panasz zárult sikerrel. Ez a panaszok egy százaléka. Statisztikai szempontból felmerül a kérdés, hogy van-e egyáltalán értelme az Alkotmánybírósághoz fordulni, mert az esély a sikerre gyakor-

¹ A jogtudományban többféle felosztása is ismeretes az *Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 26–27. §-ában található alkotmányjogi panasz eljárásoknak; mi úgy véljük, hogy a hármass felosztás félrevezető, a fő felosztási szempont az, hogy bírói döntésből vagy közvetlenül jogszabályból fakad-e az alaptörvény-ellenesség. Jelen dolgozat kereteit ugyanakkor szétfeszítené ennek a kérdésnek a részletesebb tárgyalása.

² Az Alaptörvény jogi jellegéről megoszlanak a vélemények a szakirodalomban. Drinóczi Timea pl. amellett érvel, hogy az Alaptörvény nem jogszabály. Lásd Drinóczi Timea: *Többszintű alkotmányosság a működésében – alkotmányos párbeszéd Magyarországon* [doktori értekezés] (Pécs 2015) 268. A szerzők gyakorló jogászok, akik a bírósági tárgyalókból érkezve nem igazán tudnak másként tekinteni az Alaptörvényre, mint jogszabályra, de e téma részletesebb tárgyalása is meghaladja a dolgozat kereteit.

³ Lásd alkotmanybirosag.hu/dokumentumok/statisztika/2017.

latilag elenyésző. Hogy ez valóban így van-e, vagy a kép ennél árnyaltabb, arra a dolgozat végén visszatérünk.

Súlyos kétségek merülnek fel bennünk afelől, hogy az Alkotmánybíróság maga megfelelő mércét állít-e a rendes bíróságok elé az alkotmányosság tekintetében. A befogadhatósági kritériumok túlságosan szigorú kezelése, egyes szubsztantív emberi jogok⁴ érthetetlenül megszorító értelmezése, a formai okból történő visszautasítások tengerében szinte elenyésznek az érdemi, sikeres ügyek, ami nagy aggodalomra ad okot.

Az itt csak vázlatosan kifejtett aggodalomnak különös aktualitást ad, hogy 2017. május 25-én a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja kiadta véleményét az Alaptörvény érvényesüléséről a rendes bírósági gyakorlatban.⁵ A vélemény álláspontunk szerint aggályos, ugyanis abból még mindig az látszik, hogy a rendes bíróságok eléggé elutasítón viszonyulnak a közjogi megfontolásokhoz.

Jelen dolgozatban amellet fogunk érvelni, hogy a valódi alkotmányjogi panasz a lehangoló statisztikák ellenére hatékony eszköz lehetne az alkotmányosság fejlesztése és a bírói jogi kultúra csiszolása terén. Előrevetítjük, hogy a sikeres alkotmányjogi panaszok utóéletének vizsgálata nem egyszerű – az alkotmányjogi panaszok többnyire anonimizáltak, így kutatói eszközökkel az esetek nagy részében nem kereshető vissza, mi is volt az alapügy, és emiatt az alkotmánybírósági megsemmisítés utáni rendes bírósági eljárásokra sem volt rálátásunk.⁶ Néhány ügyet tudtunk azonosítani, ezeknél elemezzük a folytatódó eljárásokat.

A továbbiakban csoportosítva mutatjuk be az egyes sikeres alkotmányjogi panaszokat, ugyanis álláspontunk szerint nagyon érdekes annak feltárása, hogy milyen gyakorlati alkotmányos jogviták értek véget – a panaszosok szempontjából – sikerrel az Alkotmánybíróság előtt, és melyek azok az ügycsoportok, amelyekben számunkra meglepő a sikertelenség, akár fél szemünket a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságára (EJEB) vetve. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy a valódi alapjogvédelmet nyújtó Alkotmánybíróság nemcsak a jogi karok alkotmányjogi tanszékei számára hasznos mint hálás témát szolgáltató bíróság.

Jelenleg megfigyelhető, hogy Magyarországon az alapjogi védelem súlyos diszfunkciókkal működik, aminek egyik kézzelfogható jele, hogy az EJEB előtt soha nem látott mennyiségű magyar ügy van.⁷ Áldásos lenne, ha ezek az emberi jogi viták

⁴ Gondolunk itt elsősorban a tulajdonhoz való jogra, amelyet az „újkori” Alkotmánybíróság gyakorlatilag olyan megszorítón értelmez, hogy a sikeres ügyek száma elenyésző. Dacára annak, hogy 2010 óta nagyon komoly vagyoni átrendeződés figyelhető meg Magyarországon, sok esetben felvetve az alaptörvény-ellenesség gyanúját. Számos ügy, mint pl. a „trafikmútyi”, elvérzett az EJEB előtt, míg itthon nem – és számos további ügy várható

⁵ Lásd www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/alaptorveny_osszefoglalo_velemenypdf.

⁶ A kúriai joggyakorlat-elemző csoport sem tér ki ezeknek az ügyeknek az utóéletére, pedig ha valamit, akkor ezt elemezni kellett volna.

⁷ A bíróság nyilvántartása szerint 10.050 függő ügy van Magyarország ellen. Ezt a kiugróan magas számot árnyalja, hogy a börtönviszonyokkal kapcsolatban több ezer (!) ügy van függőben, de ezeket az ügyeket valószínűsíthetően az EJEB – hatékonynak minősítve a frissen bevezetett magyar jogorvoslati utat – elfogadhatatlannak fogja nyilvánítani összel. A fennmaradó ügyek is magas számot mutatnak lakosságárányosan, és bár a panaszokra természetesen nincs rálátásunk, a meritórius ügyek száma is meredeken emelkedett az utóbbi években.

Magyarországon oldódnának meg, magyar bíróságok előtt. Nem nehéz belátni, hogy ez – minden szempontból előnyös volna – a költségek alacsonyabbak lehetnek, és Magyarország elkerüli a nyilvános elmarasztalás ódiúját. Ebből a szempontból több mint vérfagyasztó, hogy az Alkotmánybíróságot nem vagy egyre kevésbé érdekli a strasbourgi esetjog,⁸ így az a kérdés is felmerül, hogy az EJEB hatékony jogorvoslatnak fogja-e tekinteni az alkotmányjogi panasz eljárást, amelyet ki kell meríteni a strasbourgi fórumhoz fordulás előtt.⁹ Éppen ezért a dolgozat végén egy (munka)hipotézist is megkísérlünk felállítani arról, hogy az EJEB hatékonynak tekinti-e majd az alkotmányjogi panaszt.¹⁰

1. A VISSZAHATÓ HATÁLYÚ JOGALKOTÁS TILALMA

Az Alaptörvény Szabadság és felelősség című fejezetén kívüli részeivel az Alkotmánybíróság meglehetősen mostohán bánik – alkotmányjogi panaszok esetében is. Bírói döntések alkotmányosságát csak az e fejezetben foglalt jogokra hivatkozással lehet vitatni,¹¹ az alábbiakban bemutatandó szűk kivételekkel, amelyek az Alaptörvény B. cikkében foglalt jogállamiság elvéhez kötődnek.

A 13/2015. (V. 14.) AB határozattal elbírált ügyben az Alkotmánybíróság a visszaható hatályú jogalkotásnak és jogalkalmazásnak az Alaptörvény B. cikkéből fakadó követelménye megsértése miatt semmisített meg egy közigazgatási bírósági határozatot. Az ügy tárgya az volt, hogy egy nagy volumenű, bonyolult versenyjogi ügyben a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) többmilliárdos versenyfelügyeleti bírságot szabott ki, amelyet a panaszos nem fizetett meg, tekintettel arra, hogy a döntést megfellebbezte, és az eljáró bíróságok a végrehajtást a döntés meghozataláig felfüggesztették. Az eljárás közben azonban megváltozott a közigazgatási hatósági eljárásról szóló törvény (Ket.), és a már folyamatban lévő eljárásokra is alkalmazandóan azt a szabályt tartalmazza, hogy a késedelmi pótlékot minden esetben meg kell fizetni, amennyiben a határidő eltelt, és ezt a végrehajtás felfüggesztése sem szakítja meg. Az Alkotmánybíróság mindezt a visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás tilalmába ütközőnek találta, mert az alapeljárás megindulásakor a szabályozás még kifejezetten kizárta végrehajtás felfüggesztése esetében a (közigazgatási) késedelmi pótlék kiszabását. A Ket. módosítása tehát kiszámíthatatlanul változtatta meg a panaszos hátrányára a jogszabályi környezetet.

⁸ A 3076/2017. (IV. 28.) AB határozat a bírósági végrehajtói rendszer szétveréséről különösen tanulságos – Strasbourgot már nem is tekinti minimumsztenderdnek az Alkotmánybíróság.

⁹ A szerzők saját fülükkel hallották – és elsőre nem akartak hinni neki –, amikor Varga Zs. András alkotmánybíró közölte, őt nem érdekli, hogy az EJEB az alkotmányjogi panaszt hatékonynak tekinti-e vagy sem.

¹⁰ Rendkívül sajnálatos, hogy az EJEB a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése óta eltelt több mint öt évben nem döntötte el ezt a rendkívül fontos jogkérdést.

¹¹ Ez a gyakorlat több mint vitatható, hiszen ha egy bírói döntés sérti az Alaptörvény bármely rendelkezését, azt meg kell semmisíteni. Álláspontunk szerint erre az Abtv. első ránézésre szűkítő megfogalmazása is lehetőséget adna, hiszen az alapvető jogokat az Alaptörvény többi rendelkezése áthatja, azokra tekintettel (is) kell őket értelmezni.

2. A KÖZÉRDEKŰ ADATOK NYILVÁNOSSÁGA

Van egy valóban funkcionáló alapvető jog az Alaptörvényben, amelyet az Alkotmánybíróság sok döntésében és előremutató elvi tételek kimondásával véd meg. Ez a jog az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésében foglalt közérdekű adatok megismeréséhez való jog.¹² Az Alkotmánybíróság hatékonysága abból is kitűnik, hogy – miként az alábbiakban ismertetendő ügyekből látszik – a panaszosok a jogerősen elvesztett közérdekű adatperek után sok esetben nem is élnek a kúriai felülvizsgálati kérelemmel, hanem egyből az Alkotmánybírósághoz fordulnak. Ennek oka, hogy a Kúria vonatkozó joggyakorlata sokkal megszorítóbb, mint az Alkotmánybíróságé (ez egyébként a szerzők személyes tapasztalata is).¹³

A 21/2013. (VII. 19.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó elektronikus adatigénylést nyújtott be a Nemzeti Erőforrás Minisztériumhoz, és kérte a Magyar Állami Operaház gazdasági átvilágításával összefüggő jelentés kiadását. A kérelem teljesítését arra hivatkozva tagadták meg, hogy a jelentés döntés-előkészítő irat, és a döntés az Operaházzal kapcsolatban még nem született meg.

Az Alkotmánybíróság a panaszt megalapozottnak találta, és hangsúlyozta, hogy a közérdekű adatokra főszabályként a nyilvánosság elve vonatkozik, az adatkezelő köteles a közérdekű adatok megismerését proaktív módon elősegíteni, az információszabadságot korlátozó törvényeket pedig megszorítóan kell értelmezni. A közérdekű adatok vonatkozásában a nyilvánosság korlátozása csak akkor fogadható el alkotmányosan indokoltan, ha azt más alapjog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme kényszerítően indokolja, illetve elkerülhetetlenül szükségessé teszi. Abból, hogy az igényelt adat döntés megalapozását szolgálja, önmagában még nem következik kényszerítően a közérdekű adat nyilvánosságtól történő elzárása.

Az alkotmányos követelmények érvényesülése érdekében tehát a közérdekű adat kiadását megtagadó döntést indokolni kell, és az indokolásnak ki kell terjednie egyrészt arra, hogy pontosan milyen folyamatban lévő eljárásban meghozandó döntés megalapozását szolgálja a kiadni kívánt közérdekű adat, másrészt arra is, hogy a szóban forgó döntés meghozatalát mennyiben befolyásolja a közérdekű adat kiadása.

Szintén a döntés-előkészítő iratok nyilvánosságával volt kapcsolatos az 5/2014. (II. 14.) AB határozattal elbírált ügy. Az indítványozó közérdekű adatigényléssel fordult Pécs Megyei Jogú Város polgármesteréhez, amelyben a Pécsi Vízmű Zrt. jogi-gazdasági átvilágításáról készített vizsgálati jelentés kiadását kérte, amely a 410/2009. (IX. 10.) számú önkormányzati közgyűlési határozat elfogadásának alapjául szolgált. Az indítványozó kérését először elutasították, szintén azzal az indokolással, hogy a jelentés döntés-előkészítő dokumentum, és a benne foglalt adatok az önkormányzat üzleti titkát képezik, valamint az ügyvédi titoktartási kötelezettség körébe tartoznak. Az indítványozó keresetet indított a közérdekű adatok kiadása iránt, amelyet az első- és

¹² „Mindenkinek joga van [...] a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.”

¹³ Ez a *forum shopping* viszont azzal a nemkívánatos eredménnyel jár(hat), hogy a két legfőbb bírói szerv – legalábbis ebben a kérdésben – nem kommunikál egymással. Sajnálatos, hogy az Alkotmánybíróság ügyrendje megengedi ezeket a párhuzamosságokat.

a másodfokú eljárásban is elutasítottak, majd az ítéleteket a Kúria mint felülvizsgálati bíróság is hatályában fenntartotta.

Az Alkotmánybíróság – alkotmányos követelményként megfogalmazva – kimondta az ítéletek megsemmisítése mellett, hogy mivel az információszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni, önmagában az igényelt adat döntés-előkészítő jellege még nem vonja maga után kötelező erővel a közérdekű adat nyilvánosságtól való elzárását. A döntés-előkészítésre való hivatkozás nem válhat pusztán formális, bármikor felhívható korlátozási alappá, amely a nyilvánosságkorlátozást automatikusan igazoltta teheti. Mindezek alapján tehát a Kúria ítéletében alaptörvény-ellenesen korlátozta az indítványozónak a közérdekű adatok megismeréséhez való jogát.

Ez az ügy azon kevés esetek egyike, amelyek utóélete is ismert.¹⁴ Az ügy sikerrel zárult, a megismételt eljárásban mind az első-, mind a másodfokú bíróság az indítványozó számára kedvező ítéletet hozott. A jogerős ítélet ellen az adatkezelő már nem fordult felülvizsgálati kérelemmel a Kúriához, hanem kiadta az igényelt közérdekű adatokat.¹⁵

A 6/2016. (III. 11.) AB határozat tárgya az volt, hogy Lengyel Szilvia egykori LMP-képviselő a Szent István Egyetem Állatorvostudományi Kar üllői tangazdaságával kapcsolatos vizsgálati jelentés kiadását kérte a Kormányzati Ellenőrzési Hivataltól (KEHI). A hivatal megtagadta az adatok kiadását, és a megindult perben a jogerős ítélet is a KEHI-nek adott igazat. A Fővárosi Ítéletábra álláspontja szerint a kiadni kért vizsgálati jelentés döntés-előkészítő irat, és a KEHI egyébként sem tekinthető adatkezelőnek, mert a jelentés elkészítését és célját sem ő határozta meg, hanem a kormány.¹⁶

Az Alkotmánybíróság lesöpörte az ítéletábra érveit. Ismételten rögzítette a közérdekű adatigénylés korlátainak megszorító értelmezését, és kimondta, hogy a célhoz kötött adatkezelés közérdekű adatoknál nem létezik, azt személyes adatokra vonatkozó szabályokból kiterjesztően nem lehet értelmezni. A döntés-előkészítő jelleg kapcsán pedig utalt korábbi gyakorlatára, amely az adatelvet rögzíti. Ebben a körben az Alkotmánybíróság felrótta a rendes bíróságoknak, hogy nem vizsgálták egyedileg, mely adatok minősülnének döntés-előkészítőnek és milyen konkrét eljárásban. Ez az eljárás is azon ügyek közé tartozott, amelyeket képesek voltunk tovább követni, hiszen a panaszos ismert közszereplő volt. A panaszos jogi képviselőjének szíves tájékoztatása szerint megismételt eljárásra végül is érdemben nem került sor, az alperes kiadta kért adatokat. Ez az ügy tehát az Alkotmánybíróság számára valódi sikertörténet, hiszen nem pusztán a rendes bíróságok, hanem a konkrét érintettek eljárását is tudta alkotmányos irányba befolyásolni.

¹⁴ Ennek oka rendkívül egyszerű: az ügyben a cikk szerzői láttak el jogi képviseletet mind az Alkotmánybíróság előtt folyó, mind a döntést követő rendes bírósági eljárásban.

¹⁵ A közjogi aspektushoz nem tartozó politikai, történeti érdekesség, hogy a vizsgálati jelentés egyébként azt a megállapítást tartalmazta, hogy az akkor még francia tulajdonban lévő Pécsi Vízmű jól működött, államosításának tehát szakmai oka nem nagyon volt.

¹⁶ A KEHI a kormány pénzügyi ellenőrző szerve.

3. A TISZTESSÉGES HATÓSÁGI ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG¹⁷

A tisztességes *hatósági* eljáráshoz való jog eddig kissé mostohagyermeké volt az Alkotmánybíróságnak – ennek számos oka lehet, elsőként talán az, hogy a közigazgatási-hatósági eljárások szinte kivétel nélkül bírói felülvizsgálat tárgyai lehetnek, így nehéz elkülöníteni – főleg a jogkereső közönség számára – a tisztességes eljárás és tisztességes hatósági eljárás közötti különbséget.

Mindenesetre az 5/2017. (III. 10.) AB határozat új távlatokat nyithat ebben a kérdésben. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben azért semmisítette meg a jogerős bírói ítéletet és az alapul fekvő közigazgatási határozatot, mert a közigazgatási hatóság a jogszabályban meghatározott határidő eltelte után szabott ki szankciót (környezetvédelmi bírságot). Az Alkotmánybíróság szerint ez sértette a méltányosság elvét és a tisztességesség követelményét, ugyanis alkotmányosan elfogadhatatlan, hogy közigazgatási (állítólagos) norma megsértői bizonytalan ideig állnak a velük szemben alkalmazható szankció fenyegetettsége alatt. Az Alkotmánybíróság szerint a tisztességes hatósági eljáráshoz való jog része, hogy a közigazgatási szervek betartsák a rájuk vonatkozó határidőket, és ennek elmulasztását ne az ügyfél terhére, hanem javára értékeljék. A szankció határidőben való kiszabásának ódiumát (sic!) a közigazgatási szervnek és nem az ügyfélnek kell viselnie.¹⁸

4. A TISZTESSÉGES (BÍRÓSÁGI) ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG

Az Alkotmánybíróság megállapította a tisztességes eljáráshoz való jog részét képező jogorvoslathoz való jog¹⁹ sérelmét a 12/2015. (V. 14.) AB határozatban. Az ügy lényege az volt, hogy egy ingatlan tulajdonosa nem kapott tájékoztatást a szomszédos ingatlan három új telekké alakításáról, amely állítása szerint sértette – többek között – azt a jogos érdekét, hogy az ingatlana forgalmi értéke ne csökkenjen, továbbá a tervezett építkezés miatt megváltozhatnak a hidrológiai viszonyok stb. A hatóságok és a közigazgatási bíróság ennek ellenére nem ismerte el ügyfélstátuszát. Az Alkotmánybíróság szerint mindez sértette a jogorvoslathoz való jogot. Az ügy érdekessége, hogy a határozathoz két alkotmánybíró különvéleményt csatolt, melyben azt rótták fel a többségnek, hogy szakjogági érvek alapján valójában felülmérlegelték a jogerős bírói végzést.

Ugyancsak a jogorvoslathoz való joggal volt kapcsolatos a 14/2015. (V. 26.) AB határozat. Ebben az ügyben az Alaptörvény sérelmét az okozta, hogy a pótmagánvádlóként fellépő panaszos pótmagánvádját az elsőfokú bíróság elutasította. A fellebbezés pedig azért jutott az elutasítás sorsára, mert azt a pótmagánvádló jogi kép-

¹⁷ Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.”

¹⁸ Ez a döntés álláspontunk szerint nagyon nagy jelentőségű, kíváncsian várjuk, hogy a sok esetben csak késedelmesen lezáruló adóhatósági vizsgálatokra és a bennük kiszabott bírságokra milyen hatása lesz.

¹⁹ Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdés: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

viselője nyújtotta be, pedig arra – így a rendes bíróságok – „csak a pótmagánvádló jogosult”. (Az eljáró rendes bíróságokat nem túlságosan zavarta az a körülmény, hogy a pótmagánvádas eljárásokban a jogi képviselő kötelező, így más nem is tehet jognyilatkozatot, csak az ügyvéd.) Az Alkotmánybíróság ezt természetesen nem hagyta annyiban, és megsemmisítette a fellebbezést elutasító határozatot a jogorvoslat-hoz való jog sérelme miatt, és alkotmányos követelményt is meghatározott, melyben kimondta, hogy a jogi képviselő nyilatkozata minden további feltétel nélkül érvényes ebben a körben.

A 3064/2014. (III. 26.) AB határozattal elbírált alkotmányjogi panaszban támadott kúriai döntés egy ingatlan adásvételi szerződés érvénytelensége tárgyában indított per felülvizsgálata volt. Az alkotmányjogi panasz benyújtására az adott okot, hogy a bíróság az indítványozót tulajdonjoga törlésének tülésére kötelezte, amivel az indítványozó véleménye szerint jogsérelmet okozott. Az ítéletet csak az indítványozó másodrendű alperes fellebbezte meg. Fellebbezésében többek között arra hivatkozott, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján legfeljebb a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbsége állapítható meg, de a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközése miatti semmissége nem. A másodfokú bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy ebben a tekintetben az indítványozónak nincs fellebbezési joga. A Kúria pedig úgy határozott, hogy az indítványozónak volt fellebbezési joga, de ennek elvonása nem jelentett olyan súlyú eljárásjogi szabálysértést, amelynek a jogerős ítélet megsemmisítéséhez kellett volna vezetnie.

Az Alkotmánybíróság vizsgálta az indítványozónak a jogorvoslat-hoz való jogának sérelmére tett hivatkozását. A testület megállapította, hogy bár az elsőfokú bírósági döntéssel szemben az indítványozó törvényben biztosított jogorvoslati jogával élve nyújtott be fellebbezést, kérelme nem került elbírálásra. A másodfokú bíróság az indítványozó fellebbezési jogát nem ismerte el, a szerződés érvénytelensége tárgyában másodfokú eljárás nem folyt. A felülvizsgálati jogkörében eljáró Kúria az eljárásjogi szabálysértés tényét egyértelműen megállapította, azonban a támadott bírósági határozat hatályon kívül helyezésére nem látott okot.

Az Alkotmánybíróság egyértelműen kimondta, hogy a Kúriának a rendelkezésre álló iratok alapján kialakított azon meggyőződése, mely szerint az elsőfokú döntés megalapozott volt – s ekként a másodfokú eljárás lefolytatása sem vezetett volna más eredményre –, nem pótolhatja a másodfokú eljárást. Az alapjogsérelem a másodfokú döntés hiányában ölt testet: a jogorvoslat-hoz való jog sérelme azáltal valósult meg, hogy a vonatkozó jogszabályi rendelkezések (a Kúria által is elismerten) biztosították ugyan a sérelmezett elsőfokú bírósági ítélettel szembeni fellebbezést, a másodfokú bíróság döntése – a panaszos fellebbezési jogának el nem ismerése – miatt azonban a panaszos e jogával nem tudott élni. Tehát a kétségkívül fennálló rendes jogorvoslati út igénybevételének a lehetőségétől – attól, hogy az elsőfokú ítélet elleni kifogásait, az ügyet érintő érveit és bizonyítékait a fellebbezés elbírálására hatáskörrel rendelkező másodfokú bíróság elé tárja, és a bíróság azokat a vonatkozó eljárás jogszabályok keretei között érdemi vizsgálat tárgyává tegye – a panaszost elzárták a bíróságok.

Szintén a jogorvoslat-hoz való jog volt a tárgya a 24/2015. (VII. 7.) AB határozatnak. Az ügyben a szélsőjobboldalhoz köthető kérelmező egy tervezett megemléke-

zést egy évvel korábban bejelentett, de azt a rendőrség nem engedélyezte. A bíróság érdemben nem vizsgálta a tiltó határozatot, mondván, hogy ennyi idővel az esemény előtt annak jogszerűsége nem állapítható meg, így érdemi vizsgálat nélküli elutasításnak lett volna helye. Az Alkotmánybíróság ezt nem hagyta annyiban: kimondta, hogy a hatékony jogorvoslathoz való jog megköveteli, hogy az eljárást formálisan lefolytasák és az érintett érveivel érdemben foglalkozzanak, még ha nem is adnak neki helyt, azaz a jogsérelem ténylegesen orvosolható lenne. Jelen ügyben ez a követelmény nem érvényesült, mert a bíróság nem vizsgálta érdemben a tiltás okait, mi több, a jogrendszerben sehol nem szereplő új tiltási okot, az „időelőttiséget” emelte be új szempontként, ami alkotmányosan szintén elfogadhatatlan.

A 3081/2015. (V. 8). AB határozat tárgya a tisztességes eljáráshoz való jog részét képező bírósághoz való fordulás joga volt. Az ügyben a panaszos kocsjára kerékbilincset raktak, amelynek leszerelési díját megfizette. Ellene szabálysértési eljárás nem indult, pedig az a vonatkozó jogszabályok szerint kötelező lett volna, és a jegyzőhöz elektronikus úton benyújtott panaszát sem vizsgálták meg, mert az események idején elektronikusan nem lehetett ilyen kérelmet előterjeszteni, és azt amúgy is csak akkor lehet benyújtani, ha a konkrét szabálysértési esemény – esetünkben: szabálytalan parkolás – után nyolc napon belül kiderül, hogy nem indul szabálysértési eljárás.²⁰ Közigazgatási jogkörben okozott kárért való kártérítés iránt indított pert a panaszos, amelyet jogerősen elvesztett, ugyanis az eljáró bíróságok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a régi Ptk. 349. §-ában foglalt feltétel – az összes rendes jogorvoslati út kimerítése – nem valósult meg szabálysértési eljárás hiányában és a nem szabályszerűen benyújtott panasszal. A panaszos keresetét tehát nem is vizsgálták érdemben a rendes bíróságok.

Az Alkotmánybíróság viszont megállapította az Alaptörvény XXVIII. cikkének sérelmét. A taláros testület szerint a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot sérti, hogy a panaszoson olyan panasz megtételét kérték számon, amelyre már nem volt reális lehetősége – hiszen nyolc napon belül nem derült ki, hogy nem indítanak ellene szabálysértési eljárást, így a jegyzőhöz sem tudott szabályszerűen fordulni. A panaszos érdemi kereseti kérelmének e lehetetlen feltétel nem teljesítése miatti elmaradása sértette a hatékony bírósági jogvédelem követelményét, azaz azt az alapvető elvárást, hogy a perbe vitt jogokról a bíróság érdemben dönthessen.

Ugyancsak a bírósághoz fordulás joga volt terítéken a 3124/2015. (VII. 9.) AB határozattal elbírált ügyben. A panaszos egy multinacionális cég volt, amelyet a GVH kartellezés miatt 1,2 milliárd forintra bírságolt meg. A panaszos befizette a bírságot, de a határozatot bíróság előtt megtámadta. Mind az elsőfokú, mind a jogerős ítélet a panaszosnak adott igazat, némileg eltérő indokolással. A GVH, eleget téve a jogerős ítéletben foglaltaknak, visszafizette a bírságot, a jogszabályban kőgensen előírt kamattal együtt, összesen több mint 300 millió forintot. Az ügy azonban a Kúrián folytatódott, és a felülvizsgálati eljárásból ismét a GVH került ki győztesen.

²⁰ A határozat tényállás-ismertetése sajnos kissé felületes; nem derül ki belőle, hogy a panaszosnak a jegyzőhöz benyújtott panaszát a nem megfelelő forma – elektronikus benyújtás – vagy a határidő elmulasztása miatt nem vizsgálták érdemben. Az indokolás az utóbbira látszik utalni (a határozat 59. pontja).

A GVH a Kúria ítélete alapján nem pusztán a bírságra indított végrehajtást (ennek jogosságát senki nem vitatta), hanem a jogerős ítélet meghozatala és a Kúria ítélete közötti időszakra késedelmi pótlékot is követelt mintegy 220 millió forint értékben, valamint visszakövetelte a panaszosnak a bírság visszafizetésekor megfizetett kamatot is. A panaszos a végrehajtás tekintetében is bírósági felülvizsgálattal élt, de kérelmét közigazgatási nemperes eljárásban elutasították, mondván, a Kúria döntése *ex tunc* hatályú, így a panaszos késedelme visszamenőleg beállt, a pótlékfizetési kötelezettség pedig objektív szankció.

*Az Alkotmánybíróság a döntést felülbírálta. Az ügy érdekessége, hogy a taláros testületet nem zavarta – helyesen –, hogy közigazgatási nemperes eljárásban született bírói ítélet alkotmányosságáról kellett döntenie, hiszen nem a döntés formája, hanem a tartalma a meghatározó annak eldöntésekor, hogy az Abtv. szerinti, „ügy érdemében” hozott bírósági határozatról beszélünk-e.*²¹ Jelen ügyben pedig a végrehajtás alkotmányossága volt az érdemi kérdés.²²

Az Alkotmánybíróság kiindulásként megállapította, hogy a kartellügyekben való döntés valójában a büntetőjogi vádroló való határozathozatal egyik speciális esete.²³ Az Alkotmánybíróság a továbbiakban leszögezte, hogy a konkrét ügyben a jogerős ítélet után nem volt kötelező, versenyjogi bírság megfizetésére kötelező aktus, az csak a Kúria ítélete teremtette meg – rendes bíróságok szerint viszont *ex tunc* hatállyal. Az Alkotmánybíróság szerint ebből az következik, hogy a panaszos lényegében az eredeti keresetindítással hozta magát olyan helyzetbe, hogy jogszerű magatartása ellenére késedelmi pótlékot kelljen fizetnie. Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a kúriai ítéletek *ex tunc* hatálya nem érvényesülhet korlátlanul, ugyanis attól nem lehet elvonatkoztatni, hogy a késedelmi pótlék objektív szankció, amelyet utólag – mint jelen ügyben is – nem lehet alkotmányosan érvényesíteni. Mindez sértette a bírósághoz való fordulás jogát, mert előre ki nem védhető módon az utólag kiszabott bírság valójában a keresetindítás szankciójává vált, ami visszatartó hatású, mert csak a keresetindítástól való tartózkodással háriható el. A késedelmi pótlék mértéke ráadásul kiszámíthatatlan, az a Kúria eljárásának hosszától is függ. Az Alkotmánybíróság végezetül azt is leszögezte, hogy a fentiek nemcsak a bírósághoz fordulás jogát, hanem ugyanezen indok alapján a jogorvoslathoz való jogot is sértették.²⁴

Az Alkotmánybíróság a késedelmi kamattal kapcsolatos – a tulajdonjogot és a jogorvoslathoz való jog sérelmét állító – panaszokat viszont elutasította, mondván, önmagában a nemperes eljárási jelleg ezt a jogot nem sérti, és egyébként is csak tételesjogi jogértelmezési probléma merült fel ebben a körben, ami önmagában nem alkotmányossági kérdés.

²¹ Abtv. 27. §.

²² E döntés fényében érthetetlen, hogy az Alkotmánybíróság egyéb ügyekben miért értelmezi megszorítóan az érdemi döntés kifejezést. Szomorú példa erre az előzetes letartóztatások kérdése; az erről szóló bírósági határozatokat nem hajlandó érdemben vizsgálni a testület, dacára a rendszeres strasbourggi elmarasztalásnak.

²³ Nehéz lenne túlértékelni e megállapítás jelentőségét, hiszen innentől kezdve kartellügyekben a büntető-eljárásjogra érvényes összes alkotmányos elvárás érvényesül.

²⁴ Nem vagyunk bizonyosak benne, hogy dogmatikailag nem lett-e zavaros így a határozat, hiszen a bírósághoz való és a jogorvoslathoz való jog elmosódni látszik.

Az Alkotmánybíróság egy másik ügyben parkolási kérdésekkel foglalkozott. A 3007/2016. (I. 25.) AB határozattal elbírált ügyben a panaszos jogsérelmét az okozta, hogy bár állítása szerint a parkolási díjat megfizette, azt a parkolási társaság nem látta bizonyítottnak, ugyanis a parkolócédula – talán a kocsi ajtajának csapódásakor – lefelé fordult. A panaszos személyesen nem, csak postai úton küldte meg utólag a fizetést igazoló parkolójegy másolatát, ami az eljáró bíróságok jogértelmezése szerint nem jogszerű igazolási mód.

Az Alkotmánybíróság szerint mindez sérti a tisztességes eljárás részét képező indokolási kötelezettséget, ugyanis az alkalmazott jogszabályokból nem következik a „jogértelmezés általános szabályai szerint” a bíróságok által levont következtetés. Ebben az alkotmányjogi tanulmányban nem kívánunk a parkolási jog rejtjelmeiben elmélyedni, de az Alkotmánybíróság álláspontja kissé mégis meghökkentő, ezért érdemes részletesebben foglalkozni vele. A taláros testület nem kevesebbet mondott, mint hogy egy téves ítélet meghozatala egyben alkotmányellenességet is okoz. Ez a döntés különösen annak az egyébként álláspontunk szerint egyéb ügyekben túlságosan nagy szigorúsággal és előszeretettel alkalmazott elvnek is ellentmond, mely szerint az Alkotmánybíróság nem negyedfokú jogorvoslati fórum, nem feladata a rendes bíróságok szakjogági tévedéseinek rendbetétele. E döntés alapján úgy tűnik, hogy ez az elv félretehető, amikor a testületnek bármely okból éppen nem tetszik a rendes bíróságok határozata. Az Alkotmánybíróság ugyanis adós maradt annak kifejtésével, mit is ért a jogértelmezés általános szabályain, azoknak milyen fokú sérelme vezethet a jogértelmező bíróságok ítéleteinek megsemmisítéséhez. Ebből az okból ugyanis álláspontunk szerint csak a kirívóan és nyilvánvalóan önkényes bírói ítéleteket szabadna megsemmisíteni, ugyanis – bármilyen fájdalmas is – helyes bírói döntéshez való alkotmányos jog nem létezik.²⁵

A feyveregyenlőség kérdését boncolgatta – valószínűsíthetően, mert ezt a *terminus technicus*t nem használja a döntés – a 19/2015. (VI. 15.) AB határozat. Az ügy lényege az volt, hogy egy teherautót a magyar határon kilépéskor megbüntettek, mert túlsúlyos volt. A hat és fél órával későbbi újramérlegeléskor ez a túlsúly már nem jelentkezett, de a szankciót a másodfokú közigazgatási hatóság és a bíróság is jóváhagyta, a panaszos bizonyítási indítványainak (szakértő és tanúk meghallgatása) teljes figyelmen kívül hagyásával. A hatóságok álláspontja szerint ugyanis „lehetőséges volt”, hogy a két mérés között lerakodtak a járműről (ezt a hatóság semmivel nem bizonyította).

Az Alkotmánybíróság öttagú tanácsa – tehát nem a teljes ülés – megállapította a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét. A testület szerint ugyanis a panaszos eszköztehlenné vált a bizonyítás során, a jogerős ítéletet hozó bíróság olyan releváns tényezőket hagyott figyelmen kívül, hogy az sérti az Alaptörvény XXVIII. cikkét. Rendkívül sajnálatos, hogy az Alkotmánybíróság ennél részletesebb érvelést nem

²⁵ A fentiek nem állnak ellentétben azzal az álláspontunkkal, hogy a negyedfokú jogorvoslat tilalmának doktrínáját az Alkotmánybíróság sok esetben túlságosan szigorúan, sőt visszaélészerűen alkalmazza, úgy téve, mintha egy egyébként más problémát feszegető beadvány valójában csak a végső rendes bírósági határozat helyességét vitatná. E doktrína helyes, objektív alkalmazása sajnos még várat magára, az Alkotmánybíróság – mint látható – sok esetben a végletek között mozog.

fűzött ehhez az elsőre nem túl jelentős döntéshez. Gyakorló jogásként ugyanis azt érzékeljük, hogy pontosan ilyen problémák miatt kívánnak rendkívül sokan alkotmányjogi panasszal élni – vagyis amiatt, mert az eljáró bíróságok nem, vagy az ellenfélnek biztosíthatóhoz képest sokkal kisebb mértékben adtak helyt a bizonyítási indítványoknak, és ez vezetett a per elvesztéséhez.

*A rendes bíróságok az ügy urai. Ők döntenek el, hogy mely kérdésekre kell és lehet – a releváns jogszabályi keretek között – bizonyítást vezetni. Evidencia, hogy nem kötelező minden – adott esetben csak az időhúzás célját szolgáló – bizonyítási indítványnak helyt adni. Ugyanakkor hol húzódik az ennek a kérdésnek az eldöntésére szolgáló bírói diszkréció alkotmányos határa? Az Alkotmánybíróság egy nem is túl pontosan odavetett fél mondatral „eszköztelenségről” beszél. Ez nem ad túl sok fogódzót, különösen nem egy ilyen jelentős dogmatikai kérdésben.*²⁶ Arról sem vagyunk teljes mértékben meggyőződve, hogy a döntés a strasbourgi minimumsztdenderdeknek megfelel, hiszen az EJEB nem az eszköztelenség problémájáról beszél ebben a körben, hanem fegyveregyenlőséget vár el,²⁷ ami szigorúbb mérce, mint amelyet ebben a döntésben az Alkotmánybíróság felállítani látszik. A taláros testület ebben a határozatban tehát egy ziccert hagyott ki ennek a kérdésnek a tisztázására.²⁸

A 21/2014. (VI. 15.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó a Csongrád Megyei Bíróság bírájaként három írást tett közzé egy internetes hírportálon, amelyekben saját polgári peres ügyei kapcsán – amelyekben mint felperes szerepelt – egyrészt kritizálta a perben eljáró bírák ítélkezési tevékenységét, másrészt általánosságban is bírálta a bírói kart. A fentiekre reagálva az Országos Bírói Etikai Tanács állásfoglalásában etikátlannak minősítette az indítványozó magatartását, majd a Csongrád Megyei Bíróság elnöke fegyelmi eljárást kezdeményezett ellene. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az indítványozó tevékenységével fegyelmi vétséget követett el, megszegte szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségét és magatartásával megsértette a bírói tevékenység tekintélyét, ezért kezdeményezte a bírói tisztségből való felmentését. Az határozatot a másodfokú bíróság hatályában fenntartotta. Az indítványozót a köztársasági elnök a határozatra tekintettel felmentette a bírói tisztségből.

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt részben megalapozottnak találta. Az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy a fegyelmi ügyben a szolgálati bíróságok eljárása megfelelt-e a tisztességes és pártatlan bírósági eljáráshoz való jog követelményének. Az Alkotmánybíróság a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét megállapította, mivel az eljáró bíróság a fegyelmi eljárás megindításáról hozott határozatát úgy hozta meg, hogy tanácsülés megtartására törvényes határidőn belül ténylegesen nem került sor, és a szolgálati bíróság elnökének szubjektív döntése alapján – nem pedig objektív automatizmuson alapuló ügyelosztási terv szerint – került sor az eljáró tanács

²⁶ Meggyőződésünk, hogy az elvi jelentőségre való tekintettel a panaszt a teljes ülésnek kellett volna tárgyalnia.

²⁷ AZ EJEB szerint mindenkinek meg kell adni az észszerű lehetőséget, hogy olyan feltételekkel mutassa be ügyét, amely nem helyezi lényeges hátrányba ellenfelével szemben. Lásd pl. *De Haes and Gijssels v. Belgium*, Judgment of 24 February 1997, no. 19983/92.

²⁸ A döntés további zavart is kelt, ugyanis a megsemmisítés után az Alkotmánybíróság mulasztást állapított meg a tisztességes *hatósági* eljárás nem érvényesülése miatt. De akkor miért nem ez volt – vagy ez is – a megsemmisítés indoka?

tagjainak kijelölésére. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a szolgálati bíróság eljárása sem egészében, sem elemeit tekintve nem felelt meg a pártatlan és tisztességes eljáráshoz való jog követelményének, ezért az első- és másodfokú ítélet megsemmisítéséről határozott.

5. BÜNTETŐELJÁRÁSI GARANCIÁK

Az Alkotmánybíróság szintén a sarkára állt a 21/2016. (XI. 30.) AB határozattal elbírált ügyben. A probléma lényege az volt, hogy a büntetőeljárásban a felülvizsgálati eljárásban olyan bíró vett részt, aki a terhelt panaszos előzetes letartóztatásáról döntő másodfokú tanács elnöke volt. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az Alaptörvény XVIII. cikk (1) bekezdésében²⁹ foglalt bírói pártatlanság követelményét sértette ez az eljárás.

6. A TULAJDONHOZ VALÓ JOG³⁰

Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog sérelmét állapította meg a 3012/2017. (II. 8.). AB határozatban. A panaszos tulajdonjogának sérelmét az okozta, hogy az erdő közepében álló lakóházához vezető magánutat a hatóságok hosszú évekkal az ingatlan megvásárlása után közúttá nyilvánítottak, és ezt a rendes bíróságok – a Kúriával bezárólag – jóváhagyták. A döntés közjogi szempontból legizgalmasabb része az indokolás azon okfejtése, amelyben a Kúria szemére hányja, hogy nem indokolta meg kellőképpen, miért fogadta el a magánútból közúttá nyilvánítást a jogvita tényei és a hatályos jogszabályok alapján.³¹ Az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem volt bizonyított a panaszos tulajdonjogának korlátozása mögötti közérdek, az indokolás nem volt megfelelő, így a korlátozás elkerülhetetlenségét az Alkotmánybíróság nem is tudta vizsgálni. Ennek az ügynek az utóélete nem ismeretes számunkra, pedig különösen érdekes lett volna látni, hogy a tételes jog értelmezését is felülíró alkotmánybírói verdikre hogyan reagálnak a rendes bíróságok – egyértelmű elfogadással, vagy inkább a hatáskörükbe való durva beavatkozásnak tekintve azt, a lehetőségekhez mért elutasítással.

A döntés abból az (eljárásjogi) szempontból is érdekes, hogy az Alkotmánybíróság számos – vagy inkább számtalan alkalommal – utasít el panaszokat abból az okból, hogy az a „negyedfokú jogorvoslat” tilalmába ütközik, azaz a panaszos valójában nem alkotmányossági problémát vet fel, hanem a rendes bírósági határozatok helyességét vitatja. Érdekes, hogy az Alkotmánybíróság ebben a nem túl nagy elvi jelentőségű ügyben hirtelen miért lett elnököző, illetőleg miért ment bele ilyen mélységig a tételes jog elemzésébe és főként a rendes bírósági értelmezés kritikájába.

²⁹ „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat [...] független és pártatlan bíróság [...] bírálja el.”

³⁰ Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés: „Mindenkinek joga van a tulajdonhoz [...]”.

³¹ 3012/2017. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [53]–[54].

A 15/2014. (V. 13.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó mint lízingbe vevő szerződést kötött egy lízingcéggel egy pilisvörösvári ingatlan lízingbe vételéről. A lízingbe adó kötelezettséget vállalt arra, hogy a lízingszerződés teljesítésével történő megszűnésekor hozzájárul ahhoz, hogy az ingatlan-nyilvántartásba az indítványozó az ingatlanra vonatkozó tulajdonjogát bejegyezze. Pilisvörösvár Város Önkormányzatának képviselő-testülete 95/2006. számú határozatával az érintett ingatlant belterületébe vonta, ami miatt az indítványozó kártalanítási igénnyel, illetve eladási ajánlattal fordult az önkormányzathoz. A polgármester azonban kitérő választ adott a levelére. Ezt követően az indítványozó korlátozási kártalanítás megállapítása iránti kérelemmel fordult a Közép-Magyarországi Regionális Államigazgatási Hivatalhoz. A hivatal megállapította, hogy az önkormányzat kártalanítást köteles fizetni az indítványozónak. A határozat ellen az önkormányzat fellebbezéssel élt a Pest Megyei Bíróságnál, amely helybenhagyta a hivatal határozatát. Ezt követően az önkormányzat felülvizsgálati kérelemmel fordult a Kúriához, amely annak helyt adott. A Kúria szerint ugyanis az Étv. 30. § (1) bekezdése szerint kártalanítás csak a tulajdonosnak és a hasznélvezőnek jár, tehát a lízingbe vevőnek nem.

Az indítványozó alkotmányjogi panaszban előadta, hogy a fenti ítélet sérti az Alaptörvényben biztosított tulajdonhoz való jogát és a tulajdon kisajátítása esetén járó feltétlen és azonnali kártalanítási kötelezettséget előíró XIII. cikk (2) bekezdését, továbbá a törvény előtti egyenlőséget és az alapvető jogok tekintetében történő megkülönböztetés tilalmát.

Az Alkotmánybíróság a panaszt részben megalapozottnak találta. Megállapította, hogy a tulajdonjog védelme kiterjed a tulajdonosi várományos státuszú lízingbe vevőre is. A lízingbe vevő ugyanis olyan tulajdoni várományos, aki a kárveszélyt egyedül viseli.

A tulajdonos lízingbe adónak azért nem jár kártalanítás, mert a pénzügyi lízing alapján a kárveszély már a lízingbe vevőre szállt át, és az értékcsökkenést a lízingbe vevő viseli. A pénzügyi lízingbe vevő tehát – bizonyítható kárának bekövetkezése esetén – az Étv. 30. § (1) bekezdésében írott feltételek megvalósulásakor az Alaptörvény XIII. cikke alapján éppúgy jogosult a korlátozási kártalanításra, mint a hasznélvező – ezt mint alkotmányos követelményt állapítja meg az Alkotmánybíróság. A jogalkotó valódi szándéka ugyanis az volt, mert csak az lehetett az Alkotmánybíróság szerint, hogy az Étv. 30. § (1) bekezdésében szabályozott esetekben a korlátozás ellentételezéseként fizetendő kártalanítás ne csak a polgári jogi értelemben vett tulajdonosnak járjon, hanem azoknak is, akiknek a birtoklási vagy használati-hasznosítási, illetve esetleges jövőbeli rendelkezési jogát a jogszabály vagy határozat korlátozza, vagyis akik számára az ténylegesen kárt okoz.³²

A tulajdonhoz való jog egyik izgalmas és az alkotmányjogi dogmatikában talán kevés szerepet kapó része, az örökléshez való jog volt a tárgya az 5/2016. (III. 1.) AB határozattal elbírált ügynek. Az ügyben az indítványozó – bár a polgári jog ennek nem ismeri akadályát – nem tudott végrendeleti örökösként halál esetére szóló haszo-

³² Az Alkotmánybíróság itt tehát a józan ész és logika jegyében felülbírált a jogszabály elsődleges nyelvtani értelmét, mely kizárólag a „tulajdonosoknak” tette lehetővé a kártérítés igénylését.

nélvezetben részesülni, mivel az eljáró bíróságok ezt a jogot megtagadták tőle. Az Alkotmánybíróság úgy vélte, hogy ebben az esetben az öröklési jog a végrendekezési joggal esik egybe, ezért az ügyet a tulajdonhoz való jog részét képező rendelkezési jog oldaláról fogta fel. A testület kimondta, hogy az eljáró bíróságok alkotmányos indok nélkül korlátozták az örökhagyót abban, hogy a tulajdonába tartozó dolog felett rendelkezzen. Az Alkotmánybíróság azt is leszögezte, hogy ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a tulajdonosoknak alanyi joguk lenne arra, hogy megkötés nélkül rendelkezzenek haláluk esetére.

A döntés elsősorban eljárásjogi szempontból érdekes, hiszen, ha jobban szemügyre vesszük, az Alkotmánybíróság valójában direkt módon nem az indítványozó alapvető jogát védte meg, hanem a már elhunyt és ezért az eljárásban értelemszerűen semmilyen formában részt nem vevő örökhagyóét.³³

7. NÉPSZAVAZÁSSAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

Az Alkotmánybíróság több döntésében foglalkozott a népszavazás alkotmányosságával.

Az Alkotmánybíróság október 21-én kelt határozatával³⁴ megállapította, hogy sérti a népszavazási részvételhez való jogot az a kúriai végzés, amely a díjazásnak a választási eljárási törvényben szereplő tilalmát az aláírást gyűjtők díjazására is alkalmazta. Az Alkotmánybíróság a Kúria végzését, valamint az Országos Választási Bizottság (OVB) végzéssel helybenhagyott határozatát megsemmisítette. A Lehet Más a Politika indítványozóként az OVB döntésének megsemmisítését kérte. Az Alkotmánybíróság a panaszt megalapozottnak találta, és kifejtette, hogy indokolatlan a választók számára az Alaptörvény szerint alanyi jogon biztosított jogot oly módon leszűkíteni, hogy elfogadható ok nélkül kizárják a jog gyakorlásából az aláírásgyűjtést kezdeményező szervezet díjazásában részesülőket, alkotmányos tilalom ugyanis csak magáért az aláírásért való fizetésre vonatkozik. A megfelelő indok nélküli korlátozás az alapjog szükségtelen korlátozását jelenti, ami ellentétes az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésével.

Ugyancsak az aláírásgyűjtés volt a tárgya az 1/2014. (I. 21.) AB határozattal elbírált ügynek. A Lehet Más a Politika alkotmányjogi panaszában a Kúria végzésével helybenhagyott OVB-határozat megsemmisítését indítványozta. A határozat *a választási eljárásról szóló 1997. évi C törvény* (Ve.) 48. § (2) bekezdés *a)* és *d)* pontjában meghatározott tilalom megszegéséért marasztalta el az indítványozót, mivel 2012. március 26-án Mesterházy Attila és Újhelyi István országgyűlési képviselő közös sajtótájékoztatón aláírta az indítványozó népszavazási kezdeményezését, ami a munkahelyen és állami, valamint önkormányzati hivatali helyiségekben való aláírásgyűjtés tilalmába ütközik. Az Alkotmánybíróság pedig az indítványozó érvelése alapján megállapí-

³³ Azt csak találgatni tudjuk, hogy az Alkotmánybíróság miért nem az örökös oldaláról közelítette meg a problematikát. Talán attól tartott a taláros testület, hogy az öröklés, tehát tulajdonszerzési alkotmányos jogcím elismerésével olyan kaput nyit meg, amely a jogos várománnyal kapcsolatos más ügyekben kialakított teljesen elutasító álláspontjával ellentétes lenne?

³⁴ 31/2013. (X. 28.) AB határozat.

totta, hogy az OVB és a Kúria ítélete a Ve. alkalmazása során nem az Alaptörvénnyel összhangban álló értelmezést követett, az Országgyűlés alaptörvényi funkcióját és az országgyűlési képviselők közjogi jogviszonyát figyelembe véve az aláírásgyűjtés megtiltása a választók számára alanyi jogon biztosított aláírásgyűjtéshez való jog korlátozását, tehát az Alaptörvény XXIII. cikk (7) bekezdése sérelmét jelentette.

Az Országgyűlés épülete ugyanis a népképviselői székhelye, amely az Országgyűlés működésére, illetve annak alkotórészei, az országgyűlési képviselők tevékenységének végzésére szolgál. Fő funkciója szerint tehát a képviselői formában történő hatalomgyakorlásnak, a politikai akaratképzésnek a helyszíne. A Parlament épületét, különösen annak a népképviselői működését szolgáló helyiségeit, egyebek mellett a pártok sajtótájékoztatói számára rendszeresített helyiségét ezért a képviselői aláírásgyűjtés vonatkozásában nem lehet munkahelyként, sem pedig állami szerv hivatali helyiségeként kezelni, ha a képviselők a külön sajtótájékoztatóra fenntartott teremben és ennek részeként írták alá a népszavazási kezdeményezést.

A 28/2015. (IX. 24.) AB határozattal elbírált ügyben a népszavazásra bocsáttatni kívánt kérdés az volt, hogy a férfiak mehessenek-e a nőkkel azonos feltételekkel korekedvezményes nyugdíjba. A Nemzeti Választási Bizottság ezt nem engedélyezte, de a bírósági felülvizsgálatot végző Kúria igen, mondván, a kérdés nem esik kizárt tárgykörbe. A megengedő határozat ellen fordult több magánszemély hölgy az Alkotmánybírósághoz.³⁵

Az Alkotmánybíróság megsemmisítette a Kúria ítéletét, a népszavazásra így nem kerülhetett sor. Az Alkotmánybíróság szerint a Kúria ítélete ugyanis sértette azt a szabályt, hogy központi költségvetési kérdésről nem lehet népszavazást tartani,³⁶ valamint azt az előírást, hogy a nőket külön intézkedésekkel kell védeni,³⁷ és a nőkre vonatkozó nyugdíjszabályokat e fokozott védelemre tekintettel kell megállapítani.³⁸

A döntés eljárásjogi érdekessége – miként azt az Alkotmánybíróság maga is leszögezte –, hogy a hitelesítési döntések törvényességi alapú felülvizsgálata immár nem az Alkotmánybíróság, hanem a Kúria hatásköre, de mint a jelen ügy is jól példázza, a taláros testület nem tud szabadulni ettől a feladattól, hiszen a Kúria ilyen tárgyú döntései semmiben nem különböznek más bírósági határozatoktól, így alkotmányos érvekkel megtámadhatók, még akkor is, ha az Alkotmánybíróság szerint a kizárt tárgykörök – melyek egy része az Alaptörvényben foglalt szabály – értelmezését „önmagában nem lehet vitatni”, és csak kivételesen, „alapjogi szempontból” vizsgálja felül a Kúria döntését az Alkotmánybíróság.³⁹ A testület egyébként rögtön ellentmondott önmagának, mert a megsemmisítés egyik oka a költségvetésről szóló népszavazási tilalomnak a Kúriáétól eltérő értelmezése volt. Az Alkotmánybíróság ugyanis úgy vél-

³⁵ Jelen dolgozat kereteit szétfeszítené annak tárgyalása, hogy mennyire jogállami az a magyar jogban régóta szereplő lehetőség, hogy a megengedő népszavazási döntéseket is gyakorlatilag bárki megtámadhatja.

³⁶ Alaptörvény 8. cikk (3) bekezdés b) pont.

³⁷ Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés.

³⁸ Alaptörvény XIX. cikk (4) bekezdés.

³⁹ Az is eléggé érdekes momentum, hogy a személyes érintettséget egyébként rendkívül szűkítően értelmező Alkotmánybíróság az ügyben semmilyen formában részt nem vevő nők személyes érintettségét megállapította azon az alapon, hogy a népszavazás eredménye rájuk kihathat.

te, hogy igenis a költségvetés (jövőbeni) módosításával járna, ha a népszavazást kiírják, és az eredményes lenne az igen szavazatok többségével.

Még érdekesebb volt, hogy az Alkotmánybíróság vizsgálta az Alaptörvény XIX. cikk (4) bekezdését és a XV. cikk (5) bekezdését is. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a XIX. cikk inkább államcélokat fogalmaz meg a szociális juttatások körében, de egyfajta „alaptörvényi háttérrel ad”. Az Alkotmánybíróság szerint ebből az következik – az esélyegyenlőség elősegítését célzó szabállyal együtt olvasva –, hogy a nők kedvezőbb alanyi jogokra tarthatnak igényt a nyugdíjjogosultság területén. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ezt a jogot a népszavazásra feltenni kívánt kérdés kiüresítené. Az Alkotmánybíróság e következtetése több mint meghökkentő, hiszen az Alaptörvény XIX. cikk (4) bekezdése feltételes módot használ – azaz a nők korengedményes nyugdíja nem alkotmányos követelmény, hanem alkotmányos lehetőség. A taláros testület tehát az Alaptörvény nyelvtani értelmével szembemelve korlátozta a népszavazás alkotmányos tartalmát. Másként fogalmazva azt is mondhatnánk, hogy az Alkotmánybíróság a népszavazáson valószínűleg nemmel szavazók oldalára állt.

8. GYÜLEKEZÉSI JOG

Az Alkotmánybíróság több határozatban foglalkozott a gyülekezési joggal. 2013. február 12-én alaptörvény-ellenesnek ítélte és megsemmisítette a Lehet Más a Politika 2012. március 15-i rendezvényének bejelentéséről szóló fővárosi törvényszéki végzést.⁴⁰ A testület új hatáskörében eljárva első alkalommal döntött bírói döntés megsemmisítéséről. Az ügy alapját képező tényállás szerint az indítványozó *a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény* (Gytv.) 6. §-ának megfelelően az illetékes rendőrkapitányságnak bejelentette, hogy rendezvényt kíván tartani a Hősök terén, de azt még aznap a Budapesti Rendőr-főkapitányság hatáskör hiányára hivatkozva végzésében elutasította. Az indokolás szerint mivel az érintett területet a Fővárosi Önkormányzat Főpolgármesteri Hivatal használatába adta, az elvesztette a Gytv. 15. § a) pontja értelmében vett közterület jellegét, ami miatt a rendőrség nem rendelkezik hatáskörrel a rendezvény engedélyezésére.

Az indítványozók ezért a Fővárosi Törvényszékhez fordultak, és kérték a rendőrségi végzés hatályon kívül helyezését, mivel az alaptörvény-ellenes módon korlátozza a békés gyülekezéshez való jogot. Azonban a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel a rendőrség nem vizsgálta érdemben a döntést, a bíróságnak sincs lehetősége a kérdés érdemi elbírálására, ezért hatáskörének hiányát állapította meg.

Az Alkotmánybíróság határozatában hangsúlyozta, hogy a bíróságoknak a jogvita eldöntésekor figyelemmel kell lenniük arra, hogy az önkormányzati és az állami tulajdonban lévő közterületek egyik rendeltetése tradicionálisan éppen az, hogy a nyilvánosság mindenki által hozzáférhető fórumai legyenek. Az Alkotmánybíróság tehát kimondta, hogy a Fővárosi Törvényszék az ügy érdemi vizsgálatának mellőzésével alaptörvény-ellenesen korlátozta a gyülekezés szabadságához fűződő jogot.

⁴⁰ 3/2013. (II. 14.) AB határozat.

A devizahitelek nagy port felkavaró ügye gyülekezési jogi szempontból is jelentős volt, mert a rendőrség megtiltotta egy tüntetés megtartását a Kúria épülete előtt, mondván, az súlyosan zavarná a bíróságok működését. A felülvizsgálatot végző közigazgatási bíróság is jóváhagyta ezt a határozatot, dacára annak, hogy a felek között nem folyt a jogszabályban előírt kötelező egyeztetési eljárás. Az Alkotmánybíróság – a gyülekezési joggal kapcsolatos korábbi gyakorlatának részletes ismertetése után – lényegében emiatt semmisítette meg a bírósági ítéletet és a rendőrség határozatát. A taláros testület álláspontja ugyanis az volt, hogy a bíróságok működésének súlyos veszélyeztetését az érintett bíróságok állásfoglalása alapján csak akkor lehet megállapítani, ha az kétséget kizáróan ebből az állásfoglalásból kiderül. Amennyiben ez nincs így, úgy a felek között érdemi párbeszédet kell folytatni, mely az esetleges problémák elhárítását szolgálja, és a rendőrségnek meg kell próbálnia kompromisszumos megoldást találni. A felülvizsgálatot végző bíróságnak pedig fokozottan ügyelnie kell az indokolási kötelezettség teljesítésére. Ebben az ügyben ezek a követelmények nem teljesültek, így az Alkotmánybíróság a megsemmisítés mellett döntött.⁴¹ A döntés érdekessége, hogy egy alsóbbrendű jogszabályban – egy BM rendeletben – szereplő kötelezettséget emelt alkotmányos szintre ezzel a határozatával az Alkotmánybíróság.

A 14/2016. (VII. 18.) AB határozatban nem pusztán megsemmisítette az Alkotmánybíróság a gyűlést megtiltó határozatot, hanem mulasztást is megállapított amiatt, mert a jogalkotó nem alkotta meg a gyűlések békés jellegét megfelelően biztosító szabályokat és az esetlegesen ütköző alapjogok legkisebb korlátozás melletti egyidejű érvényesülését. Az indítványozó egy szélsőjobboldali szervezet volt, amely meg szeretett volna emlékezni a kitörés napjáról és a 2014-es választásokról. A rendőrség az eseményt nem engedélyezte, mert az mások emberi méltóságát sérthetné. A bíróság hatályában fenntartotta a rendőrség határozatát, ugyanis az esemény a magyarországi szélsőjobb legnagyobb rendezvénye lett volna, s így alkalmas a náci eszmék terjesztésére.

Az Alkotmánybíróság kiindulásként hosszasan ismertette korábbi esetjogát a gyülekezési joggal kapcsolatban. A testület leszögezte, hogy egy gyűlés békétlen jellegének megállapításához nem elegendők távoli, hipotetikus összefüggések, mint például a szervezet honlapján található információk; ez előzetes tiltási okként nem értelmezhető.⁴² Ugyancsak nem lehet biankó tiltási ok mások jogai sérülésének hipotetikus lehetősége.

9. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

A 13/2014. (IV. 18.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó Siklós város önkormányzati képviselőtestületének tagja volt, és a bírósági eljárás alapját egy általa közölt publicisztika képezte, amely a Demokrácia megalkuvások nélkül elnevezésű,

⁴¹ 30/2015. (X. 15.) AB határozat.

⁴² E döntés alapján persze erősen kérdéses, hogy a közrend veszélyeztetése lehet-e egyáltalán bármikor előzetes tiltási ok. Az Alkotmánybíróság gyakorlata így teljesen a rendőrségre tolja az esetleges erőszakos tüntetések kockázatát, akár az azt biztosító rendőrök testi épségének veszélyeztetésével is.

havi rendszerességgel megjelenő siklói közéleti lapban jelent meg. Az írás Siklós polgármesterének városvezetői vagyongazdálkodó tevékenységét bírálta. A polgármester magánindítványának előterjesztését követően a Komlói Városi Ügyészség az indítványozóval szemben nyilvánosság előtt elkövetett becsületsértés vétsége miatt emelt vádat, majd a büntetőügyben eljáró járásbíróság az indítványozót rágalalmazás vétségében mondta ki bűnösnek. A járásbíróság előadta, hogy a tényállítások során a vélemény szabadság szigorúbb korlátok között érvényesülhet, így az nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közzlésére, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában volt a közzlése valóságtartalmának, vagy foglalkozása, illetve hivatása folytán tőle elvárható lett volna a tények valóságtartalmának vizsgálata, de ezt elmulasztotta. A Pécsi Törvényszék a járásbíróság ítéletét helybenhagyta.

Az Alkotmánybíróság észlelte, hogy az indítványozó által előadott alkotmányjogi probléma vizsgálata az egyedi ügyön túlmutató jelentőségű, ugyanis a közügyek vitatását érintő vélemény szabadsággal összefüggő alkotmányossági mércét idáig kizárólag normakontroll típusú eljárásokban dolgozhatta ki, vagyis az Alkotmánybíróság eddig nem jelölhette ki azt az alkotmányos mércét, amely a jogalkalmazóknak segítséget nyújthat a közügyek vitatását érintő tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséhez.

Az Alkotmánybíróság ismertette korábban kialakult gyakorlatát, mely szerint ez a szabadság kiemelten jelentős, és a közszereplőknek többet kell tűrniük, mint másoknak. Mindezen szempontok figyelembevételével az Alkotmánybíróság meghatározta azt a mércét, amely ahhoz szükséges, hogy a közügyek vitatását érintő nyilvános közzlés büntetőjogi megítélése összhangban álljon az Alaptörvény IX. cikkében biztosított véleménynyilvánítási szabadságából eredő követelményekkel.

Elsőként arról szükséges dönteni, hogy közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben az adott közzlés. Ezt követően abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy a közzlés értékítéletnek vagy tényállításnak tekinthető-e. A közügyeket érintő véleménynyilvánítás szabadsága a valóban bizonyult tények tekintetében korlátlanul, míg a hamis tény állításával vagy híresztelésével szemben már csak akkor véd, ha a híresztelő nem tudott a hamisságról, és a foglalkozása által megkívánt körültekintést sem mulasztotta el. Az ilyen becsületsértésre alkalmas tényállítások a rágalalmazás bűncselekményének törvényi tényállási elemei közé illeszkednek, így büntetendők.

A közügyeket érintő értékítéletek szabad folyása minden esetben biztosított, de a vélemény szabadság határa mindig a mások emberi méltóságából fakadó becsület és jó hírnév védelme. A tényeket illető állítások esetében fokozottabb gondosság követelhető meg. A büntetőjogi szabályoknak ugyanakkor nem lehet olyan kiterjesztő értelmet adni, amely lerontaná a véleménynyilvánítási szabadságot és öncenzúrához vezetne. Az Alkotmánybíróság a fent ismertetett követelményrendszerrel összhangban vizsgálta az indítványozó panaszát is, és megállapította, hogy az eljáró bíróságok a büntetőjogi tényállás értelmezésénél a „tényt állít” kifejezésnek olyan kiterjesztő értelmet adtak, amely sérti az indítványozó alapjogát, és nincs összhangban az Alkotmánybíróság által megállapított mércével.

Nem kevesebb mint négyszer foglalkozott az Alkotmánybíróság a rendőrök képmásának a hírekben való megmutathatóságával. Az első ügyben⁴³ az indítványozó – az Index.hu Zrt. – szerint az alkotmányjogi panaszra okot adó perben egy rendezvény biztosításában feladatot ellátó, így közhatalmat gyakorló rendőrök érvényesíteték személyiségi jogait egy a rendezvényről beszámoló internetes hírportál kiadójával szemben azért, mert arcukat kitakarás nélkül mutatták meg. Az indítványt az Alkotmánybíróság megalapozottnak találta. Az Alkotmánybíróság az ügy vizsgálatánál az Alaptörvénynek a sajtószabadságra és az emberi méltóságra vonatkozó szabályaiból indult ki, nem pedig a polgári jogi viták eldöntésére törekedett. A kérdésfeltevés az volt, hogy a konkrét esetben a sajtószabadság érvényesülésének korlátozását indokolja-e az emberi méltóság védelméhez való jog. Az Alkotmánybíróság ezt vizsgálva megállapította, hogy a rendőri intézkedésről készült képfelvétel hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha a nyilvánosságra hozatal nem öncélú – tehát mivel ebben az esetben a közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás volt a cél, mint közügyet érintő képi tudósítás nem volt indokolt a sajtószabadság érvényesülésének korlátozása.

Az ügy azonban ezzel nem zárult le, ugyanis a rendes bíróságoknak nem fűlt a foguk az alkotmánybírói gyakorlat alkalmazásához. A 16/2016. (X. 20.) AB határozat meghozatalához az vezetett, hogy bár a rendes bíróságok előtt ismert volt az Alkotmánybíróság gyakorlata, azt túlzottan megszorítóan alkalmazták, és *de facto* nem engedték a rendőrök arcképnek megmutatását. Arra ugyanis csak akkor kerülhetett volna sor a rendes bíróságok szerint, ha „eljárési szabályok nyilvánvaló megsértését” dokumentálják. A 17/2016. (X. 20.) AB határozat alapját képező esetben a helyzet még rosszabb volt: az eljáró bíróságok le sem futtatták az alapjogi tesztet. A kérdést végleg (?) a 3/2017. (II. 21.) AB határozat döntötte el, megsemmisítette a Fővárosi Ítéletábra egyik határozatát. Ebben a döntésben az Alkotmánybíróság egyértelműsítette – sokadszorra – alkotmányos álláspontját: a rendőri intézkedésről szóló képfelvétel nyilvánosságra hozható. Az eljáró bíróságok viszont ismételen nem vagy csak megszorítóan vették figyelembe az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatát, ezért a testület azt is nyomatékosan leszögezte, hogy a rendes bíróságok nem hagyhatják figyelmen kívül, nem alkalmazhatják szelektíven vagy megszorítóan az egyes alaptörvényi rendelkezésekhez tapadó alkotmánybírói értelmezést.

A 35/2014. (XII. 18.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó, Foktő község egyik függetlenként nyilvántartásba vett polgármesterjelöltje, a választási kampány során a választókhoz eljuttatott szórólapján kifejtette, hogy az önkormányzati hivatalban a dolgozók „minden nap összeszorult gyomorral veszik fel a munkát”, amivel a község akkori polgármesterének vezetői stílusát értékelte, utalva arra, hogy az indítványozó min kíván változtatni. A szórólap tartalma ellen a kritizált polgármester kifogással élt, amelynek Foktő Község Helyi Választási Bizottsága helyt adott, megállapítva, hogy az indítványozó megsértette a Ve. 2. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt jöhszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét. Az indítványozó fellebbezését a Bács-Kiskun Megyei Területi Választási Bizottság elutasította, és az ítéletet a bíró-

⁴³ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat.

sági felülvizsgálat is helybenhagyta. Ezt követően fordult az Alkotmánybírósághoz az indítványozó. Az Alkotmánybíróság, visszautalva a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban foglaltakra, megállapította a véleménynyilvánítás szabadságához való jog sérelmét. A testület gyakorlatilag csak megismételte a közügyek megvitathatóságával és a közszereplők nagyfokú kritizálhatóságával kapcsolatos esetjogát, amellyel a rendes bíróságok határozatai – tisztesség ne essék – köszönőviszonyban sem voltak.

Az 1/2015. (I. 16.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben az indítványozót egy magánszemély az iwiw.hu közösségi oldal felhasználói adatlapján magánszemélyként megnevezve az állatai között tüntette fel, valamint az indítványozó ügyvédi minőségét is érintően a jó hírnevét romboló bejegyzéseket tett közzé. Az indítványozó mint magánvádló tett feljelentést, és az eljárásában első fokon megállapították az iwiw-felhasználó bűnösségét folytatólagosan elkövetett becsületsértés vétségében, másodfokon azonban bizonyítottság hiányában felmentették és az eljárást megszüntették. A harmadfokú bíróság egyetértett a másodfok ítéletével, de más jogi indokok alapján. Az indokolás szerint a vádlott felmentése bűncselekmény hiányában indokolt, mivel az ügyvéd olyan közszereplőnek tekintendő, aki tűrni köteles az ügyben szereplő és ahhoz hasonló kifejezéseket. Ezt vitatva az indítványozó az Alkotmánybírósághoz fordult. A testület két jog versengését vizsgálta, a jó hírnévhez való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága egymáshoz való viszonyát jelen ügyre vonatkoztatva. Korábbi joggyakorlatára utalva kifejtette, hogy az alkotmányosan védett véleménynyilvánítás köre a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatban tágabb, mint más személyek esetében, de a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása alapvetően nem irányulhat mások emberi méltóságának megsértésére. Az ügyvédként eljáró személy önmagában ügyvédi minősége miatt nem tekinthető közhatalmat gyakorló személynek vagy közszereplő politikusnak, tehát nincs alkotmányos indoka annak, hogy egy egyébként büntetendő cselekmény a sértett ügyvédi minőségére tekintettel ne lenne szankcionálandó. Ez az ügy tehát a szólásszabadság terhére, a jó hírnév és becsület előnyére dőlt el.⁴⁴

10. DISZKRIMINÁCIÓTILALOM

A 3086/2013. (III. 27.) AB határozattal elbírált ügyben Budaörs Város Önkormányzatának képviselő-testülete által az építményadóról alkotott rendelet szerint 2003. január 1-jétől mentes az építményadó alól a magánszemély tulajdonában levő olyan építmény 150 négyzetméternyi hasznos alapterülete, amely az ingatlan-nyilvántartásban lakóház vagy lakás megnevezéssel van nyilvántartva, ha az a magánszemélynek az év első napján állandó lakcímként van bejelentve. Az adómentesség az adóellenőrzés alá vont időszakban hatályos jogszabály szerint csak az állandó lakcímként bejelentett ingatlanra volt érvényesíthető.

⁴⁴ Érdekes elméleti kérdést vet fel, hogy mi lett volna egy strasbourgi eljárás kimenetele, ha nem ezt a döntést hozza az Alkotmánybíróság. Az EJEB gyakorlata szerint ugyanis önmagában nincs ahhoz való jog, hogy valaki ellen büntetőeljárást folytassanak le. A jó hírnév és becsület védelmét ugyanakkor az EJEB is védelemben részesíti – elvileg.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmányjogi panasszal kapcsolatban vizsgált rendelkezés nem valamely alapjog, hanem alapjognak nem tekinthető adómentesség tekintetében – az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése szerinti „egyéb helyzet” – a tulajdonos bejelentett lakcíme szerint tesz különbséget az adóalanyok között. Az Alkotmánybíróság kezdetektől követett gyakorlata szerint az azonos helyzetben lévők között nem alapjogok tekintetében tett megkülönböztetés csak akkor tekinthető alkotmányellenesnek, ha nincs a tárgyilagosságot megítélés szerint észszerű indoka, tehát önkényes. Az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy az építményadó alanyai a szabályozás szempontjából azonos csoportba tartoznak, és az adómentesség szabályozása során a jogalkotó nem egyenlő méltóságú személyként kezelte az építményadó alanyait, az adóalanyok között tett megkülönböztetés önkényes volt. A 3087/2013. (III. 27.) AB határozat a 11/1991. (VII. 26.) ÖKT számú rendelet 6. § (6) bekezdése alkotmányellenességének megállapításáról és az alapján hozott bírói döntések megsemmisítéséről határozott, az előbbieken ismertetettekkel teljesen azonos tény- és jogalapon.⁴⁵

A 9/2016. (IV. 6.) AB határozattal elbírált ügy lényege az volt, hogy az indítványozó egyéni vállalkozása szünetelése alatt szintén szünetelő biztosítását fennálló biztosításnak tekintették, és azt nem számították hozzá a munkaviszonyban megszerzett biztosítási időhöz, így az egyéni vállalkozás megszüntetése és szüneteltetése között önkényes különbséget tettek. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben nem az általános diszkriminációs szabályt alkalmazta, hanem az Alaptörvény XV. cikk (4) és (5) bekezdésében foglalt esélyegyenlőséget és a nőket védő külön intézkedéseket megfogalmazó rendelkezéseket. Az Alkotmánybíróság külön is hivatkozott az Alaptörvény 28. cikkére, mely előírja a bíróságok számára, hogy a jogszabályokat az Alaptörvénynek megfelelően, a józan észnek és a közjónak megfelelő tartalommal értelmezzék. Ebben a körben minimumelvárás, hogy a rendes bíróságok ne hagyják figyelmen kívül a jogszabályok szövegét és értelmezésük ne vezessen alkotmányellenes eredményre.

Az Alkotmánybíróság mindezek után hosszasan elemezte a meglehetősen bonyolult jogszabályi háttérrel, és arra a következtetésre jutott, hogy a rendes bíróságok az indítványozóra hátrányosan és korlátozóan értelmezték azt, olyan következtetéseket téve, amelyek a törvényekből nem következnek egyértelműen. Az Alkotmánybíróság ebben a tekintetben azt a fontos elvi tételt szögezte le, hogy az Alaptörvényben foglalt államcél, mint az esélyegyenlőség, a jogalkalmazót annyiban kötik, hogy kétség esetén a jogszabályokat úgy kell értelmezni, hogy az az államcél megvalósulását szolgálja. Mindezt az Alkotmánybíróság felülírta a rendes bíróságok döntését és megállapította az Alaptörvény XV. cikke sérelmét. Az több mint érdekes kérdés, hogy ez a határozat dogmatikailag hogyan illeszkedik más határozatokhoz, amelyekben az Alkotmánybíróság azért utasít el beadványokat, mert azok álláspontja szerint ún. negyedfokú jogorvoslatra, azaz a rendes bírósági döntések pusztá vitatására irányulnak. Természetesen ebben az esetben volt alaptörvényi szabály, amelyre a taláros

⁴⁵ Az Alkotmánybíróság tehát alkotmányjogi panasz eljárás eredményeként öt esetben hozott olyan határozatot – két döntésbe foglalva –, amely egy bírói döntés alaptörvény-ellenességét állapította meg, és ezért a döntést meg is semmisítette az építményadó önkormányzati szabályozása körében.

testület felfűzte az érvelését, de a szerzők tapasztalata szerint ez a negyedfokú elutasításos ügyek többségéről – legalábbis formálisan – szintén elmondható.⁴⁶

11. VALLÁSSZABADSÁG

A 35/2014. (XII. 18.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó 2012. február 29-ig egyházként működött, azonban e jogállását a *lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény* (Ehtv.) 34. § (2) és (4) bekezdése következtében elveszítette, és 2012. március 1. napjától egyesületnek minősült. A Szolnoki Törvényszék 2012. november 12-én kelt ítéletével az indítványozót jogutód nélkül megszüntette, arra hivatkozással, hogy az indítványozó nem nyilatkozott 2012. február 29-ig arról a szándékáról, hogy tovább kíván működni egyesületként, ilyen tartalmú kérelmet nem terjesztett elő. A végzéssel szembeni fellebbezésében az indítványozó arra hivatkozott, hogy azért nem tette meg a nyilatkozatot, mert álláspontja szerint az ellentétes az Alaptörvénnyel és az Emberi Jogok Európai Egyezményével is, azonban a Debreceni Ítéltábla helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését. Az indoklás szerint a bíróságnak a hatályos jogszabályt alkalmaznia kell mindaddig, amíg az Alkotmánybíróság nem hoz határozatot az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabály alaptörvény-ellenességéről.

Az Alkotmánybíróság megalapozottnak találta az indítványt; az Ehtv. azon rendelkezései, amelyek alapján az indítványozó egyesületnek minősült, nem feleltek meg a tisztességes eljárás és a jogorvoslathoz való jog követelményeinek, aminek eredményeként sérült a vallásszabadsághoz való jog, továbbá a hátrányos megkülönböztetés tilalmába is ütközött.

Az Alkotmánybíróság határozatának legvégén kiemeli, hogy az állami szerveknek úgy kell eljárniuk, hogy a határozat által érintett egyházak jogsérelme orvoslást nyerjen, jogállásuk rendezése a jogi szabályozás szintjén és ténylegesen is megtörténjen. Ezen ügy folyamánya is ismert a szerzők előtt, ugyanis az eljárásban ők láttak el jogi képviselést: az érintett kisegyház továbbra is működik.⁴⁷

12. BÍRÓI FÜGGETLENSÉG

A 4/2014. (I. 30.) AB határozat talán a legfurcsább a sikeres alkotmányjogi panaszok közül. Az indítványozó a Szegedi Törvényszék hivatásos bírója, akit mentesített a munkáltató bíróság elnöke bírói, tanácselnöki munkavégzési kötelezettsége alól, majd ezt követően többirányú munkafeladat elvégzésére hívta fel az indítványozót otthondolgozás keretén belül, amely kötelezettségnek az indítványozó eleget is tett. Ezt követő-

⁴⁶ Álláspontunk szerint a negyedfokú felülvizsgálati fórum tilalmának nagyfokú pontosítására lenne szükség, a szabály jelenleg még gumiszabálynak is kiszámíthatatlan.

⁴⁷ Az más kérdés, hogy a jogtosztott kisegyházak egyházi státusza továbbra sem rendezett, dacára az Alkotmánybíróság határozatainak és a strasbourgi elmarasztalásnak.

en az indítványozót a Szegedi Nyomozó Ügyészség őrizetbe vette, majd a Kecskeméti Városi Bíróság elrendelte előzetes letartóztatását. Ekkor a munkáltató bíróság közölte, hogy bírói illetménye nem illeti meg tényleges munkavégzés és mentesülési körülmény hiányában, és kötelezte a jogalap nélküli illetmény visszafizetésére.

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az eljáró bíróság az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdésében foglalt bírói függetlenséget korlátozta a döntéseivel, amikor az indítványozó bíró részére nem ítélte meg illetményét. A bírói függetlenség alaptörvény-ellenes korlátozását jelentő bírói jogértelmezés pedig a támadott ítéletek lényegi elemét képezte; az alaptörvény-ellenesség a tárgybeli bírói döntéseket érdemben befolyásolta.

13. ZÁRSZÓ

A fentiekben a sikeres „valódi” alkotmányjogi panaszokat vettük górcső alá. Minthogy csak eredményes kimenetelű ügyekről volt szó, az olvasóban akár az az érzés is támadhat, hogy a jogintézmény sikertörténetnek mondható. Ez azonban álláspontunk szerint sajnálatos módon távolról sincs így. Ahogyan a bevezetőben is jeleztük, nagyon elkésérítő, hogy a panaszok mindössze egy százaléka vezet csak sikerre, statisztikailag ez a véletlen kategóriája. Ennek okát csak találgatni tudjuk. Mivel új jogintézményről van szó, annyit talán jóhiszeműen megengedhetünk, hogy a jogkereső közönség részéről még jelenleg is tart a tanulási folyamat, ezért lehetséges, hogy sok olyan panaszt is benyújtanak, amely valódi formai hibában szenved.⁴⁸ A rendkívül alacsony sikerrátát azonban nem magyarázhatja csupán a panaszosok esetleges felkészületlensége. Az Alkotmánybíróság sem minden esetben panaszosbarát – és akkor még finoman fogalmaztunk.

Mindezek fényében a kérdés az, hogy az alkotmányjogi panasz alkalmas-e valódi jogvédő funkció betöltésére, tekinthető-e hatékony és kimerítendő jogorvoslatnak az EJEB-hez fordulás előtt. Álláspontunk szerint erre nem adható egyértelmű válasz. Kiindulásként rögzíteni kell, hogy az alkotmányjogi panasz elméletben erős eszköz és alkalmas emberi jogi sérelmek orvoslására, hiszen megsemmisítheti az alapjogot sértő bírósági döntéseket, és a határozatban egyértelmű iránymutatást is adhat arra nézve, hogyan kellene alkotmányos ítéletet hozni, akár alkotmányos követelményt megállapításával.

A gyakorlat azonban több mint kétséges. A sikeres panaszok rendkívül alacsony száma és az Alkotmánybíróság – természetesen nem a sikeres alkotmányjogi panaszokból kirajzolódó – gyakorlata súlyos kétségeket vet fel a tekintetben, hogy a strasbourgi mérce szerint ez a jogintézmény hatékony jogorvoslatnak tekintendő, amelyet ki kell meríteni az EJEB-hez fordulás előtt. A kérdés szerintünk még nem eldöntött. Vannak olyan ügycsoportok, mint például a közérdekű adatok nyilvánossága, ahol az

⁴⁸ Emiatt is rendkívül sajnálatos, hogy a jogalkotó arra az alkotmánybírósági döntésre reagálva, mely mulasztásban megnyilvánuló alkotmány sértést állapított meg amiatt, hogy az Alkotmánybíróság előtti eljárásban nem lehet jogsegélyt igénybe venni, nem a jogsegélyrendszer finomításával, hanem a kötelező jogi képviselő eltolásával válaszolt. Meggyőződésünk, hogy ügyvédek közreműködésével készült beadványok ritkábban kerülnének az elutasítás sorsára.

SZILÁGYI EMESE*

A KOMMUNIKÁCIÓS ALAPJOGOK ÁLTALÁNOS ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA A RENDES BÍRÓSÁGI ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLATBAN – A BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉSEK ÉS AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZOS ÜGYEK TAPASZTALATAI

1. BEVEZETÉS

A kommunikációs jogok, ahogyan azt a talán legismertebb magyar alkotmánybírósi határozat¹ kifejti, a véleménynyilvánítás szabadságával szoros összefüggésbe hozható alapjogok. Idesorolható a szólás- és a sajtószabadság, valamint az informáltsághoz való jog. Kommunikációs jognak tekintjük a csoportos véleménynyilvánítás formáit, így a gyülekezést, az egyesülést, a pártok és szakszervezetek alapításának és működtetésének jogát. Tágabb értelemben a kommunikációs jogcsaládhoz sorolható az információk megszerzésének szabadsága, mint a véleményalkotás előfeltételének garanciája, valamint a vallásszabadság bizonyos aspektusai is.² Végül a kommunikációs jogcsalád részét képezi a művészeti alkotás és a művészet terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás és a tudományos ismeretek alkotásának szabadsága is. Törvényszerű, hogy amennyiben a jogok ilyen gazdag csoportjáról beszélünk, az általuk közvetített értékrend – s végső soron a kommunikációs jogok dogmatikája³ – nagy súllyal⁴ köszön vissza a rendes bíróságok gyakorlatában is.

Az írás tehát abból a hipotézisből indul ki, hogy a véleménynyilvánítási szabadság alkotmánybírósi értelmezése jelentős orientáló szereppel bír a rendes bírósági gyakorlatban. Az írás elsődleges fókuszát az új alkotmánybírósi szabályozás, az *Alkotmánybírósról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz jelenti, azonban a kutatás módszertanából adódóan nem kizárólagosan panasz eljárásban született alkotmánybírósi határozatokat dolgoz fel.

A dolgozat a következő fő kérdésekre keresi a választ:

(a) Melyek a rendes bírói gyakorlatban leggyakrabban hivatkozott alkotmánybírósi döntések a kommunikációs jogokkal összefüggésben?

(b) A már bevettnek tekinthető döntések mellett van-e esélyük az Alkotmánybíróság

* Tudományos segédmunkatárs, MTA TK JTI.

¹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167.

² 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48., 50.

³ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban* (Budapest: Dialóg Campus 2011).

⁴ Erről lásd jelen kötetben ZÓDI Zsolt és LŐRINCZ Viktor jelen kutatás keretében készült, *Az Alaptörvény és az alkotmánybírói gyakorlat megjelenése a rendes bíróságok gyakorlatában, 2012–2016* című írását.

újabb elvi döntéseinek meggyökeresedni a bírósági joggyakorlatban, azaz a rendes bíróságok lekövetik-e az Alkotmánybíróság irányváltásait?

(c) Hogyan befolyásolja a 2012. január 1-jétől a jogrendszer részévé vált Abtv. 27. § szerinti (valódi) alkotmányjogi panasz intézménye a rendes bírósági gyakorlatot?

(d) Ezek a hivatkozások valósak-e, azaz érdemben is hozzájárulnak a rendes bíróság előtt folyamatban lévő ügy eldöntéséhez, vagy csupán „szépségtapasznak” tekinthetők, így fő funkciójuk legfeljebb a döntés autoritásának erősítése?

(e) Mennyire nyitottak a bíróságok az Alkotmánybíróság döntései iránt, és érdemi hatással lehetnek-e attitűdjükre az Abtv. 27. §-a szerinti panasz eljárás keretében született határozatok?

Ezek tehát a dolgozat főbb kutatási kérdései, amelyek már önmagukban is feszegetik a terjedelmi lehetőségeket. Természetesen egy ilyen típusú kutatás újabb és újabb kérdéseket indukál, így felmerülhet továbbá: milyen különbség figyelhető meg a bírósági rendszer egyes szintjei között az alkotmánybírósági határozatok felhasználásának tekintetében mind a hivatkozások mennyiségét, mind azok érdemi voltát illetően? Találhatunk-e olyan kiugró különbségeket a bírósági szervezeten belül, amely egyes bíróságok, bírói tanácsok tevékenységéhez köthető? Jelen írásban ezekre a további felvetésekre csupán utalni lehetséges, végleges válaszok pedig már csak a kutatás során felhasznált adatok hiányosságai miatt sem adhatók.

A kutatás során felhasznált adatbázis alapját ugyanis azok a bírósági döntések képezik, amelyek megfelelnek a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 163. § (1) bekezdésében⁵ foglaltaknak. Innen kerültek kiválogatásra azok a 2010. és 2016. között közzétett döntések, amelyek tartalmaztak hivatkozást az Alkotmánybíróság valamely határozatára. A jelen írásban megfogalmazott következtetések ezen az adatbázison alapulnak, ami azonban kétségtelenül hatással van a következtetések érvényességére. Ez a minta ugyanis torzított képet mutat: a hozzávetőlegesen piramisként felfogható rendes bírói gyakorlatról kihasított egyenes „hasábként” képzelhető el, így a mintában a felsőbíróságok gyakorlata felülreprezentált, míg az alsóbb szintű bírói fórumok, így a törvényszékek és járásbíróságok esetjoga csak töredékesen jelenik meg. Ennek az aránytalanságnak a következményei az alábbiakban részletesebben is láthatóvá válnak.

2. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG DÖNTÉSEINEK MEGJELENÉSE A RENDES BÍRÓSÁGI GYAKORLATBAN

A vizsgált időszakban a kommunikációs jogcsaláddal összefüggésben a rendes bírósági gyakorlat túlnyomó mértékben öt alkotmánybírósági határozat elvi megállapítá-

⁵ „A Kúria a jogegységi határozatot, az elvi bírósági határozatot, az elvi bírósági döntést, az általa az ügy érdemében hozott határozatot, az ítéletábra az általa az ügy érdemében hozott határozatot, a közigazgatási és munkaügyi bíróság – ha a felülvizsgált közigazgatási határozatot egyfokú eljárásban hozták, és a bíróság határozata ellen nincs helye rendes jogorvoslatnak – az általa a közigazgatási perben az ügy érdemében hozott határozatot a Bírósági Határozatok Gyűjteményében digitális formában közzéteszi.”

sait hivatkozta⁶, ezek a következők: a már említett 30/1992. (V. 26.) AB határozat, közismert nevén a véleményszabadságra vonatkozó alaphatározat; a 36/1994. (VI. 24.) AB határozat a közszereplők bírálhatóságára vonatkozó elvi tételekről; a szintén a közszereplők személyiségi jogait érintő 7/2014. (III. 7.) AB határozat; a becsület-sértési ügyben meghozott 13/2014. (IV. 18.) AB határozat; továbbá a rendőrök képmásvédelme ügyében született 28/2014. (IX. 29.) AB határozat. Utóbbi két döntést az Abtv. 27. §-a szerinti panaszeljáráásban hozta a testület. Tekintettel jelen írás terjedelmi korlátaira, valamint arra a fejleményre, hogy a „kommunikációs jogcsalád” érintő alkotmánybírói gyakorlatból ez az öt döntés látszik a leginkább meggyökeresedni a rendes bírósági gyakorlatban, a továbbiakban a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésbe hozható, az öt határozatban érdemben tárgyalt alapjogokra fókuszálok. Ez egyúttal arra a meglepőnek tekinthető eredményre is vezet, hogy ezt a jogcsaládot illetően a rendes bírói gyakorlatban nem vált meghatározóvá egyetlen olyan alkotmánybírói döntés sem, amely bírói kezdeményezés eredményeként született.

Az adatbázisból kinyerhető adatok kvalitatív elemzéséből is számos következtetés levonható. Az 1. számú melléklet adatai azt mutatják, hogy az alkotmánybírói gyakorlatban kidolgozott elvi tételek hangsúlyosan jelennek meg a felsőbb bíróságok gyakorlatában, az emberi jogi gondolkodás az igazságszolgáltatásban a Kúria mellett az ítélőtáblák joggyakorlatában is jelentős szerephez jut. Az öt táblabírói közül különösen aktívnak mutatkozik e tekintetben a Fővárosi Ítélőtábla. Középszinten feltétlenül említést érdemel a Fővárosi Törvényszék tevékenysége 2015-ig. Egyúttal az is szembetűnő, hogy 2016-ban ez a korábbi években különösen aktív bíróság szinte egyáltalán nem hívta fel döntéseiben a vizsgált öt alkotmánybírói döntés egyikét sem. Szintén azonos tendencia mutatható ki nem csupán a régi, bevettnek tekinthető alkotmánybírói határozatok tekintetében, hanem az új döntések átvételét vizsgálva is: a felsőbb bíróságok hangsúlyos szerepe. Fontos azonban aláhúzni, hogy figyelembe véve a kutatáshoz használt adatbázis torz mivoltát, az nem jelenthető ki egyértelműen, hogy az alsóbb szintű bíróságok ítélkezési gyakorlatában az alapjogi szempont nem jelenik meg. A tendencia talán erre mutat, de a bizonyossághoz nem áll rendelkezésre megfelelő adathalmaz.

A három „újnak” nevezett döntés – amelyek közül kettő született panaszeljárással keretében – viszonylag hamar bevetté vált a bírósági gyakorlatban: egyikük már meghozatalának évében több hivatkozást kapott, a vizsgált időszak végére pedig ez a három határozat együttesen megtörte a korábban szinte egyeduralkodó két alkotmánybírói határozat monopóliumát.⁷ 2016-ban a három újabb határozat együttesen 37,5 százaléknyi hivatkozást kapott az öt vizsgált határozatra hivatkozó döntések tekintetében. Itt érdemes külön hangsúlyozni, hogy ez a legutóbbi adat szembemegy a nagyobb trenddel, mely szerint 2013-at követően az Alkotmánybíróság határozatainak hivatkozása a rendes bírósági gyakorlatban meredeken csökkenni kezdett.⁸ A

⁶ A részletekért lásd az 1. sz. mellékletet (Az öt határozat hivatkozása éves bontásban a rendes bíróságokon).

⁷ Ehhez lásd különösen az 5., 6. és 7. számú mellékletet.

⁸ Ehhez lásd különösen a 2. és 3. számú mellékletet.

2012-ben tapasztalható szembetűnő ugrás, majd a négy évvel későbbi meredek csökkenés további magyarázatot kíván.

Az első két kutatási kérdésre tehát – nevezetesen, hogy melyek a rendes bírói gyakorlatban leggyakrabban hivatkozott alkotmánybíróági döntések a kommunikációs jogokkal összefüggésben, illetve hogy a rendes bíróságok nyomon követik-e az Alkotmánybíróság ítélkezési gyakorlatának alakulását – már pusztán ebből az áttekintésből választ kaphattunk. A további kérdések megválaszolásához azonban érdemben szükséges elemezni mind az Alkotmánybíróság, mind a rendes bíróságok döntéseit.

A következőkben azt fogom megvizsgálni, hogy az Alkotmánybíróság által kimunkált jogelvek hivatkozása mennyiben tekinthető valósnak. A valódiság igénye alatt két követelményt értek: egyrészt az alkotmánybíróági határozat felhasználása érdemben kihat az ügy eldöntésére; másrészt a határozat azzal a jelentéstartalommal kerül felhasználásra, amilyen jelentéstartalmat annak az Alkotmánybíróság eredetileg szánt.

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához szükséges röviden összefoglalni az öt kiemelt alkotmánybíróági határozat tartalmát és jelentőségét. Erre a későbbiekben azért lesz szükség, hogy meg tudjuk ítélni, a határozatokban kifejtett elvi tételek valóban hozzájárultak-e a rendes bíróság előtt folyamatban lévő ügy eldöntéséhez. Az Alkotmánybíróság határozatainak tartalmi elemzése szükséges annak vizsgálatához is, hogy az a mód, ahogyan az alkotmánybíróági érvelés a rendes bíróságok által felhasználásra kerül, összhangban van-e az alkotmánybírák eredeti szándékával – a teljes döntés kontextusára is figyelemmel.

3. AZ ÖT DÖNTÉS

3.1. A 30/1992. (V. 26.) AB HATÁROZAT

A 30/1992. (V. 26.) AB határozat egyike a rendszerváltás nagy alaphatározatainak. Az első magyar „gyűlöletbeszéd-döntés”, amely alkotmányossági szempontból elbírálta az akkor hatályos büntető törvénykönyvben a közösség elleni izgatásnak a gyűlöltre uszítással, illetve gyalázkodással megvalósítható alakzatainak alkotmányosságát. Ez a határozat fogalmazta meg egyebek mellett a véleménynyilvánítási szabadság kétféle – haszonelvű, illetve méltóságalapú – igazolását, amikor kimondta: „[a]z Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot – biztosítja”. A döntés megalapozta a tartalomsemleges védelem elvét, amely szerint a szabad véleménynyilvánítás védelme nem függ az elhangzó tartalomtól. Valamint ez a határozat kísérelte meg beemelni a hazai alkotmányos gyakorlatba a clear and present danger tesztet: „[a] bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne. A köznyugalom ilyen elvont veszélyeztetése nem elégséges érv ahhoz, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot büntetőjogi büntetéssel alkotmányosan korlátozni lehessen” (ABH 1992, 167., 179.).

Tény azonban, hogy csupán a közvetlen és jelenvaló veszély tesztjéből nem volna egyértelmű, hogy miért nem lett alkotmányellenes a gyűlésre uszítás büntethetősége, hiszen a döntés szerint végül nem egyedül a köznyugalom megzavarásának intenzitása, hanem a veszélybe kerülő alanyi jogok igazolták annak alkotmányosságát.⁹ Vagyis a szitkozódást a gyűlésre uszítástól nem az elhangzó szöveg tartalma különbözteti meg, hanem a szólás körülményei: az alkotmányos védelem nem terjed ki a mások alanyi jogait közvetlenül korlátozó megszólalásokra. Ez a magyar közvetlen és jelenvaló veszély teszt azonban már eredeti formájában távolabbi és esetlegesebb veszély lehetőségéből indult ki, mint amilyenre az amerikai Legfelső Bíróság bírái utaltak.¹⁰ A közösség elleni izgatás tényállás gyalázkodással megvalósítható alakzata megsemmisítésének valódi indoka tehát az volt, hogy a büntetőjogi tényállás a megszólalás tartalma alapján korlátozott.

3.2. 36/1994. (VI. 24.) AB HATÁROZAT

A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat¹¹ szintén ennek a korai időszaknak a terméke, a becsületsértő beszédre vonatkozó első nagy hazai döntés, ahol ismét egy büntetőjogi tényállás került terítékre. A hatályos büntető törvénykönyv hatóság vagy hivatalos személy megsértése elnevezésű tényállása a „hivatali becsület” megsértését más személyek megsértésénél szigorúbban rendelte büntetni, ezt azonban az Alkotmánybíróság megsemmisítette. Valójában nem más történt, mint hogy a testület beemelte a hazai jogba az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) által használt mérceit, amikor a közszereplők által eltűrendő védett véleménynyilvánítás körét tágabban húzta meg.¹²

Azzal, hogy a vitatott tényállást a testület megsemmisítette, a közszereplő és nem közszereplő magánszemélyek becsületének védelmére vonatkozó büntetőjogi szabályok azonosak lettek. Az testület azonban további kiegészítéseket tett, amely szerint az „alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítások és a tényállítások tágabb körének megvonása jogalkalmazói kérdés, az ügyekben eljáró bíróságok feladata”. Azonban a bírósági gyakorlatnak figyelemmel kell lennie arra is, hogy „a közszereplőkkel kapcsolatban a nem büntethető véleménynyilvánítás köre tágabb” (ABH 1994, 219., 232.). Ez a határozat tartalmazza a magyar New York Times-szabályt¹³ is: a polgárjogi mozgalmak Amerikájában 1966-ban megfogalmazott tétel szerint köztisztviselő hivatalos tevékenységére vonatkozó rágalmozó állításért nem lehet kártérítést megítélni, kivéve, ha azt rosszindulattal közölték, tehát annak tudatában, hogy az állítás valótlan, illetve gondatlanul hagyták figyelmen kívül az állítás hamisságát.¹⁴ A hazai 1994-es változat szerint a „hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének

⁹ SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon* (Budapest: Osiris 2001) 477–478.

¹⁰ Bővebben lásd HALMAI Gábor: *A vélemény szabadság határai* (Budapest: Atlantisz 1994) 250.

¹¹ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 219.

¹² Lásd SÓLYOM (9. lj.) 481.

¹³ Itt is megjelenik tehát a nyilvánvaló amerikai befolyás, lásd erről SÓLYOM (9. lj.) 481.

¹⁴ Bővebben HALMAI (10. lj.) 147.

csorbitására alkalmas – e minőségére tekintettel tett – értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbitására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbitására alkalmas tényt állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanságáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint – az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel – elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta” (ABH 1994, 219., 231.).

Az irányadó alkotmányos követelmények megállapítása tehát megtörtént, azonban felmerült a testületen belül, hogy finom és érzékeny határvonal a bírálathoz való védett jog és a védett alkotmányos intézmények védelme között valójában akkor volna kiformalható a testület által, ha a differenciálatlan absztrakt normakontrollon túl is hatáskört gyakorolhatna a testület¹⁵ – utalva itt nyilvánvalóan a bírósági ítéletek alkotmányosságának panasz-eljárás keretében történő vizsgálatának lehetőségére. Halmai Gábor a döntés utóhatásaként jegyzi meg, hogy annak eredményeként ugyan csökkent a közjogi tisztségviselők által kezdeményezett büntetőjogi eljárások száma, azonban a polgári bíróságok gyakorlatában megerősödött, szigorodott a közszereplők védelme.¹⁶

3.3. 7/2014. (III. 7.) AB HATÁROZAT

Nyilvánvalóan ugyanazt az elvi szerepet szánta a testület a 7/2014. (III. 7.) AB határozatnak az Alaptörvény utáni alkotmányos gyakorlatban, mint amelyet a 30/1992. (V. 26.) határozat a rendszerváltást követően betöltött. A döntést a jogirodalom úgy értékeli, mint amely mérföldkőnek számít az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének értelmezése terén.¹⁷ A határozat emellett azonban, hogy megerősíti a véleményszabadság elvi megalapozását jelentő korábbi tételeket, hasonlóan a 36/1994. (VI. 24.) AB határozathoz, alaphatározatnak tekinthető a közszereplők személyiségi jogainak védelmével összefüggésben is.

A döntés ugyanis alapvetően az új Ptk., a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:44. §-ában foglalt, a közszereplők személyiségi jogának védelme tárgykörében született, utólagos absztrakt normakontroll-eljárásban, az alapvető jogok biztosának indítványára. Az eredeti normaszöveg szerint „[a] közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja”. Az ombudsman azonban úgy találta, hogy a méltányolható közérdek követelménye aránytalanul korlátozza a szólás és a sajtó szabadságát, elnehezíti a közügyekről zajló

¹⁵ Lásd SÓLYOM (9. lj.) 482.

¹⁶ HALMAI Gábor: „A véleménynyilvánítás szabadsága” In: HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok* (Budapest: Osiris 2004) 485.

¹⁷ TÖRÖK Bernát: „A közlések alkotmányos alapértéke a szólásszabadság magyar koncepciójában” In: KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2.* (Budapest: Wolters Kluwer 2015) 215.

szabad diskurzust. Az alapjogi biztos rámutatott arra is, hogy az Alaptörvény normaszövegének változásai álláspontja szerint nem utalnak arra, hogy az EJEB esetjogára épülő hazai alkotmányos gyakorlatot a jövőben figyelmen kívül kellene hagyni. A biztosnak ezt a következtetését az Alkotmánybíróság is osztotta.

A vitatott kitévelt a testület is alaptörvény-ellenesnek találta. Az indokolás felidézte a korábbi esetjogból a véleményszabadság kétféle – instrumentális és konstitutív – igazolását; azt azonban kiegészítette azzal az új elemmel, hogy a két igazolás nem versengő, hanem kiegészíti egymást „a szólás- és sajtószabadság kétféle igazolása és tartalma, azaz az egyéni önkifejezésre fókuszáló alanyi, valamint a demokratikus közvéleményt középpontjába állító intézményi oldal nem versengő, még kevésbé egymást gyengítő érvek, hanem egymást kölcsönösen kiegészítő és támogató alkotmányos szempontok. Előfordulhat, hogy hol az egyik, hol a másik oldal kerül előtérbe, de összességében – és egyes alkotmányjogi kérdéseknél egészen konkrétan is – erősítik egymást. Egyértelműen ilyen alkotmányjogi kérdésnek minősül a szólásszabadság és a közéleti szereplők személyiségvédelme kollíziójának problémája.”¹⁸ Mindazonáltal az Alkotmánybíróság gyakorlatában a véleményszabadság demokratikus elmélete tekinthető meghatározónak.¹⁹

A döntés megerősíti továbbá a korábbi esetjog alapján a közvélemény szabad alakulására vonatkozó állami intézményvédelmi kötelezettséget, valamint átemeli a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatból a közszereplők bírálhatóságának csak szűk körben történő korlátozhatóságát hangsúlyozó tételt. Jelentőséget tulajdonított a testület annak a korábbi megállapításnak is, amely szerint a „demokratikus jogállam állami és önkormányzati intézményeinek szabad bírálata, működésük, tevékenységük kritikája – még ha az becsületsértő értéktételek formájában történik is – a társadalom tagjainak, az állampolgároknak olyan alapvető alanyi joga, amely a demokrácia lényegi eleme”.²⁰ Valójában a korábbi gyakorlat minden eleme megerősítést kap, külön figyelmet érdemel a kijelentés, amely szerint az „alkotmánymódosító hatalom tehát a szólás- és sajtószabadság korábban értelmezett tartalmát nem érintette”²¹, sőt a testület a negyedik módosítással beiktatott IX. cikk (4) bekezdését²² úgy tekintette, mint amely valójában már a kezdetektől sarokköve volt az alkotmánybírósági szólásszabadság-gyakorlatnak.

Szintén a 36/1994-es döntéshez hasonlóan itt is hangsúlyos szerephez jut a strasbourgi esetjog; az Alkotmánybíróság külön is hangsúlyozta, hogy az Alaptörvény hatálybalépésével a korábban kifejtett elvi megállapítások tartalma nem módosult.²³ Megerősítést kap tehát az EJEB gyakorlatának a tényállítások és vélemények elhatárolására vonatkozó tétele, illetve a megállapítás, amely szerint a közügyek megvitatásának szabadságát biztosító kiemelt védelem az olyan megszólalásokra is

¹⁸ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [41].

¹⁹ Tóth J. Zoltán: „A rágalmazás és becsületsértés Európában és Magyarországon” In: KOLTAY–TÖRÖK (17. l.) 453.

²⁰ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [61].

²¹ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [21].

²² „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.”

²³ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [23].

vonatkozhat, amelyek nem politikusokat vagy közszereplőket, hanem magánszemélyeket érintenek, amennyiben közérdekű kérdéstről van szó. Ilyenkor a magánszemélyek türekszükbőnének is engednie kell.²⁴ Ezt követően az EJEB, valamint az Amerikai Legfelső Bíróság joggyakorlatának hosszas áttekintése következik. Különösen is hangsúlyos lesz a megállapítás, amely szerint a hamis tényállítások is szükségszerű velejárói a közéleti vitáknak,²⁵ valamint a közszereplésen kívüli esetek körében is más-ként kell megítélni azokat az eseteket, amikor egy magánszemélyt a közügyek vitatásával összefüggésben ér rágalalmazás.²⁶ A strasbourgi gyakorlatból ered az a tétel, hogy a „közéleti szereplők, különösen a politikusok tekintetében ugyanakkor olyan eset is előfordulhat, amikor a közügyek megvitatásához fűződő speciális körülmények között nem is csupán magával a közszerepléssel, hanem az érintett magánéletével kapcsolatban is figyelembe kell venni a közvélemény tájékozódáshoz való jogát”.²⁷ Azt a korábbi követelményt, amely szerint biztosítani szükséges, hogy a polgárok és a sajtó megal-kuvás és félelem nélkül részese lehessen a közéleti vitának, a döntés expliciten ter-jesztette ki a büntetőjogi mellett a polgári jogi szankciók körére is.²⁸ A strasbourgi gyakorlat extenzív áttekintése azonban valójában nem hoz új szempontokat a hazai gyakorlatba, hiszen az itt megemlített esetek már ilyen-olyan formában korábbi dön-tésekben is helyet kaptak.

A nemzetközi összehasonlító rész másik ágát az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának esetjoga jelenti. Megerősítést kap a New York Times szabály is, vagyis hogy a tények meghamisításának még a büntetőjogi szankcionálása sem eltúlzott abban az esetben, „ha a becsület csorbítására alkalmas tényt állító tudta, hogy a köz-lése valótlán, vagy azért nem tudott annak valótlanságáról, mert a foglalkozása alap-ján elvárható körületekintést elmulasztotta”²⁹. A Gertz kontra Welch eset kapcsán nyer megerősítést a tétel, amely szerint a hamis tényállítások bizonyos körben szükségsz-erű velejárói a szabad közéleti vitának. Ezeket az elvi megállapításokat a magyar Alkotmánybíróság a fejlett demokráciák által közösen vallott elvi tételekként veszi figyelembe.

A XXI. századi alaphatározat is tartalmaz a rendes bíróságok eljárására vonat-kozóan alkotmányos követelményeket, mindenekelőtt idesorolható az a kijelentés, hogy „a tények közlése tipikusan a vélemények alapja, ezért még az alkotmányos értékkel egyébként nem bíró, utóbb hamisnak bizonyult tények esetében is indokolt, hogy a jogi felelősségre vonás során a felróhatóság és az esetleges joghátrányok mértékének meghatározása körében figyelembe vegyék a közéleti viták minél sza-badabb folyásának érdekét”³⁰. Valamint a bírák felhívták arra is a figyelmet, hogy a politikai véleményszabadság fókuszában elsősorban a közügyek és nem a közsze-replők állnak, tehát a közügyekre vonatkozó szólások mindegyike fokozott védel-

²⁴ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [30].

²⁵ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [36].

²⁶ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [37].

²⁷ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [31].

²⁸ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [48].

²⁹ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [17].

³⁰ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [50].

met érdemel. Az Alkotmánybíróság elvi érvelés szövegezte le azt is, hogy „a közügyekkel összefüggésben megfogalmazott, közhatalmat gyakorló személyre vagy közszerelő politikusra vonatkozó, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás főszabály szerint polgári jogi felelősségre vonásnak sem lehet alapja”³¹. Fontos hangsúlyozni, itt nem konjunktív feltétel, hogy a közügyekkel összefüggő vélemény közhatalmat gyakorló személyekre irányuljon, hanem vagylagos. A közügyekről zajló szabad deliberáció célját a testület nem csupán méltányolható közérdeknek, hanem kiemelkedő jelentőségű alkotmányos érdekeknek minősítette.³²

3.4. 13/2014. (IV. 18.) AB HATÁROZAT

Végül 2014-ben nyílt lehetősége az Alkotmánybíróságnak arra, amire már oly sok éve várt, hogy konkrét bírósági döntés felülvizsgálata során finomíthassa tovább³³ azokat a jogelveket, amelyek alkalmazásával a bírói joggyakorlat Alaptörvénnyel való összhangja biztosítható. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat alapjául szolgáló tényállás szerint Siklós város önkormányzati képviselő-testületének tagja a helyi közéleti lapban írt publicisztikájában a helyi polgármester tevékenységét bírálta. Írásában úgy fogalmazott: „saját magukra nem sajnálják az adófizetők pénzét és úgy bánnak vele mintha a sajátjuk lenne”. Ez volt az a kijelentés, amelyet az akkor hatályban lévő büntetőkódex³⁴ alapján a járási bíróság, majd később az illetékes törvényszék is rágalmozás-ként minősített. Az első fokon eljáró bíróság indokolása szerint „az újságcikkben közölt mondat, [...] olyan állítás, amely tényeket tartalmaz, hiszen valamely végbement, vagy végbemenő eseményre, jelenségre, állapotra utal. E tény pedig a közpénzek tilalmazott felhasználására való utalás, amely a járásbíróóság következtetése szerint már csak abban az esetben élvezheti a véleményszabadság oltalmát, ha valósnak bizonyul.”³⁵

A testület most is abból indult ki, hogy a közügyekre vonatkozó, illetve a közéletben szerepet vállalók tevékenységét érintő kritika a lehető legmagasabb szintű védelemre érdemes. A bírák felhívták a figyelmet a büntetőjogi szankciók ultima ratio jellegére, a büntetőjogi szankciók megtorló, stigmatizáló mivoltára: „[a] büntetések elretentő hatása a közélet véleményformálásában részt vevőket is megfélemlíti, elriasztja,

³¹ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [61].

³² 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [65].

³³ Erre az AB határozat expliciten utal is az Indokolás [20] pontjában: „Emellett az Alkotmánybíróság észlelte, hogy az indítványozó által előadott alkotmányjogi probléma vizsgálata az egyedi ügyön túlmutató jelentőségű. Az Alkotmánybíróság a közügyek vitatását érintő véleményszabadsággal összefüggő alkotmányossági mércét ez ideig ugyanis kizárólag normakontroll típusú eljárásokban dolgozhatta ki [...] a konkrét ügygel összefüggésben az Alkotmánybíróság érdemi határozata a jövőre nézve általánosan is megfogalmazhatja azokat a szempontokat, amelyekre figyelemmel a közszerelők bírálatával összefüggő véleménynyilvánítási ügyeket megítélő bíróságok az Alaptörvényből fakadó követelményekkel összhangban foglalhatnak állást a közéleti vitákban elhangzó tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséről.”

³⁴ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

³⁵ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [3].

amely így éppen a demokratikus és plurális alapokra épülő közélet kibontakozását és értékét gyengíti el”³⁶.

A testület megerősítette a „magyar New York Times szabályt”, vagyis hogy a becsület csorbitására alkalmas kijelentések nem élveznek védelmet abban az esetben, „ha a tényeket állító vagy híresztelő tudta, hogy közlése valótlan, avagy a valótlan-ságról azért nem tudott, mert a foglalkozása szerint elvárt figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta”³⁷. Megerősítették a bírák a tényállításra és értékítéletre vonatkozó elvi különbségtételt is, és utaltak a strasbourgi emberi jogi gyakorlatra, amely szerint „amennyiben egy állítás igazságtartalma legalább részben ellenőrizhető, igazolható akkor tényállításról van szó”³⁸. Hangsúlyozták azonban, hogy az értékítélettel terhelt tényállítások az EJEB gyakorlatában a véleményszabadság magas szintű védelmét élvezik.

A büntetőbírói gyakorlat számára alkotmányos követelményt fogalmazott meg a testület, amely szerint első lépésként azt szükséges értékelni, hogy „az adott közlés a közügyekben való megszólalást, közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben”³⁹, ehhez pedig figyelembe kell venni az elhangzó vélemény módját, körülményeit, a közlés tárgyát, kontextusát. További szempontként jelölte meg a testület a tartalmat, a stílust, illetve a közlés aktualitását, valamint célját. Amennyiben ezek alapján megállapítható, hogy a vélemény a közügyek szabad vitatásának körébe esik, úgy automatikusan a legmagasabb szintű alkotmányos védelem vonatkozik rá. Ilyen esetekben a bírák szerint az állami büntetőhatalom gyakorlása elgyengítheti a társadalmi diskurzus intenzitását.

Mindezek alapján az alkotmánybírák aláhúzták, hogy a rágalmozás büntetőjogi tényállását csakis az Alaptörvényből fakadó követelményekkel összhangban lehetséges értelmezni. A konkrét esetben az eljáró rendes bíróságok az Alkotmánybíróság álláspontja szerint „a »tényt állít« fordulatnak olyan kiterjesztő értelmet adtak, amely sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert alapjogot és az abból fakadó mércét”. Nem voltak figyelemmel arra, hogy a vitatott írás egy helyi közéleti lapban jelent meg, és a közhatalmat gyakorló polgármesternek a város gazdálkodásával összefüggő döntéseit bírálta. Nem vették figyelembe döntéshozataluk során az eljáró bírák az írás ironikus hangvételét sem.⁴⁰

Zárásként az Alkotmánybíróság megfogalmazta azt az elvi tételt, mely szerint „[a] közéleti kérdéseket érintő véleménynyilvánítási ügyekben eljáró büntetőbírói számáért nemcsak az Alkotmánybíróság jelen határozatának rendelkező része, hanem az indokolásában kibontott elvi jelentőségű alkotmányos mérce alkalmazása is kötelező. Az Alkotmánybíróság így biztosítja, hogy a bíróságok későbbi gyakorlata is megfelelhessen a véleménynyilvánítási szabadság jelen ügyben felvázolt abszt-

³⁶ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [30].

³⁷ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [31].

³⁸ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [37].

³⁹ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [39].

⁴⁰ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [47]–[48].

rakt alkotmányos mércéjéből fakadó elvárásoknak.”⁴¹ Ennek a kitételnek az elvi jelentősége az, hogy ugyan az egyedi döntés alaptörvény-ellenességének megállapítása valójában csupán a panasszal érintett egyedi bírói döntésekre vonatkozik, azonban az Alkotmánybíróság döntéseinek erga omnes hatályából eredően az alkotmánybíró-sági határozat indokolásában felállított tesztet valamennyi, rágalmazást elbíráló büntetőbírósnak alkalmaznia kell.

3.5. 28/2014. (IX. 29.) AB HATÁROZAT

Szintén panasz eljárás keretében született a 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, amelynek középpontjában a rendőrképmások sajtóbeli közlésének kérdése, illetve az új Ptk. 2:43. § g) pontja állt, amelynek értelmében a személyiségi jogok megsértését jelenti a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

A konkrét esetben az Index.hu Zrt. a rendőrszakszervezetek demonstrációjáról közölt beszámolójában olyan képfelvételeket közölt, amelyeken az azon szereplő rendőrök egyedileg azonosíthatók voltak. A rendőrök sem a felvétel készítéséhez, sem annak nyilvánosságra hozatalához nem adták beleegyezésüket. Az esetükben eljáró Fővárosi Ítéltábla döntésében elismerte ugyan, hogy a rendezvényt biztosító rendőrök közfeladatot láttak el, azonban ezt elválasztotta a közszerepléstől. A táblabíró-ság érvelése szerint a közfeladatot ellátó rendőrök feladatvégzésének képmások közlésével való bemutatása nem feltétlenül része az információhoz jutásnak és a véleménynyilvánítás szabadságának.⁴² A bíróság ítélete a 1/2012. számú BKMPJE határozaton alapult, amely kísérletet tett a közszereplés fogalmának definiálására.

A jogegységi határozat szerint „köszereplésnek az egyén önkéntes elhatározásán, autonóm döntésén alapuló olyan politikai, társadalmi, művészeti tevékenység, megnyilvánulás tekinthető, amelyet egy meghatározott cél, szűkebb vagy tágabb értelemben a helyi közösség vagy a társadalom életének befolyásolása érdekében fejt ki”.⁴³ A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a nyilvános közszereplés feltételezi az erre irányuló szándékot. Azonban a közterületen tevékenykedő rendőrök, büntetés-végrehajtási intézeti alkalmazottak, illetve mindazok, akik munkavégzésük keretében tartózkodnak közterületen, nem önkéntes elhatározásuk, hanem munkaköri kötelességük teljesítése érdekében tartózkodnak közterületen. A jogegységi határozat külön is leszögezi, hogy a rendőr tevékenysége a közhatalom gyakorlásának egy meghatározott módja, és nem tekinthető közszereplésnek.

Az Alkotmánybíróság döntésében abból indult ki, hogy „a társadalom életét általában befolyásoló, akár az országos, akár a helyi viszonyok alakulását meghatározó, vagy ilyen célzattal létrejött nyilvános rendezvényeken, eseményeken történő szereplés tekinthető közszereplésnek”.⁴⁴ A testület felhívta a nem sokkal korábban megho-

⁴¹ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [54].

⁴² Az indítvány 3. (pontja) [public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/0e56d3cad2a42323c1257b91001baa15/\\$FILE/IV_878_2013_inditvany_anonim.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/0e56d3cad2a42323c1257b91001baa15/$FILE/IV_878_2013_inditvany_anonim.pdf)

⁴³ www.kuria-birosag.hu/hu/joghat/12012-szamu-bkmpje-hatarozat

⁴⁴ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [30].

zott 7/2014. (III. 7.) AB határozatban tett elvi megállapításokat, amikor úgy foglalt állást, hogy „a közhatalmat gyakorló személyek (és a közszereplő politikusok) esetében a személyiségvédelem korlátozottsága mindenki máshoz képest szélesebb körben minősül indokoltnak a szólás- és sajtószabadság érdekében”⁴⁵. A bírák álláspontja szerint tehát nem az a döntő érv, hogy a rendőr saját elhatározása alapján vagy munkaköri kötelességének teljesítése érdekében tartózkodik közterületen, hanem az, hogy közhatalmat gyakorol, a közhatalom gyakorlásának mikéntjéről történő híradás pedig a sajtó elsődleges feladata. Ezért megállapították, hogy „[r]endőri intézkedésről készült képfelvétel hozzárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha a nyilvánosságra hozatal nem öncélú, vagyis az eset körülményei alapján a jelenkor eseményeiről szóló vagy a közhatalom gyakorlása szempontjából közérdeklődésre számot tartó tájékoztatásnak, közügyet érintő képi tudósításnak minősül”⁴⁶.

Végző soron az Alkotmánybíróság döntésével megsemmisítette az ítéletábra ítéletét. Érdemes azonban észrevenni, hogy a testület ezúttal nem állított fel olyan világos tesztet a rendes bíróságok számára, mint amelyet a rágalmazással kapcsolatban láthattunk, sem ahhoz hasonló egyértelműséggel megfogalmazott, a konkrét ügy jelentőségén túlmutató alkotmányos követelményt nem tartalmaz a döntés. Nem került sor továbbá sem az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék döntésének, sem a jogegységi határozatnak a megsemmisítésére. A döntést követően a Kúria végzésben új eljárásra utasította az ítéletábrát, felhívta a figyelmet arra, hogy az AB határozat a közszereplő kategóriához „közelíti” a rendőrt, és nyilvánvalóvá tette, hogy amennyiben a fényképfelvétel nem érinti a rendőr emberi méltóságának legbensőbb lényegét, úgy a képmás kitarakására a sajtó nem kötelezhető.⁴⁷

A jogegységi határozatot végül maga a Kúria helyezte hatályon kívül az 1/2015. számú BKMPJE határozatban, amelyben azonban megszorító értelmet adott az Alkotmánybíróság eszmeftuttatásának. A Kúria meglátása szerint „[a]z Alkotmánybíróság határozata szerint a közhatalmat gyakorló személy tevékenysége és ahhoz kapcsolódóan személyét azonosító képmása nem önmagában és nem bármely körülmények között, hanem csak a közéleti események (»a jelenkor eseményeiről szóló tudósítás teljessége«) szempontjából képezi a tájékoztatás részét. Hangsúlyozta, hogy a média-tartalomszolgáltatók tájékoztatása sem lehet mindenre kiterjedő: a közéleti kérdések vitathatóságához már nem tartozik hozzá az emberi mivolt legbensőbb lényegét érintő, azt sértő helyzet. Ilyen esetben a közhatalmat gyakorló személy méltóságvédelme miatt a sajtószabadság érvényesülésének is meg kell hajolnia. Végül az Alkotmánybíróság egyértelművé tette azt is, hogy a képmáshasználat nem lehet öncélú, annak a közéleti esemény vitathatóságához kell kapcsolódnia.”⁴⁸ Ezen túlmenően a problémakör érdemi vizsgálatát a Kúria nem végezte el.⁴⁹

⁴⁵ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [36].

⁴⁶ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [43].

⁴⁷ Erről bővebben SZILÁGYI Emese: „Homályos kép – Alkotmánybírósági határozat a rendőrök arcának kötelező kitarakásáról” *Közjogi Szemle* 2014/4. 59–60.

⁴⁸ 1/2015. számú BKMPJE határozat; www.kuria-birosag.hu/hu/joghat/12015-szamu-bkmpje-hatarozat

⁴⁹ SZEGHALMI Veronika – PAPP János Tamás: „A rendőr képmásának védelme – a vita jelenlegi állása” *Iustum Aequum Salutare* 2015/4. 109.

3.6. RÁADÁS: 3/2017. (II. 25.) AB HATÁROZAT

Látható tehát, hogy a két bírói testület még a panaszügyben született határozat után is eltérő módon értelmezte a rendőrök képmáshoz való jogát. Ez az értelmezésbeli ellentét vezetett a Kúria és az Alkotmánybíróság közötti, az alkotmányjogi panasz nyomán kialakult eddigi legnagyobb feszültséghez. Az Alkotmánybíróság döntése nyomán megismételt eljárásban ugyanis a táblabíróság a sajtószabadságról és médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvénynek (Smtv.) arra a rendelkezésére utalt, amely szerint a sajtószabadság gyakorlása nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével. Ebből vezette le, hogy bár a tudósítás közérdeklődésre számot tartó jelenkori eseményről szólt, valójában képmásaik közlése személyiségi jogaik sérelméhez vezetett. Ezért megállapította az Index.hu Zrt. mint alperes kártérítési kötelezettségét. A döntést a Kúria hatályában fenntartotta, kiegészítve a táblabíróság érvelését azzal, hogy csak akkor tekinthető a sajtószabadság körébe esőnek a rendőrökről készült képmás közlése, amennyiben az azon szereplő személyek aktív cselekvősége indokoltá teszi a közlést, tehát ha az épp intézkedő vagy az intézkedési köteletségét elmulasztó rendőr volna látható.⁵⁰

Az ügy ismételten az Alkotmánybíróság elé került, amely megsemmisítette a Kúria ítéletét. Az Alkotmánybíróság érvelésében rámutatott arra, hogy a rendes bírói fórumokkal szemben valóban nem elvárás, hogy az Alaptörvény rendelkezéseire alapítsák ítéletüket, azonban a jogági jogszabályok rendelkezéseinek értelmezése és alkalmazása során tekintettel kell lenniük a releváns alkotmányos szempontokra.⁵¹ Ez annyit tesz, hogy a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységük során kötelesek tekintettel lenni az Alaptörvény rendelkezéseinek az Alkotmánybíróság által meghatározott tartalmára.⁵² A konkrét ügyet illetően az alkotmánybírák elismételték a korábbi határozatban foglaltakat, vagyis hogy közügyet érintő tudósítás esetén a rendőri intézkedésről készült felvétel szabadon közölhető. Ez alól kivételt képezhet az az eset, amikor a közlés az emberi mivolt benső lényegét sértené, és ekképpen vezetne az emberi méltóság sérelméhez.⁵³ A Kúria – és az ítéletábra – ott követett el hibát, amikor egy új követelményt, a „hírértékű információ hordozását, mint feltételt hozzákapcsolta a képfelvétel közléséhez”⁵⁴.

A fentiekből kiolvasható, hogy azok az újabb alkotmánybírói döntések, amelyek utat találnak a rendes bírói gyakorlatba, valójában ugyanolyan elvi jelentőségű tételeket tartalmazó határozatok, mint amelyek már korábban is meggyökeresedtek a rendes bíróságok ítéleteiben. Azt is láthatjuk, hogy a rendes bírói gyakorlat és az „alkotmányjogász szakma” végső soron ugyanazokat a döntéseket ítéli elvi jelentőség szempontjából a legfontosabbnak. A három „új” AB határozatból kettő panaszügyben született, egy pedig utólagos absztrakt normakontroll keretében. Ennek alapján elmondhatnók, hogy az alkotmányjogi panasz intézménye betölteni látszik

⁵⁰ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [4]–[6].

⁵¹ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [13].

⁵² 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [20].

⁵³ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [17].

⁵⁴ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [22].

azt a funkcióját, hogy meghatározza az ágazati jogszabályok alkalmazásának alkotmányos kereteit. Az absztrakt normakontroll keretében született 7/2014. (III. 7.) AB határozat gyakori hivatkozását annak elvi jelentősége indokolja: ebben olyan alapelvek kerültek (ismételt) megállapításra, amelyek a későbbi panaszügyek eldöntését is orientálták.

Ha tehát pusztán arra volnánk kíváncsiak, hogy az alkotmányjogi panaszeljárás keretében született döntésekre figyel-e a rendes bírói gyakorlat, konstataálja-e ezek megszületését, akkor pozitív válasz adható. Érdeemes azonban további kérdéseket is feltennünk:

(1) Érdeemi hivatkozásokról beszélhetünk-e, tehát az érvelés folyamatában olyan módon kerülnek felhasználásra, amely az ítélet kimenetelére valóban hatással van?

(2) Az AB által szándékozott jelentéstartalommal jelennek-e meg a rendes bíróságok döntéseiben az Alkotmánybíróságok határozatai, vagy jelentéstartalmuk torzul, esetleg egy-egy kiragadott tétel formális követéséről beszélhetünk?

4. A RENDES BÍRÓSÁGI JOGGYAKORLAT TAPASZTALATAI

Ahhoz, hogy a fenti kérdésekre választ találjunk, a rendes bírósági joggyakorlat érdemi elemzése szükséges. A kutatásnak ebben a részében nem jogágak szerinti elhatárolást használtam, hanem véletlenszerűen választottam ki a bemutatott adatbázisból részletes elemzés céljára döntéseket az alábbiak szerint: évenként és „meghatározó” alkotmánybírósági határozatonként 3-3 rendes bírósági ítéletet. 2014-ben azonban – tekintettel arra, hogy az alkotmánybírósági döntések ebben az évben születtek – csupán 43 olyan ítéletet találtam, amely az új döntések valamelyikére utal. Ezek szerint az itt kifejtendő megállapítások 52 véletlenszerűen kiválasztott, az Alkotmánybíróság fentebb elemzett határozatait valamilyen módon felhasználó rendes bírói döntés elemzésén alapulnak. A módszer tökéletlenségére figyelemmel is úgy gondolom, hogy az így nyert információk alkalmasak annak szemléltetésére, hogy a rendes bírósági gyakorlat általában hogyan alkalmazza az Alkotmánybíróság megállapításait.

A vélemény szabadságot érintő bírósági döntésekben két elhatárolási kérdés tűnik a leginkább problémásnak: a tény és a vélemény elkülönítése, illetve a közszereplés/közügy problémakörének kezelése. Ez egyformán igaz büntetőbíróság előtti eljárásban és polgári jogi jogvitákban is. Az elemzett döntések alapján alapvetően háromféle, alább részletezendő attitűd különíthető el: burkolt ellenállás, direkt ellenállás és befogadás.

4.1. BURKOLT ELLENÁLLÁS

Burkolt ellenállásnak nevezem a rendes bíróságoknak azt az attitűdjét, amikor nyilvánvalóan ismerik a releváns alkotmánybírósági esetjogot, az arra való hivatkozás meg is jelenik az ítéletben, azonban az alkotmányos mércék alkalmazására nem kerül

sor, vagyis az utalás nem több az ítéletben pusztá díszítőelemnél. A vizsgált döntésekből kitűnik, hogy az így eljáró bíróságok döntéshozataluk során bizonytalanok voltak a tény és vélemény elhatárolásának, valamint a közszereplés és közügy megállapíthatóságának kérdésében, e bizonytalanságok feloldása során nem törekedtek a közlés kontextusának figyelembevételére. Ebből adódóan azokban az esetekben, amikor a kontextusból leszűrhető módon véleménynyilvánításra került sor, azonban a véleménynyilvánításnak volt vagy lehetett valamilyen vékony ténybeli alapja, előszere-ttel döntöttek úgy, hogy tényközlés történt – ami utat nyitott a vélemények szélesebb korlátozása felé.

A tény-vélemény elhatárolása különös jelentőséggel bír a rágalmazást elbíró esetekben, hiszen amennyiben a nyilvánosan közreadott közleményt a bíróság úgy értékeli, hogy annak tartalma tényállításnak felel meg, úgy máris megvalósul a tényállás szerinti magatartás. A rágalmazás megállapításának – együttesen a becsületsértéssel – különösen dermesztő hatása lehet a demokratikus közbeszédre, amennyiben a büntetőjogi eszközrendszer alkalmazására nem ultima ratio jelleggel kerül sor.

Egy még 2008-ban történt esetben⁵⁵ egy kisváros helyi közéleti lapjában – amely egy politikai párt helyi alapszervezetének kiadványa volt – jelent meg az alább idézendő publicisztika: „Azt beszélük városszerte, hogy az üveggyári lakótelepen átadott 10 milliós játszótér jó, ha 3 milliót ér, ami rosszindulatú rágalom lehet csupán. Sokan tudni vélik, hogy a szocialisták a fennmaradó összegből jelentették és fogják megjelentetni az Orosházi Párbeszéd nevű kiadványukat...” A lap kiadásáért felelős szerkesztő egyben a párt alapszervezetének helyi politikusa volt, aki ellen a cikkben nevesített szocialista pártszervezet rágalmazása miatt tettek feljelentést.

A jogerős bírósági döntés érvelésében felidézte a releváns alkotmánybíró-sági határozatok elvi megállapításait. „Az Alkotmánybíróság 36/1994. (VI. 24.) számú határozatában rögzíti: Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy nem ellentétes az Alkotmánnyal a hatóság, vagy a hivatalos személy becsületének, vagy jó hírnevének büntetőjogi védelme. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog által védett, alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre azonban a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél [...] A véleménynyilvánítási és sajtószabadságnak alkotmányos értékéről és a demokratikus társadalom életében betöltött jelentős szerepéről az Alkotmánybíróság határozatában eddig kifejtett álláspontokból következik, hogy e szabadság különleges védelmet követel akkor, amikor közügyeket és a közhatalom gyakorlását, a közfeladatot ellátó, illetve a közéletben szerepet vállaló személyek tevékenységét érinti.”

Ami ezt követően történik a bíróság érvelésében, az nagyon jellemzően szemlélteti a címben is jelzett attitűdöt: a hangsúly nem arra esik, hogy közszereplők-e az ügy érintettjei, nem történik meg annak mérlegelése sem, hogy közügyben történt-e állásfoglalás. Ehelyett a bírói joggyakorlat a rendelkezésre álló alkotmánybíró-sági határozatok egyetlen elemének tulajdonít minden más elvi kijelentésnél nagyobb, szinte elsőprő jelentőséget, mégpedig annak, hogy bizonyos esetekben (magyar

⁵⁵ Békéscsabai Városi Bíróság 1.B.117/2010/16. számú ítélete.

New York Times szabály) a valótlan tényállítások esetén is megállapítható a felelősség: „a formál logika szabályai szerint, hogy a magánvádló által kifogásolt cikk, mind nyelvtani, mind jogi értelemben vett tényállítás. A nyelvtani értelmezés alapján ugyanis a vitatott cikk azt sugallja, hogy a magánvádlóhoz valamilyen csalárd módon közpénz került, és azt céljától eltérően használta fel. Nem véleménynyilvánítás arról, hogy mennyit ér valójában a játszóvár, hogy indokolt volt-e ennyit kifizetnie a városnak érte, nem kritika, hogy a beszerzés körül hibák történtek, vagy nem megfelelően lett lebonyolítva [...] Nem vitás, hogy a cikk él az ironia és a szarkazmus eszközeivel, [...] De a bíróság megítélése szerint a cikk szó szerinti értelmének becsületsértő tényállításának tényét és lényegét nem lehet megszüntetni azzal, hogy azt esetleg irodalmi köntösbe bújtatják, irodalmi stílárú eszközökkel csinosítják. A cikkben alkalmazott megfogalmazás ugyanis a becsület csorbítására, aláásására alkalmas módon jelent meg.”

Összefoglalva: a bíróság a konkrét esetben tévesen alkalmazta a New York Times szabályt, hiszen figyelmen kívül hagyta a kontextust: nem professzionális újságíró híradásáról, hanem helyi pártpolitikusok közötti csatározásról volt szó egy pártlap hasábjain. A helyi játszótérre költött pénzek kérdése nyilvánvalóan helyi közügy, ami pedig a stílust illeti, azt maga a bírói testület is elismeri, hogy a cikk ironikus és szarkasztikus hangvételű. Az írás valójában nem tartalmaz érdemi tényállítást, csupán annyit mond, hogy arról pletykálnak a városban, hogy... Vagyis nyomtatott formájú – ad absurdum rosszindulatú – pletykázkodásról van szó, amely ellen a büntetőjog eszközrendszerével fellépni eltűzött reakció. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban megfogalmazott teszt alapján nem is kerülhetne sor a rágalmazás vétségének megállapítására, de nem juthatott volna erre az eredményre a bíróság akkor sem, ha körültekintően mérlegeli az általa is idézett korábbi határozatok elvi megállapításait. Ebben a konkrét ügyben ugyanis kifejezetten arról a finom határvonalról van szó, amely esetben még a hamis tényállításokat is megilleti az alkotmányos védelem, hiszen azok szükségszerű velejárói a közéleti vitának.

A tény és vélemény elhatárolásának problémája mellett megjelenik a közszereplés, illetve a közügyet érintő közéleti vita problémája is a Tiszaújvárosi Járásbíróság 2013-as döntésében⁵⁶, amelyben becsületsértés, illetve folytatólagosan elkövetett rágalmazás vétségében bűnösnek találta a bíróság azt a közfoglalkoztatottat (más szóval közmunkást), aki az egyik közösségi oldalon a következő bejegyzést tette közzé: „raszizmus, diszkrimináció van, és nekünk lakosoknak ehhez még jó pofát is kell vágni. Kérem, hogy sújtsanak le már erre a rasszista képviselő testületre, és jegyzőnőre.” Továbbá hasonló tartalmú kijelentéseket a közösségi oldalon többször megismételt, valamint egy közmeghallgatáson mintegy 80 ember jelenlétében kijelentette, hogy „a jegyző kétszer is feljelentette őt, és a rendőrségen hamis tanúvallomást tett”.

Döntésében a járásbíróság ugyan felidézte az Alkotmánybíróság vonatkozó megállapításait, így utalt arra, hogy a testület „36/1994. (VI. 24.) AB határozatában kifejtette, hogy kiemelt alkotmányos érdek az állami és a helyi önkormányzati feladatokat ellátó szerv és személyek tevékenységének nyilvános bírálhatósága, valamint az hogy a pol-

⁵⁶ A bíróság.hu keresőjében a hivatkozási száma: B.226/2012/22.

gárok bizonytalanság, megalkuvás, félelem nélkül vehessenek részt a politikai és társadalmi folyamatokban, a közéletben”. Azonban ehhez sietett hozzátenni azt is, hogy „a vádlott bejegyzéseiben a jegyző hivatali működésére vonatkozóan olyan kifejezéseket használt azonban, melyek meghaladják a véleménynyilvánítással kapcsolatos alkotmányos jogok gyakorlását. Ezen kijelentések az objektív társadalmi értékítélet alapján olyan kifejezéseknek ítéelhetők meg, mely a jegyző emberi méltóságának sérelmével is járt, hiszen őt a vádlott rasszistának, bűnpártolónak nevezte. Ezen kifejezések a bírálathoz elengedhetetlenül nem szükségesek, már a becsületérvést sértik.” A bíróság mindezt azzal is kiegészítette, tekintettel arra, hogy a vádlott korábban büntetőfeljelentést, illetve a közigazgatási hivatal felé a jegyzővel szembeni bejelentést nem tett, így nincsen szükség a valóság bizonyítására.

A járásbíróság ítélete azt nem vitatja, hogy véleménynyilvánítás történt, azt azonban büntetendőnek találja, tekintettel arra, hogy sértette az egyéni becsületet. Nem csupán azt mulasztotta el a bíróság figyelembe venni, hogy a véleményszabadság és a tényállítások büntetőjogi értékelésekor eltérő mércéket szükséges érvényesíteni, de valójában nem mérlegelte azt sem, hogy a jegyző helyi közszereplő-e, a közfoglalkoztatott által felvetett problémák pedig a helyi közvéleményt érdeklő közügyekre vonatkoznak-e. Az eset jól példázza a bírói gyakorlat azon ágát, amikor az AB határozatra való utalás megtörténik ugyan, azonban annak semmilyen valós hatása nincs a tényállás elbírálásra, mintegy díszítőelemként funkcionál.

4.2. DIREKT ELLENÁLLÁS

Direkt ellenállásnak azt az attitűdöt nevezem, amikor az eljáró bíróság nyilvánvalóan érzékeli, hogy az előtte fekvő ügyben releváns alapjogi szempontok is felmerülnek, azonban azokat tudatosan negligálja. Vagy az alapjogi szempont explicit tagadásával, vagy implicit módon úgy, hogy az erre való utalást az okfejtésében mellőzi, és így történik meg az alkotmányos mércék szándékolt figyelmen kívül hagyása.

Az utóbbi esetkörnt szemlélteti a „buta rendőrök” ügy.⁵⁷ Ebben az ítéletben a Kúria fel sem hívja az Alkotmánybíróság érvelését a saját okfejtésében. Mivel azt alaptalan volna feltételezni, hogy a Kúria nem ismeri az alkotmányos gyakorlatot, ezért inkább az valószínűsíthető, hogy az emberi jogi érvelés direkt elutasítása lehet a valós indok. Az ügy tényállása szerint az intézkedés alá vont, tilosban parkoló gépjármű tulajdonosa, észlelve a rendőrök tevékenységét, ezt kiabálta: „Ehhez értetek, ezt tudjátok csak, 8 általános iskolával rendelkező, buta rendőrök, kommunista hazugok vagytok, mint Gyurcsány. Nem én vagyok a rasszista, hanem ti vagytok, mivel még a meglepő felvonulást sem engedtetek. 2006-ban kilőttétek az emberek szemét, erről a szakmáról mondták ki, hogy akik ott dolgoznak, hazugok. Megmondom magukról, az összes rendőr hazug, hazudik mind.”

A Kúria álláspontja szerint fenti kijelentéseivel a terhelt megvalósította a becsületsértés büntetőjogi tényállását, a véleménynyilvánítás szabadságára való hivatko-

⁵⁷ A Kúria Bfv.III.54/2013/6.számú végzése.

zás pedig azért nem helytálló, mert „[a] vélemény minden esetben az értelemre kíván hatni, ám a »buta, hazug, rasszista« kijelentésekről ez aligha mondható el, ugyanis aki ilyen kifejezéseket használ, az nem az értelemre, hanem az érzelemre gyakorol hatást”. Sajnos a döntés nem jelöli, hogy a Kúria honnan merítette a véleménynek ezt a definícióját. Az mindenesetre elmondható, hogy ugyan lehetne érvelni a konkrét esetben úgy, hogy a terhelt megszólalása nem viszi különösebben előre a közbeszédet – bár kétségtelen, hogy közérdeklődésre számot tartó kérdéseket vet fel –, azonban mindenképpen beleilleszkedik az Alkotmánybíróságnak abba az egyébként a terhelti védelem által is felhívott, a 30/1992. (V. 26.) határozatban kifejtett okfejtésébe, amely szerint a szabad véleménynyilvánítás annak értéktartalmára tekintet nélkül védett, maga a szabad kommunikáció az, amire a védelem vonatkozik, függetlenül annak tartalmától. Az inkriminált megszólalást a Kúria – és az alsóbb szintű bíróságok is – nyilvánvalóan értéktartalma szerint minősítették.

Az alapjogi érvelés explicit tagadását példázza az a döntés⁵⁸, amelyet a Fővárosi Ítéltábla hozott másodfokon a köztársasági elnök sorkatonai szolgálati idejéből származó anekdoták kapcsán lezajlott bírósági eljárásban. Ebben az esetben teljesen eltérő módon értelmezte az Alkotmánybíróság gyakorlatát az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék és a Fővárosi Ítéltábla. A törvényszék érvelése, mint azt látni fogjuk, inkább tekinthető „befogadónak” abban az értelemben, hogy az előtte fekvő ügy elbírálása során érvelésében törekszik az alapjogi szempontrendszer érvényesítésére, s ez meg is határozza az ítéletet. Ezzel szemben a másodfok kifejezetten tagadja az alapjogi szempontrendszer relevanciáját.

Az eset apropóját Áder János volt katonatársának interneten közzétett beszámolója adta, amelyben azt állította, hogy a köztársasági elnök 1978-ban sorkatonai szolgálata alatt részegen lövöldözött, és ezért fogdába került. A hírt az Index.hu is átvette. Az emlék megosztásának apropója egy internetes kezdeményezés volt, amelyben levélírók „Kedves Hír TV” – kezdetű üzenetekben osztották meg korábban elkövetett botlásaikat a médiummal, reakcióként az akkor kormánypárti médiumnak az ellenzéki tüntetések résztvevőiről közölt, azok múltbéli „bűneit” feltáró tudósításaira. A köztársasági elnök személyiségi jogainak megsértése miatt indított sérelemdíj iránti pert.

Az első fokon eljáró törvényszék ítéletében erősen támaszkodott a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban közzétett tesztre. A törvényszék érvelése szerint a közlés vitathatatlanul közéleti vitához tartozott: „A hivatkozott alkotmánybírósági határozat 39. bekezdése alapján a közlések megjelenésének módjára, körülményeire, a közlés tárgyára, kontextusára, a közlést adó médium típusára, a közlés apropóját adó eseményre, az arra érkező reakciókra, a kijelentés tartalmára, stílusára, a közlés aktualitására és céljára figyelemmel arra az álláspontra helyezkedett, hogy mind az I. rendű, mind a II. rendű alperes közlése közügyekben történő megszólalásnak minősül.” A testület azt is megállapította, hogy a közlés nem volt öncélú, hiszen a köztársasági elnök közszereplő, és a közszereplővé válása előtti tettei is tekinthetők relevánsnak, ha azok kapcsolatba hozhatók jelenkori közéleti megnyilvánulásaival. Mindezek alapján a vitatott megszólalást a törvényszék olyanként értelmezte, mint ami a lehető legma-

⁵⁸ Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.586/2015/3/II.

gasabb szintű alkotmányos védelmet élvezi. A bíróság kitért a sajtószerv eljárásának körülményeiről is: „A kifogásolt cikk teljes körűen mutatta be a II. rendű alperes közleményét, valamint azt a társadalmi, politikai közeget, ahol az megjelent, ismertette a [...] kormányellenes tüntetőkkel kapcsolatos tevékenységét, a [...] blog felhívását és az annak alapján indult [...] kampányt. Interjú is közölt a II. rendű alperessel és tájékoztatta az olvasókat arról, hogy a témában megkereste a [...]t, ahonnan a cikk megjelenéséig nem érkezett válasz.” Mindezekre tekintettel a törvényszék az Index.hu tekintetében a keresetet elutasította. Tekintettel azonban arra, hogy a II. rendű alperes volt katonatárs jóhiszeműsége nem volt megállapítható, a bíróság az ő felelősségét megállapította.

A táblabíróság másodfokon eljáró Kizmanné dr. Oszkó Marianne vezette tanácsa azonban megváltoztatta a döntést, elsősorban azért, mert vitatta, hogy a közlés a közügyekhez kapcsolódna, illetve hangsúlyozta azt is, hogy ennek a szempontnak amúgy sem kell jelentőséget tulajdonítani. Érvelésében előadta: „A perben a másodfokú bíróság annak kiemelését tartja szükségesnek, hogy a kereseti kérelem alapján nem egy közéleti vitához kapcsolódó kérdésben kellett állást foglalni, hanem azt kellett megítélni, hogy a felperes által kifogásolt közlés megfelel-e a valóságnak, vagy az valótlan tényállításnak, illetve a valóságot hamis színben feltüntetett közlésnek bizonyult-e. Ennek jelentősége nem volt, hogy a sérelmezett közlést a II. rendű alperes milyen célból tette, relevanciával az bírt, hogy a II. rendű alperes a felperesre vonatkozó olyan tényállítást tett, amely valótlannak bizonyult.” A táblabíróság továbbá előadta, hogy mivel a „leírt közlések nem egy szabadon vitatható közéleti vita részét képezik”, ezért nem szükséges annak vizsgálata sem, hogy az összeütőköz alapjogok közül melyik élvez elsőbbséget, illetve azt is leszögezte, hogy mivel „a felperest érintő közlések nem minősültek közéleti vitának, fel sem merülhet a sajtószabadsághoz fűződő jog sérelme”.

Ez nyilvánvalóan hibás érvelés, részben körben forgó mivolta miatt, de főleg azért, mert nem bírói mérlegelés kérdése, hanem ténykérdés az, hogy minden olyan esetben felmerül a sajtószabadság problémája, amikor médiafelületen megjelenő közléstről kell döntést hozni. Az alapjogi szempontok minden ilyen esetben relevanciával bírnak. Nem derül ki a bírói érvelésből az sem, hogy az ország egyik legfontosabb közszereplőjéről szóló kijelentés, amely közzététele idején szoros kapcsolatban állt a közvéleményt aktuálisan foglalkoztató kérdésekkel, miért ne kapcsolódna a közügyek szabad vitatásához, mint ahogyan azt a táblabíróság meglehetősen arbitrárius módon kinyilatkoztatta. Az egészen nyilvánvaló, hogy a táblabíróság ismerte a vonatkozó alkotmánybírói esetjogot, hiszen az azon nyugvó érvelések a periratok között és az alperesek védői érvelésében megjelennek. Sőt azt mintaszerűen alkalmazta az első fokon eljáró törvényszék. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a másodfokon eljáró bíróság keze meg lett volna kötve az egyedi döntés tekintetében: mivel az Index.hu az elnöki hivatal megkeresését követően néhány órán belül közölte az írást, nem várva be annak válaszát, az alapjogi szempontok mellett is vitatható lett volna, hogy a médium mennyiben járt el az elvárható gondossággal.

Az alkotmánybírói gyakorlatból leszűrhető jogelvelkek szemben a bírói gyakorlatban esetenként tetten érhető szándékolt rezisztencia indokainak feltárásához jelen

tanulmány keretein túlmutató további, elsősorban jogszociológiai jellegű vizsgálódásra volna szükség. Így például annak felderítésére, hogy a Fővárosi Ítéletábla előtti más sajtóperekben megjelentek-e érdemben alapjogi szempontok, illetve hogy az egyes tanácsok hogyan viszonyulnak ehhez a kérdéshez. Így lehetne a tendenciákra vonatkozó következtetéseket is levonni.

4.3. BEFOGADÁS

A döntések érdemi elemzése alapján beazonosított harmadik attitűd a rendes bírói gyakorlatban a befogadó álláspont, vagyis amikor az ítélet meghozatala során a bíróság inkorporálja az Alkotmánybíróság által kidolgozott szempontrendszer, azt nem csupán hivatkozva, de a releváns érveket, teszteteket alkalmazza, s ez érdemben kihat az ügy eldöntésének mikéntjére.

Így mutatkozik meg az Alkotmánybíróság újabb döntéseinek orientáló hatása a Veszprémi Törvényszék egyik közelmúltbeli döntésében.⁵⁹ A felperes miniszter az alperes agrárpolitikus ellen indított személyiségi jog megsértésének megállapítása és sérelemdíj megfizetése iránti keresetet, mivel az alperes online felületen közleményt jelentetett meg az alábbi szöveggel: „A 410 millió Ft közvagyonot eltőzsdéző [felperes neve] arra büszke, hogy hazánkban hamarosan megszűnik az állattartás? Arra büszke, hogy megszűnnek az agráriumban a legális munkahelyek? Ha a brókerkormány minisztere az országot járva nem csak pörköltet enne...”

A törvényszék döntésében értelmezte az Alkotmánybíróság újabb határozatait, illetve az alábbiak szerint alkalmazta az azokból kiolvasható tesztet: „Az Alkotmánybíróság a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatában felvázolta azokat a szempontokat is, amelyeket irányadónak tekint a közéleti viták során elhangzó és a közügyeket érintő tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséhez, szem előtt tartva a 7/2014. (III. 7.) Alkotmánybírósági határozat indokolásában is kifejtetteket. Álláspontja szerint a nyilvános közlés megítélése során elsőként arról szükséges dönteni, hogy az adott közlés a közügyekben való megszólalást, közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben. Ennek megítéléséhez pedig elsődlegesen a közlés megjelenésének módját, körülményeit és a vélemény tárgyát, kontextusát szükséges figyelembe venni. Így a közlést érintően vizsgálni kell a médium típusát, a közlés apropóját adó eseményt, illetve az arra érkező reakciókat és az adott közlésnek ebben a folyamatban játszott szerepét. További szempontként szükséges értékelni a kijelentés tartalmát, stílusát, illetve a közlés aktualitását, valamint célját. Amennyiben e körülmények értékelésével az állapítható meg, hogy a közügyek szabad vitatását érinti, úgy a közlés automatikusan a vélemény-nyilvánítási szabadság nyújtotta magasabb szintű oltalmat élvezi. Az ilyen közlés ugyanis a közhatalom és a közhatalmat gyakorlók ellenőrizhetőségének egyik legfőbb garanciája, amely egy plurális alapokra épülő társadalom demokratikus és nyílt működéséhez nélkülözhetetlen követelmény.”

⁵⁹ Veszprémi Törvényszék 5.P.20.728/2015/6.

Mindennek megfelelően a bíróság a teszt elvégzését követően úgy foglalt állást, hogy a megjelent írás a közvéleményt érintő témákra reagált, a közlések önkényesnek nem tekinthetők, hiszen mindegyiknek van ténybeli megalapozottsága. Azzal összefüggésben, hogy az állítások tényállításnak vagy értékítéletnek minősülnek-e, a törvényszék felhívta a figyelmet arra, hogy az egyes kitételek kiragadott értékelése helyett azok kontextusban történő elbírálására van szükség, amelynek alapján megállapította: „az alperesi nyilatkozat vitatott részleteinek egyike sem tekinthető tényállításnak, hanem mindkettő értékítéletnek minősül, mivel a teljes szöveg kontextusának értelmezése alapján nem tartalmaznak olyan konkrétumot, amelynek igazságtartalma igazolható, ellenőrizhető lenne.” A vitatott kijelentéseket egyenként is értékelve a bíróság rámutatott: „a perbeli nyilatkozatban szereplő, »410 millió Ft közvagyonot eltözsézdő« kifejezés a túlzó tartalom nélkül az ellenzéki párt agrárpolitikusanak azon értékítéletét tartalmazza, hogy a felperes nem gazdálkodott jól az általa felügyelt minisztérium vagyonaival”.

A bíróság az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatát úgy értékelte, mint amely politikai-közéleti vonatkozásban tágra nyitotta a véleményszabadság határait. Talán érdemes hangsúlyozni, hogy az Alkotmánybíróság újabb döntései valójában nem tágitottak a véleményszabadság alkotmányos határain, mindössze annyi történt, hogy a testület az eddigieknél is precízebben, szinte sorvezetőszerűen dolgozta ki a rendes bíróságok számára az alkalmazandó tesztek.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány felderítette a kommunikációs jogok szempontjából a rendes bírói joggyakorlatban legnagyobb jelentőséggel bíró alkotmánybírósági határozatokat. Leszűrhető, hogy ezek mindegyike az egyébként meglehetősen szerteágazó jogcsalád egy szűkebb szegletére, a véleményszabadság, ezen belül is különösen a közéleti megszólalások szabadságának kérdéskörével van összefüggésben. A 2012 utáni alkotmánybírósági gyakorlatból az öt meghatározó döntés közé három került be, amelyből kettő az Abtv. 27. §-a szerinti panasz eljárásban született. Tehát a panaszügyek eredményeinek adaptálására a rendes bírói gyakorlat – legalább formálisan – nyitott. Az adatbázisból kinyert adatok vizualizálása azt is megmutatta, hogy az AB határozatok hivatkozási gyakorisága a kapcsolódó rendes bírósági joggyakorlatban hirtelen emelkedett meg 2010-et követően, 2012-ben „ért a csúcsra”, majd évről évre újra visszaesett. Ennek a hirtelen változásnak az indokai nem tisztázottak.

A legfontosabb öt alkotmánybírósági határozat áttekintése azt mutatja, hogy a testület újabb gyakorlata, különösen a panaszügyben született döntések ugyan tartalmi értelemben nem definiálták újra a véleményszabadság kereteit, azonban a korábbiaknál jóval egyértelműbb, könnyebben alkalmazható tesztek tartalmaznak. Ez magyarázhatja azt is, hogy miért váltak ennyire gyorsan népszerűvé a bírói joggyakorlatban.

A bírósági ítéletek tartalmi vizsgálata alapján leszűrhető, hogy a vélemény-szabadsággal kapcsolatba hozható ítéletekben a bírói testületek jellemzően három attitűdöt követnek. Burkolt ellenállás esetén az eljáró bíróságok feltehetően ismerik a releváns alkotmánybí-

rósági esetjogot, esetleg az arra való hivatkozás mintegy díszítőelem gyanánt meg is jelenik az ítéletben, azonban az alapjogi szempontrendszer érdemben nincsen hatással az ügy elbírálására. Feltehető, hogy ilyenkor az eljáró bíróság bizonytalan az alkotmányos mércét illetően, ezért az Alkotmánybíróság újabb, pontosító döntései, a panaszügyekben kidolgozott egzaktabb tesztek nyomán ez az attitűd várhatóan visszaszorul majd. A második azonosított attitűd a direkt ellenállás, amelynek mélyebb, jogszociológiai indokai lehetnek. Ezeknek feltárására jelen kutatás keretein belül nem volt lehetőség, azonban amíg a pontos indokok napvilágra nem kerülnek, nem várható ennek a magatartásformának az „eltűnése” sem. A harmadik attitűd a végső soron alapjogi szempontból szemlélve kívánatos: a befogadás attitűdje. Ezekben az esetekben az alapjogi érvelés nem csupán megjelenik a döntésben, de az Alkotmánybíróság által kidolgozott tesztek alkalmazása érdemben kihat az ügy elbírálására.

1. sz. melléklet: Az öt határozat hivatkozása éves bontásban a rendes bíróságokon

30/1992. (V. 26.) AB határozat							
Bíróság	Hivatkozások száma/év						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legfelsőbb Bíróság/Kúria	2			4	3		
Fővárosi Ítéltábla	11	1	23	47	21	19	9
Debreceni Ítéltábla	1			1		1	1
Pécsi Ítéltábla				3		1	1
Szegedi Ítéltábla					1	2	2
Győri Ítéltábla					1		
Fővárosi Törvényszék	5	7	47	21	22	13	1
Tatabányai Törvényszék		1					
Szombathelyi Törvényszék							
Budapest Környéki Törvényszék			1			1	
Pécsi Törvényszék			1		1		
Kecskeméti Törvényszék						1	
Gyulai Törvényszék						1	
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság						1	
Nyíregyházi Járásbíróság							1
Összesen	19	9	72	76	49	40	15

Forrás: Saját szerkesztés

36/1994. (VI. 24.) AB határozat							
Bíróság	Hivatkozások száma/év						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legfelsőbb Bíróság/Kúria	2		1	12	14	10	3
Fővárosi Ítéletábla	21	1	30	71	47	34	11
Debreceni Ítéletábla	3	1		4	3		2
Győri Ítéletábla					1	2	2
Pécsi Ítéletábla				5	3	1	
Szegedi Ítéletábla			1		5	2	3
Fővárosi Törvényszék	5	9	66	47	25	7	1
Budapest Környéki Törvényszék			4	2	1	3	1
Debreceni Törvényszék		3	1			3	
Egri Törvényszék			3	2			
Győri Törvényszék	1		2				
Gyulai Törvényszék						2	
Kaposvári Törvényszék				1			
Kecskeméti Törvényszék						1	
Miskolci Törvényszék			1	2		1	
Nyiregyházi Törvényszék			1		1	1	
Pécsi Törvényszék					1		
Szegedi Törvényszék						1	
Székesfehérvári Törvényszék				3			
Szekszárdi Törvényszék			1				
Szolnoki Törvényszék					1	1	
Szombathelyi Törvényszék		1	1	1		1	
Tatabányai Törvényszék		2					
Veszprémi Törvényszék					1	3	1
Békéscsabai Járásbíróság	1						
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság						1	
Nyiregyházi Járásbíróság							1
Pesti Központi Kerületi Bíróság		1	1				
Siófoki Járásbíróság			1				
Tiszaújvárosi Járásbíróság				1			
Összesen	33	18	114	151	103	74	25

Forrás: Saját szerkesztés

7/2014. (III. 7.) AB határozat			
Bíróság	Hivatkozások száma/év		
	2014	2015	2016
Kúria	3	1	4
Fővárosi Ítéltábla	1	4	3
Debreceni Ítéltábla			2
Győri Ítéltábla		1	2
Pécsi Ítéltábla	2		
Szegedi Ítéltábla	1	1	
Fővárosi Törvényszék		4	
Debreceni Törvényszék		3	
Gyulai Törvényszék	1	2	
Szombathelyi Törvényszék		1	
Veszprémi Törvényszék		2	
Összesen	9	19	11

Forrás: Saját szerkesztés

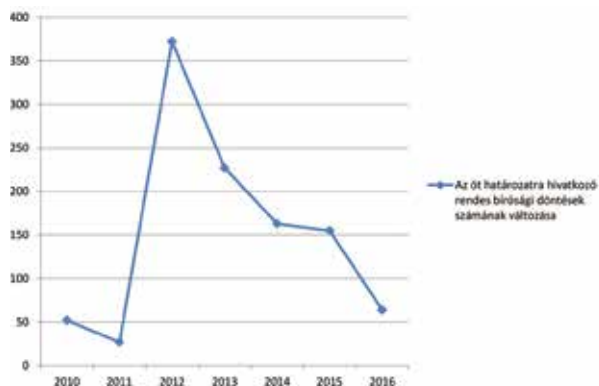
13/2014. (IV. 18.) AB határozat			
Bíróság	Hivatkozások száma/év		
	2014	2015	2016
Kúria			
Fővárosi Ítéltábla		2	2
Debreceni Ítéltábla			
Győri Ítéltábla		1	4
Pécsi Ítéltábla			
Szegedi Ítéltábla	1		
Fővárosi Törvényszék		8	
Miskolci Törvényszék		1	
Veszprémi Törvényszék		3	1
Nyíregyházi Járásbíróság			1
Összesen	1	15	8

Forrás: Saját szerkesztés

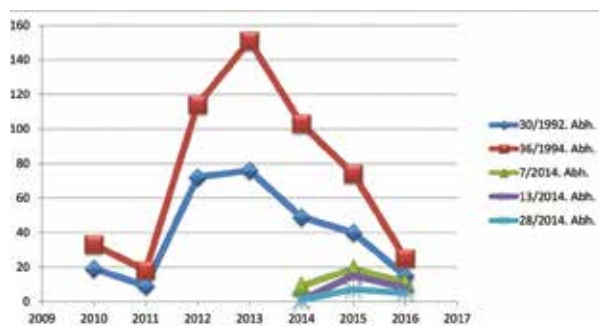
28/2014. (IX. 29.) AB határozat			
Bíróság	Hivatkozások száma/év		
	2014	2015	2016
Kúria		1	3
Fővárosi Ítéltábla		5	1
Debreceni Ítéltábla			1
Győri Ítéltábla			
Pécsi Ítéltábla			
Szegedi Ítéltábla			
Fővárosi Törvényszék	1		
Debreceni Törvényszék		1	
Összesen	1	7	5

Forrás: Saját szerkesztés

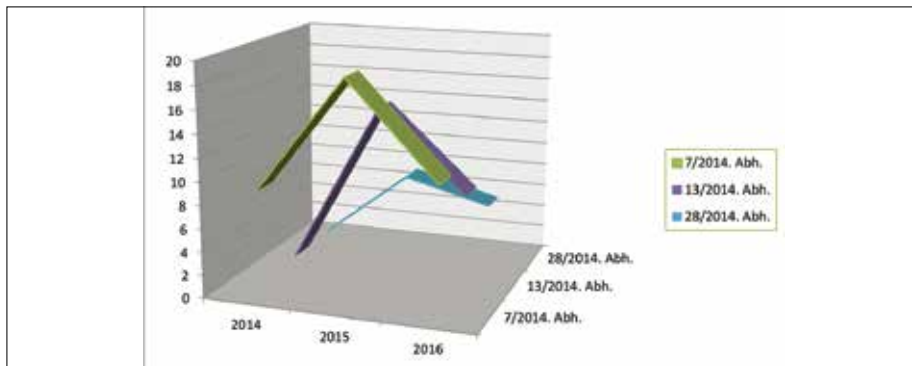
2. sz. melléklet: Az öt határozatra hivatkozó rendes bírósági döntések számának változása



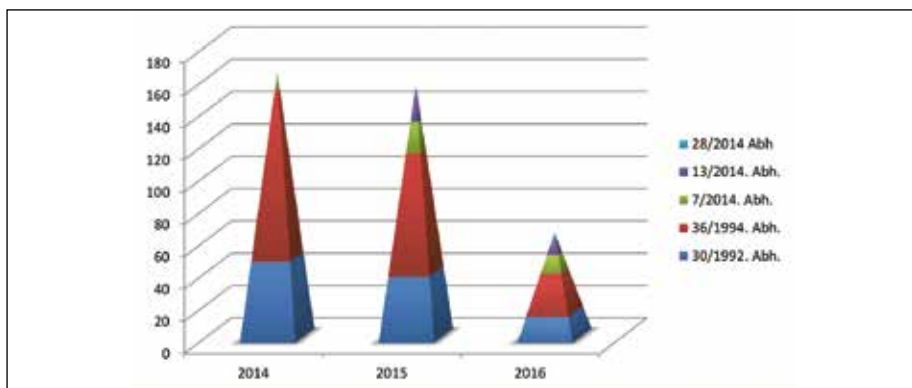
3. sz. melléklet: Az egyes alkotmánybírósági határozatokra hivatkozó rendes bírósági döntések számának változása



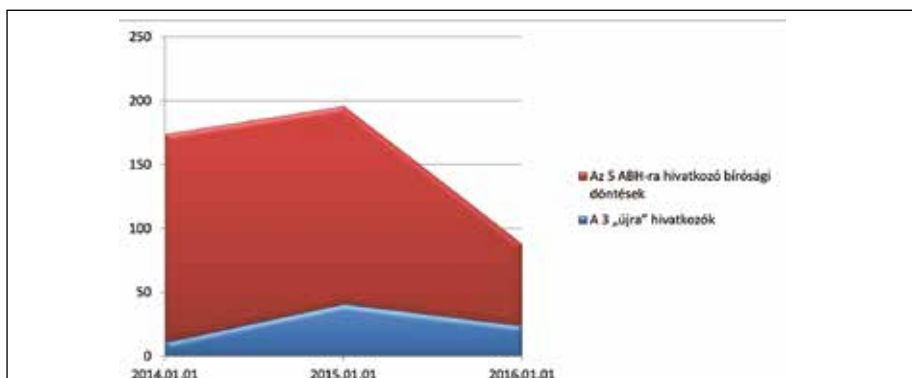
4. sz. melléklet: A három „új” alkotmánybíróvági határozatra hivatkozó bírósági döntések számának változása



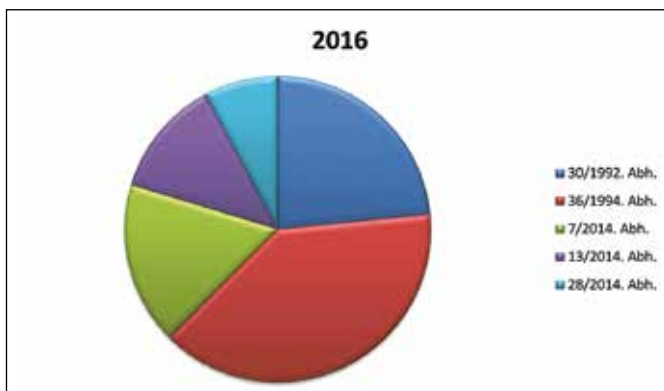
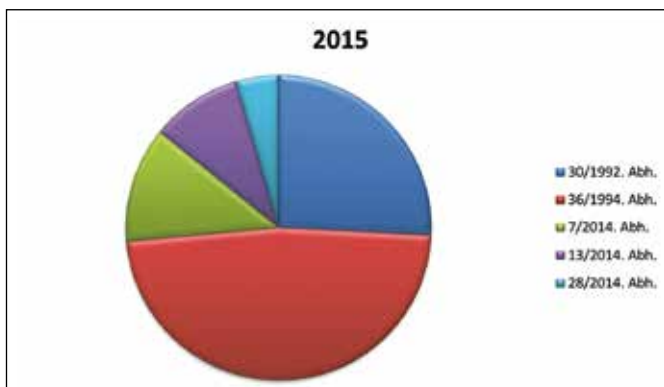
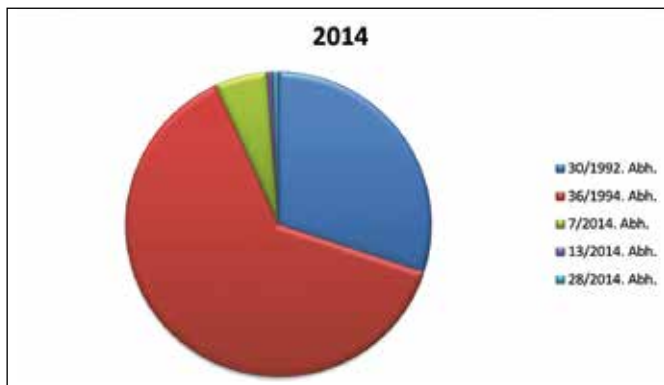
5. sz. melléklet: Az egyes AB határozatokra hivatkozó döntések egymáshoz viszonyított aránya az öt alkotmánybíróvági határozatra hivatkozó bírósági döntések számának alakulására tekintettel



6. sz. melléklet: A három „új” határozatra hivatkozó döntések arányainak alakulása az öt döntésre hivatkozó összes döntés tükrében 2014–2016 között



7. sz. melléklet: Az egyes AB határozatok hivatkozottságának egymáshoz viszonyított arányának változása 2014–2016 között



HOLLÁN MIKLÓS*

BÜNTETŐBÍRÓI DÖNTÉSEK AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÍTÉLŐSZÉKE ELŐTT A *NULLUM CRIMEN* *ET NULLA POENA SINE LEGE* ELV TÜKRÉBEN**

1. BEVEZETÉS

A „polgárok szabadságának védelmét illetően mindig és mindenhol különösen fontos területe az alkotmánybíráskodásnak a büntetőjog.”¹ Tanulmányom olyan alkotmánybíróági határozatokat elemez, amelyek alkotmányjogi panasz alapján indult eljárásban vizsgálták, hogy a büntetőbírói döntések anyagi büntetőjogi rendelkezései megfelelnek-e az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének, amely a büntetőjog egyik alapelvét, a nullum crimen et nulla poena sine lege elvet alkotmányos szinten fogalmazza meg. Az Alkotmánybíróság a vizsgált időszakban még csak a kezdeti lépéseket tette meg ezen új hatáskörének² gyakorlása során, azonban a tanulmány tárgyát képező határozatok az Alkotmánybíróság esetjogi ítélkezésének lényegénél fogva komoly szerepet játszhatnak a testület későbbi gyakorlatának formálásában.

Az Alkotmánybíróság határozatait – a tanulmány tárgyát képező döntések számára is figyelemmel – kvalitatív módszerrel vizsgálom, azon belül is elsősorban alapjog-dogmatikai elemzést végzek.³ Ennek során egyrészt megkísérlem a különböző határozatokban megfogalmazott tételeket rendszerbe foglalni, másrészt pedig – ebből kiindulva – megoldást adni a jövőben felmerülő alkotmányértelmezési kérdésekre.⁴ Reményeim szerint ezzel – ha szerény mértékben is, de – hozzá tudok járulni az indítványozási kultúra, illetve az alkotmánybíróági gyakorlat fejlesztéséhez.

2. ELŐZMÉNYEK

Választott témám elemzéséhez kiindulópontként nyilvánvalóan szükséges a nullum crimen et nulla poena sine lege elv tartalmának, hazai büntetőjogi és alkotmányjogi

* PhD, tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI, egyetemi docens, NKE RTK.

** Lezárva 2017. július 1. napján.

¹ PACZOLAY Péter: „Az Alkotmánybíróság alkotmányvédő szerepéről” *Alkotmánybíróági Szemle* 2014/1. 109.

² Vö. 2.4. és 3.3. pont.

³ Hasonlóan pl. Vissy Beatrix: „Támpontok a valódi alkotmányjogi panasz hatókörének megállapításához” *Közjogi Szemle* 2014/2. 40–46.

⁴ JAKAB András: „Az alkotmány kommentárjának feladata” In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja I–II.* (Budapest: Századvég²2009) 35. [89. msz.], 50. [138. msz.].

szabályozástörténetének áttekintése, valamint az Alaptörvény megfelelő rendelkezésének és az azzal kapcsolatos korábbi alkotmánybírósági hatásköröknek a bemutatása.⁵

2.1. A BÜNTETŐJOGI ALAPELV TARTALMA

A nullum crimen et nulla poena sine lege elv teljes tartalmában – a feudális korszak önkényére és jogbizonytalanságára adott válaszként – a felvilágosodás korában fejlődött ki filozófiai és jogirodalmi munkákban.⁶

Az alapelvből a következő tilalmak vezethetők le:

- a határozatlan büntetőtörvény tilalma (nullum crimen/nulla poena sine lege certa),
- a súlyosabb büntetőtörvény visszaható hatályának tilalma (nullum crimen/nulla poena sine lege praevia),
- a büntethetőséget alapító vagy a büntetőjogi szankciót megalapozó (szigorító) bírói jog tilalma (nullum crimen/nulla poena sine lege scripta),
- a büntethetőséget kiterjesztő vagy a szankciót megalapozó (szigorító) analógia tilalma (nullum crimen/ nulla poena sine lege stricta).⁷

Nagy Ferenc körültekintő megfogalmazása szerint e tilalmak közül „az első kettő elsősorban a törvényhozót köti, míg a másik kettő a bírót”⁸. Így viszont az is megállapítható, hogy a súlyosabb büntetőtörvény visszaható hatályának tilalma tekintetében az alapelv a jogalkalmazót is köti⁹, illetve abból a jogalkalmazó számára irányadó (büntetőjog-specifikus, más jogágakhoz képest szigorúbb) értelmezési korlátozások is levezethetők.¹⁰

A nullum crimen / nulla poena sine lege elvnek a jogalkotó és jogalkalmazó felé irányuló legfontosabb kihatásait a következő táblázatban tekintem át:

A jogalkotó felé	A jogalkalmazó felé
a határozatlan büntetőtörvény tilalma	a büntetőtörvénynek az elkövető terhére szóló értelmezése más jogágakhoz képest szigorúbb korlátok alá esik
–	az elkövetőre kedvezőtlenebb bírói jog tilalma
–	az elkövetőre kedvezőtlenebb analógia tilalma
az elkövetőre kedvezőtlenebb büntetőtörvény visszaható hatályának tilalma	az elkövetőre kedvezőtlenebb büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazásának tilalma

⁵ Hasonlóan pl. SÁNDOR Lénárd: „Az alkotmányjogi panaszok szerepe a büntetőügyekben” *Alkotmánybírósági Szemle* 2013/1. 99–108.

⁶ Lásd pl. Claus ROXIN: *Strafrecht Allgemeiner Teil. Band I.* (München: Beck 1997) 99; NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* (Budapest: Korona 2004) 61.

⁷ NAGY Ferenc: „A nullum crimen / nulla poena sine lege alapelvről” *Magyar Jog* 1995/5. 257–270.

⁸ NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* (Budapest: HVG-ORAC 2008) 47.

⁹ Kis Norbert: „Az anyagi büntetőjog alapelvei” In: Kis Norbert – HOLLÁN Miklós: *Büntetőjog I. Általános rész. Alapismertetek a közigazgatási szakemberképzés számára* (Budapest–Pécs: Dialóg Campus 2013) 32. Vö. 4.2. pont.

¹⁰ Vö. 2.5.2. és 4.1. pont.

2.2. RÖVID BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET

A nullum crimen / nulla poena sine lege elvét a korábbi magyar büntető törvénykönyvek kifejezett alapelvként nem nevesítették, hanem azt a bűncselekmény fogalmára, illetve a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezésekből (sok esetben ezek egybevetéséből) kellett kiolvasni.¹¹

A törvényi rendelkezések azonban csak a jogalkalmazókkal szemben jelentettek védelmet, a törvényalkotóval szemben nem.¹² A szocialista korszak büntetőjogának kezdeti időszakában voltak is olyan büntetőjogi rendelkezések, amelyek a súlyosabb büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazását írták elő.¹³ Sőt egy időben olyan általános részi törvényi rendelkezés is hatályban volt, amely kifejezett kivételt engedett a jogalkotónak a súlyosabb büntetőtörvény visszaható hatályú megalkotásának tilalma alól.¹⁴ Azonban annak hatályon kívül helyezését követően sem tiltotta meg semmi a törvényhozónak azt, hogy az elkövetőre kedvezőtlenebb bármely büntetőtörvényt visszaható hatállyal ruházzon fel. Ha ez történt, akkor a jogalkalmazónak – a lex posteriori derogat lege priori elvre tekintettel – az elkövetőre nézve kedvezőtlenebb új büntetőtörvényt is alkalmaznia kellett. Látható tehát, hogy a büntető jogalkotásban – annak jellegéből eredően – a nullum crimen sine lege elvnek a jogalkalmazóval szemben érvényesülő aspektusai kaptak szerepet.

2.3. AZ ALKOTMÁNY SZABÁLYOZÁSA

Az 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) 1949-es szövegváltozata az „állampolgárok jogai és kötelességei”¹⁵ között nem nevesítette a nullum crimen sine lege elvét. Ennek alkotmányos garanciaként való megjelenése (más alapjogokhoz hasonlóan) a rendszerváltáshoz köthető.¹⁶ Az 1989. évi XXXI. törvény 34. §-a iktatta az „alapvető jogok és kötelességek” közé azt a rendelkezést, amely alapján „senkit nem lehet bűnösnek

¹¹ 1878. évi V. törvény a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről 1–2. §, 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről (Btá.) 1. § (3) bekezdés, 2. §, 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről (1961. évi Btk.) 2. § (1) bekezdés, 3. §, 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (régí) Btk. 2. és 10. §.

¹² Békés Imre: *A magyar büntetőjog kézikönyve I. Általános rész* (Budapest: Belügyminisztérium 1963) 27.

¹³ Így pl. a *Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről szóló 1962. évi 10. törvényerejű rendelet* (Btké.) 20. § (2) bekezdése alapján „[a]z 1945. évi VII. törvény 11. §-ában meghatározott háborús bűntettek büntethetősége a [z 1961. évi V. törvény] 31. §-ának a) pontjában foglalt rendelkezés szerint évül el”. A rendelkezés nem jelentett mást, mint az elévülési idő visszaható hatályú meghosszabbítását, hiszen az ilyen bűncselekmények elévülési ideje a Btá. 25. § a) pontja alapján tizenöt év (amely szabály egyaránt alkalmazandó az 1878. évi V. törvény 2. §-a, az 1950. évi II. törvény 2. §-a, valamint az 1961. évi V. törvény 3. §-a alapján), nem pedig az 1961. évi V. törvény (1961. évi Btk.) 31. § a) pontja alapján húsz év.

¹⁴ Az 1950. évi II. törvény 2. § (2) bekezdés b) pontjában kimondta, hogy „az újabb törvényt a hatálybalépése előtt elkövetett cselekményre [akkor] is alkalmazni kell”, ha „az [...] kifejezetten kimondja, hogy hatálya a hatálybalépése előtt elkövetett cselekményre is kiterjed”.

¹⁵ Eredetileg VII. fejezet.

¹⁶ SZOMORA Zsolt: *Alkotmány és büntetőjog. A büntető jogalkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány 2015) 14.

nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény”¹⁷.

E rendelkezés helyébe a 2007. évi CLXVII. törvény 1. §-a alapján a következő szöveg lépett: „Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – a határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesülése céljából az Európai Unió jogi aktusai által meghatározott körben, az alapvető jogok lényeges tartalmát nem korlátozva – a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozásában közreműködő más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.”¹⁸

2.4. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG KAPCSOLÓDÓ HATÁSKÖREI

Az Alkotmánybíróság hatáskörébe az Alkotmány és az az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (régii Abtv.) alapján a jogszabályok alkotmányellenességének előzetes és utólagos normakontroll körében való vizsgálata tartozott. Az utólagos normakontrollt bárki kezdeményezhette (ez volt az ún. *actio popularis*), továbbá arra bírói kezdeményezés és az ún. régi alkotmányjogi panasz alapján is volt lehetőség.¹⁹

A testület „következetes gyakorlata szerint az 1989. évi Abtv. vonatkozó rendelkezéseire figyelemmel az Alkotmánybíróságnak nincs hatásköre a jogalkalmazási gyakorlat alkotmányossági vizsgálatára; eljárásának önmagában a bírói jogértelmezés nem lehet tárgya. [...] Következésképpen annak manifesztálódott termékeire, a konkrét eseti döntések »megsemmisítésére« sem terjed ki a hatásköre.”²⁰ Ez azonban nem jelentette azt, hogy az Alkotmánybíróság a büntető jogszabályok alkotmányosságának vizsgálata során nem volt tekintettel a bírói gyakorlatra.²¹

2.5. AZ ALKOTMÁNYOS GARANCIA TARTALMA ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

Az Alkotmány 57. § (4) bekezdése a *nullum crimen sine lege* elv alkotmányi megjelölése volt.²² A testület gyakorlata azonban nem volt egységes abban, hogy a rendelkezés magában foglalta-e mindazokat a követelményeket (tilalmakat), amelyeket a büntetőjog-tudományban uralkodó nézet²³ ebbe az alapelvbe beleért.

¹⁷ *A Magyar Köztársaság Alkotmánya (1949. évi XX. törvény)* (Alkotmány) 57. § (4) bekezdés. Hatályos 1989. október 23. napjától.

¹⁸ Hatályos 2009. december 1. napjától. Elemzéséhez lásd CHRONOWSKI Nóra: „Nullum crimen sine EU?” *Rendészeti Szemle* 2008/4. 39–60.

¹⁹ 1989. évi XXXII törvény az Alkotmánybíróságról (Abtv.) 37., 38. és 48. §.

²⁰ 1012/B/2008. AB határozat, Indokolás III.5.; 144/B/2003. AB határozat, Indokolás 5. pont; 1164/B/2007. AB végzés; 273/D/2003. AB végzés, ABH 2004, 2097.; 1435/D/2007. AB végzés, Indokolás 2. pont.

²¹ 481/B/1999. AB határozat, Indokolás III.2.5. pont. Vö. 2.5.1. pont.

²² Az Alkotmány 57. § (4) bekezdése „a büntetőjogi tudományban általánosan elfogadott *nullum crimen sine lege* elve[t]” megfogalmazó alkotmányi rendelkezés (988/B/1990/2. AB elnöki végzés, ABH 1991, 987., 987.).

²³ Vö. 1. pont.

2.5.1. A HATÁROZATLAN BÜNTETŐTÖRVÉNY TILALMA

Az Alkotmánybíróság gyakorlata a határozott büntetőtörvény követelményét elsősorban nem az Alkotmány 57. § (4) bekezdéséből, hanem más alkotmányos rendelkezésekből vezette le.

Egyrészt a szükségességi-arányossági teszt kapcsán jelent meg a határozott büntetőtörvény követelményét megfogalmazó – kifejezetten a büntetőjogra vonatkozó – speciális formula. Ennek alapján „a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátozania kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről.”²⁴

Másrészt az Alkotmánybíróság az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből, azon belül a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményéből vezette le a határozott büntetőtörvény követelményét. Így „az indítványozó [...] érvelését arra alapozta, hogy a törvényi tényállás határozatlansága folytán sérül a nullum crimen sine lege elve. Ez a hivatkozás azonban az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó jogbiztonság körében értékelhető [...]. Az indítványozó által felvetett összefüggésben az Alkotmány 57. § (4) bekezdésének sérelme így nem állapítható meg.”²⁵

Ennek alapján a testület alkotmányellenesnek tartotta a visszaélés teljesítményfokozó szerrel vagy módszerrel elnevezésű tényállást, amely alapján az volt büntetendő, aki „nemzetközi szervezet [...] előírásának megszegésével teljesítményfokozásra alkalmas szert sporttevékenység körében történő teljesítményfokozás céljából előállít”²⁶. Az Alkotmánybíróság szerint e „törvényi tényállás egyes elemei bizonytalan jogfogalmakat tartalmaznak”, például ilyen elemnek tartották a „nemzetközi szervezet előírásainak megszegését”. A testület szerint ugyanis „[n]em derül ki, hogy milyen szervezetről, milyen tartalmú előírásokról van szó, a tilalom milyen módon válik megismerhetővé, miként közlik azt a büntető jogszabály címzettjeivel. Az ilyen előírás vagy tilalom önmagában tehát nem lehet kötelező az állampolgárokra”²⁷. Ennek kapcsán azonban a testület arra is rámutatott, hogy „a teljesítményfokozó szerek használata, előállítása, forgalmazása, kereskedelme stb. a versenyszerű vagy hivatásszerű sporttevékenység körében, illetve ezekkel összefüggésben olyan társadalomra veszélyes magatartásként jelentkezik, amely büntetőjogi szankcionálást igényel. Az ilyen büntetőjogi szankcionálás önmagában nem alkotmányellenes, ezért a jogalkotó [...] nincs elzárva a megfelelő büntetőjogszabályok megalkotásától.”²⁸

Nem tartotta alkotmányellenesnek az Alkotmánybíróság a hivatali visszaélést, amelynek tényállási eleme a hivatali kötelesség megszegése, a hatáskör túllépése,

²⁴ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, Indokolás IV. 5. pont.

²⁵ 571/D/2010. AB határozat, Indokolás III.2.2. pont.

²⁶ 1978. évi IV. törvény 283/B. §.

²⁷ 47/2000. (XII. 14.) AB határozat, Indokolás III.2.2. pont.

²⁸ 47/2000. (XII. 14.) AB határozat, Indokolás III.4. pont.

valamint a hivatali helyzettel való egyéb visszaélés.²⁹ A testület szerint „éppen a háttér szabályozás sokrétű és részletes volta zárja ki az önkényes jogértelmezés lehetőségét”, hiszen „az egyes hivatalos személyek munkaköri, illetve hivatali kötelességeit, valamint hatáskörét [...] a legkülönbélebb eljárási, szervezeti, hatásköri és ügyviteli jogszabályok (törvények, rendeletek), valamint belső működési, szervezeti, fegyelmi, ügykezelési szabályzatok, munkaköri leírások részletezik és határozzák meg”³⁰.

A jogállamiság követelményének teljesülését vizsgálta a testület a hűtlen kezelés tényállása kapcsán is, amelyet az követ el, „akit idegen vagyon kezelésével bízta meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz”³¹. Az Alkotmánybíróság szerint e törvényi tényállásban szereplő fogalmi elemek „már egy évszázada kidolgozottak, s ehhez stabil, nagyszámú eseti döntésben megnyilvánuló bírói gyakorlat áll a jogalkalmazó rendelkezésére. Mindezen túlmenően részben maga a Btk., részben pedig más jogágak kapcsolódó szabályai is tartalmazzák az egyes tényállási elemekhez kapcsolódó fogalmi meghatározásokat.”³²

2.5.2. A BÜNTETŐ TÉNYÁLLÁS ÉRTELMEZÉSÉVEL KAPCSOLATOS (MÁS JOGÁGAKHOZ KÉPEST SZIGORÚBB) KORLÁTOZÁSOK

Az Alkotmánybíróság a büntető tényállás értelmezésével kapcsolatos (más jogágakhoz képest szigorúbb) korlátozásokat sem vezetett le az Alkotmány 57. § (4) bekezdéséből, feltehetően abból (is) eredően, hogy hatásköre nem terjedt ki a bírói gyakorlat alkotmányellenességének vizsgálatára.³³ Így a testület hatáskör hiányában utasította el azt az indítványt, amely szerint például a visszaeséssel kapcsolatos joggyakorlat sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését, mivel „az elkövetők számára nem látható előre a törvény ilyen értelmezése”³⁴.

Az Alkotmánybíróság hatásköreinek későbbi bővülésére³⁵ figyelemmel viszont érdemes megvizsgálni, hogy az indítvány összefüggésben állt volna-e az Alkotmány 57. § (4) bekezdésének védelmi körével. Az akkoriban hatályos büntetőjogi szabályozás szerint akkor volt visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és „a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el”³⁶. Az Alkotmánybíróság eljárásának alapjául szolgáló ügyben az „indítványozó a bűncselekményeket a korábbi szándékos bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésre ítézés jogerőre emelkedését követően, de a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt követte el”. Adott esetben tehát a visszaesői minőség a rendelkezés nyelvtani értelmezése (figyelmesebb elolvasása) alapján is nyilvánvaló volt, hiszen a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága meg-

²⁹ 1978. évi IV. törvény 225. §.

³⁰ 435/B/1999. AB határozat, Indokolás III.3.4. pont.

³¹ 1978. évi IV. törvény 319. § (1) bek.

³² 481/B/1999. AB határozat, Indokolás III.2.5. pont.

³³ Vö. 2.4. pont.

³⁴ 1435/D/2007. AB végzés, Indokolás 2. pont.

³⁵ Vö. 3.3. pont.

³⁶ 1978. évi IV. törvény 137. § 14. pont. Hatályos 1999. március 1. napjától.

szűnésétől három év még nem telt el, ha a büntetés kitöltésére (végrehajthatósága megszűnésére) sor sem került.

Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy a bíróságok „a visszaesés idejének számítására kialakult, következetes bírói jogértelmezés szerint jártak el: a visszaesés megállapítása szempontjából meghatározott három év a szándékos bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztést kiszabó ítélet jogerőre emelkedésének időpontjában már megkezdődik”³⁷. Ebben a megállapításban már megjelent az az – ekkoriban az Alkotmánybíróság által hatáskör hiányában még nem vizsgálható – garanciális kérdés, hogy a következetes bírói gyakorlatnak való megfelelésnek van-e szerepe abban, hogy egy bírói ítélet összhangban áll az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével.³⁸

2.5.3. A VISSZAHATÓ HATÁLYÚ JOGALKOTÁS TILALMA

Bár erre az Alkotmány 57. § (4) bekezdésének szövege közvetlenül nem utalt, az abban megfogalmazott garancia a magyar jogalkotót is kötötte. A bűnösnek nyilvánítást és a büntetéssel sújtást ugyan elsősorban a jogalkalmazók végzik³⁹, de ennek tilalmában (argumentum a minore ad maius) nyilvánvalóan benne volt az is, hogy a jogalkotó sem alkothat olyan jogszabályokat, amelyek alapján a jogalkalmazók (tömegesen) visszaható hatállyal bűnösnek nyilváníthatnak, illetve büntetéssel sújthatnak valakit.

Az Alkotmánybíróság egyik határozatában sem mondta ki expliciten, hogy az Alkotmány 57. § (4) bekezdése a jogalkotót is köti, de ilyen értelmezést követett már a 11/1992. (III. 5.) AB határozat is. Ez ugyanis alkotmányellenesnek nyilvánított egy, az Országgyűlés által már elfogadott (az elkövetőre kedvezőtlenebb elévülési szabályok visszaható hatályú alkalmazását előíró) törvénymódosítást. Márpedig egy törvény csak akkor ütközhet az Alkotmány 57. § (4) bekezdésébe, ha azt úgy értelmezzük, hogy nemcsak a jogalkalmazó, hanem a jogalkotó vonatkozásában is érvényes tilalmat fogalmaz meg.

2.5.4. A VISSZAHATÓ HATÁLYÚ JOGALKALMAZÁS TILALMA

Az Alkotmány szövege kifejezetten kötötte a jogalkalmazókat, hiszen úgy fogalmazott, hogy „[s]enkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani”.

Az Alkotmánybíróság határozatai is megfogalmazták a visszaható hatályú büntető jogalkalmazás tilalmát. Ennek alapján „csak az elkövetéskor hatályos törvény

³⁷ Így „a visszaesés megállapíthatóságának nem feltétele a korábbi szabadságvesztés kiállása. Természetes, hogy a szándékos bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődően – legkevesebb 3 évig – visszaeső lesz az újabb szándékos bűncselekményt elkövető, ám ez az időtartam meghosszabbodik, ha a büntetés végrehajtására kerül sor, illetve ha a végrehajthatás valamely ok folytán elmarad, s a végrehajthatóság megszűnik. A[z 1978. évi] Btk. 137. § 14. pontja ez utóbbi esetekre vonatkozólag a visszaesés számításánál figyelembe veendő hároméves időtartam végső időpontját határozza meg: a korábbi ítélet jogerőre emelkedésétől számított három évnél ténylegesen hosszabb lesz a visszaesést megalapozó időtartam az ítélettel kiszabott szabadságvesztés végrehajtása, illetve a végrehajthatóság akadályozása kapcsán annak megszűnése esetén” Legf. Bír. Btv. II. 2333/2003. – BH 2005.199., illetve Zala Megyei Bíróság Bf.397/1988. – BH 1989.140.

³⁸ Vö. 7.2. pont.

³⁹ Vö. 2.5.4. pont.

szerint lehet elítélni (bűnösnek nyilvánítani) és megbüntetni (büntetéssel sújtani). Ezt követeli meg az Alkotmány 57. § (4) bekezdése [...]. A bíróság az elkövetéskor hatályos törvény szerint bírálja el a bűncselekményt (állapítja meg a büntetőjogi felelősséget, nyilvánít bűnössé, ítéel el), a büntetést is eszerint szabja ki, kivéve, ha új törvény lépett hatályba, amely enyhébb elbírálást tesz lehetővé, vagy a cselekmény már nem bűncselekmény, és így nem büntetendő. Ezt követeli meg a visszaható hatály tilalmát magában foglaló jogbiztonság elve (előreláthatóság, kiszámíthatóság), amely a jogállamiságból folyik.”⁴⁰

Ezek a megállapítások azonban lényegében csak obiter dictum születtek, mivel az Alkotmány 57. § (4) bekezdésének kizárólag jogalkalmazók általi megsértése az Alkotmánybíróság előtt – tekintettel annak hatáskörére⁴¹ – nem volt érvényesíthető.⁴²

2.5.5. A BÍRÓI JOGALKOTÁS TILALMA

Az Alkotmánybíróság azt is megállapította, hogy a garancia alapján a „törvény szerint lehet elítélni (bűnösnek nyilvánítani) és megbüntetni (büntetéssel sújtani). Ezt követeli meg az Alkotmány 57. § (4) bekezdése [...]”⁴³.

Az embercsempészség kapcsán született egy olyan indítvány, amely szerint „az »élő jogként« érvényesülő bírói gyakorlat kiterjesztően értelmezi” az embercsempészségre vonatkozó rendelkezést, ami „valójában bírói jogalkotás, és ellentétes a jogállamiságból következő jogbiztonság követelményével [Alkotmány 2. § (1) bekezdés)], illetve [...] a nullum crimen és a nulla poena sine lege elvével [57. § (4) bekezdés]”⁴⁴.

Az Alkotmánybíróság az indítványt, mivel valójában a bírói jogértelmezési gyakorlatot kifogásolta, hatáskör hiányában visszautasította.⁴⁵ Így viszont a testület még obiter dictum sem foglalhatott állást arról, hogy az elkövető terhére szóló bírói jog tilalmának megsértése az Alkotmány 57. § (4) bekezdése alkalmazási körébe tartozik-e. Az Alkotmánybíróság hatásköreinek későbbi bővülésére⁴⁶ figyelemmel itt is érdemes azonban megvizsgálni, hogy a fenti indítvány összefüggésben áll-e az Alkotmány 57. § (4) bekezdésének védelmi körével.

Az indítvány lényegében azt is sérelmezte, hogy az embercsempészség „alap esetének megfelelő cselekmény befejezetté válik az államhatár más által történő átlépésével, ezért ahhoz nem kapcsolódhat harmadik személy cselekvése, mert a büntetőjogi jogrend nem ismeri az utólagos bűnsegélyt (kivéve a sui generis tényállásokat)”. A bírói gyakorlat ráadásul „tettesi magatartásként értékeli a határt már átlépő személyek továbbszállítását (BH 1996. 460.; BH 2005.311. [...])”⁴⁷.

⁴⁰ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77., 87.

⁴¹ Vö. 2.4. pont.

⁴² HOLLÁN Miklós: „A *nullum crimen* elve – a (4) bekezdés magyarázata” In: JAKAB (szerk.) (4. lj.) 2010–2011, 2065. [284. msz.].

⁴³ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77., 87.

⁴⁴ 1164/B/2007. AB végzés.

⁴⁵ 1164/B/2007. AB végzés.

⁴⁶ Vö. 3.3. pont.

⁴⁷ 1164/B/2007. AB végzés.

Az ekkoriban hatályos szabályozás szerint embercsempészt az valósított meg, aki „államhatárnak más által engedély nélkül vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez segítséget” nyújtott.⁴⁸ A segítségnyújtásnak tehát az államhatár átlépését valóban meg kellett előznie. Ha viszont a határ átlépését követő magatartásra (ahogy az tipikus, és ahogy az indítványozó által hivatkozott ügyekben is megállapítható) előzetes megállapodás alapján került sor, akkor ez az előzetes megállapodás önmagában az embercsempészséhez nyújtott bűnsegélyként értékelhető.⁴⁹ Sőt embercsempészsé esetén az utólagos segítségnyújtás megígérése tettesi (nem pedig részesi) magatartás lesz, mivel az nemcsak az embercsempésznek, hanem annak a személynek is segítséget nyújt, aki a határt engedély nélkül vagy meg nem engedett módon átlépi.

Ha pedig ilyen előzetes megállapodásra az indítványozó ügyében esetleg nem került sor, akkor figyelemmel kell lenni arra is, hogy a Magyar Köztársaság területére illegálisan belépő személyek tovább akartak-e utazni (ebben a vonatkozásban az elkövető legalábbis közömbös-e). A bírói gyakorlat szerint ugyanis az embercsempészt „tettesként követi el az, aki a külföldről érkező illegális határátlépők szándékának és úti céljának ismeretében vesz részt e személyek elszállításában, ellátásában, azért, hogy végül Németországba illegálisan bevándorolhassanak”⁵⁰. Ennek a minősítésnek a magyarázata az, hogy amikor „a külföldi állampolgárok célja egyik esetben sem magyarországi letelepedés volt, hanem Nyugat-Európa más országába akartak tovább jutni, és ehhez jogellenesen kívánták átlépni a magyar államhatárt. A [...] terhelt (valamint az ügyben részt vevő társaik) a tényállásbeli magatartásukkal (utazás szervezése, utaztatás, előfutári biztosítás) ehhez is segítséget nyújtottak; a kifelé irányuló határátlépést csak a tettenérés akadályozta meg.”⁵¹

Összességében tehát a bíróságoknak az embercsempészséssel kapcsolatos, az indítványozó által kifogásolt jogértelmezése – nemcsak a büntetőjogi felelősség megállapítása, hanem az elkövetői minőség tekintetében is – a büntetőjoggal szemben támasztott alkotmányos követelményeknek teljes mértékben megfelelt.

2.5.6. AZ ANALÓGIA TILALMA

Voltak olyan indítványok is, amelyekben az analógia tilalmának megsértésére hivatkozva indítványozták bírói ítéletek alkotmányellenességének megállapítását. Az egyik indítványozó szerint az „1978. évi Btk. XV. fejezetének VI. címében, »Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények« között elhelyezett törvényi rendelkezések alapján nem csupán az igazságszolgáltatás keretében elkövetett zártörést büntetik a bíróságok, hanem a végrehajtó hatalomhoz tartozó szervezet által lefolytatott eljárásokban (pl. adóigazgatási eljárás) tanúsított magatartásokat is. Álláspontja szerint ez ellentétes [...] a nullum

⁴⁸ 1978. évi IV. törvény 218. §.

⁴⁹ A más bűncselekmények esetén is elfogadott értelmezés szerint ugyanis bűnsegéd, aki bűncselekmény elkövetése utánra ígér segítséget. NAGY (6. lj.) 306. A pszichikai bűnsegély kizárólag a tettes (már meglévő) szándékának értelmi, lélektani erősítése révén való segítségnyújtás, ami lehet tanácsadás, helyezés, biztatás, az utólagos segítségnyújtás előre megígérése (Kúria Bfv.954/2008/5.).

⁵⁰ Legf. Bir. Bfv. I. 1272/2005. – EH 2006.1385.

⁵¹ Legf. Bir. Bfv. I. 456/2010. – BH 2011.6.157.

crimen sine lege alkotmányos elveivel. Véleménye szerint a büntető rendelkezéshez kapcsolódó bírói jogértelmezés az analógia tilalmának megsértésén alapul, a bírói gyakorlat nem áll összhangban a jelenlegi cím értelmében védett jogi tárggyal.”

Az indítványt az Alkotmánybíróság hatáskör hiányában visszautasította⁵², de az egyébként érdemben is alaptalan volt. A büntető tényállás szövege szerint a bűncselekményt ugyanis hatósági eljárással kapcsolatban lehetett elkövetni.⁵³ Erre vonatkozóan tehát az Alkotmány 57. § (4) bekezdését illető alkotmányossági kérdés nem merülhetett volna fel, az Alkotmánybíróság hatáskörének eltérő szabályozása esetén sem. Az ügy legfeljebb azt a kizárólagosan büntetőjog-értelmezési kérdést érinti, hogy a törvényi tényállás hatókörét annak szövege határozza meg, ha az egyértelmű, akkor a tényállás vagy a törvény szerkezeti egységének címe irreleváns.

2.6. AZ ALKOTMÁNYOS ÉS A BÜNTETŐJOGI GARANCIÁK VISZONYA

Az alkotmányi garancia megjelenése után is tartalmazott a jogrendszer olyan törvényi szintű normákat, amelyek tartalmilag átfedésben voltak az Alkotmány 57. § (4) bekezdésével. Ezek a törvényi szabályok az átfedéssel érintett körben biztosították a mindennapi jogalkalmazásban az alkotmányos rendelkezés érvényesülését⁵⁴, annak garanciális jelentőségét azonban nem voltak képesek teljes körben pótolni. Az elkövetőre hátrányos visszaható hatályú törvényalkotás⁵⁵ ellen ugyanis az 1978. évi Btk. egyik rendelkezése sem volt képes védelmet nyújtani, erre (magasabb rangú normaként) csak az Alkotmány 57. § (4) bekezdése volt alkalmas.

Erre tekintettel nem tűnik szerencsésnek, hogy az Alkotmánybíróság a kérdést érintő alapvető döntésében [11/1992. (III. 5.) AB határozat] úgy fogalmazott: bizonyos törvényi rendelkezések sértik „a visszaható hatály alkotmányos büntetőjogi tilalmát (Btk. 2. §)”⁵⁶. E megfogalmazás ugyanis azt a – szerintem téves – látszatot kelti, hogy a Btk. rendelkezése olyan alkotmányos garanciát jelentene, amely normatív mérceként jelentkezik más büntetőjogi tárgyú törvények vonatkozásában.

3. A *NULLUM CRIMEN* ELV ÉS AZ ALAPTÖRVÉNY

Az Alaptörvény szerint „senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény”⁵⁷.

⁵² 144/B/2003. AB határozat.

⁵³ 1978. évi IV. törvény 249. §.

⁵⁴ Ezt a jogirodalomban csendes alkotmányosságnak nevezik. Lásd BENCZE Máttyás: „Diszítőelem, álcázóháló vagy tartóoszlop. A büntetőbírói gyakorlat és az Alkotmány” *Fundamentum* 2007/3. 12.

⁵⁵ Vö. 2.5.3. pont.

⁵⁶ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77., 85.

⁵⁷ *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)* (Alaptörvény) XXVIII. cikk (4) bekezdés.

3.1. A KORÁBBI ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLAT TOVÁBBÉLÉSE

Az Alaptörvény, illetve annak negyedik módosítása hatálybalépése után mind általánosságban, mind az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével kapcsolatban eldöntendő kérdést képezett, hogy a testület korábbi gyakorlata mennyiben marad irányadó.⁵⁸

Az Alaptörvény hatálybalépését követően – az ebben a vonatkozásban vezető esetnek tekinthető 22/2012. (V. 11.) AB határozat okfejtését felidézve – a testület az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével kapcsolatos ügyben is kimondta, hogy „azok az érvek, amelyeket az Alkotmánybíróság korábbi határozatai tartalmaznak, az újabb ügyekben is irányadók, feltéve, hogy azok az Alaptörvény azonos vagy hasonló rendelkezésein alapulnak”⁵⁹.

Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítását⁶⁰ követően a testület által kimondott általános tételeket⁶¹ elsőként egy büntetőeljárású vonatkozású ügyben az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésével kapcsolatos alkotmánybírói határozat erősítette meg. Az Alkotmánybíróság eszerint „az újabb ügyekben vizsgálendő alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja (szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti) a korábbi már nem hatályos határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket. Ezt azonban csak akkor teheti meg, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntés indoklásába történő beillesztése.”⁶²

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése kapcsán hasonló megközelítés indokolt, mivel az Alaptörvény alkalmazása főszabály szerint – eltekintve a külföldi jog, illetve a nemzetközi jog vizsgálatát igénylő ügyektől – alapvetően az Alkotmányéval azonos szöveg alkalmazását igényli. A rendelkezések értelmezése vonatkozásában pedig – sem a rendelkezés célja, sem a Nemzeti hitvallás, sem a történeti alkotmány alapján⁶³ – nem indokolt eltérés.

Ehhez képest az Alkotmánybíróság (egy büntetés-végrehajtási jogi tárgyú ügyben) az Alaptörvény U cikk (1), (6), (7) és (8) bekezdésére figyelemmel kimondta: „a visszaható hatályú büntető jogalkotás tilalma tekintetében az Alkotmány és az Alaptörvény egyező megfogalmazása mellett az alkotmányszövegek lényeges kontextuális eltérése állapítható meg”. A testület „ennek megfelelően az Alaptörvény XXVIII.

⁵⁸ A jogirodalom által feltárt esetvariációkról lásd átfogóan TÉGLÁSI András: „Az Alkotmánybíróság alapjogvédelmi gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése után” *Közjogi Szemle* 2015/2. 17–23.

⁵⁹ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, Indokolás [14]–[15].

⁶⁰ Az Alaptörvény negyedik módosítása (2013. március 25.) 19. cikk (2) bekezdés 2013. április 1-jei hatállyal megváltoztatta az Alaptörvény Záró és vegyes rendelkezések 5. pontját; annak új szövege alapján „az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírói határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.”

⁶¹ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32]–[33].

⁶² 36/2013. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [24].

⁶³ Alaptörvény R) cikk (3) bekezdés.

cikk (4) bekezdésében foglalt alkotmányos szabály értelmezése során az Alaptörvény ezen elvi jelentőségű rendelkezéseinek figyelembevételével használja fel a korábban kialakított alkotmánybírói gyakorlatot⁶⁴.

Az U) cikk hivatkozott rendelkezései azonban csak olyan ügyekben lényegesek, amelyek a kommunista bűncselekmények büntethetőségének elévülésével kapcsolatosak. Az ezekre hivatkozó 16/2014. (V. 22.) AB határozat azonban ettől teljesen elkülönülő kérdést vizsgált, egy szankció (a közérdekű munka) elévülését, amelynek tekintetében az Alaptörvény U) cikke nem tekinthető kontextusnak. Az Alkotmánybíróság szerencsére az ügy érdemében olyan jogtétel alapján kívánt állást foglalni, amely „a korábbi alkotmánybírói gyakorlatból is kiolvasható”⁶⁵. Sokkal szerencsésebb lett volna azonban, ha az Alkotmánybíróság az U) cikk (1), (6), (7) és (8) bekezdését csak olyan ügyekben hivatkozta volna, ahol ennek a szabályozási környezetnek jelentősége van. A fenti alkotmánybírói megközelítés ugyanis annak veszélyét hordozza, hogy a testület az Alaptörvény kivételes rendelkezéseire hivatkozással akár az anyagi büntetőjogra vonatkozó ügyekben is felvizezi a XXVIII. cikk (4) bekezdésében szereplő garancia tartalmát.

3.2. A GARANCIA TARTALMI ELEMEI

Az alaptörvényi garancia tartalma azzal bővült, hogy a testület a XXVIII. cikk (4) bekezdésébe a büntetőtörvény meghatározottságára vonatkozó követelményeket is beleérti. Így „a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elveket megfogalmazó alkotmányos szabály [...] jeleníti meg: az állami büntetőhatalom gyakorlásának korlátját és gyakorolhatóságát övező feltételek előre megismerhetőségének követelményét”⁶⁶.

Ennek az utóbbi változásnak nemcsak pusztán dogmatikai jelentősége, hanem érdemi kihatása is lehet. Ha ugyanis alkotmányjogi panasz kizárólag az Alaptörvény „Szabadság és felelősség” elnevezésű címében nevesített jog megsértése esetén terjeszthető elő, akkor éppen Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése tartalmának fenti kibővülése alapozza meg az Alkotmánybíróság hatáskörét a határozatlan törvény elleni alkotmányjogi panasz elbírálására. Ha ugyanis a testület – a korábbi gyakorlatának fennmaradása esetén – a büntetőtörvény meghatározottságára vonatkozó követelményeket kizárólag a jogállamiság (jogbiztonság) körében vizsgálta volna⁶⁷, akkor a határozatlan törvényen alapuló bírói döntés esetén nem lenne megállapítható az alkotmányjogi panasz azon feltétele, hogy „alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása folytán [...] az Alaptörvényben biztosított jogának sérelme következett be”⁶⁸, illetve a bírósági döntés az „indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti”⁶⁹.

⁶⁴ 16/2014 (V. 22.) AB határozat, Indokolás [31].

⁶⁵ 16/2014 (V. 22.) AB határozat, Indokolás [36].

⁶⁶ 16/2014. (V. 22.) AB határozat, Indokolás [33].

⁶⁷ Vö. 2.5.1. pont.

⁶⁸ Abtv. 26. § (1) bekezdés a) pont.

⁶⁹ Abtv. 27. § a) pont.

3.3. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

Az Alaptörvény, majd az annak alapján megszületett új alkotmánybírói törvény (2011. évi CLI. törvény, Abtv.) jelentősen átalakította az Alkotmánybíróság hatásköreit. „Egyfelől megszüntette a bárki által érintettség nélkül kezdeményezhető absztrakt utólagos normakontrollt (az ún. *actio popularis*), másfelől viszont az alkotmányjogi panasz új fajtájának [...] a bevezetésével megnyitotta a lehetőséget a bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálata előtt.”⁷⁰

3.3.1. A BÍRÓI DÖNTÉSEK ALKOTMÁNYOSSÁGI VIZSGÁLATA: AZ ÚJ HATÁSKÖR

Az Alkotmánybíróság egyrészt kifejezetten erre irányuló, az Abtv. 27. §-a alapján előterjesztett alkotmányjogi panasz alapján vizsgálhatja a bírói döntések alkotmányosságát.⁷¹ Másrészt a testület valamely jogszabálynak az Alaptörvénnyel való ellentéte megállapítására irányuló, az Abtv. 26. § (1) bekezdése alapján előterjesztett alkotmányjogi panasz alapján indult eljárásban is vizsgálhatja a bírói döntés alkotmányosságát.⁷²

Az ezekben a vonatkozásokban korábban született visszautasító határozatok az Alkotmánybíróság 2012. január 1. napja után indult eljárásaiban nem feltétlenül irányadóak. Azok felhasználása (az azokra történő hivatkozás) esetén mindig vizsgálni kell, hogy az indítvány elutasításának alapja korábban csupán a hatáskör vagy azzal egyidejűleg az alkotmányos összefüggés hiánya volt-e.⁷³

3.3.2. AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASSZÁ „ÁTALAKÍTOTT” UTÓLAGOS NORMAKONTROLL-INDÍTVÁNYOK

Az Abtv. egyértelmű rendelkezése alapján az *actio popularis* keretében 2012. január 1. napja előtt benyújtott utólagos normakontroll-indítványt csak a büntetőtörvény elleni alkotmányjogi panasszá lehet átalakítani.⁷⁴

A büntető jogszabály elleni utólagos normakontroll-indítványok nem alakulhattak át a bírói döntés elleni alkotmányjogi panasszá. Amint ugyanis azt az Alkotmánybíróság (egy polgári ügyben) elvi érveléssel megállapította, „a törvényalkotó az Abtv. hatálybalépése (2012. január 1-je) előtt már jogerősen lezárt bírói eljárások tekintetében nem kívánta megnyitni a valódi alkotmányjogi panasz lehetőségét”⁷⁵.

Az Abtv. akkor sem ad lehetőséget arra, hogy a testület a bírói döntés alkotmányosságát is megvizsgálja (vagy annak vizsgálatára áttérjen), ha egy utólagos normakontroll-indítványt a büntető jogszabály elleni alkotmányjogi panasszá alakítottak át. Erre

⁷⁰ PACZOLAY Péter: „Az Alkotmánybíróság alkotmányvédő szerepéről” *Alkotmánybírói Szemle* 2014/1. 105–110.

⁷¹ Abtv. 27. §.

⁷² Abtv. 28. § (2) bekezdés.

⁷³ Ennek elemzéséhez lásd 2.5.2., 2.5.5. és 2.5.6. pont.

⁷⁴ Abtv. 71. § (3) bekezdés.

⁷⁵ 3072/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [11].

ugyanis csak az Abtv. „26. § alapján indítványozott eljárás” keretében van lehetőség, míg ahhoz önmagában az Abtv. 26. §-ában foglalt feltételek fennállása nem elegendő.

Így például a vörös csillaggal kapcsolatos indítvány alkotmányjogi panasszá való átalakításánál⁷⁶ a testületnek nem volt hatásköre az Abtv. 28. §-a alapján megvizsgálni, hogy az elítélés összhangban volt-e az Alaptörvénnyel. Az ezzel ellenkező értelmezés ugyanis végső soron ahhoz vezetett volna, hogy a testület közvetetten – az Abtv. 28. §-át kerülő útként használva – a 2012. január 1-je előtt jogerősen lezárt bírósági eljárások tekintetében is lehetővé teszi a bírói döntések alkotmányossága elleni alkotmányjogi panaszt. Ha viszont erre az Alkotmánybíróságnak lett volna hatásköre, az kedvezően hathatott volna vissza a törvény alkotmányosságának megítélésére. Ekkor ugyanis az Alkotmánybíróság nagyobb figyelmet fordíthatott volna arra az eshetőségre, hogy nem a törvényi tényállás, hanem annak a bírói gyakorlatban elterjedt bizonyos értelmezése volt alaptörvény-ellenes.⁷⁷

3.4. AZ ALKOTMÁNYOS ÉS A BÜNTETŐJOGI GARANCIÁK

Az Alkotmánybíróság újabb gyakorlata egyértelműen elkülöníti az alkotmányos és a büntetőjogi garanciális rendelkezéseket. Így a testület kimondta, hogy a nullum crimen elvre vonatkozó „az alkotmányos szabályt közvetítik a büntető törvénykönyv időbeli hatályáról szóló rendelkezései, amelyek e tilalom mellett az enyhébb büntető törvényi szabályok visszaható hatályú alkalmazását írják elő [lásd: Btk. 2. § (1)–(3) bekezdéseit]”⁷⁸. A megközelítés a korábbiaknál⁷⁹ szerencsésebb, a megállapítás utóbbi részét azonban csak azzal a korrekcióval lehet elfogadni, hogy a Btk. 2. § (3) bekezdése nem az enyhébb, hanem a súlyosabb törvény visszaható hatályáról rendelkezik.⁸⁰

4. A BÜNTETŐBÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK ÉS AZ ALKOTMÁNYOS GARANCIA TARTALMA

Az Alkotmánybíróság hatásköreinek átalakulására⁸¹ is figyelemmel jelentősen kibővült az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdéséből eredő azon tilalmak (korlátozások) köre, amelyek megsértését az Alkotmánybíróság vizsgálhatja. Így a bírói döntések alaptörvény-ellenességét megalapozhatja az elkövetőre kedvezőtlen büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazása, az elkövetőre kedvezőtlen bírói jogalkotás, az elkövetőre kedvezőtlen analógia alkalmazása, valamint azoknak a korlátoknak az átlépése is, amelyek a büntetőtörvénynek az elkövetőre nézve kedvezőtlen értelmezésére vonatkoznak.

⁷⁶ Így pl. 4/2013. (II. 21.) AB határozat, Indokolás [3].

⁷⁷ Erre utal lényegében Szívós Mária különvéleménye a 4/2013. (II. 21.) AB határozathoz, Indokolás [154]. 16/2014. (V. 22.) AB határozat, Indokolás [33].

⁷⁹ Vö. 2.6. pont.

⁸⁰ Összhangban egyébként az Alaptörvény e tanulmányban nem vizsgált XXVIII. cikk (5) bekezdésével.

⁸¹ Vö. 3.3. pont.

4.1. AZ ÉRTELMEZÉS HATÁRAI – A BÍRÓI JOGALKOTÁS ÉS AZ ANALÓGIA TILALMA

A következőkben egy szerkezeti egységben elemzem az Alkotmánybíróság gyakorlatában megjelenő azon ügyeket, amelyek a büntetőtörvény értelmezési korlátaival, valamint a bírói jogalkotás (analógia) tilalmával kapcsolatosak. Az egyes alkotmánybírák véleménye és ezekhez képest a saját álláspontom ugyanis sok esetben eltérő abban a kérdésben, hogy a bírói döntés alkotmányellenességét az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdéséből eredő melyik tilalom fényében kell vizsgálni.

4.1.1. A MŰEMLÉK MEGRONGÁLÁSA

A műemlék megrongálásának tényállásával kapcsolatos, az Abtv. 26. § (1) bekezdésén alapuló alkotmányjogi panasz arra is hivatkozott, hogy „a műemlék megrongálása bűncselekmény[t] a bíróság nem nyitott törvényi tényállásnak, hanem kerettényállásnak tekinti, [ami] sérti az Alaptörvénynek a jogállamiság klauzuláját tartalmazó B) cikk (1) bekezdését és a nullum crimen sine lege elvét tartalmazó XXVIII. cikk (4) bekezdését”⁸². Ebben az esetben tehát az Abtv. 26. § (1) bekezdésén alapuló alkotmányjogi panasz „rejtekében” megbújt egy az Abtv. 27. §-án alapuló panasz is.

Az Alkotmánybíróság szerint „az alkotmányjogi panasz konkrét ügy kapcsán felmerült, a bűncselekmény elkövetési magatartását és a bírói gyakorlatot érintő törvényértelmezési kérdésre irányul”. Nem több, mint „az előzőekben eljárt bíróságok döntéseinek – meghatározott jogi aspektusból történő – kritikai értelmezése, és amely nem tartalmaz alkotmányjogi szempontokra épített érvelést”. Márpedig „az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe nem tartozik bele sem a bírói gyakorlatnak a büntető anyagi jogot érintő, dogmatikai kérdések eldöntését célzó »felülvizsgálata«, sem egy adott bűncselekmény kapcsán az elkövetési magatartások lehetséges körének megállapítása. Az alkotmánybírói eljárás ugyanígy nem szolgálhat a szakjogág keretei között kimunkált elméleti megállapítások helyességének eldöntésére sem.”⁸³

Ezzel szemben Pokol Béla és Paczolay Péter alkotmánybírók különvéleménye szerint ebben az „ügyben az Abtv. 29. §-a alapján megkívánt alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést meg lehetett volna állapítani, és a befogadást nem lehetett volna ennek hiányára hivatkozva megtagadni”⁸⁴. Az 1978. évi IV. törvény 216. § (1) bekezdése ugyanis „csak a műemlékek aktív megrongálását foglalta be a tényállásba [...] Ennek kiterjesztése a bírói gyakorlat által a passzív magatartással okozott károkozásokra, mindenképpen felveti a nullum crimen sine lege elv sérelmét, melyet az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése alkotmányos elv rangjára emelt. [...] A bírósági gyakorlat általi kiterjesztés tehát az alkotmányos rangra emelt jogelvbe ütközik, és ezért az Alkotmánybíróságnak kötelessége az ez elleni fellépés. [...] Ugyanis azon megatartások bűncselekménynyé nyilvánítása, melyek a törvényi tényállás megfogalmazása és tiszta nyelvi értel-

⁸² 3077/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [2].

⁸³ 3077/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [4]–[5].

⁸⁴ 3077/2012. (VII. 26.) AB végzés [13].

me szerint nyilvánvalóan kívül esnek az adott tényálláson, a nullum crimen elv alapján csak a vonatkozó törvényi tényállás törvényhozás általi módosítása útján lehetséges, és nem a bírói gyakorlat által ezekre való kiterjesztéssel. Az európai történelmi tapasztalat épp az így létrejövő számtalan visszaélés nyomán alakította ki a nullum crimen elvet a Felvilágosodás szellemi harcai folyamán, és az Alaptörvény az Alkotmánybíróságot többek között ennek az elvnek a védelmére rendelte.”⁸⁵

Álláspontom szerint ebben az ügyben az alkotmányjogi panaszt be kellett volna fogadni, ennek körében azonban az adott ügyben nemcsak a bírói jogalkotás tilalmának, hanem az értelmezés büntetőjogi határainak sérelmét is érdemben vizsgálnia kellett volna a testületnek. A nyitott tényállású bűncselekmények mulasztásos elkövetésével kapcsolatos indítványok érdemi alkotmánybírói vizsgálata nem mellőzhető, mivel az ilyen büntetőrendelkezések esetén – az elkövetési magatartás határozatlanságára tekintettel – a szokásosnál nagyobb az esélye annak, hogy a bíróságok döntéseikkel az alaptörvény-ellenesség talajára tévednek.

Pokol Béla és Paczolay Péter különvéleménye szerint „a befogadás után pedig a fenti okfejtés után valószínű a bírói ítélet megsemmisítésére került volna sor”, mivel „az Alkotmánybíróság a már idézett XXVIII. cikk (4) bekezdése alapján köteles [...] az alkotmányjogi panaszban elé terjesztett indítványok alapján megsemmisíteni az” olyan „bírói ítéleteket”, amelyek túllépnek „a már megadott bűncselekményi kör keretein”⁸⁶.

A befogadást követően, álláspontom szerint azt kellett volna megállapítani, hogy a bírói ítélet összhangban áll az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével. Az adott ügyben ugyanis – rendszertani és történeti értelmezés alapján – nyilvánvaló volt, hogy a tényállás mulasztással is elkövethető. A tényállás egyéb elemei alapján pedig kielégítő mértékben meghatározott volt az a keretkitöltő norma, amely a mulasztásos elkövetés alapjául szolgált. Ez azonban nem minden olyan esetben mondható el, amikor a bíróságok nyitott törvényi tényállás mulasztásos elkövetése miatt állapítják meg a felelősséget.⁸⁷ Alkotmányossági szempontból különösen aggályos azon esetek megítélése, amelyekben a speciálisan kötelezettek körét nem törvény, hanem a bírói gyakorlat határolja körül (például emberölés mulasztásos elkövetésének megállapítása előzetes magatartás alapján).

4.1.2. SZEMÉLYI SZABADSÁG MEGSÉRTÉSE

A személyi szabadság megsértésével kapcsolatos alkotmányjogi panasz szerint a Kúria Bhar.III.1659/2014/19. számú ítéletében „rögzített jogértelmezésével [a bűncselekmény] lehetséges elkövetési magatartásainak körét olyan mértékben kiterjesztette, amely teljes jogbizonytalanságot eredményezett és ezzel megsértette az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésében foglalt nullum crimen sine lege elvét. A büntetni rendeltség ugyanis a cselekmény elkövetésekor nem volt előrelátható.”⁸⁸

⁸⁵ Pokol Béla és Paczolay Péter különvéleménye a 3077/2012. (VII. 26.) AB végzéshez, Indokolás [12].

⁸⁶ Pokol Béla és Paczolay Péter különvéleménye a 3077/2012. (VII. 26.) AB végzéshez, Indokolás [13].

⁸⁷ A törvényi szabályozás kritikája körében megközelítve a kérdést lásd Nagy Ferenc: „Keretényállás, mulasztás és a büntetőjogi legalitás kapcsolatáról” *Magyar Jog* 2015/12. 616–619.

⁸⁸ 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [66].

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt nem utasította vissza, de nem is fogadta be, hanem „az előadó alkotmánybíró a panasz befogadásáról szóló döntés helyett a panasz érdemi elbírálását tartalmazó határozat-tervezetet” terjesztett a testület elé.⁸⁹ Ennyiben az ügy mindenképpen mérföldkőnek tekinthető, hiszen így megerősítést nyert, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének védelmi körébe tartoznak – és az Alkotmánybíróság által vizsgálhatók – a büntetőjogi vonatkozású jogértelmezés korlátaival kapcsolatos indítványok.

Az Alkotmánybíróság tanácsa azonban az alkotmányjogi panaszt az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése vonatkozásában elutasította.⁹⁰ Ennek kapcsán éppen a műemlék megrongálása tárgyában hozott határozatára hivatkozással „ismételten rögzít[ette] azt a korábbi határozataiban már kifejtett elvet, amely szerint feladat- és hatáskörébe nem tartozik bele sem a bírói gyakorlatnak a büntető anyagi jogot érintő, dogmatikai kérdések eldöntését célzó »felülvizsgálata«, sem egy adott bűncselekmény kapcsán az elkövetési magatartások lehetséges körének megállapítása, sem pedig a büntetés kiszabási gyakorlat kritikája szempontjából. A szakjogi dogmatikára épülő konzekvens bírói gyakorlat közvetlenül csak akkor válhat alkotmánybírói felülvizsgálat tárgyává, ha az Alaptörvénnyel össze nem egyeztethető, a tudomány igazolt és elfogadott megállapításait is felülíró alapjogi sérelem előidézésére alkalmas.”⁹¹

Az Alkotmánybíróság azonban ebben az ügyben éppen azt nem vizsgálta érdemben, hogy a bírósági döntés alkalmas-e alapjogi sérelem előidézésére. Ennek kapcsán ugyanis ki kellett volna térnie az alkotmányjogi panasz indokolásának egyes megállapításaira, különösen pedig arra a kérdésre, hogy a személyi szabadságnak a Kúria határozatában szereplő „korlátozása” értelmezhető-e a törvényi tényállásban szereplő „megfosztásként”⁹². Álláspontom szerint ez jogértelmezés segítségével nem állapítható meg, hanem csak az elkövető terhére szóló analógia alkalmazásával. Így viszont a Kúria döntése az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésében foglalt garancia sérelmével járt, így annak megsemmisítése lett volna a helyes döntés.

4.1.3. TÉVES MINŐSÍTÉS (SIKKASZTÁS ÉS CSALÁS)

A Kúria egy büntetőügyben megállapította, hogy „üzletszerűen elkövetett csalás büntette – és nem sikkasztás – valósul meg, ha a kft. ügyvezetője közel egy éven át 43 sértettől azért vesz fel megrendelést, hogy a tőlük átvett vállalkozói díj-előlegeket nem a megállapodásban foglaltak teljesítésére, hanem kizárólag cége adósságának rendezésére fordítja, s ezzel megrendelőit megkárosítja”. A Kúria szerint az alsóbb fokú bíróságok minősítése (azaz sikkasztás megállapítása) „nem volt törvényes”, de „[...] – miután a sikkasztás és a csalás büntetési tételei azonosak, s a terhelt büntetésének mértéke ezen belül maradt – az törvénytörő büntetéshez nem vezetett”.

⁸⁹ 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [30].

⁹⁰ 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [68].

⁹¹ 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [68].

⁹² Alkotmányjogi panasz indokolása az 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben, 13., 2. bekezdés, [public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/08386229187687a5c1257ed900584740/\\$FILE/IV_1612_0_2015_inditvany.002.pdf/IV_1612_0_2015_inditvany.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/08386229187687a5c1257ed900584740/$FILE/IV_1612_0_2015_inditvany.002.pdf/IV_1612_0_2015_inditvany.pdf)

Felülvizsgálatnak viszont a törvény egyértelmű rendelkezése folytán csak akkor van helye, ha a törvénytől minősítés törvénytől büntetés kiszabásához vezetett⁹³, így a jogerős ítéletet helybenhagyta.⁹⁴

Az ezzel kapcsolatos „alkotmányjogi panasz szerint az első- és másodfokú bíróság a jogerős ítéletben olyan cselekmény miatt szabott ki [...] büntetést, amely cselekmény a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény”. Sőt az indítványozó álláspontja szerint ennek helybenhagyása folytán a Kúria hatályban fenntartó végzése is alaptörvény-ellenes.⁹⁵ Mindennek alapjogdogmatikai indokát közelebből az indítvány hiánypótlása jelölte meg, amely szerint „mindenkit csak olyan – olyan minőségű – bűncselekmény miatt lehet bűnösnek kimondani és büntetéssel sújtani, amelyet elkövetett”.⁹⁶

Az Alkotmánybíróság szerint az indítványozó által a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elv megsértésére nézve felhozott érvek „nem állnak érdemi alkotmányjogi összefüggésben az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésében rögzített rendelkezéssel”.⁹⁷ Az Alkotmánybíróság szerint „az eljáró bíróságok az indítványozót olyan cselekmények elkövetése miatt marasztalták el, amely a magyar jog, vagyis az elkövetés idején hatályos és törvényben kihirdetett régi Btk. szerint bűncselekménynek minősültek (sikkasztás, csalás) és a jelenleg hatályos Btk. szerint is bűncselekménynek számítanak”.⁹⁸ Az Alkotmánybíróság utalt arra, hogy „a jogértelmezés körébe tartozik az, hogy a Kúria a jogerős ítéletben megállapított tényállásra alapozva az elkövetett cselekmény jogi minőségét megváltoztatta”.⁹⁹

Az Alkotmánybíróság végzése ezzel lényegében tisztázta, hogy önmagában a téves büntetőjogi minősítés ellen az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése nem biztosít védelmet. Ennek kapcsán azonban a testületnek kifejezetten ki kellett volna mondania, hogy ebben az is közrehatott, hogy a két bűncselekmény azonos büntetési tételű volt. Ellenkező esetben ugyanis – amennyiben a nulla poena sine lege elvet is beleértjük a garancia védelmi körébe – az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének megsértését kellett volna megállapítani. Erre figyelemmel pedig helyesebb lett volna az indítványt az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése vonatkozásában¹⁰⁰ is befogadni, majd az érdemi alkotmányosság kérdést tisztázva elutasítani.

⁹³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 416. § (1) bekezdés b) pont.

⁹⁴ Kúria Bfv. II. 1.304/2014. – BH 2016.1.7, Indokolás [36].

⁹⁵ Vö. 2/2017. (II. 10.) AB határozat, Indokolás [11].

⁹⁶ Alkotmányjogi panasz hiánypótlása az Alkotmánybíróság 2/2017. (II. 10.) AB határozatával befejezett ügyben, 2., 2. bekezdés, [public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/995570c47e4b5de3c1257eb-200584f71/\\$FILE/IV_1087_4_2015_ind_kieg.002.pdf/IV_1087_4_2015_ind_kieg.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/995570c47e4b5de3c1257eb-200584f71/$FILE/IV_1087_4_2015_ind_kieg.002.pdf/IV_1087_4_2015_ind_kieg.pdf)

⁹⁷ 2/2017. (II. 10.) AB határozat, Indokolás [40].

⁹⁸ 2/2017. (II. 10.) AB határozat, Indokolás [38].

⁹⁹ 2/2017. (II. 10.) AB határozat, Indokolás [39].

¹⁰⁰ A 2/2017. (II. 10.) AB határozat az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből eredő alkotmányos követelményt állapított meg.

4.2. A VISSZAHATÓ HATÁLYÚ BÜNTETŐJOGI JOGALKALMAZÁS TILALMA

4.2.1. AZ 1/1999. BJE ALKALMAZÁSA

A visszaható hatályú büntetőjogi jogalkalmazás kérdése is felmerül abban a büntetőügyben, amelyben a megállapított tényállás szerint az ötödrendű vádlott (az elsőrendű vádlott rábírására) 2005. december 11. napján 12 üveg magyar zárjegy nélküli krémlikőrt és összesen 19 450 karton magyar adójegy nélküli cigarettát hozott be vámvizsgálat nélkül Romániából Magyarországra. A Békés Megyei Bíróság az elkövetéskor hatályos büntetőtörvényt alkalmazva a vádlottakat (többek között) az 1978. évi Btk. 312. §-a (1) bekezdés a) pontjában meghatározott és a (2) bekezdés c) pontja szerint minősülő, felbujtóként elkövetett csempészet büntette miatt mondta ki bűnösnek.¹⁰¹

A Szegedi Ítéltábla szerint az elsőfokú bíróság a vádiratban foglalt cselekményt tévesen minősítette csempészet büntettének. Annak megvalósítását követően ugyanis „2007. január 1. napjával Románia az Európai Unió tagjává vált. Márpedig az Európai Közösség Tanácsa által elfogadott[,] a közösségi Vámkódex létrehozásáról szóló 2913/92/EGK rendelet 3. Cikk (1) bekezdése szerint mind a Magyar Köztársaság, mind Románia területe közösségi vámterület, amelyből következően a Románia területén lévő áruk elveszítették a nem közösségi áru, tehát a vámáru jellegüket. A rendelet 4. cikk 7. pontja szerinti közösségi áruk pedig vámteher nélkül továbbíthatók, s ezáltal a csempészet elkövetési tárgyai nem lehetnek.” Így „Románia uniós csatlakozása folytán a vádlottak a csempészet bűncselekménye miatt már nem vonhatók felelősségre”. Az ítéltábla szerint „a magyar zárjegy és adójegy nélküli jövedéki termékeknek az országba való behozatalával a vádlottak cselekménye a jövedékkel visszaélés bűncselekményének megállapítására alkalmas[,] amely az elkövetés és az elbírálás idején is ugyanúgy volt büntetendő”, de ez a bűncselekmény „nem kerülhetett az ítéletben az elkövetéskor megállapításra” látszólagos halmazatra tekintettel. Az ítéltábla szerint viszont egy „cselekményt csakis akkor lehet valamilyen bűncselekménynek minősíteni, ha az a cselekmény kimeríti az adott bűncselekmény törvényi tényállási elemeit az elkövetéskor és az elbíráláskor is”. Így „tekintettel arra, hogy a csempészet bűncselekményét az elbíráláskor már nem lehet megállapítani a tényállásbeli esetben, ezért a másodfokú bíróság a vádlottak cselekményét a[z 1978. évi] Btk. 311. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő jövedékkel visszaélés büntettének minősítette”¹⁰².

Az ügyben felülvizsgálati eljárásban eljáró Legfelsőbb Bíróság előtt a másodrendű vádlott védője azt az álláspontját fejtette ki, hogy az 1978. évi „Btk. 2. §-ának azon értelmezés felel meg, hogy a cselekmény az elkövetéskor hatályos jogszabályok szerinti csempészet büntettét már nem valósítja meg, ugyanakkor jövedékkel visszaélés büntettének, mivel ez a szigorúbb büntetőtörvény visszaható hatályát eredményezné, nem értékelhető”¹⁰³.

¹⁰¹ Békés Megyei Bíróság 12.B.279/2007/74.

¹⁰² Szegedi Ítéltábla Bf.II.8/2009/9.

¹⁰³ Legf. Bir. Bhar. I. 390/2009. – BH 2010.236. – EH 2010.2119.

A Legfelsőbb Bíróság szerint „az ítélőtábla a[z 1978. évi] Btk. 2. §-ára és az 1/1999. BJE határozatra volt figyelemmel, amikor megállapította, hogy Románia Európai Unióhoz csatlakozása folytán a vádlottak csempészet bűncselekménye miatt már nem vonhatók felelősségre, mivel az uniós országokba tartozó áruk közösségi áruk, ezért csempészet tárgyai nem lehetnek”. Az ítélőtábla a Legfelsőbb Bíróság szerint „a bírói gyakorlatnak megfelelően (BH 1997/431. szám) vizsgálta, hogy cselekményük megvalósított-e más olyan bűncselekményt, amely az elkövetéskor és jelenleg is bűncselekmény. A jövedékkel visszaélés bűncselekménye a Btk. elkövetéskor és elbírálás idején hatályos rendelkezései szerint is büntetendő volt. A vádlottak azon cselekménye pedig, amellyel zárjegy és adójegy nélküli jövedéki termékeket hoztak be és szállítottak, a jövedékkel visszaélés bűncselekményének megállapítására alkalmas. Ehhez képest, jóllehet az elbírálás idején a cselekmény csempészetként nem büntethető, ez nem akadály a bűnösség jövedékkel visszaélésben való kimondásának. Egyébként is, amennyiben a csempészet büntetendő lenne, úgy az (látszólagos) halmazatot alkotna a jövedékkel visszaéléssel, és a specialitás elvének alkalmazása zárná ki a jövedékkel visszaélés halmazati megállapítását. Azzal viszont, hogy az elbírálás idején a csempészet már nem büntetendő, elhárul az akadály a jövedékkel visszaélés megállapíthatóságával kapcsolatban.” Mivel pedig az 1978. évi „Btk. 311. §-a szerinti jövedékkel visszaélés büntette tekintetében az elkövetéskori és a másodfokú elbírálás idején hatályos törvényi rendelkezések azonosak voltak, az sem merülhet fel, hogy a cselekmény jövedékkel visszaéléskénti minősítése a[z 1978. évi] Btk. 2. §-ával ellentétes lenne. Ez a jogi helyzet a harmadfokú elbírálás idejére sem változott meg.”¹⁰⁴

A jogirodalomban ennek kapcsán arra mutattak rá, hogy az ítélőtábla az 1/1999. BJE alkalmazásával a vádlottakat „súlyosabb bűncselekményben mondta ki bűnösnek, mint amilyenért az elkövetés idején [...] felelt[ek] volna”¹⁰⁵. Márpedig „a vádlott jogállami keretek között nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy az időmúlás [és a keretkitöltő norma változása] miatt a büntetőjogi felelőssége a súlyosabb cselekményért kerüljön megállapításra”. Az ügyben az 1978. évi Btk. 2. §-a de facto a vádlott terhére, in peius érvényesült, ami elfogadhatatlan. A „szigorúbb büntetőtörvénynek” ugyanis „viszszaható ereje nem lehet”¹⁰⁶.

Az Alkotmánybíróság a jogegységi határozat vizsgálatára irányuló indítványt hatáskör hiányában visszautasította, azt tehát nem alakította át a jogegységi határozat elleni alkotmányjogi panasszá.¹⁰⁷ A testület a bírói döntés alaptörvény-ellenességét sem vizsgálta, amire egyébként akkor sem lett volna lehetősége, ha a jogegységi határozat elleni utólagos normakontroll-indítványt mégis alkotmányjogi panasszá alakította volna át.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Legf. Bir. Bhar. I. 390/2009. – BH 2010.236. – EH 2010.2119.

¹⁰⁵ GELLÉR Balázs: „A büntető törvény hatálya” In: BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály (szerk.): *Büntetőjog I. A 2012. évi C. törvény alapján* (Budapest: HVG-ORAC 2012) 152.

¹⁰⁶ CSOMÓS Tamás: „Az új Btk. időbeli hatályra vonatkozó rendelkezései a gyakorló jogász szemével” *Magyar Jog* 2014/1. 34.

¹⁰⁷ 3023/2012. (VI. 21.) AB végzés, Indokolás [1]–[2], [7]–[8]. E tanulmányban nincs mód vizsgálni ennek az álláspontnak a megalapozottságát, illetve a Lévy Miklós ezzel szemben érvelő különvéleményét. Lásd *uo.* [11]–[14].

¹⁰⁸ Vö. 3.3.2. pont.

Ha 2012. január 1. napja után terjesztenek elő alkotmányjogi panaszt az 1/1999. BJE, illetve az azt alkalmazó konkrét döntések ellen, akkor az Alkotmánybíróságnak már módja lenne az érdemi vizsgálatra.¹⁰⁹ Így viszont a jogtudomány részéről érdemes megvizsgálni azt a kérdést, hogy a fenti felsőbb bírósági döntésekben kifejezésre jutó jogtételek alkalmazása sérti-e az Alaptörvényt.

Az 1/1999. BJE alapján, amennyiben a büntető törvény „keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás [...] a[z 1978. évi] Btk. 2. §-ának második mondatára figyelemmel az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg”¹¹⁰.

A jogegységi határozatban használt „alapozza meg” kifejezés alapján felmerülhet, hogy a keretkitöltő norma változása esetén az elbíráláskor hatályos büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása csak lehetőség, nem pedig automatizmus. Ennek alapján a keretkitöltő norma büntetőjogi védelem tárgyát megszüntető változásának sincs önmagában visszaható ereje, hanem csak akkor, ha a büntető törvény olyan változását eredményezi, amely alapján a cselekmény az elbíráláskor nem bűncselekmény. Márpedig a vizsgált ügyben a cselekmény az új büntető törvény szerint bűncselekmény (mégpedig jövedékkel visszaélés), attól függetlenül, hogy a csempészet tényállásának keretkitöltő jogszabálya megváltozott.

Az 1/1999. BJE indokolása viszont az automatikus kihatás elismerését támasztja alá, hiszen a rendelkező résznél erőteljesebben úgy fogalmaz, hogy amennyiben „a keretkitöltő rendelkezésekben olyan mértékű változás következett be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az eddigi büntetőjogi védelmet megszüntette, ez már [...] a büntető törvény megváltozásának tekintendő. Ezért az ilyen tartalmú rendelkezésnek visszaható ereje van.”¹¹¹

Az indokolás e része azonban dogmatikailag hibás, mivel nem veszi figyelembe, hogy még a büntető törvény megváltozásának sincs mindig visszaható hatálya. Így például az elbíráláskor hatályos törvény alkalmazása nem kedvezőbb az elkövetőre, ha mondjuk a látszólagos alaki halmazatban előtérbe lépő olyan törvényi tényállást helyeznek hatályon kívül, amelynek a büntetési tétele kisebb. Ha viszont a büntető törvény megváltozásának nincs minden esetben visszaható hatálya, akkor nem járhat automatikusan ilyen hatással a keretkitöltő norma (az egyik tényállás vonatkozásában a büntetőjogi védelmet megszüntető) változása sem.

Az 1/1999. BJE iránymutatását tehát úgy kell értelmezni, hogy a keretkitöltő szabályozás változása csak akkor alkalmazható visszaható hatállyal, ha az kihat a cselekmény bűncselekményi minőségére is. Ha viszont a keretkitöltő szabályozás módosulása csak az egyik törvényi tényállás vonatkozásában releváns, míg a cselekmény egy másik büntetőrendelkezés alapján továbbra is bűncselekményt képez, akkor az időbeli

¹⁰⁹ Vö. 3.3.1. pont.

¹¹⁰ 1/1999 BJE, Rendelkező rész. A jogegységi határozat foglalkozik a „meghatározott időre szóló jogszabályok” kérdésével is, amelyet e tanulmányban nem tárgyalok.

¹¹¹ 1/1999. BJE, Indokolás.

hatály általános szabályai szerint meg kell vizsgálni, hogy melyik törvény alapján való elbírálás vezet enyhébb megítéléshez.

Ezzel szemben a Szegedi Ítélőtábla és a Legfelsőbb Bíróság úgy értelmezte az 1978. évi Btk. 2. §-át, valamint az 1/1999. BJE-t, hogy az az elkövető számára kedvezőtlen büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazásához vezetett. Amennyiben tehát 2012. január 1. napját követően más ügyekben (akár más bűncselekmények viszonylatában) a bíróságok hasonlóan döntenek, akkor döntésüket – mivel az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésébe ütközik – az Alkotmánybíróságnak meg kell semmisítenie.

4.2.2. JOGOSULATLAN GAZDASÁGI ELŐNY MEGSZERZÉSE, KÖLTSÉGVETÉSI CSALÁS

A visszaható hatályú büntetőjogi jogalkalmazás tilalma kapcsán jelentős az a büntetőügy is, amelyben a Gyulai Járási Ügyészség 2013. június 27-én jogosulatlan gazdasági előny megszerzése miatt emelt vádat a későbbi indítványozóval szemben. Az ügyészség a 2013. november 4-én megtartott első tárgyaláson „a bűncselekmény minősítése tekintetében a vádat a jogosulatlan gazdaság[i] előny megszerzésének büntettéről [1978. évi Btk. 288. § (2) bekezdés] az időközben hatályba lépett [...] [büntetőkódex] alapján [...] költségvetési csalás büntettére [Btk. 396. § (7) bekezdés] módosította”¹¹².

A Gyulai Járásbíróság a vádlott bűnösségét költségvetési csalásban állapította meg, ezen a minősítésen a másodfokú bíróság sem változtatott. A Kúria az indítványozó felülvizsgálati indítványát 2016. február 2-án kelt Bfv.I.1512/2015/6. számú végzésében elutasította, és az elsőfokú, valamint a másodfokú ítéletet hatályában fenntartotta.¹¹³

Az indítványozó szerint „a támadott bírósági határozatok a[z Alaptörvény] XXVIII. cikk (4) bekezdésében rögzített nullum crimen sine lege elvébe ütköznek”, mivel „a nyomozás során a gyanúsítás közlésekor, továbbá a [...] vádiratban a jogosulatlan gazdasági előny megszerzésének büntettével vádolták, amely törvényi tényállást már azelőtt hatályon kívül helyezték, mielőtt a büntetőeljárás a bírósági szakaszba jutott volna. Az eljáró bíróságok ennek következtében az első tárgyaláson bejelentett ügyési vádmódosítás alapján – az elkövetés idején még hatályban nem lévő – költségvetési csalás büntette miatt állapították meg a bűnösségét. Az indítványozó kifejtette, hogy a hatályos Btk.-nak nincs olyan rendelkezése, amely szerint a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése néven szabályozott törvényi tényállás helyébe a költségvetési csalás büntette lép, vagy annak szabályait kell alkalmazni. Ennek következtében az eljáró bíróságok olyan cselekmény miatt ítélték el, amely az elkövetés idején nem létezett, így megsértették a nullum crimen sine lege elvét.”¹¹⁴

Az előadó alkotmánybíró „a panasz befogadásáról szóló döntés helyett [...] a panasz egy részének érdemi elbírálását tartalmazó határozat-tervezetet terjesztett elő,

¹¹² 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [2].

¹¹³ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [4]–[6].

¹¹⁴ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [7]–[8].

amely a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kérdését vizsgálja meg”¹¹⁵. Az Alkotmánybíróság ezzel hallgatólagosan és a határozat érdemi részében kifejezetten¹¹⁶ megerősítette, hogy a visszaható hatályú büntetőjogi jogalkalmazás tilalma az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének védelmi körébe tartozik (és így az Alkotmánybíróság által vizsgálható). Még akkor is, ha az érdemi elbírálás során a testület nem éppen szerencsés módon csak a „visszaható hatályú jogalkotás” tilalmát vizsgálta.¹¹⁷

Nem tartom viszont szerencsésnek, hogy az Alkotmánybíróság egyáltalán érdemben vizsgálta az indítvány azon részeit, amelyek szerint a vádirati minősítés ellentétes lehet az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével. Az alkotmányos garancia a bűnösnek nyilvánítás vagy büntetéssel sújtás ellen biztosít védelmet, amibe a megvádolás nem tartozik bele.¹¹⁸ Az Alkotmánybíróság „a bírói döntés megsemmisítése esetén megsemmisítheti a döntéssel felülvizsgált más [...] hatósági döntéseket is”¹¹⁹, de a vádirat semmiképpen sem tekinthető a bírósági döntéssel „felülvizsgált” hatósági döntésnek.

Az Alkotmánybíróság tanácsa az alkotmányjogi panaszt az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése vonatkozásában nem tartotta megalapozottnak. Ennek kapcsán „az Alkotmánybíróság [...] áttekintette azt, hogy a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése és a költségvetési csalás büntette az alkotmányjogi panasszal érintett törvényi tényállási rész szövege tekintetében a releváns időszakban hogyan változott”¹²⁰. Az 1978. évi „Btk.”, a 2011. évi LXIII. törvény, valamint a hatályos Btk. szövegéből és a törvények indokolásából” az Alkotmánybíróság szerint „egyértelműen megállapítható, hogy az alapul szolgáló büntetőeljárásban elbírált cselekménynek az elkövetése és az elbírálása idején a törvényhozó ugyanazt az elkövetési magatartást egyaránt bűncselekménynek nyilvánította, és kizárólag a törvényi tényállás elnevezése, illetve a Btk. rendszerében elfoglalt helye változott. A költségvetési csalás büntetnének büntetési tétele öt év szabadságvesztésről [2011. évi LXIII. törvény 2. §-ával módosított régi Btk. 310. § (7) bekezdés] három év szabadságvesztésre [hatályos Btk. 396. § (7) bekezdés] módosult és az indítványozó által elkövetett cselekmény elkövetése miatt az ügyészség ezt a rövidebb tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett – a törvényi tényállásba foglalt – bűncselekmény elkövetése miatt módosította a vád jogi minősítését. A bíróságok pedig ezen – rövidebb tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett – bűncselekmény elkövetése miatt állapították meg a halmazat részeként, a vádlott büntetőjogi felelősségét.”¹²¹

Az „Alkotmánybíróság álláspontja szerint mindezekből kitűnik, hogy a visszaható hatályú jogalkotás tilalmának sérelme nem merülhet fel, hiszen az indítványozó magatartása az elkövetésétől kezdve a büntetőeljárás végéig a büntető törvénykönyv-

¹¹⁵ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [30].

¹¹⁶ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [36].

¹¹⁷ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [42].

¹¹⁸ Már az Alkotmány tekintetében így HOLLÁN (42. lj.) 2070 [310. msz.].

¹¹⁹ Abtv. 43. § (4) bekezdés.

¹²⁰ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [37], illetve részleteiben [38]–[40].

¹²¹ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [41].

ben szabályozott büntetendő cselekménynek minősült, és a hatályos törvény azt enyhébben rendeli büntetni. Másrészt a[z 1978. évi] Btk.-ban és a [...] Btk. 2. §-ban megfogalmazott elvet érvényesítette az ügyészség és a bíróság is, amelynek alapján, ha a cselekmény elbírálásakor hatályban levő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálandó el, akkor az új törvényt kell alkalmazni [...]. A nullum crimen sine lege elve tehát nem sérült.”¹²²

A 3046/2017. (III. 20.) AB határozat tehát két fontos jogtételt rögzített az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése alkalmazásával kapcsolatban, amelyekre feltehetően gyakran hivatkozik majd a testület jövőbeli határozataiban. Így

- az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését nem sérti az enyhébb büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazása, amely a Btk. 2. § (2) bekezdése alapján a bíróságok kötelezettsége;
- amennyiben pedig az enyhébb büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazására kerül sor, akkor az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése nem követeli meg, hogy az elkövetőt olyan elnevezésű bűncselekmény miatt mondják ki bűnösnek, amely az elkövetéskor hatályban volt.¹²³

Az Alkotmánybíróság határozata példászerű gondossággal derítette fel az alapjogi probléma büntetőjogi hátterét. Ebben a vonatkozásban az egyetlen – korántsem ügödöntő, mégis kifogásolható – hiányosság a határozatnak az a (feltehetően az indítványozótól átvett¹²⁴) megállapítása, hogy a vádirati minősítés „téves”.¹²⁵ A vádirati minősítés valójában nem volt törvénytörő, amikor 2013. június 27-én az elkövetéskor hatályos törvényben szereplő jogosulatlan gazdasági előny megszerzése miatt emeltek vádat. A 2013. július 1. napján hatályba lépő Btk. volt ugyanis az a jogszabály, amely – amint az a határozatból is kiderül¹²⁶ – a bűncselekmény büntetési tételének felső határát öt év szabadságvesztésről három év szabadságvesztésre csökkentette. A vád alá helyezéskor hatályos büntetőtörvény (a 2011. évi LXIII. törvénnyel módosított 1978. évi Btk.) viszont az elkövetéskor hatályossal azonos büntetési tételt tartalmazott. Márpedig az 1978. évi Btk. 2. §-a szerint az elbíráláskor – jelen esetben a vádemeléskor¹²⁷ – hatályos törvény csak akkor alkalmazható, ha enyhébb.

¹²² 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [42].

¹²³ Érdemes ezt összevetni ezt a 4.2.1. pontban ismertetett ügyben kifejtett – ezzel homlokegyenest ellentétes – bírósági érvelésekkel.

¹²⁴ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [10].

¹²⁵ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [33].

¹²⁶ 3046/2017. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [40].

¹²⁷ Az „ügyészségnek mint jogalkalmazó szervnek a vádirat benyújtásakor állást kell foglalnia abban a kérdésben, hogy a vádirati minősítés során a cselekmény elbírálásakor vagy az elkövetéskor hatályos jogszabályt kell alkalmazni. Az ügyész szempontjából az elbírálás ideje a vádemelés időpontja, miután ekkor ő az ügy ura.” Pécsi Ítéltábla Bkk.I.60/2014/2. – ÍH 2014.44.

5. A BÍRÓI DÖNTÉS ALAPTÖRVÉNYBE ÜTKÖZÉSÉNEK JOGKÖVETKEZMÉNYEI

5.1. A DÖNTÉS MEGSEMISÍTÉSE

Ha az Alkotmánybíróság az Abtv. 27. §-a alapján folytatott eljárásában alkotmányjogi panasz alapján megállapítja a bírói döntés alaptörvény-ellenességét, akkor a döntést megsemmisíti.¹²⁸ A megsemmisítés jogkövetkezményeit a büntetőeljárás törvény szerinti megismételt eljárásban kell levonni¹²⁹, ebben „az alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozata szerint kell eljárni”¹³⁰, a bíróság pedig az ügyet „az Alkotmánybíróság megsemmisítő határozata okainak és indokainak figyelembevételével bírálja el”¹³¹.

A megismételt eljárás többi esetkörével szemben az Alkotmánybíróság általi megsemmisítés alapján indult eljárásra abszolút súlyosítási tilalom vonatkozik. Ha ugyanis az Alkotmánybíróság az ítéletet megsemmisíti, a megismételt eljárásban „nem lehet a felmentett vádlott bűnösségét megállapítani”, illetve az ítéletben kiszabott büntetésnél „súlyosabb büntetést kiszabni vagy a büntetés helyett alkalmazott intézkedésnél súlyosabb intézkedést alkalmazni”¹³².

5.2. A FELÜLVIZSGÁLAT LEHETŐSÉGE

Ha az Alkotmánybíróság eljárásában kizárólag büntetőbírói határozat megsemmisítésére kerül sor az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése alapján, akkor az Abtv. 45. § (6) bekezdése nem alkalmazható, azaz az alaptörvény-ellenes jogszabály hiányában más jogerős határozatokkal befejezett büntetőeljárások felülvizsgálata nem rendelhető el.

Ezekben a más ügyekben felülvizsgálatnak azonban a Be. azon rendelkezése alapján lehet helye, amely szerint e rendkívüli jogorvoslati eljárás azon alapul, hogy „a terhelt felmentésére vagy az eljárás megszüntetésére, illetve a terhelt bűnösségének megállapítására, továbbá kényszergyógykezelésének elrendelésére a büntető anyagi jog szabályainak megsértése miatt került sor”¹³³. Ez a rendelkezés különösen azokban az esetekben alkalmazható, amikor az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének sérelme egyben a Btk. 1. és 2. §-a rendelkezéseinek sérelmét is jelenti.¹³⁴

¹²⁸ Abtv. 43. § (1) bekezdés.

¹²⁹ Abtv. 43. § (2) bekezdés, illetve 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.) XVI. fejezet.

¹³⁰ Abtv. 43. § (3) bekezdés.

¹³¹ Be. 403. § (3) bekezdés.

¹³² Be. 405. § (1a) bekezdés.

¹³³ Be. 416. § (1) bekezdés a) pont.

¹³⁴ Vö. 6. pont.

5.3. AZ ERGA OMNES HATÁLY

A bíróságok más ügyekben sem követhetnek olyan jogértelmezést, amelynek alapján az Alkotmánybíróság a büntetőítéletet korábban az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése alapján megsemmisítette. Az Alaptörvény 28. cikke ugyanis kimondja, hogy „a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik”. Márpedig az Alaptörvénnyel való összhang vonatkozásában az Alkotmánybíróság határozatai a bíróságokra is kötelezők. Az Abtv. 27. §-án alapuló hatáskörben hozott határozatoknak ráadásul nagyobb az esélyük arra, hogy a bírói gyakorlatban meghonosodjanak, mivel azokban az Alkotmánybíróság eleve egy jogértelmezés alkotmányosságát vizsgálta.

5.4. ALKOTMÁNYOS KÖVETELMÉNY

Pokol Béla és Paczolay Péter alkotmánybírók különvéleménye veti fel, hogy amennyiben a műemlék megrongálásával kapcsolatos ügyben „a bírói ítélet megsemmisítésére került volna sor”, akkor „az Alkotmánybíróság a nullum crimen elv alapján megadhatta volna a Btk. 216. § (1) bekezdéséhez az alkotmányos értelmezés kötelező kereteit a büntető bíróságok számára”¹³⁵. Ennek a megoldásnak az általánosítása alapján alkotmányos követelmény megállapítására akkor is sor kerülhet, ha az Alkotmánybíróság az Abtv. 26. §-a szerint indítványozott eljárásban az Abtv. 28. § (2) bekezdése alapján megvizsgálja egy bírói döntés alkotmányosságát és megsemmisíti azt.

Sőt álláspontom szerint alkotmányos követelmény megállapítására akkor is lehetsége van a testületnek, ha az Abtv. 27. §-a alapján előterjesztett alkotmányjogi panasz kizárólag a bírói döntés ellen irányul. Az Abtv. szerint ugyanis „az Alkotmánybíróság hatáskörei [tehát bármely hatásköre] gyakorlása során folytatott eljárásában határozattal megállapíthatja azokat az Alaptörvény szabályozásából eredő, és az Alaptörvény rendelkezéseit érvényre juttató alkotmányos követelményeket, amelyeknek a vizsgált, illetve a bírósági eljárásban alkalmazandó jogszabály alkalmazásának meg kell felelnie”¹³⁶.

A bírói döntések megsemmisítése esetén az alkotmányos követelmény előírása az Alkotmánybírósági határozat erga omnes hatályának¹³⁷ (illetve egyes aspektusainak) kifejezett megfogalmazása. A bírói döntések megsemmisítése esetén az alkotmányos követelmény előírása nem a megsemmisítés alternatívája, hanem annak kiegészítése. Így funkciója eltér attól, amit ugyanez a jogkövetkezmény a jogszabályok alaptörvény-ellenességének vizsgálata esetén betölt.

¹³⁵ Pokol Béla és Paczolay Péter alkotmánybírók különvéleménye a 3077/2012. (VII. 26.) AB végzéshez, Indokolás [13].

¹³⁶ Abtv. 46. § (3) bekezdés.

¹³⁷ Vö. 5.3. pont.

6. AZ ALAPTÖRVÉNYBE ÜTKÖZŐ ÉS/VAGY TÖRVÉNYSÉRTŐ BÍRÓI DÖNTÉSEK

A bírói döntés törvénysértő jellege, illetve alaptörvény-ellenessége tekintetében a következő esetvariációk különíthetők el:

- törvényes és alkotmányos (az Alaptörvénynek megfelelő) döntés,
- törvénysértő, de alkotmányos (az Alaptörvénynek megfelelő) döntés,
- törvényes, de alkotmányellenes (alaptörvény-ellenes) döntés,
- törvénysértő és (ennélfogva) alkotmányellenes (alaptörvény-ellenes) döntés.

A következőkben ezen esetvariációk érvényesülését olyan helyzetekben elemezzük, amikor az Alkotmánybíróság azt állapítja meg, hogy a büntető jogszabály összhangban áll az Alaptörvénnyel¹³⁸, így a bírói döntés alaptörvény-ellenességét önmagában vizsgálja.

a) Törvényes és alkotmányos az az ítélet, amelyben a bíróság a Btk. (az Alaptörvénnyel összhangban álló) tényállásának helyes értelmezésével (és a Btk. 1. és 2. §-ával összhangban) mondja ki bűnösnek a terheltet.

b) Törvénysértő az a büntetőítélet, amely idegen dolog hiányában sikkasztást állapít meg, hiszen sérti a Btk. 372. §-át, de nem ellentétes az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével, amennyiben a cselekmény ugyanúgy büntetendő csalásnak minősül.¹³⁹

c) Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése alapján (más garanciákkal szemben) – legalábbis alkotmányos büntető jogszabály esetén – nehezen képzelhető el törvényes, de alaptörvény-ellenes döntés. Az alkotmányos garanciának a jogalkalmazóval szemben érvényesülő tartalma nagy részét ugyanis a Btk. rendelkezései leképezik.¹⁴⁰ Törvényes, de alaptörvény-ellenes legfeljebb akkor lehet egy döntés, ha a(z önmagában alkotmányos) büntető jogszabály olyan értelmezését tartalmazza, amely az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével nem egyeztethető össze.¹⁴¹

d) Törvénysértő és (ennélfogva) alaptörvény-ellenes az a büntetőítélet, amely a bírói jog tilalmába ütközik, vagy a súlyosabb büntetőtörvényi tényállást (amely önmagában alkotmányos) visszaható hatállyal alkalmazza. A bíróság ugyanis – az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése mellett – az első esetben a Btk. 1. §-át, a második esetben a Btk. 2. §-át is megsérti.

¹³⁸ Ebben a tanulmányban terjedelmi okokból nem vizsgálom meg azt a még bonyolultabb kérdést, amikor a büntetőtörvény (is) alaptörvény-ellenes.

¹³⁹ Vö. 4.1.3. pont.

¹⁴⁰ Vö. 2.6. és 3.4. pont.

¹⁴¹ Még ez a megállapítás is csak akkor igaz, ha az 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) 1. §-ából nem vezetünk le fokozott követelményeket a büntető jogszabály értelmezésére nézve. Az alapvető rendelkezések között kifejezetten a büntetőtörvény értelmezésére irányadó szabályt is tartalmazott a finn Btk. egyik tervezete. Lásd Raimo LAHTI – Kimmo NUOTIO (eds.): *Criminal Law Theory In Transition. Finnish and Comparative Perspectives* (Helsinki: Finnish Lawyers Publishing Company 1992) 587.

7. A BÍRÓI GYAKORLATTAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

7.1. A BÍRÓSÁGI GYAKORLAT ALKOTMÁNYOSSÁGA

A műemlék megrongálásával kapcsolatos ügyben az Abtv. 26. (és valójában 27.) §-a alapján előterjesztett panasz álruhájában nemcsak a bírósági döntés alkotmányossága merült fel, hanem a bírói gyakorlaté is.¹⁴²

Az Alaptörvény és az Abtv. szerint az Alkotmánybíróságnak jogszabályok, jogegységi határozatok és egyedi bírósági döntések alkotmányosságának megítélésére van hatásköre.¹⁴³ A bírói gyakorlat alkotmányossága tekintetében kontrollt sem folytathat le, alaptörvény-ellenességet nem állapíthat meg, jogkövetkezményt nem alkalmazhat. A bírósági döntés alaptörvény-ellenességének megállapításából azonban – a nullum crimen sine lege elv sérelme esetén is – következhet annak a bírósági gyakorlatnak (az abban elfogadott értelmezésnek) az alkotmányellenessége, amelynek a büntetőítélet a részét képezi. Ebben az esetben a jogkövetkezmények tekintetében különösen fontos az alkotmányos követelmény megállapítása; nem véletlen, hogy azt Pokol Béla és Paczolay Péter is olyan esetekre nézve javasolják, amikor a vizsgált határozat a véleményük szerint alaptörvény-sértő jogértelmezést alkalmazó bírói gyakorlatba illeszkedik.¹⁴⁴

7.2. A BÍRÓI GYAKORLATNAK VALÓ MEGFELELÉS SZEREPE A BÍRÓI DÖNTÉS ALKOTMÁNYOSSÁGÁNÁL

A testület eddigi gyakorlatában még nem merült fel, de külön kérdésként jelentkezik, hogy a bírósági döntésnek az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével való összhangja megítélésénél milyen szerepe van az ítélkezési gyakorlatnak való megfelelésnek. Még akkor is, ha az Alkotmánybíróság a bírói gyakorlat alkotmányosságát csak közvetetten vizsgálhatja.¹⁴⁵

Az egyik oldalról növelheti-e annak esélyét, hogy egy bírói döntés alkotmányosnak ítéltetik, ha megfelel az ítélkezési gyakorlatnak? Álláspontom szerint nem feltétlenül, mivel amennyiben az ítélkezési gyakorlat a bírói jog tilalmára vagy az értelmezés büntetőjogi határainak túllépésére tekintettel maga is az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésébe ütközik¹⁴⁶, akkor erre a kérdésre nemleges választ kell adni.

A másik oldalról pedig az merül fel, hogy egy nagyszámú eseti döntésben megnyilvánuló korábbi stabil bírói gyakorlattól eltérő döntés esetén nagyobb-e az esélye az alkotmányellenesség fennállásának. Erre a kérdésre sem kell feltétlenül igenlő

¹⁴² 3077/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [2], illetve Pokol Béla és Paczolay Péter alkotmánybírók különvéleménye a 3077/2012. (VII. 26.) AB végzéshez, Indokolás [12].

¹⁴³ Vö. 3.3. pont.

¹⁴⁴ Vö. 5.4. pont.

¹⁴⁵ Vö. 7.1. pont.

¹⁴⁶ Vö. 6. pont.

választ adni, mivel lehetséges, hogy az ítélkezési gyakorlattal (nyíltan vagy hallgatólagosan) szembeszegülő bírósági döntés áll összhangban az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével, mivel például nem lépi túl az értelmezés büntetőjogi határait.¹⁴⁷

8. ÖSSZEGRZÉS

8.1. A NULLUM CRIMEN ELV ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

Hatáskörének bővülésére tekintettel az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése keretében a *nullum crimen sine lege* elv olyan aspektusait is vizsgálhatja, amelyekre 2012. január 1. előtt nem volt lehetősége. Idesorolhatók azok a tilalmak, amelyek a) az elkövetőre kedvezőtlen büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazására, b) az elkövetőre kedvezőtlen bírói jogalkotásra vagy c) az elkövetőre kedvezőtlen analógiára vonatkoznak, valamint d) azok a korlátozások, amelyek a büntetőtörvénynek az elkövető terhére való értelmezését szorítják szűkebb keretek közé más jogágakhoz képest.

8.2. A GARANCIA TARTALMA

8.2.1. A BÍRÓI BÜNTETŐJOG-ALKOTÁS ALKOTMÁNYOS TILALMA

(ÉS AZ ÉRTELMEZÉS ALAPTÖRVÉNYI HATÁRAI A BÜNTETŐJOGBAN)

A 3077/2012. (VII. 26.) AB végzéssel elbírált ügyben a testületnek érdemben kellett volna vizsgálnia a bírói jogalkotás büntetőjogra vonatkozó tilalmának megsértését, valamint az értelmezés más jogágakhoz képest szigorúbb határainak áthágását. A nyitott törvényi tényállású bűncselekmények esetén ugyanis – az elkövetési magatartás határozatlanságára tekintettel – a szokásosnál nagyobb az esélye annak, hogy a bíróságok döntéseikkel az alaptörvény-ellenesség talajára tévednek. A konkrét bírói ítélet nem volt ellentétes az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével, mert rendszertani és történeti értelmezés alapján nyilvánvaló volt, hogy a műemlék megrongálása mulasztással is elkövethető, illetve a keretkitöltő norma a tényállás egyéb elemei által kielégítő mértékben meghatározott volt. Ez azonban nem minden olyan esetben mondható el, amikor a bíróságok nyitott törvényi tényállások mulasztásos elkövetése miatt állapítják meg valakinek a büntetőjogi felelősségét.

A 3074/2016. (IV. 18.) AB határozattal elbírált büntetőügyben a Kúria nem jogértelmezés segítségével, hanem az elkövető terhére szóló analógia alkalmazásával jutott arra a következtetésre, hogy a személyi szabadság „korlátozása” megfelel a büntetőtörvényi tényállásban szereplő „megfosztás” fogalmának. Így viszont az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésében foglalt garancia megsértésére tekintettel meg kellett volna semmisítenie az ügyben született azon

¹⁴⁷ Vö. 4.1. pont.

bíróági döntéseket, amelyek személyi szabadság megsértése miatt büntetőjogi felelősséget állapítottak meg.

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése nem biztosít alapjogi védelmet önmagában a téves büntetőjogi minősítés ellen. A 2/2017. (II. 10.) AB határozattal elbírált ügyben az Alkotmánybíróságnak kifejezetten ki kellett volna mondania, hogy ezzel kapcsolatos döntésében közrehatott a két bűncselekmény azonos büntetési tétele is. A testületnek utalnia kellett volna arra is, hogy amennyiben a téves büntetőjogi minősítés következtében a bíróság súlyosabb bűncselekményben állapítja meg a terhelt felelősségét, akkor az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése sérül.

8.2.2. A TERHELT SZÁMÁRA KEDVEZŐTLEN TÖRVÉNY VISSZAHATÓ HATÁLYÚ ALKALMAZÁSÁNAK TILALMA

A 3046/2017. (III. 20.) AB határozat szerint az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése nem akadályozza annak, hogy a büntetőbíróság – az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása esetén – az elkövetőt más elnevezésű bűncselekmény miatt mondja ki bűnösnek, mint amely az elkövetéskor hatályban volt.

A bíróságok a keretkitöltő jogszabálynak az egyik bűncselekményt érintő változására tekintettel és az 1/1999. büntető jogegységi határozatra hivatkozva több esetben súlyosabb bűncselekményben mondták ki bűnösnek a vádlottakat, mint amilyenért az elkövetés idején feleltek volna (BH 2010.236. és EH 2010.2119.). Ez a bírósági jogértelmezés azonban nemcsak az 1978. évi Btk. rendelkezéseinek nem felelt meg, de az Alkotmány 57. § (4) bekezdésével is ellentétes volt. Ennek megállapítására azonban az Alkotmánybíróságnak a 2012. január 1. napját megelőzően indult alkotmánybírósági eljárásokban nem volt hatásköre. Ha azonban más ügyekben a büntetőbíróságok ilyen jogértelmezést követnének, akkor a 2012. január 1. napját követően előterjesztett, ezt sérelmező alkotmányjogi panaszokat az Alkotmánybíróságnak érdemben el kell bírálnia. A támadott bírósági döntéseket pedig az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésébe ütközésre tekintettel meg kell semmisítenie.

8.3. AZ ALAPTÖRVÉNYBE ÜTKÖZÉS JOGKÖVETKEZMÉNYEI

Az Alaptörvénnyel való összhang vonatkozásában az Alkotmánybíróság az Abtv. 27. §-a szerinti eljárásban hozott határozatai is *erga omnes* hatállyal irányadók. Az Alaptörvény 28. cikke alapján ugyanis a bíróságok más ügyekben sem követhetnek olyan jogértelmezést, amelynek az alapján meghozott büntetőítéletet az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésére figyelemmel korábban megsemmisítette.

A bírói döntések Alaptörvénybe ütközésének vizsgálata esetén az alkotmányos követelmények meghatározása más funkciót lát el, mint a jogalkotás alkotmánybírósági kontrollja körében. A bírói döntés megsemmisítése esetén ugyanis az alkotmányos követelmény előírása nem a megsemmisítés alternatívája, hanem annak kiegészítése.

8.4. ALAPTÖRVÉNYBE ÜTKÖZÉS ÉS/VAGY TÖRVÉNYSÉRTÉS

Az Alaptörvénybe ütközés és/vagy törvénysértés viszonya vonatkozásában logikailag a következő esetvariációk különíthetők el: a) törvényes és alkotmányos döntés, b) törvénysértő, de alkotmányos döntés, c) törvényes, de alkotmányellenes (alaptörvény-ellenes) döntés, d) törvénysértő és (ennélfogva) alkotmányellenes (alaptörvény-ellenes) döntés.

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése kapcsán bármelyik esetkör előfordulhat, de ezen alapjog tekintetében – legalábbis alkotmányos büntető jogszabály alkalmazása esetén – ritka a törvényes, de alaptörvény-ellenes döntés, hiszen az alaptörvényi garancia nagy részét leképezik a Btk. rendelkezései. Törvényes, de alaptörvény-ellenes döntés legfeljebb az lehet, amelyik a(z önmagában alkotmányos) büntető jogszabály olyan értelmezését tartalmazza, amely az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével nem egyeztethető össze.

TORDAI CSABA*

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI ESETJOG HATÁSA A RENDES BÍRÓI ÍTÉLETEKRE AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG ÉS A KÉPMÁSHOZ VALÓ JOG TERÜLETÉN

1. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREINEK VÁLTOZÁSA

Az Alkotmánybíróság hatásköreinek karaktere az Alaptörvény és az *Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény* (Abtv.) 2012. január 1-jei hatálybalépésével megváltozott. Az alkotmányozó hatalom megteremtette az Alkotmánybíróság hatáskörét az alaptörvény-ellenes bírói ítéletek megsemmisítésére, míg jelentősen szűkítette az utólagos normakontroll kezdeményezésére jogosultak körét. Mindennek eredményeként a testület működése során az utólagos normakontroll addigi domináns szerepét az egyedi jogsérelmet szenvedettek által mind jogszabállyal, mind bírói döntéssel szemben előterjeszhető alkotmányjogi panasz eljárás vette át.

Ez a változás átrendezte az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok közötti viszonyt, mivel a bírói ítéletek feletti alkotmánybírósági felülvizsgálat lehetőségének megteremtése – legalábbis elvi szinten – kikényszeríti az alkotmányjogi szempontok rendes bírói gyakorlatban való érvényesülését.

Az alábbiakban az azóta eltelt időszak vonatkozásában azt vizsgálom, hogy két emblemikus problémakört illetően miként hatottak az alkotmánybíróság döntései a rendes bírósági gyakorlatra, illetve e hatás esetleges különbözőségeit milyen szempontok indokolhatták.

2. A KÖZÉRDEKŰ ADATOK MEGISMERÉSÉHEZ ÉS TERJESZTÉSÉHEZ VALÓ JOG

Az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésében elismert, a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való joggal kapcsolatos alkotmányjogi panaszok elbírálása váltotta ki 2012 után talán a legnagyobb elismerést az Alkotmánybíróság számára. Ezek közül több határozat foglalkozott a döntés megalapozását szolgáló közérdekű adatok nyilvánosságának korlátozásával. Ez a témakör az információszabadság témáján belül azért különösen alkalmas az alkotmánybírósági gyakorlat és a rendes bíróságok ítélkezése közötti kapcsolat elemzésére, mert számos ítélet foglalkozik a döntés-előkészítő adatok nyilvánosságával.

* Ügyvéd

2.1. A döntés megalapozását szolgáló adatok nyilvánosságának kérdésével már az Alaptörvény hatálybalépése előtt is foglalkozott az Alkotmánybíróság, azonban az akkori hatásköri jellegzetességeire figyelemmel ezt utólagos normakontroll keretében tette, így elsősorban a jogalkotó számára keletkeztetett arra irányuló kötelezettséget, hogy absztrakt jogszabályi szinten teremtsen egyensúlyt a konkuráló alkotmányos értékek között.

Az Alkotmánybíróság a döntés-előkészítő adatok nyilvánosságával elsőként a 34/1994. (VI. 24.) AB határozatban foglalkozott, rámutatva, hogy „garanciális intézménye a köztisztviselői munka színvonalának és hatékonyságának, hogy a köztisztviselők döntés-előkészítése szabadon, informálisan és a nyilvánosság nyomásától mentesen folyik. Ezért az aktanyilvánosság a közbülső munkaanyagokra nem, hanem csak a végeredményre vonatkozik” (ABH 1994, 177., 190–191.).

Ezt a megállapítást a későbbiekben árnyalta a 12/2004. (IV. 7.) AB határozat, amely megkülönböztette egymástól a döntés-előkészítő adatok nyilvánosságának korlátozhatóságát a döntés meghozatala előtti és utáni időszak vonatkozásában. Ez a határozat a döntés meghozatala előtt lényegében az adott szerv vezetőjének diszkréciójától tette függővé az ilyen közérdekű adatok megismerhetőségét, ugyanakkor előírta, hogy a döntés meghozatala után csak akkor indokolható a nyilvánosság korlátozása a döntés-előkészítő adatok tekintetében, ha azok nyilvánosságra kerülése bizonyíthatóan veszélyezteti a közfeladat ellátását, állami feladat külső befolyástól mentes gyakorlását – vagyis a döntéshozatali eljárás integritását (ABH 2004, 217, 228.). Mivel az akkor hatályos, *a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.)* ennek biztosítására nem tartalmazott megfelelő garanciákat, a testület mulasztásban megnyilvánuló alkotmányelleneséget állapított meg. Ezt a helyzetet a jogalkotó akként orvosolta, hogy az Avtv.-be egy új 19/A. §-t illesztett be, amelynek (1) bekezdése a döntés meghozatalát megelőző időszakra fenntartotta az adatkezelő diszkrécionális jogát a döntés-előkészítő adatok nyilvánossága tekintetében, míg a (2) bekezdés előírta, hogy a döntés megalapozását szolgáló eljárás során keletkezett adat kiadása a döntés meghozatalát követően csak akkor tagadható meg, ha az adat megismerése a szerv törvényes működési rendjét vagy feladat- és hatáskörének illetéktelen külső befolyástól mentes ellátását, így különösen az adatot keletkeztető álláspontjának a döntések előkészítése során történő szabad kifejtését veszélyeztetné. Ezt a körülményt pedig az Avtv. 21. § (2) bekezdése alapján az adatkezelőnek kellett bizonyítania.

Az Avtv.-t felváltó, *az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény* (Infotv.) ezt a szabályozási megoldást fenntartotta, azonban mind a döntés megalapozását szolgáló adatok esetén a döntés meghozatalát megelőzően érvényesülő [Infotv. 27. § (5) bekezdés], mind általánosságban a nyilvánosság korlátozására alkalmas adatkezelői mérlegeléssel [Infotv. 30. § (5) bekezdés] kapcsolatban kimondta, hogy annak során az adat megismeréséhez és a megismerhetőség kizárásához fűződő közérdek súlyát mérlegelni kell, a megismerhetőség alapját pedig szűken kell értelmezni.

2.2. A közérdekű adatok megismeréséhez való joggal összefüggő, 2012 utáni alkotmánybírói döntések sorát a 21/2013. (VII. 19.) AB határozat (ABh1.) nyitotta meg, amelynek jelentőségét különösen az adta, hogy az Alaptörvény és az új Abtv. hatálya alatt elsőként foglalkozott az információszabadság kérdésével. A határozat tartalmi értelemben nem hajtott végre jogkiterjesztést, hanem lényegében megismételte a 12/2004. (IV. 7.) AB határozatban foglalt alkotmányos követelményt: az állami szervek egy döntés meghozatalát követően csak akkor tagadhatják meg az adott döntés megalapozását szolgáló közérdekű adatok kiadását, ha a konkrét adatok nyilvánossága ténylegesen veszélyeztetné a döntéshozatali eljárás integritását.

Kétségtelen, hogy a bírói gyakorlat a 2004-es alkotmánybírói határozatban foglaltakat, illetve az Avtv. annak megfelelően módosított rendelkezéseit meglehetősen mechanikusan alkalmazta, így sok esetben ténylegesen nem végezte el egy-egy konkrét ügyben a bíróság a nyilvánosságához fűződő érdek és a döntéshozatal integritásának veszélyeztetése közötti arányossági mérlegelést. Az alkotmányjogi panasz eljárás ugyanakkor immár lehetővé tette, hogy a korábban kimunkált alkotmányos követelményeket egy konkrét bírói döntéssel szemben is számonkérje az Alkotmánybíróság. Ettől függetlenül az ABh1. jelentősége nem elsősorban a szűkebb információszabadsági problémakör horizontján értelmezhető, hanem sokkal inkább abban ragadható meg, hogy egyértelművé vált: az Alkotmánybíróság az információszabadsággal összefüggésben fenntartja az Alaptörvény hatálybalépése előtti alkotmánybírói döntésekben kimunkált tételeket. A határozat igazi súlyát ezen túlmenően az adja, hogy megjelent benne – a későbbiekben az alapjogok korlátozására általánosságban kifejtett – azon elvi tétel, hogy az alapvető jogok korlátozásának az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében megjelenő szükségességi-arányossági tesztje a jogalkotás mellett a jogalkalmazást is köti.

Ezt a határozat az információszabadságra vonatkoztatva a rendelkező részében külön alkotmányos követelményként is megjelenítette, kifejezetten előírva, hogy a közérdekű adat nyilvánosságához fűződő érdeket a bíróságnak minden konkrét esetben össze kell mérnie az adatigénylés megtagadásához fűződő közérdekkel. Ebből az alkotmányos követelményből következett azután a döntésnek az a megállapítása, hogy nem alapozhatja meg a közérdekű adat kiadásának megtagadását, ha egy adathordozón (iraton) belül az adatigénylő számára megismerhető közérdekű adatok mellett számos olyan adat is található, amelynek megismerésére az adatigénylő nem jogosult, hiszen így az adatigénylő számára egyébként megismerhető konkrét adatok tekintetében alkotmányjogi értelemben szükségtelen és/vagy aránytalan az adatigénylés megtagadása.

2.3. Az 5/2014. (II. 14.) AB határozat (ABh2.) ugyancsak a döntés megalapozását szolgáló adatok automatikus nyilvánosságkorlátozásával foglalkozott, de kifejezetten a döntés meghozatalát megelőző időszak tekintetében. Ebben a vonatkozásban a 12/2004. (IV. 7.) AB határozat még megengedő álláspontot foglalt el: általánosságban lehetővé tette, hogy lényegében diszkrecionális alapon dönthesse el az adatkezelő, hogy a döntés meghozatalát megelőző időszakban teljesíti-e a döntés megalapozását szolgáló közérdekű adata irányuló adatigénylést vagy sem. Az ABh2. olyan módon lépett túl ezen az általános megengedésen, hogy az alapjog-korlátozás szük-

ségeségi-arányossági tesztjét alkalmazni rendelte a döntés meghozatalát megelőző időszak vonatkozásában is. A döntés szerint így az adatkezelő a döntés meghozatalát megelőzően is csak akkor jogosult megtagadni az ilyen adatigénylést, ha bizonyítja: a döntéshozatal integritása a konkrét esetben ténylegesen és nagyobb arányban sérülne az adatigénylés teljesítésével, mint amilyen jogsérelmet okoz az adatigénylő számára a nyilvánosság korlátozása. A határozat – a korábbi gyakorlattal összhangban – nem vitatta azt, hogy a döntés meghozatala előtti időszakban nagyobb veszélynek van kitéve a döntéshozatal integritása, mint a döntés meghozatala után, azonban ezt a veszélyt immár nem fogadta el a nyilvánosságot minden további nélkül korlátozó szempontnak. Az adatkezelő számára az adatigénylés megtagadását addig generálisan megengedő szabály ekként az arányossági mérlegelésbe bevont egyik szemponttá vált.

2.4. Ezt követően a 6/2016. (III. 11.) AB határozat (ABh3.) erősítette meg a döntés megalapozását szolgáló adatok nyilvánosságkorlátozásával szemben támasztott alkotmányos követelményeket, miután a Fővárosi Ítéltábla egyik tanácsa azokat teljes egészében negligálva hozta meg döntését a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) egyik vizsgálati jelentésével kapcsolatban. Míg az ügyben első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék alkalmazta ítéletében az alkotmánybírói gyakorlatban kimunkált elveket, kötelezve a KEHI-t a vizsgálati jelentés kiadására, addig az ítéltáblai tanács az előzőekben hivatkozott AB-határozatokat megelőző legfelsőbb bírósági eseti döntés alapján a keresetet elutasította, részben arra hivatkozva, hogy azok nyilvánossága a keletkezésüktől számított tíz évig minden további nélkül „kizárt”.

2.5. A három határozat következetesen, azonos elvi alapokból építkezve, dogmatikai zavarra vezető belső kompromisszumok kényszere nélkül fejtette ki úgy általában a közérdekű adatok nyilvánossága mint a konkrét információszabadsági részprobléma tekintetében a jogalkalmazás számára irányadó alkotmányos követelményeket: a konkuráló értékek és érdekek azonosításának és egymáshoz való viszonyításának, valamint az érdemi és hatékony bírói felülvizsgálatnak a kötelezettségét. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy az ABh1. és az ABh2. szűk többséggel, 8:7-es szavazati aránnyal, az utolsó határozat pedig elnöki szavazattal, 7:7-es szavazati aránnyal született meg.

Az első két döntés meghozatalában részt vevő, a többségi határozatot támogató alkotmánybírók közül ugyanakkor négynek is megszűnt a megbízatása az ABh3. meghozatalának idejére, a helyükre megválasztott három új alkotmánybíró közül kettő pedig az alkotmányjogi panasz elutasítása mellett érvelve különvéleményt fűzött a döntéshez. Ahhoz, hogy fennmaradjon az információszabadságot előtérbe helyező alkotmányértelmezés testületen belüli többsége, arra volt szükség, hogy Lenkovics Barnabás és Pokol Béla alkotmánybírók az addig kifejtett álláspontjukat meghaladva támogassák a korábbi alkotmánybírói gyakorlat megerősítését. A véleményváltozásának a legvalószínűbb magyarázata talán az lehet, hogy a megszilárduló alkotmánybírói gyakorlat immár rajtuk múló következetességét fontosabbnak látták, mint a saját korábbi álláspontjuk változatlan fenntartását.

3. A RENDES BÍRÓI GYAKORLAT AZ INFORMÁCIÓSZABADSÁG VONATKOZÁSÁBAN

Az ismertetett alkotmánybíróági határozatokat a rendes bírói gyakorlatban mind a jogi képviselők, mind pedig az ítéletet hozó bíróságok viszonylag gyakran hivatkozzák – nem egy esetben olyan információszabadsági ügyekben is, amelyek nem a döntés megalapozását szolgáló adatokkal függnek össze. Ennek megfelelően a Kúria a Pfv.IV.21.036/2014/5. számon hozott ítéletében e döntések közül az ABh1.-re és az ABh2.-re az információszabadság céljának meghatározásával összefüggésben hivatkozott, a Fővárosi Ítéltábla a 8.Pf.20.619/2014/9. számon hozott ítéletében az üzleti titokkal kapcsolatban az ABh1.-et hivatkozva érvelt a szükségességi-arányossági mérlegelés tekintetében, míg ugyancsak a Fővárosi Ítéltábla a 32.Pf.20.162/2016/7-II. számon hozott ítéletében mindhárom határozatot hivatkozva fejtette ki, hogy egy közérdekű adatnak egy büntetőeljárással való kapcsolata önmagában, az arányossági mérlegelés elvégzése nélkül nem alapozza meg a nyilvánosság előli elzárást. A döntés megalapozására szolgáló adatok nyilvánosságának korlátozásával összefüggésben is számos esetben hivatkozzák az alkotmánybíróági határozatokat, továbbá (akár tételes hivatkozás hiányában is) túlnyomórészt helyesen alkalmazzák a rendes bíróságok.

3.1. Még az ABh1. meghozatala előtt született jogerős ítélet a Nemzeti Földalapba tartozó földrészetek haszonbérbe adására irányuló pályázati kiírásra érkezett pályázatok értékelése során keletkezett iratok kiadása érdekében egy ellenzéki politikus által indított perben. Az adatigénylést a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet egyebek mellett az iratoknak a döntés megalapozását szolgáló jellege miatt tagadta meg. A Fővárosi Törvényszék 70.P.23.379/2012/9. számú ítéletében a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény alkalmazásával a már elbírált pályázatok vonatkozásában helyt adott ebben a részben a keresetnek, külön is kiemelve azt, hogy az állami vagyon hasznosítása során kiemelkedő érdek fűződik ahhoz, hogy „nemcsak maga a végleges döntés, hanem a már meghozott döntés előkészítésére, a döntés kialakítására vezető folyamat is nyilvános legyen, így ezen érdekek szemben az alperes csak részletesen megjelölt és bizonyított, a nyilvánosságkorlátozást indokoló körülményekre hivatkozhatna, azonban jelen esetben az alperes ebben a körben csak általánosságokat jelölt meg és feltételezést fogalmazott meg”.

Az ítélet ezen részében az első fokon eljáró bíróság kimondatlanul is a közérdekű adatok megismeréséhez való jog korlátozásának arányosságát vizsgálta a konkrét esetben. A Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú döntést helybenhagyó, 2.Pf.20.207/2013/4. számon meghozott jogerős ítéletében kifejezetten úgy foglalt állást, hogy az eljáró bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az adott ügyben „a nyilvánosság általi megismerés, avagy az alperes zavartalan működése mellett áll-e jelentősebb érdek”. Mivel pedig a pályázati eljárás a nemzeti közvagyon jelentős súlyát képező termőföldekkel volt kapcsolatos, „kiemelkedő érdek fűződik ahhoz, hogy a nyilvánosság megfelelő módon figyelemmel tudja kísérni az állami szervek ilyen vagyontárgyakkal való gazdálkodását”. Ehhez képest az alperesi előadás szerint a pályázatokat „objektív szempontok szerint kell megítélni, ezért a pályázatok elbírálásra előkészítése múltbeli mód-

szérének megismerése nem vezethet az alperes működésének befolyásolásához”. A Kúria Pfv.IV.21.498/2013/5. számon már az ABh1. közzétételét követően hozta meg felülvizsgálati ítéletét, amelyben bár nem hivatkozott az AB döntésére, de az első és másodfokú ítéletben megjelenő arányossági mérlegeléssel egyetértve tartotta fenn hatályában a jogerős ítéletet.

3.2. A Társaság a Szabadságjogokért nevű civil szervezet közérdekű adatként kérte kiadni a Miniszterelnökségtől egyebek mellett a Századvég Politikai Iskola Alapítvány, a STRATEGOPOLIS Kft., valamint a Századvég Gazdaságkutató Zrt. által készített, közpolitikai tárgyú tanulmányokat. Az alperes egyebek mellett arra hivatkozva tagadta meg a tanulmányok kiadását, hogy azok a kormányzati döntéshozatal megalapozását szolgálják. Ezzel kapcsolatban mind az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék a 5.P.20.378/2013/32. számon hozott ítéletében, mind a Fővárosi Ítéltábla a 2.Pf.20.086/2015/3/II. számon hozott jogerős ítéletében, mind pedig a Kúria a Pfv. IV.21.535/2015/6. számú ítéletében az ABh1.-re és az ABh2.-re hivatkozva állapította meg, hogy az alperesnek konkrét döntés meghozatalára irányuló eljárás integritásának tényleges veszélyeztetését kellett volna bizonyítania ahhoz, hogy alappal tagadja meg a döntés megalapozására irányuló jelleg miatt az igényelt közérdekű adatok kiadását. Ennek a bizonyítási kötelezettségének az alperes nem tett eleget, ezért az ügyben született ítéletek egybehangzóan kötelezték a tanulmányok kiadására a Miniszterelnökséget.

3.3. Ugyancsak a Társaság a Szabadságjogokért kérte egy KEHI-vizsgálatot elrendelő kormánydöntés vagy miniszterelnöki, illetve miniszteri utasítás közérdekű adatként való kiadását a KEHI-től. A hivatal egyebek mellett arra hivatkozva utasította el az adatigénylős teljesítését, hogy a vizsgálat elrendelése a vizsgálatot lezáró jelentés mint döntés megalapozását szolgálja, ezért annak kiadásáról lényegében diszkrecionálisan dönthet az adatkezelő. Az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék 33.P.24.148/2014/8. számú ítéletében a keresetnek helyt adott, kimondva, hogy „[m]aga a döntés előkészítés elvégzésére vonatkozó utasítás, olyan önálló döntés, amely nem minősül döntés előkészítő adatnak, az jogi értelemben független a döntés előkészítésre vonatkozó adatoktól”. Rámutatott arra is az elsőfokú bíróság, hogy ha az adott ügyben a vizsgálati jelentést az alperes nyilvánosságra hozta, akkor az annak elrendeléséről szóló döntés nyilvánossága egyébként sem korlátozható a döntéshozatali eljárás integritása miatt.

A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.601/2015/3. számon hozott ítéletében ebben a vonatkozásban osztotta az elsőfokú ítélet jogi álláspontját, de egyebekben a KEHI adatkezelői minőségét nem látta megállapíthatónak, ezért a keresetet elutasította. A jogerős ítélet és a Kúria felülvizsgálati döntésének meghozatala között született meg az ABh3., amelyet a legfőbb bírói fórum a Kúria Pfv.IV.20.517/2016/8. számon hozott ítéletében már kifejezett hivatkozás mellett alkalmazott is, úgy a döntés megalapozását szolgáló adat ilyen jellege, mint az adatkezelői minőség vonatkozásában. A felülvizsgálati ítélet így az ABh3.-ban foglaltakra is figyelemmel hatályon kívül helyezte a jogerős ítéletet e, a KEHI-t az igényelt közérdekű adat kiadására kötelező elsőfokú ítéletet pedig hatályában fenntartotta.

3.4. A Fővárosi Törvényszék 8.P.21.761/2015/7. számon hozott ítéletet abban a közérdekű adat kiadására irányuló ügyben, amelyben az adatigénylő a pszichoaktív anyaggá minősítési eljárás során keletkezett előzetes szakmai értékelések vizsgálatát, a kockázatértékeléséhez bekért szakértői válaszlapokat és a kockázatértékelés eredményeit összefoglaló dokumentumokat kérte kiadni. Az elsőfokú ítélet kifejezetten hivatkozta az ABh1.-ben megjelenő szükségességi-arányossági mérlegelést annak eldöntése során, hogy a döntés meghozatalát (a pszichoaktív anyaggá minősítést) követően elzárhatók-e a nyilvánosság előtt az annak megalapozását szolgáló szakértői anyagok. Ennek keretében hangsúlyosan utalt a bíróság arra, hogy a keresetnek való helyt adás esetén „olyan információk válhatnak széles körűvé, mely szerint az egyes, utólagosan közegészségügyre veszélyesnek minősített szerek előzetes értékelésének részletes természettudományos és társadalomtudományi szempontjai pontosan melyek, mi alapozza meg minősítésüket”. Ezért a bíróság „elfogadta az alperesi védekezés által valószínűsített veszélyeztetés azon irányát, hogy a kért adatok nyilvánossága esetén a (későbbi) belső értékelési mechanizmusok válhatnak akár szubjektív akár objektív alapon befolyásolhatóvá, illetve változhatnak meg, ezzel az alperes zavartalan működése nehezülhet el, a kitűzött célok torzulhatnak”. Mindezeket az érveket az elsőfokú bíróság abban a kontextusban értékelte, hogy a későbbi döntés-előkészítés integritásának veszélyeztetése egyben további alkotmányos értéket, „az egyéni és a közösségi egészséget” veszélyeztetné.

Rámutatott arra is a bíróság, hogy a kiadni kért közérdekű adatok megismerésének hiányában is van lehetősége mind a felperesnek, mind a szakmai és a széles értelemben vett közönségnek is arra, hogy egyebek mellett a társadalmi egyeztetésen keresztül a pszichoaktív anyaggá minősítési eljárás döntéshozatalába szakmai érvekkel bekapcsolódjon. Az így elvégzett arányossági mérlegelést a Fővárosi Ítéletábrla a 2.Pf.21.192/2015/4/II. számon hozott jogerős ítéletében az alkotmánybírósági határozatokra való hivatkozás mellett is helybenhagyta, külön kiemelve a kiadni kért közérdekű adatok és az érintett döntéshozatali eljárás speciális jellegét annyiban, hogy „a szakértői vélemény nyilvánosságra kerülése esetén az adott szakértőt kialakított álláspontja miatt akár szakmai oldalról, akár különböző társadalmi csoportok részéről is támadás érheti, sőt a szakvéleménye miatt a pszichoaktív, pszichotróp szereket terjesztő bűnözői csoportok nyomásgyakorlása alá is kerülhet. A pszichoaktív, pszichotróp szerek illegális értékesítése a bűnözői körök számára közismerten jelentős pénzforrást biztosít, így – miután az alperes szakértőinek döntései ezen bűnözői csoportok által értékesített anyagok forgalmazását egyértelműen érintik, befolyásolják – a szakértői feladatokat ellátó személyek befolyásolásának veszélye reális lehetőség.” Az ítéletábrlai határozatot a Bírósági Döntések Tárában BDT 2016.3506. szám alatt is publikálták, külön kiemelve, hogy a közérdekű adat kiadására irányuló perekben az alapjogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági mérlegelést az eljáró bíróságnak a konkrét esetet illetően is el kell végeznie.

3.5. Egy nagy visszhangot kiváltó ügyben az adatigénylő a Kúriától kérte a devizaalapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdésekről szóló 6/2013. PJE határozat meghozatalára vezető eljárás során felkért, szakmai és civil szervezetek vagy személyek véleményével kapcsolatos adatoknak,

valamint maguknak a véleményeknek a kiadását. A Fővárosi Törvényszék 70.P.24.522/2015/4. számú ítéletében a keresetet elutasította, hivatkozva arra, hogy nem is kell elvégeznie a döntés megalapozását szolgáló adatok nyilvánosságával kapcsolatos mérlegelést, mivel a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény szerint a jogegységi tanács ülése nem nyilvános, ezért az azon megvitatott külső vélemények sem lehetnek nyilvánosak.

Ezzel ellentétes következtetésre jutott ugyanakkor a Fővárosi Ítéltábla a 32.Pf.20.510/2016/6-II. számon hozott jogerős másodfokú ítéletében, amikor kötelezte a Kúriát a külső véleményekkel kapcsolatos adatigénylés teljesítésére. Az ítéltábla nem értett egyet azzal az elsőfokú ítéletben kifejtett állásponttal, hogy a jogegységi tanács ülésének zárt jellege az ott megtárgyalt vélemények nyilvánosságát automatikusan korlátozná, ezért elvégezte a döntés megalapozását szolgáló adatok nyilvánosságkorlátozásával kapcsolatos mérlegelést. A jogerős ítélet kifejezetten az ABh3.-ra való hivatkozással állapította meg azt, hogy az alperes csak általánosságban, konkrét bizonyítás nélkül hivatkozott arra, hogy a külső vélemények nyilvánosságra hozatala a jövőre nézve veszélyeztetné a kúriai döntéshozatal integritását, ezért „a nyilvánosság-korlátozási okra való formális hivatkozás [...] a korlátozás tartalmi indokoltságának kétségtelen bizonyítása nélkül a közérdekű adatok megismeréséhez való jog alaptalan, s így szükségtelen korlátozásának minősül”.

A Kúria Pfv.IV.21.749/2016/9. számú határozatában a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú ítéletet kismértékben megváltoztatva csak a Kúria által feltett kérdések és a külső véleményt adó szervezetek nevének kiadására kötelezte – önmagát. A felülvizsgálati ítélet a jogerős határozattal értett egyet annyiban, hogy a bíróságnak az alkotmánybírósági gyakorlatra is figyelemmel lévő arányossági mérlegelést el kell végeznie a döntés megalapozását szolgáló jellegre való hivatkozással összefüggésben, így a jogegységi tanács ülésének zártsága önmagában még nem alapozza meg a kiadni kért adatok nyilvánosságának korlátozását. Az arányossági mérlegelésen belül azonban a Kúria nem tartotta szükségesnek (és lehetségesnek sem) annak részletes és tételes bizonyítását, hogy az adat kiadása mennyiben befolyásolná az alperes törvényes működési rendjét vagy feladat- és hatáskörének illetéktelen, külső befolyástól mentes ellátását, így különösen az adatot keletkeztető álláspontjának a döntések előkészítése során történő szabad kifejtését. A legfőbb bírói szerv szerint, mivel ezek a veszélyek jövőbeliek, ezért elegendő „objektív szemléletmód alapján” vizsgálni, hogy okszerűnek tekinthetők-e az adatigénylés megtagadását magalapozó feltételezések. Ebből a szempontból pedig perdöntőnek tekintette a Kúria, hogy a külső vélemények tartalmának nyilvánosságra kerülése „a jövőre nézve elriaszthatná a külső véleményt adókat a további vélemények adásától, figyelemmel arra is, hogy felfokozott érzelmekkel járó kérdésekben nem kizárt a szerzőkkel kapcsolatos atrocitás bekövetkezése sem”. A Kúria felülvizsgálati döntésével szemben a felperes alkotmányjogi panaszt nyújtott be, amelynek elbírálása IV/01079/2017. számon még folyamatban van.

3.6. Összefoglalva megállapítható, hogy a döntés megalapozását szolgáló adatokkal összefüggésben a bíróságok – akár kifejezetten hivatkozva, akár csak ténylegesen – szinte mindig elvégzik a közérdekű adatok megismeréséhez való joggal kapcsolat-

ban az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdéséből és 28. cikkéből fakadó szükségességi-arányossági mérlegelést, amelynek során a konkuráló alkotmányos érdekeket tipikusan jól azonosítják, illetve azokat összemérik egymással. Természetesen az arányossági mérlegelés eredménye az egyes konkrét esetekben vitatható, azonban elmondható, hogy inkább több, mint kevesebb következetességgel a rendes bírói gyakorlat követi az alkotmánybírósági határozatokban kifejtett alkotmányos követelményeket.

4. A KÉPMÁSHOZ VALÓ JOG

A képmáshoz való jognak a véleménynyilvánításhoz való joggal és a sajtószabadsággal való viszonya régóta húzódozó vitakérdés mind a jogalkalmazásban, mind a jogtudományban.

A bírói gyakorlat túlnyomó része a kérdést nagyon sokáig kizárólag a polgári jog hagyományos dogmatikája alapján közelítette meg: a bírói gyakorlatban kimunkált tömegfelvétel mellett csak a *Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény* (rPtk.) 80. § (2) bekezdése szerinti nyilvános közszereplésről készített fényképek esetében ismerte el, hogy az érintett hozzájárulása nélkül is készíthető és hozható nyilvánosságra fényképfelvétel. A bírói gyakorlat a nyilvános közszereplés fogalmát ezen belül is a lehető legszűkebben, az egyén önkéntes elhatározásán, autonóm döntésén alapuló olyan politikai, társadalmi, művészeti tevékenységként, megnyilvánulásként értelmezte, amelyet egy meghatározott cél, szűkebb vagy tágabb értelemben a helyi közösség vagy a társadalom életének befolyásolása érdekében fejt ki. A véleménynyilvánítás szabadságának és a sajtószabadságnak a szempontjait a bírói gyakorlat lényegét tekintve negligálta, nem is vonta a polgári jogi értékelés körébe.

4.1. Az elmúlt években számos ítélet született a nyilvános területen intézkedő rendőrök képmásának a sajtóban való megjelentetésével kapcsolatban. A rendőri intézkedésre vagy biztosításra okot adó jelenkori események természetes módon kerülnek a nyilvánosság figyelmének középpontjába, és az ezekről készített fényképfelvételeken óhatatlanul feltűnik a szolgálatot teljesítő rendőrök képmása is. A sajtó egy része ezeket az arccokat több-kevesebb következetességgel kitakarta, ami azonban befogadói oldalról a fényképfelvétel mint kommunikációs forma értékét értelemszerűen csökkenti. Más sajtóorgánumok – akár illusztrációként, akár a fotóriport sajátosságai szerint – úgy tettek közzé szolgálatot teljesítő rendőrökről fényképet, hogy nem torzították el azon az arcukat. Mindez, részben sikerdíjra utazó ügyvédeknek köszönhetően, számos személyiségi jog pert eredményezett, amelyeket a kiadók nagyrészt elveszítettek, és jellemzően néhány százezer forintos nem vagyoni kártérítést/sérelemdíjat kellett fizetniük az érintett rendőröknek. A Kúria 1/2012. BKMPJE határozatával jogegységi határozatban erősítette meg ezt az uralkodó, kizárólag a polgári jogi dogmatika talaján álló, az alkotmányos szempontokat lényegében nélkülöző joggyakorlatot.

4.2. Ebben a jogi környezetben született meg az egyik kiadó alkotmányjogi panasz nyomán a 28/2014. (IX. 29.) AB határozat (ABh4.), amely általános megállapításával alapvetően új irányt kívánt szabni a képmáshoz való jog bírósági gyakorlatának. A határozat ugyan a szolgálatot teljesítő rendőrökkel összefüggésben, de általános

érvénnyel szögezte le, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett alkotmányos helyzetéből következően „a nyilvános helyen készült, nem sértő, az érintett személyt tárgyilagosan ábrázoló felvétel általában nyilvánosságra hozható engedély nélkül, ha az a közérdeklődésre számot tartó tudósításhoz kapcsolódik, a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatásához kötődik”. Külön is utalt a döntés arra, hogy a fényképfelvételnek az érintett engedélye nélküli közzétehetősége nem szűkíthető le a közszereplő/nem közszereplő ellentéppárra, hanem a közlés tartalmi kontextusát, a közügyekről való tájékoztatáshoz való kapcsolatot kell meghatározónak tekinteni.

Az alkotmányjogi szempontokat és a polgári jogi dogmatikát a határozat a Ptk.-nak az alkotmányos rendre utaló generálklauzulájának, valamint az Alaptörvény 28. cikkének felhasználásával próbálta összebékíteni. Mindez azonban inkább csak tételszerűen, kifejezett és részletes dogmatikai levezetés nélkül szerepel a határozatban. A döntés a véleménynyilvánítás szabadsága és a képmáshoz való polgári jogi jogosultságot megalapozó alapvető jogok (a magánszféra védelme, önrendelkezés) közötti arányossági mérlegelést ugyan előírja a rendes bíróságok számára, azonban ennek szempontjai csak elszórva találhatók meg a határozat különböző részeiben. Igazából hiányzott a határozatból egy olyan egyértelmű, a dogmatikai alapoktól induló sorvezető a rendes bíróságok számára, amely – más AB-döntésekhez hasonlóan – az egyes jogalkalmazási lépéseket világos alaptörvényi vagy törvényi alap megjelölése mellett sorba vette volna. Fájóan hiányzik például a határozat érveléséből az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése, vagyis a szükségesség-arányosság teszt kifejezett alkalmazása, ami pedig az alkotmánybírói gyakorlat szerint a hasonló alapjogi érintettségű ügyek helyes megoldásának kulcsfontja a jogalkalmazás számára is. Miközben a döntés az arányossági mérlegelés végeredményét elég pontosan és meglehetősen részletesen tartalmazza, az érvelés egészének dogmatikai alapjai kifejtetlenek, valamint hiányoznak a levezetés egyes logikai láncszemei. Mindez azért sajnálatos, mert a határozat az utóbbi évtized két jogág között fennálló egyik legélesebb elvi konfliktusának feloldására kívánt vállalkozni.

4.3. Az ABh4. meghozatalát követően a Kúria a korábban hivatkozott jogegységi határozatát néhány hónapon belül a 1/2015. BKMPJE határozattal hatályon kívül helyezte. A rendes bíróságok azonban a folyamatban levő ügyekben mind a jogegységi határozat hatályban léte alatt, mind pedig azt követően lényegét tekintve ellenálltak az ABh4. érvelésének, és a végeredményt tekintve változatlan tartalommal élt tovább a sajtószabadságot erősen megszorító gyakorlat.

Ez az ellenállás olyan mértéket öltött a rendes bíróságok részéről, hogy az ABh4. alapjául szolgáló ügyben a jogerős ítélet megsemmisítését követő megismételt eljárás során mind a Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.112/2015/4/I. számú ítéletében, mind a Kúria az azt hatályában fenntartó, Pfv.IV.20.121/2016/3. számon hozott felülvizsgálati döntésében változatlanul megállapította a képmáshoz való jog sérelmét, sőt a Kúria ezt az ítéletét elvi bírósági határozatként tette közzé, amelytől elvileg még a Kúria másik tanácsa is csak akkor térhet el, ha jogegységi határozat meghozatalát kezdeményezi. A két rendes bírói fórum ugyan formálisan kísérletet tett az Alkotmánybírói határozatában megjelenő szempontok értékelésére, azonban ezt szigorúan csak a hagyomá-

nyos polgári jogi dogmatika keretei között tette meg, anélkül, hogy az AB-határozat érdemét követte volna.

A Fővárosi Ítéltábla a megismételt eljárásban hozott ítéletében elismerte, hogy a közterületen tartott demonstráción biztosítási feladatokat ellátó rendőrök esetében a magánszféra sérelme nem merülhet fel a képmásuk közzétételével, hiszen a feladatteljesítés gyakorlatilag kizárja, hogy az ott végzett tevékenység a magánélet körébe tartozzon. Az ítéltábla ugyanakkor a saját képmás feletti rendelkezést mint az önrendelkezés egyik speciális esetét a szolgálatot teljesítő rendőrök esetében is a véleménynyilvánítási szabadság legitím korlátozási okának tekintette. Az alapjogi korlátozás szükségességi oldalát tekintve tehát az ítéltábla helyesen azonosította a konkuráló alapjogokat: a véleménynyilvánítás szabadságát egyfelől, az önrendelkezési jogot másfelől. A két alapjog egymáshoz való viszonyának a konkrét esetben való összemérése, vagyis az arányossági mérlegelés elvégzése azonban ténylegesen elmaradt az ítéletben: csak annyit rögzített a határozat, hogy a demonstrációról való tudósításhoz nem volt elengedhetetlenül szükséges a rendőrök képmásának bemutatása, ezért minden további vizsgálat nélkül megállapította a képmáshoz való jog sérelmét. Ez az érvelés azonban nem elégti ki az arányossági mérlegelés alkotmányjogi követelményét, mivel nem összemérte a sajtó (és ezáltal a nyilvánosság) oldalán elszenvendő hátrányt az érintett rendőrök által elszenvedett sérelemmel, hanem a rendőri oldal sérelme nagyságának mérlegelése nélkül, önmagában a nyilvánosság érdekei sérelmének feltételezett alacsony volta miatt megállapíthatónak látta a jogsértést.

Ebben az ítéleti érvelésben a polgári jogi dogmatikának az a felfogása köszön vissza, hogy a személyiségi jogok abszolút szerkezetűek: kifejezett megengedő szabály hiányában a megsértésük mindenki számára tilalmazott. Az ítéltábla erősen vonakodott attól, hogy alkotmányjogi érvelést használjon fel a polgári jogi jogvita eldöntése során, mivel álláspontja szerint azzal „a polgári jog rendelkezéseire alapított igények teljes egészében relativizálódnának a más jogág szabályainak érvényesülése miatt, holott a perben megállapított tényállás alapján a magánjog szabályai alkalmazhatók”.

A Kúria ezt az érvelést teljes egészében elfogadva tartotta fenn hatályában a megismételt eljárásban hozott ítéltáblai határozatot. A legfőbb bírói fórum az ABh4.-et megszorítóan értelmezve úgy foglalt állást, hogy csak az minősül az ABh4. szerinti, közérdeklődésre számot tartó tudósításhoz kapcsolódó, a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatáshoz kötődő fényképfelvételnek, amely „az esemény hű illusztrálásához tartozik és a konkrét cselekvőség – aktív intézkedés, vagy éppen az intézkedési kötelezettség képi megjelenítésből megállapítható nyilvánvaló elmulasztása – indokolta teszi, ezáltal a fényképfelvétellel közölt tartalom a tudósítás tárgyát képező eseménnyel összefüggő, hírértékű információt hordoz”. Mivel pedig a konkrét esetben csak a rendőri jelenlétet mutatta be a fénykép, „a sérelmezett ábrázolási módot semmilyen társadalmi igény nem indokolja. A dokumentált fényképfelveledek semmilyen többlet információt nem nyújtanak ahhoz a köztudomású tényhez képest, hogy a rendvédelmi szakszervezetek tüntetésén – mint általában a tömegrendezvényeken, demonstrációkon – szolgálatot teljesítő rendőrök biztosították a helyszínt. Az egyedi beazonosításra alkalmas fényképfelveledeknek az eseményről tudósító, közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás szempontjából jelentősége nincs. Ezért a perben

kifogásolt képfelvételeknek a szolgálatot teljesítő rendőrök arcképmásával való nyilvánosságra hozatala öncélú.” A Kúria tehát ugyancsak nem tartotta szükségesnek, hogy az arányossági mérlegelésbe bevonja a rendőri oldalon a fénykép közzétételével esetlegesen bekövetkezett érdeksérelem mértékét, hanem – hasonlóan az ítéletáblai érveléshez – önmagában azért megállapította a személyiségi jog megsértését, mert nem elég súlyos a fénykép közzétételéhez fűződő alapjogi igény.

4.4. Az Alkotmánybíróság – az alkotmányjogi panaszok a bírói ítéletekre való 2012-es kiterjesztése óta példátlan módon – három újabb határozatában, így a 16/2016. (X. 20.) AB határozatban és a 17/2016. (X. 20.) AB határozatban is kénytelen volt megerősíteni az ABh4. elvi tételeit.

Külön is figyelemre méltó a harmadikként meghozott 3/2017. (II. 21.) AB határozat (ABh5.), amely az ABh4. nyomán megismételt eljárás során a polgári perben született, az előzőekben elemzett ítéletáblai és kúriai ítéletet semmisítette meg. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság tőle szokatlan keménységgel kritizálta a Fővárosi Ítéletáblát és a Kúriát arra figyelemmel, hogy a megismételt eljárásban ténylegesen nem követték az ABh4. jogértelmezését. A három újabb döntésben az alaphatározat elvi tételeinek megerősítése mellett az Alkotmánybíróság már sokkal zártabb, az alkotmányjogi dogmatika szilárd talaján álló érveléssel támasztotta alá a bírói ítéletek megsemmisítését. Az ABh5.-ben a testület kifejezetten előírta az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti szükségességi-arányossági mérlegelésnek a konkrét polgári jogi jogvitára nézve történő elvégzését, ennek során pedig a rendőri oldalon bekövetkező érdeksérelem nagyságának az arányossági mérlegelésbe való bevonását. Ezt fogalmazta meg úgy a határozat, hogy mindaddig, amíg a fényképfelvétel nyilvánosságra hozatala nem ütközik „az emberi mivolt benső lényegét feltétlenül megillető védelembé” (például „a hivatása gyakorlása során megsérült rendőr szenvedésének bemutatása esetén”), addig az intézkedő rendőr oldalán a jogsérelem nem olyan mértékű, hogy igazolhatná a jelenkor eseményeiről való tájékoztatásra kiterjedő véleménynyilvánítási szabadság korlátozását.

4.5. A három újabb döntés meghozatala óta ugyan még csak rövid idő telt el, de úgy tűnik, hogy a rendes bírói gyakorlat immár követni kezdi az ABh4.-ben megfogalmazott elvi tételeket.

A korábbi, szigorúan a polgári jogi dogmatika talaján álló bírói gyakorlat lassú változását már a Kúriának az ABh5. meghozatala előtt, Pfv.IV.21.840/2015/5. számon meghozott felülvizsgálati ítélete is előre jelezte. Ebben a határozatban a testület – az alsóbb fokú ítéleteket megváltoztatva – egy egykori politikusról a vele szemben folytatott büntetőeljárás során készített, őt vezetőszáron, megbilincselve ábrázoló fotónak az adott büntetőeljárásról tudósító cikkel kapcsolatos közzététele miatt indított keresetet utasított el. Az ítélet kifejezetten hivatkozik az ABh4.-re, megállapítva, hogy „a közszereplő felperesnek közszereplői tevékenysége kapcsán vele szemben folytatott büntetőeljárás [...] egyértelműen közérdeklődésre számot tartó olyan esemény volt, amelyről a sajtószervek jogosultak voltak objektív módon beszámolni. [...] A felperes a képen öltönyben látható, a bilincs, illetve a vezetőszíj közvetlen rátekintéssel nem észlelhető külső, objektív szemlélet szerint. A felvétel tehát a felperest nem megalázó helyzetben mutatja be [...] A jelen esetben összességében a közérdeklődésre szá-

mot tartó eseményről való tudósítás joga és lehetősége elsőbbséget élvez a felperes képmás védelméhez fűződő jogához képest, figyelemmel arra is, hogy a képmással illusztrált tudósítás a felperes közszereplői tevékenységével hozható összefüggésbe.” Ezzel az ítéleti érveléssel a Kúria tartalmilag az ABh4.-ben előírt arányossági mérlegelést végezte el, anélkül azonban, hogy ezt kifejezetten az alkotmányjogi dogmatika talaján állva tette volna. Eredményét tekintve azonban mind a konkuráló értékek azonosítása, mind pedig azok egymással való összemérése megfelelt a szükségesség és az arányosság konkrét esetben való vizsgálatára irányuló alkotmányos elvárásnak.

A két 2016-os alkotmánybírói határozat után, de még az ABh5. közzététele előtt döntött a Kúria egy másik, a képmáshoz való joggal összefüggő ügyben. Az eset lényege szerint a Gój Motoros Egyesület egyes tagjait és házastársaik/élettársaik egy magyar európai parlamenti képviselő a képviselői kerete terhére, tehát közpénzből vendégül látta Brüsszelben, ahol meglátogatták az Európai Parlament épületét is, amelynek során csoportkép készült a látogatókról. Ezt a fényképet a Gój Motoros Egyesület nyilvános Facebook-oldalán közzétették, ahonnan átvéve a fotót több sajtótérkép is leközölte. Három, közszereplőnek vitathatatlanul nem minősülő élettárs emiatt keresetet indított a képmáshoz való joguk megsértése miatt, amelynek az első- és másodfokú bíróság a korábbi bírói gyakorlatba illeszkedő érveléssel helyt is adott. A Kúria azonban a Pfv. IV. 20.783/2016/5. számon hozott felülvizsgálati ítéletében elutasította a keresetet, ráadásul ezt a határozatát BH 2017.86. számon eseti döntésként is közzétette. A legfőbb bírói szerv az ABh4. elvi jelentőségét elismerve arra alapította határozatát, hogy az adott ügyben a közvéleménynek az utazásról való tájékoztatásához fontos közérdek fűződik, a fénykép pedig ábrázolásmódját tekintve nem sértő a felperesekre nézve, ezért az arányossági mérlegelés során a közvélemény tájékoztatásához fűződő érdek erősebb a felperesek önrendelkezési joga körébe tartozó képmásvédelemnél. Ebben az ítéletben is megfelelően azonosította a Kúria a konkuráló alkotmányos értékeket, és azokat egymással összemérve az arányossági mérlegelést is az alkotmánybírói gyakorlatban foglaltak szerint végezte el.

5. ÖSSZEGZÉS

Összességében azt kell megállapítanunk, hogy a rendes bíróságok mindkét esetcsoportban, mind az információszabadság egyik részproblémája, mind a képmáshoz való jog tekintetében – döccenőkkel ugyan, de – végső soron alkalmazzák az alkotmánybírói esetjogban megjelenő alkotmányértelmezés elveit. Azt, hogy minderre a közérdekű adatok védelmével összefüggésben simábban sor kerülhetett, több tényező is magyarázhatja.

Először is az információszabadsági ügyek alapvetően közjogi természetűek, még akkor is, ha ezek a perek is a polgári bíróság hatáskörébe tartoznak. A képmáshoz való joggal ellentétben ezért ezen a jogterületen nem merült fel a két jogág eltérő dogmatikai megközelítése közötti konfliktus, ami nyilvánvalóan megkönnyítette az eljáró polgári ügyszakos bírák számára is az alkotmányjogi követelmények alkalmazását.

Másfelől a döntés megalapozását szolgáló adatok esetében – de az információsza-
badság más részterületein is – egyáltalán nem volt előzmények nélküli az ABh1. által
részletesen kifejtett arányossági mérlegelés elvégzésének kötelezettsége. A 12/2004.
(IV. 7.) AB határozat és az Avtv. annak nyomán elfogadott módosítása a döntés meg-
alapozását szolgáló adatok esetében a döntés meghozatala utáni időszak vonatkozá-
sában eleve a bíróságok feladatává tette a konkuráló alkotmányos értékek közötti ará-
nyossági mérlegelés elvégzését, de ehhez hasonló mérlegelést írt elő a rPtk. 81. § (2)
bekezdése a közpénz felhasználásával kötött szerződésekkel kapcsolatos üzleti titkok
megismerhetőségével kapcsolatban is. Ezeknek a törvényi szabályok immár évtizedes
joggyakorlata lehetővé tette az adott ügytípusban az arányosság mérlegelésnek ítél-
kezési rutinná válását.

Harmadrészt az ABh4.-hez képest az Abh1., az ABh2. és az ABh3. sokkal egyértel-
műbben vezette le azokat a jogalkalmazási lépéseket, amelyek a jogalkalmazó bírósá-
gok számára lehetővé teszik, hogy az Alaptörvénnyel összhangban álló módon értel-
mezzék a konkrét ügyben irányadó jogszabályokat. Éppen ezért voltak könnyebb
helyzetben a rendes bíróságok, amikor az Alkotmánybíróság által megkövetelt jogal-
kalmazási elveket az információs szabadság vonatkozásában kellett beépíteniük az ítél-
kezési tevékenységükbe.

Mindebből elsősorban az a tanulság adódik, hogy az Alkotmánybíróság és a ren-
des bíróságok közötti „párbeszéd” kezdetben óhatatlanul nehézségekbe ütköz-
het, azonban végső soron a bírói ítéletek megsemmisítésére hatáskörrel rendelkező
Alkotmánybíróságnak vannak eszközei arra, hogy a határozataiban foglaltak érvé-
nyesülését kikényszerítse. Ennek során azonban a testületnek kiemelkedő figyelmet
kell fordítania arra, hogy döntéseinek következetességével, dogmatikai tisztaságával
és kellő mélységű indokolásával megfelelő zsinórmértéket tudjon adni a rendes bíró-
ságok számára.

SEPSI TIBOR*

AZ ALAPTÖRVÉNY SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMEHEZ VALÓ JOGGAL ÖSSZEFÜGGŐ RENDELKEZÉSEINEK ÉRVÉNYESÜLÉSE – AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLAT A RENDES BÍRÓSÁGOK ELJÁRÁSÁBAN AZ ALAPTÖRVÉNY HATÁLYBALÉPÉSE ÓTA

E tanulmány arra tesz kísérletet, hogy egyrészt az Alaptörvényen alapuló alkotmánybírói gyakorlat, azon belül pedig kiemelten a bírósági eljáráshoz kapcsolódó ügyek, másrészt a rendes bíróságok közzétett ítéletei alapján átfogó képet adjon az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésének és az azon alapuló alkotmánybírói gyakorlatnak a bírósági ítélkezésre gyakorolt közvetlen hatásáról. Az elemzés teljességét ugyan akadályozta több, a tanulmány vonatkozó fejezeteiben részletesen kifejtett tényező, mindenképp természetesen a bírósági gyakorlat megismerhetőségének ismert korlátai, az eredmény ennek ellenére alkalmas arra, hogy a legfontosabb folyamatokról és elvi problémákról átfogó képet kaphasson az olvasó.

1. AZ ALAPTÖRVÉNY VI. CIKK (2) BEKEZDÉSÉN ALAPULÓ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLAT

Az Alaptörvény hatálybalépése nem hozott lényegi tartalmi változást az Alkotmánybíróság személyes adatok védelmére vonatkozó gyakorlatában, ugyanakkor a testület tárgybeli gyakorlata továbbra is bőséges maradt, és eljutott jogszabályi rendelkezés megsemmisítéséig is.

1.1. NORMAKONTROLL-ÜGYEK

A 2012 utáni első adatvédelmi tárgyú döntések áthúzódó, az Abtv. 71. § (3) bekezdése alapján benyújtott, az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti alkotmányjogi panaszként fenntartott korábbi utólagos normakontroll indítványok eredményeként születtek. A 3110/2012. (VII. 26.) AB végzés [6] pontja hivatkozik¹ először egy panasz alapvető

* Ügyvéd.

¹ 3110/2012. (VII. 26.) AB végzés, [6] pont, az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény egésze, az információs önrendelkezési jogról és az információ szabadságáról szóló 2011. évi CXII. törvény 5. § (1) és (2) bekezdése, valamint az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 136. §-ával összefüggésben benyújtott alkotmányjogi panasz.

alkotmányjogi jelentőségű kérdés hiányában történt elutasításának indokaként arra, hogy Alkotmány alapján elbírált korábbi alkotmánybíróági döntései² irányadók az Alaptörvény alapján is, illetve azokat az Alkotmánybíróság kifejezetten fenntartja. Az ugyanilyen eljárásban benyújtott, az orvosi vények adatainak kezelésével összefüggő egyes jogszabályok alaptörvény-ellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt előterjesztett alkotmányjogi panasz elutasításáról született 3110/2013. (VI. 4.) AB határozat rögzíti először, hogy „[a]z Alaptörvény VI. cikke különálló bekezdésben rendelkezik a személyes adatok védelméről. Tekintettel arra, hogy a régi Alkotmány 59. § (1) bekezdés utolsó fordulata (»mindenkit megillet [...] a személyes adatok védelméhez való jog«) és az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdés első fordulata (»Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez«) tartalmilag megegyezik, az Alkotmánybíróság – az Alaptörvény értelmezési szabályainak keretei között – jelen ügyben is irányadónak tekintette a korábbi Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtett elvi jellegű megállapításokat”³.

A határozat ezt tartalmilag nem módosító, azonban összefüggéseibe helyező érvelési elemként azt is kimondta, hogy „[a]z Alaptörvény az egyén-közösség közötti viszonyt az egyén közösséghez kötöttsége jegyében határozta meg, anélkül azonban, hogy annak egyedi értékét érintené. Ez következik különösen az Alaptörvény O) cikkéből és II. cikkéből. Ezért az Alaptörvény értelmezése során is fenntartható a személyes adatok védelméhez való jogot információs önrendelkezési jogként értelmező korábbi alkotmánybíróági gyakorlat.”⁴

Végül az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését a VI. cikk (2) bekezdésére vonatkoztatva az alapjog-korlátozással kapcsolatos kritériumokat azzal a – szintén a korábbi gyakorlat teljes intaktságát alátámasztó – megjegyzéssel tartotta fenn, hogy „az alapjog-korlátozás általános kritériumainak megjelölése tartalmazza »az elérni kívánt céllal arányosan« kitélt, amely az adatok feldolgozása terén különösképpen kötelez a célhoz kötöttségre”⁵.

Az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésére alapozott első megsemmisítést a tárgyban a képviselői utólagos normakontroll-kezdeményezést elbíráló 26/2014. (VII. 23.) AB határozat⁶ végezte el. A kezdeményező képviselők indítványukban egyebek közt a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény 2. § (4) bekezdés második mondatát támadták, amely szerint a választópolgár az ellenőrzött ajánlóíveken szereplő személyes adatairól csak a jelölt, illetve a lista nyilvántartásba vételéről hozott határozat jogerőssé válásáig kérhetett volna tájékoztatást. Az Alkotmánybíróság a személyes adatok védelméhez való jog sérelmére tekintettel történt megsemmisítést röviden, új tartalmi követelmények kifejtése nélkül indokolta: „[A] törvény indoklása nem tartalmazta, hogy a személyes adatokhoz való alapjog korlátozásának mi

² 67/2011. (VIII. 31.) AB határozat, ABH 2011, 367–391., 36/2007. AB határozat (VI. 6.), ABH 2007, 432–456.

³ 3110/2013. (VI. 4.) AB határozat [49].

⁴ 3110/2013. (VI. 4.) AB határozat [50].

⁵ 3110/2013. (VI. 4.) AB határozat [51].

⁶ *Az egyes helyi önkormányzatokkal kapcsolatos törvényeknek a választásokkal összefüggő módosításáról szóló 2014. évi XXIII. törvény* és más jogszabályok ellen előterjesztett utólagos normakontroll.

az indoka. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint sem más alapjog érvényesülése, sem valamely alkotmányos érték védelme nem indokolja, hogy az érintett kérelmére csak a jelölt, illetve a lista nyilvántartásba vételéről hozott határozat jogerőssé válásáig lehessen tájékoztatást kérni. Mindaddig, amíg a választási iroda nem semmisíti meg az ajánlóíveket, az érintetteket – az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése alapján – megilleti a tájékoztatás kérés-i jogosultság.⁷

Az alapjogi biztos normakontroll-indítványára született meg az információs önrendelkezési jogra vonatkozó alkotmányossági követelményt megállapító 2/2014. (I. 21.) AB határozat. A határozat alkotmányos követelményként rögzítette a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 48. § (1) bekezdése alkalmazásánál, hogy „a nemzetbiztonsági szolgálat főigazgatója nem szabad belátása alapján, hanem csak akkor tagadhatja meg a tájékoztatást, ha annak teljesítése nemzetbiztonsági érdeket sértene vagy mások jogát sértené; a bíróság felülvizsgálja a főigazgató nemzetbiztonsági érdek vagy mások jogainak sérelmére mint a megtagadási döntés feltételére való hivatkozása megalapozottságát”. A testület a döntésben az ezzel ellentétes diszkrecionális hatáskört elismerő bírói gyakorlatot írta felül saját korábbi határozatait, illetve a személyes adatokról szóló tájékoztatáshoz való jogra vonatkozó törvényi rendelkezéseket alapul véve.

Jelentős ügy még a tárgyban a 3056/2015. (III. 31.) AB határozat, amely a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 119. § (9) bekezdésének a bírósági ítéletek anonimizált szövege megismerésére vonatkozó korlátozást meghatározó rendelkezését támadó ombudsmani indítványt utasította el. Az indítvány a minősített adatot, védett adatot tartalmazó, személyállapoti perekben, valamint zárt tárgyalást követően hozott bírósági határozatok esetében a meghozott határozatot anonimizált formában sem engedő szabályt támadott, és az Alkotmánybíróság minden érintett bírósági határozat esetében szükségesnek és arányosnak látta – részben a személyes adatok védelmére való jogra tekintettel – a korlátozást. A döntés indokolása megismétli ugyan a 873/B/2008. AB határozatnak a bírósági ítéletek nyilvánosságára vonatkozó megállapításait, azonban az adatelv és az iratelv megkülönböztetése körében az alapjogi kollíziót valójában egyértelműen a közérdekű adatok megismerése kárára, így az információs önrendelkezési jog javára oldja fel. A határozat legfontosabb, bár bővebben ki nem fejtett megállapításai a személyállapoti perekben hozott határozatok megismerésének kizártságát támasztják alá azzal, hogy „[a]z ilyen határozatoknak is szükségképpen lehetnek közérdekű adat elemei, melyek bárki által történő hozzáférése elméletileg következne a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogból. A kétféle adat eltérő kezelésének szükségessége, illetve közvetlenül a magánszféra körébe tartozó és különleges védelmet igénylő adatok nagyobb aránya azonban ebben az esetben indokolja az említett perekben született ítéletek (végzések) egésze kiadásának automatikus megtagadását, ugyanis a személyes, az egyén beazonosítására alkalmas adatok teljes körű anonimitása azoknak a határozatból való törlése nem minden esetben oldható meg: vagy a magánszféra sérül, vagy a közérdekűség alapja, a konkrét ügy lényegi tartalma veszik el.”⁸

⁷ 26/2014. (VII. 23.) AB határozat [56].

⁸ 3056/2015. (III. 31.) AB határozat.

Végül, bár a személyes adatok védelméhez való jogot a határozat nem is említi, a bírói gyakorlatra gyakorolt hatásában mégis kiemelendő a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:44. §-ában foglalt, a közéleti szereplők személyiségi jogának védelmét korlátozó szabályt részlegesen megsemmisítő 7/2014. (III. 7.) AB határozat, amelynek, mint látni fogjuk, a személyes adatok védelmével összefüggő alkotmánybírói gyakorlat személyiségi jogi perekben való bírósági értelmezése szempontjából nemcsak – sőt talán nem is elsősorban – a Ptk. érintett szabályán keresztül, hanem közvetlenül hivatkozva is jelentősége van.

1.2. BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉSEK

Az Alaptörvény hatálybalépése óta a VI. cikk (2) bekezdésére alapított egyetlen bírói kezdeményezést a Győri Járásbíróság bírái jegyezték a cselekvőképességet teljesen korlátozó vagy játékfüggőség, játékszenvedély miatt az ezzel kapcsolatos jognyilatkozatait érintő ügycsoport tekintetében részlegesen korlátozó gondnokság alá helyező döntésekről a bíróság által az adóhatóságnak küldendő értesítésre vonatkozóan. Figyelemre méltó, hogy az eljáró bírák eljárásukat az adatközlés teljesítése tekintetében felfüggesztve kezdeményeztek normakontrollt, valamint az is, hogy bár az indítványt az Alkotmánybíróság elutasította⁹, az így megszületett döntés adja az eddigi legrészletesebb kifejtését az információs önrendelkezési joggal kapcsolatos, az Alaptörvényen alapuló alkotmányossági követelményeknek. Végkövetkeztéseiben ez a határozat sem változtat semmit az Alkotmány alapján kialakított gyakorlaton, ugyanakkor a határozat [30]–[34] pontja az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotörvény) adatfogalmára aktualizálja a védendő személyes adat fogalmának meghatározását, a [43] pont pedig kifejezetten fenntartja a 65/2002. (XII. 3.) AB határozatnak a különleges személyes adatok kezelésére vonatkozó garanciáit. Mindettől függetlenül a testület többsége úgy látta, hogy a támadott törvényi rendelkezések az érintett alapjog szükséges és arányos korlátozását valósítják meg.

1.3. ALKOTMÁNYJOGI PANASZOK

A tárgyban az alkotmányjogi panaszra indult legfontosabb ügyben hozott döntés a 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, amely alkotmányossági követelmény megállapításával zárult. A határozat szerint „a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 58. § (3) bekezdésének alkalmazása során az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdéséből, valamint a VI. cikk (2) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, hogy az igazságügyért felelős miniszter a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 56. § a)–e) pontjában meghatározott titkos információgyűjtést engedélyező határozatát – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi

⁹ 3046/2016. (III. 22.) AB határozat.

CXXV. törvény 14. §-ában, valamint az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 18. §-ában szabályozott külső kontroll hatékonysága érdekében – indokolni köteles”.

Ez a döntés adta az első teljesebb összefoglalását az Alaptörvény alapján fenntartott alkotmánybírói gyakorlatnak, rögzítve, hogy az „Alaptörvény az egyén-közösség közötti viszonyt az egyén közösséghez kötöttsége jegyében határozta meg, anélkül azonban, hogy annak egyedi értékét érintené. Ez következik különösen az Alaptörvény O) cikkéből és II. cikkéből. Ezért az Alaptörvény értelmezése során is fenntartható a személyes adatok védelméhez való jogot információs önrendelkezési jogként értelmező korábbi alkotmánybírói gyakorlat.”¹⁰

Az érdemben elbírált második, az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésén alapuló alkotmányjogi panaszt a 3038/2014. (III. 13.) AB határozat utasította el. A panaszos a 26. § (2) bekezdése alapján fordult alkotmányjogi panasszal az Alkotmánybírósághoz, és indítványában a személyszállítási szolgáltatásokról szóló 2012. évi XLI. törvénynek a személyszállítási járműveken és az azok üzemeltetésére szolgáló létesítményekben kamerás megfigyelést engedő 8. §-a alaptörvény-ellenessége megállapítását és megsemmisítését kérte az Alkotmánybíróságtól. A testület többsége az ezen alapjog korlátozhatóságának feltételeire vonatkozó korábbi gyakorlatot felhíva nem látta megállapíthatónak a kamerás megfigyelési szabályok alapjogsértő jellegét, mivel „a megfigyelés jellegéből adódóan nyilvános, közforgalmú helyen a közforgalmú személyszállítási szolgáltatást igénybe vevő számára sérelmesen az igénybe vevő akaratától nem független, számára kedvezőtlen, jellemzően közkerékszebe ütköző, illetve jogellenes cselekmények kerülhetnek rögzítésre”. E cselekmények titokban tartása azonban magánérdek, amely a kamerás megfigyelés indokál szolgáló társadalmi érdekekkel, a bűnmegelőzés és a bűnüldözés hatékonyságának növelésével mint alkotmányos céllal szemben áll.

A kifejezetten a személyes adatok védelméhez való jogra alapozott további alkotmányjogi panaszok elvéreztek a befogadhatósági kritériumok valamelyikén: az érintettség hiányán¹¹ vagy azon, hogy nem vetettek fel elvi alkotmányos jelentőségű kérdést.¹²

Egy további, a rendes bírói gyakorlatra komoly hatással bíró ügy ennek ellenére alkotmányjogi panaszként került az Alkotmánybíróság elé. A 28/2014. (IX. 29.) AB határozattal elbírált „rendőrképmásos” ügyben az indítványozó nem e jog védelmében, hanem éppen korlátozása érdekében, a sajtószabadság sérelmére hivatkozva lépett fel. Maga a személyiségi jogi perben hozott jogerős bírósági ítéletet megsemmisítő alkotmánybírói határozat ugyanakkor nem tartalmaz részletes érvelést a fő kérdések szempontjából az Alaptörvény IX. cikke és az azon alapuló alkotmánybírói gyakorlat alapján eldöntött ügy adatvédelmi vonatkozásaival kapcsolatban. Az

¹⁰ 32/2013. (XI. 22.) AB határozat [88].

¹¹ Így például az *egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvénynek az elektronikus egészségügyi szolgáltatási teret létrehozó rendelkezésével szembeni, az Abtv. 26. § (2) bekezdése alapján benyújtott panaszt elbíráló 3016/2017. (II. 8.) AB végzés.*

¹² 3059/2016. (III. 22.) AB végzés, a Kecskeméti Törvényszék 3.Bf.114/2015/5. számú végzése és a Bajai Járásbíróság 16.B.470/2014/3. számú végzése elleni alkotmányjogi panasz.

indokolás ebben a tekintetben csak addig jut, hogy kimondja: a fénykép- és a hangfelvétel készítése a személyes adatok védelmének hatálya alá tartozik, de ennek kapcsán további következtetéseket nem tesz.¹³

2. ALKOTMÁNYJOGI ÉRVEK A RENDES BÍRÓSÁGOK GYAKORLATÁBAN 2012 ÓTA

Az Alaptörvény hatálybalépése óta elbírált adatvédelmi tárgyú bírósági ügyek jelentős többségében a peres felek érvelésének szintjén sem jelenik meg az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésére vonatkozó hivatkozás. Ennek elsődleges oka kézenfekvő: az Infotörvény az alkotmánybírósági gyakorlattal összhangban, de annál konkrétábban, a bírósági gyakorlat számára kezelhetőbben foglalja össze a személyes adatok védelmével összefüggő garanciákat, így önálló, az Alaptörvényen alapuló érvelés az ügyek jelentős részében nyilván nem látszik célravezetőnek a peres felek számára.

Ennek alapján nem megfelelő, hogy az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésén alapuló, személyes adatokhoz kapcsolódó érdemi érvelést a közzétett bírósági határozatok közül elsősorban olyan ügyekben találunk, amelyek fő tárgyukat tekintve nem az Infotörvény alkalmazására irányulnak. Ennél érdekesebb tendencia ugyanakkor az, hogy több, elsősorban sajtóperes ítélet kifejezetten az Infotörvény tételes rendelkezéseinek kiterjesztő vagy egyenesen *contra legem* értelmezésének megalapozása érdekében fordul az alkotmányjogi érveléshez.

2.1. SAJTÓÜGYEK

A személyes adatok védelméhez való alkotmányos jogra való sikeres és sikertelen perbeli hivatkozásra is példát adnak a sajtóban Quaestor-ügyként emlegetett büntetőügyről szóló sajtóbeszámolók miatt indított, egyes esetekben részleges pernyertességgel, más esetben viszont pervesztességgel zárult személyiségi jogi perek. Az ügyek adatvédelmi vonatkozása az, hogy a perek alapjául szolgáló újságcikkekben az alperes az ügyben érintett magáncégnél dolgozó, a perben nem vitatottan közszereplői minőséggel nem rendelkező felperes nevét, korábbi munkahelyének megjelölését és Polt Péter legfőbb ügyész leányával szintén nem vitatottan fennálló, internetes közösségi oldalon tett bejegyzésében a felperes által is közzétett élettársi kapcsolatának tényét hozta nyilvánosságra.

Az ügyekben több per folyt, amelyek mindegyikében elsőfokú elutasítás született, másodfokon azonban ezek egy része a jogsértés megállapításával zárult. Ez utóbbiak közül az első jogerősen lezárt ügyben hozott ítéleteket ismertetem részletesen.¹⁴

¹³ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat [26]. Ezzel a határozat – ahogy Dienes-Oehm Egon különvéleménye helyesen mutat rá – voltaképpen a sajtó általi adatkezelés és nyilvánosságra hozatal tekintetében tartalmilag felülbírálja a 35/2002. (VII. 19.) AB határozatot, amely a sportrendezvényeken kamerával rögzített felvételek alkotmányosságát a személyes adatok védelmére alapozva bírálta el.

¹⁴ További ügyek: Fővárosi Törvényszék, 68.P.24.319/2015/7., Fővárosi Ítéletábla 2.Pf.20.936/2016/3/II.

Az elsőfokú bíróság ítéletében¹⁵ a keresetet a maga egészében, a személyes adatok védelméhez való alapjog sérelmére vonatkozó felperesi hivatkozásra is kiterjedően elutasította. Az ítélet maga is felhívja az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdését alkalmazott jogszabályként, emellett hivatkozza – a kifejezetten a közéleti szereplői minőség és a magánélet viszonyát érintő, de a személyes adatok védelmével összefüggő konkrét érvelést nem tartalmazó 56/1994. (IX. 10.) AB határozat és 7/2014. (III. 7.) AB határozat mellett a 15/1991. (IV. 13.) AB határozatot is.

Az elsőfokú bíróság mindenekelőtt azt rögzítette, hogy az Infotörvény 3. § 2. pontjára és 5. § (1) bekezdésére a felperes csak kereseti kérelme indokaként hivatkozott, határozott kereseti kérelmet azonban a magánélet és a személyes adatok védelméhez fűződő személyiségi jogai megsértésének megállapítása és e jogok megsértése objektív jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt terjesztett elő. Úgy tekintette ezért, hogy az Infotörvény hivatkozott szakaszaival azt a tényelődását kívánta alátámasztani, hogy a magánélet védelméhez fűződő jogai körébe milyen adatok tartoznak. Az elsőfokú ítélet megállapította, hogy a kereset tárgyává tett mindhárom írásban a felperes magánéletére vonatkozó információ kizárólag abban az aspektusban jelent meg, hogy a napvilágra került élettársi kapcsolatban lévő személynek a közvetlen munkatársa, illetve közvetlen hozzátartozója közérdeklődésre számot tartó személy volt, a közügy egyik legmeghatározóbb alakja, szereplője.

Az elsőfokú ítélet megállapította azt is, hogy mindhárom írásban való tényeket közölt az alperes; a felperes nem vitatta e párkapcsolata fennállását, éppen annak védelmében lépett fel személyiségi jogi igénnyel. Mindhárom sajtóközlemény tényyszerűen, diplomatikus stílusban, tartalmában a valóságnak megfelelően hozta nyilvánosságra a felperes párkapcsolatát. Tényként rögzítette a törvényszék azt is, hogy e magánéleti információk nyilvánosságra hozatalához az alperes nem rendelkezett a felperes hozzájárulásával, azonban azon az állásponton volt, hogy pusztán az érintett hozzájárulásának a hiánya nem jelenti azt, hogy a magánéletébe önkényes beavatkozás történt. Az ugyanis akkor válik önkényessé, ha nincs olyan közérdek, amely indokoltá teszi a magánéleti információk hozzájárulás nélküli nyilvánosságra hozatalát, a perbeli esetben pedig ez a közérdek, közérdeklődésre számot tartó esemény fennállt.

Az elsőfokú bíróság megállapítása szerint a sérelmezett cikkel az alperes nem sértette meg a felperesnek sem az információs önrendelkezési jogát, sem a magánélet védelméhez, sem pedig a személyes adatok védelméhez fűződő személyiségi jogát. A véleményszabadság és a személyiségvédelem kollíziója a perbeli esetben akként oldható föl, hogy a perbeli cikkekkel az alperes nem lépte túl a sajtószabadság, a közéleti véleménynyilvánítás alkotmányos szabadságát jelentő határát, a felperes magánéletébe való beavatkozás nem volt önkényes, indokolatlan, szükségtelen.

Az időrendben először elbírált ügyben (Fővárosi Törvényszék, 69.P.24.324/2015/4, Fővárosi Ítéletábla, 7.Pf.20.418/2016/4.) nem szerepel a VI. cikk (2) bekezdésén alapuló érdemi alkotmányossági érvelés, ugyanakkor a másodfokú döntés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogára alapozva áttekintette a felperes által a közösségi hálón közzétett képekre vonatkozó információkat, illetve a felperes sportegyesületi tisztségének nyilvánosságra hozását a személyes adatokhoz való jogot sértőnek, minden más, az alább elemzett ítéletekben szereplő személyes adat közzését pedig jogszerűnek ítélte.

¹⁵ Fővárosi Törvényszék, 68.P.24.320/2015/5.

A másodfokú bíróság ítélete¹⁶ az elsőfokú ítéletet megváltoztatva megállapította, hogy a felperes nevének és korábbi munkahelyének mint személyes adatnak a közlése a felperes személyes adatok védelméhez való jogát sértette, az alperest a további jogsértéstől eltiltotta, és kötelezte arra, hogy magánlevél formájában fejezze ki sajnálkozását az elkövetett jogsértésért, sérelemdíjat ugyanakkor nem ítelt meg. A másodfokú döntés ugyan részletes alkotmányjogi érvelést – az elsőfokú ítélettel ellentétben – nem tartalmaz, azonban az utóbbi által feltárt alkotmányjogi érvelési kereten belül maradva jut eltérő eredményre az alapjogsértés fennállása tekintetében.

Az ítéletábrái ítélet szerint a felperes helytállóan mutatott rá arra, hogy ezzel a közösségi oldalak használatát nem lehet akként értelmezni, hogy a magánéleti vonatkozások szabad, illetve eltérő célú felhasználásához ráutaló magatartással hozzájárult volna. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az, hogy az alperes a felperes – általa sem vitatottan valós – magánéleti vonatkozásairól közügyek megvitatásához kapcsolódóan adott tájékoztatást.

A szükségesség és arányosság tesztjén ugyanakkor a Fővárosi Ítéletábra ezen ítélete szerint „nem ment át” a felperes nevének és korábbi munkahelyének nyilvánosságra hozatala. A másodfokú bíróság megítélése szerint ugyanis e védett adatok nyilvánosságra hozatala nélkül is eleget tudott volna tenni tájékoztatási kötelezettségének. A perbeli esetben a tudósítás a célját úgy is elérhette volna, hogy a felperes nevének és korábbi munkahelyének említése nélkül, anonimizált formában tárja fel az érintett személyek között – egy magánéleti kapcsolat folytán – fennálló összefüggést. A korábbi munkahely megjelölése pedig a perbeli cikkek témáját, az azok által feltárni szándékozott összefüggéseket tekintve olyan távoli kapcsolódást mutat, amely a közzététel szükségességét és arányosságát már nem igazolja.

Nagyobbrészt azonos tényállás és tartalmilag azonos elsőfokú ítélet¹⁷ után éppen ellenkező következtetésre jutott e mérlegelés során ugyanaz a másodfokú bíróság azonos felperes egy másik keresetében.¹⁸ A tényállásban rögzített egyetlen különbség az ügyek között az, hogy ebben a perben a jogerős ítélet releváns körülményként rögzíti, hogy a támadott cikk közlésekor „más sajtóközlés eredményeként a [felperes] neve már közismertté vált”. Az elsőfokú elutasítást helybenhagyó döntés azonban nem ezen, hanem a fent ismertetett döntésekkel ellentétes elvi állásponton alapul.

Az ítélet részletesnek mondható alkotmányjogi érvelést tartalmaz, az indokolás nem is az Infotörvény tételes szabályaiból, hanem a 15/1991. (IV. 13.) AB határozatból indul ki. A végül elvégzett arányossági mérlegelést úgy helyezi bele e keretbe az indokolás, hogy a magánülethez való jog és az információs önrendelkezési jog tekintetében rögzíti: azok teljes érvényesülése „bizonyos körülmények között korlátozható. Ilyen korlátozó tényező lehet egyes alkotmányos alapjogok érvényesülése, melyet az Alaptörvény az I. cikk (3) bekezdésében enged, és hasonló szabályozást tartalmaz az Infotörvény 6. § (1) bekezdésének b) pontjában.”¹⁹

¹⁶ Fővárosi Ítéletábra, 2.Pf.20.597/2016/3/II.

¹⁷ Fővárosi Törvényszék, 68.P.24.318/2015/8.

¹⁸ Fővárosi Ítéletábra, 32.Pf.20.992/2016/5.

¹⁹ Az Infotörvény 6. § (1) bekezdésére vonatkozó hivatkozás ebben az összefüggésben egyébként nem problémamentes. Ennek *b)* pontja ugyan valóban arányossági mérlegelést ír elő abban az esetben, ha

Ugyanakkor a döntés abban is elszakad az Infotörvény tételes szabályaitól és részben az Alkotmánybíróság azokat megalapozó szabályaitól is, hogy a mérlegelést – anélkül, hogy ezt kifejezetten jelezné – valójában az Emberi Jogok Európai Bíróságának a felperesi fellebbezésben egyébként hivatkozott gyakorlatára alapozza. Azt rögzíti ugyanis, hogy „a perbeli jogvita elbírálása során mindenek előtt vizsgálni kellett, hogy a felfedett információk általában a felperes magánéletéhez tartozó információk-e, azokról jogosult-e akként rendelkezni, hogy azokat mások ne ismerhessék meg”. E különbségtétel eredményeként a volt és a jelenlegi munkahelyet az egyén intim szférájába nem tartozó adatnak tekintette az ítélőtábla, a felperes Miniszterelnökségen betöltött osztályvezetői beosztását közérdekből nyilvános adatként azonosította, míg az érzelmi összetartozást kifejező élettársi kapcsolatot a felperes magánéletéhez tartozónak tekintette.

E különbségtételek elismerése mellett is fenntartotta az ítélet az elsőfokú bíróság azon következtetését, hogy a magánélet körébe tartozó élettársi, valamint a nem állami cégnél fennálló munkahelyi kapcsolat nyilvánosságra hozatala kizárólag a közügyek megvitatása körében merült fel, és az indokolt volt, mivel a Quaestorbotrányal összefüggő közéleti vita keretei között a felperes személyes adatainak, kiemelten a nevének és élettársi kapcsolatának nyilvánosság elé tárása lényegi információkat jelentett. A bíróság mérlegelése alapján tehát a felperes nevének közlése a legfőbb ügyész személyes érintettségét felvető vélemény tényalapjának igazolhatósága, az információ hitelének ellenőrizhetősége, a közügyet érintő vita szabad folytatása érdekében szükséges volt.

Tartalmilag egyetelműen a „Quaestor-ügyek” mellé kívánkozik a sajtóban „az ózdi fojtogató” ragadványnevet kapó felperes személyiségi jogi pere. Az ítéletekben megállapított tényállás szerint az alperesi sajtótermékek, valamint médiatartalom-szolgáltatók a felperes több mint egy évtizeddel korábbi, büntetőjogi felelősség megállapításával és hosszabb börtönbüntetés kiszabásával zárult büntetőügyeinek részleteiről számoltak be annak apropóján, hogy a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól egyébként már mentesült felperes egy szinitanoda szervezőjeként ismét a nyilvánosság elé lépett. A felperes a keresetét részben a személyes adatok védelméhez való jogának sérelmére, a különleges személyes adatnak minősülő bűnügyi személyes adatok jogellenes kezelésére alapozta. Az ügy első²⁰ és másodfokon²¹ is a vonatkozó kereseti követelések elutasításával zárult, és a jelen tanulmány szempontjából érdekes alkotmányjogi érvelést – lényegében egyező tartalommal – mindkét ítélet, továbbá a Kúria felülvizsgálati eljárásban meghozott döntése²² is tartalmazza.

az adatkezelő vagy harmadik személy jogos érdekének érvényesítése céljából szükséges az adatkezelés, azonban ez az adatkezelési jogalap csak abban az esetben alkalmazható, ha az érintett hozzájárulásának beszerzése lehetetlen vagy aránytalan költséggel járna, és még ekkor is törölni kell a személyes adatot, ha az Infotörvény 21. § (1) bekezdés a) pontja alapján az érintett az adatkezelés ellen tiltakozott. Az ítélet tehát ezzel az érveléssel jelentősen túllépett a törvényszöveg által adott mérlegelési lehetőségen.

²⁰ Fővárosi Törvényszék 25.P.22.268/2013/43.

²¹ Fővárosi Ítélőtábla 2.Pf.20.482/2015/9/II.

²² Pfv.IV.21.051/2016/5.

Már az elsőfokú bíróság is a sajtószabadsággal kapcsolatos alkotmányossági követelményekre és a konkuráló érdekek mérlegelésére alapozta a kereset elutasításáról szóló döntést, megállapítva, hogy a cikkek lényegi közlése az volt, hogy a felperes korábban színtanodát szervezett, próba közben megölt egy fiatal lányt, majd később is felelősségre vonták hasonló magatartás miatt, és újra színművészetet kívánt tanítani. Ezzel összefüggésben „annak megisméltése, hogy a felperest korábban milyen bűncselekményért ítélték el, és milyen elkövetési magatartást tanúsított, nem volt jogszabálysértőnek tekinthető”, így a bűnügyi személyes adatok felidézése nem sértette sem a személyes adatok védelméhez, sem a magánélethez fűződő személyiségi jogot.

A jogerős döntés érvelése szerint „a jelentős súlyú bűncselekmények elkövetése és következményei közérdeklődésre tarthatnak számot, és ilyen esetekben a sajtószabadság érvényesülésének kell elsőbbséget biztosítani. Kiemelt súlyú bűncselekménnyel kapcsolatos eseményekről a sajtó beszámolhat, és ennek során az érintett nevét és egyéb személyes adatát is feltüntetheti a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályok megsértésére vonatkozó következmények alkalmazása nélkül. A jelen esetre vonatkoztatva a jogerős ítélet kifejtette, hogy a felperesnek a színészképzéssel kapcsolatos ismételt nyilvánosság elé lépése olyan esemény, amelyről a sajtó okkal számolt be figyelemfelhívó jelleggel, mivel a felperes ilyen tevékenysége az ismert események alapján mások számára riasztó és veszélyt rejt magában. Ezek az összefüggések nem tették indokolatlanná az alperesi médiában a felperes megnevezését és a hozzá köthető bűncselekmények, büntetőeljárások és büntetések ismételt közlését. Ez az ismételt közlés nem volt cél nélküli, mert jelentős társadalmi érdek fűződik a felperes saját maga által hirdetett tevékenységével kapcsolatban ahhoz, hogy hasonló jellegű tevékenysége során történtek megismerhetők, feleleveníthetők legyenek.”

A felperes felülvizsgálati kérelmében hivatkozta a személyes adatok védelmére vonatkozó alkotmánybírói gyakorlatot, azzal, hogy nem vitatottan bűnügyi személyes adatait közölték az alperesek az ő hozzájárulása nélkül, így nem lát lehetőséget az Infotörvény rendelkezéseinek felülírására. A felperes külön is hivatkozott a 15/1991. (IV. 13.) AB határozatra.

A Kúria a jogerős ítéletben megjelenő állásponttal egyetértve az Infotörvény szabályainak és a személyes adatok védelmére vonatkozó alkotmánybírói gyakorlatnak ezt az értelmezését az Alkotmánybíróság sajtószabadsággal kapcsolatos ügyekben kialakított újabb gyakorlatára, és ezen belül különösen a 7/2014. (III. 7.) AB határozatra és a 28/2014. (IX. 29.) AB határozatra figyelemmel nem tartotta helytállónak az ügyben. A bíróságok kimondták, hogy az Alkotmánybíróság „ismeri, sőt hangsúlyozza az ügynevezett érdekösszemérés szükségességét, vagyis a jelen esetben azt, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához, sajtószabadsághoz fűződő jogok minősülnek erősebbnek, vagy a felperes egyéni személyiségi jogai. [...] [A] konkrét esetben a véleménynyilvánítás szabadsága, a közvélemény tájékoztatása, a közérdeklődést is kiváltó eseményről elsőbbséget élvez a felperes egyéni személyiségi jogaival szemben.”²³

A Kúria emellett a jogerős ítélet megállapításai közül azt is megerősítette, hogy „az Alkotmánybíróság gyakorlata, de különösen az annak alapját képező Emberi Jogok

²³ Pfv.IV.21.051/2016/5. [37].

Európai Bíróságának gyakorlata alapján – figyelemmel az Infotv. 6. § (1) bekezdés b) pontjára is – egyfajta érdekösszemérés szükséges, amely eredményeként a konkrét esetben a közügyek szabad vitatásának, a tájékoztatásnak és a figyelemfelhívás lehetőségének kell elsőbbséget élveznie még az adatvédelemmel szemben is”.²⁴

Szintén érdemi alkotmányjogi érvelést bíráltak el az eljáró bíróságok egy kistelepülési polgármester felperesnek az orvosi praxisával összefüggő újságcikk kapcsán első²⁵ és másodfokon²⁶ is jogerősen megnyert személyiségi jogi perében. Itt a személyes adatok védelméhez való jog sérelmét egyebek között az valósította meg, hogy az alperes a felperes elleni büntetőeljárás során keletkezett ítéletet bemutatta a felperes kezelése alatt állt beteg halálával kapcsolatos közléseivel összefüggésben, és így a felperes személyét beazonosíthatóvá tette.

Az alperes fellebbezésében e körben arra hivatkozott, hogy a 873/B/2008. AB határozatban foglaltak, valamint a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság joggyakorlata alapján a jelentős közérdeklődésre számot tartó bűncselekménnyel kapcsolatban indult eljárások estén a médiaszolgáltató jogosult a vádlott teljes neve, a bűncselekmény, valamint a kiszabott büntetés közlésére. A másodfokú bíróság azonban – anélkül, hogy e körben a különleges személyes adatok kezelésére vonatkozó törvényi szabályokon kívül más jogforrást hivatkozott volna, ahogy egyébként az elsőfokú döntés sem tette – ezt azzal utasította el, hogy „a perbeli tragédia nem tekinthető közérdeklődésre számot tartó esetnek, nem fogadható el az az alperesi érvelés, miszerint tájékoztatási kötelezettségének tett eleget, a közérdeklődésre számot tartó kérdések, információk bemutatásával. [...] Az alperes a büntetőeljárásról való tudósításra kétséget kizáróan jogosult, azonban azt nem kapcsolhatja össze a felperes egyéb személyes adataival, érintetti hozzájárulás nélkül.”

2.2. EGYÉB SZEMÉLYISÉGI JOGI PEREK

Formailag sajtópernek is tekinthető, tartalmilag azonban meglehetősen speciális az az ügy, amelyben egy nagyközség volt jegyzője érvényesített igényt személyiségi jogi jogsérelem miatt az őt foglalkoztató önkormányzattal és annak lapjával szemben azért, mert utóbbi a fegyelmi ügyében született iratok egy részét nyilvánosságra hozta. Az elsőfokú bíróság ítéletében²⁷ megállapította, hogy a fegyelmi határozat teljes terjedelmében, annak indokolásával együtt történt közzététele a felperes személyes adataival összefüggő jogsértést valósított meg.

Az ítélet részletes, bár némileg lezáratlan alkotmányjogi érveléssel alapozza meg ezt a következtetést. Mindenekelőtt rögzíti a VI. cikk (2) bekezdése tartalmi azonosságát az Alkotmány 59. § (1) bekezdésével, valamint hivatkozza a 60/1994. (XII. 24.) AB határozat átláthatósági követelményeit, továbbá utal arra, hogy a közhatalmat gyakorlóknak és a politikai közélet résztvevőinek magánszférája a köztevékenységük-

²⁴ Pfv.IV.21.051/2016/5. [38].

²⁵ Fővárosi Törvényszék, 19.P.20.138/2013/32.

²⁶ Fővárosi Ítéletábla, 2.Pf.20.787/2015/4/II.

²⁷ Budapest Környéki Törvényszék, 22.P. 20.065/2015/19.

kel összefüggő részében korlátozott. Rögzíti azt is, hogy mindebből eredően a jegyző megbízatásával, a megbízatásának megszűnésével, továbbá annak okaival kapcsolatos egyes személyes adatok is közérdekből nyilvános adatnak minősülnek.

A törvényi célhoz kötöttségi követelményre alapozva azonban az ítélet azt rögzíti, hogy a fegyelmi határozatban és az eljárásban megjelenő személyes adatok tehát csak annyiban lehetnek közérdekből nyilvánosak, amennyiben a polgárok megfelelő tájékoztatásához elengedhetetlenül szükségesek. A bíróság mérlegelése szerint azonban a célhoz kötöttség elve akkor valósul meg teljes mértékben, ha a felperesre vonatkozóan a közlés tartalma arra korlátozódik, hogy az önkormányzat képviselő-testülete a felperest a közszolgálati jogviszonyából eredő kötelezettségei vétkes megszegése miatt hivatalvesztés fegyelmi büntetéssel sújtotta. Ezt meghaladóan személyes adatok az ítélet alapján a felperes hozzájárulása nélkül nem voltak nyilvánosságra hozhatók. Azt ugyanakkor nem rögzíti a bíróság, hogy az előzőekben felhívott alapelvek alapján miért éppen itt húzta meg a határt, bár az ügy tényállása szerint az szerepet játszhatott a nyilvánosság szűkebb körének kijelölésében, hogy a jegyző felmentése utóbb jogellenesnek bizonyult.

Ugyan nem az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésének tartalmához kapcsolódó, de érdemi alkotmányossági kérdést érint az a személyiségi jogi per, amelyet egy körözési nyilvántartásban „benne felejtett” felperes indított és nyert meg a jogalap, de vesztett el a vagyoni igény tekintetében első²⁸ és másodfokon²⁹, majd a Kúria előtt is³⁰ az Országos Rendőr-főkapitánysággal szemben. Az ügyben a felperes az elfogását követően is szerepelt az adatbázisban, és ebben az időszakban tették közzé a sajtóban fényképét és nevét a körözötték „Top 21” listáján. A bíróságok megállapították ugyan a jogsértést, azonban érdemi felperesi bizonyítás hiányában kártérítést nem állapítottak meg a felperes számára. Ebben a körben a Kúria döntése a 34/1992. (VI. 1.) AB határozatot értelmezve erősíti meg a bírói gyakorlatnak azt a régi Ptk.-n alapuló elemét, amely szerint a nem vagyoni kártérítés csak lehetséges következménye a személyiségjog-sértésnek a személyes adatok védelmével összefüggő jogsértés esetén is. A Kúria egyben megerősítette a jogerős ítéletnek azt a következtetését is, hogy a felperes esetleges elhelyezkedési nehézségeit nem az alapozta meg, hogy – viszonylag rövid ideig – megalapozatlanul szerepelt a körözési listán, hanem az a körülmény, hogy a saját felróható magatartása következményeként büntetett előéletű személynek minősült.

Házkutatások jogszerűségével összefüggő személyiségi jogi perekben az eljáró bíróságok több esetben³¹ hivatkozzák a 42/1993. (VI. 30.) AB határozatot, azonban e hivatkozások nem mennek túl azon, hogy rögzítsék: az állami büntetőigény érvényesítésének keretétől szolgáló büntetőeljárás folyamata szükségképpen együtt jár az egyén alapvető alkotmányos jogainak, így a magántitok és a személyes adat védelméhez való jogának a korlátozásával is. Egyebekben ezek a döntések a kényszerintézkedés elrendelésének törvényi feltételei vizsgálatán nem mennek túl, azaz az alkotmá-

²⁸ Fővárosi Törvényszék, 33.P.25.307/2012/3.

²⁹ Fővárosi Ítéltábla, 2.Pf.21.007/2013/6.

³⁰ Kúria, Pfv.IV.20.776/2014/3.

³¹ Lásd pl. Budapest Környéki Törvényszék, 12.P.22.305/2012/40.

nyossági érvelés lényegében csak a személyes adatok védelmével összefüggő felperesi igények formai kezelésére szolgál.

Részben adatper, részben személyiségi jogi per az az ügy, amelyben a magánszemély felperes a házi orvosával szemben érvényesítene személyiségi jogi igényt egyebek közt az általa felírt vényeken szereplő téves BNO-kódok, betegadatainak jogellenes kezelése, valamint az általa a róla kezelt adatokról szóló tájékoztatáskérések nemteljesítése miatt. A keresetet teljes egészében elutasító elsőfokú ítélet³² ezeket a felperesi igényeket részben a kereseti követelés határozatlansága miatt, részben pedig azon az alapon utasította el, hogy a tartalmilag téves adatkezelés az adatok pontosítására tekintettel – részben a pertől függetlenül – megszűnt.

A másodfokú döntés³³ azonban a személyes adatok védelmével összefüggő személyiségi jogi igények elbírálása vonatkozásában hatályon kívül helyezte az ítéletet, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasította. Az Infotörvényt az alkotmánybírósági gyakorlatra tekintettel hivatkozó törvényszéki döntésben megállapította, hogy a személyes adatok kezelésére vonatkozó tájékoztatási igény teljesítésének elmaradása, illetve a téves adatok késedelmes javítása miatt bekövetkezett jogsértés következményeinek feltárása körében az elsőfokú bíróság nem tett eleget a tényállás feltárására vonatkozó kötelezettségének, továbbá elfogadta azt a felperesi érvelést, amely szerint amennyiben a jogsértés megvalósult, önmagában az adatok időközbeni javítása vagy törlése nem teszi azt meg nem történtté.

2.3. ADATPEREK

Egyetlen olyan nem személyiségi jogi per indult az Infotörvény alapján a közzétett ítéletek szerint, amelyben azonosítható a peres felek részéről a VI. cikk (2) bekezdésén alapuló adatvédelmi alkotmányossági érvelés. Az ügyben a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. (MNV) tulajdonosi joggyakorlási körébe tartozó gazdasági társaság volt foglalkoztatottja perelte az MNV-t egyebek közt azért, hogy az adjon tájékoztatást arról, hogy a felperes volt munkáltatójánál az alperes által lefolytatott tulajdonosi ellenőrzés következtében milyen személyes adatait kezeli, továbbá közölje az adatkezelés célját, jogalapját, időtartamát, az adatfeldolgozó nevét, címét, azt, hogy a kezelt adatokat kik és milyen célból kapták meg. Az elsőfokú³⁴ és a jogerős³⁵ ítélet e kereseti kérelmet az alperes adatkezelői minőségének hiányában elutasította, majd felülvizsgálati kérelmében a felperes e körben az időközben hatályba lépett Alaptörvény 6. cikk (2) bekezdésében foglalt rendelkezések sérelmére is hivatkozott. A Kúria az ügyben még alkalmazandó, a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény rendelkezéseinek értelmezésével, ugyanakkor érdemi alkotmányjogi érvelés nélkül bírálta felül a jogerős döntést és kötelezte az alperest a kért adatok kiadására.

³² Tatabányai Törvényszék, 13.P.21.264/2014/41.

³³ Győri Ítéletábla, Pf.V.20.098/2015/15/I.

³⁴ Fővárosi Bíróság, 22.P.27.862/2010.

³⁵ Fővárosi Ítéletábla, 2.Pf.21.589/2011/3.

2.4. BÜNTETŐÜGYEK

A közzétett bírósági határozatok között egyetlen olyan ügy azonosítható, amelyben a bíróság kifejezetten vizsgálta (és meg is állapította) az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésének sérelmét az információs önrendelkezési joggal összefüggésben. Az ügyben a rendőrként dolgozó terhelt a volt barátnőjére vonatkozóan kért le adatokat a lakcímnyilvántartásból és a „Robotzsaru” rendszerből, a megállapított tényállás szerint rendszeresen, és egyértelműen a sértett magánéletének feltérképezése (de még a vádlotti védekezés szerint is „nosztalgiazás”) céljából. A jogerős ítélet³⁶ azzal állapítja meg az ügyben a hivatali visszaélés folytatólagos elkövetését, hogy „a vádlott a korábban a vele a kapcsolatot már megszakító volt barátnője magánéletét térképezte fel, illetve mivel ugyanolyan típusú adatokat időközönként újra és újra lekérdezett, ezért megállapítható, hogy nem csupán feltérképezte, hanem folyamatosan figyelemmel is kísérte [a lekérdezett] magánéletét. Tevékenysége egyértelműen sértette volt barátnőjének a Magyarország Alaptörvénye 6. cikkében kifejtett a magán- és családi élet, valamint személyes adatai védelméhez fűződő jogát.” Az Alaptörvényre való hivatkozásnak az ad súlyt az ítéleten belül, hogy ezzel alapozza meg a bíróság a tényállás elhatárolását attól a korábbi ügytől, amelyben egy ismerős név alapján, pusztán kíváncsiságból megvalósított törvénytörtő lekérdezés kapcsán a bíróság nem tartotta megállapíthatónak ugyanezen büntetőtényállás alapján az elkövető bűnösségét.³⁷

3. KÖVETKEZTETÉSEK

Az ügyek sokféleségére tekintettel egységes tartalmi konklúziót lehetetlen levonni az elemzett döntésekből, az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok gyakorlata közötti kapcsolat általános jellemzőiről viszont megalapozottan tehető általános megállapítások.

A legfontosabb tanulság az, hogy az Alaptörvény VI. cikkére alapozott ügyféli (terhelti) érvelések vagy az adatvédelmi tárgyú alkotmánybírósági gyakorlatra alapozott ítéleti indokolások az összes – és a közzétételt megalapozó bírósági szintig amúgy sem mindig eljutó – adatvédelmi vonatkozású ügynek csak a töredékében jelennek meg. Ezeknek a perbeli vagy ítéleti érveléseknek a jelentős része is csak kiegészítő jelleggel, az Infotörvényből amúgy is következő konklúzió megerősítésére használja az alkotmányossági szálát, és jellemzően megmarad a VI. cikk (2) bekezdésére vonatkozó formai hivatkozásnál és az alapvető adatvédelmi alkotmányossági követelményeket kibontó meghatározó alkotmánybírósági határozatoknál, leginkább természetesen a 15/1991. (IV. 13.) AB határozatnál.

A közzétett bírósági ítéletek között nem volt fellelhető olyan, amelyik az Alkotmánybíróság 2012. január 1-je után hozott, kifejezetten adatvédelmi tárgyú határozatait tételesen hivatkozta volna. Ugyanakkor viszont az újabb alkotmánybír-

³⁶ Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa, 6.Kbf.115/2015/5., elsőfokú ítélet: Győri Törvényszék Katonai Tanácsa, Kb.I.1/2015/15.

³⁷ Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa, 6.Kbf.26/2015/5.

sági gyakorlat legfontosabb, az Alkotmányon alapuló döntések tartalmi fenntartására vonatkozó eleme külön hivatkozás nélkül is több bírósági ítéletben megjelenik.

A bíróságok szemmel láthatóan maguk sem keresik különösebben az alkotmányossági problémákat ebben az ügycsoportban, az legalábbis sokatmondó, hogy a mindig gazdag adatvédelmi alkotmánybírói gyakorlatból mindössze egyetlen, az Alkotmánybírói bíróság által elbírált ügy indult bírói kezdeményezésre. Sem ez, sem az alkotmányjogi érvelés viszonylagos ritkasága nem jelez azonban feltétlenül problémát álláspontom szerint, hiszen a jogterületre a vizsgált időszakban nagyfokú állandóság és a magyar jogrendszerben ritkán megfigyelhető kiszámíthatóság volt jellemző. Egyszerűbben fogalmazva: az ügyek szinte mindegyikében önmagában az Infotörvény alapján is lehetett tartalmilag mindenben alkotmánykonform döntést hozni.

A legfigyelemreméltóbb tendencia ugyanakkor a sajtóközlésekkel összefüggő adatvédelmi alkotmányjogi érvelésnek az Alkotmánybírói bíróság két jelentős 2014-es, a közügyek vitatását és a közszereplők személyiségvédelmét érintő döntésének tartalmilag ugyan alkotmánykonform, azonban dogmatikájában még nem különösebben kimunkált hatása a kúriai és fővárosi ítélőtáblai ítéletekre. Itt azzal a helyzettel állunk szemben, hogy az alapvetően a strasbourgi gyakorlatot követő újabb, a személyiségi jogok közt a személyes adatok védelméhez való jog esetében is a hozzájárulás abszolutizálása helyett egyedi ügyekben megvalósuló értékmérlegelést követő irányához nem kapcsolódott alkotmánybírói alkotmányértelmezés a két, ellentétes irányú követelményrendszer összehangolása érdekében. Így ezt az egyedi ügyeket eldöntő bíróságok kénytelenek pótolni úgy, hogy ezzel egyben túl is lépnek az Infotörvény zárt, valójában az ügyekre illő kivételt vagy mérlegelési szabályt nem tartalmazó rendelkezéseire.

Ez utóbbi probléma ugyan jelenleg speciálisnak látszik, és nincs a sajtóügyeken kívüli hatása, azonban azért lehet tanulságos az alkotmánybírói és a rendes bírósági gyakorlat további fejlődése szempontjából is, mert a fentebb említett nagyfokú állandóság az általános adatvédelmi rendelet³⁸ 2018 májusától kezdődő közvetlen alkalmazásával még akkor is a múlté lesz, ha a hazai törvényalkotó az addig hátralevő hónapokban esetleg kísérletet tesz a magyar adatvédelmi követelményrendszer viszonylagos zártságának kapcsolódó törvényalkotással való megőrzésére. Az mindenestre bizonyos, hogy a jövőben a magyar bírák jóval gyakrabban találkozhatnak majd ezen a jogterületen is a jogszabályszöveg nyelvtani értelmezésével fel nem oldható problémákkal, ennek során pedig egy alapjog esetében nagyon mást, mint az Alkotmánybírói bíróság gyakorlatát, nem vehetik alapul.

³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).

DRINÓCZI TÍMEA*

A TULAJDONHOZ VALÓ ALAPJOG ÉRTELMEZÉSÉNEK ELTÉRÉSEI A RENDES BÍRÓSÁGI ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLATBAN: A BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉSEK ÉS AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZOK TAPASZTALATAI

A rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság kapcsolatának a vizsgálata során a tulajdonhoz való jogra koncentrálok kutatása során a következő kérdést tettem fel: „Helytálló-e az a szakirodalomban megjelent hipotézis, mely szerint az alkotmányjogi panasz bevezetése elméletileg akkor is növeli az alapjogi szempontok – ebben az írásban a tulajdonhoz való jog – érvényesülését a bírósági gyakorlatban, ha egyetlen konkrét ügyet sem semmisít meg az Alkotmánybíróság, hiszen a bírók az alkotmányjogi panasszal történő támadás miatti fenyegetettség okán éberebben figyelnek ezekre a szempontokra.”

A kérdés megválaszolása érdekében azt vizsgálom, hogy a rendes bíróság mennyiben hivatkozik az Alaptörvény XIII. cikkére és az Alkotmánybíróságnak a tulajdonhoz való jogra vonatkozó – 2012 előtti és azt követő – gyakorlatára, ezek felhívása hol és hogyan jelenik meg a bíróság döntésében, érdemben befolyásolja-e azt.

A tanulmány a következő szerkezeti logikát követi: 1. a módszertan részletesebb bemutatása és néhány adat ismertetése; 2. a tulajdonhoz való jogra vonatkozó esetjog áttekintése az Alkotmánybíróság gyakorlatában 2012-től; 3. a rendes bírói gyakorlat esetkörökre bontott bemutatása; 4. az Alkotmánybíróság panaszeljáráásban indult esetjogának és az alapul fekvő rendes bírósági ügyeknek az elemzése; 5. következtetések levonása és javaslatok megfogalmazása.

1. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A tulajdonhoz való jogra vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlatnak a rendes bírósági döntésekben való megjelenése értékeléséhez mindenekelőtt össze kellett gyűjteni a releváns, rendes bírósági és bírósági ítélet ellen benyújtott ügyekben 2012. január 1-jét követően hozott alkotmánybírósági döntéseket. A módszertan tárgyszavas kereséssel alapult, amelyet a rendes bírósági döntések esetében Zódi Zsolt folytatott le¹, az

* Egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

¹ Lásd ZÓDI Zsolt: *Alaptörvényre és alkotmánybírósági határozatokra történő hivatkozások a magyar rendesbírósági ítéletekben. Módszertani és általános megjegyzések a kvalitatív kutatáshoz*, (kézirát), GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – VADÁSZ Vanda: *Eltérő alapjogértelmezések a rendes bíróságok és az*

Alkotmánybíróság esetében pedig magam végeztem el. Zódi Zsolt gyűjtése és az AB honlapján alkalmazott kereséssel (alkotmányjogi panasz, befejezett ügy, 2012–2016) kapott adatokat megtisztítottam. Ennek eredményeként a 2012-es évből négy, 2013-ból öt, 2014-ből 33, 2015-ből négy, a 2016-os évből pedig két határozattal dolgoztam. Ezenkívül további négy felülvizsgált bírósági ítéletet és három alsóbb bíróságok által meghozott ítéletet vontam vizsgálat alá.

A tulajdonhoz való jogra való hivatkozások (akár a XIII. cikke, akár az alkotmánybírósági gyakorlatra) a következőképpen csoportosíthatók: általános szerződési feltételek érvénytelenségi vélelmének megdöntése, taggyűlési határozat hatályon kívül helyezése, kisajátítás, egyéb közigazgatási határozat felülvizsgálata (adó, tb, illeték, reklámtábla, építésügyi hatóság, közlekedési hatóság, közterület használata, ingatlan-nyilvántartás, kártérítés).

Az Alkotmánybíróság honlapján a keresés eredményeként 2014-ből egy, 2015-ből három és 2016-ból öt találat jelent meg. A számítógépes keresés kvalitatív ellenőrzése kimutatta, hogy egy 2015-ben született ügy is relevánsnak minősíthető, így hozzáadódik a fenti számokhoz. Az AB-határozatok esetében azt is vizsgáltam, hogy az ügy alapjául szolgáló bírósági határozat hivatkozott-e az Alaptörvényre vagy az alkotmánybírósági gyakorlatra az alapügyben vagy a felülvizsgálat során. A vizsgálatot nehezítette, hogy az Alkotmánybíróság közzétett adatain vagy az AB-határozatban, végzésben foglalt adatok alapján keresett határozat(ok) a rendes bíróság (birosag.hu) hivatalos és nyilvános adatbázisában sokszor nem volt(ak) fellelhető(k).

A következő részben azt vizsgálom, hogy milyen megállapításokat tartalmaznak az összegyűjtött AB-határozatok, azaz mi az a jogtartalom, amelyet a rendes bíróságnak figyelembe kell vennie, alkalmaznia kell.

2. A TULAJDONHOZ VALÓ JOG AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN 2012-TŐL

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépését követően számos ügyben döntött a tulajdonhoz való jog kérdésében.² Ezeknek az ügyeknek a nagy része azonban nem a kutatás alapjául szolgáló eljárásban keletkezett³, ugyanakkor – lenti összegző – említésüknek kettős oka van. Az egyik, hogy általuk teljesebb képet kaphatunk a tulaj-

Alkotmánybíróság gyakorlatában a bírói kezdeményezések tükrében (kézirat). Az eredeti és a tisztított Excel táblázatokat lásd a mellékletben.

² Lásd pl. a már említett szövetkezetek integrációjának ügyét [20/2014. (VII. 3.) AB határozat], a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról szóló törvény elbírálását [23/2013. (IX. 25.) AB határozat], a végtörlesztési törvényről szóló 3048/2013. (II. 28.) AB határozatot, az állami beavatkozás indokoltságáról szóló 34/2014. (XI. 14.) AB határozatot (a Kúria jogegységi határozata), az aránytalan tulajdonkorlátozást megállapító 32/2015. (XI. 19.) AB határozatot (a károsultak kárrendezése és közvetve a pénzügyi szektor stabilitásához való hozzájárulás, az ügyfeleknek a szektor megbízható működésébe vetett bizalmának a helyreállítása nem állt arányban a tulajdonkorlátozás súlyával).

³ A panaszeljárásról lásd NASZLADI Georgina: *Alkotmányjogi panasz a magyar alapjogvédelem rendszerében*. Doktori értekezés (Pécs: 2016).

donhoz való jogra vonatkozó 2012 utáni alkotmánybíróági gyakorlatról. A másik ok, hogy az Alkotmánybíróság az Alkotmány alapján hozott határozatai tartalmát⁴ lényegében⁵ fenntartotta az Alaptörvény XIII. cikkének⁶ értelmezése során is.

A 3009/2012. (VI. 21.) AB határozatban a testület megállapította (bírói kezdeményezés egyedi normakontroll tárgyában): „A tulajdonhoz való jogot tartalmilag megegyező megfogalmazásban tartalmazta az Alkotmány 13. § (1) bekezdése is. Az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság feladata az Alaptörvény védelme. Megállapítható, hogy a tulajdonhoz való jogot, mint alapjogot, az Alkotmányhoz hasonlóan az Alaptörvény is garantálja, így a tulajdonhoz való jog értelmezése során az Alkotmánybíróság által korábban tett megállapítások továbbra is irányadónak tekinthetők.”

A 20/2014. (VII. 3.) AB határozat a korlátozásokkal kapcsolatban kifejti (törvény ellen benyújtott alkotmányjogi panasz):

„Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy az Alkotmánybíróság két évtizedes gyakorlata szerint [64/1993. (XII. 22.) AB határozat] »[a]z alkotmányi tulajdonvédelem köre és módja nem szükségképpen követi a polgári jogi fogalmakat. A szükséges és arányos korlátozásnak, illetve a tulajdonjog lényeges tartalmának ugyanis nincs polgári jogi megfelelője. A tulajdonjog részjogosítványai [...] nem azonosíthatók a tulajdonhoz való jog alkotmányi védelmet élvező lényeges tartalmával. [...] Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni. Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme mindig konkrét; függ a tulajdon alanyától, tárgyától és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. A másik oldalról nézve: ugyanezen szempontoktól függően az adott fajta közhatalmi beavatkozás alkotmányos lehetősége a tulajdonjogba más és más.« (ABH 1993, 373, 379–380.). Ugyanez a határozat kimondta: »Az alapjogi tulajdonvédelem sajátosságai miatt az állami beavatkozás alkotmányossága megítélésének súlypontja, az alkotmánybíróági értékelés voltaképpen tere a cél és az eszköz, a közérdek és a tulajdonkorlátozás arányosságának megítélése lett. Az alapjogkorlátozás szükségessége, illetve elkerülhetetlensége vizsgálatánál itt eleve figyelembe kell venni, hogy

⁴ Erről lásd többek között MENYHÁRD Attila: „A tulajdon alkotmányos védelme” *Polgári Jogi Kodifikáció* 2004/5–6; DRINÓCZI TíMEA: *Gazdasági alkotmány és gazdasági alapjogok* (Budapest–Pécs: Dialóg Campus 2007); TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány 2008); SALÁT Orsolya – SONNEVEND Pál: „13. § [A tulajdonhoz való jog]” In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja* (Budapest: Századvég² 2009) 451–485.

⁵ A megállapítás akkor is igaz, ha a tulajdonhoz való jog védelme tekintetében az adott esetben a meglévő tesztek nem megfelelően alkalmazta. Lásd pl. a 20/2014. (VII. 3.) AB határozatot – amely a tulajdonhoz való jog korlátozhatóságának szintjét emelte – és annak kritikáját: DRINÓCZI TíMEA: „A szemi-procedurális felülvizsgálat európai és magyar gyakorlat” In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): *Jog és politika határán. Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 283–316.

⁶ A 2012-t követő gyakorlatról lásd pl. DRINÓCZI TíMEA: „A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben” *Jogtudományi Közöny* 2012/5; TÉGLÁSI András: „Az alapjogok hatása a magánjogi viszonyokban az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Alaptörvény hatálybalépését követő első három évben – különös tekintettel a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelmére” *Jogtudományi Közöny* 2015/3; PONGRÁCZ Alex: „Gondolatok a tulajdon(jog)ról, figyelemmel az Alaptörvény szabályozására” *dfk-online.sze.hu/images/egyedi/bihari/pongr% C3%A1cz.pdf*; STUMPF István: *A tulajdonhoz való jog*. Előadás, Győr, 2016. március 3.

az Alkotmány 13. § (2) bekezdése a kisajátításhoz csupán a közérdeket kívánja meg, azaz, ha az értékgarancia érvényesül, ennél szigorúbb szükségesség nem alkotmányos követelmény. A tulajdon társadalmi és gazdasági szerepe, különösen az egyes szabályozó intézkedések beleilleszkedése adott gazdaságpolitikai feladatokba, egyébként is sokkal nehezebbé teszi a szükségesség vagy elkerülhetlenség megállapítását, mint más alapjogok esetében, ahol inkább lehetséges általános érvényű viszonyítás. Demokratikus társadalomban természetes, hogy a tulajdont érintő gazdasági és szociális kérdésekben a közérdeket igen eltérően ítélik meg. A törvénnyel érvényesített közérdek alkotmánybíróági vizsgálata ezért nem a törvényhozó választásának feltétlen szükségességére irányul, hanem – még ha formálisan nem is a közérdek fennállására irányul, hanem a szükségesség-arányosság ismérveit alkalmazza – arra kell szorítkoznia, indokolt-e a közérdekre hivatkozás, illetve, hogy a közérdekű megoldás nem sért-e önmagában is valamely más alkotmányos jogot [...]. A közérdek és a tulajdonkorlátozás arányossága vizsgálatánál viszont az Alkotmánybíróság általában is meghatározhatja azokat az ismérveket, amelyek a beavatkozás alkotmányosságát eldöntik. Ezzel ellensúlyozhatja azt a kényszerű veszteséget, amelyet a jogbiztonság közérdek szükségességének korlátozott felülvizsgálata miatt szenved. Aránytalannak tekinti például az Alkotmánybíróság a tulajdonkorlátozást, ha annak időtartama nem kiszámítható. [...] Más esetekben a tulajdonkorlátozás arányosságához szükséges lehet a kártalanítás.« (ABH 1993, 373, 381–382.).

[155] A tulajdonhoz való jog tehát nem minősül korlátozhatatlan alapjognak: az Alaptörvényben foglalt feltételek teljesülése estében – a megfelelő alapjogi garanciák tiszteletben tartása esetében – az állami beavatkozás nem kizárt. Különös jelentőséggel bír e körben az a tény, hogy amint azt az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének második mondata is deklarálja, »a tulajdon társadalmi felelősséggel jár«. A tulajdon korlátozását megvalósító szabályok alkotmányossági megítélésekor tehát az Alkotmánybíróság a korábbi Alkotmány alapján kialakított gyakorlatára támaszkodott, figyelembe vette azonban azt is, hogy az Alaptörvény maga hangsúlyozza a tulajdon társadalmi felelősségét, nemzetgazdasági, szociális funkcióját és ezek összefüggésrendszerét, a tulajdon ebből adódó kööttségeit is.

[156] A támadott rendelkezésekkel összefüggésben azt kellett megvizsgálnia az Alkotmánybíróságnak, hogy amennyiben azok a tulajdonhoz való jog korlátozását valósítják meg, akkor e korlátozásra – az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében irtaknak megfelelően – más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, illetve a közérdek védelme érdekében került-e sor, s a korlátozás arányossága megállapítható-e.

[157] A tulajdonjogot érintően a korlátozásoknak klasszikusan két csoportját lehet elkülöníteni. A tulajdon elvétele (államosítás, kisajátítás) a legsúlyosabb beavatkozás, hiszen ez a tulajdon feletti – rendelkezési – jogosultságokat, a tulajdon minden részjogosítványát teljes egészében megszünteti. A második csoportba a tulajdon használatát szabályozó rendelkezések (tipikusan pl. építési előírások), illetve a tulajdont terhelő közterhek (pl. adók) fizetésére vonatkozó szabályok tartoznak. Ugyanakkor e hagyományos csoportosítás mellett létezik egy harmadik csoport is: ezt a csoportot azok az állami beavatkozások képezik, melyek nem sorolhatók az előző két csoportba, nem

szüntetik meg teljes mértékben a tulajdonosnak a dologhoz fűződő jogosítványait, de mégis lényeges – akár a kisajátításhoz mérhető – módon érintik a tulajdon tárgyát, korlátozzák (pl. gyengítik) a tulajdonos jogait.”

A 34/2015. (XII. 9.) AB határozatban az Alkotmánybíróság⁷ „megállapította, hogy az a tulajdonkorlátozás, amely a tulajdonos jogi autonómiáját annak beleegyezése nélkül egyoldalúan úgy korlátozza, hogy az a kártalanítási igény érvényesítésére vonatkozó jogalap keletkezését kifejezetten megtiltja, aránytalanul tulajdonkorlátozó”.

A 4/2016. (III. 1.) AB határozat – amely alkotmányellenessé és konkrét ügyben nem alkalmazhatóvá nyilvánította a gyermekgondozási díjra jogosultak közül kizáró rendelkezést – megismétli a korábbiakat, fenntartva a 2012 előtti gyakorlatot is (bírói kezdeményezés törvény ellen). Ennek körében idézi például a 20/2014. (VII. 3.) AB határozatot és a 45/1995. (VI. 30.) AB határozatot:

„A tulajdon alkotmányjogi fogalma nem azonos a tulajdon polgári jogi definíciójával, annál tágabb, és az alkotmány a tulajdonjogot mint az egyéni cselekvési autonómia hagyományos anyagi alapját részesíti alapjogi védelemben. Az alkotmányos védelemnek úgy kell követnie a tulajdon társadalmi szerepének változását, hogy közben ugyanezt a védelmi feladatot elláthassa. Amikor tehát az egyéni autonómia védelméről van szó, az alapjogi tulajdonvédelem kiterjed a tulajdon egykori ilyen szerepét átvevő vagyoni jogokra, illetve közjogi alapú jogosítványokra is (például társadalombiztosítási igényekre). A kötelező biztosítás mind az egyén cselekvési autonómiáját, mind ennek hagyományos anyagi alapját, tulajdonhoz való jogát korlátozza. Ez az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében nem jelenti a tulajdonhoz való jog alkotmányellenes korlátozását, kivéve, ha az értékgarancia elve csorbul. Ilyen esetben a járulékfizetési kötelezettséget biztosítottá válás nélkül előíró törvényi rendelkezés alkotmányellenes.”

Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat így összegez:

„A tulajdonhoz való jog tartalmának legalaposabb kifejtését a 64/1993. (XII. 22.) AB határozat tartalmazza, melynek 2012 utáni alkalmazhatóságát az Alkotmánybíróság számos határozata megerősítette. [18/2015. (VI. 15.) AB határozat, Indokolás [26]; 25/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [59]] Eszerint a tulajdonhoz való jog fogalma »nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével; azaz sem a birtoklás, használat, rendelkezés részjogosítványaival, sem pedig negatív és abszolút jogként való meghatározásával. Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni. Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme mindig konkrét; függ a tulajdon alanyától, tárgytól és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. A másik oldalról nézve: ugyanezen szempontoktól függően az adott fajta közhatalmi beavatkozás alkotmányos lehetősége a tulajdonjogba más és más« [64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 369, 179.]. A polgári jogi tulajdonfogalomtól való elhatárolás azonban nem eredményezi a tulajdonjog részjogosítványai alkotmányos védelmének teljes körű hiányát. A tulajdonhoz való jog – azon belül a tulajdonjog részjogosítványainak – korlátozása akkor alkotmányellenes (alaptörvény-ellenes), ha az elkerülhetetlen, tehát kény-

⁷ Erről a határozatról bővebben lásd alább.

szerítő ok nélkül történik, továbbá, ha a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan. Az állam egyfelől – az alkotmányos kivételek lehetőségétől eltekintve – köteles tartózkodni a magán- vagy jogi személyek tulajdonosi szférájába való behatolástól, másfelől köteles megteremteni azt a jogi környezetet, azt az intézményi garanciát, amely a tulajdonhoz való jogot diszkrimináció nélkül működőképessé teszi [3009/2012. (VI. 21.) AB határozat, Indokolás [50]]. Mindemellett az Alkotmánybíróság megállapította, hogy alapjogi védelem illeti meg azt is, akinek a tulajdonszerzéshez kétségtelen jogcíme van. A jogcím akkor kétségtelen, ha az egyértelmű” [3387/2012. (XII. 30.) AB végzés, Indokolás [16]; 3177/2014. (VI. 18.) AB végzés, Indokolás [24]] [31].”

A tulajdonhoz való jogra irányuló gyakorlat összegzése – más összefüggésben – a 3074/2016. (IV. 18.) AB határozatban jelenik meg, amely határozatra később még visszatérek:

„Emlékeztet az Alkotmánybíróság arra, hogy a 26/2013. (X. 4.) AB határozat úgy értelmezte a tulajdon védelméhez való jogot, hogy az Alaptörvény tulajdoni klauzulája – az Alkotmánybíróság eddigi következetes gyakorlata és főszabály szerint [64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373.; 10/2001. (IV. 12.) AB határozat, ABH 2001, 123., illetve 819/B/2006. AB határozat, ABH 2007, 2038, 2041.] – csak a már megszerzett tulajdont (Indokolás [193]), illetve kivételes esetekben a tulajdoni várományokat védi [3209/2015. (XI.10.) AB határozat, Indokolás [65]]. [37] Az államnak tehát nincs kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt a tulajdonszerzéshez vagy a tulajdon élvezetéhez segítse [35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197., 201.; 936/D/1997. AB határozat, ABH 1999, 615., 619.]. [38] Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való alapjog korlátozása körében utal arra a több határozatában is kifejtett elvre, amely szerint az állami büntetőhatalom monopóliumából egyértelműen következik a társadalmilag káros cselekményekkel szembeni büntetőjogi kontrollrendszer megteremtésének, a büntető igény érvényesítésének, a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás alkotmányos feltételek szerinti működtetésének kötelezettsége. Ez az alkotmányos kötelezettség indokolja, hogy az állami büntetőhatalmat gyakorló szervek hatékony eszközöket kapjanak feladataik teljesítéséhez, még akkor is, ha ezek az eszközök lényegüket tekintve súlyosan jogkorlátozók [61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280., 281.; 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 240., 247.; 13/2002. (III. 20.) AB határozat; legutóbb: 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [58], 23/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [39]]. A bűncselekmények ugyanis éppen más személyek alapvető alkotmányos jogait veszélyeztetik vagy sértik. A terhelt alkotmányos alapjogainak korlátozása a büntetőeljárásban ezért más személyek, illetve a társadalom védelme érdekében történik [3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [58]].” [36]

3. A RENDES BÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK ESETKÖRÖK SZERINTI FELDOLGOZÁSA

Az ítéletek feldolgozásának módszere a következő: ahol lehet, röviden összegzem, hogy mi volt az ügy lényege, ki és hogyan hívja fel a XIII. cikket és/vagy az Alkotmánybíróság gyakorlatát. Ha az Alaptörvényre vagy az alkotmánybírósági gyakorlatra a perbeli fél hivatkozik, akkor megvizsgálom, hogy reflektál-e erre a bíróság, és ha igen, azt hogyan teszi.

3.1. ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK ÉRVÉNYTELENSÉGI VÉLELMÉNEK MEGDÖNTÉSE IRÁNTI PEREK

Az általános szerződési feltételek (ÁSZF) érvénytelenségi vélelmének megdöntése iránti pereket tárgyaló ítéletekből 16-ot találtunk, amelyek közül egy 2015-ből, a többi 2014-ből való. Az eljáró bíróságok az összes ügyben elutasították a keresetet vagy jóváhagyták az elsőfokú bíróság hasonló tartalmú döntését. A bíróságok az ügyekben többek között a *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt* és az annak háttérét adó 2/2014. PJE-t alkalmazták.

A keresetekben a felperesek jellemzően hivatkoztak a XIII. cikk bekövetkező sérelmére, illetve kérték a bíróságot, hogy az eljárás felfüggesztése mellett egyedi normakontroll-eljárást kezdeményezzen az Alkotmánybíróságnál. Az alperesek minden esetben érdemi kifogást emeltek.

A bíróságok indokolása hasonló, az alkotmánybírósági eljárás kezdeményezését elutasítják, és érdemben nem foglalkoznak a tulajdonhoz való jog sérelmének kérdésével. Az ítéleteket az alábbiak szerint lehet csoportosítani:

3.1.1. Az első fajta ítélettípus mintahatározatának a Fővárosi Törvényszék G. 43.519/2014/6. sz. ítélete tekinthető.⁸ Az alperes érdemi ellenkérelmében annak indokolása szerepel, hogy a törvény miért nem sérti a tulajdonhoz való jogot [nevesíti a XIII. cikket, és hivatkozza a 20/2014. (VII. 3.) AB határozatot]. A bíróság az ítélet jogi indokolás részében erre érdemben nem reagál, az ügyet lényegében a 2/2014. PJE alapján dönti el. Elutasítja viszont az Alkotmánybíróság előtti eljárás kezdeményezésére irányuló kérelmet. Ennek több variációja is van.

A lábjegyzetben hivatkozott egyéb ügyek némelyikében a felperes az alkotmánybí-

⁸ Bíró: Szunyogh Zsófia. Lásd továbbá Fővárosi Törvényszék G.43.382/2014/9. Bíró: Szunyogh Zsófia. A tulajdonhoz való jog sérelmével kapcsolatban ugyanez a szöveg lásd Határozat 191–192., az AB eljárásának indításával kapcsolatban lásd Határozat 271., Fővárosi Törvényszék G.43.833/2014/10. Bíró: Bata Tímea. A tulajdonhoz való jog sérelmével kapcsolatban ugyanez a szöveg lásd Határozat 66–67., az AB eljárásának indításával kapcsolatban lásd Határozat 98.; Fővárosi Törvényszék G.43.833/2014/10. Bíró: Bata Tímea. A tulajdonhoz való jog sérelmével kapcsolatban ugyanez a szöveg lásd Határozat 66–67., az AB eljárásának indításával kapcsolatban lásd Határozat 98., az AB eljárásának indításával kapcsolatban ugyanez a szöveg: Fővárosi Törvényszék 40.319/2015/8. Bíró: Bata Tímea, Határozat 126. Ebben az ügyben a felperes a tulajdonhoz való jogával kapcsolatban csak közjogi eljárások indítását kezdeményezte.

rósági eljárás kezdeményezésnek indokaként – ellentétben az itt bemutatandó határozattal (G. 43.519/2014/6. sz. ítélet) – kifejezetten megjelöli a XIII. cikk sérelmét. Ez azonban a bíróság végkövetkeztetésén nem változtat.

A tulajdonhoz való joggal kapcsolatosan az alperes érdemi ellenkérelme:

„4. A Fogykölcstv. nem sérti a tulajdonhoz való jogot

1. Elsődlegesen azt szükséges rögzíteni, hogy az egyes ÁSZF-rendelkezőkből eredő, a szerződések egyoldalú módosítását lehetővé tevő rendelkezésekből fakadó jogok nem tartoznak az Alaptörvény XIII. cikkének hatálya alá, nem képeznek tulajdonjogot. Még ha azonban a fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő kötelmi jogosítványokat az alkotmányos értelemben vett tulajdon védelme alá vonjuk is, a tulajdon az Alaptörvény értelmében közérdekből korlátozható, ha a korlátozás arányos. A Fogykölcstv. ilyen közérdekű, arányos korlátozást valósít meg azzal, hogy a Kúria döntéseinek megfelelően deklarálja a 4. § (1) bekezdésben, mikor minősül az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó szerződéses kikötés tisztességtelennek. A korlátozás közérdekű, hiszen a fogyasztók igen széles rétegeinek érdekét szolgálja, és arányos is, hiszen a Kúria mérlegelését követve igazságos teherelosztást eredményez a pénzintézet és a fogyasztó között. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a tulajdonjog korlátozása az arányosság elve szerint ítélandó meg azzal, hogy a tulajdonhoz való jog esetében – eltérően az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglaltaktól – a pusztán közérdek is legitim jogkorlátozási indok.

2. Mindezt az Alkotmánybíróság a 20/2014. (VII. 3.) AB határozatban a következőképp foglalta össze: »Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy az Alkotmánybíróság két évtizedes gyakorlata szerint [64/1993. (XII. 22.) AB határozat] ,[a]z alkotmányi tulajdonvédelem köre és módja nem szükségképpen követi a polgári jogi fogalmakat. A szükséges és arányos korlátozásnak, illetve a tulajdonjog lényeges tartalmának ugyanis nincs polgári jogi megfelelője. [...] Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni. Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme mindig konkrét; függ a tulajdon alanyától, tárgyától és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. [...]’ (ABH 1993, 373., 379–380.). Ugyanez a határozat kimondta: »Az alapjogi tulajdonvédelem sajátosságai miatt az állami beavatkozás alkotmányossága megítélésének súlypontja, az alkotmánybírósági értékelés voltaképpen tere a cél és az eszköz, a közérdek és a tulajdonkorlátozás arányosságának megítélése lett. [...] Demokratikus társadalomban természetes, hogy a tulajdont érintő gazdasági és szociális kérdésekben a közérdeket igen eltérően ítélik meg. A törvénnyel érvényesített közérdek alkotmánybírósági vizsgálata ezért nem a törvényhozó választásának feltétlen szükségességére irányul, hanem – még ha formálisan nem is a közérdek fennállására irányul, hanem a szükségesség-arányosság ismérveit alkalmazza – arra kell szorítkoznia, indokolt-e a közérdekre hivatkozás, illetve, hogy a közérdekű megoldás nem sért-e önmagában is valamely más alkotmányos jogot.« (ABH 1993, 373., 381–382.).⁹

A felperes az Alkotmánybíróság előtti egyedi normakontroll kezdeményezésére és az eljárás felfüggesztésére tett indítványt, ezt azzal indokolva, hogy a törvénynek a

⁹ Határozat, 185–186.

kérelemben megjelölt rendelkezései sértik a jogállamiság elvét, a szerződési szabadságot, a bírósághoz fordulást és a tisztességes eljárás alapjogát, a hatalommegosztás elvét és a bírói függetlenséget.

A törvényszék szerint azonban „az eljáró bíró kezdeményezheti az Alkotmánybírósági eljárást, ha az előtte folyamatban lévő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek Alaptörvény-ellenességét észleli, azonban az eljáró bíró csak azon jogszabály illetve jogszabályi rendelkezés Alaptörvény-ellenességének megállapítására tehet indítványt, amelyet a konkrét ügy elbírálása során kifejezetten alkalmaznia kell vagy kellene. Az Alkotmánybírósági eljárás kezdeményezésére vonatkozó kérelemben megjelölt 7. §, 8. §, 10. §, 12. §, 16. §, és 19. §. a konkrét ügy elbírálása során nem kerülnek alkalmazásra, ezért ezek tekintetében az Abtv. 25. § (1) bekezdése alapján Alkotmánybírósági eljárást az eljáró bíró nem kezdeményezheti.

A jelen eljárásban kifejezetten alkalmazott §-ok, az 1. § (1) bekezdése, a 4. §, 11. § tekintetében a bíróság nem észlelt Alaptörvény-ellenességet, ezért a bíróság a kérelmet elutasította.”¹⁰

Ennek másik verziója a Fővárosi Törvényszék G.43.301/2014/7. sz. ítélete.¹¹ Az alperes indokolása ebben az ügyben:

„...elsődlegesen azt szükséges rögzíteni, hogy az egyes ÁSZF-rendelkezőkből eredő, a szerződések egyoldalú módosítását lehetővé tevő rendelkezésekből fakadó jogok nem tartoznak az Alaptörvény XIII. cikkének hatálya alá, nem képeznek tulajdonjogot. Még ha azonban a fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő kötelmi jogszabályokat az alkotmányos értelemben vett tulajdon védelme alá vonjuk is, a tulajdon az Alaptörvény értelmében közérdekből korlátozható, ha a korlátozás arányos. Az Fktv. ilyen közérdekű, arányos korlátozást valósít meg azzal, hogy – a Kúria döntéseinek megfelelően – deklarálja a 4. § (1) bekezdésben, hogy mikor minősül az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó szerződéses kikötés tisztességtelennek. A korlátozás közérdekű, hiszen a fogyasztók igen széles rétegeinek érdekét szolgálja, és arányos is, hiszen a Kúria mérlegelését követve igazságos teherelosztást eredményez a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a tulajdonjog korlátozása az arányosság elve szerint ítélandó meg azzal, hogy a tulajdonhoz való jog esetében – eltérően az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglaltaktól – a pusztán közérdek is legitím jogkorlátozási indok.”¹²

Az egyedi normakontrollal kapcsolatban a bíróság indokolása: „A Törvényszék a felperesi indítványt elutasította, mert alaptörvény-ellenességet a perben alkalmazandó jogszabály vonatkozásában nem észlelt. Az Fktv. – amint az a törvény címéből és a törvény jogalkotói indokolásából is megállapítható –, a Kúria 2/2014. PJE határozatában és a 2/2012. PK Véleményben rögzített elveket emelte jogszabályi szintre, és állított fel törvényi vélelmet ezen elvek mentén.”¹³

¹⁰ Határozat, 264–265.

¹¹ Bírók: Donner Andrea Mária, Kísrákó Annamária, Gáll Edit.

¹² Határozat, 57.

¹³ Határozat, 61.

3.1.2. A másik esetkör, amikor az ítélet indokolásában csak az eljárások indításának kezdeményezése és annak elutasítása szerepel. A felperes általában azt indítványozta, hogy a bíróság kezdeményezze a 2/2014. PJE kúriai határozat, valamint a törvény alaptörvény-ellenességének a megállapítását, mert az sérti többek között a tulajdonhoz való jogot.¹⁴

Az egyik bíróság szerint a felperesnek az alkotmánybíróági eljárás kezdeményezésére irányuló kérelme nem megalapozott az alábbi indokok szerint:

„a) a 2/2014. PJE 1. és 3. pontja jelen perben nem alkalmazandó, így ezek tekintetében az Alkotmánybíróóság eljárásnak kezdeményezése fel sem merülhet.

b) a 2. pontja tekintetében viszont a bíróság a PJE és az alaptörvény összevetése alapján nem észlelte a PJE alaptörvény-ellenességét. Az elutasító végzését külön nem indokolta, hiszen ez azt jelentené, hogy a bíróság normakontrollt végezne, mert ebben az esetben meg kellene állapítani, hogy egy adott jogegységi határozat nem alaptörvény-ellenes. Az alkotmányossági normakontrollt azonban csak az Alkotmánybíróóság végezheti el (BH 1994.448 jogeset).

c) a 2014. évi XXXVIII. törvény 1. § (6)–(7), 3. §, valamint 17. § (3)–(5) és (7) bekezdései kapcsán az Abtv. 25. § (1) bekezdésében írt feltételek nem állnak fenn, hiszen a konkrét ügy elbírálása során ezeket a szabályokat a bíróságnak nem kell alkalmazni. Erre tekintettel nincs helye az alkotmánybíróági eljárás kezdeményezésének a hivatkozott törvény 1. § (6) és (7) bekezdése, 3. § (5) bekezdése, 16. §-a, 17. § (3), (5), (6) bekezdései tekintetében.

d) a bíróság nem észlelt alaptörvény-ellenességét a 2014. évi XXXVIII. törvény 1. § (1) és (3) bekezdése, a 4. § (1) és (3) bekezdése, a 7. § (7) bekezdése, a 8. § (1) bekezdése, a 9. § (3) bekezdése, a 10. § (1), (2), (3), (4) és (5) bekezdései, a 13. § (1), valamint (4)–(7) bekezdései, a 15. § (1), valamint (4) bekezdése tekintetében. A kérelem elutasításán kívül a bíróság nem köteles indokolni ezt a döntését, hiszen az indítvány elutasításának indokolása azt jelentené, hogy normakontrollt végez, mivel meg kellene állapítani, hogy egy adott jogszabály nem alaptörvény-ellenes (BH 1994.448 jogeset).¹⁵

Egy másik ügyben a bíróság az Alkotmánybíróóság eljárásának kezdeményezésére irányuló kérelem „...elutasítását arra tekintettel nem indokolja, hogy magából a kérelem elutasításának tényéből, s annak az Alkotmánybíróásgról szóló 2011. évi CLI. törvény 25. § (1) bekezdésének fentebb már idézett szövegével való egybevetéséből megállapítható a döntés indoka, nevezetesen, hogy a bíróság a 2014. évi XXXVIII. törvény, továbbá a 2/2014. PJE határozat alaptörvény-ellenességét, illetőleg nemzetközi szerződésbe ütközését nem észlelte. Az Alkotmánybíróóság eljárásának kezdeményezésére irányuló kérelem elutasításának ezen túlmenő indokolását a bíróság azért tartotta mellőzendőnek, mert ezzel a bíróság tulajdonképpen az Alkotmánybíróóság feladat- és hatáskörébe tartozó tevékenységet, normakontrollt végezne akkor, amikor azt indokolná, hogy álláspontja szerint a Törvény és a 2/2014. PJE határozat az Alaptörvénybe, illetőleg a vonatkozó nemzetközi szerződésbe ütközik-e vagy sem, illetőleg miért, milyen okból.”¹⁶

¹⁴ Emellett még: a jogállamiság elvét, a tisztességes eljáráshoz való jogot, valamint a bírák függetlenségét.

¹⁵ Fővárosi Törvényszék G.43.297/2014/18., bíró: Darákné Nagy Szilvia. Határozat, 298–299.

¹⁶ Fővárosi Törvényszék G.43.425/2014/8., bírók: Mohácsy Gábor, Sas Tamás, Szilágyi Aranka. Határozat, 60.

Egyes bíróságok más megoldást vagy indokolást is választanak: „...a bíróság a felperesnek az Alkotmánybíróság előtti eljárás kezdeményezésére, egyidejűleg a per tárgyalásának felfüggesztésére [...] irányuló kérelmét a tárgyaláson hozott III. és IV. számú, indokolással ellátott végzésekben elutasította.”¹⁷

A Fővárosi Törvényszék egy másik ügyben is külön végzéssel utasította el ezt a kérelmet, mert nem észlelt olyan alaptörvény-ellenességet az alkalmazandó jogszabályok körében, amely azt indokolta volna. Hozzátette: „A bíróság álláspontja szerint a perbeli jogkérdés az Árfolyamréstv.-ben rögzített szabályok mellett is a bírósági eljárással kapcsolatos alkotmányossági követelményeknek megfelelően eldönthető.”¹⁸

A bíróság e határozatát a Fővárosi Ítéltábla jóváhagyta, mivel „[a] felperes alaptalanul hivatkozott arra, hogy az elsőfokú bíróság indokolási kötelezettségének nem tett eleget. Ezzel szemben tényszerűen megállapítható, hogy az elsőfokú ítélet tartalmaz indokolást a felperes alkotmánybírósági eljárás kezdeményezése iránti kérelme elutasítása körében; ennél részletesebb, a felperes alkotmányossági aggályaira kiterjedő indokolásra a bíróság nem köteles, az ugyanis az érintett jogszabály alkotmányosságának értékelését jelentené, amely nem a bíróság, hanem az Alkotmánybíróság feladata (BH 1994.448.).”¹⁹

3.1.3. A hasonló érvelést felmutató fővárosi ítéltáblai ítélet²⁰ és egy fővárosi törvényszéki ítélet²¹ volt az alapja annak a kúriai ítéletnek²², amellyel kapcsolatban a 3143/2015. (VII. 24.) AB határozat kimondta:

„[25] 1.4. Az indítványozó – az Abtv. 27. §-a alapján – az általános szerződési feltételekhez kapcsolódó tisztességtelenségi vélelem megdöntése tárgyában hozott bírósági ítéletekkel összefüggésben elsősorban az ügyben eljáró bíróságok jogértelmezését sérelmezte, illetve kifogásolta, hogy azok nem függesztették fel eljárásukat az Alkotmánybíróság eljárásnak kezdeményezése céljából. Az indítványozó a bírósági ítéletekkel összefüggésben nem jelölte meg azon, az Alaptörvényben biztosított jogát, amelyet a támadott ítéletek sértenek, ezért kérelme e részben nem felel meg az Abtv. 52. § (1b) bekezdés d) pontjának, így azt az Alkotmánybíróság az Abtv. 64. § d) pontja alapján visszautasította. Az Alkotmánybíróság mindazonáltal megjegyzi, hogy az indítványozó nagyobb részben a bíróságok jogértelmezését sérelmezte, amelynek tisztán törvényességi szempontú felülvizsgálata – az Alkotmánybíróság kialakult gyakorlata értelmében – nem tartozik az Alkotmánybíróság hatáskörébe {lásd: 3003/2012. (VI. 21.) AB végzés, Indokolás [4]}.”

¹⁷ Fővárosi Törvényszék G.43.323/2014/8., bíró: Kis Tamás. Határozat, 47.

¹⁸ Fővárosi Törvényszék G.43467/2014/8., bíró: Gőr Zoltán, 126. Lásd még hasonló szöveggel Fővárosi Törvényszék G.43587/2014/6., bíró: Henzsel Annamária, Vasady Lóránt, Gőr Zoltán, 541.

¹⁹ Fővárosi Ítéltábla Pf.21463/2014/6., bíró: Czukorné Farsang Judit, Benedek Szabolcs, Magosi Szilvia, 11. Lényegét tekintve hasonlóképpen érvelt: Fővárosi Ítéltábla Gf.40558/2014/6., bíró: Mika Ágnes, Gáspár Mónika, Kurucz Zsuzsánna, 26.; Fővárosi Ítéltábla Gf.40572/2014/5., bíró: Gál Judit, Rutkai Éva, Molnár József, 32.; Fővárosi Ítéltábla Gf.40610/2014/7., bíró: Gál Judit, Rutkai Éva, Molnár József, 27.

²⁰ Fővárosi Ítéltábla Gf.40558/2014/6., bíró: Mika Ágnes, Gáspár Mónika, Kurucz Zsuzsánna.

²¹ Fővárosi Törvényszék 136.G.43.307/2014/7.

²² Kúria Gfv.VII.30.360/2014/7.

3.2. KISAJÁTÍTÁSI HATÁROZAT BÍRÓSÁGI FELÜLVIZSGÁLATA

A rendes bírósági joggyakorlatra vonatkozó keresés megtisztítását követően 2012-ből és 2014-ből két-két, míg 2013-ból egy ítéletet dolgoztam fel.

3.2.1. Mindegyik vizsgált ítélet – eltérő módon ugyan, de – alkotmányjogi kontextusba helyezi az alapul fekvő kisajátítási ügyben hozott közigazgatási határozat felülvizsgálatának alapot adó ügyet.

A Nyíregyházi Törvényszék 2012-ben²³ egy közbenső ítéletben elutasította a kisajátítási ügyben hozott határozat jogalapját támadó kereseti kérelmet. A földterület kisajátítására a terület kármentesítése céljából volt szükség (lásd hulladékkezelés, környezeti károkozás felszámolása stb.), aminek a jogalapját a tulajdonos felperes vitatta. Az alperesnek azonban jogszabályi kötelezettsége a hulladékkezelés mint közszolgáltatás. Ha ennek a tulajdonjog megszerzése elmaradásával tenne eleget a szennyező fizet elve alapján, akkor a tulajdonos felperest jogosulatlan előnyhöz juttatná.

A törvényszék a tulajdonhoz való jog védelmét, annak korlátozását és a kisajátítást alkotmányjogi és alapjogi kontextusba helyezte. Az ügyet a védendő értékek (közérdekű tevékenység előnyei és a tulajdonkorlátozással okozott kár) mérlegelésével döntötte el, amiben szerepet játszott az Alkotmány 13. §-a, az Alaptörvény XIII. cikke és kifejezett hivatkozás a társadalmi felelősségre, a XX. és XXI. cikk, a 35/2005. (IX. 29.) AB határozat²⁴, egyéb rendes bírósági ítéletek, az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 21-i 2004/35/EK irányelve, valamint az annak végrehajtását célzó kormányrendelet. A bíróság ezen túl teljes terjedelmében, átfogalmazva, de a forrás megjelölése nélkül idézte az Alaptörvény tervezetének – az akkori XII. cikkhez tartozó – indokolását:²⁵

„Az Alaptörvény szerint a tulajdonhoz való jog számos más alapvető jogtól eltérően nem egy eleve adott természetes állapotot jelöl, hanem csupán meghatározott társadalmi közegben az állam általi jogi szabályozás keretei között, annak előfeltételével létezik. A jogalkotó ugyan elismeri mindenkinek a tulajdonhoz való jogát, de kifejezésre juttatja a tulajdon társadalmi kötöttségét is, és társadalmi felelősséget társít hozzá. Ehhez kapcsolja garanciális elemként, hogy kisajátításra csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetben és módon teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett kerülhet sor.”²⁶

A bíróság az indokolásban külön figyelmet fordított a kisajátítás feltételeinek (sem az Alkotmánytól, sem a Ptk.-tól el nem térő) jogszabályi megfogalmazására. Ebből

²³ Nyíregyházi Törvényszék K.22263/2011/18.

²⁴ A bíróság ezt idézi: A kisajátítás a tulajdonjog elvonásának kivételes eszköze, amelynek akkor van helye, ha a jogalkotó – a törvényhozó – meghatározza azokat az eseteket, azoknak a közérdekű céloknak a körét, amelyek esetén kisajátításnak van helye.

²⁵ A tulajdonhoz való jog számos más alapvető jogtól eltérően nem egy eleve adott természetes állapotot jelöl, hanem csupán meghatározott társadalmi közegben, az állam általi jogi szabályozás keretei között, annak előfeltételével létezik. A Javaslát elismeri mindenki tulajdonhoz való jogát, ugyanakkor kifejezi a tulajdon társadalmi kötöttségét is, és társadalmi felelősséget társít hozzá. Garanciális elemként rögzíti a Javaslát, hogy tulajdon elvonására, kisajátítására csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett kerülhet sor.

²⁶ Határozat, 6.

– és a 35/2005. (IX. 29.) AB határozatból – arra következtetett, hogy mindez megerősíti a joggyakorlatban is megjelenő ismérvet, amely szerint a kisajátítási törvény szerinti jogcím vizsgálata körében a törvényi feltételeket együttesen kell vizsgálni és mérlegelni. Megállapította: „a valós, a döntő közérdekű cél – a terület kármentesítése – megvalósítására kizárólag az érintett ingatlanokon kerülhet sor [kisajátítási törvény 3. § c) pontja]; ennek feltétlen európai közösségi alapjogi megvalósítása olyan kötelező állami, önkormányzati feladat és tevékenység, melynek a közösségi előnyei a tulajdon elvonásával okozott kárt jelentősen meghaladják.”²⁷

Ugyancsak egy kisajátítási ügyben hozott határozat jogalapjáról volt szó a Győri Munkaügyi Bíróság egyik 2014-es ítéletében, amelynek fennálltát a bíróság megállapította.²⁸ Az ügyben adott közterület-fejlesztési cél csak a kisajátítandó ingatlanon valósulhat meg, de azt a tulajdonosok nem tudják véghezvinni, más alternatíva pedig nincsen. A felperes hivatkozott a XIII. cikk sérelmére, amelyre a bíróság érdemben, de AB határozatra való hivatkozás nélkül reagált. Ezt azonban minimálisan tette: felhívta a XIII. cikket – a társadalmi felelősségre való hivatkozás nélkül –, és megállapította, hogy azzal a kisajátításról szóló törvény összhangban áll [Kstv. 1. § (1) bekezdés²⁹], amelyet idézett is.

A Kúria 2014-ben³⁰ hozott ítéletében hatályában fenntartotta a Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság egyik ítéletét.³¹ A Kúriának egy jogkérdést kellett vizsgálnia: helyesen került-e meghatározásra a jogerős bírói döntésben a kisajátítási eljárás és a korlátozási kártalanítási eljárás egymáshoz való viszonya. Megállapította, hogy a jogerős ítélet nem jogszabálysértő. A Kúria ítéletében a két jogintézmény elhatárolása érdekében hivatkozta a releváns törvényi szabályokat, illetve a kisajátítást megalapozó feltételek vonatkozásában hivatkozta – ám nem elemzi vagy részletezi – a XIII. cikk (2) bekezdését és a kisajátításról szóló törvényt. Ennyiben tehát ez az ítélet is valamennyire kontextusba helyezi a kisajátítást:

„E korlátozási kártalanítás mellett egy másik jogintézmény a kisajátítás. A kisajátítás a tulajdonba való beavatkozás legerősebb eszköze, végeredménye a tulajdonelvonás. Mind a nemzetközi emberi jogi egyezmények, mind az Alaptörvény XIII. cikk (2) bekezdése, mind a Ktv. 1. §-a öt feltétel együttes meglétét írja elő a jogszerű kisajátításhoz. [...] Ha valamelyik feltétel hiányzik, a kisajátítás nem jogszerű (s nem alkotmányos).”³²

A maradék két ügy összefügg egymással, mivel egy kúriai döntést (2012-ből)³³ – amelyben a cselekvési autonómiáról, a tulajdonelvonásról és a kártalanításról esik szó, és kifejezetten említi a XIII. cikk (2) bekezdését – kifejezetten hivatkozik 2013-ban a

²⁷ Az ítélet a fogalmazási problémák miatt több helyen nehezen érthető.

²⁸ Győri Munkaügyi Bíróság K.27122/2013/34.

²⁹ Ez ugyanis szó szerint ismétli az alaptörvényi szöveget.

³⁰ Kúria Kfv.37668/2013/6.

³¹ Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.K.27.263/2013/9. Az elsőfokú bíróság ítéletében nem szerepelt sem a XIII. cikk, sem a tulajdonhoz való jog kifejezés, amely így nem is került be az eredeti Excel-táblázatba.

³² Határozat, 3.

³³ Kúria Kfv.37219/2012/9.

Fővárosi Munkaügyi Bíróság és alkalmazza azt.³⁴ Ez utóbbi ügy kisajátítási többletkártalanításra vonatkozott, és a bíróság megállapította, hogy az eredeti összeg nem jó módszer alkalmazásával került meghatározásra, és többletkártalanítást ítélt meg.

A Kúria 2012-ben hozott ítélete is egy kisajátítási határozat összegszerűségével foglalkozott, de az eljáró bíróság határozatát³⁵ hatályában fenntartotta. A Kúria – lényegében összegezve, majd alkalmazva a legfontosabb tudnivalókat a témában, AB határozatra való hivatkozás nélkül – így fogalmaz:

„Előjáróban [sic!] rögzíti a Kúria azt, hogy a közhatalmi eszközökkel történő teljes vagy részleges tulajdonelvonás az egyén cselekvési autonómiájának olyan súlyos korlátozása, amelynek feltételeit maga az Alaptörvény rögzíti. A XIII. cikk (2) bekezdése értelmében »tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet«. A kisajátítás szabályozása és gyakorlata tehát az Alaptörvény előírásait kell visszaükrözze: A közigazgatási bírói kontroll alatt álló működése akkor jogszerű, ha a törvényi szabályok alkalmazásakor érvényre jutnak a kivételesség, a közérdekűség, és a kártalanítás esetében pedig a teljesség, feltétlenség és azonnaliság kritériumai. A kártalanítás jelentősége abban áll, hogy alkalmas a tulajdonos cselekvési autonómiája anyagi alapjának pótlására, az értékgarancia biztosítására. A kártalanítás ezért csak abban az esetben felel meg a »teljesség« követelményének, az értékgarancia elvének, másképpen megfogalmazva, a kártalanítás csak akkor lép a kisajátított ingatlan helyébe, ha azzal egyenértékű.³⁶ Majd megállapította, hogy az eljáró bíróság »mérlegelése az értékgarancia elvének érvényesülését, a teljesség alaptörvényi és törvényi követelményének teljesülését szolgálta.«³⁷

3.2.2. A kisajátítási perek gyakorlata című összefoglaló véleményt³⁸ – amelyet egy joggyakorlat-elemző csoport állított össze – érdemben nem használtam. Ennek okai a következők: Azt 2015. február 6-án fogadták el; majdnem csak 2012 előtti AB-határozatokat idéz; a tulajdonhoz való alapjog alkalmazásának gyakorlatára nem kérdez rá (azt a kevés alkotmánybírói határozatot, amit használ, a történeti áttekintés területén alkalmazza); a legfontosabb – alapjogi jellegű – megállapítása az, hogy a bíróságok „...jogszabályi hivatkozásként általában a Ktvr., a Kstv., illetve az Étv. vonatkozó rendelkezéseit jelölik meg, néhány esetben fordult elő, hogy a bíró a jogvitát az Alkotmányból/Alaptörvényből kiindulva vezette le”³⁹.

Az anyag az ezt követő hivatkozásában (a 37. lábjegyzetben) pusztán két, 2008-as ügyre utal.

Az összefoglaló vélemény azt is tartalmazza, hogy a „...Kúria a felülvizsgálati kérelmeket általában a Ktvr., a Kstv., illetve az Étv. szabályai alapján bírálta el, a kisajátítás, illetve az útlejegyzés jogalapját vitató felperesi érvekkel szemben kettő esetben

³⁴ Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.28057/2013/4. 4.

³⁵ Fővárosi Bíróság 10.K.612/2011/6. A bíróság ítéletében nem szerepelt sem a XIII. cikk, sem a tulajdonhoz való jog kifejezés, amely így nem is került be az eredeti Excel-táblázatba.

³⁶ Határozat, 2–3.

³⁷ Határozat, 3.

³⁸ www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_kisajatitasi_perek_gyakorlata_osszefoglalo_velemeny.pdf.

³⁹ Vélemény 37.

alapozta a döntését az Alkotmányból, illetve alkotmánybírószági határozatokból kiinduló indokokra⁴⁰.

E két határozat (a 40. lábjegyzet szerint) a Kfv.I.37154/2012 és a Kfv. IV.37900/2009. Utóbbi a kutatás tárgyát képező időintervallumon kívül helyezkedik el, előbbi pedig nem található meg a rendelkezésre álló nyilvános adatbázisokban, így nem állapítható meg, hogy milyen mélységben hivatkozik az alkotmányos érvekre.

3.3. EGYÉB KÖZIGAZGATÁSI HATÁROZAT FELÜLVIZSGÁLATA

Ilyen eljárásra a következő ügyekben került sor: adó, tb, illeték, reklámtábla, építésügyi hatóság, közlekedési hatóság, közterület használata, ingatlan-nyilvántartás, közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése.

3.3.1. Az adóügyekben hozott, három vizsgált rendes bírósági határozat mindegyike eltérő jellegű volt. Az egyik esetben⁴¹ a NAV által adóügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát a bíróság elutasította. A fuvarozással foglalkozó felperes vitatta, hogy a megállapított adókülönbözet (áfa) fennállna, és hogy az adóbírság és a késedelmi pótlék jogszerűen került kirováásra. Szerinte a NAV eljárása – amely során jogellenesen szerzett bizonyítékot – nem felelt meg az Alaptörvény XIII. cikkében foglaltaknak, de ennek bővebb kifejtését az ítélet indokolása nem tartalmazza. A bíróság ezzel kapcsolatban megállapította:

„Alperes eljárása az Alaptörvény felperes által kiemelt rendelkezéseivel sem volt ellentétes, különös tekintettel arra, hogy az eljárásban nem volt jogellenesen beszerzett és felhasznált bizonyíték. E körben megjegyzi a bíróság, hogy az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezése nem rendes bírósági hatáskör.”⁴²

Egy másik ügyben a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a NAV határozatát az elsőfokú határozatra is kiterjedően hatályon kívül helyezte, és az első fokon eljáró közigazgatási hatóságot új eljárásra kötelezte.⁴³ A perbeli esetben az adó megfizetésére a betéti társaság helytállni köteles tagjaként kötelezett felperes részére a beltagsági jogviszonyának megszűnését követően indult adóhatósági ellenőrzési eljárásban lehetőséget kellett (volna) biztosítani arra, hogy gyakorolhassa az adózót megillető azon jogokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a helytállási kötelezettségét érintő adótartozás jogalapját és összezszerúségét vitathassa. Ezt azonban – amit a 9/2013 (III. 6.) AB határozatban⁴⁴ az Alkotmánybírószág alkotmányos követelményként határozott meg, és erre hivatkozik is az indokolás – a felperes nem gyakorolhatta, így a keresettel támadott, helytállási kötelezettségét megállapító, őt a betéti társaságtól behajthatatlan adótartozás megfizetésére kötelező határozat sem jogszerű.⁴⁵ A felperes nem hivatkozott sem a XIII. cikkre, sem releváns alkotmánybírószági gyakorlatra.

⁴⁰ Vélemény 38.

⁴¹ Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.32047/2013/14.

⁴² Határozat, 6.

⁴³ Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.30180/2013/10.

⁴⁴ Határozat, 4.

⁴⁵ Határozat, 5., 6.

Ezzel szemben az ítélet jogi indokolásában a bíróság olyan AB-határozatokat idéz, amelyek érintik az ügyben felmerülő mögöttes felelősséget, viszont az ítélet maga – ezen túl – nem hivatkozza a XIII. cikket. Az ítélet e részbeni indokolása:

„Az Alkotmánybíróság a 9/2013 (III. 6.) AB határozatában kifejtette, hogy szemben a 2/2013. (I. 23.) AB határozattal elbírált esettel az Art. 35. § (2) bekezdés f) pontja szerinti ügyekben az eredetileg kötelezett személye már az alapkötelezettség (adótartozás) keletkezésekor is kettős, mivel annak teljesítéséért (megfizetéséért) a gazdasági társaság mögöttes felelősként helytállni köteles tagja vagyonával mindazokért a tagsági jogviszonya alatt keletkezett tartozásokért felel, amelyeket a gazdasági társaság vagyona nem fedez. Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint a mögöttes felelősséget az váltja ki (az azáltal válik érvényesíthetővé), a gazdasági társaság helytállni köteles tagja pedig azáltal válik eredetileg kötelezetté, hogy az adóellenőrzés eredményeként hozott, utólagos adómegállapítás tárgyában kiadott jogerős hatósági vagy bírósági határozat olyan adótartozást állapít meg, amely a gazdasági társaság helytállni köteles tagja tagsági jogviszonya alatt jött létre és behajthatatlan a gazdasági társaság vagyonából. Mivel a mögöttes felelősség beállta a gazdasági társaság helytállni köteles tagjának vagyoni viszonyaira jelentős hatással van, az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének oltalma alatt álló tulajdonhoz való jogát nagymértékben érinti, ezért rá nézve az adóellenőrzési eljárásban hozott határozat olyan alkotmányjogi értelemben vett érdemi döntésnek minősülhet, amely ellen számára biztosítani kell az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése szerinti jogorvoslathoz való jogot. Ezekben az eljárásokban a mögöttes felelős is az Art. 6. § (2) bekezdése második mondata szerinti adózónak minősül, így gyakorolhatja azokat a jogokat, amelyek lehetővé teszik az adótartozás jogalapjának ésösszezszerűségének vitatását.”⁴⁶

Ebben az ügyben tehát az AB-határozat a jogi indokolás hátterét adta, nem a tulajdonhoz való jogra, hanem más jogokra (a jogorvoslathoz való jogra és az eljárásban való részvételhez való jogra) koncentrált. A releváns, hivatkozott alkotmánybírósági gyakorlatot a jogi érvelés érdemben alkalmazta is, csak abban a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos megfontolásoknak nem jutott szerep.

A bíróság a harmadik vizsgált ügyben is elutasította a NAV határozatának felülvizsgálatát.⁴⁷ A hatóság visszautasította a bevallott és befizetett játékadó visszatérítését és az igazgatási-szolgáltatási díj időarányos részének visszautalását. A felperesi társaság pénznyerő automaták üzemeltetésével foglalkozott, ami 2012 októberétől kezdve nem liberalizált tevékenység, így a társaság többé azt nem végezheti, viszont a jogszabályoknak megfelelően a szükséges díjat és adót megfizették. A felperes a keresetben – a tulajdonhoz való jog sérelmének említése és kifejtése nélkül – a hatóság jogszabálysértésére hivatkozott, és kérte a bíróságot, hogy – a Pp. 155/B. § (1) és (2) bekezdése alapján – kezdeményezzen normakontroll-eljárást az Alkotmánybíróságnál. Hivatkozásként – többek között – megjelölte az XIII. cikk sérelmét, de azt különösebben nem részletezte vagy indokolta. A bíróság szerint az elsőfokú adóhatóság és az alperes mint jogalkalmazó szerv a jogszabály egyértel-

⁴⁶ Határozat, 4.

⁴⁷ Székesfehérvári Munkaügyi Bíróság K.27247/2014/12.

mű és kógens rendelkezése szerint volt köteles úgy eljárni, ahogyan azt megtette. A bíróság az Alkotmánybíróság eljárásának kezdeményezését elutasította, „...mert az Alaptörvény és az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) rendelkezései szerint mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapítása nem indítványozható az Alkotmánybíróságnál”⁴⁸.

Ebben az ügyben formálisan nem volt túl sok relevanciája a tulajdonhoz való jognak, de az kiderült, hogy a bíróság az Alkotmánybíróság eljárásával kapcsolatban félreértésben volt.

3.3.2. Az illetékügyekkel kapcsolatos rendes bírósági döntésben⁴⁹ megjelenik, hogy a felperes – vitatott vagyónátruházási illeték fizetése miatt – hivatkozik ugyan a tulajdonhoz való jog sérelmére, de azt nem érdemben teszi. Erre sem az elsőfokú bíróság⁵⁰, sem a Kúria nem reagál, és utóbbi helyben is hagyja a bírósági ítéletet.

3.3.3. Reklámtábla ügyben két ítélettel foglalkoztam (2014-ből)⁵¹, amelyek hivatkoznak relevánsnak tűnő AB-határozatokra, és azokra alapozva érdemben foglalkoznak a tulajdonhoz való jog sérelmével. A probléma lényege az, hogy az új jogszabályi rendelkezések megváltoztatták a reklámtáblák elhelyezésére vonatkozó szabályokat. Emiatt a közlekedési hatóság kötelezte a felperest (aki csak az ingatlan, és nem a reklámtábla tulajdonosa) a reklámtáblák eltávolítására, hatósági eljárási díj megfizetésére, illetve bírságot szabott ki.

A Debreceni Munkaügyi Bíróság előtti ügyben a felperes hivatkozik a XIII. cikk sérelmére, amellyel a másodfokú hatóság (az ügyben az alperes) nem foglalkozott, mivel arra nem talált hatáskört. A felperes a felülvizsgálati kérelmében sérelmezte, hogy az alkotmányossági aggályokat figyelmen kívül hagyták. A bíróság egyrészt vizsgálta magát az ügyet, másrészt az Alkotmánybíróság eljárása kezdeményezésének indokoltságát. Az utóbbira vonatkozó kérelmet elutasította, mivel „[a] bíróság nem tartotta alaposnak a felperesi beavatkozó azon hivatkozását, illetve Alkotmánybírósági eljárás kezdeményezéseként felhozott azon hivatkozását sem, miszerint a perbeli határozat alapjául szolgáló jogszabályi környezet ellentmondásossága a vállalkozás szabadságához fűződő jogait lényegesen sérti, ezen kívül tulajdonhoz fűződő jogait is hátrányosan érinti. A bíróság álláspontja szerint önmagában az, hogy egy korábban eltérő módon szabályozott vállalkozási tevékenység a jogszabály folytán a későbbiekben korlátozás alá esik, nem teszi az új jogszabályi rendelkezések ismeretében a hatósági gyakorlatot jogszerűtlenné, illetve a megváltozott jogszabályokat alkotmányellenessé. A bíróság álláspontja szerint továbbá a perbeli esetben alkalmazandó jogszabályok egyértelműen és világosan határozzák meg a reklámtáblák elhelyezésével, illetve azok eltávolításával kapcsolatos kötelezettségeket, egymásnak ellentmondó jogszabályi rendelkezések nélkül. A bíróság rögzíti továbbá, hogy a jogalkotó nem a reklámozási tevékenységet tiltotta be, hanem a közutak melletti reklámozás jogszabályi feltételeit változtatta meg, egy általa elérni kívánt jogpolitikai cél

⁴⁸ Határozat, 8.

⁴⁹ Kúria Kfv.35194/2016/6.

⁵⁰ Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 12.K.27319/2015/16. (nincsen az Excel-táblázatban).

⁵¹ Debreceni Munkaügyi Bíróság K.30327/2013/27., Kúria Kfv.37610/2014/5.

érdekében. A bíróság álláspontja szerint a perbeli esetben érintett reklámtábla elhelyezése vonatkozásában a jogszabályok egyértelmű rendelkezéseket tartalmaznak, amelynek betartására az érintettek kötelesek.

Összességében a bíróság álláspontja szerint a fentiekben meghatározott jogszabályi rendelkezések nem sértik sem a vállalkozás szabadságát, sem a tisztességes gazdasági verseny feltételeit, illetve tulajdonhoz való jogot sem. A jogszabályi rendelkezések tulajdonjogot nem vonnak el sem a felperestől, sem a felperesi beavatkozótól, a jogszabályok a felperes vagy a felperesi beavatkozó tulajdoni jogainak megsértését nem idézik elő.⁵²

Az ítélet egyebekben nem foglalkozik a tulajdonhoz való jog sérelmével, ezzel összefüggésben nem hivatkozik alkotmánybírói gyakorlatra, kivéve a „reklámtáblás ABH-t”, azaz a 668/B/1996. AB határozatot (amelynek nincsen köze a tulajdonhoz való joghoz).

„A bíróság a 668/B/1996. ügyszámú alkotmánybírói határozatának indokolásában foglaltakkal egyetértve arra az álláspontra helyezkedett, hogy a reklám lényegéhez tartozik a figyelem felkeltés, figyelem felhívás, mivel minden reklám értelme az, hogy a benne foglalt információknak ösztönző hatása legyen, ennél fogva a reklám, így a perrel érintett reklámtábla is az érdeklődés felkeltő hatásánál fogva alkalmas arra, hogy másról elterelje a figyelmet. Mivel a támadott tilalmi rendelkezés a zavaraltalan közúti közlekedés szolgálatában áll és célja a közlekedés, a forgalom biztonsága, a baleset megelőzés és az életvédelem, annak korlátozó tartalma ésszerű indokokon nyugszik.”⁵³

Ugyanezt az „reklámtáblás ABH-t” alkalmazza a kúriai ítélet is⁵⁴, csak itt a hivatkozás közvetett. Az alperes hívja fel a 3208/2013. (XI. 18.) AB határozatot álláspontja alátámasztására (nincsen alkotmányellenesség), amely határozat hivatkozta és alkalmazza az 1996-os döntést. A felperes hivatkozik a tulajdonhoz való jogának és a XIII. cikknek a sérelmére, mivel a reklámtábla lebontására irányuló kötelezés beavatkozást jelent a tulajdoni viszonyokba. A Kúria szerint a felperes felülvizsgálati kérelme alaptalan. Így indokol:

„A Kúria osztva az alperes felülvizsgálati ellenkérelmében kifejtetteket, azzal egyetértve hangsúlyozza, hogy az Alkotmánybíróság a 3208/2013.(XI. 8.) AB határozatában (a továbbiakban: AB határozat) vizsgálta a reklámtáblák kapcsán a figyelemelterelés kérdését. A megfelelő helyen és figyelemfelkeltő tartalommal elhelyezett reklám(tábla) önkéntelenül vonzza a tekintetet – állapította meg az Alkotmánybíróság –, még a legtudatosabb és legtapasztaltabb járművezető sem mindig képes az ilyen hatás kikerülésére, kizárására (AB határozat [87] bekezdése). Ezért az Alkotmánybíróság – a határozata [88] bekezdésében – arra a következtetésre jutott, hogy a korlátozás szükségessége igazolható. A [96] bekezdésben kifejtette, hogy a közlekedés környezetében előforduló bármely más tényező mellett a reklámtábla is alkalmas a járművezető figyelmének elterelésére. [...]

⁵² Határozat, 14–16.

⁵³ Határozat, 26–27.

⁵⁴ Kúria Kfv.37610/2014/5.

A felpereseknek a kötelezés alanya tekintetében előterjesztett kifogását az elsőfokú bíróság jogszerűen utasította el. A Kkt. 12. § (4) bekezdése egyértelműen rendelkezik arról, hogy a közlekedési hatóság annak az ingatlannak a tulajdonosát kötelezi a reklámtábla eltávolítására, amely ingatlan területén az előírt tilalmat megszegték. A Vhr. is ennek megfelelően, az alperesi beavatkozó eljárásában az ingatlan tulajdonosával szembeni intézkedési kötelezettséget ír elő. Az idézett rendelkezés alapján az ingatlan tulajdonosát kellett kötelezni jogellenes reklámtábla eltávolítására. Ettől függetlenül, a kötelezést nem érintő kérdés – és így nem vet fel alkotmányossági aggályt –, hogy a reklámtábla nem az I. r. felperes tulajdona, más tulajdonát kell elbontania. Az Alkotmánybíróság fentebb idézett határozata [109] bekezdésében is vizsgálta ezt a kérdést és megállapította, hogy a reklámozási tevékenységnek a Kkt. módosítása által bevezetett korlátozása a reklámhordozók tulajdonjogát nem érinti. Önmagában az a tény, hogy meghatározott helyen és módon reklámok nem helyezhetők el, a reklámtevékenységgel foglalkozó jogi személyek tulajdonhoz való jogát nem sérti, a jogszabály nem vonja el a reklámhordozó eszközök tulajdonjogát. Ezek az eszközök a vonatkozó jogszabályi rendelkezések betartásával máshol elhelyezhetők.

Mivel az Alkotmánybíróság sem állapította meg a tulajdonhoz való jog sérelmét, ezért ezt a Kúria sem látta fennállónak.”

3.3.4. Építésügyekben három határozatot mutatott az alapul szolgáló adatgyűjtés (2014-ből), és ezek közül egyben a felperes ugyan állítja a XIII. cikk (1) bekezdésének sérelmét, de arra a bíróság egyáltalán nem reagál.⁵⁵ A másik két ügyben a problémát a közterületen lévő pavilon elbontására és az eredeti állapot visszaállítására irányuló, kártalanítás nélküli kötelezés jelentette. A Kúria mindkét ügyben hatályában fenntartotta az Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság mindkét ítéletét.

„A 10.K.28589/2013/4. sz. ügyben: a felperes – a XIII. cikk említése nélkül – hivatkozott arra, hogy »az eljáró hatóság eljárása nem felel meg a tisztességes eljárás elvének, a hatóság nem vette figyelembe a szerzett jogokat, és a tulajdonhoz való jogot«. ⁵⁶

A 18.K.29740/2013/3. sz. ügyben: a felperes az Alkotmány 13. §-át jelölte meg, amelyre a bíróság – polgári jogi módszerrel, azaz nem alapjogi megfontolásokat alapul véve – reagált is. »A tulajdonhoz való jog sérelme ebben az esetben nem áll fenn, mert felperesek soha nem szereztek tulajdont az ingatlanon, a felépítmény az, ami a saját tulajdonuk, ennek építésére, fennmaradására, azonban ideiglenes engedéllyel rendelkeztek.« ⁵⁷

A Kúria az egyik ítélet indokolásában⁵⁸ bemutatta, hogy a felperes szerint a jogerős ítélet sérti a felperesnek az Alaptörvény XIII. cikke szerinti tulajdonhoz való alapjogát, és megállapította, hogy a kereset nem megalapozott:

„Nem osztotta a Kúria a felperes [...] tulajdonhoz való jogának megsértésére vonatkozó álláspontját sem. Az alperes határozatának nincs olyan rendelkezése, amely a Ket. szabályai szerint végrehajtható és amely érinti a felperes felépítményhez fűződő – állított – tulajdonjogát. Az alperes módosított határozata nem tartalmaz kötelezést

⁵⁵ Gyulai Munkaügyi Bíróság K.27360/2013/12.

⁵⁶ Határozat, 5.

⁵⁷ Határozat, 5.

⁵⁸ Kúria Kfv.37470/2013/8., ez vizsgálta felül a 10.K.28589/2013/4. számú ítéletet.

a felperesi felépítmény elbontására. Az alperes és nyomában a Bíróság ezért nem volt köteles a felépítmény jellegének, korának, tulajdoni viszonyainak, értékének, a művelési ág megváltozásának közérdekűségére vonatkozóan tényfeltárássra. Azt volt köteles vizsgálni, hogy a Kgyr. 10. §-a alapján van-e olyan ok, amely az alperes határozatának jogalapjául szolgálóan – a felperes közterület-használatát megszüntette. A felperes tulajdoni, avagy kártérítési igényének jogalapja, annak összecszerűsége nem lehetett a Bíróság előtti közigazgatási per tárgya.”⁵⁹

Ebben az indokolásban tehát a tulajdonhoz való jog sérelmét nem állapítják meg, de nem alapjogi megfontolásból, az Alaptörvény alapján, hanem eljárási kérdésre hivatkozva, törvény alapján. Az ítélet indokolásából az derül ki, hogy az ügy tárgyából fakadóan teljes mértékben irreleváns a tulajdonhoz való jogra vonatkozó alkotmánybírói gyakorlat.

A másik ítéletben⁶⁰ a Kúria ugyancsak ismertette a részletesebb felperesi álláspontot:

„A felülvizsgálati kérelem szerint a bíróság jogerős ítélete sérti az Alaptörvény XIII. Cikk (1) bekezdésében foglalt tulajdonhoz való jogot. A felperes szerint egy ingó, vagy ingatlan jellege ténykérdés, azt kizárólag a földterülettel való összefüggése dönti el. Nem zárja ki a tulajdonszerzés lehetőségét, hogy a pavilonokat közterületre építették. Irreleváns, hogy az építési engedélyt ideiglenesen bocsátották ki, és az is, hogy a korábbi megállapodások és határozatok is rögzítették az ideiglenes jelleget. Jelen esetben a pavilonok földdel való egyesítése tartós jellegű, a pavilonok alkotórésznek – ekként önálló, a felperesek tulajdonában lévő ingatlanok – minősülnek. A felülvizsgálati kérelem hivatkozott a tulajdonkorlátozás alaptörvényi szabályozására.”⁶¹

A Kúria megállapítja, hogy az „...Alkotmánybírósnak a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos gyakorlata szerint a tulajdonvédelem csak a már meglévő tulajdonra vonatkozik. Az Alkotmánybírósnak több határozatában kifejtette, hogy az Alkotmány 13. §-a a már megszerzett tulajdont részesíti alapjogi védelemben, az államnak nincs kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt tulajdonszerzéshez vagy tulajdon élvezetéhez segítse [35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197., 201.; 936/D/1997. AB határozat, ABH 1999, 615., 619.].

A perbeli esetben nem volt vita tárgya, hogy a kérdéses terület önkormányzati tulajdonban van, és az ingatlan-nyilvántartásban Budapest XX. kerület, .../10 és /27. hrsz. alatt közterület művelési ág besorolású. E tekintetben tehát a felperesek tulajdonhoz való jogának sérelme fel sem merülhet. A Kúria a pavilonok tulajdoni helyzetével kapcsolatban hangsúlyozza, hogy az alperes a Föv. Kgyr. alapján önkormányzati hatósági ügyben hozott határozatot, amely független a tulajdoni viszonyoktól.”⁶²

Ebben az ítéletben tehát a Kúria érdemben alkalmazza az Alkotmánybírósnak megállapításait, és az ítéletét részben arra is alapozza.

⁵⁹ Határozat, 8.

⁶⁰ Kúria Kfv.37645/2013/7. ez vizsgálta felül a 18.K.29740/2013/3. számú ítéletet.

⁶¹ Határozat, 4.

⁶² Határozat, 5.

3.3.5. Az ingatlan-nyilvántartással foglalkozó két kúriai ügy (2014) közül az egyik a vizsgált bírósági határozatot hatályon kívül helyezi⁶³, a másik fenntartja.⁶⁴

Az egyik tehát hatályában fenntartotta a Veszprémi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.K.27.326/2013/5. számú ítéletét. A felperes szerint a jogerős bírósági határozat sérti a XIII. cikkben foglalt jogát, mivel az ingatlanügyi hatóságnak a tulajdonjog bejegyzése iránti kérelem elutasítása helyett az Inyvtv.-re figyelemmel fel kellett volna függesztenie eljárását, amire a felperes határozott kérelmet terjesztett elő, igazolva azt, hogy a személyi azonosító megállapítására irányuló eljárásokat elindította. Személyi azonosító nélkül pedig nem lehet bejegyezni a tulajdonjogot. A Kúria azonban – törvényre, és nem az Alaptörvényre vagy az alkotmánybírósági gyakorlatra alapozva – megállapította, hogy „...[j]elen ügyben az Inyvtv. 47. §-ában megjelölt felfüggesztési okok nem álltak fenn, a Ket. 32. §-a szerinti felfüggesztési lehetőség pedig nem érvényesül. A fenti értelmezés nem sérti az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében deklarált tulajdonhoz való jogot, már csak azért sem, mert a Ket. 32. §-a, az Inyvtv. 47. §-a, valamint az Alaptörvény felhívott cikke közötti összefüggés távoli.”⁶⁵

A másik, hatályon kívül helyező⁶⁶ ítéletben a Kúria⁶⁷ – ebben az esetben sem az Alaptörvényre vagy az alkotmánybírósági gyakorlatra alapozva – megállapította, hogy „az alperes és az elsőfokú bíróság tévesen jutott arra a következtetésre, hogy Tft. 6. § (1) bekezdésében rögzített tilalom azt jelenti, hogy termőföld jogi személy tulajdonába művelési ág változással nem kerülhet, mert ez a jogszabályi tilalom [...] a tulajdonjogszerzés eseteire vonatkozó tilalom, azaz a termőföld megszerzését, azaz a tulajdonjogának megszerzését tilalmazza és nem vonatkoztatható a korábban megszerzett, a felperes tulajdonában álló ingatlanok adatváltozásának esetére. A művelési ág változás átvezetése nem tulajdonjog szerzési mód, [...] erre hivatkozással az adatváltozás átvezetése nem tagadható meg.”⁶⁸

3.3.6. A közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti perek közül két ítélet jelzett a keresés, egyet 2014-ből, egyet 2015-ből.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság⁶⁹ és a Budapest Környéki Törvényszék⁷⁰ kötelezte az alperest kártérítés fizetésére. Az ítéletek indokolásából az derül ki, hogy csak a Budapest Környéki Törvényszék előtti perben hivatkozott a felperes kifejezetten a tulajdonjogának sérelmére, és ez a bíróság az Alkotmánybíróság gyakorlatát is alkalmazta az ítélete indokolásában. Ehhez képest a másik bíróság csak hivatkozott a XIII. cikk sérelmére.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság jogi indokolása ebben a tekintetben: „Nyilvánvalóan téves azon alperesi álláspont, amely szerint a felperesek által állí-

⁶³ Kúria Kfv.37044/2014/6.

⁶⁴ Kúria Kfv.37698/2014/3.

⁶⁵ Határozat, 3.

⁶⁶ A Szombathelyi Munkaügyi Bíróság K.27076/2013/6. számú döntését helyezte hatályon kívül. A döntés nem szerepet az Excel-táblázatban, holott a felperes hivatkozott a XIII. cikk sérelmére, amire azonban a bíróság nem reagált.

⁶⁷ Kúria Kfv.37044/2014/6.

⁶⁸ Határozat, 2.

⁶⁹ Pesti Központi Kerületi Bíróság P.93919/2013/11.

⁷⁰ Budapest Környéki Törvényszék P.25278/2013/26.

tott, az ingatlanuk korlátozott használhatósága körében a korlátozás csak az ingatlan értékcsökkenése körében volna figyelembe vehető, a felperesek személyiségi jogainak megsértése alapján keletkezett nem vagyoni kártérítés körében nem. Az alperes magatartásával a felperesek Alaptörvényben biztosított tulajdonhoz, a felpereseknek az ingatlanuk birtoklásához, használatához, azzal való rendelkezéshez való alapvető állampolgári jogot sértette meg azzal, hogy a vezeték és az oszloptranzformátor kiépítésével a felperesek megkérdezése és beleegyezése nélkül a korábbi korlátozás nélkül használható ingatlan biztonsági övezetbe kerülését követően már csak korlátozottan használható. A bíróság e körben utal arra is, hogy a fenti körülmény nem csak az ingatlan értékcsökkenésének megállapítására, hanem a felpereseket ért személyi sérelem miatt még abban az esetben is alkalmas nem vagyoni kártérítés megállapítására, ha a tilos vagy korlátozott magatartásokat a felperesek nem kívánják elvégezni az ingatlanukon, azonban azok jövőbeli elvégzése az alperesi magatartás miatt nem lehetséges [Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés, ...].⁷¹

A Budapest Környéki Törvényszék az indokolásában rámutatott arra, hogy az Alkotmánybíróság a „...3177/2014. (VI. 18.) AB végzésében, utalva korábbi döntésére azt fejtette ki, hogy az állam főszabályként, az Alaptörvényből következő kivételektől eltekintve – köteles tartózkodni az alapjog alanyának tulajdonosi pozíciójába történő behatolástól. A perbeli esetben a felperesek tulajdonjoga, ezen belül is a használat részjogosítványa sérült meg.

A tulajdon magába foglalja a birtoklást, a használatot, a hasznosítást és rendelkezést. A II. r. alperes [É. Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal] határozata ellenére a felperesek korlátozott tulajdont és hasznélvezeti jogot szereztek a perbeli ingatlanon. Ez a korlátozás abban állt, hogy a használatot a kívánt módon megvalósítani nem tudták, a tulajdonjog és hasznélvezeti jog megszerzését követően három éven keresztül az ingatlan nem volt jogilag alkalmas arra, hogy építkezzenek rajta és a lakhatásuk céljára használják, ellentétben a telekalakítási határozatban rögzítettekhez képest. A tulajdonhoz való jog abszolút szerkezetű jog, azt mindenkinek tiszteletben kell tartania, korlátozhatóságának feltételeit a legitím cél, a korlátozás szükségessége, arányossága és célszerűsége adja meg. Ez egyben azt is magában hordozza, hogy a korlátozásnak ki kell derülnie, annak nyilvánvalóan észlelhetőnek és terjedelmét tekintve egyértelműnek kell lennie. Ez a felperesek esetében nem valósult meg, II. r. alperes magatartása nem felelt meg a fenti követelménynek. A tulajdonhoz való jog azonban nem személyiségi jog, nem az ember fizikai külső megnyilvánulásaihoz szorosan tartozó jogosultság, ugyanakkor úgynevezett első generációs jog. A bíróság tehát analógiát alkalmazva kapcsolta az alapvető jog megsértéséhez jogkövetkezményként a nem vagyoni kárpótlást.⁷²

3.3.7. Egy MNB-határozat felülvizsgálata ügyében a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2016-ban⁷³ az MNB határozatát hatályon kívül helyezte és az alperest új eljárásra kötelezte. Az ítélet indokolásából kiderül, hogy „...a felperesek indítványozták az Alkotmánybíróság megkeresését a Szantv. 1. § (4) bekezdé-

⁷¹ Határozat, 7.

⁷² Határozat, 14–15.

⁷³ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 13.K.31.645/2016/7.

sének, és 85. § (1) bekezdés f) pontjának Alaptörvénybe és nemzetközi szerződésbe (Emberi Jogok Európai Egyezménye) ütközését állítva. Arra hivatkoztak, hogy a Szantv. hivatkozott rendelkezéseinek alperesi értelmezése azt jelentené, hogy egy hatóság mérlegelési jogkörébe utal egy utólagos szerződésmódosítást úgy, hogy kizárólag az egyik fél érdekeit veszi figyelembe, mellyel sérül a szerződéses szabadság elve, gyakorlatilag a határozat közvetlenül tulajdont von el, mellyel szemben semmilyen ellentételezés nem áll fenn, továbbá hiányoznak a beavatkozás korlátait rögzítő és a másik fél érdekeinek figyelembevételét biztosító rendelkezések úgy, hogy a szerződést módosító hatóság egyoldalúan abban érdekelt, hogy a szanalás alatt álló intézmény részére kedvező változtatásokat hajtson végre. Az Alkotmánybíróság határozataira hivatkozással kifejtették, hogy a perbeli esetben sérült a jogbiztonság, a jogállamiság követelménye (visszamenőleges hatály), a szerződéses szabadság követelménye, valamint a tulajdonhoz való jog, melynek alapján megerősítették a Pp.5/B. §-a szerinti, Alkotmánybíróság megkeresésére vonatkozó indítványukat (3. sz. előkészítő irat).⁷⁴

A bíróság érdemben nem foglalkozott a tulajdonhoz való jog sérelmével.

3.3.8. Társadalombiztosítási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában két ítélettel lehetett dolgozni (2014, 2015).

A Kúria 2014-ben⁷⁵ fenntartotta a hatályát a Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.430/2013/3. számú ítéletének.⁷⁶ A felperes szerint a számára megállapított juttatás összegének számítása nem pontos, mivel a magánnyugdíj-pénztári tagsága miatti csökkentést nemcsak az e jogviszonya kezdetétől szerzett jövedelemre, hanem annak összességére érvényesítették, amit a bíróság is jóváhagyott. A felperes – a felülvizsgálati kérelmében – az említett számítási móddal kapcsolatban jogszabálysértést állított, amely miatt sérül a XIII. cikkben foglalt joga. A Kúria megállapította, hogy az elvégzett matematikai művelet helyes:

„Ez a számítási mód nem ütközik az Alaptörvény felperes által meghatározott cikkeibe sem, mert éppen a különböző idejű magánnyugdíjpénztári tagsági idők és ebből esetlegesen eredő sérelmek kiküszöbölése érdekében volt mód arra, hogy a tagok választhattak a tagsági viszonyuk fenntartása, illetve megszüntetése mellett. Ez a szabályozás lényegében már 2009 januárjától fennállott, tehát ismert volt akkor is, amikor a felperes a nyilatkozatát megtette. Rámutat továbbá a Kúria arra is, hogy a társadalombiztosítás ellátásaira és magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény 1. §-a határozza meg a társadalombiztosítási ellátás célját, amelyben mindjárt az első fordulat a társadalmi szolidaritás elvét rögzíti. A magán-nyugdíjbiztosítás, az egyéni felelősség, önkéntesség és öngondoskodás elvén alapul. Ezért a két, egymástól alapelveiben is különböző ellátásokkal kapcsolatos jogviták esetében mindezt szem előtt kell tartani.”⁷⁷

A Kúria tehát nem részletezte az álláspontját, és nem reagált a tulajdonhoz való jog esetleges sérelmére.

⁷⁴ Határozat, 10.

⁷⁵ Kúria Mfv.10601/2013/4.

⁷⁶ Erre a kereső nem ad ki találatot; az Excel-táblázatban sem szerepelt.

⁷⁷ Határozat, 5.

Ehhez képest 2015-ben⁷⁸ ugyancsak társadalombiztosítási határozat bírósági felülvizsgálata ügyében⁷⁹ az eljárása felfüggesztésével az Alkotmánybírósághoz fordult, és ítéletében felsorakoztatta a releváns AB határozatokat.⁸⁰ Az Alkotmánybíróság a 3061/2015. (IV. 10.) AB-határozatban az indítványokat (ezt és még egyet⁸¹) elutasította. Az Alaptörvényre és az az alapján hozott határozatokra, illetve arra a tényre hivatkozott, hogy a korábban már megállapított nyugellátás csökkentését és szociális ellátással alakítását az Alkotmány egyik 2012-es módosítása tette lehetővé.

Tehát ezekben az ügyekben hiába akarja alkalmazni a Kúria a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatot, ha a testület már az új alapjogi szempontból csökkentett védelmi szint alapján dönt (figyelmelen kívül hagyja a vásárolt jog elvét).

Az érintett alkotmányjogi panasszal élt a Kúria Mfv.III.10255/2015/2. sz. ítéletével szemben, amelyet a 3112/2016. (VI. 3.) AB határozat visszautasított. Az indítványozó szerint a Knytv. alkotmányellenes, és ezért az azon alapuló kúriai ítélet is az. A Kúria az ítéletében elmagyarázta, hogy korábbi kezdeményezését az Alkotmánybíróság elutasította, és ezen túl nem észlelt olyan alaptörvény-ellenességet, amely miatt újra az Alkotmánybírósághoz fordulna. Az ítélet indokolása szerint az ügyben a felperes részletesen, az alkotmánybírósági gyakorlatra alapozva érvelt az álláspontja mellett.

3.4. TAGGYŰLÉSI HATÁROZAT HATÁLYON KÍVÜL HELYEZÉSE

A Fővárosi Ítéltábla 2014-ben⁸² döntött egy taggyűlési határozat hatályon kívül helyezése tárgyában, amelyben az elsőfokú bíróság ítéletét⁸³ helybenhagyta. A keresésre a találatot az ítéltáblai ítélet indokolásában található, a felperesi kereset összefoglalásában hivatkozott XIII. cikk adta.⁸⁴ Az elsőfokú bíróság viszont érdemben nem reagált a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos felperesi felvetésre. Pusztán azt állapította meg, hogy mivel a taggyűlési határozat megfelel a rendeletben – 81/2004. (V. 4.) FVM rendelet – megfogalmazottaknak, a felperes tévesen hivatkozott az Alaptörvény megjelölt cikkére. Az ítéltábla ítéletének az indokolása az elsőfokú bíróság e megállapítását nem ismételte meg, és egyáltalán nem reagált a XIII. cikkben bekövetkezett esetleges sérelemre.

⁷⁸ Kúria Mfv.10489/2014/4.

⁷⁹ A tárgy: a szolgálati nyugdíj, majd szolgálati járandóság, illetve az ellátás folyósításának szüneteltetése összeghatár-túllépés miatt.

⁸⁰ Pl. 43/1995. (VI. 30.), 45/2012. (XII. 29.) AB határozat.

⁸¹ Kúria Mfv.III.10133/2014.

⁸² Fővárosi Ítéltábla Gf.40342/2014/6.

⁸³ Székesfehérvári Törvényszék 34.G.40003/2014/14.

⁸⁴ A felperes szerint az, hogy az alperes társasági szerződése előírja, hogy a tag köteles a társasággal termékértékesítési szerződést kötni, azt jelenti, hogy a társaság bármilyen tartalmú szerződés megkötésére kötelezheti a tagjait akkor is, ha a társaság által diktált feltételek a tagnak nem felelnek meg. Ha a taggyűlési határozatban elfogadott módosítást a tagnak be kell tartania, úgy sérül a tulajdonnal való szabad rendelkezés joga. A tagok ugyanis különböző mennyiségű és minőségű nyers tejet állítanak elő, amelyet a módosítás szerint kötelesek gyakorlatilag bármilyen feltétel mellett eladni az alperesnek.

4. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG BÍRÓI DÖNTÉS ELLENI PANASZELJÁRÁSBAN INDULT ESETJOGÁNAK ÉS AZ ALAPUL FEKVŐ RENDES BÍRÓSÁGI ÜGYEKNEK AZ ELEMZÉSE

A 15/2014. (V. 13.) AB határozattal az Alkotmánybíróság a Kúria Kfv.III.37.765/2012/7. számú ítéletét megsemmisítette. A Kúria szerint az Étv. 30. § (1) bekezdése egyértelmű: annak nyelvtani értelme alapján a felperest, a későbbi indítványozót mint pénzügyi lízingbe vevőt a korlátozási kártalanítás nem illeti meg, tekintve, hogy az bekövetkezett kár esetén is csak a tulajdonosnak és a haszonélvezőnek jár, másnak nem. Ehhez képest az Alkotmánybíróság szerint a pénzügyi lízingbe vevő – bizonyítható kárának bekövetkezése esetén – az Étv. 30. § (1) bekezdésében írott feltételek megvalósulásakor az Alaptörvény XIII. cikke alapján éppúgy jogosult a korlátozási kártalanításra, mint a haszonélvező. Jelen esetben ezért az Alkotmánybíróság megállapítja: a pénzügyi lízingbe vevőnek az Étv. 30. § (1) bekezdésében szabályozott korlátozási kártalanításhoz való joga az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény. Ebben az esetben a Kúria ítélete sajnálatos módon szintén nem volt elérhető.

A 3081/2015. (V. 8.) AB határozat visszautasította a Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.22.312/2012/3. számú ítélete és a Fővárosi Törvényszék 4.P.21.677/2012/2. számú ítélete elleni alkotmányjogi panaszt (kerékbilincs), és megállapította: az alkotmányjogi panasz megjelölte ugyan az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdését, de kifejezetten érdemi, az ügyben felmerülő probléma szempontjából alkotmányjogilag releváns indokolást nem terjesztett elő. Az indítvány e tekintetben tehát nem felelt meg az Abtv. követelményeinek.

A törvényszék ítélete ebben az esetben sem volt hozzáférhető. Az ítéltábla ítéletében pedig még említés szintjén sem szerepel a tulajdonhoz való jog.

A 3100/2015. (V. 26.) AB határozat a Kúria Kfv.III.37.690/2013/29. számú ítélete megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panaszokat elutasította. Az indítványozó – a tisztességes eljáráshoz való jog és a védelem joga, valamint a nulla poena sine lege elve sérelmén keresztül – hivatkozott a tulajdonhoz való jogának alaptörvény-ellenes korlátozására is amiatt, hogy a Kúria olyan ítéletet fogadott el, amelynek következtében érvényben maradhatott egy bírságot kiszabó hatósági határozat. A Kúria tehát elmulasztotta hatályon kívül helyezni vagy a bírság csökkentésével megváltoztatni a GVH határozatát, és emiatt sérült a tulajdonhoz való jog. Az Alkotmánybíróság hivatkozott a 20/2014. (VII. 3.) AB határozatban foglaltakra, és arra a következetes alkotmánybírósági gyakorlatra, amely szerint a tulajdonhoz való jog jogszerű gyakorlását korlátozó állami közhatalmi beavatkozással szemben védi a tulajdonost, nem biztosít azonban védelmet a jogszerűtlen tulajdonosi magatartás jogkövetkezményeként alkalmazott közigazgatási jogi szankciókkal szemben. E megállapítást megfelelően alkalmazta ebben az esetben is, így – az érdemi alkotmányos összefüggés hiánya folytán – a tulajdonjog sérelme nem volt megállapítható amiatt, mert a kúriai ítélet hatályban tart egy bírságot kiszabó GVH-határozatot.⁸⁵ Ez a kúriai ítélet sem volt kutatható a birosag.hu adatbázisa alapján.

⁸⁵ Különösen igaz ez annak fényében, hogy az indítványozó az alaptörvény-ellenes tulajdonkorlátozást kizárólag más alapjogi sérelmén keresztül látta megvalósulni. Ilyen közvetlen összefüggés a felhozott más alapjogi sérelmek és a tulajdonhoz való jog kapcsán nem mutatható ki.

A 3226/2015. (XI. 23.) AB határozat elutasította a Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.488/2013/9. számú ítélete elleni alkotmányjogi panaszt. Az indítványra okot adó konkrét ügyben, társadalombiztosítási határozat – amely nyugellátás jogalap nélkül történt felvétele jogcímen (keresőtevékenység folytatása miatt) meghatározott összeg visszafizetésére kötelezte a felperest – felülvizsgálata iránt indult perben a bíróság a felperes indítványozó keresetét elutasította. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az előrehozott öregségi nyugdíj megállapításának és folyósításának törvényben rögzített feltételei vannak, és hivatkozott arra is, hogy az alkotmányos tulajdonvédelem a meglévő tulajdonra vonatkozik, a tulajdonhoz való jog nem biztosít jogot a tulajdonszerzésre. Az, hogy az előrehozott öregségi nyugdíj feltételektől függ, a törvényből és a hatóság határozatából is megismerhető volt. Az indítványozó által felhozott összefüggésben és érvek alapján ezért a tulajdonhoz való jog és a bírói döntés között alkotmányos összefüggés nem mutatható ki.

Ez a bírósági ítélet sem elérhető, és így az eredeti tárgyszavas keresés sem tartalmazta. A beadványból – amely idézi az ítéletet – és az AB-határozat összegzéséből valamelyest rekonstruálható, és abból az látszik, hogy nem hivatkozott sem a XIII. cikkre, sem az alkotmánybírósági gyakorlatra.

Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat a Fővárosi Törvényszék 43.Pf.634.260/2014/4. számú ítélete elleni alkotmányjogi panaszt vizsgálta. Ez a törvényszéki ítélet sem bukkan fel nyilvános adatbázisokban. Az indítványból nem derül ki, hogy a bíróság hivatkozott-e vagy sem a XIII. cikkre vagy az Alkotmánybíróság gyakorlatára. Mindez az AB-határozatnak az előzményekre vonatkozó összegzéséből sem derül ki, csak annyit jelez, hogy a bíróság szerint – a polgári jog területén maradván – az örökhagyó halála esetére nem alapíthat tulajdonában lévő dolgon haszonélvezeti jogot. Az AB határozat – a XIII. cikk sérelme miatt – ezt az ítéletet megsemmisítette. Ugyanakkor az Alkotmánybíróság az indokolásában – megerősítendő azt a véleményt, hogy alapjogi megfontolás hiányzott az ítéletből – rámutatott: „A Fővárosi Törvényszék nem mutatott fel olyan alkotmányos indokot, illetve közérdeket, amely az örökhagyó e rendelkezési jogának a támadott ítéletben meghatározott korlátozását megalapozná. [43]”

A 3001/2016. (I. 15.) AB határozat a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 21.K.30.042/2014/15. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló indítványt utasította el (nem szerinti diszkrimináció, szórakozóhelyre való belépés díja). Az ítélet nem fellelhető. Az indítványozó szerint a tulajdonos tetszése szerint rendelkezhet tulajdona felett, ennek alapján kedvezményeket adhat, premizálhat célcsoportokat, és emiatt őt nem érheti hátrány, a jogalkotó ilyen módon nem avatkozhat be polgári jogi jogviszonyokba. Az Alkotmánybíróság amiatt utasította el az indítványt, mert a társadalmi egyenlőség elérése alkotmányos cél, és az Ebktv. támadott rendelkezése (és annak bírósági értelmezése a konkrét ügyben mindkét nemet érintően) a diszkrimináció tilalmán keresztül az emberi méltósághoz való jog érvényesülését hivatott előmozdítani, így a korlátozás közérdekűsége megállapítható, azzal, hogy a korlátozással elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjog-korlátozás arányos.

A 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat a lényegét tekintve irreleváns, de mivel az Alkotmánybíróság a Kúria Bhar.III.1.659/2014/19. számú ítélete elleni alkotmányjo-

gi panaszt a XIII. cikk vonatkozásában utasította el (bűncselekmény jogi minősítése, *nullum crimen sine lege*), emiatt a tárgyszavas keresés találatot jelzett. Az ítéletben sem a XIII. cikk, sem a tulajdonhoz való jogra irányadó alkotmánybíróági gyakorlat vagy erre az alapjogra való hivatkozás nem jelent meg.

A 3096/2016. (V. 24.) AB határozat elutasította a Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 11.K.27.447/2015/8. számú ítélete elleni alkotmányjogi panaszt (fogyatékosági támogatás, jogutódlás). Az ítélet nem fellelhető, így nem rekonstruálható pontosan a bíróságnak a problémához való alapjogi hozzáállása. Az Alkotmánybíróság konkrét esetben nem tekintette a támogatásra irányuló igényt olyan közjogi jogosultságnak (a határozat megszületett, de az érintett halála miatt a közlés elmaradt), amelyet az örökös az örökhagyó halálának pillanatában megszerzett, így nem fogadta el azt az álláspontot, amely szerint az ítélet sérti a passzív öröklési jogot.

Czine Ágnes különvéleménye azonban alapjogi szempontból sokkal meggyőzőbb: szerinte sérül a passzív öröklési jog, mert a közjogi jogosultság még az örökhagyó életében megállapításra került. Mindebből egyértelmű, hogy sem a bíróság, sem az Alkotmánybíróság nem alkalmazta megfelelően a rendelkezésre álló gyakorlatot.

A 3195/2016. (X. 11.) AB határozat is a XIII. cikk vonatkozásában utasította el a Kúria Kfv.III.37.633/2015/5. számú ítélete elleni alkotmányjogi panaszt (a bányaszolgalmi jog a tulajdonhoz való jog védelme alatt áll-e). A kúriai ítéletben nincsen szó sem a XIII. cikkről, sem a tulajdonhoz való alapjogról. Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a bányaszolgalmi jog – ellentétben a bányászati joggal – nem vagyoni értékű jog, így a rendes bíróságok által is jelzett engedélyek beszerzésének a kötelezettsége nem sérti a tulajdonhoz való jogot.

Az egyéb kutatás alapján fellelt 34/2015. (XII. 9.) AB határozat adott törvényi rendelkezés megsemmisítése mellett (a tulajdonhoz való jog szükséges, de aránytalan korlátozása) annak két rendes bírósági ügyben⁸⁶ való alkalmazhatatlanságát mondta ki, ugyanakkor ezeknek az ítéleteknek az alaptörvény-ellenességét nem állapította meg. Az ítéletek nem elérhetők, a bíróságok alapjoghoz való hozzáállását az AB-határozat előzményeket összegző részéből ismerhetjük meg valamelyest. A törvény tilalmazta az utólagosan bejegyzett bányaszolgalmi jog esetén a kártalanítást, amelyet a rendes bíróságok a konkrét esetben alkalmaztak annak ellenére, hogy a felperes a szerzéskor jóhiszeműen, a tőle elvárható gondossággal járt el, és nem volt tudomása arról, hogy az ingatlanon korábban földgáz-szállítóvezeték helyeztek el, mivel erre vonatkozóan szolgalmi jog nem keletkezett. Az Alkotmánybíróság ismertette, hogy a „...kúriai ítélet indokolásában kitért az Alkotmánybíróság 161/B/2006. AB határozatában foglaltakra, melyre nézve megállapította, hogy az a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvényre (a továbbiakban: Vet.) vonatkozóan, de az adott ügyben felmerülő jogkérdésben foglalt állást. Eszerint pedig a Vet. 172. § (3) bekezdésének rendelkezése nem sértette a korábbi Alkotmány 13. § (1) bekezdését, azzal, hogy már fennálló vezetékjog megállapítása, illetve annak utólagos bejegyzése nem keletkeztetett kártalanítási igényt. [9]”

⁸⁶ Kúria Kfv.III.37830/2014/8., Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.K.27.084/2014/13.

Az Alkotmánybíróság azonban rámutatott arra, hogy „...jelen ügy tényállása az előbbieken ismertetett, 161/B/2006. számú ügyben foglaltakétól – a jogszabály lát-szólagos szövegbeli egyezősége ellenére – az előbbieken említetteken kívül (eltérő jogszabályi környezet, melyben a kártalanítás szabályozásra került) is jelentősen eltér, attól megkülönböztethető. Míg ugyanis az előbbieken ismertetett ügyben a vitatott vezetékjog az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése hiányában is a tulajdonosok számára tudomással bírt [...], ezért ez esetben a tulajdonosnak hatósági határozat hiányában is tudnia kellett, hogy az ingatlanon lévő, vagy felette húzódó idegen műtárgy az ingatlanán használati jogot keletkeztet. Ezzel szemben jelen ügyben az ingatlan tulajdonosa semmilyen formában, sem az ingatlan-nyilvántartásból, sem érzékeléssel nem értesülhetett a szállítóvezeték által keletkeztetett szolgalmi jogról, mivel az a föld felszíne alatt húzódik, [...].

[42] Az Alkotmánybíróság ugyanakkor irányadónak tekinti a 18/2015. (VI. 15.) AB határozatában [továbbá ezen határozatában hivatkozott 25/2006. (VI. 15.) AB határozatában, ABH 2006, 368.] foglaltakat. Az Alkotmánybíróság ebben az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 96. § (4) bekezdésének az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésébe ütközését annak aránytalan korlátozására tekintettel állapította meg, hivatkozva arra, hogy az átjátszóantennák telepítőitől és működtetőitől „elvárható, hogy a kivétel nélkül, minden egyes telepítéssel szükségképpen együttjáró zavarás, – amennyiben az szomszédjog-sértésnek minősül – káros következményeit méltányos módon enyhítsék az érintettek számára (Indokolás [44]). (41–42)”

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A következtetések a módszertanra, a kutatási kérdés megválaszolhatóságára, valamint arra irányulnak, hogy a rendes bíróságok hogyan alkalmazzák az Alkotmánybíróságnak a tulajdonhoz való jogra vonatkozó gyakorlatát.

4.1. MÓDSZERTAN: ALKALMAS-E A FELTETT KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSÁRA?

A keresések tárgyszavakra irányultak, ennek megfelelően az eredmények is csak kvantitatívak, statisztikai adatok lehetnek, amelyekből nem feltétlenül lehet levonni érdemi és megalapozott következtetéseket. Ez akkor is igaz, ha a keresés eredményeként rendelkezésre álló adatokat megtisztítjuk, és a meglévő ítéletekben és AB-határozatokban megjelenő további ítéleteket is bevonunk a kutatásba. E pótlólagos adatok ugyanis nem az összes, az első körös keresésből valamilyen okból kimaradt határozatokat jelentik, pusztán néhányat. További – a kereséssel kapcsolatos – nehézséget jelentett, hogy az ingyenes adatbázisok (az Alkotmánybíróság honlapja és a birosag.hu) nincsenek összehangolva az olyan ügyekben, amelyekben az AB-határozat tárgya bírósági ítélet. Ha pedig az ítélet nem anonimizált, akkor a birosag.hu adatbázisban nem elérhető.

Összegezve: A kutatási körülmények a tulajdonhoz való jog érvényesülésének vizsgálata tárgyában csak korlátozott érvényű következtetéseket engednek meg. A vizsgálat nem alkalmas arra, hogy a magyar rendes bíróságok attitűdjéről és eredményeiről általános megállapításokat tegyenek, pusztán az itt bemutatott ítéletek feldolgozása során levonható megállapításokra szorítkozom. A rendes bíróságok alapjogi (tulajdonhoz való jog) jogalkalmazásának – amelybe tehát bevonják az alaptörvényi cikkeket és az alkotmánybírói gyakorlatot – az alapjogi panasz miatti változását másrésztől amiatt is nehéz megítélni, mivel nincsen ezekkel az adatokkal összevethető, hasonló jellegű 2012 előtti kutatási eredmény.

4.2. MEGVÁLASZOLHATÓ-E A BEVEZETŐBEN FELTETT KÉRDÉS?

A fentieket figyelembe véve, a jelzett korlátokkal együtt, a kérdés – a tulajdonhoz való jog tekintetében – mégis megválaszolható. Igen, az alkotmányjogi panasz bevezetése növeli az alapjogi szempontok érvényesülését, de a gyakorlati megvalósulás több tényezőtől függhet. Egyértelmű trend azonban (még?) nem mutatható ki (ezt okozhatják a módszertani problémák is). Ehelyett „inkább így” vagy „inkább úgy” típusú válasz adható, attól függően, hogy milyen szintű bíróságról van szó és konkrétan milyen az ügy típusa, milyen az eljáró bíró szocializációja és alapjogi tudatossága.

4.3. HOGYAN ALKALMAZZA A RENDES BÍRÓSÁG AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLATOT?

4.3.1. AZ EGYES VIZSGÁLT ÜGYEK ÖSSZEGRÉSE

Az „ÁSZF-ügyekben” mind a felperesi, mind az alperesi érvelés hasonló volt; tartalmazta az utalást a tulajdonhoz való jog sérelmére, illetve annak hiányára. A bírói normakontroll-kezdemenyezésre irányuló kérelem is általános volt ezekben az ügyekben. Az ítéletek – ebből is kifolyólag – több (szó szerinti) azonosságot mutattak: a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos sérelemre érdemben nem reagáltak, és az alkotmánybírói eljárást egyik bíróság sem kezdeményezte. Az elutasítás indokolásának több változata volt fellelhető: nincs sérelem, az nem észlelhető, alkotmánybírói eljárás nem kezdeményezhető. Érdemes hangsúlyozni, hogy ez utóbbi esetkörben a bíróságok nagy része úgy érvelt, hogy e döntését nem kell megindokolnia, mert ezzel alkotmányértelmezést végezne a bíróság, és ez kizárólag az Alkotmánybírói feladata. Más esetben a bíróság pár mondattal indokolt (bár nem az Alaptörvény alapján), vagy külön – fel nem lelhető – végzésben utasította el a kérelmet.

A kisajátítási ügyekben mindegyik ítélet jogi indokolása hivatkozott a XIII. cikkre, de csak néhány alkalmazta ezt érdemben, illetve hivatkozott az Alaptörvény tervezetének indokolására vagy AB-határozatra. A bíróság általában a közérdekkel, a kisajátítás jogalapjával foglalkozott, és általában elvégzett egyfajta mérlegelést is. A joggyakorlat-elemző csoport feladata és jelen kutatás között nem voltak átfedések.

Az „adóügyekben” egy bíróság nem reagált érdemben a tulajdonhoz való jog sérelmével kapcsolatos felvetésekre. A játékadós ügyben formálisan ennek nem is volt relevanciája, ugyanakkor meglepő, hogy a bíróság a kérelemnek arra a részére nem reagált, amely a bírói kezdeményezést indítványozta az ügyben, hanem a mulasztásos alkotmányellenesség megállapítása iránti – tehát nem az ügyben kért – eljárás kezdeményezését utasította el a bíróság. Az is meglepő, hogy nem észlelték az összeg vissza nem fizetésének visszás jellegét akkor, amikor a pénzfizetési kötelezettséget megalapozó tevékenységet az érintett már nem végezhetette. A mögöttes felelősség ügyében alkalmazott AB-határozat – amelyben szerepelt a XIII. cikk védelmi köre is – pusztán az ügy háttérét adta, nem a tulajdonhoz való jog sérelmét vagy annak hiányát állapította meg a bíróság. Ehhez hasonló az egyik reklámtáblás ügy is: a Kúria hivatkozik egy AB-határozatra, amely hasonló ügyben nem állapította meg az alapjogsérelmet.

Azokban az „építésügyi” határozatokban, amelyekben a bíróság érdemben foglalkozik a tulajdonhoz való joggal, az ügyből fakadóan e probléma vagy irreleváns volt (más kérdésekben kellett dönten), vagy a bíróság a polgári jogi fogalomkészletet használta. Utóbbi esetben a kúriai felülvizsgálat során is ez történt azzal, hogy a Kúria az érvelésébe bevont egy AB-határozatot annak alátámasztására, hogy a tulajdonszerzésre nincs senkinek alapjoga.

Az ingatlan-nyilvántartási ügyekkel kapcsolatban a bíróság nem alkalmazza sem az Alaptörvényt, sem az AB gyakorlatát, ugyanakkor az egyik ügyben – mindenféle mérlegelés vagy alapjogi megfontolás (például a tulajdonszerzéshez való alapjog vs. annak a lehetőségnek a biztosítása, hogy valaki tulajdont szerezhesen, szükségesség, közérdek, arányosság stb.) nélkül – megállapítja, hogy távoli az összefüggés a XIII. cikk és a közigazgatási eljárás felfüggesztése között. Ehhez azonban nem elemzte a XIII. cikket.

A „kártérítési” ügyekben a kártérítés megítélésének jogalapja a XIII. cikk sérelme (is). A kettő közül csak egy határozat hivatkozott arra, hogy az Alkotmánybíróság szerint az állam nem avatkozhat be tulajdoni viszonyokba, és a konkrét ügyben a hatóság ezt tette, amivel megsértette a tulajdonhoz való jog részjogosítványait.

A „társadalombiztosítási” ügyekben a Kúria egyszer sem reagált érdemben, mivel törvényességi probléma a nyugdíj számításával nem merült fel, viszont így nem vette figyelembe a tulajdonhoz való jog védelmi körét, amelybe a közjogi alapú jogosítványok is beletartoznak. Egy másik, szolgálati nyugdíj tárgyú ügyben a Kúria hivatkozott az Alkotmánybíróság gyakorlatára, de az új szabályozás miatt (alkotmánymódosítás) megváltozott gyakorlat azt felülírta.

A bányaszolgalmi joggal kapcsolatos ügyben a Kúria a saját érvelését alátámasztó AB-határozatot alkalmazott, amely az ügy érdeme szempontjából nem volt releváns. Erre az Alkotmánybíróság az alkalmazási tilalmat kimondó döntésében fel is hívta a figyelmet.

Az illetékügyekben, az MNB-s ügyben, egy építésügyben, a taggyűléses ügyben, valamint az egyik reklámtáblaügyben a bíróság érdemben nem vizsgálja az állított alapjogsérelmet.

4.3.2. ÖSSZEGEZVE: A TULAJDONHOZ VALÓ JOG

Összegezve a fentieket megállapítható, hogy ahol erősebb az alaptörvényi vagy alapjogi összefüggés (kisajátítás, szolgálati nyugdíj), ott a rendes bíróság mindig hivatkozza a XIII. cikket és néhány esetben alkalmazza az Alkotmánybíróság gyakorlatát. Más ügyekben ez nem igazán jellemző: az esetek közel felében a bíróság érdemben nem reagál a tulajdonhoz való jog sérelmére, és vagy amelyik ezt megteszi, akkor az jellemzően, bár nem kizárólagosan a Kúria.

Van olyan eset, amikor a rendes bíróság alapjogvédelmi hozzáállása a tulajdonvédelmet mégsem segíti (lásd különösen a szolgálati nyugdíj ügyét), mivel az alapkörnyezet megváltozott (alkotmánymódosítás, 70/E. §, Alaptörvény), amelyhez igazodik az alkotmánybírósági gyakorlat is. Ehhez a változó gyakorlathoz (az Alaptörvény miatt) a Kúria lassabban idomul, de ha elutasítják (az alkotmánybírósági eljárás kezdeményezését), abból hamar tanul (később maga utasítja el az Alkotmánybírósághoz fordulást, hivatkozva a korábbi AB-határozatra). Mint említettem, a Kúria alkalmazta az Alkotmány alapján értelmezett tulajdonhoz való jog és a nyugdíj (közjogi alapú jogosítvány) összefüggését az Alkotmány (rég) 70/E. §-a bevonásával. A 70/E. § 2012-es módosítása eredményeként a nyugellátás szociális ellátássá alakult, ami befolyásolta a tulajdonhoz való jog védelmi körét. Erre reagált – a védelmi szint csökkentését elismerve – az Alkotmánybíróság is, amely gyakorlatváltozást a későbbiekben a Kúria is figyelembe vett.

Ahol csak polgári jogi fogalomkészlet és dogmatika alapján megoldható az ügy, ott a rendes bíróság inkább nem gondolkodik alkotmányjogi/alapjogi összefüggésekben (építésügy, öröklési jog). Ezekben az ügyekben ez helyesnek is látszik. Ahol a rendes bíróság inkább alkotmányjogi/alapjogi összefüggésekben gondolkodik, ott figyelemre méltó módon nem állapítható meg annak a pontos oka (a bírő kora, tapasztalata, az ügy természete stb.), ezért az akár betudható a panasz eljárás miatti attitűdváltozásnak is. Megállapítható, hogy ha a bírő alkalmazza az Alaptörvényt, az alkotmánybírósági gyakorlatot, azt általában helyesen és pontosan teszi, összefüggésbe helyezi (nyugdíj, kisajátítás). Volt azonban olyan példa is az áttekintett gyakorlatban, amikor a rendes bíróság az Alkotmánybíróság gyakorlatát szelektív módon, az ügyben elfoglalt rendes bírósági álláspont megalapozása érdekében hívta fel annak ellenére, hogy az alkalmazott AB-határozatnak nem volt hasonló a ténybeli alapja (bányászolgalmos és vezetékjog). Egyúttal a bíróság más, relevánsabb AB-határozatot pedig figyelmen kívül hagyott.

A kutatás során megfogalmazódott: nem biztos, hogy a bírók/joggyakorlat-elemző csoportok tagjai megfelelően ismerik a tulajdonhoz való jogra vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlatot és különösen az alapjogi dogmatikát, és nem biztos, hogy előbbiek ennek az alapjognak az elsődleges biztosítójaként tekintenek magukra. Érvelésükben sokszor nem terjeszkednek túl a jogszabályokon és a polgári jogi fogalmakon – persze sok esetben erre nincs is szükség. Jelen kutatási anyag elemzésekor az látszik, hogy ahol felmerülhetett volna az alapjogi érvelés (nyugdíjszámítás), ott a bíróság nem volt érzékeny az alkotmányossági problémára (a tulajdonhoz való jog és a közjogi alapú jogosítványok védelme), inkább megelegedett azzal, hogy megállapította, az alkal-

mazott matematikai művelet helyes volt. Ahol a tulajdonhoz való jog tágabb védelmi körét lehetett volna figyelembe venni, ott ez sok esetben elmaradt (játékadó).

Mindezek miatt nem lehet tehát teljes bizonyossággal megállapítani, hogy az alapjogi szempontok érvényesülése a tulajdonhoz való jog tekintetében növekedett volna 2012 óta.

4.3.3. ÖSSZEGEZVE: ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGHOZ FORDULÁS (BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉS) ELJÁRÁSKEZDEMÉNYEZÉSSEL

Az Abtv. 25. §-a szerint ha a bírónak az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmaznia, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, az Alkotmánybíróságnál kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

A vizsgált ügyeket tekintve a bíróság hozzáállása ehhez a lehetőséghez – pontosabban az Alaptörvény alkalmazásához, alkotmánybeli cikkek értelmezéséhez – egyértelmű tendenciát mutat, de nem feltétlenül érthető. A bíróságok gyakran hivatkoznak arra, hogy az észlelés ténye hiányának megállapításán túl nem kell indokolni az eljárás megindításától való tartózkodást, mert „ezzel a bíróság tulajdonképpen az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe tartozó tevékenységet, normakontrollt végezne akkor, amikor azt indokolná, hogy álláspontja szerint” egy adott jogszabály az Alaptörvénybe, nemzetközi szerződésbe ütközik-e vagy sem, illetőleg miért, milyen okból.

Ebben az esetben azonban nem tudja a fél, aki adott esetben részletesen indokolja az álláspontját, hogy miért nem észlelte a bíróság azt, amit ő igen. Az sem derül így ki, hogy – más esetben – hogyan lehet az Alaptörvény értelmezésének el nem végzésével azt megállapítani, hogy valami távoli/közeli összefüggésben áll egy adott alaptörvényi cikkel. A rendes bíróságra az Alaptörvény kötelező, azt alkalmaznia kell, amihez pedig szükségszerűen értelmezni kell annak egyes vonatkozó rendelkezéseit. Mindez nem azt jelenti, hogy ezzel az Alkotmánybíróság *erga omnes* értelmezési hatáskörét elvonná, mivel nem a rendes bíróság állapítja meg az alaptörvény-ellenességet/alkotmányosságot, hanem megfelelő eljárásban az Alkotmánybíróság. A rendes bíróság csak a konkrét eset tekintetében alakítaná ki véleményét indokolásának abban a részében, amelyben kezdeményezi/nem kezdeményezi az alkotmánybírósági normakontrollt. Az ettől való tartózkodás úgy hat, mintha a bíróság félne érdemben az Alaptörvényt/alapjogot alkalmazni, ami különösen az olyan alapjogoknál lenne fontos, mint a tulajdonhoz való jog. Ez az alapjog ugyanis az Alkotmánybíróság gyakorlatában sokkal kiterjedtebb védelmet kapott, mint a tulajdonjog, vagyis a tartalma jelentősen eltávolodott a polgári jogi dogmatikától.

Ezzel szemben természetesen felvethető, hogy az Alaptörvényt csak az Alkotmánybíróság értelmezheti, és minden rendes bírósági értelmezés csak egyfajta „közvetett értelmezés” lehet, továbbá a rendes bíróság csak akkor köteles az Alkotmánybírósághoz fordulni, ha észleli az alkotmányellenességet. A bíróság egyszerűen hivatkozhat arra, hogy az alaptörvény-ellenességet nem észlelte, és ebben

az esetben ezt nem is tudja indokolni. Természetesen az észlelés elmaradása aggályos akkor, ha a problémára a felek kifejezetten felhívják a figyelmet, és talán ezért is alakult úgy, hogy a bíróságok az erre irányuló kérelmek visszautasításakor általában olyan indokolást használnak, amely viszont a fentiek szerint nem elfogadható.

E kétfajta megközelítés eltérően fogja fel az alkotmány alkalmazásának jellegét, az ezzel kapcsolatos rendes bírósági feladatot, illetve az bíróság indokolási kötelezettségének terjedelmét. Ezzel összefüggésben felmerülhet a tisztességes eljáráshoz való jog érintettsége is, ezért mégis helyesebb lenne, ha a bíróság az ilyen indítványokra érdemben reagálna és az alkotmánybírói eljárás kezdeményezését elutasító döntését megindokolná. A tulajdonhoz való jog tekintetében ez különösen fontos lenne.

Melléklet

614993	Nyíregyházi Törvényszék	Nyíregyházi Törvényszék K.22263/2011/18	Nyíregyházi Törvényszék	Kisajátítási ügyben hozott közigazgatási határozat felülvizsgálata [1949. évi XX. törvény 13. §, 1952. évi III. törvény 340. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1990. évi XCIII. törvény 43. §, 1997. évi CXXIII. törvény 32. §, 2011. évi CLXI. törvény 2. §, 6/1986. IM rendelet 16. §]	660	13. cikk	13. cikk
1016058	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.28640/2013/28640	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1990. évi LXV. törvény 2. §, 1990. évi LXV. törvény 8. §]	660	13. cikk	13. cikk
650380	Szegedi Törvényszék	Szegedi Törvényszék Mf.22377/2012/2	Szegedi Törvényszék	Felmentés jogellenességének a megállapítása [1992. évi XXII. törvény 4. §, 2010. évi LVIII. törvény 8. §, 2010. évi XXIII. törvény 1. §, 2011. évi CXCI. törvény 193. §, 2012. évi V. törvény 3. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
650051	Kúria	Kúria Kfv.37219/2012/9	Kúria Kfv.37219/2012/9	Dr. Béja Julianna jogtanácsos által képviselt II. r. alperes ellen, kisajátítási határozat bírósági felülvizsgálata [1952. évi III. törvény 206. §, 1952. évi III. törvény 221. §, 1952. évi III. törvény 270. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
650377	Szegedi Törvényszék	Szegedi Törvényszék Mf.20729/2013/3	Szegedi Törvényszék	Felmentés jogellenességének a megállapítása [2010. évi LVIII. törvény 2. §, 2010. évi LVIII. törvény 8. §, 2010. évi XXIII. törvény 60. §, 2011. évi CXCI. törvény 193. §, 2011. évi CXCI. törvény 194. §, 2012. évi V. törvény 3. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1007532	Szombathelyi Munkaügyi Bíróság	Szombathelyi Munkaügyi Bíróság K.32047/2013/6	Szombathelyi Munkaügyi Bíróság	Közigazgatási jog [1993. évi XLVIII. törvény 36. §, 1994. évi LV. törvény 4. §, 1994. évi LV. törvény 51. §, 1994. évi LV. törvény 6. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016356	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.32047/2013/14	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Adó ügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1992. évi LXXIV. törvény 2. §, 2003. évi XCII. törvény 143. §, 2003. évi XCII. törvény 26. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1008044	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.28057/2013/4	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Kisajátítási föbblektartalmanítás ügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1988. évi I. törvény 32. §, 1990. évi LXV. törvény 107. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1015901	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.44142/2014/5	Fővárosi Törvényszék	Általános szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó törvényi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 155. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 228. §, 1959. évi IV. törvény 239. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 1996. évi CXII. törvény 235. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1015997	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43498/2014/6	Fővárosi Törvényszék	Általános szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó törvényi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 73. §, 1952. évi III. törvény 81. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 319. §, 1959. évi IV. törvény 6. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 2014. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016012	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43587/2014/6	Fővárosi Törvényszék	A 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §-a szerinti vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 155. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 7. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 8. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk

1016007	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43833/2014/10	Kártérítés [1952. évi III. törvény 141. §, 1952. évi III. törvény 164. §, 1952. évi III. törvény 206. §, 1952. évi III. törvény 217. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 234. §, 1952. évi III. törvény 26. §, 1952. évi III. törvény 386. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 301. §, 1959. évi IV. törvény 318. §, 1959. évi IV. törvény 339. §, 1959. évi IV. törvény 340. §, 1991. évi XLIX. törvény 4. §, 1997. évi CXLI. törvény 1. §, 1997. évi CXLI. törvény 26. §, 1997. évi CXLI. törvény 32. §, 1997. évi CXLI. törvény 5. §, 2013. évi CCLII. törvény 1. §, 32/2003. IM rendelet 3. §, 32/2003. IM rendelet 32. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016026	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43383/2014/9	Általános szerződési feltételek érvénytelenségi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 241. §, 1959. évi IV. törvény 4. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1015204	Győri Munkaügyi Bíróság	Győri Munkaügyi Bíróság	Kisajátítási határozat felülvizsgálata [1952. évi III. törvény 213. §, 2007. évi CXXIII. törvény 32. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016031	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43323/2014/8	Általános szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó törvényi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 123. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 235. §, 1952. évi III. törvény 256. §, 1952. évi III. törvény 5. §, 1952. évi III. törvény 73. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 239. §, 1959. évi IV. törvény 321. §, 1959. évi IV. törvény 81. §, 2013. évi V. törvény 2. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016008	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43832/2014/10	ÁSZF kikötés érvényességének megállapítása [1952. évi III. törvény 141. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 345. §, 1952. évi III. törvény 370. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 205. §, 1959. évi IV. törvény 228. §, 1959. évi IV. törvény 526. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §, 1989. évi XXXII. törvény 32. §, 1996. évi CXII. törvény 1. §, 1996. évi CXII. törvény 203. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 1996. évi CXII. törvény 279. §, 2011. évi CDXXV. törvény 1. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 1. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 32/2003. IM rendelet 2. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016009	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43519/2014/6	Általános szerződési feltételek érvénytelenségi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 130. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 157. §, 1952. évi III. törvény 163. §, 1952. évi III. törvény 224. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 345. §, 1952. évi III. törvény 370. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 205. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 228. §, 1959. évi IV. törvény 241. §, 1959. évi IV. törvény 301. §, 1959. évi IV. törvény 4. §, 1996. évi CXII. törvény 1. §, 1996. évi CXII. törvény 203. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk

1016024	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43382/2014/9	Általános szerződési feltételek érvénytelenségi védelme megdöntése [1952. évi III. törvény 130. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 157. §, 1952. évi III. törvény 164. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 345. §, 1952. évi III. törvény 370. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 228. §, 1959. évi IV. törvény 241. §, 1959. évi IV. törvény 4. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §, 1996. évi CXII. törvény 1. §, 1996. évi CXII. törvény 203. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 1996. évi CXII. törvény 279. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016030	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43301/2014/7	A törvényi vélelem megdöntése mellett az általános szerződési feltétel tisztességségségének megállapítása [2014. évi XXXVIII. törvény 4. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1015996	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43467/2014/8	A SZF kifizetés érvényességének megállapítása [1952. évi III. törvény 132. §, 1952. évi III. törvény 152. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 345. §, 1952. évi III. törvény 370. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 205. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 228. §, 1959. évi IV. törvény 4. §, 1959. évi IV. törvény 523. §, 1959. évi IV. törvény 6. §, 1989. évi XXXII. törvény 32. §, 1996. évi CXII. törvény 203. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 1996. évi CXII. törvény 213. §, 1996. évi CXII. törvény 279. §, 1996. évi CXII. törvény 3. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016025	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43381/2014/9	Általános szerződési feltételek érvénytelenségi védelme megdöntése [1952. évi III. törvény 130. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 157. §, 1952. évi III. törvény 164. §, 1952. évi III. törvény 206. §, 1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 345. §, 1952. évi III. törvény 370. §, 1952. évi III. törvény 4. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 205. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 228. §, 1959. évi IV. törvény 241. §, 1959. évi IV. törvény 4. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §, 1989. évi XXXII. törvény 32. §, 1989. évi XXXII. törvény 37. §, 1996. évi CXII. törvény 1. §, 1996. évi CXII. törvény 203. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 1996. évi CXII. törvény 279. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1014272	Debreceni Munkügyi Bíróság	Debreceni Munkügyi Bíróság K.30327/2013/27	Közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1952. évi III. törvény 149. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 339. §, 1952. évi III. törvény 340. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1988. évi I. törvény 12. §, 1988. évi I. törvény 42. §, 1988. évi I. törvény 46. §, 1988. évi I. törvény 48. §, 2004. évi CXL. törvény 32. §, 2004. évi CXL. törvény 5. §, 2004. évi CXL. törvény 50. §, 2004. évi CXL. törvény 73. §, 2010. évi CXXX. törvény 2. §, 32/2003. IM rendelet 3. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1018598	Kúria	Kúria Kfv.37610/2014/5	Reklámtábla eltávolítása ügyében hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1988. évi I. törvény 12. §, 224/2011. Korm. rendelet 3. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk

651443	Kúria	Kúria Mfv.10085/2014/5	Felmentési jogellenességének megállapítása [1952. évi III. törvény 164. §, 1952. évi III. törvény 253. §, 1952. évi III. törvény 271. §, 1952. évi III. törvény 275. §, 1992. évi XXII. törvény 4. §, 2010. évi LVIII. törvény 8. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
651383	Kúria	Kúria Mfv.10601/2013/4	Társadalombiztosítási határozat bírósági felülvizsgálata [1997. évi LXXXI. törvény 12. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1014981	Fővárosi Ítéltábla	Fővárosi Ítéltábla Gf.40558/2014/6	Általános szerződési feltételekhez kapcsolódó vélelem megdőntése [2014. évi XXXVIII. törvény 4. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1007333	Kúria	Kúria Kfv.37470/2013/8	Építési ügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1952. évi III. törvény 275. §, 2004. évi CXL. törvény 19. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1007388	Kúria	Kúria Kfv.37044/2014/6	Inggatlan-nyilvántartási határozat bírósági felülvizsgálata [1994. évi LV. törvény 6. §, 1997. évi CXLI. törvény 23. §, 1997. évi CXLI. törvény 28. §, 2007. évi CXXIX. törvény 6. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1014807	Fővárosi Ítéltábla	Fővárosi Ítéltábla Gf.40342/2014/6	Taggyűlési határozat hatályon kívül helyezése [2006. évi IV. törvény 45. §, 6/2004. FVM rendelet 7. §, 81/2004. FVM rendelet 2. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1078787	Kúria	Kúria Mfv.10489/2014/4	Társadalombiztosítási határozat bírósági felülvizsgálata [1997. évi LXXXI. törvény 83. §, 2011. évi CLXVII. törvény 11. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1080078	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.31645/2016/7	Ügyben hozott közigazgatási határozat (hiv. szám: H-SZN-I-26/20....) bírósági felülvizsgálata [1959. évi IV. törvény 1. §, 2014. évi XXXVII. törvény 16. §, 2014. évi XXXVII. törvény 85. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1079066	Kúria	Kúria Kfv.35194/2016/6	Közigazgatási jog [1990. évi XCIII. törvény 26. §, 1990. évi XCIII. törvény 3. §]	260	XIII. cikk	XIII. cikk
1016115	Fővárosi Munkaügyi Bíróság	Fővárosi Munkaügyi Bíróság K.30180/2013/10	Adóügyben hozott 28887815663 számú közigazgatási határozat felülvizsgálata [2003. évi XCII. törvény 100. §, 2003. évi XCI. törvény 131. §, 2003. évi XCII. törvény 136. §, 2003. évi XCII. törvény 143. §, 2003. évi XCII. törvény 35. §, 2003. évi XCII. törvény 6. §, 2006. évi IV. törvény 104. §, 2006. évi IV. törvény 108. §, 2006. évi IV. törvény 97. §, 2011. évi CLI. törvény 46. §]	261 (1)	XIII. cikk (1)	XIII. cikk (1)
1018629	Kúria	Kúria Kfv.37698/2014/3	Inggatlan-nyilvántartási ügyben hozott közigazgatási határozat felülvizsgálata [109/1999. FVM rendelet 69. §, 1997. évi CXLI. törvény 32. §, 1997. évi CXLI. törvény 47. §, 2004. évi CXL. törvény 32. §]	261 (1)	XIII. cikk (1)	XIII. cikk (1)
1018645	Kúria	Kúria Kfv.37645/2013/7	Közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1990. évi LXV. törvény 9. §, 1997. évi LXXVIII. törvény 34. §]	261 (1)	XIII. cikk (1)	XIII. cikk (1)
1015995	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43425/2014/8	Általános szerződési feltételek érvényességének megállapítása [1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 1996. évi CXII. törvény 279. §, 2011. évi CLI. törvény 25. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 1. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 19. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 6. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 8. §]	261 (1)	XIII. cikk (1)	XIII. cikk (1)
1014996	Fővárosi Ítéltábla	Fővárosi Ítéltábla Gf.40572/2014/5	Általános szerződési feltétel érvényességének megállapítása [2014. évi XXXVI. II. törvény 1. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 6. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 7. §]	261 (1)	XIII. cikk (1)	XIII. cikk (1)

1015042	Fővárosi Írelőfábla	Fővárosi Írelőfábla Gf.40610/2014/7		Általános szerződési feltétel érvényességének megállapítása [2014. évi XXXVI-II. törvény 1. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 6. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 7. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1079581	Pesti Központi Kerületi Bírósági Bíróság	Pesti Központi Kerületi Bíróság P.93919/2013/11		Kártérítés megfizetése [1/1967. NIM rendelet 1. §, 1/1967. NIM rendelet 14. §, 1/1967. NIM rendelet 15. §, 1/1967. NIM rendelet 16. §, 1/1967. NIM rendelet 4. §, 11/1984. IpM rendelet 12. §, 11/1984. IpM rendelet 5. §, 1952. évi III. törvény 139. §, 1952. évi III. törvény 141. §, 1952. évi III. törvény 163. §, 1952. évi III. törvény 206. §, 1952. évi III. törvény 229. §, 1952. évi III. törvény 252. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 77. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 324. §, 1959. évi IV. törvény 327. §, 1959. évi IV. törvény 339. §, 1984. évi XI. törvény 12. §, 32/2003. IM rendelet 3. §, 6/1986. IM rendelet 13. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1015609	Gyulai Munkaügyi Bíróság	Gyulai Munkaügyi Bíróság K.27360/2013/12		Kártérítés [1952. évi III. törvény 355. §, 1952. évi III. törvény 4. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1952. évi III. törvény 81. §, 1952. évi III. törvény 83. §, 1959. évi IV. törvény 315. §, 1959. évi IV. törvény 359. §, 32/2003. IM rendelet 2. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1016016	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43297/2014/18		ÁSZF érvénytelenségi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 107. §, 1952. évi III. törvény 141. §, 1952. évi III. törvény 145. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1952. évi III. törvény 163. §, 1952. évi III. törvény 194. §, 1952. évi III. törvény 2. §, 1952. évi III. törvény 3. §, 1952. évi III. törvény 345. §, 1952. évi III. törvény 370. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 200. §, 1959. évi IV. törvény 205. §, 1959. évi IV. törvény 207. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1959. évi IV. törvény 234. §, 1959. évi IV. törvény 239. §, 1959. évi IV. törvény 241. §, 1959. évi IV. törvény 292. §, 1959. évi IV. törvény 326. §, 1959. évi IV. törvény 4. §, 1959. évi IV. törvény 5. §, 1959. évi IV. törvény 523. §, 2013. évi V. törvény 6. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1015419	Fővárosi Írelőfábla	Fővárosi Írelőfábla Pf.21463/2014/6		Általános szerződési feltétel tisztességtelenségére vonatkozó vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 152. §, 1952. évi III. törvény 155. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 6. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 8. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1079377	Székesfehérvári Munkaügyi Bíróság	Székesfehérvári Munkaügyi Bíróság K.27247/2014/12		Adóüggyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1952. évi III. törvény 155. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1075002	Budapesti Környéki Törvényszék	Budapesti Környéki Törvényszék P.25278/2013/26		Közigazgatási jogkörben okozott kár megfizetése [1952. évi III. törvény 73. §, 1952. évi III. törvény 235. §, 1959. évi IV. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 360. §, 1959. évi IV. törvény 348. §, 1959. évi IV. törvény 344. §, 1959. évi IV. törvény 339. §, 1959. évi IV. törvény 301. §, 1959. évi IV. törvény 75. §, 1952. évi III. törvény 206. §, 1952. évi III. törvény 81. §, 1952. évi III. törvény 164. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)
1015733	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.40319/2015/8		A forint alapú és deviza fogyasztói kölcsön- és hitelszerződések általános szerződési feltételeinek érvénytelenségével kapcsolatos törvényi vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 233. §, 1952. évi III. törvény 78. §, 1959. évi IV. törvény 209. §, 1989. évi XXXII. törvény 25. §, 1996. évi CXII. törvény 210. §, 2011. évi CL.I. törvény 25. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 1. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §]	261	(1)	XIII. cikk (1)

1018622	Kúria	Kúria Kfv.37668/2013/6	Kisajátítási ügyben hozott közgazgatási határozat bírósági felülvizsgálata [1997. évi LXXVIII. törvény 30. §, 2007. évi 123. törvényerejű rendelet 1. §, 2007. évi CXXI-II. törvény 9. §]	263 (2)	XIII. cikk (2)
1015204	Győri Munkaügyi Bíróság	Győri Munkaügyi Bíróság K.27122/2013/34	Kisajátítási határozat felülvizsgálata [1952. évi III. törvény 213. §, 2007. évi CXXI-II. törvény 32. §]	263 (2)	XIII. cikk (2)
1016012	Fővárosi Törvényszék	Fővárosi Törvényszék G.43587/2014/6	A 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §-a szerinti vélelem megdöntése [1952. évi III. törvény 155. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 11. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 4. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 7. §, 2014. évi XXXVIII. törvény 8. §]	263 (2)	XIII. cikk (2)

